A.A.R.

S. II
T. 25
1902-1903
M.S.
Literare

ANALELE
ACADEMIEI ROMANE

SERIA II. — TOMUL XXV.

1902 — 1903.

MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

BUCURESCI
INSTIT. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" S-sor ION ST. RASIDESCU
16, STRADA DÓMNEĬ, 16
1903. 9066

CUPRINSUL

MEGLENO-ROMÂNIĬ

STUDIŬ ETNOGRAFICO-FILOLOGIC

DE

PERICLE N. PAPAHAGI.

PARTEA I.

Ședința de la 24 Maiŭ 1902.

ÎNTRODUCERE.

Autoriĭ carĭ s'aŭ ocupat de Româniĭ din Meglenia și cunoscuțĭ de noĭ sunt:

Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen* (eine ethnographisch-philologische Untersuchung), Leipzig 1892, pag. XXXVI+78. Lucrarea este împărțită în treĭ părțĭ: **Partea I:** *Țĕră și Locuitorĭ* (Land und Leute), pag. IX—XXVII, în care autorul îșĭ descrie călĕtoria la Româniĭ din Meglenia și óre-carĭ relațiunĭ despre viéța lor, în cap. Locuitoriĭ [Die Bewohner], pag. XXVIII—XXXVI. **Partea II:** *Raportul dialectuluĭ MgR cu DR, MR și IR.* [Das Verhältniss des Meglen zum Daco-, Makedo- und Istro-Romanischen] (p. 1—56.) Autorul studiéză acì dialectul MgR în raport cu cele-lalte dialecte române, din punct de vedere fonetic, morfologic și lexical. **Partea III:** *Texte* (p. 57—78), în care ni se daŭ 5 basme și o descriere despre érnă.

Conclusiunile la carĭ ajunge W. sunt a se vedé la p. 52—56, în opul citat maĭ sus.

Deșì cunoscuțĭ istoricesce Româniĭ din Meglenia, precise cunoscințe despre dînșiĭ, despre limba lor, nu am avut decât după călĕtoria întreprinsă de W. și după publicarea lucrăriĭ de maĭ sus. Tot ce se sciă până atuncĭ, după cum maĭ jos se va vedé, despre MgR erà vag. Maĭ ales despre limba lor se sciă atât, că vorbesc un idiom, care se apropie de cel DR. Luĭ W. îĭ revine deci meritul de a fi atras atențiunea asupra lor și de a le fi făcut cunoscută limba.

Weigand, *Beitrag zur Kenntniss des Meglen,* este un discurs pronunţat de d-l Guşu Gaga, cu ocasiunea deschiderii şcólei române în Oşanĭ şi reprodus de W. în «V-ter Jahresbericht des Inst. für Rum. Sprache,» Leipzig 1898.

P. Papahagi, *Românii din Meglenia* (texte şi glosar), Buc., 1900, p. 72. Lucrarea fiind alcătuită la Salonic, buna nóstră credinţă a fost une-orĭ surprinsă în transcrierea fidelă a *unor sunete.* Când ocasiunea ni se va presintà, vom îndreptà tóte acele scăpărĭ din vedere. Lucrarea acésta cuprinde 10 ghicitorĭ, 8 frânturĭ de limbă, 10 ḑicĕtorĭ, 5 basme, 2 cântece de şcólă (p. 1—29) şi un glosar (p. 30—72).

Idem, în lucrarea: *Din literatura poporană a Aromânilor,* Bucurescĭ 1900, pag. 8, 9, 13, 34, 35, 712, 713, 728, 729, două cântece de légăn, diverse, formulete, despre colinde şi paparude.

Aceste sunt scrierile apărute până acuma cu probe de dialectul MgR, fórte puţine, după cum se vede. Sperăm ca lucrarea de faţă să umple golul şi să îmboldéscă şi pe alţiĭ a contribuì cu nouĕ materialurĭ

Relaţiunĭ despre Româniĭ Megleniţĭ găsim în:

N. Popilian, *Româniĭ din Peninsula Balcanică,* Buc., 1885, p. 20: «Şi pentru că pomenim acì de grupurile de Românĭ din Peninsula Balcanică, putem cità şi pe Româniĭ turciţĭ, aşezaţĭ în maĭ multe comune pe pólele şi la picióreie munteluĭ din Caragiova, un şir care trece pe la oraşul Vodena şi se cobóră spre Seres. Nu se cunósce epoca treceriĭ acestor Românĭ la mahomedanism, nicĭ împrejurările ce aŭ contribuit la acésta. Tradiţiunea spune că un episcop grec din acéstă eparchie, condus de scopurĭ meschine, a îmbrăţişat mahomedanismul şi că populaţiunea l-a imitat (!) Maĭ lesne este însă de creḑut, că nevoile aŭ fost causa care ĭ-a constrîns la schimbarea religieĭ. De aminterĭ vorbesc românesce, şi şĭ-aŭ conservat dialectul maĭ apropiat de cel din Dacia. Se ocupă cu meseriĭ şi maĭ ales cu agricultura; ca oraşe maĭ însemnate sunt: Nănta, Oşanĭ, şi altele.» Acésta este tot ce se spune despre MgR în Popilian.

Apostol Mărgărit, în *Convorbirĭ literare,* VIII, 1874, p. 207, cu privire la MgR ne spune: «La o depărtare de 12 ore de la Salonic (spre apus), în ţinutul Meglenieĭ saŭ Caragioveĭ sunt cincĭ comune curat române, avĕnd fie-care peste 400 familiĭ, *dară s'aŭ turcit* (!) pe la mijlocul seculuĭ XVIII, din causa archiereuluĭ fanariot, care erà conrupt până în măduvă, dar vorbesc românesce şi bărbaţiĭ şi femeile, carĭ nu sciŭ vre-o vorbă turcéscă . . . Limba acestor Românĭ turciţĭ de cult este cu mult maĭ aprópe de dialectul român din Dacia decât dialectul ce

se vorbesce în alte comune române din Macedonia, Epir, etc. Aceste turcescĭ comune se află între Bitule şi Salonic, în munţiĭ situaţĭ între oraşele bulgare Vodena şi Ioniţă. Numele comunelor sunt: 1) *Megleni* (1); 2) *Nănta.* Cele-lalte două comune nu le cunosc numele.

«Tot la Caragiova sunt şi alte treĭ comune române creştine: Lupniţa [! probabil: Lĭumniţa], cu 300 familiĭ; locuitoriĭ eĭ cultivă mătasea şi anul trecut numaĭ ḑeciuéla de *cucule* (gogoşĭ de mătase) a acesteĭ comune a fost 30.000 ocale. *Rîma* [probabil: Huma] comună bulgară-română cu 150 familiĭ. *Sermeili* (! probabil *Serminin)* cu 120 familiĭ.»

I. **Neniţescu**, în *De la Româniĭ din Turcia Europeană*, Buc., 1895, vorbesce pe larg despre MgR, în cap. XIV, p. 379—400, şi maĭ în cunoscinţă de causă decât Popilian, Mărgărit, reproduşĭ maĭ sus, polemisând cu părerile expuse de W. în op. citat. El ne dă şi o statistică a MgR., pe care o reproducem în p. II a lucrăriĭ de faţă.

B. Nicolaïdes, în *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris 1859, tom. I şi II, la pag. 295, cap. *Commune de Moglena:* «În districtul Vodena se cuprinde o parte de comuna moglenéscă [Caradjova], care ocupă nordul fluviuluĭ Axius şi conţine cincĭ-ḑecĭ de sate pe versanturile munteluĭ. Locuitoriĭ sunt creştinĭ, Bulgarĭ şi Românĭ carĭ, pentru a scăpà de tirania turcéscă, aŭ îmbrăţişat islamismul de maĭ bine de două secole.»

Hahn. Cel maĭ bine informat se pare a fi I. G. von Hahn, după relaţiunile date luĭ de către Aromânul Naum Sidis (2) în Vodena, care a trebuit să cunóscă bine pe Megleniţĭ. Opera luĭ *Hahn* este intitulată: *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, p. 261: «Treĭ rase osebite locuesc ţinutul. Dintre acestea cea bulgară este cea maĭ numeróśă, care póte fi privită ca pămînténă. Cea maĭ mare parte a acesteia este mahomedană. După bulgarĭ urméză Juruciĭ, emigraţĭ din Asia, carĭ se osebesc în Fatichanĭ, Jurucĭ şi Conjarĭ. A treia rasă este cea română; satul cel maĭ mare românesc din localitate este Notje [adecă: Nănta], aĭ căruĭ locuitorĭ aŭ trecut la islamism. Idiomul Bulgarilor Megleniţĭ are o pronunţare particulară, şi indigeniĭ sunt mândri de acésta, pentru că li se pare cu osebire bărbătesc; el sună însă pentru străinĭ aşà de comic, în cât le este cu neputinţă să nu rîḑă, auḑind vorbind pe Megleniţĭ. Nu pot hotărî întocmaĭ timpul când aceştĭ Vlachĭ (3) aŭ trecut la islamism.

(1) Nu există un oraş cu acest nume.

(2) Cu numele de *Sid* există şi aḑĭ familiĭ în Vlaho-Clisura.

(3) Socotesc, că acĭ este o eróre în text, în loc de *Bulgarĭ*; căcĭ de Românĭ, vorbind maĭ jos, ḑice, că trecerea la islamism a lor se urcă la 150 anĭ.

Cred însă că nu trece peste 300—350 de anĭ, de óre-ce în acest timp emigrară Conjariĭ. Eĭ fură colonisaţĭ în diferite regiunĭ ale Macedonieĭ şi în urma căruĭ fapt pămîntenĭĭ, ca să se apere de eĭ, trecură la islamism.

«Muhamedaniĭ Valachĭ, carĭ locuesc numaĭ în Notje şi satele valache creştine din Moglena, vorbesc un dialect, care se deosebesce fórte mult, atât în accent cât şi în partea lexicală, de limba celor-lalţĭ Valachĭ macedonenĭ şi presintă maĭ multă asemĕnare cu dialectul vorbit la nordul Dunăreĭ. Aceştia se ocupă maĭ cu sémă cu olăritul şi se rĕspândesc în tótă Macedonia [chiar în Prisrend întâlnirăm olarĭ Valachĭ].

«Trecerea la islamism a Notjanilor s'o fi întîmplat cu 150 anĭ înainte şi cu prilejul archiepiscopuluĭ însuşĭ, care-şĭ aveà atuncĭ reşedinţa acolo şi care se convertì în acelaşĭ timp cu turma sa. Eĭ sunt acuma ceĭ maĭ fanaticĭ Muhamedanĭ din tot ţinutul.

«Satele creştine sunt situate tóte pe munţĭ saŭ la pólele lor. Tótă câmpia se află în stăpânirea Muhamedanilor.»

Alţĭ doĭ scriitorĭ carĭ se ocupă de Meglenişţĭ sunt:

Gopčević, în *Makedonien und Alt-Serbien*, p. 157, care însă n'a călĕtorit la faţa loculuĭ şi s'a mulţumit numaĭ să reproducă pasagiile de maĭ sus şi altele după *Hahn*, prefăcute după planul întregeĭ sale lucrărĭ, lipsite de orĭ-ce însemnătate sciinţifică.

V. Kančev, în *Makedonien*, Sofia, 1900, vorbesce maĭ mult saŭ maĭ puţin în cunoscinţă de causă, în urma uneĭ călĕtoriĭ întreprinse în Macedonia pentru a visità şcolile bulgare şi ale căreĭ resultate aŭ fost publicate întâiŭ anonim, în revista periodică a Ministeruluĭ Cultelor din Sofia «Sbornik». Totuşĭ informaţiunile sale despre Meglenişţĭ sunt culese în Ghevgheli şi pentru rest utiliséză lucrarea sus menţionată a luĭ Weigand.

Detaliĭ preţióse despre MgR găsim în:

I. C. Jireček, în *Archiv für slavische Philologie*, XV, Über die Wlachen von Moglena.»

Jireček vorbesce despre Româniĭ din Meglenia cu ocasiunea uneĭ dărĭ de sémă ce face lucrăriĭ citate maĭ sus a luĭ Weigand. Darea de sémă este fórte amănunţită. Indică pe autoriĭ carĭ s'aŭ ocupat de MgR, Ami Boué, Nicolaïdes, Hahn, Margarit, şi după acésta arată cuprinsul opuluĭ luĭ Weigand, discută unele etimologiĭ şi părerea luĭ Weigand, că Româniĭ din Meglenia ar fi «der bedeutendste Rest der Bulgaro-Walachen», carĭ în sec. XII ar fi făcut sub conducerea Românilor un imperiŭ Bulgaro-Român, şi conchide că ar fi descendenţiĭ Pecenegilor,

aşezaţĭ acì după învingerea lor de către Împĕratul Alexios Commenos, prin ajutorul Cumanilor.

Reproducem paginele 96, 97, ca fórte interesante pentru partea istorică a Meglenieĭ şi pentru a da o idee deplină despre modul cum îşĭ susţine pĕrerea C. Ios. Jireček, că Megleniţiĭ ar fi Pecenegĭ:

«Şi totuşĭ Moglena nu este o provincie fără istorie. Numele eĭ este des scris de Bizantinĭ, τὰ Μόγλενα, Μόγλαινα; o pentru ъ este aşà dar vechiŭ, şi dejà Vita sf. Ilarion are pe lângă епископъ Могленоу şi Могленıане de asemenea е pentru ѣ, Мегленьскый [Starine I, 66, 68 jos, 69]. Un exemplu cu ъ îl oferă un Codex din Athos: Мъгленскаго [Dmitriev-Petkovič, Обзоръ Аѳонскихъ Древностей, pag. 35].

«Dejà în secolul X se aflà acì un episcopat al Patriarhatuluĭ bulgăresc din Ohrida; după documentele Împĕratuluĭ Basilios II, din Maiŭ 1020 (6528), publicate de Golubinski [Краткій очеркъ исторій Православ. Церквійetc., p. 259], eraŭ subt ἐπίσκοπος Μογλαίνων localităţile τὰ Μόγλαινα, cetăţuia Prosêk la Vardar, maĭ târḑiŭ menţionată des, regiunea Morihovo în josul Ţerneĭ, cetăţuia Ostrov, Σετίνη şi Ζαόδρυα. Pe timpul răsbóielor bulgare ale luĭ Basilios II, căpetenia Bulgarilor Ἠλίτζας, ὁ ἄρχων Μογλένων, opuse împĕratuluĭ o resistenţă vitejéscă şi cetatea luĭ [Tomaschek în Abh. despre Idrisi, Sitzungsber. der Kais. Akad. Bd. 113, SA. p. 75, o transferă la actualul sat Kastro în Moglena] fu constrînsă să se predeà prin abaterea rîuluĭ şi prin dărîmarea zidurilor. Prisonieriĭ fură trimişĭ în Asprakania la lacul Wan. Atuncĭ fu prefăcută în cenuşă şi cetatea Ἐνώπια, de sigur Notje de astăzĭ [Kedrenos ed. Bonn. II, 462). Boemund renoì în 1082 o cetate ruinată de mult în Τὰ Μόγλενα şi aşeză într'însa o garnizonă normană, care însă în curând fu biruită de armata bizantină a mareluĭ domestic Pakurianos (Anna Komnena ed. Reifferscheid, Teubner I, 168]. După marea luptă decisivă a Împĕratuluĭ Alexios Komnenos cu Pecenegiĭ la Choironoi şi Levunion 1091, prisonieriĭ biruituluĭ popor nomad turc fură colonisaţĭ ca ereditarĭ coloniştĭ militarĭ în diferite provinciĭ, dintre aceştia însă o puternică mulţime a lor, împreună cu femeile şi copiiĭ lor, fură aşezaţĭ în provincia Moglena, unde mult timp durară corpul «Megleniţilor pecenegĭ.» Zonaras l. XVIII, cap. 23, ed. Dindorf, scrie despre acésta cu deamănuntul: ὁ δ'αὐτοκράτωρ πλῆθος ἀπολεξάμενος σφριγώντων καὶ ῥωμαλέων Σκυθῶν εἰς τὸ τῶν Μογλενῶν θέμα τούτους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατῴκισε καὶ τάγμα τούτους κατέστησεν ἰδιαίτατον, οἳ καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο κατὰ διαδοχὰς διαμένουσι, εἰς ἐπίθετον ἔχοντες τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατῳκίσθησαν, καὶ Πατζινάκοι Μογλενῖται καλούμενοι. Prin acésta se explică indestulător fizionomia necaucasică şi ciudată pentru d-l Weigand a Românilor din Moglena; eĭ sunt

urmaşiĭ romanisaţĭ aĭ coloniei pecenege din Moglena. Tot aşà s'aŭ slavisat alţĭ coloniştĭ pecenegĭ în Sofia, dar chipul lor tradéză încă astădĭ originea lor (cfr. Sitzungsber. der böhm. Gesellchaft der Wiss., 1889, p. 7). Interesante amănunte din timpul împĕratuluĭ Manuel Komnenos (1147—1180) ne oferă Vita st. Ilarion, Episcop al Moglenieĭ, compusă de Euthymij, patriarchul bulgar din Tîrnova, în al XVI secol şi publicată după un codice din anul 1469 de Daničić [Starine der Agramer Akad., I 65, sq., 1869). . . . .

«Nu mult după aceea transportă Împĕratul bulgar (!) Kalojan (1196-1207 osemintele sf. Ilarion, printre alte trofee, de la Moglena în reşedinţa sa Tîrnova; acésta se întîmplă puţin după anul 1199, când Moglena se menţionéză lângă Prilep şi Pelagonia în privilegiul, aşà de bogat în nume de localităţĭ, al Împĕratuluĭ Alexios III către Veneţienĭ. [Tafel und Thomas, Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig I, 263.— Fontes rerum austr. Bd. XII].

«Dară nu ne propunem de loc a scrie acì o istorie despre Moglena şi menţionăm numaĭ încă, că episcopatul de acolo, unit în urmă cu acela din Moleschos, dură până în ultimul timp al autocefalieĭ bisericescĭ din Ohrida. În protocólele 1668—1714 ale acesteĭ bisericĭ, imprimate în vol VI din Sbornikul ministeruluĭ cultelor şi de instrucţiune publică (din Sofia), se numesc câţĭ-và Episcopĭ Μογλενῶν.»

La părerea luĭ Jireček, că Megleniţiĭ ar fi urmaşiĭ Pecenegilor, după cum s'a vĕdut maĭ sus, Weigand revine în *Aromunen* I, p. 249 şi rĕspunde următórele:

«Ceea ce am stabilit la pag. 53 a lucrăriĭ Vlacho-Meglen, ca resultat al cercetăriĭ mele despre acest poporaş demn de observat, căruia pentru a avé un termen propriŭ, ĭ-am dat numele de meglenit, după localitate, n'a găsit nicĭ o contradicere din partea criticeĭ; dar a găsit presupunerea citată la pag. 55, că eĭ ar fi urmaşiĭ Bulgaro-Valachilor carĭ, în sec. 12 şi 13, făcură să se vorbéscă despre dînşiĭ şi carĭ, după lupta din Câmpia-mierleĭ, s'ar fi refugiat (retras) în munţiĭ Caragiova. Jireček şĭ-a exprimat părerea în amănunţita sa critică din vol. XV al «Archiv für slavische Philologie», că eĭ ar fi urmaşiĭ uneĭ cete de Pecenegĭ, statorniciţĭ în provincia Meglena de Împĕratul Alexios, după lupta de la Chironoi şi Levunion în anul 1091.

«Mĕ bucur, că prin acésta se explică isbitorul tip al multora din Megleniţĭ. Dar ceea ce am dis despre Bulgaro-Valachĭ, se întăresce prin acésta, căcĭ singura obiecţiune, ce s'ar fi putut aduce, anume tipul străin al unuĭ popor, prin acésta se înlătură. Dacă Pecenegiĭ într'adevĕr se întinseră acolo şi nu maĭ cu sémă în şes, unde se află

Bulgaro-Meglenia, numaĭ atuncĭ ar fi putut acceptà o limba romanică, când s'ar fi amestecat cu un popor, care să fie cel puţin tot aşà de numeros ca şi eĭ, şi într'adevĕr aşà eraŭ Valachiĭ, carĭ maĭ târḑiŭ, când veniseră acolo şi se aşezară nu numaĭ în regiunea de acum numită Meglen, ci şi pe versantul rĕsăritén al munţilor şi se amestecară apoĭ cu locuitoriĭ ce se găsiaŭ de maĭ nainte, şi cu atât este maĭ probabil, că Româniĭ eraŭ numeroşĭ, cu cât şi limba este cu totul romanică, saŭ maĭ bine ḑis pórtă pecetea [Gepräge] românéscă şi afară de acestea, am ḑis formal la pag. 56, că «nicĭ măcar *jumătate* nu înfăţişéză tipul necaucasic.»

În ce privesce invocarea argumentuluĭ cu tipul necaucasic al uneĭ părţĭ («Und ausserdem haben ja auch nicht alle denselben Typus, nicht einmal die Hälfte» Weig., Vlacho-Meglen, pag. 56) dintre Megleniţĭ, credem că nu póte fi decisiv. Ómenĭ cu trăsurile caracteristice ale uneĭ părţĭ dintre Megleniţĭ, aşà cum le descrie Weigand, se găsesc, după cum am avut ocasiunea a ne convinge, şi în Oltenia, în Gorj, şi în judeţul Tecuciŭ şi fórte cu putinţă să se găséscă prin tótă Moldova.

Nu împărtăşim de asemenea părerea luĭ Weigand, că ar fi descendenţĭ aĭ Bulgaro-Românilor, carĭ formaseră imperiul Româno-Bulgar, în sec. XII şi XIII. Credem, că MgR. sunt urmaşĭ aĭ Pacinaţilor, despre carĭ Jannes Zonaras, în citatul de maĭ sus, adus de Const. Jos. Jirečec, spune, că aŭ fost aşezaţĭ în locurile, unde trăesc şi aḑĭ, dar că aceştĭ Pacinaţĭ în acest timp eraŭ Românĭ şi că aŭ fost aşezaţĭ în Meglen tot ca Românĭ. Confusiunea vine de acolo, că în trecut Româniĭ aŭ fost numiţĭ şi Pacinaţĭ în loc de Valachĭ. «Ante Cinnamum vero Blachos dictos fuisse Patzinacas» ḑice Lucius în de Regno Dalmatiae, L. 6, cap. 5. Şi aşà trebue să înţelegem şi glosa din Suidas, Littera D., pag. 637: Δακες οἱ νῦν Πατζινακῖται λεγόμενοι.. Daces qui nunc Patzinacitae vocantur.»

Tot aşà mărturisesce şi Georgius Pachymer lib. I de Andronico Seniore, cap. 37, când spune, că Sciţiĭ [Pacinaţiĭ] de lângă Dunăre sunt un ném cu Vlachiĭ ceĭ de la Visia: «că Vlachiĭ [saŭ Româniĭ] carĭ locuiaŭ de la aşteazele Ţarigraduluĭ până la cetatea Bizia şi maĭ încolo ἐπὶ τὴν ἐξωτέρω τῆς Βιζύης καὶ πορρω eraŭ tot de un nărav şi dóră «şi de un neam cu Scythele (Pacinaţiĭ) peste Dunăre» [Şincaĭ: Chronica, I, Anul 1186; 1264].

Că Româniĭ din Meglenia, la aşezarea lor în aceste părţĭ, vor fi găsit fraţĭ Românĭ, posibilitatea nu este exclusă câtuşĭ de puţin, căcĭ poporul român în aceste timpurĭ a trebuit să fie întins peste tótă Pe-

ninsula balcanică. Numaĭ dacă admitem o poporațiune română întinsă și compactă, ne putem explicà, cum aŭ fost eĭ în stare, ca după căderea vechiuluĭ imperiŭ bulgar, care cuprindeà tótă Peninsula balcanică, să deà nascere la formare de domniĭ românescĭ, precum sunt: imperiul româno-bulgar al Asanescilor (eĭ înșișĭ Românĭ), care se întindeà peste tótă Peninsula balcanică de méză-nópte și țĕrile românescĭ [Onciul: Principatele Române, passim]; Μεγάλη Βλαχία, care cuprindeà tótă Tesalia; Μικρὰ Βλαχία în Pind; Ἄνω-Βλαχία peste Epirul de Nord; Flachia, lângă Salonic [Rösler, Rumänische Stud., p. 105; Onciul, op. cit., p. 28]; ducatul luĭ Cruș (Chrys), care se întindeà la părțile meridionale ale Bulgarieĭ de vest și ale Sîrbieĭ de adĭ (Jireček, Gesch. d. Bulg., pag. 231, 232, 240, 243 la Onciul op. cit. pag. 35 (1).

Credem că nu greșim susținênd că Meglenițiĭ pe timpul imperiuluĭ Româno-Bulgar aŭ trebuit să facă parte din acest ducat din urmă, a căruĭ capitală erà Prosac și care probabil cuprindeà ținutul Pizreneĭ și al Scopieĭ de adĭ [o prețiósă menționare despre Româniĭ din împrejurul Prizrenuluĭ găsim în documentul luĭ Ștefan Dușan (1348), împĕratul Serbilor, în care se vorbesce despre o mulțime de sate, cătune și metóșe românescĭ. Vedĭ: *Șafarik*, Pamatky, pag. 103, despre chrisovul luĭ Dușan; *Hasdeŭ*, în «Archiva istorică a Românieĭ», tom. III, 1867, Buc., p. 85—96], se întindeà peste Veles, Iștip, Strumița, ținutul Meglenieĭ până la Serres. [Nicetas Choniates vorbesce pe larg despre acest Chrys, de ném valach, nepot al luĭ Ioniță, în de Imp. Alexio Angelo, lib. II, cap. 3; lib. III, cap. 1, 2 și 7; vedĭ Șincaĭ, Chron. I, Aniĭ 1197—1199].

Se scie pe de altă parte, că dintre tóte domniile române, numĕrate

---

(1) *Șincai*, Chron. I, A. 1015. Chiar în Moglen aflăm un duce român, ἄρχων Μογλενῶν, pe Iliță, Ἠλίτζας care se luptà la 1015 cu Împĕratul Vasilios II. Jireček îl consideră în pasagiul de maĭ sus de Bulgar; slaviștiĭ, uniĭ nu vor să recunóscă nicĭ românitatea dovedită a Asanescilor, cu tóte mărturiile aduse în *Oncĭul* op. cit. p. 26, Nota 34 și 36; *Höfler:* die Walachen als Begründer des zweiten Reiches der Asaniden, pag. 1186—1257. Sitzungsb. d. k. Ak. d. Wiss., Wien, 1879, Ph.-h. cl. XCV, 299 squ.; și: *Al. Xenopol*: Istoria Rom., cap. IV, p. 568—619]. [Mărturiĭ altele despre întinderea Românilor din acest timp în Peninsula balcanică, sunt a se vedé în: *Tomaschek*: Zur Kunde des Hämus; Notiz über die Wlachen auf Chaldike, in Sitzungsb. d. k. Ak., vol. 99. — *V. Grigorović*, turist rus în: Očerk putečestwija po Turcii, Kasan, 1848, pag. 107.—*Uspenskii* Porf.: Istoria Athona, Kjev, 1877, p. 350.— *Kekaumenos* (ed. Wasiliewski), Gernstedt. — *C. Jos. Jireček:* Archäol. epigr, Mitth. X, 51; Fürst. d. Bulg., 123, unde se atrage atențiunea asupra numeróselor nume de loc. române, ce se găsesc în V. Bulgarieĭ, în Sredna, Gora, Trn..

maĭ sus, numaĭ ducatul luĭ Chrys făceà parte din imperiul luĭ Ioniţă [Onciul, op. cit. p. 35].

Acéstă constatare este de mare importanţă. Ea explică şi causa firéscă pentru care, după desfacerea luĭ Ioan Asan II (1218—1241) de biserica romană, la care Ioniţă trecuse cu tot imperiul sĕŭ (1204) [Onciul, op. cit. pag. 40, 41], prin întroducerea din noŭ a ortodoxieĭ în imperiul româno-bulgar, Româniĭ din Meglenia, ca toţĭ locuitoriĭ acestuĭ imperiŭ, recunosc şi se supun supremaţieĭ bisericeĭ bulgare, introducênd, fără îndoială, limba slavă în biserica lor, şi care neapĕrat duréză câte-và secole de-arîndul. Acésta ne învederéză şi numĕrul cel mare al elementelor slave din dialectul MgRomân. Póte că cu mult înainte să se fi alipit MgR. de biserica bulgară, căcĭ încă din sec. X există în ţinutul Meglenieĭ un episcopat, dependent de patriarhatul bulgar din Ohrida, după cum se póte vedé din cele reproduse maĭ sus după Jireček.

Cu stingerea dinastieĭ Asanescilor (1257) trebue, după părerea nóstră, să încépă momentul însemnat, când desvoltarea limbiĭ române se face la Daco-Românĭ şi Macedo-Românĭ în mod separat. La Daco-Românĭ, carĭ adoptaseră în biserică limba slavă, limba se desvoltă sub exercitarea acesteĭ influenţe. Tot acelaşĭ lucru a trebuit să se întîmple şi cu Megleno-Româniĭ. La Macedo-Românĭ însă, carĭ introduseseră limba grécă în biserică, limba încércă acéstă influenţă maĭ mult saŭ maĭ puţin.

Dar despre acésta, ultimul cuvînt îl va avé, credem, studiul aprofundat şi amănunţit al dialectelor române. Noĭ am fi mulţumiţĭ, dacă am scì că prin materialul de faţă, contribuim la grăbirea deslegăriĭ acesteĭ prea importante cestiunĭ.

Alfabetul nostru.

Alfabetul întrebuinţat în lucrarea de faţă pentru transcrierea dialectuluĭ român din Meglenia este cel românesc, cu întroducerea numaĭ a câtor-va semne pentru sunetele particulare acestuĭ dialect. Acest alfabet diferă puţin de cel întrebuinţat de noĭ în lucrările : *Româniĭ din Meglenia* şi *Din Literatura Poporană a Aromânilor*, Buc. 1900. Pentru ca cetitoriĭ să-şĭ facă o idee deplină, dăm acest alfabet maĭ jos precum şi cel întrebuinţat de noĭ în lucrările sus ḑise (P.=prescurtarea aceluĭ alfabet) în faţă cu cel întrebuinţat de d-l Gustav Weigand (Wg.) în opul sĕŭ, *Vlacho-Meglen*, Leipzig, 1892:

a P.-Wg. idem

ă P. idem; Wg. ǫ

b, P.-W. idem.
c+a, o, u, ă, î, cons.: cap, cọĭni, cuc, că, cruţi. P. idem; Wg.: k: kap, kuk kọini, krutsi, etc.
c+e, i, ĭ ficĭòr, (1) cĭaşă, cèştină, P.: cĭ: ficĭór, cĭaşă, cĭèştină. Wg.: tš: fitšór, tšašọ, tšèštinọ.
ch, P.: chĭ, Wg.: ki :chĭor, P.: chĭor, Wg: kior; chĭept, prochĭ; P.: chĭept, prochĭ; Wg.: kiept, proki.
d, P.—Wg. idem.
ḑ, P. idem; Wg.: dz.: P.: frọnḑĭ, Wg.: frọndzi.
e, P.—Wg. idem
ẹ, » » »
f, » » »
g+a, o, u, ă, î, cons. P.—Wg. idem:
gàură, gol, guşă, gras etc. P. :idem; Wg.: gàurọ, gol, gušọ, gras,
g+e, i, ĭ:
ge, gi, gĭ, P.: gĭ, Wg.: dž:
gep, gĭavaìr; P.: gĭep, gĭavaìr; Wg.: džep, džavaìr.
gh=ghĭ; P.: ghĭ, Wg.: gi:
ghiaţă, ghĭarmi; P.: ghĭaţă, ghĭarmi; Wg.: giiatsọ, giarmi, giiŭ (viŭ).
h, P. idem.
i (ĭ), P. » , Wg.: i (i)
î, P. idem; Wg.: ụ.
j, P. idem: juni; Wg.: ž: žuni.
l, P.—Wg. idem.
l (ĭ), P.: lĭ, Wg.: li: gălină, ulit, ălĭ; P.: gălĭină, ulĭit, ălĭ; Wg: goliínọ, uliit, ọli
m, P.: idem Wg.: idem
m̃ (ĭ), P.: nĭ, Wg.: ni: m̃ĭel; P.: nĭel; Wg.: niel.
n, P.—Wg. idem
ñ (ĭ), P.: nĭ, Wg.: ni
o, P.—Wg. idem
ọ, » » »
p, » » »
r, » » »
s, » » »
ş, P.: ş; Wg.: š
t, » » idem
ţ, P. ţ; Wg.: ts

(1) Se pronunţă ca în limba română literară.

u (ŭ) P. idem, Wg. u, (u̯.)
v P.—Wg. idem
ṽ (ĭ) P. v[ı]; Wg. :j.
x » idem
z P.—Wg. idem.

PARTEA I.

CĂLĔTORIE; DESCRIEREA SATELOR VISITATE.

A. Călĕtorie prin Meglenia.

Volumul de faţă va cuprinde tot ce am putut culege în scurta călĕtorie întreprinsă pe la Românii din Meglenia şi care a durat de la 13 Iunie până la 23 ale aceleiaşĭ lunĭ inclusiv.

Sosit în séra de 12 Iunie la Ghevgheli şi găzduit de amabilul meŭ amic Gh. Ciohagi, ḑiua următóre am petrecut-o făcênd cunoscinţa diferiţilor Românĭ stabiliţĭ acì, visitându-ĭ pe la prăvăliĭ şi acasă şi rĕmânênd pe deplin satisfăcut, că sub raportul economic staŭ destul de bine. Casele cele maĭ frumóse, aşezate cele maĭ multe de-alungul străḑiĭ principale, care duce la gară, sunt maĭ mult ale lor. Maĭ tóte sunt nouĕ, cu douĕ caturĭ, încăpĕtóre şi cu grădinĭ frumóse în faţă saŭ în dosul lor, în carĭ se cultivă tot felul de legume trebuinciόse gospodărieĭ şi jur împrejur câte unul saŭ maĭ multe şirurĭ de duḑĭ. Curăţenia, acéstă notă caracteristică a Aromânuluĭ, domnesce în tóte casele şi se datoresce femeiĭ române. Dacă femeia română merită tótă admiraţiunea în partea ce iea la susţinerea caseĭ, nu maĭ puţin este de admirat bărbatul, care exceléză prin moralitatea sa în afacerile comerciale. «Românul preferă maĭ puţină *fudulie*, dar onestitate extremă în afacerĭ» îmĭ spuneà d-l Ciohagi. În adevĕr, timp de doĭ anĭ cât am stat la Salonic n'am auḑit ca un comersant român să înceteze plăţile, deşì eĭ forméză majoritatea dintre comersanţiĭ creştinĭ. Se pomenesce ca raritate casul d-luĭ Nicolae Băhcivanu, care fiind nevoit a face concordat cu creditoriĭ sĕĭ, acum 6—7 anĭ, şi a le plătì 30%, după doĭ anĭ, începênd a-ĭ merge bine negoţul, a plătit şi restul de 70% la toţĭ. Asemenea casurĭ de virtute, într'o ţéră, unde tineriĭ nu se pot însurà, dacă n'aŭ dat douĕ falimente, cu drept cuvînt merită tótă admiraţiunea. Şi Aromânul este acelaşĭ în Ghevgheli ca şi în Salonic.

Apoĭ în ḑiua de 14 Iunie m'am presintat d-luĭ Caimacam, un Albanes bey din Coniţa (Epir), absolvent al şcóleĭ «Galata-Seraĭ» din Constantinopole, căruia ĭ-am făcut cunoscut scopul călĕtorieĭ mele şi l-am rugat să binevoéscă |a-mĭ pune la disposiţiune un suvariŭ, ceea ce mĭ-a acordat cu fórte multă amabilitate, pentru care-ĭ sunt recunoscĕtor şi îĭ aduc acì mulţumirile mele; fără acésta, călĕtoria la Româniĭ din Meglenia ar fi fost cu neputinţă.

Însoţit de Mustafa-onbaş, de un cavas tocmit şi de doĭ chirigiĭ din Huma, am pornit după amiaḑĭ din Ghevgheli spre Huma. Călĕtoria a fost cât se póte de frumósă până am ajuns la Ghiupca, străbătênd rîul Ghevgheli [«valea-Ghivgheliă»], care isvoresce din muntele Cajac [din ramura: «Dǫŭ urecli»] şi care, după ce primesce apa maĭ multor rîuşóre micĭ, străbate drumul spre Huma lângă localitatea «Coasta-mari» şi merge de se varsă în Vardar, adăpând în trecere-ĭ maĭ multe grădinĭ şi liveḑĭ, aparţinênd oraşuluĭ Ghevgheli.

La «Coasta-mari» am întâlnit treĭ beĭ (notabilĭ) din Nănta, înarmaţĭ până în dinţĭ şi călărĭ, ce se coboraŭ în Ghevgheli, ca să fie în ḑiua următóre la tîrgul ce se ţine odată pe sĕptămână. Mustafa-onbaş, un turc blajin şi fórte fin, atrăgêndu-mĭ atenţiunea asupra lor, a ḑis: «Ian te uită la vulturiĭ aceştia! Eĭ vorbesc limba vóstră şi eraŭ altă dată creştinĭ. Ce păcat aŭ făcut strămoşiĭ noştri, de nu v'aŭ constrîns pe toţĭ atuncĭ să îmbrăţişaţĭ islamismul, astăḑĭ n'am fi avut bătăĭ de cap, ba cu Bulgariĭ, ba cu Greciĭ, ba cu nu sciŭ cine!»

După o mică întreţinere cu aceştĭ Românĭ turciţĭ, ne-am despărţit dorindu-ne reciproc drum bun şi revedere bună. Apoĭ ne-am continuat drumul timp de douĕ césurĭ, până am ajuns la localitatea *Cĭaprán* împodobită cu arbuştĭ de tótă frumuseţea şi care aparţine satuluĭ turcesc Surmièt şi se vinde crescĕtorilor de capre. Cumpĕrătoriĭ sunt Românĭ din Ghevgheli, Liveḑĭ, Lĭumniţa saŭ Oşanĭ; acésta depinde de an. Ce-và maĭ încolo la *Sadanàc*, care servesce de hotar între Huma şi Surmièt, ne-am oprit un moment pentru ca să ne desfătăm, ascultând melodia ce curgeà din fluerul unuĭ căprar din apropiere. Entusiasmat Mustafa-onbaş n'a putut să nu exclame: *Soĭlè capè cĭoban soĭlè! senîndîr bu duñĭa!* (Ḑi-ĭ-o, fericit cioban, ḑi-ĭ-o! a ta este lumea! adică: tu domnescĭ în lume!) Vroind să-l cheme la noĭ şi sciind cât de mult păstoriĭ evită a da ochĭ cu ómeniĭ autorităţilor, m'am opus să-ĭ turbure voia bună. Puţin după acésta, străbătênd localităţile *Bunàr*, *Ghĭurta, Pisti-Grip, Valea-di-Cota,* aşezate în drépta şi stânga drumuluĭ, am ajuns la *Ghĭupca,* loc de popas pentru ceĭ carĭ merg în tîrg la Ghevgheli saŭ vin de acolo. Maĭ este cunoscută acéstă localitate prin aceea,

că acì se află mormîntul vestituluĭ Albanes Hasan din Corcea, care a fost împuşcat de un tînĕr român, din causa neomeniilor făptuite de acest vestit rĕŭ-făcĕtor în Huma şi Coniţa.

Timpul dintr'odată s'a schimbat acì şi nisce norĭ negri, împinşĭ din spre muntele Zîna de un vînt rece, aŭ întunecat sórele, dejà spre asfinţit; a început să fulgere şi să bubue straşnic. În scurtul drum ce a maĭ rĕmas până la Huma, am întâlnit maĭ multe caravane de Nănteni, carĭ se coboraŭ la Ghevgheli cu catâriĭ încărcaţĭ cu óle, cereale şi piper.

Pe la asfinţitul sóreluĭ am intrat în Huma, séra; găzduit în casa primaruluĭ Trăian, am petrecut destul de bine în societatea institutoruluĭ, a părinteluĭ Popa-Atanas, şi a câtor-và fruntaşĭ, cu carĭ ne-am întreţinut până târḑiŭ de tot.

A doua ḑi asemenea am petrecut-o bine şi cu spor. Spre séră am părăsit satul pentru Lunḑinĭ. Distanţa dintre aceste douĕ sate nu este maĭ mare decât douĕ césurĭ.

După ce suì spre SV. câte-và minute, începĭ să coborĭ mereŭ până la Lunḑinĭ, străbătênd frumósa pajişte: *Puḷiana-lungă*, cunoscută ca loc de popas «limeri» a haiducilor, când sunt prigoniţĭ fie din munţiĭ Vodeneĭ, fie din munţiĭ Mirihoveĭ.

Puţin maĭ jos se află cişméua *Cuseli*, unde la trecerea mea nisce Nănteni olarĭ se odihniaŭ la umbra unuĭ majestos brad. Eĭ mĭ-aŭ istorisit, că vin din *Lăngăza*, sat în apropiere de Salonic, unde aŭ petrecut aprópe tótă érna. Împrietinindu-ne, discuţiunile obicĭnuite aŭ curs asupra diferitelor evenimente la ordinea ḑileĭ, ca asasinate, mişcarea bulgară, ce vor creştiniĭ, ce vor face Turciĭ etc. Maĭ ales treceriĭ consululuĭ austriac din Bitolia, d-l Kral, prin ţinutul meglenesc i se atribuiaŭ fel de fel de scopurĭ. După ce am discutat maĭ bine de o jumătate de oră, vĕḑĕnd că Năuteniĭ aŭ de gând să petrécă nóptea acolo, mĭ-am luat adio şi am pornit în salvele de împuşcăturĭ ale Năntenilor, după vechiul obiceiŭ românesc, practicat şi aḑĭ în Pind.

Iată în ce consistă acest obiceiŭ.

Când plécă un sătén în străinătate, rudele şi amiciĭ îl petrec până la o distanţă óre-care. În tot timpul acesta, prieteniĭ luĭ şi tineriĭ cari-l însoţesc descarcă într'una puscile în vînt, cântă diferite cântece de ocasiune şi golesc în acelaşĭ timp ploscile cu vin. Apoĭ după ce se sărută şi se despart, încep din noŭ a descărcà puscile şi pistólele până când dispare din vedere cel care se înstrăinéză.

Cam acelaşĭ lucru se face când se întórce înstrăinatul în sat. Îndată ce înstrăinatul zăresce satul «troară ţe da cap», descarcă arma, odată

saŭ de maĭ multe orĭ. Ceĭ din sat rĕspund la salutul înstrăinatuluĭ tot prin împuşcăturĭ şi acéstă splendidă convorbire duréză până când înstrăinatul intră în sat, unde este aşteptat cu mare căldură de rude şi cunoscuţĭ.

Ajungênd în Lunḑini, 15 Iunie, cu tóte insistenţele logofĕtuluĭ Husein-Aza şi a institutoruluĭ Hrista Noe de a trage la eĭ acasă, am preferit să mă mulţumesc cu camera, ce d-l Stavre mĭ-a pus la disposiţiune, sciind că prin modul acesta voiŭ fi mult maĭ la largul meŭ de a venì în contact cu Românii, ceea ce s'a şi întîmplat.

Acì m'am oprit până la 20 Iunie şi mulţămită prietenilor Rizu Peana, Hr. Noe, D. Gioga şi N. Marcu, institutorĭ în satele acestea, am putut munci cu folos în continuŭ în aceste ḑile, fie în Lunḑinĭ, fie în Birislaŭ, în casa d-luĭ Rizu Peana, mulţumită atât luĭ, cât şi familieĭ sale. Nu maĭ puţin le mulţumesc beilor Nănteni pentru frumósa petrecere câmpenéscă ce mĭ-aŭ oferit, cu care ocasiune s'a distins un Albanes voinic, anume Ḑeliu-aga Orman Memur, păzitor al pădurilor statuluĭ, care a excelat în tot timpul prin cântecele şi entusiasmul sĕŭ. Aflând că sunt din Epir, mĭ-a povestit cu de-amănuntul lupta Albanesilor de sub comanda luĭ Taulah-beĭ, din corpul luĭ Sejar Cumandar-Căimacam Mustafa-Bey, cu vitézul revoluţionar român *căpitan Garelĭa* din Bréza, unde el a servit ca *baĭaractar* (stegar), luptă care s'a terminat cu înfrângerea totală a lor. În câte-và cuvinte iată cum stă afacerea: Revoluţionariĭ românĭ din 1872—1881, la îndemnul unuĭ institutor român, aŭ decis să depue armele şi să se supue «*să si-ncl̦ină*», ca să întrebuinţăm termenul consacrat al acestuĭ act, *Taulah-Bey*, nevroind să ţie sémă de acéstă dorinţă a haiducilor, a pornit în contra lor. Haiduciĭ aŭ primit desfiderea. Albanesiĭ aŭ fost bătuţĭ şi ceĭ maĭ mulţĭ aŭ rĕmas pe câmpul de luptă. Lupta s'a dat la Bréza.

«Mare şi neertată greşélă a făptuit comandantul nostru, urmă Memur Orman Ḑelĭu-aga; fără acésta, alta ar fi fost astăḑĭ póte faţa Epiruluĭ. Voiniciĭ Românĭ, închişĭ maĭ târḑiŭ la Ianina, unde zac şi aḑĭ (1) în închisóre, uniţĭ cu fraţiĭ lor Albanesiĭ, ar fi putut oprì anexarea Tesalieĭ, care a adus ruina beilor albanesĭ, a stagnat întréga viéţă comercială a Epiruluĭ şi a nimicit celnicatele române. Ce păcat că Albanesiĭ nu se înţeleg cu Româniĭ! Uniţĭ ar fi un zid în contra năzuinţelor duşmanilor comunĭ aĭ raseĭ româno-albanese. Păcat că n'avem

(1) În urma intervenirii Excelenţeĭ sale Alexandru Ghica-Brigadier, fost ministru al Românieĭ la Constantinopole, pe lângă M. S. Sultanul, toţĭ haiduciĭ închişĭ în 1881 aŭ fost graţiaţĭ anul trecut. Acì e locul a spune, că consulul şi archiereul grec din Ianina aŭ exploatat graţierea haiducilor românĭ ca datorită intervenţiuniĭ lor.

ómenĭ, carĭ să se pună în fruntea uneĭ înfrăţirĭ Albano-Române!
— Fără Turcĭ? am obiectat.
— Când ar fi şi eĭ, puterea acesteĭ treimĭ ar pune gróza în întréga lume, a rĕspuns în simplitatea sa bătrânul Albanes, sintetisând ast-fel basa cea maĭ solidă pe care trebue să se razeme imperiul turcesc, pentru a-şĭ asigurà o existenţă durabilă, idee susţinută cu elocinţă documentată de autorul broşuriĭ: *Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'empire Ottoman*, în cap. XI, pag. 164 squ.

În ḑiua de 20 Iunie, am plecat însoţit de sus-ḑişiĭ institutorĭ şi de câţĭ-và Românĭ la Oşanĭ. În trecere ne-am oprit cu toţiĭ şi am visitat mânăstirea din Oşanĭ. Restul ḑilelor de 21 şi 22 Iunie le-am petrecut în Oşanĭ, unde am rĕmas pe deplin mulţumit de iubirea nemăsurată ce mi s'a arătat de Românĭ. În special exprim mulţumirile mele părinteluĭ Papa-Emanoil, în casa căruia trăsesem. În séra de 20 ale aceleĭ lunĭ, am pornit la Cupa, unde celnicul Văcea ne-a aşteptat fórte bine. A doua ḑi, în 23 Iunie, după ce am cules tot ce am creḑut necesar şi ce s'a putut, de óre-ce suvariul Mustafa-Onbaş primise ordin să se întórcă în Ghevgheli, nevoind a rĕmâné fără păzitor din partea autorităţilor, ceea ce m'ar fi expus cine scie la ce neajunsurĭ, m'am hotărît să pun capĕt călĕtorieĭ şi să mĕ întorc în Ghevgheli. Drumul mĭ-a fost prin Lĭumniţa, unde m'am oprit câte-và césurĭ, dar aprópe fără nicĭ un folos, de óre-ce satul erà cu totul pustiŭ de bărbaţĭ, carĭ se coborîseră în Ghevgheli, ca să presinte socotélă şi să-şĭ priméscă plata pentru gogoşiĭ de mătase predaţĭ caseĭ «Isaia» şi celor-lalţĭ comercianţĭ maĭ micĭ. În séra de 23 Iunie am intrat din noŭ în Ghevgheli, unde d-l Cĭohagi m'a aşteptat cu aceeaşĭ amabilitate ca şi în primul rînd; am regretat însă că mĭ-a scăpat ocasiunea de a visità şi satele Baroviţa şi Ţărnareca, după cum îmĭ propusesem. De alt-fel şi mijlócele materiale mi se epuisaseră, fiind nevoit a întreţiné 5—6 persóne pe socotéla mea, plus bacşişurile, fără de carĭ nu poţĭ face nimic cu folos în părţile loculuĭ. Din acéstă causă am renunţat de la călĕtorie şi a doua ḑi, după ce am mulţumit Ex. Sale Caimacamuluĭ pentru bunavoinţă vĕdită, m'am întors cu trenul la Salonic.

B. Descrierea satelor şi oraşuluĭ Ghevgheli.

1. **Ghevgheli.** Acest oraş este aşezat la pólele munteluĭ Cajac, pe malul drept al fluviuluĭ Vardar (Axius), la o distanţă de cel mult un chilometru. Poporaţiunea oraşuluĭ este formată de Muhametanĭ [Turcĭ

şi Cerchesĭ], Slavĭ [Bulgarĭ şi Sîrbĭ], Românĭ şi câte-và familiĭ ţigănescĭ.

Româniĭ aflătorĭ acì sunt veniţĭ din satele române din Meglenia, saŭ din Cruşova şi Părleap. Eĭ sunt în numĕr de 60—70 de familiĭ, formând o poporaţiune de 450—500 de suflete.

Ocupaţiunea locuitorilor din Ghevgheli este agricultura, comerciul şi mica industrie.

Româniĭ stabiliţĭ acì se ocupă cu comerciul, mulţĭ sunt croitorĭ, argintarĭ, şi câţĭ-và se ocupă cu fabricarea vaselor de aramă, cu care articol alimentéză întréga cazà, colindând satele şi orăşelele din târg în tîrg, iar câte-và familiĭ se ocupă cu crescerea vitelor, precum sunt celniciĭ Bele al Dină şi Nicola-Chihaĭa.

Cultura gândacilor de mătase în oraşul Ghevgheli se practică de Slavĭ şi Turcĭ. Numaĭ de curând aŭ început şi Româniĭ să se dedeà acesteĭ ocupaţiunĭ.

Tutunul se cultivă maĭ mult de poporaţiunea muhametană şi concuréză în calitate cu tutunul din câmpia Seresuluĭ.

Brânzeturile, al treilea articol maĭ important al oraşuluĭ, este reservat exclusiv Românilor, fie din oraş, fie din împrejurimĭ.

Şcolĭ în oraş sunt: 1) Două şcolĭ turcescĭ, una de băeţĭ şi alta de fete, cu cincĭ institutorĭ şi două institutóre. Institutoriĭ sunt absolvenţĭ aĭ şcólelor superióre turcescĭ din Salonic saŭ Constantinopole. 2) Şcóle bulgare treĭ, două de băeţĭ şi una de fete, cu un corp didactic de 7 profesorĭ şi două institutóre. Aceştia aŭ biserica lor şi un archimandrit. 3) Două şcóle sîrbescĭ, una de băeţĭ şi cea-laltă de fete, cu un corp didactic de 3 institutorĭ şi două institutóre. 4) O şcólă grecéscă de băeţĭ cu şése institutorĭ şi una de fete cu două institutóre. 5) Anul acesta s'a fondat şi şcóla română.

Clima oraşuluĭ, în timpul veriĭ, este excelentă. Căldurile sunt temperate de vîntul care suflă din spre muntele Cajac [Cojuc] şi Zîna [Zona] şi duréză puţin. Érna este aspră. Vînturile suflă des şi turbat. Din causa acésta producţiunea agricolă a câmpieĭ Ghevgheli este cu 10% maĭ puţin decât ar trebuì.

Rîuleţul care curge la marginea oraşuluĭ se revarsă une-orĭ şi produce pagube marĭ în semĕnăturĭ. Un avînt maĭ mare va luà oraşul, când se va sfîrşì podul ce se lucréză peste Vardar şi care va stabilì o legătură maĭ strînsă între Ghevgheli şi satele de pe malul stâng al fluviuluĭ.

Altă dată oraşul Ghevgheli erà un simplu sătuleţ turco-slav. A luat desvoltarea actuală, de când a devenit reşedinţă de «căimăcămie».

Acì staţionéză şi un regiment în permanenţă. Casarmele sunt afară din oraş.

Între satele «*Mărḑeḷi*», (bulg. *Mărḑenţi)* şi *Negoţi* se află nisce băĭ termale, devenite proprietatea unuĭ Bey din Ghevgheli, care şĭ-a făcut acì o vilă şi nisce instalaţiunĭ, ce lasă însă mult de dorit. Băile acestea aŭ trebuit să existe şi în vechime, şi Beyul, după cum am fost asigurat, n'a făcut decât să restaureze basinul dejà existent. În interior s'ar vedé chiar până aḑĭ plăcile marĭ de pétră, cam de un metru, cu inscripţiunĭ. De óre ce însumĭ nu le-am vizitat, nu pot asigurà nimic în acéstă privinţă.

2. **Huma** [«Uma»].

Posiţiunea acestuĭ sat este alésă, avênd forma uneĭ citadele şi fiind împresurată jur împrejur de pădurĭ frumóse de fag, pin şi carpen. Sătuleţul se împarte în şése mahalale, represintând cincĭ némurĭ, după numele unuĭ fruntaş: 1) *Maala-lu-Pardu*; 2) *Maala-lu-Părgìc*, fondatorul «cătunuluĭ», după cum se spune prin tradiţiune; 3) *Maala di-di-supră*, care este prima mahala, unde s'ar fi stabilit pe vremurĭ «Părgìc» cu némul luĭ; 4). *Maala-lu-Bicĭàc*, aĭ căreĭ locuitorĭ s'ar trage de la Bicĭàc care, după trecerea Năntenilor la Islamizm, nevroind să facă acelaşĭ lucru, şi-a găsit acì refugiŭ. Aceştia sunt ceĭ maĭ de curând veniţĭ în sat; 5) *Maala-lu-Ristu*; 6) *Maala-lu-Stepàn* saŭ: *Maala-di la-Cişma-lu-Stepán.*

În sat se află două bisericĭ: 1) *sfeti-Tanàs*, părăsită de mult şi aprópe în ruine; 2) *Stăvinerì* saŭ *Mala-Bogoròdiţa*, în care se oficiéză numaĭ românesce de preotul Papa-Atanas; hramul bisericiĭ se face în 22 Iulie. Observ că atât S-ta. Vinerĭ cât şi Sta. Marie se serbéză cu mare pompă de Româniĭ din Meglenia, precum şi de toţĭ Româniĭ din Pind, în cât s'ar puté ḑice, că aceste două sĕrbătorĭ sunt, în Peninsula Balcanică, considerate ca naţionale de Românĭ. Acesta pare a fi şi motivul pentru care nu se face hramul bisericiĭ acesteia în ḑiua de 8 Sept., după cum ar trebuì.

Zugrăvirea, saŭ maĭ bine ḑis rezugrăvirea icónelor este făcută de către zugravul cruşovén Anastas (Taşcu) Cuvecĭ şi fiiĭ. Tot acestora se datoresce zugrăvirea bisericilor din Lunḑinĭ, Birislaŭ, mânăstirea din Oşanĭ, Oşanĭ, Cupa şi parte din icónele din Lĭumniţa. Pe pereţiĭ din afară aĭ bisericiĭ a umblat şi mâna unuĭ zugraf bulgar, după cum resultă din felul scenelor [iad şi paradis] zugrăvite şi din inscripţiunile pe limba bulgară şi carĭ scene sunt identice cu cele ce găsim la cea maĭ mare parte din bisericile bulgăresci din Macedonia, aşà cum se vede şi la biserica *Sfeti-Nedeli* din Bitolia.

Există numaĭ şcólă română, cu localul sĕŭ clădit de curând, ca să servéscă anume de şcólă românéscă. Sunt doĭ institutorĭ. Elevĭ la trecerea mea aŭ fost 43. Locuitoriĭ fiind aprópe cu toţiĭ agricultorĭ, cea maĭ mare parte dintre elevĭ se retrag, ca să se ocupe cu lucrarea pămîntuluĭ, încă de la Pascĭ.

În sat sunt şépte cişmele, ale căror nume sunt a se vedé în capitolul despre «Nomenclatura localităţilor».

La trecerea mea prin sat, în 14 şi 15 Iunie, tóte casele eraŭ ocupate cu «chioşcurile» gândacilor de mătase.

Poporaţiunea satuluĭ este: 90 case, 140 de familiĭ cu 980 de suflete.

Istoricul. După cum se spune, satul altă dată ar fi fost în localitatea numită «Cătŭnişti», în valea dintre Coniţa şi Huma, unde încă până adĭ se vĕd ruine de case şi se găsesc monede vechĭ. Locuitoriĭ ar fi părăsit satul, fiind-că preà erà expus în drumul trecĕtorilor turcĭ.

Până acum doĭ treĭ anĭ, erà ciflicul unuĭ Bey turc, stabilit în Salonic. La îndemnul institutoruluĭ român, al preotuluĭ şi altor câtor-và fruntaşĭ, săteniĭ aŭ rĕscumpĕrat jumătate din moşie, plătind jumătate din cost şi rĕmâind să maĭ plătéscă şi restul în 3—4 rate. Hotarul dintre ciflic şi partea rĕscumpĕrată îl formézä rîuleţul, care împarte satul în două. Săteniĭ carĭ aŭ contribuit la rĕscumpĕrare şi carĭ din întîmplare îşĭ aŭ casele pe partea rĕmasă ciflic, şi le părăsesc şi vin de-şĭ clădesc altele noĭ pe pămîntul ce le aparţine. Nouĕle case se fac de pétră, în abundenţă acì, şi toţĭ săteniĭ contribuie la clădirea lor, fie-care ajutând cu ce póte, ca şi la clădirea uneĭ bisericĭ saŭ şcóle.

3. **Lundini.**

Lundini [saŭ: Lugunţa] este aşezat pe cósta munteluĭ Zǫna [=Zîna] şi este străbătut de rîuleţul «Valea-mari», formând patru mahalale: 1) *maala di sus*, 2.∾*di jòs*, 3.∾ *di cĭopre* şi 4. *maala di pristi vali* [mahalaua de peste rîŭ].

Se află două bisericĭ în sat, una la marginea satuluĭ şi cea-laltă în sat. Prima: «*Sfeti-Vracĭ*» saŭ: «*dijoàsa băsẹrică*», cu hramul «Sfinţiĭ-fără-de-Arginţĭ: Cosma şi Damian», este clădită jumătate în pămînt şi pare a fi fórte veche. Acì se oficiézä românesce şi tóte numirile de pe icóne sunt prefăcute în românesce, ca: «Muma Domnuluĭ», «S-tul Atanasiu din Alexandria», «Ioan Botezătorul» etc.

La 1 Noemvrie, când se serbézä hramul bisericĭĭ, vine lume din tóte satele vecine, se face horă după oficiere şi se petrece mult. Tineriĭ, după horă, jócă sărind «an treĭ», se luptă= si amburọs», un fel de luptă obicĭnuită de atleţĭ, şi când se sfîrşesce cu acésta, se ospĕtézä în Lun-

ḑinĭ prin familiĭ; ceĭ din satele vecine plécă de obiceiŭ a doua ḑi în satele lor.

A doua biserică este: *Sfeti-Nicola*; este mare şi frumósă. În ea se slujesce grecesce. Cu tótă lupta aprigă a Românilor carĭ, pe lângă închisorĭ, şĭ-aŭ vĕrsat şi sângele, n'aŭ putut să o ieà din mâna adversarilor. Causa este că stăpânul moşieĭ chiar le face oposiţiune.

Numele cişmelelor şi ale morilor sunt a se vedé în cap. despre «Nomenclatura localităţilor.»

Poporaţiunea satuluĭ este 130 de case, 200 de familiĭ cu 1.400 de locuitorĭ.

Acest sat este în mare parte ciflic, afară de 20—30 de case. Astăḑĭ aparţine milionaruluĭ evreŭ Saul din Salonic, care l-a cumpĕrat de la Rifat-Bey pentru 4.000 de lire turcescĭ (90—91.000 leĭ).

Arendaşul luĭ Saul se numesce Asan-Cusar şi este un Năntean român, care administréză moşia în mod cam neomenos de 7 anĭ de ḑile. El umblă să o cumpere de la Saul, căruia îĭ este cu neputinţă să o administreze singur.

Despre originea satuluĭ iată ce spune tradiţiunea:

În timpurile de demult «Cătunu» erà aşezat maĭ sus ce-và, unde se află aḑĭ «Cişma Şăroată» şi unde încă până aḑĭ se vĕd ruine de case. Satul se compuneà din treĭ părţĭ: 1) *Losceva*, *Lètniţa* şi *Lunḑiñĭ* (pe bulgăresce şi turcesce: *Lugunţa*). Capu (şeful) Românilor de atuncĭ aveà treĭ fiĭ carĭ, după ce s'aŭ însurat şi îmmulţit, aŭ căpĕtat fie-care câte una din aceste treĭ părţĭ.

Cel care căpĕtă «Lètniţa», nu se scie din ce pricină, o vîndù la Năntenĭ, pe când aceştia nu eraŭ încă turciţĭ. Cel care căpĕtă «Lunḑiñĭ» o dăruì bisericeĭ «Sfeti-Vracĭ», de la care, luând-o în arendă Rifat-Bey timp îndelungat de anĭ, şĭ-o însuşì şi pe urmă o vîndù luĭ Saul, milionarul evreŭ din Salonic. Ceea ce l-ar fi făcut pe Rifat-Bey, ca să vînḑă satul «Lunḑiñĭ», ar fi fost şi frica, ca nu cum-và locuitoriĭ să se ridice într'o ḑi şi să protesteze, că deţine pe nedrept satul ca moşie. Locuitoriĭ susţin, că satul Lunḑiñĭ nu-ĭ trecut în registrele de imobile ale Statuluĭ ca moşia luĭ Rifat-Bey, ci ca aparţinênd bisericiĭ «Sfeti-Vracĭ».

Cel care căpĕtă «Losceva», o păstră şi o lăsă urmaşilor sĕĭ carĭ, după părăsirea satuluĭ, se mutară şi se aşezară în Lunḑiñĭ, continuând a-şĭ stăpânì ogórele şi pămîntul până în ḑiua de astăḑĭ.

4. **Birislaŭ** este depărtare de 15—20 minute de Lunḑinĭ. Cătunul este ciflic (moşie) şi aparţine la opt stăpânĭ. Din causa purtăriĭ tiranice a diferiţilor *subaşĭ* (un fel de logofeţĭ saŭ administratorĭ), o parte din

locuitorĭ, 15 familiĭ, aŭ emigrat la Gumenge, fapt ce a atras atenţiunea autorităţilor de a lua óre-carĭ măsurĭ în contra lipitorilor satuluĭ.

Ast-fel căimăcamul din Ghevghele a impus celor opt proprietarĭ un administrator comun, recomandat de autoritate, şi a hotărît că orĭ ce afacere dintre săteni şi proprietarĭ să se facă în faţa acestuĭ administrator. A interḑis cămătarilor Bey de a se duce în persónă în casa ómenilor, ca să pretinḑă sumele împrumutate. Până atuncĭ ceĭ opt proprietarĭ eraŭ representaţĭ de opt *subaşĭ*, carĭ avênd câte un ajutor, făceà 16, plus caiĭ şi amiciĭ lor şi toţĭ aceştia trebuiaŭ să fie întreţinuţĭ pe socotéla bieţilor sătenĭ, aşà cum se face în cea maĭ mare parte din satele moşiĭ bulgaro-grecescĭ din Macedonia.

Despre originea satuluĭ se scie numaĭ că, înainte, pe vremurĭ, erà pe platoul numit *Gradişte [Zagrad şi ţitati]*, care este de-asupra satuluĭ Birislaŭ, la o distanţă maximă de 10 minute suind. În adevĕr, acì sunt ruine de castre şi s'aŭ găsit monede vechĭ grece-romane şi statue numite *idolĭ*, carĭ însă s'aŭ prăpădit. La clădirea şcóleĭ române se vĕd urmele a două statuĭ, una aşezată în zid, de-asupra uşiĭ şcóleĭ şi alta servind de treaptă la scară. Celeĭ din zid îĭ lipsesce capul, mânile şi piciórele, avênd numaĭ gâtul şi trunchiul corpuluĭ.

Se află numaì o singură biserică «Stăvinerĭ», S-ta. Vinerĭ, în care se slujesce românesce; ea pare a fi nouă.

Există numaĭ şcólă română cu local propriŭ.

Populaţiunea satuluĭ este: 55 case, fără a socotì pe cele emigrate în Gumenge, formând 80 de familiĭ cu 560 de suflete.

Notă. Am zis, că bisericile acestea sunt rezugrăvite în cea maĭ mare parte din către Cruşoveanul Anastas şi fiiĭ [: Const. şi Evanghele]. Adăugăm, că zugrăvéla s'a făcut între aniĭ 1854 – 1866. Numele contribuitorilor la clădirea bisericiĭ saŭ la zugrăvirea eĭ sunt însemnate în altar pe pereţiĭ bisericeĭ, la «'Αποκάθιλσις τοῦ χρηστοῦ». Iată un specimen copiat din biserica S-ta. Vinerĭ din Birislaŭ, zugrăvită de Anastas şi costând 50 de lire turcescĭ, o mie de leĭ şi ce-và. Păstrăm ortografia autoruluĭ: ἡπὲρ ὑγίας καὶ σωτηρίας, ἡπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μιλετίου I, νικολάου ἱερέος, ἀναστασίου ἱερέως, νανε, μητρε, κοϊου, ἰωβάν. νανε. σταβρε. ἰωβαν. Τασιο στοϊαν. κοϊο. Δημητρίου. βαλτζιο. γουτζια. σεμπο· τοσιο. μποζζην. σεμπο. ζοιο. ζωϊαν. ἰωβάν. δήμω. κοιο ριζε. νανο. μητρε. πετκο. τοσιο. νανο. πετκο. σεταν τάντζιε (1) μητρε. πειο. ρηζα. γοδο. ἀγγελ. πετρε. τασιο. πετρε. τοσσε (toşe). ρηξω. ἰωανου. νανε. αναστασίου. κωνσταντινο τωνυ πρεσβητέρα, πενιο. μενο, γροσο. διὰ χειρός 'Αναστασίου μὲ τὸν ὑιόν Κωνσταντδηνου. ἔτει 1862. În traducere: Pentru sănătate şi mân-

(1) Despre Sătean Tance se ḑice, că ar fi fundatorul bisericiĭ.

tuire, pentru arhiepiscopul Miletiŭ I, Nicolaŭ preotul, Anastasiŭ preotul, Nane. Mitre. Koĭu. Iovan. Nane. Stavre. Iovan. Taşĭo-Stoĭan. Koio. Dimitriu. Vălcĭo. Gucia. Şebo. Toşĭo. Bojin. Şebo. Zoĭo. Zoĭan (Joĭan). Iovan. Dimo. Coio-Rize. Nano. Mitre. Petco. Toşĭo. Nano. Petco. Sătean Tancĭe. Mitre. Peĭo. Riza. Godo. Anghel. Petre. Taşĭo. Petre. Toşe. Rizo. Ioan.Nane. Anastasiŭ. Constantin. Toni. preotésa. Penio. Meno Groso. De mâna luĭ Anastasiŭ cu fiul sĕŭ Constantin. Anul 1862.

5. **Nănta.** [Nọnta] este aşezat la pólele munteluĭ Zìna. Poporaţiunea orăşeluluĭ se ridică la 5.500 de suflete, avênd 550 de case, plus un numĕr de câte-va case ţigănescĭ. Locuitoriĭ sunt de origine română, trecuţĭ de mult la islamism. Casele sunt frumóse şi starea economică a locuitorilor superióră creştinilor din satele vecine.

De óre-ce mĭ-a fost cu neputinţă, cu tótă arḑĕtórea mea dorinţă, de a visità acest orăşel istoric, tot ce spun acì, se datoresce logofătuluĭ [subaş] Husein-Aza, român din Nănta. Tot luĭ se datoresce, în parte, şi nomenclatura localităţilor din Nănta.

În sat se află maĭ multe moschee şi o şcólă primară turcéscă de băeţĭ care, mulţumită zeluluĭ depus de către d-l Reşid-Bey, directorul consiliuluĭ instrucţiuniĭ publice din Vilaetul Salonic, merge destul de bine. În trecut instrucţiunea se făceà de către hogea (preotul moscheleĭ), care predà numaĭ noţiunĭ de cetit, scris şi socotit, în modul cel maĭ rudimentar. Acesta este şi motivul pentru care maĭ toţĭ Beyĭ de acì nu sciŭ nicĭ scrie, nicĭ socotì.

Pe cât este poporul de pacĭnic şi muncitor, pe atâta nobiliĭ lor, din nenorocire prea mulţĭ, sunt leneşĭ şi fanaticĭ, în cât aŭ ajuns a fi pentru satele din vecinătate, române şi bulgare, nisce adevĕraţĭ asupritorĭ.

Se ḑice că, într'una din moschele, s'ar păstrà încă neatinse hainele archiereuluĭ, care ĭ-a îndemnat să trécă la islamism, şi tóte cărţile religióse, îmbrăcate scump în aur şi argint.

6. **Mànăstirea din Oşanĭ** este aşezată între satele Lunḑini, Birislaŭ Oşanĭ şi Lĭumniţa şi are o posiţiune fórte frumósă, în mijlocul păduriĭ. Biserica este închinată archangheluluĭ Michail şi este renumită în miracule. Din acéstă causă porţile bisericiĭ nu se închid nicĭ odată, căcĭ cine ar cutezà să o devasteze? Odată nisce rĕŭ-făcĕtorĭ, prădând mânăstirea şi vrênd să fugă, porţile s'aŭ închis de la sine şi nu s'aŭ deschis decât după ce tâlhariĭ aŭ întors tot ce luaseră bisericiĭ. Faima acésta se transmite din om în om.

Altă dată venind un Bey turc şi tăind un pom din grădină, în con-

tra sfatuluĭ călugărilor, de a nu-l atinge, i s'a paralisat mâna. S'a vindecat apoĭ, după ce a promis şi a dăruit lucrurĭ preţióse bisericiĭ.

Acestea şi alte o mulţime de miracule, care maĭ de care exagerate maĭ mult, ţi se povestesc de pravoslavniciĭ călugărĭ de la mânăstire.

Stareţul mânăstiriĭ este un călugăr din Lunḑinĭ; ajutórele sale sunt alţĭ treĭ călugărĭ şi vre-o 6 maicĭ.

Mânăstirea stă sub autoritatea religiósă a archiereuluĭ grecesc din Florina, ca şi cele-lalte bisericĭ din satele române, cu excepţiunea Baroviţeĭ şi a Sirmininuluĭ.

Odată pe an, la 6 Sept., se serbéză hramul bisericiĭ. Atuncĭ vine lume din tóte satele vecine române şi bulgare, chiar şi din cele turcescĭ, aducênd darurĭ preţióse la mânăstire, pentru ca să le fie de ajutor. Darurile consistă în obiecte de argint, banĭ, vite, cereale şi altele.

Fie-care îşĭ maĭ aduce de ale mâncăriĭ, dar şi din partea mânăstiriĭ se servesc douĕ treĭ felurĭ de bucate şi se sacrifică în acéstă ḑi 10—15 vacĭ şi tot atâtea vite micĭ pentru ospĕtarea musafirilor. Vinul şi rachiul curge în abundenţă din beciurile mânăstiriĭ. După ce se mănâncă, se bea şi se jócă până târḑiŭ de tot, şi după ce femeile îşĭ pun în evidenţă costumele lor şi maĭ ales podóbele, spre séră parte din ceĭ veniţĭ pornesc spre satele de unde aŭ venit, iar ceĭ maĭ mulţĭ se duc în Oşanĭ, unde se maĭ petrece şi rĕmân să plece a doua ḑi după amiaḑĭ.

Mânăstirea face parte din moşia Oşanĭ, pe care a încercat să o cumpere altă dată schitul românesc din Sântul Munte. Nu este locul a arătà acì marea însemnătate ce ar fi resultat pentru desvoltarea Românismuluĭ, dacă ar fi reuşit acésta. Dar momentul nu este perdut şi procedând înţelepţesce, se póte face aḑĭ ce nu s'a făcut atuncĭ.

7. **Oşanĭ** [Hoşanĭ, Oşin], dintre tóte satele vĕḑute de noĭ are posiţiunea cea maĭ frumósă şi clima cea maĭ dulce, atât în timpul veriĭ cât şi în timpul erniĭ. Are ape în belşug şi fórte bune de bĕut. Acesteĭ cause se atribue frumuseţea femeilor de acì şi deşteptăciunea locuitorilor.

Satul este moşia unuĭ Bey din Salonic. După afirmarea locuitorilor ar fi aparţinut altă dată satul mânăstiriĭ Ivir (!?) din muntele Atos, de unde luându-l în arendă tatăl Beyuluĭ actual, a devenit încetul cu încetul stăpân în mod arbitrar. Mânăstirea întreţineà şi întreţine şi aḑĭ încă un *metoh* cu un singur călugăr, cu reşedinţa în Oşanĭ.

La trecerea mea prin sat, călugărul metohuluĭ nu se aflà acolo şi săteniĭ nicĭ numele nu-ĭ cunosceaŭ, numindu-l gr. Gheronda, adică

bătrânul. Venitul anual al acesteĭ marĭ moşiĭ variéză între 600 şi 1.000 de lire turcescĭ.

Despre originea satuluĭ se spune, că pe vremurĭ eraŭ 5 cătune, formând un sat fórte lung, dar aşà cum eraŭ depărtate nu se puteaŭ ajutà la nevoe şi apĕrà în contra asupririlor. Vĕḑênd strămoşiĭ că aşà nu este bine, aŭ hotărît sà facă un singur sat şi aşà s'aŭ strîns şi aŭ făcut satul actual Oşanĭ, care n'ar însemnà alt-cevà decât «unire» de la cuvîntul turcesc «hoş» unire. Apoĭ făcură «blestem» preoţiĭ ca nimenĭ să nu părăséscă satul şi că cine-l va părăsì, să fie blestemat persecutat de noroc, ca tot în sat să se întórcă. De atuncĭ satul cresce, mereŭ.

Poporaţiunea satuluĭ este: 250 case, 300 de familiĭ cu 2.100 de locuitorĭ.

În sat sunt douĕ bisericĭ: *a*) *Adormirea mumeĭ Domnuluĭ*, numită *Precista*, care serbéză hramul la 15 August. Se oficiéză românesce. Evanghelia veche cu o relaţiune istorică despre satele acestea şi despre trecerea la mahomedanism a Năntenilor etc., a fost luată de învĕţătorul Teodor din Nevesca (!) şi trimisă prin consulatul grec din Salonic la Atena, după cum îşĭ aduc aminte preoţiĭ. Mi se pare însă, că acest învĕţător a fost vre-unul din ceĭ mulţĭ **anticagiĭ** din Macedonia, carĭ fac un comerţ mare cu lucrurile antice. Icónele sunt scrise românesce.

b) Biserica **Sfeti-Nicola** e alăturĭ de cea de maĭ sus. Este mare şi frumósă. Se oficiéză grecesce în biserică. Localul şcóleĭ este fórte frumos. Zugrăvirea icónelor este datorită tot familieĭ Cruşoveanuluĭ Anastas şi fiiĭ. Coloritul icónelor este maĭ îngrijit acì. Un roşu fórte plăcut predomină cele maĭ multe dintre icóne.

Preoţiĭ românĭ sunt patru: Papa-Emanoil Econom, Papa-Dionisie Anastas, Papa-Crista Bujin şi Papa-Gheorghe Christa, numit şi Papa-Gona, un gigant. La trecerea mea prin Oşanĭ acesta zăceà greŭ bolnav, în urma unor zguduirĭ puternice morale şi materiale, suferite pentru causa românéscă locală împreună cu distinsul patriot Guşu Gaga, din partea nelegiuituluĭ Archiereŭ grec din Florina, care de douĕ orĭ a plătit pe nisce asasinĭ, ca să-l împusce, pe el şi pe d-l Gaga.

«La Bulgarĭ asasiniĭ sunt ómenĭ ordinarĭ, îmĭ ḑicea colosul preot, când l'am vĕḑut. La Grecĭ însă înşişĭ ceĭ carĭ ţin în mână religiunea şi carĭ ar trebuì să ne îndemne, ca să ne învĕţăm limba, sunt criminalĭ şi asasinĭ. De douĕ orĭ am scăpat de asasinĭ, dar am rĕcit într'una din ḑile, pe când mĕ ascundeam de asasinĭ, şi nu sciŭ dacă voiŭ maĭ trăì mult. Dar trăéscă naţiunea şi copiiĭ, că tot erà să mor odată.»

Acest modest patriot, care în agonie nu uità că némul luĭ este maĭ

pre sus de viéță-ĭ, şĭ-a dat obştescul sfîrşit în luna Ianuarie 1902, regretat de toțĭ Româniĭ din Meglenia. Fie-ĭ neperitóre memoria!

Şcóla română din Oşanĭ merge fórte bine, sub conducerea d-lor Nicolae Marcu şi Pamporĭ, doĭ harnicĭ institutorĭ.

8. **Cupa** are o posițiune cam prăpăstiósă. Altă dată a fost moşia luĭ Acî-Bey, de la care aŭ cumpĕrat-o săteniĭ cu 30 de anĭ înainte şi în 1901 aŭ plătit ultima rată, devenind stăpânĭ absolutĭ pe sat. Pămîntul Cupeĭ este fórte întins şi mare parte servesce pentru păşunatul caprelor maĭ ales. Pot pasce între 15—20.000 de capre anual.

În singura biserică «Stămăria» (S-ta Maria) se slujesce românesce, deşì nu există şcólă română. Pentru acésta eĭ aŭ fost silițĭ să se lepede de autoritatea religiósă a patriarchuluĭ, care în ruptul capuluĭ nu le permite să cetéscă românesce, şi aŭ trecut sub supremația Exarchatuluĭ bulgăresc! Românesce cetesce octogenarul Papa-Gheorghe, poreclit şi Zarcada care, deşì bătrân, pentru marea iubire ce a avut de limbă, s'a pus şi a învĕțat să pótă face doxologia şi cetì evangelia pe românesce.

Acì se păstréză şi o evangelie îmbrăcată în argint de către argintarul român din Nevésta: Mihail Staică (Μιχαλι σταϊκα εκ Νεβεσκα, εἰς χωραν λιουμνιτζα), stabilit în Liumnița, după cum resultă din însăşĭ iscălitura argintaruluĭ, reprodusă acì cu ortografia sa.

În biserică, în altar, se păstréză registre regulate de nascerĭ, morțĭ şi de căsătoriĭ.

Satul se împarte în douĕ mahalale: *maala di jos* şi *di sus*. Numele cişmelelor, morilor, etc. se vor vedé la «Nomenclatura localităților.»

Poporațiunea satuluĭ este compusă din 90 case, 135 de familiĭ cu aprópe 1.000 de suflete.

Despre originea satuluĭ tradițiunea spune, că altă dată satul se aflà în localitatea numită *Cupa-vecl̆ĭă* = Cupa vechĭe care, judecând după ruinele şi cişmelele aflătóre, a trebuit să fie întins. Acì se găsesc o mulțime de monede vechĭ romane şi bizantine. Monede vechĭ se maĭ găsesc în Huma, în localitatea numită «Țitati», în «Nănta», în Lĭumnița la «Coroana» şi «Ştur» şi pe la «Tumbă».

(A se vedé numele tuturor satelor române din Meglenia în cap.: «Statistica Românilor din Meglenia», pag. 41—44.)

PARTEA II

PRODUCŢIUNEA PĂMÎNTULUI ŞI OCUPAŢIUNEA LOCUITORILOR; HRANĂ; PORT; POPULAŢIUNE.

A. Producţiunea pămîntuluĭ şi ocupaţiunea locuitorilor.

Pămîntul Meglenieĭ-române este fórte mănos, deşì nu tocmaĭ ca cel din şes, din aşà ḑisa: Meglenie-bulgară. (1) Numaĭ partea estică a munteluĭ Caragiova face óre-cum abatere, anume teritoriul aparţinênd Lĭumniţeĭ, care este, în parte, calcaros şi petros. Dar şi acì se află păşunat pentru capre fórte bun.

Tóte aceste sate abundă în ape, isvóre şi fântânĭ, carĭ daŭ nascere la maĭ multe rîuleţe (2). Din causa acésta prin părţile acestea nicĭ nu se pomenesce de secetă. Iar când este secetă, sătenii se strîng grupurĭ de câte 30—50 de persóne şi abat cursul apelor, aḑĭ pentru ogórele din cutare parte, mâne pentru cele din cea-laltă parte, până când se adapă totul.

Numaĭ Lunḑinĭ şi Birislaŭ suferă perderĭ, dar de vîntul *boarea* din Zîna, când suflă în timpul secerişuluĭ.

Ocupaţiunea principală a locuitorilor este agricultura.

Se cultivă grâŭ [*gron*] de treĭ calităţĭ: «gron şutàrc», «gron ciclăzàt», = acoperit cu un fel de puf, şi «gron-usatcă» = cam negru; secară *(sicară)*, orz *(ŭorz)*, ovĕz *(uvèz)*, porumb *(gărnişòr, misur)* de douĕ felurĭ: *alb* şi *galbin* (galben), care se preferă, ca fiind maĭ bun; meiŭ *(melĭŭ)*, *melĭŭ răpèsc* = un soiŭ de meiŭ arăbesc, *bărnic*, *rov* [Arom., arov], *linte* (linte) de fórte bună calitate, *baclă* (fasole), renumită prin cantitate, dar maĭ ales prin calitate în Cupa şi Oşanĭ, *pătatı* (cartofi), *piperchi* (ardeĭ), în fórte mare cantitate şi excelentă calitate.

Se exportă boià de ardeĭ în marĭ cantităţĭ în Sîrbia, Bulgaria, România şi Ungaria, după ce se alimentéză tótă Turcia.

---

(1) **Hahn**, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar* p. 260: «Pămîntul Meglenieĭ este dintre cele maĭ fructifere din întréga Macedonie şi prin acésta se explică, că pe un spaţiŭ aşà de mic pot existà 54 de sate şi comune. Pămîntul acolo este îndoit şi chiar întreit maĭ scump decât în întréga vecinătate, şi multe ogóre oferă treĭ secerişurĭ pe an».

(2) Idem, loc. cit., p. 260: «Clima este fórte sănătósă şi isvórele, carĭ ţîşnesc pe tóte căile, de o rară bunătate [Das Klima ist sehr gesund und das Quellwasser, welches aller Wege hervorsprudelt, von seltener Güte»]... Afară de sus numitele treĭ maĭ marĭ rîurĭ, are provincia miĭ de alte rîuleţe micĭ şi isvóre, carĭ se utiliséză cu sârguinţă de locuitorĭ pentru adăpatul ogórelor lor.

«Dintre produsele celor două districte din Moglenia, — dice I. G. von Hahn încă în 1863, cel mai bine informat despre acéstă provincie, — ocupă piperul roşu (Paprica) primul loc, căci acéstă aromă plăcută numai acì se cultivă pentru export. În anul trecut se exportă o mare parte în Ungaria prin Sîrbia. Moglena îndestuléză de asemenea, în mod exclusiv, întréga peninsulă cu acéstă aromă şi cantităţi considerabile se trimit şi în Francia şi în Egipt. Totuşi, articolul acesta nici odată nu este curat dat în comerţ, ci se amestecă cu făină de mazĕre şi cu pămînt roşu. După însemnarea perceptorilor (Zehentpächter) se produse în anul curent 1863 în Caragiova-de-Sus (Ober-Caradschova) 185.000 ocale, în Caragiova-de-jos, 80.000 ocale de piper». (1)

Mazĕrea din Oşani şi Cupa de asemenea este fórte bună.

Altă dată Humenii cultivaŭ şi orez, după cum se atestă şi din numele localităţii «Dingu» un fel de vâltóre pentru curăţitul orezului, care se află acì.

2. **Cultura mătasei** se face în tóte satele române din Meglenia şi dacă întréga provincie produce 400.000 — 600.000 ocale de gogoşi de mătase, o jumătate parte se produce în satele române. «Das zweite Haupterzeugniss bilden die Seiden-Cocons, deren Ernte jedoch im vorigen Jahre spärlicher als in anderen Jahren ausfiel, da sich nun auch in Makedonien die Würmerkrankheit zeigt, von welcher es bis dahin verschont geblieben war. In Jahre 1863 aber erzeugte Ober-Karadschova 380.000 Okka Cocons und der Untere Bezirk 30.000 Okka.» (2)

Gândacii de mătase se numesc: *bubi*. Sĕminţa de gândaci şi-o cumpĕră saŭ şi-o capĕtă din gândacii lor şi se păstréză într'un loc rece şi după ce se produce frunza de dud, se pune în nisce *ubèḽi* = petece de pânză, frumos spălate; după ce *dorm* odată, gândacii ce se desvoltă pe aceste «ubeḽi» se *ruiès* = se răresc, şi după ce se satură bine de mâncare, se pun printre frunze de dud, ramuri de pin saŭ de copac, printre cari încep gândacii să-şi facă gogoşi = *cujurèţi* (Arom. *cucùḽiŭ*). Vîndarea gogoşilor de gândaci se face, de obiceiŭ, în sat, unde mai mulţi negustoraşi români saŭ emisari ai diferitelor case mari din Salonic şi Ghevgheli vin şi le cumpĕră.

Cuţitul cu case se taie frunza de dud se numesce *sănstràciŭ*. *Cup* se dice o grămadă de gândaci resfiraţi pe o întindere de 2—3 metri. Fiecare casă, după frunza de care dispune, face între 6—20 de *cupi*.

(1) I. G. von **Hahn**, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, p. 262, Wien 1863.

(2) Loc. cit., p. 262 (1863).

3. **Crescerea vitelor** nu este neglijată şi afară de Aromânii din Livèḑĭ, se ocupă Nănteniĭ, unde se află celnicĭ saŭ chehaiale cu 5.000 de oĭ şi capre; Cupeniĭ, între carĭ fraţiĭ Vocea şi Petru, posedă între 3.000 până la 4.000 de capre şi 1.000 de oĭ, o avere destul de mare, maĭ ales în acele părţĭ; puţin maĭ bogat este acì octogenarul Papa-Gheorghe, supranumit şi Zarcada, după numele unuĭ haiduc român cu acelaşĭ nume; Tanas-chehaia cu 2.000 de capre, 400—500 de oĭ; Iofa Dița, frate cu cel de maĭ sus, cu avere de 1.500 de capre; Toma-Chehaia= toţĭ treĭ din Oşanĭ, şi alţiĭ din Lĭumniţa, Baroviţa şi Ţernareca. Nu exagerăm de loc spunênd, că întréga şiră a munţilor Caragiova, de la un capĕt până la cel-lalt, servesce de păşune pentru vitele Românilor Neîndestulând de multe orĭ acest pămînt, Românii cumpĕră «munţĭ»= pămînt de păşunat, în Dorian saŭ Murihova.

Une-orĭ, unele din târle vînd laptele la negustoriĭ de caşcaval.

Brânzeturile se desfac în satele şi orăşelele din apropiere, iar prisosul se aduce la Salonic, unde se vinde angrosiştilor, carĭ îl exportă saŭ îl vînd pe pieţile din Constantinopole şi Smirna.

Vite marĭ nu se cresc decât pentru trebuinţele casnice, după obiceiŭ câte una saŭ douĕ vacĭ de casă şi maĭ fie-care familie are câte o pereche de boĭ pentru arat.

4. **Albinăritul** încă este în mare desvoltare în tóte aceste sate. Nu există aprópe casă care să n'aibă stupărie. Coşurile ce servesc ca stupĭ se fac de sătenĭ. Ceĭ maĭ meşterĭ sunt Birislăŭeniĭ, carĭ fac negoţ cu ele şi în satele vecine.

Coşu se face de lemn de «salcă» = salcie, de «curpăn», şi de «lun»= alun. Apoĭ se unge cu balegă de vacă. De asupra «coşuluĭ» se pune un «capàc de paĭă» = coş de pae, ca să ţie de cald érna.

Regina albinelor se numesce *ampiratiţă* = împĕrătésă, *mumă* = mamă, saŭ *matcă*, Albinele carĭ nu muncesc *albìnili ţi nu sirbès* se numesc : *bùmbar* = trântor.

Albinele produc mĭerea *mĭari, luminari* = céră ; fagurele de miere se ḑice: *pită di mĭari*, celulele se numesc: *găurì*.

Mierea şi céra se desfac la Ianiţa (Jenigè) saŭ la Ghevgheli. Dacă nu se dă preţ bun, se aduce şi la Salonic. De câţĭ-và anĭ vin negustoriĭ de miere de o cumpĕră din sate şi apoĭ o transportă la Salonic, de unde se exportă în Hamburg, Belgia şi Olanda, etc.

5. **Pescuitul** nu se face decât în proporţiune absolut neglijabilă. Prin diferitele rîuleţe de munte se pescuĭesc douĕ felurĭ de pescĭ, fórte gustoşĭ, *peştĭ di roŭ* = pescĭ de rîŭ, pescişorĭ roşĭ şi *mrenchi* = pescĭ maĭ mărişorĭ până la 50—100 dramurĭ.

6. **Viĭ** *(viñĭurĭ)* sunt maĭ în tóte satele. Cele din partea Cumengeĭ produc vin bun şi reputat supt numele de *vin de Gumenge.*

Vinul se vinde şi din drojdie se face rachiŭ, din care se păstréză o parte pentru ḑile marĭ şi pentru musafirĭ. Maĭ fie care familie păstréză câte maĭ multe ocale de strugurĭ pentru trebuinţa caseĭ, păstraţĭ în apă, în vin dulce saŭ uscaţĭ. Vasele de păstrat vinul sunt: *grîblă* (Arom. grîblă) se face de lemn, la fund maĭ subţire decât la gură; **cĭaliră** se numesce obiectul de lemn, cu care se *zdrùmină* (Arom idem) = se stîlcesc strugurii şi la care unul din capete este făcut cu un fel de dinţĭ de lemn, ca să se înfigă maĭ bine în strugurĭ şi să zdrobéscă bóbele maĭ bine; **putină**, este tot un fel de *grîblă*, dar maĭ mare; diferite felurĭ de butóe*; còşniţă*, în care se cară strugurii.

Fie-care butoiŭ este prevĕḑut cu *ţavă* saŭ *cĭọmp* (cep). **Ţava** este o trestie ce servesce de cep şi se astupă saŭ se destupă cu ajutorul unuĭ ţepuş înfăşurat în bumbac saŭ in şi numit: *drugă.*

7. **Pomĭ** se produc de tot felul şi în abundenţă. Aşà cireşĭ şi vişinĭ, merĭ, perĭ, cornĭ, gutuĭ *[gătùñĭ]*, zarzerĭ [ḑarḑaliñĭ], pĭersicĭ *[chĭarsiţĭ]*, *muşmurĭ* =(?), duḑĭ, smochinĭ [în şes], numiţĭ: *zmoc* în Lunḑini, *ic* în Huma şi Lĭumniţa, Oş., nucĭ şi castanĭ, în mare abundenţă, în cât servesc şi la făcut cărbunĭ! merĭ sĕlbatecĭ *[lisnìţĭ]*, «*sirţĭ*» [Arom. ţinḑifĭ] şi «*gòrniţĭ*» [Arom. gorţu] = perĭ tomnatecĭ, de munte.

Din lemnul de castan şi nuc se fac diferite obiecte, copăĭ, dóge de butóie, lopeţĭ, «croable», furcĭ etc., etc.

8. **Arborĭ** pe munţĭ şi la pólele lor sunt: pin, brad, fag, «*zmărẹc*» = juniper, «*cupàcĭŭ*» = copac, «*şumă*» = un fel de arbust, maĭ scurt decât copacul, servesce de nutreţ caprelor, carpen, *jugastru* [Ln.: brẹst], «frasin» frasen, care servesce şi la vopsitul abaleĭ = *şaĭaculuĭ*, «lipă» = teiŭ, din flórea căruia se face ceaiŭ bun în contra tuseĭ.

9. **Mine** se găsesc: de aur, argint şi aramă pe pămîntul Cupeĭ. În «valea» = rîul dintre Ln şi monastirea Oşanĭ am vĕḑut bucăţĭ de cărbunĭ de pămînt şi un mineral, ce n'aş sci cum să-l determin.

10. **Locuitoriĭ se ocupă şi cu meseriile micĭ.**

În Birislau, după cum am spus, se fac coşurĭ de albine şi de tot felul, pentru pâne, póme, strugurĭ, cereale, pentru căratul paelor, coşurĭ de gunóie, pescĭ, coşurĭ numite *tablă*, pl.: *table* [arom. *cînestră*], de tótă frumuseţea, şi carĭ se vînd în ḑilele de bâlciŭ prin diferitele sate şi orăşele dimprejur.

În Oşanĭ m'a surprins multiplicitatea meseriilor. Acì nu există un bărbat care să nu cunóscă cel puţin o meserie. Par'că tot satul, în ḑilele când nu sunt ocupaţĭ locuitoriĭ cu munca câmpuluĭ, este trans-

format într'un vast atelier, unde se lucrézǎ tot felul de meşteşugurĭ. Aşà sunt «*rǎzintàrĭ*», saŭ «arzintàrĭ» = argintarĭ treĭ, [câteşĭ treiĭ aŭ învĕţat meşteşugul în Lĭumniţa, la un argintar aromân], *ŭolàrĭ* saŭ *cĭoulàrĭ* cum se maĭ numesc, potcovarĭ, fiind Oşaniĭ drumul pe unde trec tóte caravanele, carĭ se duc din câmpia Meglenieĭ în cea a Ghevgheliĭ; potcovariĭ fac cuie şi potcóve, precum şi potcovesc în acelaşĭ timp [*ştiŭ si fęricǎ şi ĭeḽĭ* = se pricep şi sǎ potcovéscǎ]; ceĭ carĭ fac numaĭ cuie, ci nu şi potcóve se numesc *cḽincĭàrĭ* = cuierĭ, cum ar fi; lucrǎtorĭ de plugurĭ: *cuvàcĭ*, carĭ vînd în tóte satele, *butàrĭ* fórte meşterĭ carĭ dispun şi de lemn bun în Oşanĭ, *ĭeràrĭ* = fĭerarĭ, *samargìĭ* (=meşterĭ de şele, numite samare]; *tufecćìĭ* [armurierĭ]; *tirzìĭ* [croitorĭ], carĭ se duc prin case, ca sǎ lucreze, tocmiţĭ şi cu de ale mâncǎriĭ, precum se face şi la Aromânĭ; *lupǎtàrĭ*, cea maĭ rĕspânditǎ meserie, cu care se nutresc maĭ multe familiĭ (1).

Locuitoriĭ îşĭ fac singurĭ casele, ajutându-se unul pe altul. Institutorul Stoĭa Pamporĭ şi-a zidit singur casa, fǎrǎ sǎ recurgǎ la ajutorul nimĕnuĭ. Olǎritul este practicat maĭ cu sémǎ în Nǎnta. Nǎnteniĭ olarĭ transportǎ apoĭ ólele lor în tóte colţurile Turcieĭ, în vil. Salonic, Monastir, Tracia şi pânǎ în Asia-micǎ. Aceastǎ instrǎinare a Nǎntenilor din orǎşelul lor dureazǎ apról tótǎ érna şi în primǎvarǎ se întorc, ca sǎ ieà parte la cultura pǎmîntuluĭ. «Diese (Nǎnteniĭ) treiben vorzugsweise das Töpferhandwerk [Auch in Prisrend trafen wir wlachische Töpfer] und sind über die Grenze von Makedonien ausgebreitet». (2)

Locuitoriĭ se maĭ ocupǎ cu fabricarea cǎrbunilor din lemne de fag, pin, carpen, castan şi juniper.

Tóte lucrurile trebuincióse pentru casǎ, plapome, haine de purtat, rufǎrie, etc. se lucrézǎ de femeĭ în casǎ şi maĭ în fie-care familie rǎsboiul este nelipsit.

Femeile maĭ sunt meştere în brodǎria cǎmǎşilor şi în a ciorapilor, precum şi în lucrarea pǎmîntuluĭ, unde întrec pe bǎrbaţĭ.

Din tîrg se cumpĕrǎ ce-và stofǎ pentru femeĭ, din carĭ îşĭ fac rochiĭ, saŭ ce-và basmale şi atâta tot.

Obiecte de meseriĭ.

Lǎsǎm sǎ urmeze acì diferite obiecte, aparţinênd meseriilor de maĭ sus.

(1) Numaĭ césornicarĭ nu se gǎsesc la noĭ, îţĭ declarǎ cu mândrie oşǎneniĭ, dar argintarul St. Arzintaru se pricepe puţin în acest meşteşug, învĕţând singur.

(2) Hahn, op. cit., p. 261.

Obiecte de argint.

Iată câte-va numirĭ de obiecte de argint ce se lucréză în Meglenia:

Tas, obiect în formă de farfurióră pentru céşca de cafea şi care se pórtă la cap.

Copcĭe cu chĭustecurĭ, carĭ servesc a prinde sub sîn haĭna dintr'o parte şi alta.

Chĭustèc di soĭcă, lanţ pentru bricég.

Minghĭuşarnic, un lanţ care servesce să lege cercei din cele două urechĭ, pe după cap.

Ac, care se înfăşóră după *tas*.

Nineli, inele.

Burghìc, tot obiect aninat de *tas*.

Plocĭ, două marĭ plăcĭ de argint a câte ½ oca una, care se pórtă la cingătóre;

Tucòĭ, saŭ topĭ au ţins, un fel de *tasurĭ* maĭ mărunte, şi carĭ altă dată se purtaŭ şi de Aromânĭ şi la carĭ se numesc (Arom.) *haĭmalì*.

Chĭusteca *[pătrată]*, care se pórtă la pept. Se purtă şi de către Aromânĭ altă dată. Haĭduciĭ din 1877—84 toţĭ purtaŭ. Sunt unele fórte artistic lucrate.

Instrumente cu carĭ se lucréză.

Foalĭ=fóle; Este de două felurĭ: ∾*di suflari* (cu care se suflă) şi: ∾*di răstupiri răzintu* (de topit argintul).

Di-fàţiri-lăgară, adică de curăţit argintul de aramă. Cuvîntul *lăgară* este împrumutat de la Arom., de unde aŭ învĕţat şi argintăria argintariĭ megleniţĭ.

Cuvalnă, [nicovală, arom. *amone*, şi bulg. tot *amòn]*.

Cĭucàn, ciocan.

Zehĭe, un ciocan maĭ mărunt, pentru lucrurĭ maĭ delicate.

Cĭocu-ugurgulĭàt, ciocan rotunjor.

Cĭucutìr, ciocănaş.

Glĭăş; (?)

Zimbide, cleşte mărunt.

Chĭesme, cleşte al căruĭ cap sémĕnă cu botul raţeĭ.

Foarfiţĭ. fórfecĭ.

Hit = [gr.: Χίτα].

Călopurĭ, calupurĭ, tiparurĭ.

Clĭeşt [di tràziri telĭŭ], cleşte de tras firul; cleşte cu care se subţiéză firul de argint, aur.

Sirtur, cu care se trage firul, dar este cu găurĭ.

Şilă, instrument cu care se înţépă, se pătrunde.

Sulă, sulă, ţepuş.

Tranguсulă, o sulă maĭ măruntă; Arom. *ţăngărsulă*.

Pilă, pilă.

Zombi di şărori = dinţĭ pentru brodat; pentru scris pe metal.

Zift, instrument pe care se aşéză argintul şi apoĭ de acolo cu *zombili*, brodezĭ pe diferite obiecte.

Mătcàp, instrument de găurire (*pruvuliri*).

Ghĭupcă, cleşte maĭ greoiŭ.

Fiŭ, un instrument cu care suflăm, ca să lipim cevà.

Obiecte făcute de butar şi lupătar.

Curită, butoiŭ mare, în care se pun strugurĭ.

Pùtină, putină, de 400—500 oc. încăpĕtóre.

Grăbli, fel de putină maĭ mică, de 50—60 oc.
Buțèlĭ, butoiŭ de 50—60 oc. Se pune rachiŭ, vin saŭ oțet.
Croablă, fel de putină de 20—30 oc. şi chiar maĭ mare.
Buti, un fel de putină în care se bate laptele.
Butin, butoiaş.
Gălețā, [Arom: găleată] vasul în care se mulg oile la târlă. Maĭ tóte găleţile aŭ aceeaşĭ capacitate, în cât servesc şi drept măsură.
Buclìc, [Arom. *buclă* şi *buclițā*], un vas de lemn, făcut diferit, în care se pune apă. Se obicĭnuesce printre Aromânĭ maĭ mult. Ţine apa rece. = Când e făcut de lemn de brad, mirósă apa plăcut.
Făràş, [Arom.: fraşe, fărase], este făcut tot de lemn cu una saŭ două încăperĭ. Cel cu una servesce la strâns gunoiŭ într'însul; cel cu două, la pus lingurile într'una din încăperĭ şi furculiţele în cea-laltă.
Căpistèr, căpistere, în care se frământă pânea.
Ambàr, hambar.
Sindúchĭŭ, ladă.
Găvane, obiect de lemn în care se pune sare, mâncare etc.
Cloşnic, (?)
Cĭurilă, [Arom.: *sfirlìcĭŭ*], cu carĭ bat bagiĭ laptele, ca să-l facă brânză.
Cupọñĭ, cupăĭ în care se spală rufele, saŭ se dă de bĕut vitelor, saŭ se pun de desuptul cişmelelor.
Lupată (pl. *lupọţi*), lupată, fel de fel. *lupọţĭ furnofţi*=lupeţĭ de cuptor.
Pănăcòţĭ, [Arom. *pănacutò*], o scândură grósă, de vr'o doĭ metri lungă şi scobită în formă de cuvată; servesce în a se pune bucăţile de aluat, în fie-care scobitură unde apoĭ se lasă a se dospì şi se aduce la cuptor.
Cămàţĭ, lemne lungĭ, carĭ servesc la prinsul pescilor.
Cupiă, fel de obiecte pentru plutit.
Lingurĭ, şi **furculiţă** de lemn.
Furţĭ, furcĭ, fel de fel; etc., etc.

Obiecte şi instrumente de samargilîc.

Tablă, tripiedul de care se servesce şi cismarul.
Samàr, samar, se face de lemn de fag, frasin etc.
Teslă, teslă; *teslă strimtă*, fel de teslă.
Trăoñĭ, ferestrăŭ.
Cĭop, un instrument cu care se fac găurĭ la samar.
Sfărdil, sfredel [Arom. sfreàdine).
Glĭată, un instrument cu care se găuresce maĭ gros şi peste care lovim cu:
Cĭamuga, cĭocan de lemn.
Andreŭă, undrea, cu care se cóse samarul, şéua.
Pilă di lemn,
Strug, cu care se lustruesc—*măznès*—scândurile de la samar.
Cuscùn, [Arom. *cuscune*], curele carĭ vin sub códa caluluĭ.
Prăştilĭă, scară de funie saŭ de curea.
Căpestru, căpăstru.
Macĭchi, scările carĭ se trec pe sub piciórele dinainte a cailor, ca calul să nu tórne samarul, când este încărcat cu povară.

Părţile răsboiuluĭ.

(Pǫrţili di războĭŭ).

Războĭu=răsboiŭ. Răsboiul se compune din:

4 **picĭoari** = 4 picióre;

2 **dẹmi**=două *deme* (=legăturĭ), carĭ servesc a legà picióre le;

2 **scǫndurĭ** = 2 scândurĭ, pe carĭ stă ţesătórea;

1 **tuĭàg** = un băţ.

2 **casi** ili **clisnicĭoarchi** = 2 obiecte în care sunt puşĭ scripeţiĭ.

4 **cărluşi** (Bw) = 4 scripeţĭ; la Ln. se zice (sing.): scripẹţă.

4 **lịţă** = 4 iţe;

4 **piduriţă** = 4 picioruşe.

4 **picĭoari-di-fuñĭă**=patru picióre de funie.

2 **bărdilịĭ** =2 bărde (Arom., *bărde*) şi **bărdi**, art. *bărdili.*

1 **spată** = 1 spată. *Spata* e de 9, 8, 7, saŭ 6 dinţĭ. (Aşa-ĭ şi la Arom.)

2 **suli** = 2 sulurĭ, unul înainte pe care se strînge pânza, altul îndărăt, după iţe.

1 **pruvăzalnic** = 1 (?)

(2) **pruvărtàlịĭcă** saŭ la Ln.: **privărtalịĭcă**, pl. **privărtălịĭchi** = (2) obiecte carĭ servesc la sulul de dinapoĭ.

1 **suvalịĭcă** = 1 suveică.

1 **tindeclịĭă** = 1 obiect de fer, care servesce a ţiné pânza întinsă de o potrivă, ca să nu se adune şi să nu se strîmteze saŭ lărgéscă într'o parte maĭ mult şi în alta maĭ puţin.

Teteva = córdă. *Tetèva* se face de maţe de óĭe.

Lăgudu = obiectul cu care se bate arcul, ca să scarmene bumbacul «*La şimidǫŭli càpiti-ĭ dăràt ca còlidă*» = la ambele capete este făcut ca băţul cu care copiiĭ colindă, adică lung cât o palmă şi $1/_2$ şi la fel peste tot în grosime.

Tentinizari = se ḑice despre o singură bătaĭe din lăgud cu arcul în bumbac: acţiunea de a scărmănà bumbacul.

Furcă = furcă (se fixéză în încingĕtóre saŭ în subţióră). Se face de *trăscă*, (trestie), *frasin* etc. Cu ea se torc *tălùpili* (caĭerul).

Fus = fus.

Prăşlenu = arom. *prìsine.*

Cair=caier. Din caier se face **Tort.**

Tortu = e de două felurĭ:

Ustură = urzéla, care e subţire şi sănătósă, şi

Tramă = bătătură, care e maĭ grósă şi maĭ puţin sănătósă.

Mutuvilă = răşchitor pe care se (*dẹpină*) dépĕnă, atât ustura cât şi trama; *mutuvila* e lungă de 11 palme.

Tortu, de pe răşchitor se împarte în 8, 7, 6, 5 saŭ 4 *jirẹghĭă.*

Jirẹghĭa-ĭ de 20 *gràĭurĭ;*

Graĭu-ĭ ăn treĭ *iri*=*graĭu* este în treĭ fire.

Ustura, de pe răschitor se adună la cicric (*rudàñĭŭ*) pe călǫmĭ.

Rudàñĭŭ = cicric.

Călami, pl. *călǫmĭ*, sunt nisce trestiĭ maĭ măricele, pe care se adună apoĭ usturǎ.

Ţavă, pl. *ţǫvi*, Arom. ţaĭe, care se face din trestie maĭ subţire decât *călǫñĭli* şi pe care se depune *tramă.*

Rost = se ḑice deschĭeḑătura prin care trece suveica, când se ţese.

2 **fuştĭ** = 2 beţişóre, vergele ce se pun în tort.

1 mandal = 1 opritóre (servesce a fixà sulul dinainte). Arom.: *zănòs*, (Avela), *zunòs*, (Samarina).
1 vergă = Arom. *virḑeàŭă*, o vergeà, ce se pune după iţe, ca să nu se încurce firele.

La brâne (*brǫni*, *chimẹri*) se ţese nu cu *bardile cu spată*, ci numaĭ cu mecĭŭ, ịară la jartiere (*bẹti*) cu spăteẓă.

Altele.

Bumbàc = bumbac.
Tălupi = bucăţĭ de caier de bumbac. Arom.: *scămanghi*.
Arc = arcul cu care se fac *tălupili* cu ajutorul instrumentuluĭ numit şi la Aromânĭ **lăgudu** [drîndu]. Las să urmeze acì descrierea arculuĭ şi a moduluĭ cum se fac *tălupile*, aşa cum mĭ-a notat-o d-l R. Peana, în dialectul lor:

«Arcu-ĭ un tuĭàg di lemn di fra-«sim ili di zilimcă; la una di parti «(la cap) ăĭ maĭ zacrìv şi si lẹgă tè-«teva, ară la lantă parti-lị si puni «lupată (ună sc'ǫndură mică), di ĭun' «si strinḑi şi si stignẹşti tèteva. Din-«tru s-nu fugă şi s-nu si trudẹscă «bumbacu la tentinizari, ălĭ ămproa-«stă ăn zăcrìv un, dǫŭ ruguzìnĭ, la «pun bumbacu ăn mejluc (pri pi-«mìnt), aţi la lẹŭ ăn dirẹpta mǫnă «arcu şi cu ună vẹrgă mică şi lic-«şoară, ară-n lantă mǫnă lăgudu. Ca «s-la rascàrmină bun bumbacu, ţe, «la ună tentinizari si poată ărdicari «tot cu tèteva, tunţea la dară tă-«lupi» (1).

Călǫnĭli întâĭ se urḑăsc (*urḑ'ǫs*) apoĭ se năviès (adună) pe *sul; ţǫvĭli* cu *trama* se pun în suveĭcă şi se ţes în răsboiŭ.
Pǫnḑă = pânză.
Cair = caer (la lână de oae; iară la lână de capră, se zice: *căprină*).
Plasti = fel de caier.
Chĭapţinĭ = pieptenii cu care se trage lâna;
Virḑèlĭ (pl.) = vergelele carĭ servesc la urzire (*urḑǫri*).
Parĭ (pl.) = pariĭ cu carĭ se urzesce.
Volb = aparatul cu care se *năviẹşti* (arom. se *năvădeaşti*).
Măgarcă = lemnul făcut anume la volb şi pe care se pun greutăţĭ ca *năvirea* (arom. năvădirea, saŭ *mvulbarea*) să se facă încetul cu încetul, ca firele de ustură să se adune strîns pe sul.
Dişclitór (Ln) = răschitor; (veḑĭ *mutăvilă*).
Bătanĭă = văltóre (!), unde se aduc lucrurile de lână, după ce sunt ţesute, ca să capete consistenţă. (Arom. idem).

(1) Arcul e un bĕţ de lemn de frasin saŭ de iederă (arom. pixare); la una din părţĭ (la capĕt) este maĭ strîmb (curbat) şi i se légă *teteva* (córdă), iară la cea-laltă parte i se pune o lupăţică (o scândură mică), de unde se strînge şi se adună córda. Pentru ca să nu fugă şi să nu se împrăscie bumbacul la făcut, se pune spre partea curbă (a arculuĭ) una saŭ două rogojinĭ, apoĭ se pune bumbacul în mijloc (pe pămînt=jos), apoĭ se iea în mâna dréptă arcul şi o vergeà mică şi uşóră, iară în cea-laltă mână *lăgudul*. După ce se va scărmĕnă bine bumbacul, în cât la o singură *tentinizare* să pótă fi ridicat tot cu córda, atuncea se face *tălupe*.

Vălĭăviță = dârstă, vîltóre (Arom. *drîștă, drîșteală*).
Dipinari (Ind. pres.: *depin*) = a depĕna;
Torc = torc.
Tort=Arom. idem, tort.
Lǫna=lâna. Lâna maĭ întâĭ (*diprima*) se *scàrmină*, apoĭ se *trupęști* (se bucățesce), apoĭ se *vlăčiaști* (se face: *pale*, Arom., = caier), și apoĭ si *plăstęști* (se așéză pentru a fi trasă) la *bučium*.
Bucĭum = este aparatul cu care se trage lâna. Arom.: *scamnu*. El are *palam'ǫrți*.
Palam'ǫrțĭ = se numesc pĭeptenii cu carĭ se trage lâna.
Când este lână de *ustură* se tórce cu furca cu douĕ *cĭ'ǫpiti*, ér când este *tramă* se face *plasti* și se tórce.
Apoĭ se procedéză ca la bumbac, cu deosebirea că *trama* se dépĕnă pe *răș'ǫn*, (saŭ: *arș'ǫn*), iar ustura pe *mutăvilă*.
Răș'ǫn = este răschitor lung de treĭ palme, se dice și *arș'ǫn*.
Linu = inul se trece la *idanàc* (aparat cu care se lucréză inul) și apoĭ se face *fulĭoară* (fuióre) și se tórce pe furcă cu cincĭ *cĭ'ǫpiti*.
Cĭǫp, pl. *cĭ'ǫpiti* = dințĭ de furcă. *Furca* este cu două saŭ maĭ multe *cĭ'ǫpiti*..
Bărdilicu = (Arom. *cĭun*) = un lemn lung servind la răsboiŭ.

Felurĭ de brodăriĭ la cămășĭ.

(Sunt tóte culese de la d-l R. Peană și soția d-sale precum și dela alte câte-va femeĭ, carĭ veniaŭ aci).

Turnată = brodată.
Numirĭ de brodăriĭ:
Șăminalĭă = (A Șămineĭ, în felul Șămineĭ);
Mușmula; fel de brodărie (?)
Spicu = spicul;
Sùltălĭă = (a Sulteĭ);
Dócălĭă = (a Docăĭ); ∾ *cu direți* = ∾ cu stâlpĭ; ∾ *roși*, ∾ *vinita* = ∾ roșie, ∾ vînĕta;
Trăcolu = cercul;
Verḑilĭ, pl. = vergel, ∾ *runc*=fel de brodărie. (?)
Biba = rața;
Cĭopca = în felul dinților; în felul plisculuĭ paserilor.
Rudàñĭŭ = cicric;
Cirę̆șca = ca cerésa;
Cu ugràdiță = cu ogradă;
Nàualĭă = (A Naneĭ);
Budimęnca = (după flórea cu același nume);
Bopca = (! ?)
Șiștațilĭ = în felul banilor turcescĭ de 10 parale; ∾ *cu ĭeripĭ* = ∾ cu aripĭ; ∾ *cu trupurĭ* = ∾ cu trupurĭ; ∾ *cu runcă* = ∾ cu (?), ∾ *cu un curm* = cu un curmeiŭ; ∾ *cu dęsa* ∾ = cu deasa.
Pęna=pana; ∾ *mică*, ∾ *mari*=pana mică, pana mare.
Cĭarcu-cu-runc= (?); ∾ *cu un ùrdini* = ∾ cu un rînd; ∾ *cu doĭ ùrdinĭ*= ∾ cu douĕ rîndurĭ; ∾ *șăr'ǫt* = ∾ pestriț.
Lĭumnicinescu (saŭ: *lĭumnicescu* prescurtat) = Lĭumnecenesc (în felul Lĭumniței, cum se pórtă la Lĭumnița); ∾ stupàt = ∾ stupat.
Milicęsca = După nume de sat.

Mânecĭ de cămeşĭ.

Broderiile carĭ se fac la mânecile cămeşilor, se numesc:

Cĭarcu, = (?); ∾ *runc*, ∾ *stupàt;*
Rudañĭu = cicricul;
Urdñiĭ = (rîndurĭ);
Steli = stele;
Cir'eşchili = (cereşele, diminutiv.)
Şişorţli. = (?)
Bliznacu = arămiŭ;
Şiştacu = banul (ban turcesc de 10 parale);
Curu-găļinăļĭă = cursul găineĭ.

Trapni.

(Fel de perucĭ ce se pórtă de femeĭ în cap).

Iripàtă = aripată; ∾ *cu peni* = ∾ cu pene;
Cu meri = cu mere;
Cu măcĭ'oţĭ = cu măciucĭ;
Cu ştîpcă (pl.: cu *ştîpchi*) = ∾ *nturnati* (întórse, brodate);
Lĭumnicèsc = lĭumnicesc.

Ciorapĭ.

Cĭar'opĭ = ciorapĭ.
Nume de brodăriĭ de cĭorapĭ:

Broască = bróscă;
Vinit = vînĕt;
Cusoru = cosorul;
Ca veĭca = ca vergeaua;
Cu chĭoşurĭ = cu colţurĭ;
Vlăşescu = românesc;
Vărdărescu = vărdăresc;
Ŭocļĭu-pùļĭcăļĭă = ochiul puĭcăĭ.
Ŭocļĭu-mari = ochiŭ mare;
Pişa-boŭ = . . . a bouluĭ;
Mera = mĕr (fruct);
Filia = felie;
Măcĭocu = măciucă;
Chĭàptinu = pieptene;
Priscurnicu = în felul prescureĭ;
Cu-pragurĭ = ca pragurĭ.
Cu-crivuļĭcă = cu curbe, liniĭ strîmbe.

B. Portul.

Portul Românilor din Meglenia, fără a fi curat românesc, ca cel purtat de Aromânĭ în Peninsula Balcanică, nu este nicĭ bulgăresc. Cel femeesc sémĕnă în cămaşă cu portul obicĭnut de Româniĭ ţĕranĭ din Hăşĭ, (Grebena) şi în unele privinţe cu al Mălăcăşanelor din Aspropotam. Ca şi Româncele din Mălăcaşĭ pórtă şi acì =, în ḑile de sĕrbătorĭ, = *trapne*, un fel de perucĭ, pentru carĭ pun câte 10—15 ḑile până să le facă. Cel bărbătesc este asĕmĕnător cu portul obicĭnuit de diferitele naţionalităţĭ din Meglenia. Aşà pórtă în parte şi Turciĭ şi Greciĭ de pe malul drept al rîuluĭ Karasu-Ienige şi tot aşà pórtă în parte şi Bulgariĭ din cazaua Ghevgheli.

Într'un cuvînt am puté ḑice, că portul Românilor din Meglenia este românesc, infiuenţat de cel bulgăresc, de felul ocupaţiunii lor şi de climă.
Iată în ce consistă:

Port femeesc.

1. **Cămęşă** (cămaşă), se pórtă pe corp. Cămeşile sunt felurit *[turnate]* = brodate.
2. **Antirie mică**, vine peste cămaşă.
3. **Zăbùn** [*dirèpt*; ∾*cu bobchì*=drept; cu nasturĭ etc.), se îmbracă peste «antirie.»
4. **Chimèr** (chimir) saŭ
5. **Bręn** (brâŭ), cu carĭ se încing. Cu chimirul se încing în ḑile de sěrbătóre şi Duminicele. Altă dată chimirurile eraŭ împodobite cu nasturĭ marĭ [Arom. *haĭmalàţĭ*](1) de argint, aşà cum obicĭnuiaŭ şi Aromânii şi cum obicĭnuiesc încă până aḑĭ haĭducii, mare parte, carĭ voesc să strălucéscă prin «*asimicalele*» = obiecte de argint. Brâul se pórtă în ḑile de lucru.
6. **Prigàcĭŭ** [Hma.: *poală*] este şorţul ce se pune peste cămaşă, înainte.
7. **Cojòc** (cojoc) se obicĭnuesce érna, când este frig.
8. **Şcurt** şi «**şcurtă**», [Arom., «*şcurtu*», Daco-R., scurteică] se pórtă în ḑile marĭ în locul «zăbunuluĭ» şi în ḑile ordinare, dar vechĭ scurteicĭ.
9. **Sighiă** [saŭ: *săghiă*], haină maĭ lungă, cam până la glesne şi e brodată felurit: ∾ *vizită*= ∾ brodată; ∾*vinită* = ∾ de culóre vînětă.
10. **Zmęni**=ismene, nu se obicĭnuesc de femeĭ.
11. **Şalc roşi**, un fel de rochie, ce obicĭnuesc a îmbrăcà miresele.
12. **Tipil'ǫc**, un fel de «tas» fărşirotesc, obicĭnuit a se purtà pe cap în ḑile de sěrbătorĭ.
13. **Şimiă**, basma cumpěrată din tîrg cu care îşĭ înfăşóră capul la Oşanĭ, unde nu se maĭ pórtă de loc trapne; batiste de buzunar.
14. **Chiluvèt**, un fel de podóbă, ce se poartă de cele carĭ obicĭnuĭesc încă trapnele. Se face din fire şi din pěr. «*Chivuletă*» obicĭnuesc şi albanesóicele din Epir (2).
15. **Trapnă**, un fel de perucă, pentru gătitul căreia femeile fac câte două sěptěmânĭ. Se pórtă peste *chiluvetă*. E felurit *şărǫtă* (pestriţă).
16. **Baĭer** = lanţ, şir cu mărgele. Se pórtă la gât, la cap, la pept.
17. **Măs'ǫr**, fel de împletitură a pěruluĭ făcută cu 9 aţe, în mod fórte artistic.
18. **Piruşàn**, lanţ de monede vechĭ, de aur saŭ argint; periĭ de pe frunte, peptenaţĭ frumos şi rotunjiţĭ, ca să acopere jumătate din frunte. Acest mod de podóbă a frunţiĭ este plăcut locuitorilor, deşi răpesce din frumuseţea femeiĭ (3).
19. **Pulĭŭ**, (puiŭ) un obiect de argint

(1) Fel de clopoţeĭ, cum obicĭnuĭesc a purtà căluşeriĭ în ţéră.

(2) «*Va ţĭ-u daŭ piste chiluvetă*» în Gramoşte, însémnă: o să-ţĭ daŭ la cap. C. Pişota (Gramoşte).

(3) În poesia popul. aromână, întâlnim adesea expresiunea: «*piruşană laĭe*» «fă cu pěrul negru . Probabĭl, că a existat şi la Arom. acest fel de podóbă.

care se anină la capětul codiĭ, care apoĭ, înfăşurând códa peste cap, este prevědut cu un fel de accârlig, ce se înfige în pěr, ca să ţie códa fixată. El represintă un fel de vultur, de unde cred că-ĭ vine şi numele de *pulĭŭ* (pasěre).

20. **Tucaĭe**, tot obiect de argint.
21. **Bulĭcă**, un fel de peschir alb obicĭnuit de femeile bătrâne. Arom. «*balţu*». Dar nu se maĭ obicĭnuesce mult, ca şi balţul la Aromânĭ.
22. **Ronză** [şi ronsă], haină femeéscă.
23. **Cĭar'opĭ**, cĭorapĭ, de tot felul.

Portul bărbătesc.

Bărbaţiĭ pórtă ca şi femeile: cămaşă, ismene, cojoc, apoĭ:

24. **Abă**, flanelă, de lână saŭ de bumbac.
25. **Gibădàn** [Arom. *gimăndane]*, un fel de haină ce se pórtă peste cămaşă. Se pórtă brodat: *vizít*.
26. **Sucardi**, sarică, se pórtă în timp de frig maĭ mult.
27. **Cupăràn**, un fel de dulamă de lână.
28. Poturĭ numite: **bărnăvèc**, pl., «bărnăvèţĭ» (Oş.) şi «bruvinèc» (Brw.); **becĭfi**, fel de poturĭ.
29. **Difri**, (ciórecĭ) cu saŭ fără **călcĭ'oc** (Arom. «căpăchĭ»).
30. **Beti**, un fel de jartiere; ∾ *chitcusiti* = jartiere înflorite.
31. **Păngĭòc** = manta de pěr de capră [Arom. *tămpare, capă]*.

Pe lângă acésta, se obicĭnuesce a-şĭ împodobì capul cu fel de fel de florĭ, în tocmaĭ ca şi la Aromânĭ, cum fac de pildă femeile la Vlacho-Clisura. — Obiecte de argint asemenea se pórtă mult.

C. Hrana.

Locuitoriĭ obicĭnuesc a mâncà pâne de păpuşoiŭ, de secară, de secară amestecată cu meiŭ şi fórte rare sunt familiile, carĭ obicĭnuesc a consumà pâne de grâŭ. Acelaşĭ lucru se petrece şi în Nănta, care este un orăşel. Acest lux şi-l permit câte-và familiĭ de celnicĭ numaĭ. Pânea de secară se servesce, după cum mămăliguţa în ţéră, maĭ tot-deauna caldă, ceea ce face rěŭ chiar unor ómenĭ cu stomacul tare.

În mare cantitate se consumă ouě şi *lăpturĭ*, adecă: lapte curat, plăcinte de lapte numite: «tecùş», lapte bătut, închegat şi tot felul de brânzeturĭ. Maĭ fie-care casă cresce, după cum am maĭ spus, câte una saŭ două vacĭ pentru trebuinţa caseĭ.

Asemenea se consumă legume în cantităţĭ prodigióse. Fie-care casă cultivă în grădină legume, cât ĭĭ este necesar pentru ca să-ĭ ajungă cât duréză érna, până când es din noŭ legumele.

Spiritul de economie şi de gospodărie este în obiceiul loculuĭ. Fórte sobri, neexistând nicĭ o cârciumă, decât în satele maĭ marĭ, cum este Lĭumniţa, şi acolo servind vin şi rachiŭ pentru trebuinţe imperióse, locuitoriĭ se îngrijesc la timp, ca să se aprovizioneze cu tot ce le trebue pentru tot timpul cât duréză érna. Iată, în termen mediŭ, cu ce şi în ce cantitate se aprovisionéză o familie, compusă de 7—10 membri cât timp duréză érna. Trebue să aibă:

1. De la 200—300 poverĭ («tarĭ», (1) Arom.: furtiĭ) de lemne, după cum familia este maĭ mult saŭ maĭ puţin numerósă.

2.Ună «**croablă**» (vas de pămînt saŭ de lemn, pentru păstrat lapte, ardeĭ etc.) de ardeĭ puşĭ în oţet saŭ salamură (**prisòlĭŭ**) între 25—35 ocale. Se pun ardeiĭ opăriţĭ, fierţĭ saŭ verḑĭ, cu coḑĭ saŭ fără coḑĭ, când vrem să nu absórbă şi coḑile oţet.

3. 20—35 capete de varză («**cucĭàu**»).

4. Fie-care familie se aprovisionéză cu 30—100 ocale de cépă, iar cea de prisos se vinde; o cantitate maĭ mică de usturoiŭ *(aḽĭŭ)*, care se împletesce şi se usucă aşà.

5. O cantitate identică de praz, care se păstréză chiar în grădină, ca să fie verde la gătit şi să nu se strice.

6. «**Verḑă** uscati» (legume uscate), precum: «**ştir**», «lobodă», «**urzìţĭ**» (urzicĭ), frunze de varză uscate, «**macìţŭ**», de carĭ se fac plăcinte numite «pite» saŭ «piti di codru-verḑi»; apoĭ prune uscate, córne, pere, mere păstrate în pae, pere păstrate în apă, **uă n-apu** (strugurĭ în apă) carĭ, prin modul acesta, capĕtă un gust acru; frunze de cépă şi tot felul de verdeţurĭ, a câte $^1/_2$, 1 saŭ 2 ocale, după putinţă.

7. Fasole («baclă» şi «boabi»), linte şi mazĕre, după puterile omuluĭ şi dacă are loc unde să le cultive, saŭ dacă are cu cine să facă schimb.

8. «**Trahana**» (traana) se face între 3—10 saŭ şi 15 ocale în familiile numeróse, după starea economică a fie căruia, dar toţĭ fac. Se face tot aşa ca şi la Aromânĭ, cu făină de grâŭ, bine cernută, cu lapte şi cu ouĕ.

9. **Brânḑeturĭ**. Se cumpĕră de la târlă = [«băcĭoḽĭă»] câte 30—40 de ocale de brânză şi cam tot atâtea ocale de «urdă» [Arom.: «ghiză»] Untul şi-l prepară de lapte de vacă şi-l gustă próspĕt, saŭ păstrat topit în óle de pămînt saŭ tinichele de petroliŭ, după ce se spală bine, aşà cum am observat la multe familiĭ şi în Salonic.

10. Nu există casă, care să nu hrănéscă cel puţin câte un porc, unele

(1) O tară, Arom. furtie, se socotesce cât póte duce un catâr, un măgar saŭ un cal pe spinare. O «tară mare» cântăreşte 100 ocale.

doĭ, treĭ şi maĭ mulţĭ, pe carĭ iĭ vînd. Porciĭ se taie în *Ignat*, [la sf. Ignatie] saŭ la Crăciun şi se face pastramă din carnea luĭ, după ce i se scóte «**slănina**», care se topesce şi se preface ast-fel în «**untură**.»

Când se taie porciĭ, ca şi la Româniĭ din Epir, se afumă cu tămâe, ca să fugă draciĭ ce ar fi întrînşiĭ, după credinţă.

Acestea sunt principalele lucrurĭ de carĭ trebuesce să îngrijéscă un bun gospodar, orĭ cât de modestă stare economică ar avé, după ce îşĭ asigură făina necesară de păpuşoiŭ etc., şi după ce îngrijesce de nutreţul necesar vitelor cât duréză érna.

Carne de oĭ saŭ vite marĭ se taie numaĭ la ḑile de sĕrbătorĭ şi Duminicele. Numaĭ în satele maĭ măricele, cum este Lĭumniţa, Oşanĭ şi Nănta se maĭ taie şi în ḑile de lucru. În aceste din urmă se taie între 3—4 vite pe sĕptĕmână, ceea-ce însémnă un nimica mare pe lângă numĕrul locuitorilor.

Găinĭ, raţe şi puĭ de tot felul se consumă în schimb în mare cantitate.

D. Clima.

Clima Meglenieĭ-române este excelentă, după cum observă şi generalconsulul Hahn, în locul citat maĭ sus «Das Klima ist sehr gesund und «das Quellwasser, velches aller Wege hervorsprudelt, von seltener «Güte.» Apoĭ maĭ departe, loc. cit., p. 261 continuă: Der Boden ist den «grössten Theil des Jahres durch grün; die die Ebene abschlissenden «Berge wetteifern an Schönheit mit dieser und scheinen die Wächter «solcher Anmuth zu sein.»

Epidemiĭ nu se pomenesc. Bolile obicĭnuite sunt frigurile, provenite de rĕcélă, după muncă, când se lasă cine-và neîngrijit. Singurul léc al lor, singurul doctor sunt: *baba* cu tradiţionala sa sciinţă şi Dumneḑeŭ! «*Ţi sa zică Domnu!* = (Ce o ḑice Dumneḑeŭ!), «*Cọn va Domnu să ti cḷĭamă, să ti vicăĭẹscă, tot nu jută!* = (Când o vreà, când i-o plăcea luĭ Dumnaḑeŭ să te cheme, să te strige, nimic nu-ţĭ ajută). [Huma].

Există bătrânĭ mulţĭ în Lunḑinĭ, Cupa, Oşanĭ, Nănta, cu tótă munca ostenitóre în tot cursul vieţiĭ lor şi cu tóte că se căsătoresc la vîrstă de 15—20 de anĭ băeţiĭ şi fetele.

Despre femeile din Lĭumniţa merge vorba, că nu trăesc mult. Oşăneniĭ din causa acésta mărită cu greutate fetele lor la Lĭumniţenĭ, ca să nu le móră fetele. Eĭ atribue acésta faptuluĭ, că femeile din acéstă comună nu muncesc şi nu se trudesc cu munca aşà mult. Cred însă că principala causă sunt căldurile veriĭ, care ard satul în tot timpul ḑileĭ, de când apare până apune sórele. Din care causă săteniĭ de acì

derivă numele satuluĭ «*Lĭumniţa*» de la «Luminiţa» = adică luminată mereŭ de sóre (!).

Érna este ce-và maĭ aspră clima, maĭ ales în Ln. În Coniţa şi Serminìn [Sirminìn, Serminină şi Sermenina, se maĭ ḑice] este fórte dulce.

În Lunḑini chiar vara, când suflă vîntul «boarca» din spre muntele Zîna, este ce-và înspăimântător: desrădăcinéză arborĭ şi ridică une orĭ plăcile cu carĭ sunt acoperite casele, le strică recoltele şi dacă se întîmplă să fi secerat, ridică snopiĭ şi-ĭ duce césurĭ departe, aşa de turbat este. Asta face pe locuitorĭ a ḑice, că «ampiratul bòrilor» = împěratul vînturilor, se află la Ln şi Brw. Oşanĭ orĭ cât de apropiat se află de Ln, nu suferă nicĭ odată de asprimea Zîneĭ,. Acésta face, ca productele în Ln să fie cu ¼ şi une orĭ cu ½ maĭ puţin decât ar trebuì.

Un alt vînt care suflă este «Vărdăreţu» numit aşà, fiind-că suflă din spre rîul Vardar.

Zăpadă, şi dacă cade, nu duréză aşà de mult.

Apa de bĕut este fórte bună, afară de cea din Lĭumniţa, unde după cum mi s'a spus, ar fi calcarósă. Aşa, pe când maĭ în tóte satele acestea ómeniĭ sunt roşiĭ la faţă, numaĭ în Lĭumniţa găsim paliḑĭ.

E. Cătunul şi casa cu părţile sale.

Cătunu (satul) se compune din maĭ multe **maali** (mahalale); fie-care **maala** are maĭ multe case.

Casele sunt construite în mare parte din pétră, afară de Lĭumniţa şi Baroviţa, unde parte sunt făcute de pămînt. Sunt acoperite cu plăcĭ marĭ de pétră în cele maĭ multe sate. În Lunḑini acésta se face în vederea vîntuluĭ neprasnic ce suflă din Zîna, ca să nu ridice acoperişurile. De alt-fel plăcile şi petrele sunt în abundenţă acì.

În faţa fie-căreĭ case se află câte o curte, în mijlocul căreia se află câte o «**trĭuşă**» (Hma, **arvĭă**) arie, în mijlocul căreia se află un «**strejuri**», în jurul căruia se întorc vitele când treeră.

Întrarea în casă se face prin «**trem**» (Arom. hăiate) şi apoĭ urméză casa făcută din: 1) «**Clĭeti**», cămăruţa unde se păstréză haine, lăḑĭ etc.; 2) an «**părmàţĭ**», camera unde se dórme (Vlaho-Clisura: casă); 3) «**fund**», unde se ţin vitele érna, cât duréză frigul, spre a fi păzite de a nu îngheţà. În curte maĭ într'o parte se află 4) «**uboru**, o îngrădire servind de grajd la vite, în timp de primăvară, vară şi tómnă cât timp nu e frig. Acì se află şi 5) «**cuteţu**» (coteţul), numit şi 6) «**còcină**» precum şi 7) «**coşurile**» (stupurile) de albine. Pe timpul gândacilor de

mătase, ómeniĭ dorm afară saŭ în «trem» şi atât grajdurile cât şi casele le transformă în chioşcurĭ pentru gândacĭ de mătase.

La fie-care casă se află câte unul saŭ maĭ mulţĭ cânĭ de pază. Abundă şi în pasĕrĭ: găinĭ, raţe, gâsce şi curcanĭ.

Argaţĭ, adecă ómeniĭ tocmiţĭ ca să lucreze cuĭ-và, capĕtă: femeile o diurnă de 0,50 banĭ (100 parale) până la 0,80 b., maximum 1 leŭ şi mâncare, ér bărbaţiĭ de la 0,80 b. până la 1,20, 1,40 şi mâncare.

Sunt tocmiţĭ ca să lucreze de când rĕsare şi până apune sórele. Când se lucréză la «**urdĭñĭ di viñĭurĭ**»—brazde de viĭ, se plătesce ce-và maĭ mult.

Ţĕraniĭ de pe moşiĭ de multe orĭ sunt constrînşĭ a lucrà de clacă («**angărie**») pentru boer. Acésta se face de obiceiŭ în ḑile de Duminecă şi sunt plătiţĭ a câte 0,20 saŭ 0,30 de banĭ de persónă pe ḑi şi mâncarea.

Camăta. Unul din neajunsurile cele marĭ ale sătenilor, maĭ ales din Brw şi Ln este camăta, ce sunt nevoiţĭ să plătésca aşà ḑişilor Bey din Nănta. Aceştia opresc, sub ameninţarea cu mórte, pe creştinĭ a da banĭ cu împrumut şi a li se face concurenţă prin modul acesta. Înscrisurĭ nu se fac, dar cine cutéză să nu rĕspunḑă suma împrumutată cu uzura impusă?

Autorităţile. Un alt neajuns, împovărător pentru sătenĭ, sunt ómeniĭ autorităţilor carĭ, orĭ de câte orĭ sunt trimişĭ în sate cu o misiune óre-care, pretind să fie întreţinuţĭ pe socotéla săténuluĭ. Aceştia sunt fórte pretenţioşĭ şi tiranĭ tot de odată. Pretind mâncare copiósă pentru dînşiĭ şi întreţinerea cailor lor.

F. Statistica Românilor din Meglenia.

Tot ce este maĭ greŭ de făcut în Turcia, este o numĕrătóre justă a locuitorilor, indiferent de naţionalitate saŭ religiune.

Scopul meŭ fiind urmărirea adevĕruluĭ, desbrăcat de orĭ-ce simţimînt rĕŭ înţeles de patriotism, am căutat să aflu adevĕrul şi numaĭ adevĕrul asupra numĕruluĭ Românilor din Meglenia. Îmĭ pare rĕŭ numaĭ, că în puţinele ḑile petrecute printre eĭ, nu am putut pune în practică sistemul de a face numĕrătórea lor în modul următor: câte-và persóne, institutorĭ, elevĭ şi locuitorĭ, cunoscĕtorĭ de carte, în aceeaşĭ ḑi, pornind din diferite părţĭ ale satuluĭ, să umble din casă în casă şi să noteze, rînd pe rînd, numele caseĭ, numĕrul şi numele membrilor familieĭ saŭ familiilor din acea casă, pe foiţe volante, o foiţă pentru fie-care casă, care apoĭ, strînse şi controlate, ar fi putut da numĕrul exact al locuitorilor,

Am fost deturnat de la acésta numaĭ în urma sfaturilor prietenilor din Meglenia, carĭ mĭ-aŭ pus în vedere, că faptul acesta ar fi dat de bănuit şi póte mi-ar fi atras ce-và neajunsurĭ din partea autorităţilor. Nevoit sunt decĭ a da următórea statistică, după indicaţiunile primarilor şi a preoţilor din sate. Alăturez tot de odată statistica dată de Weigand, Neniţescu şi Kancev, fostul ministru al instrucţiuniĭ bulgare, asasinat acum în urmă la Sofia, care făcuse o călĕtorie în Macedonia şi ale căreĭ resultate le-a publicat în întâiŭ *Sbornik* şi apoĭ în lucrarea sa МАКЕДОНИЯ, Sofia, 1900.

1. Numĕrătórea Românilor din Meglenia.

Weigand G., în opul sĕŭ: *Die Vlacho-Meglen*, p. XXVI, dă următórea statistică, § 23:

... Satele române sunt un-spre-ḑece la numĕr. În Vlacho-Meglen se află:

1. Nonte (1) (Notje), 450 case, 3.900 de Românĭ mahomedanĭ. Cele-lalte sate sunt creştine.
2. Borislaf (Borislaftse), 45 case, 450 locuitorĭ, ciflic din Nonte.
3. Lunsi (Lugunsi), 120 case, 900 locuitorĭ. Ciflic.
4. Oschin, 230 case, 1.500 locuitorĭ, ciflic din Salonic.

Pe partea Estică a Caragioveĭ se află:

5. Ljumnitsa, 350 case, 3.000 locuitorĭ.
6. Huma, 70 case, 700 locuitorĭ, ciflic din Salonic.
7. Sirminina, 60 case, 500 locuitorĭ.
8. Coinsko (Konitsa), 100 case, 850 locuitorĭ, începe a se bulgarisà.
9. Cupa, 80 case, 800 locuitorĭ.
10. Tsernareca, 80 case, 800 locuitorĭ.
11. Barovitsa, 130 case, 1.000 locuitorĭ, aprópe bulgarisată.

Aceste un-spre-ḑece sate numĕră 1645 case, cu cifra rotundă de 14.000 locuitorĭ, după spusa Cogiabaşilor, carĭ sunt maĭ bine informaţĭ despre acésta. Satul aromân de vară Livadhi numĕră 400 de case cu 2.000 de locuitorĭ.

Un total de 16.000 Românĭ în Caragiova după Wgd.

2. Numĕrătórea luĭ V. Kančev.

V. *Kančev*, ne dă următórea statistică a Românilor din Maglenia, în lucrarea sa: МАКЕДОНИЯ, Sofia, 1900, p. 146:

(1) Numele satelor sunt date acì cu ortografia autoruluĭ. Megleniţiĭ nu pronunţă *Nonte, Borislaf* etc., ci aşà cum scriem noĭ, pag. 44, lucr. de faţă.

1. Ghevgheli, 120;
2. Sermenina, 480;
3. Koinsko, 560;
4. Huma, 490;
5. Lĭumniţa, 2600;
6. Kupa, 600;
7. Lunḑini, 700;
8. Oşin, 1.500;
9. Nănte, 3.500, Românĭ mahomedanĭ şi 600 ţiganĭ.
10. Birislaŭ, 380:
11. Livadia, 2100;
12. Ţernareca, 400 (considerată bulgăréscă de autor);
13. Baroviţa, 750.

În total 14.080 de Românĭ.

3. Numĕrătórea luĭ Ioan Neniţescu.

I. Neniţescu, în opul sĕŭ: De la Românii din Turcia Europénă, Bucurescĭ, 1895, p. 389, dă următórea statistică:

1) Nănta (nu Nonte saŭ Notje) este singura comună meglenă, care s'a mahometanisat şi are 10.400 de locuitorĭ.

2) Borislav (nu Borislaf saŭ Borislafce) are 600 de locuitorĭ.

3) Lunguţi, cu 900 locuitorĭ.

4) Oşiani (nu Oşiu), acum înzestrat, cum arătaĭ, cu o şcólă de băeţĭ şi cu o biserică armânéscă, are 2.150 de locuitorĭ.

5) Lumniţa, iar nu Lĭumniţa saŭ Lubniţa, cum zic ceĭ carĭ ar voì să derive cuvîntul din «lubeniţa», căcĭ numele acesta este însuşĭ diminutivul «luminiţa» şi prescurtat se pronunţă «Lumniţa», din care causă ar trebuì să se scrie *Lum'niţa*, precum îl scriŭ Armânii. Comuna acésta are astăḑĭ o şcólă de băeţĭ, ce nu există pe când a trecut d-l Dr. D. Weigand prin Meglenia, şi 3.000 locuitorĭ.

6) Huma, cu 700 locuitorĭ.

7) Sirminina, cu 500 locuitorĭ.

8) Cosca (nu Koinsko, nicĭ Konitza), comună armânéscă, cevà ameninţaţă de a fi slavisată, cu 850 de locuitorĭ.

9) Cupa, cu 800 locuitorĭ.

10) Ţernareca, cu 800 locuitorĭ.

11) Baroviţa, comună iarăşĭ cam ameninţată de slavisare, dacă se va maĭ întârḑià cu şcoala armânéscă, ce se cere aicĭ, are 1.000 de locuitorĭ.

În total 21.760. Apoĭ maĭ socoteşte Românii, ce găsesce în Ghevghelì 550, Giumgè[cit. Gumenge] 250, Ianiţa şi vecinătăţĭ 400. În satele Isvor, Fuştanĭ, Căpingiani, Slatina-Castro, Căzluciani, Seraevu, Rudena, Papaschioi, Paleocastru şi Orman, cu o poporaţiune de 2.900 de Românĭ megleniţĭ; apoĭ în Gurbeş, Celticu, Boemiţa şi Gorgop saŭ Gorgopic, pe aromânesce: Gorgari, găsesce 500 de suflete. Pe stânga Var-

daruluĭ, în Casanov şĭ Carasuli etc. 300, face un total de 26.660 de Românĭ Meglenițĭ.

4). Numĕrătórea Megleno-Românilor făcută de noĭ.

1. **Nănta** [«Nănti», la Huma; «Nonti», ceĭ-lalțĭ] 550 case Românĭ, 5.500 locuitorĭ, 30—40 de familiĭ țigănescĭ, dintre carĭ o parte nestabile în orăşel cu o populațiune de 300—400 locuitorĭ.

2. **Birislăŭ** [pe bulg.: «Birislafți»] din 70 de case [15 familiĭ stabilite în Gumenge de curând, vedĭ: pag. 19, 20], 55 acuma, cu 80 de familiĭ, locuitorĭ 560.

3. **Lundinĭ** [pe tk., bulg.: «Lugunța»] 130 case, 200 de familiĭ, 1.400 locuitorĭ.

4. **Oșanĭ** [«Oşin», pe bulg.] 250 case, 300 familiĭ, 2.100 de locuitorĭ.

5. **Liumnița** [pe tk., bulg., «Lumnița», «Lùbnița»] 350 case, 435 familiĭ, 3.045 de locuitorĭ.

6- **Huma** [pronunță: «Uma»] 90 case, 140 de familiĭ, 980 de locuitorĭ.

7. **Sirminina** (Le maĭ dice: *Serminìn* etc., v. p. 40). 75 case, 100 familiĭ, 700 de locuitorĭ.

8. **Consțca** [Cònița] 110 case, 150 familiĭ, 1.050 locuitorĭ.

9. **Cupa,** 90 case, 135 familiĭ, 945 de locuitorĭ.

10. **Țărnareca,** 100 case, cu 1.070 de locuitorĭ.

11. **Barovița,** 130 case, 1.400 de locuitorĭ.

12. **Ghevgheli,** 500 de locuitorĭ.

13. **Leascova,** 650 de locuitorĭ, aprópe bulgarisațĭ.

14. **Livedĭ,** [Aromânĭ grămustenĭ] 2.500—3.000 de suflete.

15. **Gumenge,** 300 de locuitorĭ românĭ, carĭ merg spre bulgarisare.

În total avem cifra rotundă de 23.000 de Românĭ în munțiĭ Caragiova, dintre carĭ 20.000 Românĭ meglenițĭ, ceĭ-lalțĭ Aromânĭ. MgRomânĭ maĭ sunt rĕspândițĭ în satele: Fuştanĭ, Tuşim, Dragomanțĭ, Isvor, în ciflicul «Mărdèțĭ» [pe bulg.: Mărdenți] şi altele, căcĭ anual emigréză din satele meglenite câte una saŭ două familiĭ, carĭ se perd prin satele bulgare vecine, unde se stabilesc. Românĭ Meglenițĭ sunt şi 10 familiĭ stabilite în satul ciflic «Baňĭa», dintre Neaguşte, depărtare 2—3 ore, şi Vărtecop, unde încă din 1889 s'aŭ descoperit urmele unor băĭ antice, presupuse a fi ale regilor macedonenĭ. Pe aceştĭ Românĭ am avut ocasiunea a-ĭ cunósce în 1890 cu ocasiunea uneĭ călĕtoriĭ făcute din Bitolia la Veria. Eĭ sunt amestecațĭ cu Bulgariĭ.

PARTEA III.

TEXTE; OBICEIURI; etc., etc.

I. Diverse formulete copilărescĭ.

1. Cọn cọntă cucotu.

(Copiiĭ, când aud că un cocoş cântă, îĭ adreséză formuleta următóre):

Cucuricu, ricu!
baba-ŭ doari buricu!

[Şomo Toma].

1. Când cântă cocoşul.

Cucurigu, rigu,
pe baba o doare inima! [buricul].

[Oşanĭ].

2. La mọnḍ.

Cucu mata!
cu cumata n-vali,
mọnḍu suzi,
ĭẹpa fuzi,
ĭẹpa fuzi cọtru vali.

[Şomo Toma].

2. La mânz.

Cucu-mata! (?)
cu bucata-n vale,
mînzul suge,
épa fuge,
épa fuge către rîŭ, vale.

[Oşanĭ].

3. Cọn plọnḍi vrin ficĭòr.

Urli urli, lupu,
pristi Bila-lungă, (1)
ţe-mĭ măncàşĭ luţọlu,
di nu-mĭ măncàşĭ căţọlu.

[Nuşu Toma].

3. Când plânge vre un băét.

Urli (zbierĭ), urli, lupule,
peste stînca lungă,
ce-mĭ măncaşĭ aloatul,
de nu-mĭ măncaşĭ căţelul.

[Oşanĭ].

4. Cọn ved di prima lăstoviţă.

(Copiiĭ, când vĕd o rândunică, se cere să fi mâncat, căcĭ dacă îĭ apucă flămînḍĭ, le va merge rĕŭ în acel an. Tot aşà şi la Aromânĭ).

Cicir, picir,
cicir, picir!
craţ! (2) nọŭă cămẹşă!
(si rógă, si taḻĭă lăstoviţa cu coada
unà cămẹşă, cọn aŭ ancḻidi şi-ŭ
dişcḻidi ca foarfiţĭ.)

[Nuşu Toma].

4. Când se vede pentru prima dată rândunică.

Cicir, picir,
cicir, picir!
craţĭ! nouă cămaşe!
(se rógă, să taie rândunica cu códa
o cămaşe, când o închide şi o deschide ca fórfecĭ).

[Oşanĭ].

---

(1) Bilă—prăjină. Acì este nume de localitate.
(2) Imitéză sunetul fórfecilor, când tăem ce-và.

5. **La cuc.**

Cucu, cucu!
s-ti mancă lupu!
si-ţĭ pică mucu!

[N. Marcu].

5. **La cuc.**

Cucule, cucule!
să te mănânce lupul!
să-ţĭ pice mucul!

[Lunḑini].

6. **La ficĭòr la carĭ ari numea Piti.**

Piti—pituliţă (1),
paşti poarca prin Lĭumniţă
c'un cumàt di pọĭni di bărniţă,
tupĭa, tupĭa, curişniţă!

[Nuşu Toma].

6. **La băetul care are numele Piti.**

Pite—ţigăiţă,
paşte pórca prin Lĭumniţă,
cu o bucată de pâne de bărniţă (?)
topesce, topesce, găinaţĭ.

[Oşanĭ].

7. **La gugufcu.**

Gùgufcù,
isufcù,
ţe porţĭ an guşă?
— Un cap di cătuşă.
— La carĭ aḷĭ la duţĭ?
— La maĭ micu frati.

[Nuşu Toma].

7. **La turtureà.**

Turturea,
isufcu (?),
ce porţĭ în gît?
— Un cap de pisică.
— La cine-l ducĭ?
— La maĭ micul frate.

[Oşanĭ].

8. **La curcubèĭ** (2).

Curcubèĭ, beĭ,
pọn s-ti pleţĭ si beĭ
unä picä di apu,
meŭ per pọnă-n pimìnt.

Se ḑice că să le créscă pĕrul la fete.

(Şomo Toma].

8. **La curcubeŭ.**

Curcubeule, beule,
până să te plecĭ să beĭ
o picătură de apă,
al meŭ păr pînă la pămînt.

[Oşanĭ].

9. **La tinţigàr.**

Tinţi, tinţi, tinţigár, (3).
tinţi, tinţi, tinţigár,
t'ọmpiñĭli bat la Vardàr,
Duma zaţi ca măgàr.

[Nuşu Toma].

9. **La stiglete.**

Tinţi, tinţi, tinţigàr, (3)
tinţi tinţi tinţigàr,
tobele bat la Vardar,
Duma zace ca măgar!

[Oşanĭ].

(1) Arom., pl., «tigăñĭ» cu unt-de-lemn saŭ fără unt-de-lemn. Aci póte fi o simplă formaţiune după Piti. În Veles se ḑice tot *pitulice*.

(2) Variantă veḑĭ: P. Papahagi, *Din Literatura Popor. a Aromânilor*, Bucuresci 1900, p. 189.

(3) Cuvinte imitând cântecul stigleteluĭ.

10. La cĭufingă [Brv: *cĭfincă*] = piţigoiŭ
(care cântă când se schimbă vremea).

Zuŭa mari,
turta mică,
coş am,
ghipt nu am,
ghipt am,
coş nu am,
strinḑi cur, strinḑi cur!

[Nuşu Toma].

Ḑiua (e) mare,
turta mică,
coş am,
(vipt) cereale nu am,
cereale am,
coş nu am,
strînge curu, strînge curu!

[Oşanĭ].

11. (1) Cọn mẹrzi ploaĭe cu soari, p. 190.

si nsoară ghĭupţilĭ.

[Lunḑinĭ].

11. Când plouă şi e sóre.

se însóră ţiganiĭ

[Hrista Stavre].

12. Cọn lu scoati micu dìntili di prima, op. cit., p. 190.

Cĭọru, bọru,
dọ-m̃ĭ un di blizna,
na-ţĭ un di os

Când schimbă copilul un dinte pentru prima dată.

Cĭor, bor,
dă-mĭ unul de fer,
na-ţĭ unul de os.

Variantă.

Cíoară-boară,
na-ţĭ un dinti di os,
dọ-m̃i un dinti di ĭer.

[Iufu Petru].

Cior-bor,
na-ţĭ un dinte de os,
dă-mĭ un dinte de fer.

[Oşanĭ].

13. La fum (p. 193).

La tini alb, la mini negru.

13. La fum
(ca să mérgă drept prin coş, ca să nu maĭ afume pe cine-và).

La tine alb, la mine negru.

14. La cañĭa (p. 193).

«Canĭa»,
mañĭa,
tini lẹni,
mini scoc.

[Noe Dumitru]

14. La barza albă [peste tot].

barză,
manĭe (?),
tu lene,
eŭ joc.

[Lunḑini].

---

(1) No. 11—16 sunt reproduse din lucrarea «Din Literatura Poporană a Arom.» de P. Papahagi, cu indicaţiunea pag. la fie-care, de óre-ce acolo pronunţia nu este fidelă, ci reproduse cum aŭ fost comunicate.

15. La „teta-todu“ saŭ „sticupèĭ“ (p. 196).

Sticupèĭu! peĭu!
dǫ-ñĭ dichĭèḷĭu,
să-ñĭ sap viñĭa,
să-ñĭ da uă.
— Ţe-ŭ (aŭ) verĭ c-ùa?

— sa-ñĭ da rachia.
— ţe-ŭ verĭ cu răchia?
— si fac nuntă.
— ţe-ŭ (aŭ) verĭ cu nunta?
— si lęŭ nivęstă.
— ţe-ŭ verĭ cu nivęsta?
— si facă ficĭòrĭ.
— ţe-ḷĭ verĭ cu ficĭoriḷĭ?
— Cǫn sa lunzęscă, si-ḷĭ bat.

[Lunḑinĭ].

15. La grangure.

Grangure! grangure!
dă-mĭ sapa,
să-mĭ sap viia,
să-mĭ deà strugurĭ.
— Ce-ĭ vreĭ [ce o să facĭ cu] struguriĭ?
— să-mĭ deà rachiŭ.
— ce-l vreĭ [ce o să facŭ cu] rachiul?
— să fac nuntă.
— ce o vreĭ nunta?
— să ieaŭ nevastă.
— ce o vreĭ nevasta?
— să facă feciorĭ (băeţi).
— ce-ĭ vreĭ feciorii?
— când nu s-or purta bine, să-ĭ bat.

16. La pălgĭòc (p. 198).

Pălgĭòc, palgĭòc
scoati coàrnili si scoc.

16. La melc.

Melc, melc,
scoate coarnele să joc.

II. Ghicitorile.

Ghicitorile la Românii din Meglenia se numesc *mincĭùnĭ.*

Când cine-và propune o ghicitóre, pe care copiiĭ nu o pot deslegà, eĭ se rógă de propunĕtor să le spue «ce este?» ḑicêndu-ĭ că-l vor încărcà cu tóte bunătăţile.

S-ti ncarc'ǫm cu staìḑĭ, cu năùt, cu şichĭèr şi cu toati bùnili.

(O să te încărcăm cu stafide, cu năut, cu zahar şi cu tóte bunătăţile).

Apoĭ ca şi la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ (1), propunĕtorul nemulţumindu-se cu atâta numaĭ, după ce i se oferă un oraş cu tóte lucrurile frumóse dintr'însul, le explică ghicitórea.

Ghicitorile carĭ urméză aŭ fost culese în cea maĭ mare parte la Birislaŭ şi Oşanĭ, unde m'am oprit maĭ mult. Ceì carĭ se îndeletnicesc cu ele sunt copiiĭ, de la carĭ le-am şi cules.

Ghicitorile publicate în broşura nóstră «*Românii din Meglenia*», p. 9—11, în numĕr de 18, nu sunt reproduse acì.

(1) P. Papahagi, *Din Literatură Poporană a Aromânilor*, p. 344-345.

1. Bărbàt.

Un àrburi cu còriñilĭ an sus.
[Iufu Petru].

1. Bărbat.

Un arbore cu rădăcinele în sus.
[Oşanĭ].

2. Bricĭu.

Şutu porcu pristi zẹnă paşti
[St. Arzintaru].

2. Briciul.

Ciutul porc peste deal pasce.
[Oşanĭ].

Variantă.

Am uu birbìlĭ, cari sari toată zùŭa di pri un munti pri ţela lant.
[Iufu Petru].

Am o privighetóre, care sare tótă ḑiua — mereu — de pe un munte pe cela-lalt.
[Oşanĭ].

3. Burẹti.

Añĭ am ună bisẹrică, pri un dirèc sta.
[August Riza].

3. Ciupercă.

Îmĭ am o biserică, pe un stilp stă.
[Birislaŭ].

4. Casa (1).

Ună ĭẹpă moartă, saldi màţăli alĭ sa ghiĭ.
[Şuna Toma

4. Casa.

O épă mórtă, numaĭ maţele îĭ sunt viĭ.
[Oşanĭ].

5. Călinca.

Ună cutie plină di mirgĭàñĭ roşi.
[St. Arzintaru].

5. Rodia.

O cutie plină de rubinĭ roşiĭ.
[Oşanĭ].

6. Variantă la No. 5.

Añĭ am un pecĭŭ (!) plin di mărzẹli roşi.
[Riza August].

Îmĭ am un *peciu* (!), plin de mărgele roşiĭ.
[Birislaŭ].

7. Chĭàptinu.

Am un puilĭŭ, tucu dipri rid, rid amnă.
[Rizu Leşu].

7. Pieptenele.

Am o pasere, dară din deal în deal umblă.
[Oşanĭ].

8. Cĭubucu.

Am un pom, ăn vrău luĭ ună oală ĭarbi.
[Rizu Leşu].

8. Ciubucul.

Am un pom, în vîrful luĭ o oală fierbe.
[Oşanĭ].

---

(1) Veḑĭ **P. Papahagi**, Rom. din Meglenia, p. 9, No. 2, *variantă*.

9. Cusoru.

Un dẹdu m̃ĭ-am c-un dinti dupu cap.
[August Riza].

9. Cosorul.

Mĭ-am un moş cu un dinte după cap.
[Birislaŭ].

10. Dinţĭ şi limbă.

Am̃ĭ am ună pl̦iàmniţă plină di cal̦ĭ al̦ĭbĭ, saldi un roşi an mejluc ari (1).
[Stanca Peana].

10. Dinţĭ şi limbă.

Am o fînărie plină de caĭ albĭ, numaĭ unul roşu în mijloc are.
[Birislaŭ].

11. Focu.

Am̃ĭ am un boŭ, ĭundi si culcă, ĭarbă vẹrdi nu cucnẹşti.
[August Riza].

11. Focul.

Am un boŭ, unde se culcă, érbă verde nu cresce, [nu rĕsare].
[Birislaŭ].

12. Focu (2).

Am un boŭ, ĭundi zaţi,
ĭarbă vẹrdi nu cucnẹşti.
[Rizu Leşu].

12. Focul.

Am un boŭ, unde zace,
érbă verde nu cresce.
[Oşanĭ].

13. Foarfiţĭ.

Am̃ĭ sătăr,
gañĭ sătăr,
călcati pẹti,
mañĭ sătăr
[August Riza].

13. Fórfecĭ.

Notă. Aprópe tóte cuvintele din acéstă ghicitóre n'aŭ sens, ci imitéză maĭ mult sgomotul ce-l fac fórfecele, cînd tăiem ce-và, *călcati*, însémnă: *călcate*, de la «calc», *pẹti* = petece.
[Birislaŭ].

14. Fumu.

Todur nalt, făr di coasti.
[August Riza].

14. Fumul.

Toader înalt, fără de cóste.
[Birislaŭ].

15. Variantă la fum.

Pọnă sa si rudẹscă tatu, il̦ĭu-ĭ an ţer.
[Iufu Petru].

15. Variantă la fum.

Până să se nască tatăl, fiul este în cer.
[Oşanĭ].

16. Fumu.

Scanda-màndala, din pimìnt pọnă la Domnu.
[R. Leşu].

16. Fumul.

Scanda-mandala, din pămînt până la Dumnedeŭ, = până la cer.
[Oşanĭ]

(1) P. Papahagi, Rom. din Meglenia, p. 9, No. 5, vedĭ variantă.
(2) Vedĭ variantă, în op. cit., p. 10, No. 9.

17. Gălină.

Ună ghĭupcă părtăloasă, ăntru ampiratu ĭẹsi; cọn suflă boarea, curu alĭ si vẹdi.

[August Riza].

18. Variantă.

Am ună cucoană părtăloasă, părtăloasă, cọn za suflă boarea, curu alĭ si vẹdi.

[Rizu Leşu].

19. Ghĭarmi.

Ună ghiaţă, di cọñĭ nu lĭ-ăĭ frică, di gălìñĭ alĭ ăĭ frică.

[Stanca Peana].

20. Jugu (Palişnicu).

Un dẹd, zùŭa-ĭ pri sup pimìnt, noaptea-ĭ dupu uşă.

[Şuna Tonă].

21. Lambă.

Ună babă, tucu foc ăn rost alĭ prind şi limba nu-lĭ si ardi.

(St. Arzintaru].

22. Lìngura (1).

Am un boŭ, tot antră an casă, coada nu-lĭ antră.

[Rizu Leşu].

23. Lostur.

Un dẹd moş, zùŭa ăĭ anclìs, noaptea-ĭ dişclìs.

[Nuşu lu Toma].

24. Luminari.
(Căndìlĭ di gaz),

Un dẹd c-ună stẹŭă-n cap.

17. Găină.

O ţigăncuşe pestriţă, în faţa împĕratuluĭ ese; când suflă vîntul, curul i se vede.

[Birislaŭ].

18. Variantă.

Am o cocónă pestriţă, pestriţă, când suflă vîntul, curul i se vede.

[Oşanĭ].

19. Verme.

O vieţuitóre, de cânĭ nu-ĭ este frică, de găinĭ îĭ este frică.

[Birislaŭ].

20. Jugul.

Un moş, ḑiua-ĭ pre supt pămînt, nóptea-ĭ după uşe.

[Oşanĭ].

21. Lampă.

O babă, deşì foc în gură i se aprinde şi limba nu i se arde.

[Oşanĭ].

22. Lingura.

Am un boŭ, tot intră în casă, códa nu-ĭ intră.

[Oşanĭ].

23. Verigă de lemn.
(Cu care se închid porţile şi uşile caseĭ).

Un moş bătrân, ḑiua-ĭ închis, nóptea-ĭ deschis.

[Oşanĭ].

24. Un fel de lampă.

Un moş cu o stea în cap.

[Oşanĭ].

---

(1) Veḑĭ *variantă*, op. cit., p. 9, No. 3.

25. Moara (1).

Cǫn am apu, vin bęŭ, cǫn nu am apu, apu bęŭ.
[R. Leşu].

25. Móra.

Când am apă, vin beaŭ, când n'am apă, apă beaŭ.
[Oşanĭ].

26. Nasu.

Amĭ am un noatin pricufurìt.
[Stanca Peana].

26. Nasul.

Am un nóten cufurit.
[Birislaŭ].

27. Palişnìc.

Amĭ am un gulùb, pri sup pimìnt amnă.
[August Riza].

27. Plugul.

Am un porumbel, pe sub pămînt umblă.
[Birislaŭ].

28. Păngĭòc (2).

Samàr ari, cal nu-ĭ, coarni ari, boŭ nu-ĭ, ca buba lăzęşti şi bubă nu-ĭ.
[St. Arzintaru].

28. Melc.

Samar are, cal nu-ĭ, coarne are, boŭ nu-ĭ, ca vermele de mătase boleşte şi verme de mătase nu-ĭ.
[Oşanĭ].

29. Pęra.

Amĭ am un boŭ, tot antră ăn plĭàmniţă, saldi coada nu-lĭ antră.
[August Riza].

29. Para.

Am un boŭ, tot intră în fînărie, (adică: în gură) numaĭ códa nu-ĭ intră.
[Birlslaŭ].

30. Plăţinta.

Am ună ghĭupcă părtăloasă, părtăloasă, antru ampiratu ĭęsi.

30. Plăcinta.

Am o ţigăncuşe pestriţă-pestriţă, (bălţată), în faţa împĕratuluĭ ese.
[Birislaŭ].

31. Pocĭŭ di gaz.

Am un dęd c-ună chitcă an cap.
[R. Leşu].

31. Un fel de lampă.

Am un moş cu o flóre în cap.
[Oşanĭ].

32. Prazu.

Amĭ am un dęd moş cu ună barbă lungă pǫnă-n pimìnt.
[August Riza].

32. Prazul.

Am un moş bătrân cu o barbă lungă până în pămînt.
[Birislaŭ].

---

(1) Vedĭ op. cit., p. 11, No. 15, *variantă*.
(2) La Lĭumniţa, Lundinĭ, se dice: *pălgĭòc*.

33. Rudàñiŭ.

Şarpi bucĭaşti (saŭ: sfireşti), calamaria (!) scoacă.

[Stanca Peana]

33. Cicric.

Şérpe flueră, *calamaria* (!) jócă.

[Birislaŭ]

34. Rudiri.

Ună tàmbură,
an bucĭ`o, (sfirì),
şi cmo si uz`o.

[Str. Arzintaru].

34. Nascerea.

O tambură,
anul (trecut) cântă,
şi acuma se auzì.

[Oşanĭ].

35. Scand (cu treĭ picióre).

Am̃ĭ am un dedu moş cu treĭ perĭ an cur.

[August Riza].

35. Scaun.

Am un moş bătrân cu treĭ perĭ în cur.

[Birislaŭ].

36. S`ombur̃li di luşnàc (1)

Am patru fraţĭ an ună cămeşă staŭ.

[R. Leşu].

36. Sîmburiĭ de nucă.

Am patru fraţĭ într'o cămaşe staŭ.

[Oşanĭ].

37. Stumnicĭca.

Am ună nivestă, toţĭ aŭ caţă di monă, la rost aŭ sărută.

[Rizu Leşu].

37. Ulciorul.

Am o nevastă, toţĭ o prind de mână, la gură o sărută.

[Oşanĭ].

38. Şarpi.

Ună curaŭă şărotă, pristi pimìnt amnă.

[August Riza].

38. Şérpe.

O curea vărgată, pe pămînt umblă.

[Birislaŭ].

39. T`ompiuă (cu ŭoru, şi cu f`etili).

Un ihtibăròs lucru iş`o,
glasu alĭ si uz`o,
uzoră lisìţăli,
li naprăcìoră coàdili.

[St. Arzintaru].

39. Tobă (cu hora şi cu fetele).

Un măreţ lucru eşì, (toba)
glasul i se auḑì, (sunetul)
auḑiră vulpile (fetele),
îşĭ rĕsfăţară coḑile (făcură horă.)

[Oşanĭ].

40. Ŭocli (2).

Am̃ĭ am doĭ fraţĭ, tucu ţer să si vedă, ma un munti lĭa dispărţaşti.

[August Riza].

40. Ochĭ.

Am doĭ fraţĭ, doresc (cer) să se vadă, dar un munte îĭ desparte.

[Birislaŭ].

---

(1) Idem, veḑĭ *variantă*, p. 11, No. 16.
(2) Veḑĭ *variantă*, op. cit, pag. 10, No. 12.

41. Ŭoŭ.

Ghiŭ, ghiuléţ,
an grămadă şadi,
ghie carni trazi.

[A. Stoiu].

41. Oŭ.

Viŭ, viuleţ,
în grămadă şéde,
vie carne trage [pórtă].

[Oşanĭ].

42. Ŭoŭ.

Zid, zidusìt,
cu var vărusìt,
carĭ nu-şĭ ari ni gàură, ni prizorcă.

[St. Arzintaru].

42. Oŭ.

Zid întărit,
cu var văruit,
care nu-şĭ are nicĭ gaură nicĭ scăunel.

[Oşanĭ].

43. Varianta la ŭoŭ.

Am ună buţeŭă, jimitati rom, jimitati rachiă.

[Rizu Leşu].

43. Variantă la oŭ.

Am un butoiaş, jumătate rom, jumătate rachiŭ.

[Oşanĭ].

44. Altă variantă.

Ună buti, jimitati di răchiă-ĭ, jimitati vinu-ĭ.

[August Riza].

44. Altă variantă.

Un butoiŭ, jumătate cu rachiu-ĭ, jumătate cu vinu-ĭ.

[Birislaŭ].

45. Ureclìă.

Jimitati di misùr lipìt di zid.

[Jufu Petru].

45. Ureche.

Jumătate de farfurie lipită de zid.

[Oşanĭ].

46. Vîrteşli di la rudáñĭŭ.

Am̃ĭ am patru suròrĭ,
tucu si putirès, nu pot si căţari (si jungă, saŭ: si jùndiri).

[August Riza].

46. (Cele patru membre de lemn, în formă de cruce, de la cicric).

Am patru surorĭ,
tot se gonesc, dar nu pot să se prindă (să se ajungă).

[Birislaŭ].

III. Salutărĭ, Mulţumirĭ, Urărĭ.

Ca şi la ceĭ-lalţĭ Românĭ din Macedonia, Românul din Meglenia întrebuinţéză aprópe aceleaşĭ expresiunĭ în salutărĭ, mulţumirĭ şi urărĭ.

Când intră în casa cuĭ-và, salutul obicĭnuit este:

1. **Bună dimineţă!** (Bună diminéţă);
2. **Bună ziuă!** (Bună ḑiuă!], dacă este pe la prânz;
3. **Bună seră!** (Bună seară!), dacă este pe la tocate, când începe sórele să încline spre apus; saŭ simpul:

4. **Bini va-floṃ!** (Bine vĕ găsirăm! Bine vĕ aflarăm!)
5. **Iriţĭ ghiĭ!** (Să fiţĭ sănătoşĭ—viĭ!), saluturĭ ce se întrebuinţéză în ori-ce timp.

Rĕspunsul la aceste salutărĭ este pentru No. 1, 2, 3 repetarea acelorașĭ expresiunĭ, saŭ:

6. **Bini vinìşĭ** (Bine aĭ venit!)
7. **Bini vinìţĭ, oaspiţĭ!** (Bine aţĭ venit, amicilor!); saŭ:
8. **Să da Domnu!** (să deà Dumneḑeŭ!)
9. **Casmèt şi birichìèt!** (Noroc şi cu belşug!)
10. **S-ti udă Domnu!** (Să te auḑă Dumneḑeŭ!)
11. **Şa să ĭă!** (Aşà să fie!)

În glumă:

12. **Di la rostu toṇŭ şi la ureclĭa lu Domnu!** (De la gura ta şi în urechea luĭ Dumneḑeŭ!)
13. **Şa da-ui ver iri!** (Aşà să dea Dumneḑeŭ să fiă! Dare-ar să fie aşa!) (1)

După ce óspeţiĭ se aşéză în casă, fie-care din membriĭ aceleĭ case pe rînd le doresce bun sosit: *Bini vinìţĭ oaspiţĭ!* (Bine venirăţĭ óspeţilor!)

Şi oaspeţiĭ rĕspund:

14. **Bini vă floṃ.** (Bine vĕ găsirăm, aflarăm.)

Când plécă óspeţiĭ, ḑic:

15. **Rămănèţĭ cu Domnu!** (Rĕmâneţĭ cu Domnul!); saŭ:
16. **Cu sinătati!** (Rĕmâneţĭ cu sănătate.)
17. **Iri ghiŭ!** (să fiĭ sănătos!); **iriţĭ ghiĭ!** (să fiţĭ sănătoşĭ!); **să iţĭ ghiĭ!** (să fiţĭ sănătoşĭ!)
18. **Bună privideri**= (La revedere bună.) [Salut fórte obicĭnuit]. Wgd.

Româniĭ turciţĭ din Nănta, la plecare, nu uséză de salutul 10, de óre-ce sub Domn înţeleg eĭ nu numaĭ pe Dumneḑeŭ, ci şi pe Christ. Tot aşà nu salută, nicĭ mulţumesc vre-odată, întrebuinţând cuvîntul Domn, pe care-l suplinesc prin vorba *tot*. Aşa: *Tot di bun*, în loc: *Domnu di bun*.

Când sunt cinstiţĭ cu bĕuturĭ, rachiŭ vin saŭ cafea, se uréză:

Domnu di bun! (Dumneḑeŭ cu bine!), Năntenii înlocuesc cuvîntul **Domnu**, prin *tot*. **Tot di bun!** (Tot cu bine.)

19. **Domnu di bun, duşmàn niţi un!** (Domnul cu bine şi duşman nicĭ unul să nu fie printre noĭ.)

În glumă se uréză la Oşanĭ:

20. **Domnu di bun, răchiă-n rost să pun!** (Domnul cu bine şi rachiul în gură să-l pun.)

---

(1) Exprimă o dorinţă!

Rĕspunsul este:

21 **Amin! saŭ: Di bun Domnu! Nănta: Tot di bun! Saŭ: Domnu s-ti ndă!** (Domnul să te audă!)

Urarea ce se face la lucru:

22. **Bun şi spor la lucru!** (Cu bine şi cu spor la lucru!)
23. **Airlia să-ţĭ iă!** (Să-ţĭ fie cu noroc!)

Când se mănâncă pentru prima dată, în acel an, vre un fruct noŭ, precum cireşe, prune, pere, etc., se dice:

24. **Zdrav şi-n timp cu sĭnătati!** (Sănătos şi la anul cu sănătate!)

Alte urărĭ obicĭnuite sunt:

25. **Maĭ bun!** (Maĭ bine, adecă: să-ţĭ ajute!)
26. **Tari bun burìc aĭ!** (Aĭ inimă fórte bună!)

Când se nasce un băĕt într'o casă, ceĭ carĭ vin să vadă pe lehuză şi pe noul născut uréză:

27. **Să iă ghiŭ micu!** (Să fie sănătos micul!)
28. **Domnu cu vec s-la facă!** (Dumnedeŭ să-l facă de un secol!)
29. **Să iă ghiŭ tata, muma!** (Să fie sănătóşĭ tatăl, mama!)

Dacă noul născut este fată, se dice:

30. **S-va si toarnă, ţi va va (ţeri) buricu!** (Să vi se întórcă ce vĕ doresce, cere inima!) Adică: băĕt!
31. **Şi ficĭòr din timp!** (La anul cu băĕt!)

Zărind pe prunc, fie-care, care se uită la el, se uită blând, scuipă niţel, ca să nu-l deóche şi dice:

32. **Màşala! s-nu iă di ŭoclĭ!** (Maşala! să nu-ĭ fie de deochiŭ!)
33. **Airliă!** (cu noroc!)
34. **Si crescă! si prucupsescă! si mbitrănescă!** (Să crésca! să se procopsésca! să îmbătrânésca!)

Rĕspunsul la tóte aceste urărĭ este:

35. **Şi la voĭ!** (Şi la voĭ.)
36. **Şi la voi să va si toarnă!** (Şi voue să vi se întórcă!)
37. **Amin!**

La botez se întrebuinţéză maĭ aceleaşĭ urărĭ. Naşeĭ — *mùmùşăĺiă* i se uréză:

38. **Cistită-va noŭă numi!** (Să vĕ fie cu cinste numele noŭ!)

La însurătóre se uréză:

39. **Să iă ghiĭ tiniriĺĭ!** (Să fie sănătoşĭ, să trăéscă tineriĭ!)

40. **Să pracupsęscă!** (Să se pricopséscă!)
41. **Să miluĭască!** (Să se iubéscă!)
42. **Curùñĭ buni!** (Cununiĭ bune!)
43. **Ună maală di ĭeḻĭ!** (O mahala de eĭ!) Să se îmmulţéscă cât un cartier întreg!
44. **Să iă ghiĭ şi-n timp cu ficĭòr!** (Să trăéscă şi la anul cu băét!)
45. **Şi la maĭ minùţĭ s-na bucur'ǫm!** (Să ne bucurăm şi la maĭ micĭ!)
46. **Cistită-va bucuriḻĭă!** (Cinstită să vĕ fie bucuria!)

Rĕspunsul la aceste urărĭ este:

47. **Pri ĭundi trubuĭaşti, si toarnă!** (Pe unde trebue, să se întórcă—asemenea bucuriĭ!)
48. **Amin!**

La mórte:

49. **Voĭ să iţĭ ghiĭ!** (Voĭ să trăiţı!)
50. **Iri ghiĭ lañĭţiḻĭ!** (Trăéscă ceĭ-lalţĭ!)
51. **Dom-ḻĭartă!** (Értă-l Dómne!) Arom. *Dum-ḻĭartă-l!*
52. **Domnu s-la ḻĭartă!** (Dumneḑeŭ să-l erte!)
53. **Ţe sa zică Domnu!** (Ce o ḑice Dumneḑeŭ!) Mângâere ce-şĭ fac ómeniĭ, după mórtea cuĭ-và, saŭ când sunt bolnavĭ, adică: cum o vreà Dumneḑeŭ.
54. **Cǫn va Domnu sa ti cĭĭamă [saŭ: sa ti vicăĭęscă], tot nu jută.** (Când o vrea, când ĭ-o plăcé luĭ Dumneḑeŭ, ca să te cheme, nimic [lit. tot] nu ajută.)
55. **Ţi sa faţĭ, oaminĭ im, si murìm.** (Ce să-ĭ facĭ, ómenĭ suntem, vom murì.)
56. **Toţĭ să moară!** (Toţĭ vor murì!—toţı o să móră!)
57. **De bra! nu ti spari! iri ghiĭ maĭ minuţiḻĭ.** (De mĕĭ! nu te descurajà!—lit. nu te sperià!—Să trăéscă ceĭ maĭ micĭ.)
58. **Iri ghiŭ cupilaşu! uu, amă uu faţi un cătùu.** (Să-ţĭ trăéscă flăcăul! un, dară un făce cât un cătun — adecă dintr'unul se pot îmmulţì şi devenì cât un sat de mulţĭ.)

IV. Jurăminte.

1. **Jur!** (jur!)
2. **pri** (1) **treiḻĭ sǫmţĭ!** (Pe ceĭ treĭ sfinţĭ.) În deridere însémnă: vorbă să fie!
3. **Ĭa mor! ĭa ti udirèg!** (Saŭ mor saŭ te dreg!) Adecă: jur că-mĭ voiŭ rĕs-bunà pe tine!
4. **Pri ţea pǫĭui!** (Pe cea pâne!) *Pristi ţea — ţęstă—pǫıni!* (Pe cea—acésta — pâne!)
5. **Numea si-ŭ mǫncă lupiḻĭ** (**c'ǫĭnili!**) (Numele să-l mănânce lupiĭ, cânele!)

Se jură cine-vâ, aşà să i se întîmple, în casul când nu se va ţiné de cuvînt.

---

(1) La Lunḑiñĭ *pri* este înlocuită cu prepositiunea bulgărească: *jimi.*

Când cine-va îşĭ perde credinţa, şi se jură că se va ţiné de cuvînt, i se ḑice:

6. **Di oà ncola, ăn foc să antrişĭ** (să calţĭ) **şi nu ti viruĭès.** (De acì încolo şi în foc să intri (să calcĭ) şi tot nu te cred.)
8. **Ăn foc antru!** (În foc intru!)
9. **Mer acu mor, di 'cu-ŭ las ţesta napòĭ.** (Numaĭ dacă mor, aşĭ lăsà acésta în urmă.) Numaĭ dacă aşĭ murì, nu mí-aşĭ rĕsbunà.
10. **Pri Domnu!** (Pe Dumneḑeŭ!)
11. **Pri un Domnu!** (Pe un Dumneḑeŭ!)
12. **Pri ţista Domn!** (Pe acest Dumneḑeŭ!)
13. **Cu Domn, cu suflit!** (Cu Dumneḑeŭ, cu suflet!)
14. **Pri zuŭa di as!** (Pe ḑiua de astăḑĭ!).
15. **Pri ţestă miluĭcă di pọni!** (Pe acéstă iubită pâne!)
16. **Pri ţestă miluĭcă di apu!** (Pe acéstă iubită de apă!)
17. **Paştu s-nu mi află!** (Paştĭ să nu mĕ afle!)
18. **Cărcĭunu s-nu mi află!** (Crăcĭunul să nu mĕ afle!)
19. **Zuŭa di as s-nu mi află!** (Ḑiua de aḑĭ să nu mĕ afle!) Adică: să nu trăesc nicĭ o sĕptămână de aḑĭ!
20. **S-mi mpẹdică zuŭa di as!** (să mă împedice — omóre — ḑiua de aḑĭ!) Jurămîntul acesta se face Duminica saŭ în ḑile de sĕrbătorĭ.
21. **S-mi mpẹdică poĭna** (?)
22. **Zuŭa di mọĭni s-nu mi pruvẹdă!** (Ḑiua de mâne să nu mĕ vaḑă!)
23. **Să urbès!** (Să orbesc!)
24. **Pri un suflit!** (Pe un suflet!)
25. **Jur, s-nu iŭ!** (Jur, să nu fiŭ!)
26. **Ăn turţẹsca vẹri s-nu mor!** (În credinţa turcéscă să nu mor!) Jurămînt ce-l fac Românií turciţĭ din Nănta.
27. **Criştìn să nu mor!** (Să nu mor creştin!)
28. **Hasàn să-mĭ vicăiţĭ!** (Hasan — nume turcesc — să mă numiţĭ.)
29. Năntenií jură din contra:
Ghĭorghi să-mĭ vicăiţĭ! (Gheorghe să mĕ numiţĭ.)
30. **Porc să iŭ!** (Porc să fiŭ!)

V. Blesteme.

1. **Di guşă s-la porţĭ.** (De gât să-l porţĭ.) Când ni se fură vre-un lucru şi furul nu vrea să ni-l înapoieze: Dare-ar Dumneḑeŭ să-l porţĭ de gât în cea-laltă lume!
2. **Catràn amĭ ĭeşĭ!** (Catran, păcură îmĭ eştĭ!) Când cine-và ne devine de nesuferit. Tot aşà se aplică şi cele douĕ următóre (3, 4).
3. **Negru amĭ ĭeşĭ!** (Negru îmĭ eştĭ!)
4. **Foali di catràn amĭ ĭeşĭ!** (Fóle de păcură îmĭ eştĭ!)

5. **Cọt praŭ pri tọmpină şi tu alr să vezĭ (aĭ)!** (Cât praf pe tobă, şi tu (atâta) noroc să vedĭ — să aĭ!) Adecă: absolut de loc!
6. **S-nu za-mvărtèşĭ fămeļĭă!** (Dare-ar Dumnedeŭ să nu aĭ copiĭ!—să nu înfaşĭ, să nu învelescĭ copiiĭ!)
7. **Cọt salca plod şi tu cọta fămeļĭă!** (Cât rod salcia şi tu atâta familie — atâţia copiĭ — să aĭ.) Adecă: de loc, nicı unul!
8. **Di fămeļĭă să nu ti za-bucurĭ!** (Să nu te bucurĭ de copiı.) Adecă: să nu aĭ copiĭ şi dacă aĭ, să nu te bucurĭ de eĭ, să nu-ţĭ trăéscă!
9. **Vrin foc s-ti ardă, da-ni-mĭ ti àrdiri!** (Vre-un foc să te ardă, dare-ar să te ardă!) Adecă: arde-te-ar focul şi pârjóla!
10. **Cĭănuşă s-nu rămọnă di tini!** (Cenuşe să nu rĕmâe de tine!)
11. **Ţe al ti flọ?** (Ce hal te află?) Ce te maĭ apuca? Saŭ: ce nenorocire ţĭ-a venit peste cap?
12. **Ĭoc ti fọ di oà!** (Nimic fă-te de acì!) Disparĭ de acì!
13. **Lĭŭtnicu sup tini!** (Céfa sub tine!) Rupe-ţì gâtul! Dă-te draculuĭ!
14. **Lĭŭtnicu ăn doĭ!** (Céfa în douĕ!) Adecă: murire-aĭ!
15. **Frọndi-ţĭ ļĭŭtnicu!** (Rupe-ţĭ céfa!) (Vedĭ No. 13 şi 14).
16. **Guşa sup tini!** (Gâtul sub tine!) Cfr. No. 13.
17. **Frọndi-ţĭ guşa di oà!** (Rupe-ţĭ gâtul de acì!) Şterge-o de acì! Du-te draculuĭ de acì!
18. **Strela s-ti cură!** (Curăţi-te-ar fulgerul!)
19. **Şi apu s-ti bată!** (Bate-te-ar apa!) Înecà-te-ar apa! Prăpădì-te-ar apa!
20. **Cĭuma s-ti bată!** (Bate-te-ar ciuma!)
21. **Vampiriļĭ s-ti bată!** (Vampiriĭ bate-te-ar!)
22. **Răghia s-ti bată!** (Bate-te-ar rugina!)
23. **Dalacu s-ti bată!** (Dalacul—bólă—să te bată!) Prăpădì-te-ar dalacul!
24. **Di mrăşă să-ţĭ iă milu şi domnu, oo!** (Fie-ţĭ de cadavru îndrăgitul şi Dumnedeŭ.) Îndrăgi-s'ar mórtea de tine.
25. **Culera s-ti bată!** (Colera bate-te-ar!)
26. **Rọu s-ti află!** (Aflà-te-ar rĕul!) Dare-ar Dumnedeŭ să-ţĭ deà tóte relele!
27. **Di Domnu s-afli!** (Să-ţĭ afli — pedépsa de la Dumnedeŭ.) Adică: Dumnedeŭ să te pedepséscă!
28. **Gărnuţu-n grătlăn!** (Buba în gâtlej!) Dare-ar bóla, numită: *gărnùţ*, buba rea (1) în gâtlej, ca să nu maĭ scapĭ!
29. **Catina (cratina!) s-ti lẹ!** (Luà-te-ar dracul!)
30. **Guoĭ pri perniţă!** (Gunoiŭ pe pernă.)
31. **Să chĭoruvèşĭ, da ni-ĭ chĭoruviri!** (Chiorire-aĭ, să chiorescĭ!)
32. **Să ti bată ustrălu** (Bată-te trăsnetul!)
33. **Sup tini să faţĭ!** (Facere-aĭ sub tine.) Dare-ar să nu te poţĭ mişca! Ologire-aĭ!
34. **Rọpă s-ti faţĭ!** (Pétră să te facĭ!)

(1) *Aromânesce*, prin eufemism, se numesce *gărnuţlu bun* (buba bună).

35. **Nu voĭ, ni s-ti ved, ni s-ti ud!** (Nu vreŭ nicĭ să te vĕd, nicĭ să aud de tine!)
36. **Mută-ti di oà!** (Mişcă-te de acì!) Adecă: cară-te de acì!
37. **Mută-mĭ-ti dintru ŭocli!** (Perĭ din faţa ochilor!) Perĭ din ochiĭ meĭ, ca să nu te maĭ vĕd!
38. **Cură-ti di oà!** (Curăţă-te de aicĭ!) Cară-te de aicĭ!
39. **Răghia s-ti cură!** (Rugina să te curăţe!)
40. **Muştli s-ti scupă!** (Muscele să te scuipe!) Adecă: să ajungĭ în aşà trist hal, în cât muscele să te scuipe.
41. **Nu pişĭ, s-ti neţĭ!** (Nu pişĭ, să te înecĭ!) Eştĭ aşà de murdar, necinstit, în cât meriţĭ să te înecĭ în p..., nu în apă.
42. **S-nu viĭ!** (De n'aĭ maĭ venì!) Adecă: să morĭ acolo unde te ducĭ, ca să nu maĭ viĭ înapoĭ.
43. **Dosta lătráşĭ!** (Destul lătraşĭ!) Destul aĭ tot bîrfit!
44. **Taţĭ, nu dărdărĕà!** (Tacĭ, nu bîrfì!)
45. **Taţĭ! dosta dăngărìşĭ!** (Tacĭ! destul aĭ drăngănit!)
46. **E, de! e, de! ti uz'ọm, dosta vichĭ!** (Eĭ, de! eĭ, de! te auḑirăm, destul în sfîrşit!) Când cine-và ne rupe urechile cu strigăturile luĭ.
47. **Da-ni va da Dom' di abèrurli să-ţĭ vină!** (Dare-ar Domnul, ca scirile — de mórte — să-ţĭ vie!) Adecă: să deà Dumneḑeŭ, ca în curând să soséscă scirea morţiĭ tale. Aromâneşte: *s-ţ-avḑ'im hăbărli.* (Să-ţĭ auzim vestea morţiĭ.)
48. **Ĭoc s-ti faţĭ, da-mĭ ti fàţiri!** (Nimic să te facĭ, dare-ar să mi te facĭ!)

Când ne lovesce cine-và, i se aplică blestemul:

49. **S-ţi uscă mọna!** (să ţi se usuce mâna!) Secà-ţĭ-ar mâna! saŭ:
50. **Să-ţĭ pică mọna!** (Picà-ţĭ-ar mâna!) saŭ:
51. **Ciungă să-ŭ porţĭ!** (Ciungă să o porţĭ!) saŭ:
52. **Di guşă să-ŭ porţĭ!** (De gât — legată — să o porţĭ!).

Când un copil cere mereŭ de mâncare:

53. **Năstupă-ti!** (Astupă-te! îndópă-te!) saŭ:
54. **Năcrẹpă-ti!** (plesnesce! crapă!) adică: mănâncă până să crapĭ! saŭ
55. **Năsatur-ti!** (Că satură-te odată!)
56. **Işalah! s-nu ti tornĭ!** (Dare-ar Dumneḑeŭ să nu te întorcĭ! — ci să morĭ unde te ducĭ.)
57. **Ŭoştĭ cọĭni! nu mănancă bọlizĭ!** (Oştĭ câne! nu mâncà balegĭ!) Adecă: nu mâncà rahat! (Este un fel de ameninţare pe care o facem cuĭ-và care se obrăznicesce la vorbă.)
58. **Un aĭ şi ĭel s-nu la aĭ!** (Un—copil—aĭ şi pe el să nu-l aĭ!)
59. **Paştu s-nu la află!** (Să nu-l afle Pascĭ!) Adecă: să nu trăéscă până la Pascĭ.
60. **Di mrăşă-ḽĭ ăĭ!** (De stîrv, de cadavru iĭ este!) Să-ĭ fie de cap! Murire-ar să móră!

61. **Ştiva s-nu-ţĭ si ştiă!** (Să nu ţi se scie de urmă!)
62. **Bea ca vrin vampìr.** (Bea ca un vampir!)
63. **Pusta!** (Pustia!) Se adreséză la vite, când nu umblă, când ne necăjesc.
64. **Domnu biľiaŭa să-aţĭ da!** (Dumneḑeŭ să-ţĭ deà beleà!)
65. **Urùtuli!** (Urâtule!)
66. **S-ti bată moartea!** (Bate-te-ar mórtea!) Dare-ar mórtea în tine.
67. **Ŭom răzìutuli!** (Obraznicule!)
68. **Taţĭ bre blăstimàtuli!** dosta plǫnsişĭ! (Tacĭ bre! blestematule! destul aĭ plâns.) Către copiĭ când plâng.
69. **Di dracu să afli!** (De drac să-ţĭ găsescĭ rĕŭ.) Adecă: Pedepsì-te-ar dracul!
70. **U! mrăzuìtuli!** (Of! ticălosule!)
71. **Las nu ti torni Nǫnti!** (Dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte.) Se adreséză Românilor turcițĭ din Nănte, carĭ vin prin satele românescĭ din Meglenia.
72. **Astrèt să ĭeşĭ di fămeľiă!** (Sterp să fiĭ de copiĭ!)
73. **Lup mǫuca-la!** (Măncà-l-ar lupul!)
Notă. **Lup-mǫuca-la!** însémnă şi: drac.
74. **Ăucuntinàtuli!** (Încătinatule!)
75. **Nidăràtuli!!** saŭ: **nidudăràtuli!** (Neîmplinitule, nefăcutule!) om de nimica.
76. **Spurcàtuli!** (Spurcatule!)
77. **Turc spurcàt.** (Turc spurcat!)
78. **Oàculi** (Prostule!)
79. **Nisăràtuli!** (Nesăratule!)
80. **Art'ìc pǫnă oà!** (În sfîrşit până acì!) Adecă: destul, ajunge! Nu mĕ scóte din răbdărĭ.
81. **Cari ari dǫŭ càpiti?..** (Cine are douĕ capete?) Adecă: dacă îndrăsnesce... Amenințare ce o facem cuĭ-và.

VI. Proverbe şi Ḑicĕtorĭ.

Sunt culese în satele Lunḑini, Birislaŭ maĭ ales, şi Oşanĭ; parte sunt comunicate de institutoriĭ R. Peana, N. Marcu, Pamporĭ şi Chr. Noe, eĭ înşişĭ Românĭ din Meglenia din satele numite.

1. **Cǫt vrîŭ di ac.** (Cât vîrful aculuĭ.) Adecă, o cantitate cât de mică, fórte mică. Arom.: *Cît chìpita di ac (acluĭ).*
2. **Ţe-ĭ acru! ca puscă!** (Ce-ĭ acru! ca oţetul!); A face pe mândrul, pe fudulul: a se umflà în pene. Se aplică îngâmfaţilor.
3. **Ţe-ŭ pus-aĭ, di să afli?** (Ce aĭ pus, ca să afli?) Când cine-và pretinde căştig, fără sacrificiĭ.
4. **Aft'ǫrĭ, cǫţĭ am lat di mănàr!** (Atarĭ, câţĭ am luat de măner!) Adecă: Nu-mĭ pasă de al de tine; câţĭ am vĕḑut aşà ca tine!
5. **Alb ca [gľieţ, nęŭă, gluscă.]** (Alb ca—ghiaţă, nea, cirésă albă când este necóptă.)

6. Tu ancă coti ambară [și: *amb'ọrĭ*] să diș'ọrțĭ! (Tu încă câte hambare veĭ deșertà!) Adecă, îțĭ trebue mult timp încă, îțĭ trebue să mănâncĭ mult, până să te facĭ cu minte, până să-țĭ vie mintea la cap.
7. Mult si amflă! (Mult se umflă.) Oș. A se umflà în pene, a fi mândru.
8. Si pugudì la amin. (Se nimerì la amin): la timp, pe neașteptate; tocmaĭ!
9. La anglig'ọm lucru. (Îl închegarăm lucrul.) Am pus la cale tréba, am reușit să-ĭ dăm de rost! Aromânesce: *lu-ngligắm lùcrulu.*
10. Antala-pàntala; («Antala-pantala», m'am înțeles.) Adecă: ciat pat, m'am înțeles.
11. Ugolĭ di an antrib'ọm. (Mereŭ de anul trecut întrebăm.) Timpul din trecut ni se pare tot de-auna, că a fost maĭ bun. Ngr. Πάσα πέρσι καλήτερα.
12. Antribari ugolĭ, nu grișèș[t]ĭ. (Întrebând mereŭ, nu greșescĭ.) Se aplică copiilor carĭ, fiind trimișĭ unde-và, uită pentru ce aŭ fost trimișĭ, pe când, dacă întrébă de maĭ multe-orĭ înainte de a plecà, nu greșesc, nu uită.
13. Anurmă—ti dupu ĭel! (Ține-te după dînsul!) A urmărì pe cine-và; a sondà, a cercetà pe cine-và, ca să-ĭ afli gândul.
14. Apu nu-țĭ da să beĭ! (Apă nu-țĭ dă să beĭ.) A nu-țĭ permite de loc răgaz; a nu-țĭ da un moment răgaz.
15. Păn (pọn) sĕ beĭ apu! (Până să beĭ apă!) Adecă: la moment, îndată.
16. Să peră aspra! (Va perì banul!) Adecă: că doar nu va perì cine scie ce lucru mare! Doar nu s'o face cine scie ce mare pagubă!
17. Di at'ọr ŭomu și frisă gălină mănancă! (De hatîr, ca să facă pe plac, omul și găină friptă mănâncă!) Se întrebuințéză între amicĭ ironic, căcĭ cine n'ar mâncà o găină friptă, pentru a nu stricà cheful cuĭ-và?
18. Ațala-màțala= Expresiunea se întrebuințéză și la Arom. și însémnă cam: cu mațele târîte pe jos.

Se aplică acelor, carĭ umblă fórte neîngrijițĭ, descinșĭ și fără nicĭ o ordine în purtarea hainelor; femeilor fără ordine în casă.

19. Axenu lucru cald nu țọni. (Străinul lucru cald nu ține!) Numaĭ ce este al tĕŭ te încăldesce și-țĭ este de folos.
20. La pișară bàbili. (Îl urinară babele.) Se dice despre ceĭ carĭ se îmbolnăvesc saŭ despre ceĭ carĭ sunt bolnăvicioșĭ.
21. Tu la batizĭ, ĭel lăzęști. (Tu îl botezí, el bolesce.) Când, vrênd să facĭ bine cuĭ-và, el fuge de bine.
22. Cari ț-u băbaĭcă, mọscu?— Atu mĭ-ăĭ daĭă. (Cine țĭ-e tată, catârule?— Armăsarul îmĭ este unchiŭ.) Se aplică acelor, carĭ se rușinéză de părințiĭ lor.
23. Di porc băcĭọlĭă [bacĭọlă) nu si fați. (De porcĭ târlă nu se face.)
24. La dărari băcĭọlĭă, cọnilĭ si nęcă, ară la spàrdiri, lumi, duñĭa. (La facerea târleĭ, cânii se omóră, se cértă, iară la stricare, ómeniĭ, lumea.) Se aplică acelora carĭ se întrec să strice o operă frumósă, de bine.
25. Ñĭ turęști bălăntíĭ. (Aruncă, varsă bucăți de glónțe.) A vorbì flécurĭ, palavre.
26. Bea, ca nivizŭt di bĭlutură. (Bea, de parcă n'a maĭ vĕdut bĕutură.) Adecă: par'că de mult n'a bĕut; a beà ca un însetat.

27. Peştĭ di la **Beşic.** (Pescĭ din Beşic=lac lângă Langaza.) Adecă : Braşóve!
28. **Bişori** cu rudiri nu-ĭună. (Beşire cu nascere nu-ĭ una.) A b... este una şi alta este a nasce. Se aplică acelora carĭ caută să scuseze o faptă necinstită printr'una onestă.
29. **Blăst'emili** lu fachìru, pri uscàt nu cad. (Blestemele celuĭ sărac în sec nu cad.) Adecă: Când un sărac te blestemă, prind blestemele.
30. **Mĭ**-tureşti **bloñĭ.** (Îmĭ aruncă bolovanĭ.) A vorbì mitocăniĭ, vorbe grosolane.
31. **Borgĭu-ĭ** mitìlĭ la ŭom. (Datoria-ĭ gălbază la om.) Adecă: bólă mortală, care nu cruţă.
32. **Ălĭ** si fit'o **bou!** (Îĭ născù boul.) A se bucurà pentru un lucru de nimic. Se aplică acelora, carĭ se bucură fără nicĭ un motiv. Boul nu nasce.
33. Ştetă la reti să-lĭ cadă **boàşili.** (Aştéptă la berbece neîntors — să-ĭ caḑă c...) A aştepta ce-và zadarnic, ce-và peste putinţă. Vulpea creḑênd că c... berbeceluĭ sunt strugurĭ, se ţineà de urma luĭ, că doar or cădeà, să le mănânce.
34. Alĭ dedi **boàşili.** (Îĭ dede c...) = Adecă: nimic.
35. Sta ca **brăs'oghĭer.** (A stà ca un prost, ca un netot.)
36. **Broasca** n-uscàt nu scrăcăĭaşti. (Brósca pe uscat nu cărcăesce.) Fie-care lucru în elementul seŭ este puternic.
37. Sta [vedi] cot **bruma** ăntru soari. (Stă — se vede, duréză — cât bruma în faţa sóreluĭ.) Adecă: fórte puţin. Ceĭ micĭ şi neputincioşĭ se eclipséză în faţa celor marĭ şi puternicĭ.
38. Ca **buba** moartă. (Ca un verme de mătase mort.) Adecă: galben de mórte.
39. Iel ăĭ jimitati di **budala.** (El este jumătate de prost.) Oş. A fi un prost şi jumătate; lit. a nu avé minte nicĭ cât un prost.
40. Di **buf** socol, din socol buf. (Din bufniţă se nasce vultur, din vultur bufniţă.) Din părinţĭ reĭ es copiĭ bunĭ, precum şi din părinţĭ bunĭ es copiĭ reĭ.
41. Tu la trazĭ an **bumbàc,** ĭel fuzi an capină. (Tu îl tragĭ, îl mânĭ în bumbac, el fuge în spinĭ.) Tu te încercĭ să-ĭ face bine, să-l facĭ să trăéscă bine, şi luĭ totuşĭ îĭ place reul. Se aplică celor încăpăţinaţĭ.
42. Fo **bun,** afli nibùn. (Fă bine, afli reŭ.) Se aplică celor nerecunoscetorĭ.
43. La lo **bura.** (Îl apucă, il tărî—luă—torentul!) Când pe nedrept cine-và este târît spre ruină, din causa vre-uneĭ acusaţiunĭ generale.
44. Amĭ fuzì **buricu.** (Îmĭ fugì inima) A se sperià straşnic, a suferì ò spaimă.
45. Ţe ţ-ăĭ? **bùtură?!** (Ce ţĭ e? *bùtură?* = adecă: ce-ţĭ e? Ce-mĭ tot mârâĭ?) Se aplică copiilor, carĭ tot plâng fără motiv, saŭ se tânguesc, fără motiv, de ce-và. Tot aşa: Nu-lĭ-ăĭ **bùtură.** (N'are nimic.) Petre Ufu. Oş.
46. Ţe ti **buz'oşĭ** şa! (Ce te-aĭ buzat aşà?) Ce mi te îngâmfĭ aşà?
47. **Cabaĭatliă** scapă maĭ curon di nicabaĭatlia, că unu da şi ţista nu da. (Cel vinovat scapă maĭ curând, decât cel nevinovat, fiind-că unul dă şi acesta nu dă.) În Turcia, unde dreptatea se face pe banĭ, maĭ lesne o capetă cel

vinovat, care simţindu-se cu musca pe căcinlă, dă banĭ, după gravitatea faptuluĭ, decăt cel nevinovat care, simţindu-se că nimic n'are pe consciinţă, crede că-l póte scăpà legea.

48. Pri putrid ĭel nu calcă. (Pe putred — lemn — el nu calcă.) Se aplică celor chibzuiţĭ, carĭ nu merg decât la signr.

49. Càlilĭ cọn si cluţăĭes, măgarili-ŭ davăĭes. (Când caiĭ se bat cu picióre le, măgariĭ suferă.) Certurile celor marĭ se sparg în capul celor micĭ.

50. Nu morĭ, càluli, că ĭa-o (iş'ọ) ĭarba verdi! (Nu morĭ, calule, căcĭ iacă (eşì) érba verde.) Cfr. Aştéptă, murgule, érbă verde.

51. Dirèp cap şi căcĭuŭă (Drept cap şi căciulă.)

52. Cari nu frọndi at'ọr, capu şi la frọndi. (Cine nu strică chef — plăcerea altuia —, capul şi-l strică.) Cine umblă să facă pe placul altora, îşĭ strică interesele.

53. Sfaca di cap ş-faţi. (Fie-care îşí face de cap.) Adecă: ce facĭ, de cap îţĭ facĭ: dacă facĭ bine, îţĭ facĭ bine; şi dacă facĭ rĕŭ, îţĭ facĭ rĕŭ.

54. La nţînsiră cu capină. (Îl încinseră cu spiuĭ.) A aduce pe cine-và la sapă de lemn; a sărăcì pe cine-và.

55. Ca şĭ-lọ capu n-mọñĭ, vezĭ-la, s-la vezĭ ancă ună oară? (Dacă şĭ-a apucat capul cu mânile, vedi-l, să-l vedĭ încă o dată!) De ruşine, saŭ de disperare: a-şĭ lnà lumea în cap.

56. La amplĭară capu. (Îĭ umplură capul.) A convinge pe cine-và; a înduplecà pe cine-và.

57. Mi si dedi di cap. (Mi se dede de cap.) = Îmĭ trăsnì prin cap; a-şĭ aduce aminte.

58. Cọti mĭ-aŭ tricùt pristi cap! (Câte mĭ-aŭ trecut peste cap.) Adecă: câte am maĭ vĕdut, câte am suferit!

59. Capu faţi, capu trazi. (Capul face, capul trage.)

60. Dọŭ mọñĭ di un cap. (Donĕ mânĭ — lncréză — pentru un cap.) Pentru ceĭ marĭ mulţĭ lucréză.

61. Di cap lĭ-ăĭ! (De cap ĭĭ este!) Îşĭ face de cap!

62. Ièftina carni cọñili-ŭ mănancă. (Ieftina carne câniĭ o mănâncă.)

63. Di ţară mi fọ, doamni, tucu cu căsmèt să iŭ. (Fa mĕ, Dómne, din pămînt, dar cu noroc să fiŭ.) Cfr. Germ. Ein Glückskind darfst du auch auf den Mist werfen. Cfr. Decât multă minte, maĭ bine un dram de noroc.

64. Acu sam din gnoĭ, sam cu casmèt (căsmèt). (Dacă — deşì — sunt din gunoĭ, sunt cu noroc.) Cfr. No. 63.

65. Şi la gnnì casmetn. (Îşĭ gonì norocul.) Când cine và îĭ dă cu piciorul noroculuĭ; când nu scie să se foloséscă de noroc.

66. Cnm s-la caţĭ, şa s-ti cată. (Cum o să-l cauţĭ, aşà o să te caute.) Cnm veĭ îngrijì de un lucru, aşà te va recompensà.

67. Dupu ploàĭă căcĭuă. (După plóe şi căcĭulă.) Când cine-và se îngrijesce de un lucru atunci, când nu-ĭ maĭ trebue, când nu-ĭ este folositor.

68. Aţĭ purtàĭ căldaru la bătijuni. (Îţĭ purtaĭ căldarul la botez.) Adecă : tu eştĭ maĭ mic, trebuie să ascultĭ de mine, nu să mĕ înveţĭ tu pe mine.
69. Cămila din urecļĭă nu crivęşti. (Cămila de ureche nu schiópătă.) Se aplică acelora, carĭ invócă un pretext nefundat, pentru a se scusà.
70. Cămila una aspră-ŭ fost, amă că nu vę pari ? (Cămila un bau a fost, dar dacă nu aveà parale?) Povestea: Fiul cuĭ-và auḑind, că cine-và vinde cămila pe un bau, a dat fuga la tată-sĕŭ să-ĭ spună, ca să o cumpere. Tatăl sĕŭ îĭ zice, că este scumpă un ban. Altă dată preţul cămilelor suindu-se la 100 de lire turceştĭ, acelaşĭ tată cumpără o cămilă. Fiul curios îl întrebă cum se face acésta, când erà un ban să nu o cumpere şi acuma să o cumpere pe un preţ aşà de mare? «Atuncĭ, fiule, erà scumpă, rĕspunse tatăl, fiind-că eram sărac lipit, pe când acuma este prea eftină, fiind-că sunt prea bogat.»
71. Ĭa cămilă, ĭa cămilàr. (Saŭ cămilă, saŭ cămilar.) Adecă : orĭ una, orĭ alta eştĭ : stăpân saŭ servitor ; sărac saŭ bogat, etc.
72. Ăļĭ (îļĭ) la strìnsiră căpestru. (Îĭ strînseră căpĕstrul.) A ţiné de scurt pe cine-và; a înfrânà pe cine-và.
73. La căţ'ǫ cărcĭunu. (Îl apucă Crăciunul.) A da nenorocirea peste cine-và.
74. Cǫn să (si) męrgă cărnáţĭ. (Când o să plouă cârnaţĭ.) Adecă : nicĭ odată, la calendele grecescĭ. Se aplică acelora, carĭ viséză timpurĭ fericite. DR. de când plouà cârnaţĭ. (Plinius, Hist. natur. L. II, C. LVI—VII, vorbesce despre credinţa Romanilor în plóie de lapte, carne, etc.)
75. Uscàt ca [că] cărnàt. (Uscat ca un cărnat.)
76. Migĭu-migĭŭ pǫn [păn] la Cărñĭàr, napcum? [= !?]
77. Ţe cătàm ! (Tocma ce doriam' şi eŭ !)
78. Căţaŭa pǫn nu-şĭ za-micĭcă coada c'ǫĭnili nu-ŭ za-dinęşti. (Până când căţeaua nu mişcă — nu bate — din códă, cânele nu o atinge.)
79. Căţaŭa di ţe ŭorbĭ ļĭa scoati căţ'ǫļiļĭ? — dĭ angunisiļĭă. (Căţeaua de ce-ĭ scóte orbĭ căţeiĭ? — de grabă.) Cfr. Graba strică tréba.
80. Zer amĭ arsi cerga di tini. (Par'că mi se arse plapoma pentru tine.) Ce mĭ-e mie pentru tine?
81. Un'ęc mĭ-arsişĭ cerga zer ! (Par'că puţin îmĭ arseşĭ plapoma !) adecă : Dór puţin m'aĭ făcut să sufer ?
82. Ăļĭ (îļĭ) si frǫnsi chĭefu. (I se strică — lit. frânse — cheful, placul.) A strică disposiţiunea cuĭ-và.
83. Capu ţi la frǫng, chĭefu nu ! (Capul ţi-l stric, cheful uu !) Arată amiciţia mare.
84. Tu la aĭ du-păscùt cĭairu. (Tu aĭ păscut livadea.) Cfr. Ţĭ-aĭ trăit traiul, ţĭ-aĭ mâncat mălaiul.
85. Pudviìt ca cĭarvină. (Îmbrăcat ca un strigoiŭ.)
86. La cimilĭĭ. Adecă: l-am înşelat ; ĭ-am spus o glumă.
87. Cǫt cĭuma n- lęc. (Cât ciuma în léc.) Adecă fórte puţin; o cătăţime cât se póte de mică.

88. Clinèţilĭ li jăleşti, ploacĭa'cu perdi. (Jeleşte cuiele, dacă perde potcóva.) Numaĭ când sufere o perdere, atuncĭ îĭ pare rĕŭ de ce n'a sacrificat ce-và, ca să nu fi suferit acea perdere.
89. Alĭ lĭ-o (ŭ) rùpsiră coada. (Îĭ rupseră códa.) A păgubì pe cine-và; a da de beleà pe cine-và, ca să plătésca amendă.
90. Ţ-amplĭ'o coca? (Ţi se umplu capul?) adecă: Aĭ înţeles? Aĭ priceput bine? *Notă. Cocă,* met. pentru *cap.*
91. Tu ancă la nuţĭ la ziţĭ cocă. (Tu încă nucilor le ḑicĭ *cocă.) Notă.* Numaĭ copiiĭ ḑic pentru orĭ-ce fruct *cocă,* fără deosebire. Se aplică celor carĭ sunt cu mintea necóptă, ca nisce copiĭ.
92. Mĭ-tureşti cojĭ di mecĭcă. (Îmĭ aruncă cojĭ de urs.) (?)
93. An cornu di boŭ să si scundă şi ară s-la aflu (aflum.) (În cornul bouluĭ să se ascunză şi tot îl voiŭ aflà.) Cfr. Te voiŭ găsì, de te veĭ duce chiar la mama draculuĭ.
94. La pişară coñilĭ. (Îl pişară câniĭ.) A se fi îmbolnăvit; a fi bolnăvicios.
95. C'oĭnili moari, ĭel ghiĭaşti. (Cânele móre, el înviéză, el trăesce.) Se aplică acelor carĭ sunt fórte răbdătorĭ, carĭ pot suferì mult: Cânele, animalul care póte suferì mult, póte murì de mizeriĭ, dar el nu!
96. Amnă cot un coĭni. (Umblă cât un câne.) A umblà mult şi fără a cărtì, fără a se plânge.
97. Coĭnili la uşă şi tu di ĭel zbur'oşĭ. (Cânele la uşe şi tu de el vorbescĭ.) cfr: Vorbim de lup şi lupul la uşe!
98. Zer coñilĭ lĭa scup'eĭ. (Dór nu scuĭpaĭ cânĭ.) Adecă: nu-s prost; dór nu taiŭ frunză la cânĭ.
99. Zer coñilĭ mi lĭa scut'eĭ angăr'oĭă? (Par'că îmĭ scoteaĭ câniĭ la clacă.) Se aplică celor proştĭ, carĭ se ocupă cu lucrurĭ netrebnice, ce nu aduc nicĭ un folos.
100. C'oĭnili nu la ngrăjà, s-nu ti mucĭcă. (Nu aţîţà cânele, ca să nu te musce.) Lasă pe duşman în pace, dacă doresci să nu-ţĭ facă rĕŭ.
101. Misleà coĭni, le tuĭág. (Pomenind de câne, iea ciomag.) Cfr. Vorbim de lup şi lupul la uşe.
102. Rănĭă coĭni, s-ti latră. (Hrănesce câne, să te latre.)
103. C'oĭnili scoţĭ angăr'oĭă. (Scoţĭ pe câne la clacă!) Se aplică celor carĭ staŭ în trândăvie, fără nicĭ o ocupaţiune. (Veḑĭ No. 99.)
104. Coñĭ amĭ joacă [scoacă] an foali. (Cânĭ îmĭ jócă în burtă.) Cfr. A se bate lupiĭ la gura cuĭ-và. A avé foame îngrozitóre.
105. Mĭ-àrsiră c'orţili (di seti). (Mi se arseră cărţile de sete.) A avé sete mare, a murì de sete. Notă. *Cărţile* de ficaţĭ, de plămânĭ.
106. Cărli-mărli. = cfr. ceat-pat: ce-o fi, şi ce nu o fi; De icĭ şi de colo!
107. — Co-ţi? — Că şa zisi dedu Goţi. (— De ce? — Căcĭ aşà ḑise moş Goţe Rĕspuns ce se dă acelora carĭ îşĭ permit să cerceteze pe superiorĭ de şi pentru ce.

108. Sînătoasă ca cr'ęmini. (Sănătósă ca un cremene.)
109. Criv să şădèm, dirèpt să zbur'ǫm. (Strîmb să şedem, drept să vorbim.)
110. Di criv şi di ŭorb dǫ şi fuĭ! (De strîmb şi de orb dă şi fugĭ.) Oameniĭ cu semn: schiopĭ, orbĭ, ciungĭ etc. sunt consideraţĭ ca periculoşĭ.
111. Cruţi ş-faţi, la gĭamiă si nclină. (Cruce îşĭ face, la moscheă se închină.) Se aplică celor prefăcuţĭ, carĭ cu vorba se pórtă creştinesce, iar cu fapta turcesce.
112. Sfacă cucòt pri luĭ gnoĭ ş-cǫntă. (Fie-care cocoş pe gunoiul luĭ îşĭ cântă.) Fr. Chien sur son fumier est hardi.
113. Să vină cǫn cucu. (Va venì când cucul), adecă: nicĭ odată.
114. Aḷĭ cǫntă cucoşu! (Îĭ cântă cocoşul!) Cupa. Adecă: Este tare, e puternic, nu-ĭ pasă! Arom. *îḷĭ gĭoàcă calu.*
115. Aḷí si fit'ǫ cucu. (Par'că-ĭ fătă cucul.) Când cine-và se bucură pentru lucrurĭ de nimic; fără motiv.
116. Ţe ti cucur'ǫşĭ şa? (Ce te fudulescĭ aşà?) Adecă: ce mi te răţoescĭ aşà?
117. Aḷĭ si mut'ǫ cupañĭa. (I se rădică cupaia.) Adecă: s'a dus pomana ce scià; s'a sfîrşit cu ḑilele frumoase de traiŭ fără nicĭ o muncă, ci de-a gata avênd totul.
118. Tu pri gol cur ancàliţĭ. (Tu încalecĭ pe corp gol.): A nu călcà pe lemn verde, ci pe lemn putred: A nu avé fond solid; a nu merge la sigur.
119. Si nviĭaşti ca curañă. (Se încolăcesce ca o cureà.)
120. Uzĭ, cùrnli! (Auḑĭ, c..!) Adecă: nu-mĭ pasă, de giaba vorbescĭ, căcĭ nu te pot ascultà.
121. Iundi-ĭ cus, ară cus. (Unde-ĭ scurt, tot scurt.) Adecă: Unde-ĭ sărăcie, tot sărăcie vine; unde nu-ĭ noroc, nu vine decât nenorocire.
122. Că si cusù di ĭel. (Par'că se cusù de el.) A fi strîns legat de cine-và; a se ţiné ca scaiul de cine-và.
123. Ca si cusù dupu ìel. (Veḑĭ No. precedent) Oş.
124. Şa si cuţăraşti. (Aşà se fudulesce!) Aşà se răţoesce.
125. Nu-ĭ dată, să (si) iă! (Nu-ĭ dat să fie!) Când nu-ĭ merg afacerile cuĭ-và; când merg prost treburile cuĭ-và.
126. Nu la dăruĭèşĭ? (Nu-l dăruescĭ?) Adecă: nu-l baţĭ? nu-l frecĭ?
127. Tot la depinară. (Depănară totul.) A şterpeli totul; a furà totul. A mânca totul.
128. Tot la depirară. (Aŭ smuls de pĕr totul.): A furà totul.
129. Cǫt poati si d'ępiră. (Cât póte să smulgă.) Să fure cât o puté.
130. Dinţĭ crăţăĭaşti pri tini. (Dinţĭ scrâşnesce asupra-ţĭ.) A ameninţà pe cine-và, a purtà necaz mare cuĭ-và.
131. Sînătòs ş-anţăp'ǫ dinţiḷĭ. (Sănătos, tare îşĭ înţepă, înfipse dinţiĭ.) A-şĭ regulà bine posiţiunea, a se ţiné bine de un post.
132. Ḻĭa tucĭ'ǫĭ (zatucĭ'ǫĭ) diuţiḷĭ. (Îĭ tociĭ dinţiĭ.) Se ḑice, când mănâncă, în post, de dulce.

133. Nu da n-ţea diră. (Nu da în cea urmă). Nu spune lucru prost făcut!
134. Acu lei an dirèpt (drept) să zăbăvèşĭ, din zùr maĭ cur`on să-ţĭ viñĭ? (Dacă apucĭ drept veĭ zăbovì, ocolind — în jur — maĭ curînd veĭ venì?) Cfr. Drumul cel drept este cel maĭ scurt.
135. Crivu faţi, direptosu trazi. (Cel strîmb face, cel drept trage.) Când ceĭ dreptĭ sufere de pe urma celor nedreptĭ.
136. Dirępta vrină ŏară nu grişaşti. (Drépta nicĭ odată nu greşesce.)
137. Aţĭ ţoni dinăpòĭ. (Îţĭ ţine înapoĭ?) Aĭ curaj? Cutezĭ? Eştĭ voinic?
138. An doĭ aţĭ merzi. (În doĭ îţĭ merge). A avé frică. A nu cuteză.
139. Nalt cot pçnă (până) la Domnu. (Înalt cât până la Dumneḑeŭ=adecă: până la cer.) Despre cine este fórte înalt.
140. Vrednic ăĭ (îĭ) Domnu. (Puternic este Dumneḑeŭ.) Mare este Dumneḑeŭ! Există un Dumneḑeŭ rĕsbunător! Speranţa şi credinţa celor slabĭ există în consolarĕa unuĭ Dumneḑeŭ rĕsbunător.
141. Mari-ĭ Domnu! (Mare este Dumneḑeŭ!) Există un Dumneḑeŭ! Bun e Domnul Dumneḑeŭ!
142. Ghiu-ĭ Domnu. (Viŭ este Dumneḑeŭ.) Există un Dumneḑeŭ, există o speranţă; totul nu-ĭ perdut.
143. U vrut-aŭ Domn di mini! (A vrut Dumneḑeŭ de mine!) Se sperăm în Dumneḑeŭ. Acésta-ĭ formula de consolare a cuĭ-và, când îĭ móre un iubit.
144. Nu-ĭ di Domn să iă! (Nu-ĭ de la Dumneḑeŭ, să fie!) Nu e dat să fie!
145. Domnu s-ti udă. (Dumneḑeŭ să te auḑă!) Când cine-và vorbesce fórte încet, încât nu-l putem auḑì de loc, ce ḑice, i se ḑice: aşà cum vorbescĭ, Dumneḑeŭ să te auḑă ce spuĭ! Este şi urare care însemnéză: Facă Dumneḑeŭ, ca să fie aşà cum dorescĭ, cum ḑicĭ tu!
146. Vrină oară, con ra Domnu pri pimìnt. (Vre-odată când erà Dumneḑeŭ pre pămînt.) Adecă: De mult; maĭ de demult.
147. Iel ăĭ bubalĭca lu Domnu. (El este gărgăriţa luĭ Dumneḑeŭ.) A fi blând, inofensiv; a fi óea luĭ Dumneḑeŭ.
148. Iel ş-ăĭ (îĭ) ŭomu Dòmnuluĭ. (El este omul luĭ Dumneḑeŭ.) Adecă: om bun, drept, creştin adevĕrat.
149. S-nă lĭartă Domnu! (Să ne erte Dumneḑeŭ!) Ḑicĕtóre ce întrebuinţàm, vrênd să arătăm: *departe de noĭ păcatul.*
150. Domnu junglĭă, ĭelĭ (noĭ) mănancă. (Dumneḑeŭ taie, eĭ (noĭ) mânâncă.) Murind cine-và, este obiceiul, ca ceĭ cari-l însoţesc la cimitir, după înmormîntare să se întórcă la casa mortuluĭ şi să fie serviţĭ cu pâne, anume preparată, cu colivă şi cu mâncărĭ de post şi vin. Acì se întrebuinţéză ḑicĕtórea, ca să arăte, că aşà e lumea: unul móre, altul trăesce şi petrece.
151. Ghiŭ ăĭ Domnu, tucu aĭdi! (Viŭ e Dumneḑeŭ, dar haide!) Consolare a celor slabĭ şi nenorocițĭ. Ameninţare ce se face cuĭ-và, că va venì şi rîndul nostru, ca să ne rĕsbunăm în contra luĭ. Cel care ameninţă, se lovesce în acelaşĭ timp cu pumul în pept.
152. Con va Domnu, nu ti ntrębă lu cruĭ ficĭŏr ĭeşĭ. (Când vrea Dumneḑeŭ,

nu te întrébă al cuĭ fecior eştĭ.) Adecă: Mórtea nu face deosibire de sărac şi avut, ci pe toţĭ îĭ are de o potrivă.
153. Dọ şi fuĭ di.... (Dă şi fugĭ de...), când este vorba de treburĭ necurate. Adecă: nu te băgà în afacerĭ periculóse.
154. Dọ-ḷĭ, dọ-ḷĭ, vintu suflă tot. (Dă-ĭ, dă-ĭ, vîntul suflă totul.) Adecă: muncescĭ, muncescĭ, ca alţiĭ să profite de munca ta, ca hrăpitoriĭ să-ţĭ răpéscă totul.
155. Dọ-ñĭ an ţẹstă duñĭa uuă oară, an ţea duñĭa dọŭ ŭorĭ s-aţĭ daŭ. (Dă-mĭ în acéstă lume odată, în cea-laltă lume de douĕ orĭ să-ţĭ daŭ.)
156. Lucru dràculuĭ ăĭ ţista. (Lucrul draculuĭ este acesta.) Oş. Adecă încurcat, nu se scie ce are să ésă.
157. Dracu ni ară, ni sapă. (Dracul nicĭ ară, nicĭ sapă.)
158. Tu ancă drubìt srăcăĭẹşĭ. (1) (Tu încă dumicat mănâncĭ.) Adecă: încă eştĭ copil, încă minte copilăréscă aĭ.
159. La dărară drujdẹḷĭă. (Îl făcură piuă.) (?) A snopì în bătăĭ pe cine-và.
160. Oà-ĭ drumu! (P'acì ţĭ-e drumul!) Cu acelaşĭ sens ca şi în expres. DR.
161. Şa la batùĭ drumu; saŭ: Cọt la batù drumu. (Aşa-l bătuĭ (cât bătù) drumul.) Adică m'am dus în deşert, în zadar, fără să fac ce-và.
162. Aḷĭ căzù drum. (Îĭ cădù drum.) Îl duse drumul, ĭ-a fost în drum.
163. Ra dus! nu! (Erà dus! aşa e!) S'a dus, s'a sfîrşit, s'a terminat!
164. Ăşĭ si dusi şi ancă si duţi. (Se duse şi încă se duce.) S'a dus, s'a sfîrşit. S'a dus fără speranţă de a maĭ revenì.
(Când se perde un lucru, saŭ despre o persónă care plécă fără gând de a maĭ revenì.)
165. Apa doarmi (Brs. za-doarmi), duşmanu nu doarmi. (Apa dórme, duşmanul nu dórme.)
166. Brăĭ! dusèşĭ-ti, duşmànuli! (Maĭ! te-aĭ dus—te duseşĭ—duşmanule!) Adecă: Bagă de sémă, fiĭ cu luare aminte, că te aĭ dus, te aĭ nenorocit.
Acì *duşmàn* este întrebuinţat în sens de desmierdare maĭ mult. Tot în sens desmierdător se adreséză părinţiĭ copiilor lor:
167. Năpoĭ-ţi că dusèşĭ-ti, duşmànuli! (Înapoiază-te — retrage-te —, că te-aĭ dus, drăguţule!) saŭ:
168. Fuĭ, duşmànuli! (Fugĭ, duşmanule!) Fugĭ, scapă, drăguţule.
169. Maĭ bun si (să) aĭ un duşmàn crielàt, dic'ọt un priatilĭ budàlă. (Maĭ bine să aĭ un duşman cu minte, decât un prietin netot, prostuţ.)
170. Sfaca di luĭ fămẹḷĭă. (Fie-care de a luĭ familie) subinţ. îngrijeşte.
171. Carĭ ţe faţi, ş-află). (Cine ce face, — aceea — află.)
172. F'ẹmina cọn si rudẹşti şi streşiḷĭ ău ză-plọns-aŭ. (Femina — fata — când se nasce şi ceĭ sgârciţĭ aŭ plâns-o = plâng, îĭ plâng de milă.) Arată cât de puţin este dorită nascerea uneĭ fete.
173. Ficĭoriḷĭ mănancă pruni, la tăt'ọñĭ la str'ẹpijă dinţiḷĭ. (Feciориĭ mânâncă

---

(1) *Srăcaĭès*, mânânc, îndop.

prune, părinţilor li se strepezesc dinţiĭ.) Faptele rele ale copiilor se sparg în capul părinţilor lor.

174. Sînătòs ti firicară. (Sănătos—tare, bine,—te-aŭ ferecat, potcovit.) Adecă: Bine te-aŭ lucrat; frumos te-aŭ săpat. Când te sapă cine-và, calomniindu-te.

175. Aḷĭ la marsìşĭ foàlili? (Îĭ spurcaşĭ — cu mâncărĭ de dulce — burta?) Adecă: L-aĭ îndopat bine cu mâncare, l-aĭ săturat? L-aĭ înfruptat, că-şĭ iea nas apoĭ şi maĭ vine să céră.

176. La dărară foali. (Îl făcură fóle.) A bate rĕŭ pe cine-và. *Foali* însémnă fóle, burtă, pântece.

177. Ăḷĭ la anmuḷĭàşĭ foàlili? (Îĭ înmuiaşĭ burta?) Adecă: L'aĭ frecat, l'aĭ bătuṭ niţel, ca să simtă?

178. Ăḷĭ (îḷĭ) spărsèşĭ foàlili? (Îĭ stricaşĭ burta?) Ironic, când îndopĭ pe cine-và cu de-ale mâncăriĭ.

179. Îḷĭ àrsişĭ foàlili? (Îĭ arseşĭ burta?) Adecă: L-aĭ îndopat bine cu de ale mâncăriĭ? L-aĭ săturat bine? Aĭ regulat bine afacerea, posiţiunea cuĭ-và?

180. Frica vẹgḷĭă viñĭa. (Frica păzesce viea.)

181. La carĭ nu-ḷĭ ăĭ frică, cur'ọn moari. (Cuĭ nu-ĭ este frică, curând móre.) Cel curagios móre maĭ de grabă decât cel fricos, care nu se expune pericolelor.

182. Nă za frọnsim un'ẹc. (Ne frânserăm niţel.) Adecă ne-am certat niţel; ne-am cam răfuit.

183. Ti ari pisăìt an frunḑa di zmărẹcă. (Te a scris — însemnat — în frunza de juniper.) Îţĭ pórtă sâmbetele; umblă să-ţĭ facă rĕŭ; umblă după rĕsbunare.

184. Alòr la fumàŭ! (Le fumaŭ lor!) Adecă: A le fi frică, a nu cutezà.

185. Cọt poartă furniga. (Cât pórtă furnica.) Puţin de tot; o lécă.

186. Di furĭ cătŭn ĭeşĭ vizŭt. (De furĭ sat— cătun— vĕḑut-aĭ?) Adecă cu ómenĭ rĕĭ, brânză nu poţĭ face; de câştig pe necinste, lucru mare nu se face.

187. Furu fọră calaŭz nu poati sirbiri. (Fur fără gazdă — fără spion — nu póte lucrà.) Fără tovarăşĭ de felul tĕŭ, nimic nu poţĭ face.

188. La furu toţĭ ăḷĭ im borgiḷĭĭ. (Furuluĭ toţĭ îĭ suntem datorĭ.) Pentru că hoţul pretinde de la toţĭ.

189. Mi dăràĭ gaĭdă. (Mĕ făcuĭ cimpoiŭ.) Adecă m'am săturat bine de tot.

190. Galbin ca furlină. (Galben ca galbenul: monedă.)

191. Nu si trazi ghiaţa. (Nu se sufere viéţa.) A fi de nesuferit viaţa.

192. Di la ghĭupca luţ'ọl (De la ţigancă — cerĭ — aloat?) A cere ce-và de la un calic, de la cine nicĭ odată nu are aşà ce-và.

193. gĭàvara-gĭŭvara. (Ceat-pat!)

194. Amĭ căzŭ an glesni. (Îmĭ căḑŭ în glesne.) A-ţĭ cădé cu tronc la inimă ce-và. A iubì pe cine-và saŭ ce-và mult. — *Cọn morĭ dintru ţivà* (când morĭ după ce-và.)

195. Si flọ că pri gol gḷĭeţ. (Se găsì ca pe ghiaţă curată.) A înşelà pe cine-và

a-l minţì fără să pricépă, care luând de monedă bună tot ce i s'a spus, când se deştéptă, vede că a fost curată înşelăciune.
196. Di lu Gogu. (De ale luĭ Gogu!) Adecă: Flécurĭ! Mofturĭ. Aromâneşte, la fel
197. Grăuclaru cu granciu bea apu. (Olarul cu hărbul bea apă.) Se aplică acelor carĭ fac pentru alţiĭ şi eĭ suferă din ce fac, din ce lucréză.
198. Greu la ardică licşoru. (Greul ridică uşorul — dor, durere.) O întristare mare ridică pe una mică. Aĭ perdut un cal, eştĭ trist, dacă după aceea ţi se îmbolnăvesce copilul de mórte, uiţĭ durerea pricinuită de cal şi te uiţĭ la grija ce-ţĭ inspiră starea copiluluĭ.
199. Nalt cǫt pǫnă, [pănă, păn] di grindi. (Înalt —cât— până la grindă.)
200. Să mẹrgă grìndini pristi tini. (Va plouà grindine peste tine.) Adecă: veĭ fi bătut! Ameninţarea acésta se adreséză copiilor.
201. An gros toarţi. (În gros toarce.) Lucréză prost; vorbesce mitocănesce.
202. Grǫnu di ţe-ŭ cripàt di meliŭ? — di jaliŭ. (Grâul de ce crăpat-a din pricina meiuluĭ? — de necaz, de durere.) Câte odată celor oneştĭ şi bunĭ le vine să plesnéscă de necaz, când sunt supěraţĭ de ómenĭ rěĭ şi micĭ la suflet.
Notă. Meiul apucându-se la cértă cu grâul, susţineà, că el este maĭ frumos şi maĭ trebuincios omuluĭ, pe când grâul. susţineà contrariul. Scos grâul din răbdărĭ a plesnit de necaz. Acesta-ĭ motivul pentru care şi aḑĭ e crăpat de alungul.
203. Slojnic ca gugă. (Scurt ca un puiŭ (1)=Arom. *fij*, *ficiŭ* etc.) A fi scurt de tot. Se ḑice de cei groşĭ şi îndesaţĭ.
204. Păn la guşă-mĭ si dunǫ [za-dunǫ]. (Până la gât mi se adună, îmĭ venì.) Mĭ-a venit până la gât: s'a umplut paharul, m'a scos din răbdărĭ.
205. Ari ĭarbă si za paştim? (Este érbă să pascem?) Adecă: Există nutriment? Avem din ale mâncăriĭ noĭ sěraciĭ?
206. Bătŭĭ păn di ĭel. (Bătuĭ până la dînsul: m'am dus până la dînsul.) Cfr. M'am abătut pe la dînsul.
207. U fost şi ĭel. (A fost şi el.) Când móre cine-và, când se perde ce-và fără speranţă de regăsire.
208. Anţilẹzi cǫt ţela di la ĭẹsli. (Înţălege cât acela de la iesle, ad.: cât măgarul.) A nu pricepe de loc, saŭ a pricepe cât măgarul.
209. An Ignàt si talĭă porţilĭ. (În sf. Ignat se taie porciĭ.) Adecă: Nu în orĭ ce timp, ci la timpul sěŭ.
210. Îţĭ (ăţĭ, aţĭ) scăpară ìrili. (Îţĭ scăpară firele.) Adecă: A nu merge pe calea dréptă.
211. Li zmintìşĭ ìrili. (Le amestecaşĭ firele.) A încurcà iţele; a încurcà o afacere.
212. Ancă de iru di per ra să si ducă? (Încă de firul de pěr erà să se ducă?) Adecă: Încă puţin a lipsit să se ducă pe copcă.

---

(1) Obiectul de pétră cu care se jócă copiiĭ.

213. Sta ca izdrallĭŭ. (Sta ca un înger.) Adecă graţios.
214. Vẹ di işọri. (Aveà de eşire.) Erà să se prăpădéscă.
215. Si cĭudẹşti ca iŭbăr. (Se miră ca un prost.)
216. Ca vrină Iudă. (Ca un Iuda), saŭ:
217. Ca Iuda lu Ristós. (Ca Iuda luĭ Christos), adecă ca un trădător. Se aplică creştinilor, carĭ devin trădătorĭ aĭ fraţilor lor pe lângă Turcĭ.
218. Iundi cufărèşĭ, să şterzĭ. (Unde te c.., să ştergĭ.) Adecă: Drege ce aĭ stricat; repară-ţĭ singur murdăria.
219. Dintru un pùriţi ĭurganu ş-la ardi. (Pentru un purece îşĭ arde plapoma.) Cfr. Arde móra, ca să scape de şórecĭ.
220. Tindi-ti cọt ăţĭ junḑi ĭurganu. (Întinde-te cât îţĭ ajunge plapoma.)
221. Cọt jaru-n mọnă. (Cât cărbunele aprins în mână.) Adecă nicĭ măcar un moment.
222. Aŭ lăpnìşĭ lăcărdia? (O măcinaşĭ vorba?) Aĭ inţeles; te-aĭ gândìt, ţĭ-aĭ frământat mintea, ca să pricepĭ de ce este vorba?
223. Nu lẹĭ din lăcărdie. (Nu iaĭ, nu prinḑĭ de vorbă), adecă nu pricepĭ, eştĭ greŭ de cap. — Tot aşà: Nu lẹĭ din zis. (Nu iaĭ de ḑis, de ce se vorbesce.) Saŭ: Nu caţĭ din *zis*. (Nu prinḑĭ din ḑis.)
224. Lafu laf dişclidi. (Vorba vorbă deschide), adecă, vorbind, o vorbă aduce alta.
225. Làptili cọt-aĭ dulţi, cọt-aĭ măròs. (Laptele pe cât este de dulce, pe atâta este de amar.) Cu privire la greutăţile ce se cer pentru crescerea oilor, etc., carĭ produc laptele. Adecă, ca să guştĭ de o mulţumire, se cere să te trudescĭ până să o câştigĭ.
226. Pringă uscatu (lemn), ardi şi v'ẹrdili. (Pe lângă uscatul lemn, arde şi cel verde.)
227. Nu licĭaşti. (Nu-ĭ prinde.)
228. M̃i si prucurară llghĭăli. (Îmĭ curseră balele.) A curge balele cuĭ-và după ce-và plăcut; a-ţĭ lăsà gura apă: a dorì mult ce-và.
229. M̃ĭ-vinì pri limbă. (Îmĭ venì pe limbă.) A fi gata de spus ce-và.
230. Perĭ am̃ĭ fẹsi (căţ'ọ) limba di zìţiri. (Perĭ îmĭ făcù (prinse) limba de vorbire.) Când cine-và vorbesce mult, ca să fie ascultat şi priceput; când vorbesce, cu disperare, cu supărare, că nu este ascultat, că nu se convinge acela saŭ aceĭ către carĭ se adreséză.
231. Şĭ-lọ limñĭa di oà! Adecă: S'a dus draculuĭ de acì. S'a dus de acì!
232. Niţi limòñĭ nu va. (Nicĭ lămâe nu-ĭ trebuie.) A fi fără nicĭ un defect, a nu-ĭ lipsì nimic.
233. Iundi-ĭ cĭorbă, ĭel lingură. (Unde-ĭ ciorbă, el lingură — se face.) A fi gata la masă pregătită de alţiĭ; a fi supĕrător, fără obraz.
234. Ca si lipì di ĭel... (Ca se lipì de el...) Când se ţine cine-và de noĭ ca scaiul.
235. Lisiţa, că-ĭ crielată, cu dọŭli picĭoari si caţă an păidă. (Vulpea, că este

înţeléptă, cu amîndouĕ piciórele se prinde în cursă.) Adecă cel viclén, şiret, deştept o păţesce une-orĭ maĭ rĕŭ decât unul care dă în gropĭ.
236. Darĭ ca lisiţa cu coada. (Facĭ ca vulpea cu códa.) (Vulpea fiind pusă să măture, se servià de códă.) Se aplică acelora, carĭ pun pe alţiĭ să îndeplinéscă serviciul, ce s'ar cădé să-l facă eĭ.
237. Ca vrină lisiţă din gàură. (Ca o vulpe din gaură = vizuină.) Adecă cu prevedere, cu şiretenie mare.
238. Di noĭ vichĭ nu rămasi loc. (De noĭ în fine nu rĕmase loc—de trăit.) Adecă: Nu maĭ e de trăit, nu se maĭ sufere aşà viéţă plină de necazurĭ.
239. Loc nu la ncapi di mọncă. (Pămîntul nu-l încape muncind.) Adecă: Este fórte muncitor, fórte vrednic.
240. Şi la gunì lovu. (Îşĭ gonì, alungă — depărtă — vînatul.) A-şĭ depărtà norocul, a nu sci să profite de ocasiune favorabilă, când i se presintă.
241. Locu mi ngḷit'ọ. (Mĕ înghiţì pămîntul.) De ruşine.
242. La uḷĭudìşĭ lucru. (Îl stricaşĭ lucrul.) A o face bócănă.
243. Şa rămasi lucru spinḑuràt. (Aşà rĕmase lucrul atârnat, spânḑurat.) Când o trébă nu este definitiv tranşată, ci rĕmâne în suspensiune.
244. Ludu dat-aŭ, modru lat-aŭ! (Prostul a dat, cel cu minte a luat.) Ceĭ deşteptĭ profită în lumea acésta.
245. Tivichìèḷĭ nu-ĭ zisu: ludu şi-ŭ fuzìt-aŭ di bẹtu. (În deşert nu e ḑis — nu s'a ḑis: prostul, nebunul fugit-a de cel bét.) Bétul este maĭ periculos decât un nebun chiar.
246. Ca cọn s-ti mănancă lumea. (Par'că, ca şi când o să te mănânce lumea.) Se aplică acelora, carĭ nu sunt deprinşĭ să trăéscă în lume, carĭ sunt de fire sfiiciósă; maĭ mult copiilor.
247. În ţea lumi si ducă şi si-l aflu (aflum). (În cea-laltă lume de s'ar duce şi — totuşĭ — o să-l aflu!) Arată o hotărîre straşnică, nestrămutată.
248. În ţea lumi. (În cea-laltă lume.) Adecă: Fórte departe.
249. Nu-ĭ pristi lumi di? (Nu este oare în lume?)
250. Doarmi ca dupri lantă lumi. (Dórme ca pe lumea cea-laltă.) A dormì mult şi adînc.
251. Ubavă ca luna. (Frumósă ca luna.)
252. Ca lup prifr'ọnt. (Ca lup prefăcut — lit. prefrînt.) Adecă prefácut, ipocrit.
253. Cọn să si facă lupu căţ'ọl. (Când s'o face lupul căţel). Adecă nicĭ-odată; saŭ: poţĭ aşteptà mult şi bine. *Să vină, cọn să si facă lupu căţ'ọl*: Va venì când s'o face lupul căţel; va venì nicĭ-odată.
254. Zbur'ọşĭ di lup şi ĭel la uşă. (Vorbescĭ de lup şi el la uşă.)
255. Cọn si pască lupu cu oaĭa ăn un loc. (Când o să pască lupul cu óea într'un loc.) Adecă, nicĭ-odată.
256. Lupu di diparti pọati cunoàştiri c'ọĭnili, cari-ḷĭ da, ili nu-ḷĭ da oaĭe din biḷĭŭc. (Lupul de departe póte cunósce cânele, care îĭ dă saŭ nu-ĭ dă óe din turmă.) Se aplică acelora, carĭ de departe saŭ de la prima vedere îşĭ

pot cunósce ómeniĭ cu carĭ aŭ a face. Funcţionariĭ turcĭ de pildă cunosc pe çine trebue să jupóie şi pe cine nu. Tot aşà şi hoţiĭ.
257. **Lupu tucu ghiŭ mănancă şi ancă maĭ juni-ĭ.** (Lupul deşì viŭ — carne de animale viĭ — mânâncă, totuşĭ încă maĭ voinic este.) Când ni se spune să fim drepţĭ, să nu nedreptăţim pe ómenĭ, că-ĭ păcat, că ne va pedepsì Dumneçeŭ.
258. **Carĭ s-la pună picuràr? — Lupu!** (Pe cine să pună păstor? — Pe lup.) A pune pe lup păstor la oĭ!
259. **Lupu n-moglă vedi.** (Lupul în negură vede.) Ceĭ rĕĭ, nedrepţĭ nu iubesc lumina, ci le place întunerecul, că să pótă pescuì în apă turbure.
260. **Lupu, fachiru, le, nu le, ălĭ, zìs-aŭ, că ĭel fură.** (Lupul, săracul, iea, nu iea, i s'a çis, că el fură.) Cu greŭ se desbară cine-và de numele rĕŭ, odată căpătat.
261. **Di mort lup ari la vrin, să-lĭ iă frică?** (De mort lup este cine-và, ca să-ĭ fie frică?) — De ceĭ morţĭ nu ne pasă: de ceĭ carĭ nu maĭ aŭ putere, nu ne temem.
262. **Coaja lu ljepur treĭ añĭ pruvòĭŭ ŭo trăìt.** (Pielea epureluĭ treĭ anĭ dură *pruvòĭŭ.*) Cât e de subţire pielea de epure şi totuşĭ, după çicătórea populară, a durat treĭ anĭ ca *pruvòĭŭ*, dar mi-te omul! Se întrebuinţéză ca încurajare şi ca mâugâere.
Pruvòĭŭ (Pruvoiŭ) este cureaua care servesce la înjugatul boilor sub jug şi care de obiceiŭ se face de piele argăsită de boŭ, ca să pótă durà mult timp.
263. **Ljépuru di ţe-ŭ stătŭt la jeljcă? — Di zort.** (Epurele de ce a stat la brôscă? — De nevoe). Cfr. jócă ursu de beleà Nγρ. γάμα γγαχιλώνα. Poveste: Epurele fiind urmărit de un vultur, s'a refugiat într'un mărăcine, locuinţa uneĭ brósce ţestóse, care a abuzat de posiţia critică a luĭ, spre a-şĭ satisface pasiunea. Se aplică acelor carĭ caută să tragă folóse din greaua posiţiune, în care ne aflăm.
264. **Con să-ñĭ la ved ĭo ljutinicu.** (Când o să-mĭ vĕd eŭ ceafa.) Adecă nicĭ-odată.
265. **Delmi maĭstur să-ñĭ zică lumea [duñĭa]?** (Din moment ce meşter îmĭ va çice lumea?) Se aplică ambiţioşilor nepricepuţĭ.
266. **În màrçinea di lumi.** (La marginea lumiĭ.) Adecă la capĕtul pămîntuluĭ. *În [ăn] màrçinea di lumi si ducă şi s-la aflu.* La marginea lumeĭ de s'ar duce şi-l voiŭ aflà, găsì.)
267. **Nu ti spelă niţi mari.** (Nu te spală nicĭ marea.) Se aplică acelora, carĭ s'aŭ făcut vinovaţĭ de mare păcat, pe carĭ nimic nu-ĭ spală.
268. **Păn aĭ maşa, co-ţi să-ţĭ arçĭ mona?** (Până când te poţĭ servì de cleşte, de ce să-ţĭ arçĭ mîna?)
269. **Alĭ si fit'o maţa,** (Îĭ fătă pisica, îĭ născù — puĭ — pisica.) Se aplică acelor carĭ se bucură pentru lucrurĭ de nimic.
270. **Ca maţa cu şoàricu.** (Ca pisica cu şórecele.) Adecă vecĭnic în prigonire, în duşmănie.

271. Ghĭoĭa maţa nu va pęşti? (Óre pisica nu vreâ pesce?] La ceĭ prefăcuţĭ, că nu le plac lucruri bune.
272. Mi se puturnară màţăli. (Mi s'aŭ întors maţele.) Adecă mi s'a scărbit— de ce věd, aud saŭ gust.
273. Păn să răcnęscă un măgàr. (Până să răcnéscă să sbiere — un măgar.) Adecă: îndată, la moment. *Să viĭ păn să răcnęscă un măgàr:* Să viĭ îndată, la moment. Se crede, că nimic nu-ĭ maĭ uşor decât să auḑĭ pe un măgar sbierând.
274. Si upăręşti di zort ca măgaru la bręg. (Se trudesce, se căznesce de nevoe ca măgarul la suiş.) Măgariĭ cu greŭ suie.
275. Măgarilĭ cu ùrdini ricăès. (Măgariĭ cu rîndul sbiéră.) După ce sbiéră un măgar, auḑind cei-lalţĭ, încep şi eĭ să sbiere. Se aplică ómenilor neruşinaţĭ.
276. Mănancă ca nivizùt di măncătură. (Mânâncă, de par'că n'a maĭ věḑut mâncare.) A mâncà straşnic, a se bate lupiĭ la gura cuĭ-và; a fi fórte lacom.
277. Mănancă ca lup. (Mânâncă ca un lup.) A mâncà mult.
278. Tot ţi prăĭaşti nu si mănancă. (Tot ce sbóră nu se mânâncă.)
279. Cum să-ţĭ drubèşĭ, şa să-ţĭ mănànţĭ. (Cum îţĭ veĭ dumicà, aşà veĭ mâncà.) Cfr. Cum îţĭ veĭ aşterne, aşà veĭ dormì.
280. La măncari la toţĭ na vini di mǫnă. (La mâncare la toţĭ ne place.) Adecă: A lucrà este greŭ, dar a mâncà de-a gata este uşor şi plăcut lucru.
281. La melĭuţară. (Îl lucrară cu meliţa.) A snopì în bătăĭ pe cine-và.
282. Fǫră mirt. (Fără mirt!) Adecă fără haz, fără şic. Ln.
283. La mitirìm. (Îl nimicirăm!) A snopì în bătăı pe cine-và.
284. La mitiriră cǫti-va ŭorĭ. (Îl croiră, îl arseră de câte-va orĭ.)
285. Multi lăcărdìĭ la moară si fac. (Multă vorbă se face la móră.)
286. La dărară, ţe şi pri la morţĭ ari să pricăjęscă. (Îl făcură, ce şi pe la morţĭ — pe lumea cea-laltă — are să vorbéscă.) A bate rěŭ pe cine-và, ca să-şĭ aducă aminte mult timp de bătaie.
287. La f'ęsiră ni mort, ni ghiŭ. (Îl făcură nicĭ mort, nicĭ viŭ.) A bate pe cine-và până la mórte; a reduce pe cine-và într'o stare de plâns, de compătimit.
288. Iş'ǫţĭ, morţĭ, si antr'ǫm ghìilĭ! (Eşiţĭ, morţilor, să intrăm noĭ ce viĭ!) Se întrebuinţéză, ca să arătăm cât de mult s'a stricat lumea, că ar merità să ésă ceĭ morţĭ din mormînt şi să intre ceĭ viĭ. Acésta când cine-và minte, când tăgăduesce ce-và fără ruşine, etc. Cam: s'a întors lumea pe dos.
289. Fără (făr, fǫr) mǫncă, ţìva nu ari. (Fără muncă, nimic nu are.) Nimic nu se póte face fără a muncì.
290. Na vini di mǫnă. (Ne vine de mână.) Adecă ne convine, ne place; ne vine la îndemână.
291. Nu da mǫnă. (Nu dă mână.) A se ţiné mare, a face pe fudulul; a nu da rînd altuia; a nu întinde mâna.
292. Şa-lĭ vini di mǫnă. (Aşà-ĭ vine de mână: aşà-ĭ convine.)

293. Şa-ḷĭ da di mọnă. (Aşà-ĭ da de mână.) Adecă: Aşà îl aranjază, aşà-ĭ convine.
294. Di mọnă ḷĭ-ăĭ. (Îĭ este de mână.) Adecă: A se pricepe, a înţelege bine ce-và.
295. Ş-ampḷĭ'ọ mọñĭli. (Îşĭ împlu mânile.) A luà cu belşug ce-và.
296. Dọ cu mọñĭli, ubideà cu picĭoarli. (Dă cu mânile şi cere cu picióreIe.) A împrumutà nu este bine, căcĭ daĭ cu mânile şi alergĭ cu picióreIe mult până să ieaĭ ce aĭ dat.
297. Ăḷĭ si căţară mọñĭli. (I se prinseră mânile.) Adecă: A fi cu mânile legate, a nu puté face nimic într'o afacere óre-care.
298. Ţọnĭ-ti di lu moarḍa cmo! (Ţine-te acuma de a luĭ *«moarḍă»!*) Când laşĭ să-ţĭ scape o trébă sigură, când laşĭ un post sigur şi rĕmâĭ apoĭ fără nicĭ o ocupaţiune.
299. Aţĭ scăpară m'ọrḍiñĭli. (Îţĭ scăpară marginile — de la pânza de ţĕsut.) Adecă: Ţi s'a încurcat afacerea. Cfr. S'aŭ amestecat iţele. Arom. *Se amisticară ḷiţăli.*
300. Ḷĭ-ăĭ (iĭ) vinită moartea. (Îĭ este venită — ĭ-a venit—mórtea.) Ĭ-a venit perḍania.
301. Ăḷĭ-u f'ẹsiră moartea. (Îĭ făcură mórtea.) A omorî, prăpădì pe cine-và; a ruina pe cine-và.
302. Mọsca-ĭ lu dracu fămeḷĭă. (Catîrul e copilul draculuĭ.) Arată încăpăţînarea catîruluĭ. *Aromâneşte: cap di mulă* (=cap de catîr, cap încăpăţînat.)
303. Mari mucĭcată nglită, mari lăcărdiă nu zi! (Mare îmbucătură înghite, mare vorbă nu ḍi!) Arom.: *Mîşcătură mari mîcă, zbor mari nu ḍî.* (Îmbucătură mare mânâncă, vorbă mare nu ḍi.) Adecă: Să nu te lauḍĭ, căcĭ nu se scie cum reuşescĭ, în cât poţĭ să te alegĭ numaĭ cu lauda.
304. Mult añĭ si ncărc'ọ. (Mult mi se îngreuie.) Adecă: Mult mĕ rugă, mult se ţinŭ de mine. Arom. la fel.
305. Muḷĭari-n cusiţă gunẹşti. (Femeia în cosiţe grăbesce.) Adecă: Caută să aibă pĕr lung, dar nu şi minte multă! Cfr. Códe lungĭ şi minte scurtă. Arom.: Poale lunḍi ş-minte şcurtă.
306. Muḷĭarea nu-ĭ di viruiri. (Muierea nu-ĭ de creḍut.) Nu trebue să ne încredem muieriĭ.
307. Muḷĭari cu st'ẹŭă. (Muiere cu steà.) Adecă fórte frumósă, renumită.
308. Dinti muḷĭari. (Dinte — muiere.) Adecă muşcătóre, nu cu totul supusă bărbatuluĭ; care nu tace la orĭ-ce-ĭ vorbesce bărbatul.
309. Muḷĭari şi jimitati. (Muiere şi jumătate.) Adecă: Muiere cum trebue, capabilă.
310. Bărbàt muḷĭari. (Bărbat muiere.) Adecă vrednică, voinică şi harnică ca un bărbat.
311. Lu fugatu mumă alb purtat-aŭ. (A fugituluĭ mumă alb purtat-a.) Adecă: Mama voiniculuĭ, care a fugit şi nu a stat să lupte, n'a purtat doliŭ, pe când mama voiniculuĭ curagios a purtat doliŭ, fiind-că ceĭ curagioşĭ sunt

maĭ amenințațĭ să-șĭ pérḑă viéța, ca uniĭ carĭ se expun. Brv.; iar la Oșanĭ mi s'a dat explicația următóre: Când te cerțĭ cu un Turc, dacă n'apucĭ drumul codrilor saŭ dacă nu plecĭ din sat, ești amenințat să fiĭ omorît.
312. Bun ăĭ, gĭanăm, nu s-lu scoatim ăntru mumușu, di! (Bun e, frate, căcĭ de! nu-l vom scóte—alege, face—naș!) Adecă: Este potrivit, merge. Numaĭ de naș se cere să alegĭ persónă cu minte, în ce privesce alte treburĭ, precum să sape, să are, să servéscă, merge, este bun.
313. Ca cọn mùntili căzù pristi mini. (Par'că — ca și când — muntele căḑù peste mine.) Când îțĭ vine greŭ de ce-và,— de supărare; rușine etc. A se simțì vinovat.
314. Tați ca muntur. (1) (Tace ca un taciturn.) A tăcé, a nu ḑice pîs!
315. Muraru di apu-ŭ murìt. (Morarul de apă a murit.) Adecă de lipsă de apă. Se aplică celor trândavĭ.
316. Îlĭ (ălĭ) si frọnsi muțca. (I se frânse botul.) Adecă a da peste bot cuĭ-và.
317. Iel niți musca nu-ŭ calcă. (El nicĭ muscă nu calcă.) Adecă: Este așà de bun, că nu este în stare să facă rĕŭ nicĭ la o muscă.
318. Și-ŭ ari musca pri căcĭuŭă. (Îșĭ are musca pe căciulă.) A fi cu pricina.
319. Di ca să burvèșĭ ună mĭari cum ăĭ [îĭ], di-ĭ să-țĭ za linḑĭ z'eĭzitli. (Dacă o să amestecĭ miere cum este, o să-țĭ lingĭ degetele.) Adecă: Dacă veĭ amestecà mierea cu degetul, ca să veḑĭ cum e, dacă-ĭ dulce, etc., aĭ să-țĭ lingĭ degetul. Se aplică acelora, carĭ profită din trebile în carĭ se amestecă.
320. Croàtnicu mĭel la nọŭ mum'ọñĭ ŭo supt-aŭ. (Mielul blând de la nouĕ mame a supt.)
321. Pitum ca mĭel. (Blând ca miel.)
322. Naĭcă-tăĭ! (În móșe-ta!)
323. În (an) sus nalt, în jos zlambòc. (În sus nalt, în jos adînc.) Când te găsescĭ în împrejurare fórte critică, în cât nu sciĭ ce să facĭ: A te găsì între Scila și Caribda.
324. Ălĭ si frọnsi nasu. (I se frânse nasul.) Adecă i s'a dat peste nas, i s'a tăiat nasul.
325. Alĭ vini la nas vichĭ! (Îĭ venì la nas în sfîrșit!) A se face de nesuferit.
326. Cọt negru sup unglĭă. (Cât negrul supt unghie.) (Cu acelașĭ sens ca în DR.)
327. Negru-cătràn. (Negru ca păcura.)
328. Cĭancon negru. (Negru ca lemn ars=arom. *bucĭum arsu*=buștean ars.) Se aplică și călugărilor.
329. Negru ca maslincă. (Negru ca o maslină.)
330. Ti voĭ cọt nẹŭa n-sin. (Te iubesc cât zapada în sîn.) Adecă de fel, de loc.
331. Si dusi ca nẹŭa di an. (Se duse ca neaua din anul trecut.) Adecă, a dispărut de a-binele.
332. Ca di niiri. (Ca de nefire.) Ca ce-và neobicĭnuit; ca cé-và nefiresc.
333. Nimăsticati li zițĭ. (Neamestecate le ḑicĭ.) Adecă, vorbescĭ pe negândite, fără să-țĭ daĭ sémă.

(1) Arom. *mutuleagă*.

334. Ca nimini n-lumi (duńia). (Ca nimenĭ în lume.) A fi rĕŭ saŭ bun cum nu este nimenĭ în lume.
335. Si faţi ca ninţilès. (Se face ca nepriceput, că nu pricepe.) A se face *neznaĭ.*
336. Si faţi ca niştiùt. (Se face ca neştiut), că nu pricepe, se face neznaĭ. Arom. *Ti fată: niştiùt, nividùt* = te facĭ neznaĭ.
337. Niţĭ voĭ s-ti ved! (Nu vreaŭ nicĭ să te vĕḑ!)
338. Niţi voĭ s-ti cunòsc! (Nu vreaŭ nicĭ să te cunosc!)
339. Niţi voĭ s-ti ud. (Nu vreaŭ nicĭ să te auḑ, să auḑ de tine!)
340. Niţi voĭ s-ti ştiŭ carĭ ĭeşĭ! (Nicĭ nu vreaŭ să sciŭ cine eştĭ!)
341. Niţi voĭ s-ti ştiŭ di ĭundi-şĭ nu! (Nu vreaŭ nicĭ să sciŭ de unde şi nu!) No. 337—341 arată, că nu vrem să ne interesăm câtuşĭ de puţin de cine-và.
342. Si faţi ca niuz'ọt. (Se face ca *neauḑit* = că nu aude.)
343. Tucu s-mi facă domnu 'ncă ună ŏară nivẹstă, ştiŭ cum s-mi nclin. (Dacă m-o face Dumneḑeŭ încă o dată nevastă, sciŭ cum să mĕ închin.) Gr. ὁ παθῆς εἶναι μαθῆς; ὁ παθὸς 'εἶναι γιατρὸς.
344. Si faţi ca nivizùt. (Se face că nu vede.) A face pe nu vede, pe n'aude.
345. Si faţi ca nivizùt, ca niuz'ọt. (Se face că nu vede, că n'aude.) A face pe indeferentul.
346. Nizìs tu, nu si faţi. (Neḑis tu, — dacă tu nu ḑicĭ, — nu se face.) Adecă: Fără ca tu să vorbescĭ, fără ca tu să te amestecĭ, nu se pòte. — Se aplică celor, carĭ se bagă în tòte nechemaţĭ.
347. Lĭ-u pusiţĭ numea. (Îĭ puserăţĭ numele.) Când cine-và nu-şĭ aduce aminte de ce-và, atuncĭ, apelând la ajutorul interlocutoruluĭ sĕŭ, îĭ ḑice ḑicĕtòrea de maĭ sus. Ce-và a: ḑi-ĭ tu, ḑi-ĭ pe nume! Arom. *Pi limbă lo-am şi nu pot si-l ḑic*=pe limbă mĭ-e şi nu pot să-l pronunţ (cuvîntul).
348. Maĭ bun ăĭ ŭoclilĭ să-ţĭ ĭẹsă, tucu numea-ta. (Maĭ bine este ochiĭ să-ţĭ ésă decât nume rĕŭ.)
349. Cọn să mẹrgă oaŭă. (Când o plouà ouĕ.) Adecă nicĭ-odată.
350. Oàea ĭundi paşti, cola-şĭ lasă lọna. (Óea unde pasce acolo îşĭ lasă lâna.)
351. O! O! — «O» şi la măgaru! «Ţe» nu ştiĭ si ziţĭ? (O! O! — «O» şi la măgar se ḑice! «Ce» nu şciĭ să rĕspunḑĭ?)
Notă. Se consideră ca lipsă de respect, când în loc de «ţe» (ce, poftim, aud), se rĕspunde chemăriĭ prin *o!*
352. Para-ĭ ca ruspia. (Paraua, banul este ca curva.) Adecă nestatornic, necredincios, care dintr'o mână trece într-alta.
353. Albi pari di negri zọli. (Albĭ banĭ pentru negre ḑile.)
354. La ari lat ăn parti. (L-a luat în parte.) A fi cam într'o ureche, cam într'o parte, cam nebun.
355. Ierĭ zùŭă paştù nŭ-ari (saŭ: E-za Paştĭ nŭ-ari Ln.)=(Fie-care ḑi nu este Pascĭ.) Adecă: Nu e în tòte ḑilele sĕrbătòre; favòre nu pòte fi în fie-care ḑi.
356. Alĭ la dărară Paştu. (Îĭ făcură Pascile.) Adecă: Îl omorîră, îl ucisiră.
357. La căţ'ọ Paştu. (Apucă Pascĭ.) A dat peste noroc.

358. Păzarea ŭòrbilor. (Târgul orbilor.) Adecă în sens metaforic: păduchios cap.
359. La păzari mănilĭă nŭ-ari. (Când te târguescĭ nu-ĭ cu supĕrare.)
360. Din per-fòrtumă. (Din pĕr—face—funie.) Cfr. Din ţânţar armăsar.
361. Lĭ-ăĭ cripată pèrdea. (Ĭ-a crăpat perdeaua — de pe obraz.) Adecă: Nu maĭ are ruşine, este uu obraznic, un neruşinat.
362. Să nu ţivà să perĭ! (Ca nu cum-và să perĭ!) Adecă: Cine scie ce pómă o să péră, chiar dacă aĭ perì?
363. Ămĭ si năjọră perilĭ. (Mi se sburliră perĭĭ.) A se sburlì pĕrul cuĭ-và de frică, de spaimă, de revoltă pentru ce-va.
364. La vor cọt peru n-lapti. (Îl iubesc cât pĕrul în lapte.) Adecă de loc, de fel.
365. Pẹra sup per cadi. (Para supt pĕr cade.)
366. Ca p'eştili n-apu. (Ca pescele în apă.) A fi nestatornic în vorbă; a fi mobil, perpetuŭ, fără statornicie în ce ḑicĭ şi în ce promiţĭ; fără punct de razĕm.
367. P'eştili di ĭun si mputi?—din cap. (Pescele de unde se împute?—de la cap.)
368. Pastritu peşti, maţa nu la mănancă. (Pesce păstrat bine, ascuns bine, pisica nu-l mânâncă.)
369. Nu da piciòr. (Nu da picior.) Să nu care cum-và să facĭ vre-o mărturisire în contra voinţeĭ tale; să nu care cum-và să-ţĭ scape, fără voe, vre-un cuvînt.—Arom. *Mĭel laĭŭ*=miel negru. Când îndemnăm pe cine-và să nege cu stăruinţă ce-và.
370. Alĭ si căţară piciòarili. (I se prinseră piciórele), de frică, de bólă, în cât nu maĭ póte merge.
371. Si pusi ţela cu un piciòr pri ĭel. (Se puse acela cu un picior pe el.) Adecă: diavolul. Se aplică acelor îndârjiţĭ, cu neputinţă de a puté fi împăcaţĭ; când se încăpăţinéză rĕŭ cine-và.
372. Ăşĭ zăvlăcĭ'ọ piciòru. (Îşĭ rupse piciorul.) Adecă, a murit; a fugit; s'a dus draculuĭ.
373. Pusi piciòr. (A pus picior.) Adecă: A prins temeiŭ; a devenit stăpân peste ce-và; a stăruì.
374. Sfaca di luĭ piciòr si spìnḑură. (Fie-care de al sĕŭ picior atârnă.) Fie-care pe propriele sale forţe se bizue; fie-care cum îşĭ face, află.
375. Scundiţĭ piciòarili. (Ascundeţĭ picìórele.) Adecă: Nu spuneţĭ adevĕrul! Negaţĭ! Arom. *mĭel laĭŭ,*= miel negru.
376. Scàpiră pimintu. (Scapără pămîntul.) Adecă: Fuge de rupe pămîntul.
377. Negru pimínt maĭ mult rod da. (Pămîntul negru maĭ mult rod dă.) Când cine-và rîde de unul negru, ócheş, acesta-ĭ rĕspunde prin ḑicĕtórea de maĭ sus, adecă, nu se cere frumuseţe, ci minte şi vrednicie.
378. Tocmu cu pimìntu. (Tocmaĭ cu pămîntul.) Adecă scurt de tot; scurt până la pămînt.
379. Nu prucască pimintu să ti nglită! (Nu cască — nu se deschide — pămîntul ca să te înghiţă!) Se aplică acelora carĭ jură falş, saŭ carĭ înjură, vorbesc mitocăniĭ saŭ blestemă.

380. Cum la caţĭ, şa la pisăĭà. (Cum îl veḑĭ, aşà îl descrià.) Adecă: Fórte exact.
381. Îḽí si frǫnsi pisca. (I se frânse pliscul.) A da peste bot cuĭ-và; a-ĭ da peste nas: a-ĭ reduce din puterĭ.
382. Plęcă-ḽĭ-u! (Plécă! şterge-o!)
383. Mi scoasi din pǫră. P. Iufu, Oş. (Mĕ scóse din?) Mĕ scóse din răbdărĭ.
384. Grasă poarcă. (Grasă ca scrófa.) A fi fórte grasă.
385. Anviţàt poĭp la ĭert bob. (Popă obicĭnuit la bob fert). Arom. Si nviţă ca cânele la hăsăpniţă = Se învĕţă, se obicĭnuì ca cânele la măcelărie; când se învaţă rĕŭ cine-và.
386. Iel an cătùn nu la vor, ară di lu popa casă ntrębă. (Pe el în cătun nu-l vor, şi de casa popiĭ întrébă.)
387. Popa cari-ĭ anviţàt la bişǫri şi-n altàr aḽĭ scapă. (Popa care este obicĭnuit a beşi şi în altar îĭ scapă.)
388. La popiră. (Îl popiră.) A bate tare, a snopì în bătăĭ pe cine-và. Arom. *îl feàţiră preftu* (Îl făcură popă.) Adecă, îl bătură.
389. Zer popă s-mi fac? (Par'că o să mĕ fac popă?) Că doar nu m'oiŭ face popă, ca să staŭ să învĕţ aşà de mult.
390. Div ca porc. (Sĕlbatec ca un porc.)
391. Ca porcu n-cucĭană. (Ca porcul în coteţ.) Arom., *ca porcul tru còcină.* A trăì murdar, fără nicĭ o regulă.
392. Ca porcu la bǫrĭ!) (Ca porcul în mocirle.) Adecă: Nelipsit de unde-và; a fi gata a face ce-và; presinte la orĭ-ce.
393. La dărară pǫnḑă. (Îl făcură pânză.) A bate rĕŭ, a snopì în bătăĭ.
394. Cǫt prau pri t'ǫmpină. (Cât praful pe tobă.) Adecă de fel, de loc.
395. Cǫţĭ priatiḽĭ aĭ, cǫti càpiti. (Câţĭ prietinĭ aĭ, atâtea capete.)
396. În ună sută di priatiḽĭ, un duşmàn să aĭ, la toţĭ ḽĭa poati nvìnḑiri. (Într'o sută de prietenĭ, un duşman să aĭ, pe toţĭ îĭ póte învinge.) Dacă veĭ avé între prietenĭ un singur duşman, îţĭ póte face atâta rĕŭ, în cât nicĭ unul din prietenĭ nu-ţĭ póte fi de folos. Se aplică să arătăm, că amiciĭ falşĭ sunt fórte periculoşĭ.
397. Veclĭu priatil, duşmàn nu si faţi. (Vechiŭ prieten, duşman nu se face.)
398. Priatiḽĭl'ǫc, priatiḽĭl'ǫc, isapu duşmănęşti. (Prietenie, prietenie, dar socotéla duşmănesce — să o facem.)
399. Prifoali-ti! (Prea-fălesce-te!) Adecă: Umflă-te în pene. Saŭ: Tacĭ! Nicĭ o vorbă, că aĭ furat! Nu te da de gol.
400. Ţista-ĭ prufalitu! (Acesta-ĭ prea fălitul, prea îngâmfatul!) Când se dă de ruşine cine-và, care înainte se lăudà, că póte să îndeplinéscă ce-và.
401. Mi si pruputrică vichĭ. (Mi s'a prea trecut dejà.) Adecă: mi s'a făcut de nesuferit; A se supĕrà, a se necăjì rĕŭ cine-và.
402. Mĭ-si pruvum'ǫ. (Mi s'a borît), de scîrbă, de neplăcere.
403. Niţĭ ti pucàt bil'ę, (Nicĭ nu mĕ uit chip la tine.) A nu vré să veḑĭ pe cine-và în ochĭ.

404. Si tulęşti ca pulĭu di iribită (iripită) = (Se ascunde ca puiul de potârniche.) A se pitulà bine.
405. La toţĭ pulilĭ carnea nu si mănancă. (De la tóte paserile nu se mânâncă carnea.) Cfr. Nu tot ce sbóră se mânâncă.
406. Ca pulilĭ dupu cfacĭcă. (Ca puiĭ după cloşcă.) A se ţiné după unul puternic; a căutâ să fim sub protecţiunea cuĭ-vá; se aplică şi celor carĭ nu caută să se susţie prin vrednicia lor, ci se ţin mereŭ de pulpana părinţilor lor.
407. Ţ'ępă ca pulĭu an ŭoŭ. (Ţipă ca puiul în oŭ.) A ţipá tare, cu disperare.
408. Pulĭu di ca să-ţĭ prăĭnęscă din męnĭ, nu la poţĭ pricăţari vichĭ. (Paserea dacă-ţĭ sbóră din mânĭ, nu o maĭ poţĭ prinde.) Pázesce-ţĭ averea până o aĭ în casă, căcĭ cu greŭ o maĭ poţĭ strînge odată risipită.
409. Si angunisęşti ca pupădia n-plĭămniţă. (Se grăbesce ca preotésa în fînărie.) A nu fi curat, a fi cam necinstit. A se grăbì să facă un fapt neonest.
410. Ăşĭ la ari pùriţli-n coasti. (Îşĭ are purecele în cóste.) A fi neliniştit; a fi cu consciinţa turburată ; a fi cu musca pe căciulă.
411. Pusca lĭută la sodu luĭ ziàn. (Oţetul iute la vasul sĕŭ este păgubitor.) Se aplică celor iuţĭ, carĭ lor îşĭ fac maĭ mult rĕŭ.
412. An loc ţi sa ziţĭ «puscă», zi «mĭari». (În loc ca să ḑicĭ «oţet», ḑi «miere».) Adecă: în loc de a ḑice o vorbă rea, ḑi maĭ bine o vorbă dulce.
413. Li săldisìşĭ răbùşăli. (Le perduşĭ răbójele.) Adecă: aĭ perdut socotéla; se aplică acelora, cărora le merge rĕŭ, în cât nu maĭ pot face faţă plăţilor şi umblă apoĭ cu cârpelĭ, înşelăciunĭ etc.
414. Li pirdùşĭ răbùşăli. (Le perduşĭ răbójele), idem, cu sensul, ce-l are No. 412.
415. Rachia an şiş cum sta, an foali nu sta. (Rachiul în sticlă cum stă, în pântece nu stă.) Se aplică acelor beţivanĭ, după ce s-aŭ limpeḑit.
416. Lĭa-trasi una raţi. (Îĭ trase una rece.) Adecă: ĭ-a tras o minciună.
417. Carĭ si pupăręşti di răşniţă, suflă şi la mătăniţă. (Cine se opăresce în terciŭ, suflă şi în lapte acru), cfr. Arom. *Carĭ se-arde tu lapte, suflă ş-tu mărcàt.*
Răşniţă, arom. *psirùḑi*, este făină de grîŭ făcută cocă, apoĭ lăsată să se usuce şi se face în ḑile de post un fel de supă caldă dintr'însa.
418. La ampuţ'ę răsolu. (Împuţì varza.) Adecă: s'a dat de ruşine; o făcù cât de mare, bócănă.
419. Nu-ĭ ni n-rid, ni n-vali. (Nu e nicĭ în deal, nici în vale.) Adecă: nehotărît; a fi în doĭ perĭ; a stà la îndoélă; a nu se învoì nicĭ într'un fel.
420. Alĭ si stup'ę rostu. (I se astupă gura.) Adecă: i s'a închis gura, că nu maĭ póte ḑice nimic.
421. Guzòv-roşi. (Roşu ca trandafirul.)
422. Roşi călincă. (Roşu ca rodia.)
423. Ręŭ ca ghĭaspi. (Rĕŭ ca vespea.)
424. Dupu r'ędiri şi pl'ęnḑiri. (După rîs şi plâns—lit., după rîdere şi plângere.) Adecă: după bucurie, întristare; şi vice-versa se întrebuinţéză.

425. **Rọpa** n-loc angrẹcă. (Piétra peste locul sĕŭ apasă.) Adecă: Fie-care are trecere în ţéra sa, în satul sĕŭ, la vatra sa.
426. Cu ta **rọpă** pristi tọŭ cap. (Cu piétra ta — daĭ, lovescĭ — peste capul tĕŭ.) Se aplică acelora carĭ îşĭ fac rĕŭ sie-şĭ.
427. Ia **rọpa**, ia capu. (Saŭ piétra, saŭ capul.) Adecă: saŭ mórte — piétră pe mormînt —, saŭ viéţă ca ómeniĭ, ca lumea.
428. Tricù ună **rọpă** dulţi prin mini. (Trecu o piétră dulce prin mine)?
429. Din **rọpă**, din lemn si afli. (Din piétră, din lemn să afli.) Adecă: Din pămînt, de unde veĭ sci, numaĭ să-mĭ găsescĭ. Aromâneşte: *Di chĭatră, di bărţire, s-afli!* (Din piétră, din bolovan, să afli!)
430. Iun' si **rupă**, cola si-ŭ leg. (Unde se va rupe, acolo o voiŭ legà.) Adecă: Voiŭ derege, voiŭ repara, und s-o strică, ca s-o duc de aḑĭ pe mâne.
431. Sfacă **saàt** nu-ĭ una. (Orĭ-ce cés nu-ĭ la fel.) Adecă: nu-ĭ în tot-deauna ce sciĭ; nu-ĭ în orĭ-ce timp acelaşĭ lucru.
432. Ca **sac** fără cur. (Ca sac fără fund.) A fi sac fără fund, însémnă: a fi fórte sărac, lipit pămîntuluĭ, în cât orĭ cât câştigĭ tot nu se ajunge a îndestulà nevoile casnice; a fi fórte cheltuitor.
433. Larg ca **sacu**. (Larg ca sacul.)
434. La dărară **sac** di palĭă. (Îl făcură sac de paie.) Adecă: îl bătură rĕŭ.
435. Cọt **salungùr**. (Ce maĭ lung! — diformat în lungime.) Când cine-và este nalt în mod disproporţionat. Arom.: *xilàngur*; *leangă*.
436. La turì **samaru** dĭpri ĭel. (Îl aruncă samarul de pe el.) Adecă: s'a revoltat; s'a încăpăţinat; A fi cu nărav; Arom. la fel: *lu-arcă sumarlu.*
437. I la ampliară **samaru**. (Îĭ umplură samarul.) Adecă: îl bătură.
438. **Sătùlu** nu viruĭaşti flămundu. (Cel sătul nu crede pe cel flămând.)
439. Să-ŭ beĭ an **scafă** (Să o beĭ în pahar.) Când se vorbesce de o persónă, care este fórte frumósă.
440. Ţ-ăĭ cusă **sc'ọndura**. (Îţĭ este scurtă scândura.) A fi cu treĭ dóge; a nu fi echilibrat la creer.
441. Păn să **scup**. (Până să scuip.) Adecă: îndată, la moment.
442. Iundi **scupĭ**, nu linḑĭ! (Unde scuipĭ, nu lingĭ.) Se ḑice de ómeniĭ cu caracter, de ómeniĭ de cuvînt.
443. Trec ca **Secĭca** cu Marta. (Trec, se împacă ca Fevruarie cu Martie.) Adecă: rĕŭ.
444. Acu **sẹminĭ**, si sẹţirĭ. (Dacă samenĭ, o să secerĭ.) Dacă veĭ sĕmĕnà, veĭ culege.
445. Sfacă di cutru ĭel si **scàrţină**. (Fie-care de către sine se scarpină.) Adecă: Fie-care pentru sine îngrijesce maĭ mult.
446. **Sfacă** di cutru ĭel trazi. (Fie-care trage spre sine.) Fie-care ingrijesce de sine maĭ mult.
447. Di ca iş'ọ drăjaŭa (mănuşa Oş.) din lemn, **sicuri** anvinsi la lemn. (Dacă apărù códa de topor, securea învinse lemnele.) Morala e cea cunoscută, când din noĭ ne facem códă de topor la duşmanĭ.

448. Nalt ca silviă. (Înalt ca chiparosul.) Adecă : frumos, bine făcut.
449. Sintină-ti ! (Tacĭ! să nu spuĭ la nimenĭ! să amuţescĭ.) Νγρ. μούλουξε.
450. Siruma şi cu jimitati trẹţi. (Săracul trece şi cu jumătate— din ce-ĭ trebuie.) Adecă: trăesce şi cu mai puţin.
451. Iundi-ĭ slab, cola si rupi. (Unde-ì subţire, acolo se rupe.) Cfr. Aţa se rupe, unde-ĭ maĭ subţire.
452. Slabă ca sc'ọndură. (Slabă ca scândura.) A fi slab-uscat; lipit de slab.
453. Slab ca paļiŭ. (Slab ca paiul.)
454. Slab ca lipăridă. (Slab, supţire ca pescele *lipăridă.*) A fi slab ca un ţîr.
455. Smoàcĭcă-ti ! (Mişcă-te!) Adecă: maĭ mişcă-te loculuĭ, maĭ alérgă după lucru; maĭ muncesce şi tu!
456. Nu im soari să vidèm ùrdina. (Nu suntem sóre să vedem—să luminăm—pretutindenĭ.) Adecă: Numaĭ sórele póte împărtăşì tuturor lumina sa, omul însă nu póte ajutà pe toţĭ, ci numaĭ pe unul doĭ, cât îl ajută puterile sale.
457. Soţlucu să na iă soţlùc, amă urda cu pari. (Prieteşugul să ne fie prieteşug, dar urda pe parale.)
458. S'ọnḑili apu nu si faţi. (Sângele apă nu se face.)
459. Cu bumbàc la bẹ s'ọnḑili. (Cu bumbac bea sângele.) Adecă, este aşà de şiret, în cât îţĭ sórbe sângele, fără să te simţĭ: te lucréză subţire.
460. Tini focu (valea, fuga) ti spẹlă (Pe tine focul—valea, fuga—te spală.) Se aplică acelora mustraţĭ de consciinţă; acelora, carĭ sunt culpabilĭ, vinovaţĭ.
461. Nu lẹĭ din spus, (Nu ieaĭ —nu prinḑĭ—din spus, din vorbă.) Adecă: nu pricepĭ uşor; eştĭ greŭ de cap.—Tot aşà: *nu lẹĭ din lacărdiă.*
462. Nu caţĭ din zis saŭ nu lẹĭ din zis. (Veḑĭ No. precedent.)
463. Stẹli si vezĭ zuŭa la mĭazĭ! (Stele o să veḑĭ ḑiua n'amiaḑĭ!) Adecă: când ţĭ-oiŭ cârpì o palmă, aĭ să veḑĭ stele verḑĭ pe pereţĭ. Se întrebuinţéză, când ameninţăm pe cine-và cu bătaia.
464. An stẹli cată. (Cată la stele.) A se uità după flécurĭ, după lucrurĭ, carĭ nu se pot împlinì.
465. An stẹli turẹşti. (În stele aruncă.) A cercà norocul în stele.
466. Zer să nu ti stirpèşĭ! (Că doar nu te stîrpescì!) Că doar nu te veĭ prăpădì!

Observare. Se scie, că femeile însărcinate poftesc şi dacă nu li se dă din lucrul poftit, li se întîmplă rĕŭ. Se aplică acelora, carĭ stăruesc să aibă ce-và numaĭ decât, asemenea femeilor însărcinate.

467. Na za stric'ọm un'ẹc. (Ne stricarăm o leacă.) Adecă : nu maĭ suntem în bune raporturĭ.
468. Survă aļĭ la f'ẹsiră capu. (Sorcova îĭ făcură capul.) Adecă, îl asurḑiră.
469. An patru suti. (În patru sute.) Adecă: a fi cu mintea întrégă.
470. Aĭ an treĭ (saŭ: dọŭă) suti. (E în treĭ — două — sute.) Adecă, nu-ĭ cu mintea întrégă.
471. Nu ieşĭ, ni şa, ni şa. (Nu eştĭ nicĭ aşà, nicĭ aşà.) Adecă: nedecis, în doĭ perĭ. A nu fi nicĭ într'un fel.

472. Şa ļĭ-u fost-aŭ naranci'ọt [sau: pus, zis]. (Aşà ĭ-a fost menit—pus, zis: de sórte—.) Aşà ĭ-a fost să fie.
473. Şa-m̃ĭ fu dùţiri. (Aşà îmĭ fu ducerea), adecă: M'am dus în deşert.
474. Şa ļĭ-u fost-aŭ pisăìt di la Domnu! (Aşà ĭ-a fost scris de la Dumneḑeŭ!)
475. Iii! ţe şarpi negru! (I! ce şérpe negru!) Expresiune de mirare şi spaimă. De pildă: când un băeţel din nebăgare de sémă se aproprie de foc, mamă-sa sărind să-l scape, îşĭ exprimă spaima prin ḑicĕtórea de maĭ sus.
476. Ca şarpi prifrọnt. (Ca şérpe prefăcut.) A fi şiret, viclean.
477. Si nviĭaşti ca şarpi. (Se svîrcolesce ca un şérpe.)
478. La voĭ cọt şàrpili-n sin. (Îl iubesc cât şérpele în sîn.) De loc.
479. La şarpi pọnă (pănă, păn) nu-ļĭ cal'ţĭ pri coadă, nu-ţĭ si-antoarnă. (Pe şérpe până nu-l calcĭ pe códă, nu ţi se întórce.) Adecă: Până când nu daĭ motiv duşmanuluĭ, nu-ţĭ face rĕŭ.
480. Şàrpili lângă gàură maĭ mult mucìcă. (Şérpele lângă gaura luĭ maĭ mult muşcă), fiind-că crede, că vine cine-và să-ĭ omóre puiĭ. Sensul este: duşmanul este maĭ periculos, maĭ furios în patria luĭ.
481. Lə şarpi n-rost aļĭ scupì. (Şérpeluĭ în gură ĭĭ scuipă.) Se aplică femeilor, carĭ aŭ limbă rea şi vorbesc ca şi cu limbĭ de şérpe.
482. Şuñĭ-muñĭ. Se întrebuinţéză pentru a exprimà o vorbire secretă dintre douĕ persóne şi care vorbire se face încet, la ureche, ca să nu auḑă alţiĭ. De pildă, când douĕ femeĭ vorbesc încet, la ureche, cam misterios, o a treia persónă se adreséză lor şi le ḑice: *ţe şuñĭ-muñĭ!* ce tot vorbiţĭ, ce tot complotaţĭ!
483. Şar'ọt (şăr'ọt) ţărţarcă. (Pestriţ, bălţat ca un pepene.)
Notă: *Ţărţarcă* este un soiŭ de pepene galben, mic, fórte mirositor şi colorat diferit.
484. Taĭà-ti! Adecă: Fă-te nevĕḑut! Ascunde-te!
Notă: mi tăĭès = mĕ ascund de frică.
485. Multu-m̃ĭ si fẹsi tar. (Mult mi se făcù povară.) Adecă: mult mĕ rugă.
486. Pri lu tatca umùt, maĭca stẹrpă-ŭ rămàs. (Pe nădejdea tătiţeĭ, mama rĕmas-a stérpă.)
487. Cusă ca tăpugă. (Scurtă ca o minge.)
488. Acu tăxìşĭ, si daĭ. (Dacă promiseşĭ, o să daĭ.) Maĭ ales, când aĭ a face cu Turcĭ.
489. Cu tăxiri nu si sparzi casa. (Cu promitere nu se strică casa.)
490. Din timp! (La anul!) Adecă: maĭ aştéptă! maĭ pune-ţĭ pofta 'n-cuiŭ!
491. Timp la timp nu umizẹşti. (Timp cu timp nu sémănă.)
Notă. Timp acì însémnă: an.
492. La turì topa. (Aruncă, sloboḑì tunul.) Adecă: a dat ortul popiĭ, a murit.
493. Dirèpt ca fuñĭa n-torbă (Drept ca funia în traistă.)
494. Cọt sta prau pri t'ọmpină, cọta şi furatu lucru. (Cât stă praful pe tobă, atâta duréză şi lucrul furat.) Adecă: nu are mare durată.
495. Sìnătòs ti toàrsiră. (Bine, tare te tórseră.) A furà de la cine-và.

496. Ţ-ăĭ unęcă trama. (Îţĭ este o lécă bătătura.) Îţĭ e redusă puterea; nu-ţĭ ajung sursele, de giaba te apucĭ cu mine. Se aplică acelora carĭ se apucă cu ceĭ maĭ puternicĭ decât eĭ.
497. Ni ti trazĭ, ni ti gunèşĭ. (Nicĭ te tragĭ, nicĭ te grăbescĭ.) Se aplică celor îndărătnicĭ şi încăpăţinaţĭ.
498. Carĭ trăĭaşti, chirdusęşti, (Cine rabdă, cine suferă, câştigă.)
499. Ŭomu cu tufecu miręşti şi nu poati ugodì! (Omul cu puşca ochesce şi nu póte lovì), necum cu piétra saŭ cu alt-cevà.
500. Tuleà-ŭ! (Tulesce-o!) Şterge-o!
501. La turc şi văc'ǫf? (La Turc şi imobil religios?) Arată credinţa creştinilor, că aşeḑĕminte religióse — în sens creştinesc — la Turcĭ este cu neputinţă! Este cu neputinţă să te aştepţĭ la o faptă frumósă, la o faptă creştinéscă din partea Turcilor.
502. Acu turèşĭ dupu tini, să afli antru (ăntru, întru) tini. (Dacă aruncĭ după tine, o să afli înaintea ta.) Adecă: Dacă calomniezĭ pe cine-và la spate, în absenţă, pedépsa îţĭ va venì în faţă. Arată, că nu este bine să vorbescĭ de rĕŭ pe cine-và, căcĭ ce spuĭ, va eşì la iveală.
503. Li turì plocĭli. (Le aruncă potcóvele.) Adecă: a murit. Veḑĭ No. 491.
504. Turţiḻĭ unā-laḻiţĭ nu-şĭ scot ŭocḻiḻĭ. (Turciĭ unul altuia nu-şĭ scot ochiĭ.) Adecă: nu-şĭ fac rĕŭ unul altuia. Ln.
505. Turtă la f'ęsiră. (Turtă îl făcură.) A face mĕr pe cine-và, a omorî în bătăĭ.
506. Ţàvala-ţùvala. Ngr. Ἄνω-κάτω. Când doĭ cânĭ de pildă se înhaţă şi se tăvălesc rĕŭ, se ḑice, că s'aŭ tăvălit: *ţàvala-ţùvala.* În mare desordine.
507. Mănancă ca ţoglăv (Mânâncă ca un balaur.) Adecă: mult şi repede.
508. Cǫt un «ţăţumàn». (Cât un «*ţăţumàn*».) Adecă: înalt şi urît. Arom.: *gaḻiamàn.*
509. An ţer ti ubid'ęm, şi tu an pimìnt să ìĭ! (În cer te căutam şi tu în pămînt să fiĭ!) Când căutăm ce-và, şi-l găsim după multă cercetare, deşì nu erà tocmaĭ cine scie unde ascuns.
510. Di ŭocḻi negri? (De ochĭ negri?) Adecă: de dragul cuĭ-và?
511. Bra! s-nu-ţĭ ĭa di ŭocḻiu 40 di ŭorĭ! (Mĕĭ! să nu-ţĭ fie de deochĭ de 40 de orĭ!) Expresiune ce se întrebuinţéză pentru cine-và, ca să nu-ĭ fie de deochiŭ: când e preà frumos, drăguţ, etc. Înainte de a ḑice cuvintele de maĭ sus, se scuipă.
512. Aţĭ la taḻĭă ŭocḻiu? (Îţĭ prinde — îţĭ taie — ochiul?) Adecă: Pricepĭ? Creḑĭ, că se póte? Îţĭ daĭ cu ideea, că se póte?
513. Ăşĭ spil'ǫ ŭocḻiḻĭ di ĭel. (Îşĭ spălă ochiĭ de el.) A perde ce-và pentru tot-deauna; a ne scăpà ocasiunea favorabilă pentru tot-deauna.
514. Ăḻĭ si răsfitară ŭoĭli. (Îĭ fătară oile.) Ḑicĕtórea se întrebuinţéză la adresa cuĭ-và, care este bucuros pentru ce-và, precum şi ironic, când cine-và se bucură fără vre-un cuvînt binecuvîntat, aşà de florile mĕruluĭ.
515. La pişară ŭoĭli. (Îl pişară oile.) Când cine-và se îmbolnăvesce; când cine-và este de natură bolnăviciósă.

516. Bileà ŭoĭ, răneà, lupĭ. (Jupóie oĭ, nutresce lupĭ.) Se aplică beilor cămătarĭ şi funcţionarilor turcĭ, asupritorĭ, carĭ ca nisce lupĭ jupóie pe bieţiĭ creştinĭ din satele acestea.
517. Ŭolaru cu ărbu bẹ apu. (Olarul cu hărbul bea apă.) Adecă: Aşà merge vorba, ca meşteşugariĭ să facă pentru alţiĭ şi pentru sine nu! De pildă cismarul să facă cisme pentru alţiĭ, şi pentru sine nu; eĭ pórtă ghete rupte şi pentru alţiĭ fac nouĕ. Tot aşà şi despre olarĭ.
518. Păn să bẹĭ un ţigàr şi ĭel vini. (Până să beĭ, să fumezĭ o ţigară şi el venì.) Adecă: fórte de grabă, fără mare întârḑiere.
519. Aşĭ lọ pòtnina di oà. (S'a dus draculuĭ de acì.)
520. Ubăvil'a n-zid nu si puni, (Frumuseţea nu se pune — nu se lipesce — în zid.) Adecă: Nu frumuseţe se cere, ci minte şi vrednicie, frumuseţea fiind trecĕtóre.
521. Ugọră la f'ẹsiră, (Ogóre, ţarină îl făcură.) A despoià pe cine-và; a-l reduce la sapă de lemn. — (Când intră oile într'un ogor şi strică totul, devine ţarina par'că ar fi arată de curînd.)
522. An ungl'ă-şĭ cată, ca vălturu. (În unghie îşĭ cată, ca vulturul.) Se aplică acelora, carĭ se bizue pe propria lor muncă în lupta pentru existenţă.
Notă. Se crede, că vulturul, ca să scie unde se află un stârv, se uită în unghiĭ.
522 bis. Ungl'ă şi carni-s. (Unghie şi carne sunt.) A fi amicĭ bunĭ. Petru Iufu.
523. Sinătòs aşi anţăpọ ungl'ăl̦i. (Tare îşĭ înţepă unghiile.) Adecă: şĭ-a înfipt unghiile bine, s'a aranjat bine, s'a regulat cum trebuie.
524. Pọnă ĭundi să-mĭ vẹdă ŭocl̦il'ĭ! (Până unde să-mĭ vaḑă ochiĭ.) Adecă: până la capĕtul pămîntuluĭ. (În desperare cine-và îşĭ iea lumea în cap.)
525. Ŭom nivizùt di lumi, ăĭ ŭom nivizùt di ţìva. (Om care n'a vĕḑut lume, e om care n'a vĕḑut nimic.) Adecă: Cel neumblat prin lume, nu scie nimic.
526. Ŭomu Dòmnuluĭ. (Omul luĭ Dumneḑeŭ.) Adecă: bun, blând, cinstit, adevĕrat creştin; om simplu.
527. Mari lucru di ŭom. (Mare lucru de om.) Adecă: om de seamă.
528. Ŭom màscuri! (Om bărbat!) Adecă: voinic coleà!
529. Ŭom niiş'ọt di casă. (Om neeşit din casă.) Om simplu, om neumblat prin lume.
530. Ŭom cu cruţea n-frunti. (Om cu crucea în frunte.) Om drept; creştin adevĕrat.
531. Dinti ŭom. (Dinte — om.) Om nesupus; care ţine pept; neplecat cu capul.
532. Tu şi ŭom! (Tu şi om!) Când e vorba de ụn netrebnic. Ln.
533. Cucòt ŭom. (Cocoş om). Om mândru, care nu cedéză cu una cu douĕ.
534. Ŭom oacă. (Om «*oacă?*») Om neputincios; om prost, nepriceput.
535. Sfărdil ŭom. (Om sfredel). A fi sfredeluşul draculuĭ; a se băgà în tóte, fără ca să se simtă cum şi ce.
536. Anvìt ŭom. (Încolăcit om.) Adecă: care se necăjesce. (!)

537. Ca ŭorbu di tuĭàg. (Ca orbul de toiag.) Adecă: a se ţiné ca orbul de toiag, de bĕţ, spre a nu cădé în gropĭ.
538. Goală: «Zdravu-jivu» fără ŭoŭ roşi? (Numaĭ «sănătos-bine» fără oŭ roşu?) Aşà spun Năntenii creştinilor din satele vecine, când la Pascĭ nu li se dă ouĕ în visitele pe carĭ le fac. Se aplică nemulţumiţilor de vorbe góle, fără ce-và maĭ material.
539. Carĭ ubideşti coarni, rămọni şi fără urecli. (Cine cere córne, rĕmâne şi fără urechĭ.) Adecă: Cine nu se mulţumesce cu puţin, perde şi ce are.
540. Ur'ẹclili pọnă-mĭ si ampliară. (Până ce mi se umplură urechile.) Adecă: până ce am priceput bine de tot.
541. Aţĭ amplịọ urẹclĭa? (Ţi se umplu urechea?) Aĭ înţeles, aĭ priceput?
542. Si faţi urẹclĭă. (Se face ureche.) Adecă: spion; trădător.
543. Ăĭ trimìs urẹclĭă. (A fi trimis ca spion; ca un trădător.)
544. Ăşĭ trăgnì urẹclĭa. (Îşĭ trase urechea.) A se sperià, — când e vorba de un om rĕŭ—: *Si spăr'ọ di ţela ŭom, di-şĭ trăgnì urẹcḷa* = Se sperie de acel om, că-şĭ trase, că se apucă de urechĭ. — A se ruşinà.
545. Ălĭ mirìră urèclili. (Îĭ măsurară urechile.) A face măgar pe cine-và.
546. Ălĭ căzură urèclili. (Îĭ cădură urechile.) A fi trist, măhnit.
547. Dọ-ţĭ urẹclĭă! (Dă-ţĭ urechea.) Ascultă, cercetéză să aflì ce se maĭ aude pe afară.
548. Ampliă urma. (Umple urma.) Grăbesce-te! du-te maì iute, maĭ degrabă.
549. Ursọñĭa cu furnìzĭ si poati săturari? (Ursa cu furnicĭ se póte săturà?) Se aplică acelora carĭ din firea lor nu se pot mulţumì cu bagatele, ci natura le reclamă ce-và substanţial.
550. Pri uscàt zgàĭeră; pri ud tăvăliă. (Pe uscatul—pămînt—zgârie-l, sapă-l; pe cel ud—adecă móle—tăvălesce-l, rĕstórnă-l.) Se aplică agricultorilor carĭ, dacă doresc să aibă rod bun la timp, se cere, să lucreze ogorul, după cum reclamă felul pămîntuluĭ.
551. Ănţilẹzi cọt ţela di la uşă. (Înţelege cât acela de la uşe), adecă: cât înţelege cânele; de loc a nu pricepe de vorbă.
552. La lọ valea. (Îl luă, îl târî rîul.) Adecă: îl apucă nenorocirea, merge spre ruină. Când afacerile cuĭ-và îĭ merg rĕŭ.
553. Si vampirisì. (S'a făcut vampir.) Adecă: a devenit rĕŭ ca un vampir.
554. Ca vălturilĭ pri mrăşă. (Ca vulturiĭ pe stârv.) Se aplică acelor, carĭ se năpustesc asupra cuĭ-và saŭ ce-và, cu mare fụrie, cu mare flămânḑire. Aromâneşte: *Se aurñì ca orñiu* (se năpăstuì ca un corb mare, ca un vultur.)
555. Cată ca vămpìr. (Cată, se uità ca un vampir.) A se uità rĕŭ.
556. Că nu verĭ, pristi lu maţa. (Dacă nu vreĭ, peste a pisiciĭ). Dacă nu vreĭ, puţină pagubă, puţin ne pasă.
557. Ieşĭ vẹrdi ancă. (Eştĭ încă verde.) Adecă: eştĭ încă necopt la minte, ca pómele necópte, carĭ sunt verḑĭ, când nu sunt cópte bine.
558. Ụrzică vẹrdi. (Verde ca urzica.)

559. Vẹrdi că guştir. (Verde ca o şopârlă.) Se ḑice de ómenii carĭ, supĕrându-se, devin paliḑĭ la faţă. Se întrebuinţéză pentru a arătà, că cine-và s'a supĕrat foc.
560. Vẹ di vidẹri. (A avé de vĕḑut suferinţe.) Adecă: maĭ avem de suferit, maĭ avem de vĕḑut miseriĭ.
561. Ancă ari di vidẹri cu ţista tọŭ cap. (Maĭ este încă de vĕḑut, de suferit, cu acest cap al tĕŭ.) Cu un aşà cap, cu aşà minte, multe aĭ să maĭ tragĭ.
562. Alĭ si stup'ọ viliţa. (I se astupă bărbia.) (?)
563. Ghioari vinit. (Vînĕt, albastru ca viorele.)
564. Vinit ca drob. (Vînĕt ca ficaţiĭ, drobiĭ.)
565. Vinit ca pirunigă. (Vinĕt ca un mac.)
566. Fuzi ca viuturiţă. (Fuge ca furtuna.) A merge fórte repede, ca o vijelie.
567. Cată ca vìrculàc. (Cată, se uită ca un vârcolac.) Adecă: rĕŭ.
568. Emin vezĭ vlah şi ţẹră-lĭ «urdă», faţi? (Abià veḑĭ pe Român şi cere-ĭ «urdă» merge, face?) Se aplică acelora carĭ la prima vedere încep a-ţĭ vorbì de suferinţele şi nevoile lor, ca să le viĭ în ajutor. Buna purtare cere, ca întâĭ să-l întrebĭ pe om de sănătate, de cum îĭ merg treburile, şi apoĭ să-ĭ cerĭ ajutor, ca să nu se créḑă, că ceea ce te aduce pe lângă dînsul este numaĭ interesul.
569. Vrẹmea-ŭ vindi palĭa. (Vremea vinde paiele—cu preţ.) Ln.
570. Si vrìculisì (Se făcŭ vârcolac.) Adecă: a devenit rĕŭ.
571. Cu ligàt zagàr, ĭepur nu luvèşĭ. (Cu legat ogar, epure nu vînezĭ.)
572. Acu zăbăvẹşti, nu si grişaşti. (Dacă zăbăvesce, nu se uită.) Adecă: póte întârḑià, dar nu uită a se rĕsbunà.
573. Pri ĭundi ĭẹsi zboru, pri cola şi sùflitu. (Pe unde ese vorba, pe acolo şi sufletul.) Pentru a arătà, că cine-và este om de cuvînt.
574. Cọt zbur'ọm, cọta griş'ọm. (Cât vorbim, pe atâta greşim.) Adecă: Cu cât maĭ mult vorbim, cu atâta maĭ mult suntem supuşĭ să şi greşim; numaĭ cine tace, nu greşesce.
575. Şa-lĭ vini di zìţiri. (Aşà-ĭ venì a ḑice.) Adecă: aşà-ĭ convine să ḑică.
576. Di ca cum ăĭ zisu, să iă! (Precum e ḑis, aşà să fie.) Cum o fi scris, cum o fi menit, aşà să fie!
577. Zisu cu fatu nu-ĭ una. (Ḑicerea cu faptul nu-ĭ una.) A ḑice este una şi a face este alta.
578. La ŭom cu zort alĭ si lẹ, amă nu-lĭ si da. (Omuluĭ cu de-asila i se iea, dar nu i se póte da.) Unuĭ om îĭ poţĭ face rĕŭ cu puterea, dar nu şi bine.
579. Urnişọ-la ca di pri Zọuă. (Rostogolesce-l ca de pre muntele Zîna.) A vorbì prăpăstiĭ.
580. Zuŭa-ta! (Este ḑiua ta!) Îţĭ este rîndul să fiĭ puternic.
581. Zuŭa ţi duţi, anu nu duţi. (Ḑiua ce aduce, anul nu aduce.)

VII. Limbagiul convențional.

Există la Românii din Meglenia, ca și la Aromânĭ, un limbagiŭ care s'ar puté numì convențional; cu acest limbagiŭ se înțeleg în fața străinilor fără a fi pricepuțĭ. Iată câte-và exemple din acest limbagiŭ convențional, prin tradițiune păstrat. Exemplele aduse acì, sunt dintre cele maĭ întrebuințate.

1. **negru** = soldat turc. *Vini un negru*, a venit un soldat.
2. **neğră** = cafeà.
3. **albă** = rachiŭ.
4. **roși** = [roș] vin.
5. **ĭarbă** = pâne.
6. **rupti** = [rupte] parale, banĭ.
7. **știrnută** = [așternută], femee, soție.
8. **jăgoaĭă** = picióre.
9. **ŭorb** = [orb] cerșetor. La Aromânĭ: *vine un orbu*, însémnă și venì un cerșetor.
10. **ŭocli** = [ochĭ] ceștĭ de cafeà.
11. **crivă** = [strîmbă] salut turcesc: *Fă-lĭ ună crivă* [Salută-l turcesce!]
Notă. Originea acesteia se explică, dacă se are în vedere, că la salutul turcesc, cine-và este nevoit a se îndoĭ întâĭ și apoĭ iarășĭ să-șĭ capete atitudinea dréptă.
12. **clămpărloasă** = [?] salut turcesc.
13. **pruvulìt** = [puternic] pușcă.
14. **bătŭt** = [sunat] césul. *Cătu-i bătutu?* Cât e césul?
15. **crivă** = [strîmbă], sabie. [După împrejurare: arată salutul turcesc saŭ sabia.]
16. **răb** [saŭ: *ărb*] = [hîrb], flămând: *Vini răbu!* A venit flămândul! [Oșanĭ]. (1)
17. **nalta** = [înaltă] conacul beuluĭ de la moșie: *Pri nalta ram*, eram la conac.
18. **Cengu!** = Țigan [*Cengu* este nume propriŭ usitat printre Țiganĭ.]
19. **neaĭnicu** = nevrednic, netot: Vini un ∾ = venì un turc netot, nevrednic.
20. **măzolu** = perde vară; om de nimic.
21. **Utcu** = gură cască.
22. **Șantarlivu** = chior, Țigan.
23. **șugi** = uscat.
24. **Pafte-manghelus** = rupt, cu burta afară; calic, ca un Țigan.
25. **Ghiftinilus** = *vini un* ∾ = venì un Țigan. [Se aplică de obiceiŭ Turcilor.]
26. **lerdu** = șiret.
27. **cumetru** = șiret.
28. **capră** = Albanes,
29. **Gogu** = prostul.
30. **pudufițu** = nerușinat. **pudufcă** = nerușinată.
31. **Chĭersenu** = lungan; *chĭersènuli!* = gură cască!
32. **gĭucu** = nepricopsit.
33. **chĭaftàvruli!** = (?!)
34. **muși** = prost.
35. **spurcàt** = [spurcat] adecă: Turc.
36. **tăĭát** [tăiat; circumcis] = Turc, pl. *tăĭàțĭ* Turcĭ.
37. **țela di la ușă** = adecă: cânele. Prin extensiune de sens, se înțeleg și Turcii.
38. **gĭangalòțĭ** = instrumente. [După sgomotul ce-l produc instrumentele.]

---

(1) Cuvintele începĕtóre cu *r* se pronunță în două felurĭ: *răb* și *ărb* (saŭ *arb*), *răzint* și *arzint*. Tot așà = *răș'on* și *arș'on* etc.

Limbagiul secret.

Ca şi la ceĭ-lalţĭ Românĭ din Turcia, există şi acì, maĭ ales printre tinerĭ, aşà ḑisa limbă păsĕréscă, care consistă în a intercalà după fie-care silabă de cuvînt o anumită literă, silabă saŭ grup de silabe, dând prin modul acesta o înfăţişare cu totul particulară limbiĭ. Se vorbesce numaĭ, când nu vreĭ să fiĭ înţeles de un străin, saŭ de unul, care deşi Român, dară nu este iniţiat în secretul acestuĭ limbagiŭ.

VIII. Jocurĭ copilărescĭ.

Maĭ tóte jocurile aŭ fost culese din gura băiatuluĭ August Riza Peana din Birislaŭ, afară de No. 8—11.

1. Na urbìliştea.

Se jócă acest joc la fel cu jocul descris de noĭ în lucrarea nóstră, «Din Literatura Poporană a Aromânilor» p. 100, No. 48. Cercul se numesce «*tăr-còl*» saŭ «*tărcòl di rọp*» = cerc de piétră, când în loc de a se face cu un bĕţ ascuţit cercul, se face cu pietri, carĭ se pun din distanţă în distanţă în formă de cerc.

Partea cuprinsă în cerc se numesce «*păzari*» = târg, şi care băiat «si bati cu picĭoru» = e lovit cu piciorul, ese din «păzari» = târg.

2. „Prîcĭa“ saŭ: „a pîrcĭa“.

Se jócă precum urméză, în doĭ băeţĭ:

Amândoĭ aŭ câte un toiag şi de la un semn numit «jirẹşcă», fie-care aruncă toiagul cât póte maĭ departe. Al cuĭ toiag e maĭ depărtat de «jirẹşcă» acela dă întâiul în fesul celuĭ-lalt, tot de la jirẹşcă.

3. A macĭca (saŭ: a macĭuca).

Descrierea joculuĭ se póte vedé în lucrarea nóstră: «Din Lit. Pop. a Aromânilor» p. 151, No. 131. Se jócă la fel. Bĕţul cu care jócă se numesce «macĭcă» = măcĭucă; gaura se numesce tot «gàură» saŭ «groapă».

Cine împlinesce numĕrul convenit, ḑice că a făcut un «cĭul», douĕ «cĭulurĭ», etc. Când e rĕmas şi nu a putut împlinì numĕrul determinat de «cĭulurĭ», capĕtă «ḑig» pl. «ḑigurĭ».

4. A capra, saŭ: «na sărata».

Este la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. maĭ sus, p. 106, No. 59: *De-a capra*; [*acri-macri* etc.].

5. Cu ŭoclĭu bòuluĭ.

Acest joc, cu óre-carĭ deosebirĭ, se jócă la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. p. 133, No. 108.

«Tòmbulul se numesce la Meglenițĭ «cĭapugă», saŭ «cĭamugă».

Întrebările se fac la fel. Cel care gonesce în jocul «cu ŭocl̦ĭu bòuluĭ» se d̦ice că «l̦ĭa țipęști» pe ceĭ-lalțĭ băețĭ.

6. «Cu topca».

«Cu topca» = cu mingea se jócă felurite jocurĭ și sunt cele maĭ gustate.

7. «Cu papa».

Se jócă cam la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. p. 144, No. 122.

8. «Jocu-n gàură».

«Jocu n-gàură» se jócă de fete, după ce se face o gaură și se aruncă apoĭ într'însa cu monede fără valóre «găzeti» și cine nimeresce maĭ bine, adună *găzetele* cele-lalte și le câștigă.

[Stavre Noe, Lund̦ini.]

9. Cu «guga».

Este jocul descris de noĭ sub numele *«cu ficĭlu»* și se jócă la fel. (1)

[Lund̦ini.]

10. «An păzari».

Se jócă acest joc la fel cu jocul *«pri un ciciòr»* al Aromânilor. Presintă asemănărĭ cu jocul de maĭ sus *«na urbìliștea»* No. 1.

[Lund̦ini, No. Stavre.]

11. «Mișĭ-mișĭ, turtulìșĭ».

Este jocul «de a-scunsele» și se jócă la fel.

* * *

(Ved̦ĭ în op. cit. maĭ sus, p. 80, No. 5: *Cuți s-la dap magaru la nuntă: în jiręşcă,* jocurĭ culese de la Rom. din Meglenia.)

IX Diferite (bóle băbescĭ, credințe, descântece, sĕrbătorĭ, etc.)

1. De turbare.

Când cine-và e mușcat de un câne turbat, ca să-ĭ trécă de turbare, se arde sub limbă cu o sulă subțire de fer, încăld̦ită la foc, până ce devine roșie

[Huma.]

(1) P. Papahagi: *Din Lit. Popor. a Arom.*, p. 91, No. 27.

2. Cum se cunósce de turbare?

Se crede, că cine-và turbéză nu numaî când este muşcat de un câne turbat, ci şi când este lătrat. Ca să se convingă, dacă cine-và sufere de turbare, i se întórce limba către sóre şi apoĭ i se şterge bine cu un petec curat şi dacă limba-ĭ lasă apă, asemenea bólelor de copiĭ, cu adevĕrat că suferă de turbare şi trebuie să i se aplice remediul de maĭ sus.

[Huma.]

3. Altă vindecare de turbare.

Se póte vindecà cel turbat şi aşà:

Iaĭ «lemn cistìt» = lemn sfînt din crucea pe care a fost rĕstignit Isus Christos, îl puĭ în aluat ca să «stăfsęscă», să se dospéscă, facĭ apoĭ din acest aluat o prescură, o ducĭ la biserică, ca să fie sfinţită de preot şi daĭ din ea o anaforă celuĭ suferind de turbare şi imediat se vindecă.

[Oşanĭ.] Stoian Arzintaru.

4. De muşcat de câne.

Când te muşcă un câne facĭ «salamură» şi puĭ la locul muşcat, repeţind din cés în cés doctoria, până se închide cu totul rana.

[Huma.]

5. Alta.

Se vindecă şi cu piper roşu, care se aplică pe rană, după ce s'a spĕlat bine cu rachiŭ tare de drojdie, ca să «frigă» locul muşcat.

[Huma.]

6. De „lăzìt“.

Nu e bine ca cine-và să «lăzęscă» = să boléscă, căcĭ se îmbolnăvesce.

7. Găina ducĕnd paiŭ.

Când găina vine acasă, ducĕnd cu sine printre fulgĭ, pene, un paiŭ ce-và, arată că mosafir va sosì in curând în acea casă.

[Oşanĭ.]

8. Găina scuturându-se.

Dacă o găină se scutură, prevestesce, că ştire rea va sosì în curând, «abèr ur'ọt.»

La Aromânĭ se explică acésta, că musafirĭ vor sosì.

[Oşanĭ.]

9. Cocoşul stând într'un picior.

Cocoşul stând într'un picior, prevestesce, că vremea se va schimbà în curând.

[Oşanĭ.]

10. Când cântă găina.

Când cântă găina asemenea unuĭ cocoş, se ḑice, simplu că «cọntă» = cântă. Dacă o găină cântă, preḑice mórtea unuĭ membru din familie. Spre a deturnà rĕul augur, se taie găina.

[Birislaŭ.]

11. Când cântă Cocoşul.

Când cocoşul cotcodocesce ca o găină, preḑice mórte. Ca să nu se întîmple prevestirea, se aduce cocoşul la biserică, unde se dăruesce popiĭ.

[Oşanĭ.]

12. Când se rupe firul.

Când o femee tórce cu furca, cu cicricul etc., şi i se rupe firul «*iru*», arată că trĕba nu-ĭ va merge bine în acea ḑi; saŭ: că lucrul pentru care este destinat firul ce se tórce nu se va maĭ face.

[Birislaŭ.]

13. Când se înódă aţa.

Când cine-và cóse o haină, cămaşă etc. şi i se înódă aţa în cursul cusutuluĭ, arată că persóna care va purtà acéstă haină, se va mândrì cu ea, îĭ va merge bine.

[Lunḑini.]

14. După apunerea sóreluĭ.

Apunênd sórele, nu este bine ca cine-và să se adăpostéscă sub stréşina caseĭ, fiind-că vin «cervìñili» şi zọnili (1) de-l calcă şi-l îmbolnăvesc.

[Oşanĭ.]

15. De iubire.

Ca să facĭ să te ĭubéscă o fată, te servescĭ de mijlocul următor:

Prinḑĭ un liliac, îl fierbĭ şi din carnea omoplatului puĭ niţel într'o zmochină saŭ stafidă, pe care o daĭ să o mânânce persóna, care dorescĭ să te iubéscă.

Osul iadeş şi omoplatul liliaculuĭ încă sunt bune de doctorie.

[Oşanĭ.]

16. Ca să-ţĭ trăéscă copiiĭ.

Când uneĭ femeĭ nu-ĭ trăesc copiiĭ, ca să nu-ĭ maĭ móră, găuresce ambele urechĭ nouluĭ născut. Rĕutatea prin acest mod se îndepărtéză de la băiat.

(1) Ielele, Ḑînele.

Saŭ: După ce înfăşorĭ bine pe noul născut, îl aruncĭ în drum şi-l laşĭ până ce trece cine-và, ca să-l ridice. Ridicându-l, aparĭ şi-l rogĭ pe acela, orĭ-care o fi el, ca să devie naşul nouluĭ născut şi copilul va trăì.

[Oşanĭ, Birislaŭ.]

17. „Piduţ`ǫl".

«Piduţ`ǫl» este bóla care face să aĭ mâncărime la picióre. Se capĕtă, când cine-và calcă în cercul = «tărcolu» de cenuşe. De aceea este bine să te păzescĭ de a-ţĭ întinde piciórele în foc.

[Oşanĭ.]

18. De muşcătură de şérpe.

Când te muşcă un şérpe, să cauţĭ brósce de cele galbene la burtă; puĭ câte una din ele, vie, pe rană şi o ţiĭ până ce mórе; apoĭ puĭ alta şi tot aşà maĭ departe, până dispare tótă umflătura şi te vindecĭ. Semnul vindecăriĭ ţi-l indică brósca, care pusă pe rană nu maĭ móre, ceea ce arată, că tot veninul din rană s'a supt.

[Oşanĭ.]

19. De iubire.

Dacă poţĭ găsì trifoiŭ [«ditilină» saŭ: «longi divă»] cu patru foĭ, îl laşĭ în altarul din biserică 40 de ḑile, ca să se sfinţéscă şi apoĭ, purtându-l asupra-ţĭ, are misteriósa putere, ca să atragă spre tine orĭ-ce femee veĭ atinge cu el

[Oşanĭ.]

20. Când bróscele cărcăesc.

Dacă bróscele cărcăesc semnificativ, adecă în mod cam neobicĭnuit, arată că ele se bucură, fiind-că în curînd va plouà.

[Oşanĭ.]

21. Vampir.

Când trece pe de-asupra mortuluĭ o vieţuitóre óre-care, face ca acel mort să devie vampir. Credinţa în vampirĭ este tot aşa de răspândită, ca la tóte popórele din peninsula balcanică.

22. Mórte.

Ceĭ carĭ pórtă pe mort, nu e bine să se uite îndărăt, căcĭ atuncĭ va murì şi altul.

23. Ca să nu devii dator.

Nu este bine să-ţĭ întinḑĭ piciórele la masă, căcĭ deviĭ dator la cămătar

24. Când perḑĭ o vită.

Când perḑĭ o vită, iată ce trebue să facĭ spre a o găsì:
Întâiŭ, dacă e vită mare, boŭ, vacă, cal, etc., puĭ o potcóvă în foc, ca vita să nu fie mâncată de lup.
Se cere ca potcóva să fie cât maĭ potrivită cu piciorul viteĭ perdute.
În casul, când nu se găsesce de loc în casă o potcóvă, să legĭ «vir̀ghili di foc» [nisce fere ce se obicĭnuesc la vatră, pentru diferite întrebuinţărĭ], ca prin modul acesta să legĭ şi gura fiarelor sĕlbatice, spre a nu puté mâncà vita perdută.

[Oşanĭ.]

25.

Dacă îmbracĭ, din nebăgare de sémă, cămăşa pe dos, aĭ să te îmbolnăvescĭ.

[Huma.]

26. De deochiŭ.

Un copil, ca să nu se deóche, îmbracă ismenele pe dos, saŭ unul din ciorapĭ.

[Birislaŭ.]

27. Şerpĭ din perĭ de cal.

Se crede, că punênd cóma de cal în apă stătătóre saŭ în rîŭ, după 40 de ḑile, fie-care din periĭ cómeĭ devin şerpĭ. Aceştĭ şerpĭ ar fi inofensivĭ şi numaĭ în apă pot trăì.

[Lunḑini.]

28. Cântecul de cucuvae.

Când cântă o cucuvae [«*uluvẹĭcă*, Ln.] în sat, preḑice nenorocirĭ pentru locuitorĭ; dacă cântă în curtea cuĭ-và, preḑice mórte pentru casa aceea, saŭ o nenorocire mare.

29. «Ghionu».

Când pasĕrea «Ghionu» cântă nóptea într'un sat, prevestesce că în vara aceea va fi bântuită partea loculuĭ de o mulţime de hoţĭ.

[Oşanĭ.]

30. Popă.

Dacă visezĭ popă, rĕŭ îţĭ va merge.

[Oşanĭ.]

31. Când pornescĭ.

Odată ce aĭ pornit, nu este bine să te întorcĭ din drum, căcĭ îţĭ va merge rĕŭ.

[Oşanĭ.]

32. Şérpe.

«Răstăllĭatura de şérpe [adecă: dacă întîmpinĭ şérpe], arată că-ţĭ va merge bine şi că veĭ câştigà banĭ.

[Oşanĭ.]

33. Porc.

Când porcul se jócă în coteţ [«còcină»] prevestesce că [«boari si caţă»] vînt va prinde.

[Lunḑini.]

34. Cocoşul.

Când cântă cocoşul *ăntru vac'ọt* saŭ *dupu vac'ọt* [înainte de timp saŭ după timp], fără să-ĭ fie momentul [«*fără să-lĭ iă ùrdinu*»], arată că vremea se va schimbà, se va face frumósă, dacă e rea şi rea dacă e vreme frumósă.

[Oşanĭ.]

35. Cocoşul.

Când cântă cocoşul «ăntru vrẹmi» = înainte de timp şi latră cânii, arată veste rea.

Dacă mulţĭ cocoşĭ şi maĭ toţĭ cânii din sat latră, arată că nenorocire va venì peste tot satul.

[Oşanĭ.]

36. Când tună.

Când tună, nu este bine să staĭ la masă, ca să mânâncĭ, căcĭ te trăsnesce. Tot aşà nu este bine să staĭ la uşe, la feréstră, sub pomĭ, şi nicì să porţĭ armă cu tine.

Când tună să staĭ întins pe burtă, că nu te trăsnesce.

Când fulgeră se ḑice, că sf. Ilie cu calul sĕŭ calcă pe stâncĭ de cremene şi din ciocnirea potcóvelor cu cremenele, resultă fulgerele.

[Oşanĭ.]

37. «Stamna».

Nu e bine să ducĭ ulciorul «[stamnă]» gol, căcĭ se golesce hambarul de vipt.

[Oşanĭ.]

38. «Răstăļiătură».

Dacă pornescĭ unde-và şi te întîmpină o femee cu vasele góle, [care se duce să aducă apă de la cişmeà], e bine să te întorcĭ din noŭ acasă, să staĭ puţin şi apoĭ să pornescĭ, unde ţi-aĭ propus, dacă dorescì să nu-ţĭ mérgă rĕŭ.

[Oşanĭ.]

39. Oŭ mititel.

Când o găină ouă *«ŭoŭ minùt»* = oŭ mititel, şi nu ca de obiceiŭ, prevestesce mórtea stăpânuluĭ, a unuĭ membru din acea familie saŭ a uneì vite marĭ. *Ŭou minùt* este fără *«gălbinùş»*.

40. Calul.

Dacă calul, trecĕnd prin apă, se pişe, arată noroc: *«sεmn bun»*.

41. Când bubue focul.

Când bubue [«Oş.: fufuţeşti», Ln., Brv.: buciaşti] focul, arată că lumea te vorbesce de rĕŭ.

42. Epure.

Dacă întâlnescĭ epure pe drum, să te întorcĭ de treĭ orĭ îndărăt cu 40 de coţĭ saŭ paşĭ, şi să ḑicĭ; *«nu mi duc»* = nu mĕ duc şi apoĭ să-ţĭ continuĭ drumul, dacă dorescĭ să nu ţi se întîmple o nenorocire óre-care în drum.

43. Papucul.

Nu este bine să umbli numaĭ cu un papuc, căcĭ îţĭ móre mamă-ta.

[Oşanĭ.]

44. Apă.

Nu este bine să te urinezĭ în apă, căcĭ îţí móre mama.

[Oşanĭ, Birislaŭ.]

45. Şérpe.

O femee, care ar întâlnì un şérpe, ar puté să facă ca şérpele să se înţepenéscă locului, când şĭ'ar muşcà capĕtul cosiţeĭ şi s'ar uità în acelaşĭ timp spre sóre de treĭ orĭ şi apoĭ de treĭ orĭ la şérpe.

[Oşanĭ.]

46. De roșață.

Când te dóre ochiul de bóla *«rușață»* = înroșirea ochilor, să ieaĭ *«strigľiată»*, oŭ și *«stipsi»* = pétră acră, să le amesteci și punênd amestecătura pe un petec spălat, să o așezĭ frumos pe ochiŭ și să o legĭ. O lașĭ să steà maĭ mult timp și apoĭ o schimbĭ încă odată saŭ de douĕ orĭ, și îțĭ trece.

[Oșanĭ.]

47. Stele.

Când vedĭ că cad stele, arată că hoțiĭ sunt urmărițĭ de potere: *«Cǫn cad stęli, furiľĭ ľia putirès»*.

48. Vîntul.

Când suflă vîntul puternic: *«Cǫn suflă boarea»*, e semn că suflet de om a perit: *«ari pirìt vrin ŭom»*.

Tanca Toma [Oșanĭ.]

49. Acul.

Dacă nu daĭ acul în mână, să știĭ că la cununie, [la curùñĭ] veĭ beșì și te veĭ face de rîs.

Tanca Toma [Oșanĭ.]

50. Ḑile faste și nefaste.

«Lunĭa și Joĭa sa buni sa chinisèșĭ»=[Lunĭ și Joĭ sunt bune — ḑile — de pornit la drum.]

Asemenea sînt bune ḑile «să sęmiñĭ»=să semenĭ.

«Marția» și «Vineria» nu sunt bune. Vinerĭ nu se ară și uniĭ maĭ religioșĭ nu ară nicĭ Mercurĭ.

Toma Tanca [Oșanĭ.]

51. Când nu plouă.

Dacă nu plouă [«acù nu męrzi ploaĭă»], causa este că Domnųl Dumneḑeŭ nu ne iubesce. Ca să plouă, se așéză pirostria pe dos.

[Oșanĭ.]

52. De semĕnat.

Când se începe semĕnatul ogórelor și grădiuelor, este obiceiul să se ieà din grăunțele cu carĭ se va semĕnà și să se trécă printr'un inel de argint. Apoĭ se face o turtă în care se pun și aceste grăunțe ast-fel vrăjite, și întrégă se duce la agru. Grâul atuncĭ [saŭ orí-ce alt soiŭ de cereale] va fi

curat ca argintul [inelul de argint] şi va fi cules tot, fără nicĭ o lipsă [ca turta întrégă].

Noe Dumitru [Lunḑinĭ.]

53. Descântarea.

Când se deóche un prunc, dacă nu-ĭ trece curând, se vede după faptul că bolesce, e palid la faţă, sufere de frigurĭ, i se umflă obrazul, piciórele şi mânile.

Atuncĭ lécul este descântarea. Descântarea se face în cincĭ felurĭ.

54. a).

Se va găsì un cap de berbece negru, apoĭ într'o ḑi de Mercurĭ saŭ Sâmbătă, i se vor scóte ochiĭ căpăţineĭ de berbece şi se vor pune să fiérbă într'o ólă nouă. După ce fierb, se scóte óla de pe foc şi se pune într'un loc curat, într'un ungher. Des de diminéţă, în tihnă, când nu vrăjesc încă *lùmili* (ómeniĭ), vine baba de iea în braţe pruncul deochiat şi se duce de se aşéḑă în mijlocul caseĭ, drept sub stâlpul caseĭ numit *popă*. Acì apoĭ îl aşéḑă pe copil într'o albie mare, îl desbracă în pielea gólă, apoĭ luând baba ciurul cu mâna stângă, i-l pune în cap, iar cu mâna dréptă îĭ tórnă apa peste ciur şi în modul acesta spală pe suferind. Apoĭ îl iea mamă-sa, gol cum este, şi-l primenesce repede cu alte rufe noĭ şi curate. Apoĭ baba strînge apă din albie iarăşĭ în ólă, iea şi rufele bolnavuluĭ şi încă până ce nu s'a luminat de ḑi, se duce la rîŭ, unde varsă apa, şi unde spală rufele frumos şi se întórce apoĭ acasă.

Ochiĭ fierţĭ i se cos copiluluĭ de haină, ca să-ĭ pórte cu sine.

55. b).

Se scot din douĕ-ḑecĭ de pescĭ treĭ-ḑecĭ şi nouĕ de ochĭ şi tot ca maĭ sus, se fierbe într'o ólă, Mercurea saŭ Sâmbăta, şi apoĭ în ḑiua următóre, des de diminéţă, se descântă copilul bolnav, cum s'a arătat maĭ sus.

56. c).

Bunicul saŭ tatăl celuĭ bolnav, se duce şi caută în jurul cătunuluĭ şépte óse de vite mórte, dar trebue să ţie minte şi locurile unde a găsit fie-care os. Apoĭ se pun şi se fierb într'un vas, cum s'a spus maĭ sus, apoĭ în ḑiua următóre, înainte de a se luminà de ḑi, se duce şi pune fie-care os la locul sĕŭ. Se crede, că, prin spĕlarea cu apă de óse de vite mórte, copilul se vindecă pe deplin.

57. d).

Bunicul orĭ bunica se duce, cu o fată saŭ cu un băiat şi cu o ólă, ca să ieà apă *mută* de la şépte fântânĭ, dar chiar de unde izvorĕsc apele, *di la mumi.* Apoĭ fără să vorbéscă de loc, iarăşĭ se întorc acasă şi descântă cu apa *mută* pe bolnav. Apa apoĭ e strînsă din noŭ în ólă şi se varsă în ḑiua următóre într'una din apele cele maĭ apropiate, de unde s'a luat.

58. e).

Într'o Mercurĭ, pe la apus de sóre, îşĭ iea baba o copită de cal, câte-và grăunţe de orz, un ban de argint, le légă cu o aţă roşie şi se duce unde scie, că este un mărăcine de descântat *(spin di puliiri).* Acest spin este tufos, cu frunzele cenuşii-albiciόse, cu florĭ albe, în formă de buchet şi face nisce bóbe roşiĭ. Acì légă copila banul de argint de spin, pune grăunţele de orz la rădăcină şi apoĭ i se adreséză mărăcineluĭ: «Scoală-ti cur`ọn, nazubeà-la «şi f`ẹrica-la calu şi s-ti duţĭ la un cĭas să afli lẹc la loşu şi ca să viñĭ, lẹcu «s-la laşĭ pri spinu toŭ.» (Scolă-te, potcovesce-ţĭ calul şi să te ducĭ imediat să afli léc pentru cel bolnav şi când veĭ venì, lécul să-l laşĭ pe spinul tĕŭ.) Apoĭ baba se întórce acasă. Apoĭ în amurg, când toţĭ se odihnesc, îşĭ iea baba o sapă şi se duce de scóte spinul, îl lasă apoĭ vre-o jumătate de cés sub streşina caseĭ şi după acésta îl duce în casă. Spinul se pune într'o căldare mare şi fierbe până ce apa din căldare devine albă; se scóte apoĭ căldarea de la foc şi se pune într'un loc curat, într'un ungher *(chĭoşi).* Pe la miezul nopţiĭ vine baba şi observă apa care, dacă e roşatică, este dovadă că e bună pentru léc. Atuncĭ se procedéză să se descânte cu acéstă apă, cum s'a descris maĭ sus la No. 54 a). După ce bolnavul este descântat, se strînge apa cu care a fost spălat şi se varsă în riŭ, unde i se spală şi rufele.

Aceĭ din casă, timp de un cés şi maĭ bine, până ce vre-un câne saŭ găină nu umblă prin locul unde s'a descântat, nu es din cameră. Prin modul acesta rĕul rĕmas în acel loc cade asupra fiinţeĭ ce a umblat întâi acì, după descântare.

Dacă apa din căldare nu s'a înroşit, nu este bună de léc şi se varsă.

Aceste două felurĭ de descântare din urmă se fac şi la ómenĭ marĭ.

[Birlslaŭ.]

59. **Turiri lu plọnsu.**

Micu, cọn plọnḑi, di-ca să-ḽı putnẹscă, acu nu la pẹrdi plọnsu, tunţea ăḽĭ fac lanti dọŭ lẹcurĭ, ţe si cḽiamă: «**turirea lu plọnsu**».

Ţista lẹc si faţi şa:

a) Dirèp viniri vaţḽli di la văcaru,

59. **Aruncarea plânsuluĭ.**

Micul [copil], când plânge, după ce i se descântă, dacă nu-ĭ piere plânsul, [dacă nu perde plânsul], atuncĭ i se fac alte două lécurĭ, ce se chémă «aruncarea [alungarea] plânsuluĭ».

Acest léc se face aşà:

aŭ lę moaşa căciua [căcĭula] lu micu şi si duţi di li priştętă vaţĭli şi-ŭ şutnęşti căcĭua ăntru eali şi si scundi cola, di si za-uşaşti, ca să tręcă vrină vită ălìz pristi ea şi-ŭ lę căcĭua şi-şĭ vini casă di-ļi-ŭ puni lu micu.

* * *

b) Si dară şi şa ţista lęc:

Ięsi prin miràc şi si zăcată prin toţĭ munţiļĭ, şi ca să vędă vrin foc, si toarnă di lę treĭ tàcĭŭñĭ prinşĭ din ŭògnişti, ĭęsi ară ăn triuşă şi ziţi:

«Pănă cmo plǫnsu ra pri X... ară di oa-’ncola să si ducă pri ţela focu din munti».

La sfacă zìţiri, şutnęşti cǫti un tăcĭuni cutru ţela focu din munti şi-şĭ antră-n casă.

a) Drept când vin vacile de la văcar, bătrîna iea căciula miculuĭ [copil] şi se duce de le aştéptă vacile şi o aruncă căciula între ele şi se ascunde acolo, ca să iea aminte, să trécă neapărat vre-o vită peste ea; apoĭ îşĭ iea căciula şi-şĭ vine acasă de o pune miculuĭ.

* * *

b) Se face şi ast-fel acest léc:

Esă în amurgul seriĭ [bătrîna] şi cată prin toţĭ munţiĭ, şi dacă va vedé vre-un foc, se întórce de iea treĭ tăciunĭ aprinşĭ din cămin, esă iară în curte [arie] şi ḑice:

‹Până acuma plânsul era pe X..., iară de aicĭ încǫlo să se ducă pe focul acela din munte.»

La fie-çare ḑicere, aruncă câte un tăciune către acel foc din munte şi-şĭ intră în casă.

[Huma.]

60. Cǫu răsari-n sou micu.

S'ǫmbăta diminęţa-ta si duţi ună babă moaşă curată (fără barbàt) di află ună jeļĭcă din apu din axèn sinor, ca să-ŭ ducă casă; aŭ puni pri pragu di uşa mari; aţi află ună suvaļĭcă (furlină custandinacĭcă), ţe, ca să-şĭ scoată capu jeļĭca, aŭ calcă cu direptu picĭòr şi-ļĭ la zătaraşti capu cu furlina, că la jungļĭari; aţi-ŭ scoati soĭca şi-ļĭ la taļĭă bun capu şi la cipnęşti ficĭoru cu capu, cum ăĭ di sǫnḑi, ăn patru razgloburĭ: la dǫŭli mǫñĭ, sup coturĭ şi sup dǫŭli zinucļi; aţi la coasi capu di brǫn la ficĭoru s-la poartă cu ĭel, ară jeļĭca jungļĭată aŭ scundi ăn atoali.

60. Când pruncul tresare în somn.

Sâmbătă diminéţa se duce o babă bătrînă curată (fără a fi dormit cu moşul), de află o bróscă ţestósă din apă din hotar străin, ca să o aducă acasă; o pune pe pragul de uşa mare; apoĭ află un galben, cu care, când îşĭ va scóte capul brósca ţestósă, i-l calcă cu dreptul picior şi i-l târăşte capul cu galbenul, până ce i-l taie; apoĭ scóte bricégul şi-ĭ taie frumos capul şi cu capul sângerat atinge pe copil în patru închieturĭ: la cele două mânĭ, supt cóte, şi supt ceĭ doĭ genunchĭ; apoĭ cóse capul de brîul copiluluĭ şi-l pórtă cu el, iară brósca ţestósă înjunghiată o ascunde în *atoale*.

[Birislaŭ.]

61. Ḑi ţc trubuĭaşti s-la vegli micu păn la un an.

La micu păn la un an nu-ḻĭ si da să gustă carni di: capră, porc, ḻĭepur, găḻină şi pẹşti.

Nu faţi să si cată (vẹdă) cu uglìndala.

Fes roş ăn cap nu-ḻĭ si puni.

Cu căţ'ọl şi cu maţa nu faţi să si joacă.

An ăntunẹric, cọn nu doarmi, nu si lasă.

La umbră (di vidẹla di noapti) ăn zid, nu faţi si cată.

Sup strẹŭă nu se lasă ni zuŭă, ni noapti.

Cọn suflă boarea, mumă-sa ăḻĭ li dună p'ẹtiţĭli tinsi di la uscari şi cu maḻĭŭ nu-ḻĭ si bat p'ẹtiţĭli.

Nu-ḻĭ si taḻĭă peru din cap.

An cap nu la spẹlă, ni la chĭaptină.

61. De ce trebue să-l păzescĭ (veghĭ) pruncul până la un an.

Pruncului până la un an nu i se dă să guste carne de : capră, porc, găină şi pesce.

Nu face (nu este bine) să se [uite], vaḑă în oglindă.

Fes roş în cap nu i se pune.

Cu căţel şi cu pisică nu face să se jóce.

În întuneric, când nu dórme, nu se lasă.

La umbră (de lumina nopţiĭ) în zid, nu face să se uite (să cate).

Supt stréşină nu se lasă nicĭ ḑiua, nicĭ nóptea.

Când suflă vîntul, mumă-sa îĭ adună petecele (scutecele) întinse spre a se uscà şi cu maiul nu se bat scutecele.

Nu i se taie (tunde) pĕrul din cap.

În cap nu se spală, nicĭ se peptenă.

Birislaŭ.

62. Când copilul împlinesce anul.

Când pruncul împlinesce un an, se face pregătire, ca în ḑiua aceea să se serbeze. Pentru acésta se fac diferite plăcinte «pug'ọcĭ» şi când se aşéză masa, se pun peste ea tot felul de unelte bărbătescĭ, dacă mititelul este băiat şi fel de fel de obiecte femeescĭ, când este vorba de fată. Aşà pentru băiat se pune: fórfecĭ, oglindă, teslă, călimar, condeiŭ, carte, diferite unelte de agricultură; iar fiind fată se pune: fus, furcă, ac, «fuştĭ»=cârlige de împletit, unelte de răsboiŭ şi pe care obiect va pune copilul mâna întâiŭ, spre acel fel de ocupaţiune va arătà maĭ multă înclinare. Aşà dacă iea teslă, va devenì zidar «maĭstur», dacă pune mâna pe «fuştĭ», va avé aplicaţiune mare pentru ciorapĭ şi aşà maĭ departe.

Noe D. şi P. Iufu.

63. Pugacĭa di an.

Micu, ca să proachĭă dọŭ săptăm'ọñĭ ăntru an, trubuĭaşti să-ḻĭ si da pugacĭa di an. Di an aḻĭ si faţi ĭa Joĭa,

63. „Plăcinta de an“.

Pruncului, când se apropie cu două sĕptămânĭ, ca să împlinéscă anul, trebue să i se deà *pugacia* de an. De an

ĭa Lunĭa dimineţa-ta. Ancă mănicàt faţi muma-sa maĭ multi poñĭ gărn'oţĭ, li unḑi pri disupru mĭari, li răsfronḑi ăn maĭ multi cumati, li puni ăn ună mesă noŭ, puni şi ună virdeţă-n nuntru, si isprimineşti bun şi ziţi: «Na-vă un'ecĭcut pugacĭă din an lu x.»

Şi lumea alĭ zic la ea: «Să-ţĭ iă ghiŭ! Să-ţĭ crescă mari!»

Di ca să da pri la toati càsili, aŭ puni sinia şi si nsoră toţĭ ţelĭa din casă. Napcum le şi di toati alàturli ţi ari un dumachìn ăn casă, ca: gĭangalòţĭ di agru, fuştĭ, alaturĭ di răzbòĭŭ, carti, cantár, foarfiţĭ, chĭesi, sapă, teslă, uglìndală, chĭeptin, ac, chitcă şi lanti. Şi li pun toati pri siniă, aţi la pun şi micu lăngă lucri pri siniă.

Şi şa, si ziţi, că di ţe lucru prima să si caţă, ftari zănăĭàt să aĭbă, con să crescă: maĭstur, 'cu le teslă etc.

Dupu ţea, li mut lùcrili di pri siniă şi-ŭ pun pugacĭa di rucĭ'os toţĭ priună cu ĭel.

Rizu Peana.

(că a împlinit anul), i se face Joia saŭ Lunia diminéţa. Încă des de diminéţă face mumă-sa maĭ multe pânĭ de grâŭ, le unge pe de-asupra cu miere, le rupe în maĭ multe bucăţĭ, le pune pe o faţă de masă nouă, pune şi verḑeturĭ în năuntru, se premenesce frumos şi ḑice: «Na-vă-ţĭ puţintică *pugacĭe* de an lu x.»

Şi lumea îĭ résponde eĭ; «să-ţĭ trăéscă (să fie viŭ)! Să-ţĭ créscă mare.»

După ce împarte pe la tóte casele, aşéză *sinia* (masă rotundă de lemn) şi se înşiră toţĭ ceĭ din casă. Apoĭ iea din tóte uneltele ce are un gospodar în casă, precum: unelte de ogor, cârlige de împletit, unelte de răsboiŭ, carte, căntar, fórfecĭ, pungă, sapă, teslă, oglindă, peptene, ac, buchet de florĭ, şi altele. Se pun tóte pe masa (rotundă de lemn), apoĭ se pune şi pruncul lângă lucrurĭ pe masă.

Şi ast-fel, se ḑice, că de ce lucru se va apuca întâĭ, atare meşteşug o să aibă, când o să créscă: zidar, dacă apucă teslă etc.

După aceea, se rădică (mută) lucrurile de pe masă şi se pune *pugacĭa*, ca să prânzéscă toţĭ împreună cu el.

Birislaŭ.

64. Con cadi nafară micu.

Micu, ca să cadă dinafară, ună-şi-ună lagă ună babă la groburĭ (murminturĭ) şi di la vrin grob niştiŭt le unecĭcut luminari, ţe-ĭ rămasă, ili pricată, di con prind la mortu, aŭ le şi vini casă şi cĭaboc li le foàrfiţli şi-lĭ talĭă la căzutu coti unec per din toati lòcurli ca: din cap, zeni, clipeli,

64. Când copilul sufere de epilepsie.

Pruncul, când are halucinaţiĭ, îndată alérgă o babă la cimitir (morminte) şi de la vre-un mormînt nesciut iea puţină lumînare, ce-ĭ rĕmasă, saŭ cată, când se aprinde la mort (lumînare), o ieă şi vine acasă şi în grabă iea fórfecile şi taie de la suferind câte o lécă de pĕr din tóte

şi di la toati ùngḻili cọti un'ẹc şi li lipẹşti di ţea luminari şi ună şi ună lag'ọndurlea arăbaba, si duţi ăn xen cătùn (ţe-ĭ maĭ proapi) şi ăn ţẹli groburĭ, ăn vrin niştiùt ară li puni lùcrili şi ziţi:

locurile, ca: din cap, gene, pleópe şi de la tóte unghiile câte o lécă şi le lipesce de cea lumînare şi în dată, alergând cât de mult, se duce în cătun străin (cel maĭ apropiat) şi în mormintele acele (din acest cătun străin), iarăşĭ în vre-unul nesciut, pune lucrurile şi ḑice:

«Pănă cmo nubuniḻĭa ra pri x..., «ără di oà n-cola, oà să stà; şi cum «ĭo nu ştiŭ cruĭ ăĭ ţista grob, şa «şi nubuniḻia s-nu la poată priflari «vichĭ micu.»

«Până acuma nebunia erà pe x, iară de acì în colo, aicĭ să steà; şi precum eŭ nu sciŭ al cuĭ este acest mormînt, aşà şi nebunia să nu pótă aflà pe prunc.»

Napcum pănă la un an la micu nu-ḻĭ daŭ să mănancă carni, ni di porc, capră, ḻĭepur, găḻină, ni pẹşti, şi trubuĭaşti s-la aìbă ăn criel di casă (mumă-sa şi lañĭţiḻĭ) s-nu la răsplọngă vrină oară icĭ.

Apoĭ, până la un an, prunculuĭ nu i se dă să mânânce carne nicĭ de porc, nicĭ de capră, epure, găină, nicĭ pesce şi trebue să-l aibă în băgare de sémă (mamă-sa şi ceĭ-alţĭ), ca să nu-l facă să plângă nicĭ-odată de loc.

Birislaŭ.

65. Discăntari di putniri di cḻinurĭ.

Ficĭoru mic, pọn la jimitati di an, plọnḑi, maĭ mult di cḻinurĭ şi di uşniri.

Cḻìnurli sa di dọŭ turlìĭ: udi şi uscati. Cḻìnurli si cunòsc, ca să udi, cọn micu plọnḑi şi ugoḻĭ pişă; ară uscàtili cḻinurĭ sald plọnḑi şi nu pişă cọta.

L'ẹcurli di cḻinurĭ udi sa di treĭ turlìĭ şi si fac mĭèrcurea şi dumìnica dimnẹţa-ta pri piricĭuni.

Muḻĭarea ţe putnẹşti trubuĭaşti să iă moaşă şi mult curată [fọr bărbàt] şi la putniri să iă maĭ tot pri gol burìc.

Dirèp mĭercurĭ ili dirèp dumìnică, si duţi baba prin cătùn, di află un măgàr alìz negru şi gol, la lẹ casă şi la duţi di la lẹgă ţea sẹră ăn triuşă

65. Descântare.

Copilul mic, până la jumătate de an, plânge maĭ mult de «cḻinurĭ» şi de «uşnire.»

«Cḻinurile sunt de două felurĭ: ude şi uscate. «Cḻinurile» se cunosc, că sunt ude, când mititelul plânge şi mereŭ se pişe; iar la cele uscate, numaĭ plânge şi nu se pişe atâta.

Lécurile de «cḻinurĭ» ude sunt de treĭ felurĭ şi se fac Mercurĭ şi Dumineca diminéţa când pere luna.

Femeea care descântă trebue să fie bătrînă şi fórte curată [fără a avé raporturĭ cu bărbat] şi la vrăjire să fie cu stomacul gol [adecă: să fie nemâncată, flămândă].

Drept o Mercurĭ saŭ Dumineca, se duce bătrîna prin sat, ca să afle un măgar cu totul negru şi gol, îl iea acasă şi-l duce de-l légă în acea

di un par di corn uscàt, și ca, să pridoarmă măgaru, dimnęțata, la lę baba micu și la puni un'ęo pri ĭel, napcum la dislęgă, ați la gripęști-n cola. Ați lę di la ficĭòr un'ęo p'ętic pișât, treĭ cărbŭñĭ stinșĭ, treĭ gărnuță di ŭorḑ, un cap di aḽĭŭ, li zănviĭaști ăn pętic și la scoati paru bătŭt, li puni l'ęcurli an gàură și la bati paru òpucu, și cǫn să ĭęsă disupru ară lęcurli, tunțea s-la pricață micu cḽînurli.

séră în curte [lângă ușă], de un par de corn uscat, și după ce va fi dormit măgarul, diminéța, iea baba pe prunc și-l pune o lécă pe el (pe măgar) apoĭ îl deslégă, și îĭ dă drumul în colo. După acésta iea de la ficior un scutec pișat, treĭ cărbunĭ stinșĭ, treĭ grăunțe de orz, o bucată de usturoiŭ, le învelesce în scutec, scóte parul bătut, pune lécurile în gaură și bate parul pe dos, și când vor eșì deasupra [la suprafață] iarășĭ lécurile, atuncĭ să-l reapuce pe prunc «cḽinurile.»

66. Alta.

Pri la scăpitari soarli dirèp mĭercurĭ ili dirèp dumìnică, ĭęsi baba an ună răscrăşniță și la turnari casă, și di la stǫnga și di la drępta parti, lę cǫti un surț'ǫl, cǫti un bod, și ca s-li facă surțęlili fără un patru-zǫțĭ, antră-n casă, li lęgă cu un chĭędin roși și li puni-n lęgăn s-li pișă micu. Mǫnti-za dimnęța, li lę moașa surț'ęlili pișati și ună mănată di fărină an ună ubęlă, aŭ lę dupu ea și liunca cu micu di si duc la vali, li dislęgă moașa surțęlili cu ubęla di fărină, ară muma la disfașă micu, ați la lę moașa un surțǫl, la udă-n vali, la fați vrîŭ di fărină, aḽĭ fați un'ęo ca cruți la micu pri boașă, ați la șutnęști unu pri vali, lantu pri uscàt.

Și șa păn s-li du sfărșęscă surț'ęlili, ați aŭ turęști și fărina rămasă cu tot ubęla-n vali și-șĭ vin casă.

66. Alta.

Pe la asfințitul sóreluĭ într'o Mercurĭ saŭ Duminecă, esă baba într'o răspântie și la întors acasă, iea câte un surcel, vergeà și de la stânga și de la drépta parte a drumuluĭ, și după ce a împlinit 40 de surcele minus unul, intră în casă, le légă cu o ață roșie și le pune în légăn, ca să le ude pruncul. În ḑiua următóre, diminéța, bătrîna iea surcelele udate și o mână plină de făină într'o obiélă, iea după acésta și pe lehuză cu pruncul și se duce la rîŭ, le deslégă bătrîna surcelele și obiéla cu făină, iară mama desfașie pe prunc, apoĭ iea bătrîna un surcel, îl udă în rîŭ, îĭ face capătul cu făină (surcelul udat în rîŭ, il pune în făină, ca să i se înfăineze capĕtul), apoĭ îĭ face copilașuluĭ cruce între picióre, după aceea aruncă surcelele unul în rîŭ, altul pe uscat.

Și așà continuă până să sfîrșéscă surcelele, apoĭ aruncă și făina rĕmasă cu obiéla cu tot în rîŭ și-șĭ vin acasă.

67.

Mĭercurĭ ili dumìnică dimnęţa, di prima la miręşti muma micu cu un chĭędin roşi, di la cap pǫn la picĭoari; aţi la lęŭ treĭ cărbŭnĭ, treĭ gărnuţă di bob şi treĭ căţ'ǫḷĭ di aḷĭŭ, li zănviès an unęc pętic pişàt şi la lęgă cu ţela chĭędin şi si duţi ară moaşa ili maĭ bun tatu la micu, aŭ lę şi sicurea pri spǫţĭ şi si duţi ăn un cĭaìr, ili-n vrină mucĭară, ĭundi ḷĭa lęgă caḷiḷĭ, di pasc ăn vęră şi cată bun pri cola, păn să află vrin vecḷĭu par bătŭt an pimìnt; caţă di la scoati paru şi li puni (pęticu ligàt cu ţęli lucri) ăn gàură di par; aţi-şĭ faţi treĭ ŭorĭ cruţi cutru ĭundi ancręşti soarli, la bati cu sicurea opucu paru, pănă ĭun' să poată s-la ăngroapă-n pimìnt şi ziţi:

«Cǫn să si toărnă şi să si facă ară paru cum ra, tunţea vichĭ să privină cḷìnurli la ficĭoru».

67.

Mercurĭ saŭ Duminecă diminéţa, întâiŭ muma îşĭ măsóră pruncul cu o aţă roşie, de la cap până la picióre; apoĭ se iea treĭ cărbunĭ, treĭ grăunţe de bob şi treĭ bucăţele de usturoiŭ, se învelesc într'un petec udat (de copil) şi apoĭ se légă cu acea aţă şi se duce iarăşĭ baba saŭ maĭ bine tatăl pruncului, care iea şi securea pe spate, şi se duce într'o livade saŭ într'o mocirlă, unde se légă caiĭ, ca să pască vara,—şi caută bine acolo, până să afle un par bătut de mult în pămînt; se apucă de-l scóte parul şi pune scutecul legat cu acele lucrurĭ în gaura de par; apoĭ îşĭ face de treĭ orĭ cruce în cotro rĕsare sórele, bate parul pe dos cu securea, până unde póte să-l îngrópe în pămînt şi ḍice:

«Când s'o întórce şi s'o face iarăşĭ parul precum erà, atuncĭ în sfîrşit să revie «clinurile» la copil.

68. Cḷinurĭ uscati.

L'ęcurli di cḷinurĭ uscati să di dǫŭ turlìĭ şi si fac că şi la ùdili.

A. Prima si duţi tatu di cată, di află un gard lung di zmăręcă (cespin) şi scoati cǫti un'ęc ĭęşli di la treĭ-zǫţı-nǫŭ di parĭ, ţe să upăr'ǫţĭ di putpărǫri an gard, şi ca s-li ducă casă (ĭ'ęşlili), ară mĭercurĭ ili dumìnică dimnęţa li ĭerb ăn ună căldăruşcă, aţi la lęŭ micu muma cu baba, si duc an fund şi la spęlă micu cu ţea apu, ăḷĭ pun unęc şi-n rost, aţi la priminès ară.

I'ęşlili baba li lę di li duţi şi li ăngroapă sup vriuă stănuvită rǫpă, ĭundi s-nu priĭasă vichĭ.

68. Clinurĭ uscate.

Lécurile de «cḷinurĭ» uscate sunt de douĕ felurĭ şi se fac ca şi la cele ude:

A. Întâiŭ se duce tatăl de caută şi află un gard de juniper şi scóte câte puţină aşchie de la tre-ḍecĭ şi nouĕ de parĭ, ce sunt bătuţĭ bine pentru răzimat gardul, şi, după ce le aduce (aşchiile) acasă, iarăşĭ într'o Mercurĭ saŭ Duminecă diminéţa se fierb într'o căldare mică, apoĭ se iea pruncul de către mama luĭ şi de către babă, se duc cu toţiĭ în «fund» (parte din casă) şi-l spală pe prunc cu acea apă, i se pune niţel şi în gură, apoĭ este primenit iară.

B. La lę baba micu şi si duţi cu ĭel sub ună suşină, ăn plĭămniţă ili-n vrin trem.

La ugulęşti, aţi la culcă pri spǫţĭ (pri grăb, gărb), dară şapti cĭavĭĭ cǫt mijlucanu zęĭzit lu micu, la tindi bun (ca Ristosu pri cruţi), alĭ bati ună cĭaviă sup vrĭŭ di cap, lanti dǫŭ sup vrĭŭ di z'ęĭzitili mijlucani la mǫñĭ, ună sup cĭupulęndă şi dǫŭ sup puliçàrili di picĭoari. Aţi la lę micu, la ănfaşă şi-lĭ la da la muma-sa.

La clìnurli udi si discǫntă ăn ud loc, la uscàtili ăn uscàt.

La micu ţe-lĭ aŭ discăntàt, putnìt Mĭercurĭ ili dumìnică, an ţea zuŭa păn di un an nu-lĭ si udă ţiva di pri ĭel.

Cǫn ăĭ discăntàt, alĭ frǫng ŭoŭ.

Cules de la bătrîna Stanca Peana, Birislaŭ

Aşchiile le iea baba de se duce şi le îngrópă supt o piétră îngropată mult în pămînt, de unde să nu maĭ ésă.

B. Iea baba pe prunc şi se duce cu el supt un loc uscat, în fáinărie saŭ în «trem», (parte de casă).

Îl desbracă, (în pele), apoĭ îl culcă pe spate, face şépte cuie (de lemn) cât degetul mijlociŭ al pruncului, îl întinde bine (ca pe Christos pe cruce), îĭ bate un cuiŭ supt creştetul capuluĭ, două altele supt vîrful degetelor mijlociĭ de la mânĭ, una supt membrul viril, şi două supt policarele picióreIor. Apoĭ îl iea pe prunc, îl înfaşe şi-l dă mameĭ sale.

La «clinurĭ» ude se descântă în loc ud, la çele uscate în loc uscat.

Pruncului ce i s'a descântat, făcut (vrăjit) Mercurĭ saŭ Duminecă, în acea ḑi, timp de un an, nu i se udă nimiç de pe dînsul.

Când i se descântă, i se sparge oŭ.

69. Micu cǫn lę di ŭoclĭu.

Păn la un an micu nu si pără scoati-n lumi, dintru s-nu lę di ŭoclĭu. Cǫn si pugudęşti di vini n-casă vrin oaspiţŭ, ĭundi ari mic, la culcari mumă-sa la za-scupi unęc pristi ubrază şi cu z'ęĭzitli òpucu di la mǫnă direptă la za-ştęrḑi (că soĭŭ di spilari).

Micu cǫn ari lat di ŭocli si ştie, că: 1) ruşaşti, 2) ardi ca foc, 3) izbati ăn cur'ǫn, şi 4) si voami ili 5) nafară la gunęşti.

69. Când copilaşul este deochiat.

Până la un an copilaşul nu se cam scóte în lume, pentru ca să nu ieă de deochiŭ [ca să nu se deóche]. Când se întîmplă de vine un óspete în casa, unde există prunc, la culcare mumă-sa îl scuipă niţel pe obraz şi cu degetele pe dos, de la mâna dréptă, îl şterge [ca şi cum l'ar spělà].

Micul când e deochiat se cunósce, că: 1) roşesce, 2) arde foc, 3) respiră repede şi 4) boresce saŭ 5) îl scóte afară.

70. L'ęcurli di ŭocḷi sa di patru turlìĭ.

a)

Cọn micu si lẹ di ŭocḷĭu, ună şi ună lẹ mumă-sa treĭ gărnuţi di sari, li trẹţi treĭ ŭorĭ prin rost şi pristi frunti şi la sfacă dinzurari ziţi:

«Acu-ĭ di muḷĭari (lat di ŭocḷi), «să-ḷĭ crẹpă ţ'ọţili; ară acu-ĭ di băr-«bàt, să-ḷi crẹpă boàşili!»

Şi di ca s-li dinzură (gărnùţili), ḷi şutnẹşti-n foc şi plĭusnès gărnùţili di sari.

b)

Cọn si lẹ di ŭocḷĭu micu, ăn ţela saàt la lasă micu mumă-sa di si pişă ăn un ărb şi ca s-la za-udă cu un'ẹc pişàt, la dinăoară-ḷĭ trẹţi.

c)

Ună ţe si anloaşă micu, si duţi ună fẹtă curată (di la 8—12 di añĭ) di lẹ-n un pocĭŭ (potèţ) noŭ un'ẹc apu di sup cĭarc di la ună moară, ţe ăn-vîrtẹşti la stọnga (lẹva), si tacă şi s-nu vrivĭască drumu cu niminĭ şi cu ţea apu la spẹlă micu cu cruţea [cruţea trubuĭaşti să iă liturghisită] şi di ca s-la duspẹlă, aŭ dună apa ară ăn ţela pocĭŭ, si duţi ara ţea fẹtă di-ŭ turẹşti an bucă şi ziţi: «Cum «si răsparḑi apa din bucă pri cĭarc, «şa si s-răspargă şi niputẹrea lu micu.»

70. Lécurile de deochiŭ sunt de patru felurĭ.

a)

Când micul se deóche, îndată iea mamă-sa treĭ grăunţe de sare, le trece de treĭ orĭ pela gură şi peste frunte şi la fie-care înconjur ḑice:

«Dacă-ĭ de muiere [deochiat], să-ĭ crape ţîţele; dacă-ĭ de bărbat, să-ĭ crape bóşele!»

Şi după ce le înconjóră [grăunţele], le aruncă în foc şi plesnesc grăunţele de sare.

b)

Când se deóche pruncul, în césul acela îl lasă pe prunc mamă-sa, ca să se urineze într'un hârb şi după ce mamă-sa îl stropesce cu niţel ud, dintr'o-dată iĭ trece.

c)

Îndată ce se îmbolnăvesce pruncul, se duce o fată curată [de la 8—12 anĭ], de iea într'un ulcior noŭ puţină apă de sub rótele uneĭ morĭ, ce se întórce în spre stânga şi tăcênd şi nevorbind în drum cu nimenĭ, se spală cu acea apă pruncul cu o cruce [crucea trebue să fie sfinţită] şi după ce este spĕlat, se adună apa iarăşĭ în ulciorul acela, se duce iarăşĭ acea fată de o varsă în canalul [de móră] şi ḑice: «Cum se «rupe (se sfarmă, se sparge) apa din «gura de canal prin rótele de móră, «aşă să se prăpădéscă [să se respar-«gă, să dispară] şi bóla pruncului.»

d).

Unӑ dirèp Mĭercurĭ pri la scăpitari soarli, lę baba unӑ nọŭӑ oală şi si duţi di lẹ cọti un'ẹc apu di la treı api, şi din treĭ răscrăşniţi, cọti unӑ răpicĭcă, ama s-li ţọnӑ ınınti ca: prima răpicĭcă ăĭ lu Domnu, lantă-ĭ lu cerviñili şi lantă lu ŭocḷiḷĭ şi s-li ştiă sfaca lu cruĭ ăĭ.

Trubuĭaşti şi la sfacă răpicĭcă s-la ţọnă minti şi locu di ĭun' li ari lat, că ară şa s-li namistẹscă.

La turnari casă să dună şi treĭ-zọţĭ-nọŭ di surţẹli [unu di la dirẹpta, lantu di la stọnga] şi să li lẹgă cu un chĭẹdini, aţi cọn să ţină lumea, li za-ĭarbi-n ţivà, ară rọpli li puni să ardă n-foc. Ca să du-ţină lumea, li scoati rọpli şi apa şi li puni să răţẹscă. Mọĭni-z-ta dimnẹţă [Mıercurĭ], li lẹ rọpli şi li puni unӑ cọti unӑ ăn ţea apu. Prima puni lu Domnu, şi acu cĭfărnẹşti, si ziţi că niputẹrea-ĭ di la Domnu şi si lẹ popa di la cọntă loşu. Ară 'cu nu cĭfărnẹşti lu Domnu, aŭ puni lu cerviñili, di acu cĭfărnẹşti, si ziţi că luşutia-ĭ dinafară, ăĭ urdisìt şi la aŭ ză-imìt cerviñili şi si priscăĭaşti cu dulţi locu, ĭun' si pişat-aŭ, şi jucat-aŭ şi si şătăit-aŭ ţea zuŭă dirèp ăn luşari micu. Ară 'cu nu cĭfărnẹşti şi lu cerviñili, napcum rọdi şi lu puni şi lu ŭocḷiḷĭ. Ţẹstă rọpă cabìlĭ nu-ĭ s-nu cĭfărnẹscă. Şi la cĭfărniri si ştiă că-ĭ di ŭocḷiŭ. Tunţea si spẹlă micu cu apa ţea, aţi si dună ară-n ţea oală şi cu tot surţẹli si şutnẹşti-n vali, ară rọpli, si duţi ară baba di li puni sfaca-n loc cum ăşĭ raŭ.

[Birislaŭ].

d).

Într'o Mercurĭ pe la asfinţitul sórelui, iea baba o nouă ólă şi se duce de iea câte puţină apă de la treĭ ape, şi din treĭ rĕspântii, câte o piétră, dar să ţie minte ca: prima piétră este luĭ Dumneḑeŭ, cea-laltă este ielelor şi cea-laltă ochilor şi să ţie minte cuĭ este fie-care.

Trebue să ţie minte şi locul de unde a luat fie-care din pietri, ca iarăşĭ tot aşà să le întórcă (să le aşeze).

La întórcere acasă să adune şi 39 de surcele [unul de la drépta, altul de la stânga] şi să le lege cu o aţă roşie, apoĭ când cină ómeniĭ, le fierbe în ce-và, iar pietrile le pune să ardă în foc. După ce ómeniĭ se scólă de la cină, le scot petrile şi apa şi le pune să rĕcéscă. În diminéţa ḑileĭ următóre [Mercurĭ], le iea pietrile şi le pune una câte una în acea apă. Întâiŭ pune pe a luĭ Dumneḑeŭ [piétră], şi dacă ploscăesce, se ḑice că bóla este de la Dumneḑeŭ şi se chémă popa ca să-ĭ cetéscă bolnavuluĭ. Dacă nu ploscăesce cea a luĭ Dumneḑeŭ, se pune a ielelor şi dacă ploscăesce, se ḑice, că bóla este din afară, este «urdisit» [!] şi că ielele l-aŭ îmbolnăvit şi se presară cu pămînt dulce [un fel de pămînt] locul, unde se urinat-a, se jucat-a şi se plimbat-a în acea ḑi, când s'a îmbolnăvit copilaşul. Dar dacă nu ploscăesce nicĭ a ielelor, atuncĭ rîde şi pune şi pe cea a ochilor. Acéstă piétră nu-ĭ cu putinţă să nu ploscăéscă în apă, şi la ploscăire se scie că-ĭ de deochiŭ. Atuncĭ se spală copilul cu apa aceea, apoĭ se adună

iar în acea ólă şi cu surcelele cu tot se aruncă în rîŭ, iar ce privesce pietrile, se duce din noŭ baba şi le pune pe fie-care în locul unde eraŭ.

Cules de la Bătrîna Peana.

71. Prìmilĭ izmẹni lu ficĭoru.

Întru ţin-zọţĭ di añĭ nainti, la micu aļĭ dărăŭ izmẹni, di ca călcà ăn ùnspreţiļĭ di añĭ, ară cmo ăļĭ dară, ĭa-n treiļĭ, ĭa-n ţinţiļĭ añĭ.

Zm'ẹnili lu ficĭoru trubuĭaşti să iă cusuti, şi baba-sa, si duţi sup vrin gădùñĭ, ăn gărdină, ĭa Lunĭa, ĭa Joĭa, şi s-nu za-pricăjẹscă icĭ, ĭun' si lẹgă brucuzumu, aļĭ pun ună pară şi ea-ļĭ li puni prima.

71. Primele ismene ale copiluluĭ.

Înainte de cincĭ-ḑecĭ de anĭ, copiluluĭ i se făceaŭ ismene, după ce călcà în unspre-ḑece anĭ, iar acum i se face, când împlinesce treĭ saŭ cincĭ anĭ.

Ismenele copiluluĭ trebuesc să fie cusute şi móşă-sa se duce cu ele supt vre-un gutuiŭ, în grădină, saŭ Lunĭ saŭ Joĭ, şi fără să vorbéscă de loc, unde se légă brîul (cu care se leagă ismenele fără nasturĭ), îĭ pune un ban, şi ea i le pune întâiŭ.

Birislaŭ.

Sĕrbătorĭ.

72. Crăciunul.

1. «*Crăcĭùn*». 1. În ajnn de Crăciun se face masă, consistând din póme de tot felul. Iată cum se face.

Tótă ḑiua se prepară pentru acéstă séră şi pentru ḑiua din Crăciun care urméză. Fie-care se duce şi aduce un pom din pădure, numit «boadnic» saŭ cloşcă. «*Boàdnicu*» nu trebuie să fie *cracă*=ramură, ci arbust, tăiat din rădăcină. Adus acasă, unde femeea a preparat masa cu tot felul de póme: stafide, portocale, smochine, pere etc., aşezate frumos pe o tipsie, pe care se află şi alte mâncărĭ de post, bărbatul, înconjurat de copiĭ, iea *boàdnicu* în braţe, iar femeea tipsia pregătită şi es în curte. Acì înconjóră cu toţiĭ «*strèjuru*» şi după ce se pune în tipsie, tot ţinută ca să nu caḑă, şi o turtă preparată, (că în ḑiua de Sf. Vasile plăcinta tradiţională la Românĭ) şi în care se pune şi o monedă de argint, bărbatul face o rugăciune către Dumneḑeŭ, prin care îĭ cere între altele, să le fie cu belşug în cursul anuluĭ:

Doamne, doamne! vin să ţinòm!
Cu birichìèt,
Cu casmèt,
Cu sînátati
Şi cu tot ţe didèşĭ (1) (de treĭ orĭ).

(1) Com. de d-l Noe Dumitru.

(Dumnedeule, Dumnedeule, vin să cinăm cu belşug, cu noroc, cu sănătate şi cu tot ce aĭ dat.)

2. Apoĭ intră în casă, se pune *boàdnicu* să ardă niţel şi apoĭ se pune maĭ la o parte în vatră, pentru că trebue să se ardă dintr'însul în fie-care séră niţel până în diua de Sf. Bobotéză, când se arde totul.

Se aşéză toţĭ la masă şi gustă câte o bucăţică de usturoiŭ, ca să fie sănătoşĭ. Se aduce turta şi se fac atâtea bucăţĭ egale, câte persóne sunt în casă, păstrându-se şi porţii şi pentru aceĭ membri carĭ ar fi absenţĭ, o porţie pentru «Domnu»=Dumnedeŭ şi diferite porţiĭ pentru vite: boĭ, vacĭ, oĭ etc.

Cine găsesce moneda de argint, este considerat ca norocos (*casmetlìă)*.

3. Vitele, carĭ mănâncă din acéstă turtă, sunt preservate de bolĭ. — Vin trebue să beà fie-care. (Oşanĭ : Petru Iufu.)

4. Diminéţa de Crăciun toţĭ se duc la biserică, când se întorc, înainte de a intrà în casă, trec peste fer, ca să fie sănătoşĭ. Apoĭ nicĭ unul nu trebue să între cu mânile góle, ci fie-care trebue să ieà surcele saŭ alte lemne de ars, cu carĭ intrând, le pune în foc şi dice: *Domnu să da birichìèt!*

Şi când te ducĭ în visită în acéstă di, la o rudă, la un cunoscut, trebue să facĭ tot aşà dicênd: *puĭl̦ìŭ, puĭl̦ìŭ! Domnu s-va da birichìèt.* (Pasere, pasere = puiule, puiule! Dumnedeŭ să vě deà noroc) şi alte urărĭ de acestea, după priceperea omuluĭ.

5. După ce toţĭ membriĭ familieĭ aŭ intrat în casă, se aşéză la masă şi mânâncă, «*mizil̦ic prăjìt*» (consistând din ficaţĭ prăjiţĭ), după care gustare se culcă cu toţiĭ, *fără să ridice masa,* (aşà cum se obicĭnuesce şi la Aromânĭ). Sculându-se, fac masă mare şi după masă se duc unul pe la altul în visite.

6. După prânz tótă lumea esă în «ŭorurĭ» saŭ «tulăriṣti» (Oşanĭ) şi acì se face horă. Ca şi la Aromânĭ, se prind întâiŭ bărbaţiĭ şi apoĭ femeile şi hora nu se încheie, ci tot ca la Aromânĭ unul o conduce.

Hore se maĭ fac în tóte dilele de sĕrbătorĭ şi une-orĭ şi Duminicele.

7. Credinţa în deschiderea cerurilor există şi acì. Deosebirea este, că acì se crede, că se face acésta în *Dirèp Cărcìùn* (în ajun de Crăciun). Orĭ-cine vede cerurile deschidêndu-se şi cere treĭ lucrurĭ, i se împlinesce dorinţa.
[Oşanĭ: Petru Iufu.]

8. Nu se deschide, în acéstă nópte, la nimenĭ, orĭ-cât de mult ar sunà la uşe. Dacă deschidĭ, îţĭ sbóră tot norocul din casă.
[Stavre Noe. Ln.]

9. Nu se rĕspunde la nicĭ o întrebare din afară. Iată o poveste în acéstă privinţă:

O femee, ca să fure norocul din casa unor ómenĭ maĭ bogătaşĭ, se desbrăcă în pelea gólă, venì apoĭ la casa acestora şi începù să-ĭ cheme pe un ton maĭ jalnic. Dintre membriĭ acesteĭ familiĭ avute, unul care nu scià de însemnătatea păstrăriĭ datineĭ, a greşit şi a întrebat . «cine este ?»

— Eŭ, rĕspunse femeea, dar nu te vreaŭ pe tine, nu te chem pe tine, ci averea ta din casă.

Din momentul acela a sburat norocul avutuluĭ în casa femeiĭ sărace.

[Lunḑini, com. de elevul Stavre Noe.]

10. Se păstréză din ḑiua Crăciunuluĭ, de la «*boàdnic*» treĭ smochine, carĭ aŭ fost puse subt masă, în acéstă séră, şi se consideră de bune pentru vindecarea copiilor, când sufere de angină.

[Lunḑini, com. de elev. Stavre Noe.]

11. La Huma, Birislaŭ, părintele familieĭ eşind cu butucul, căruia acì i se dă numele de cloşcă=*cfacică*, îl duce la *strejur*. Copiiĭ în timpul acela ţin câte o ramură de cloşcă şi după ce se face la *strejur* obiceiul descris, părintele imitând glasul cloşcăĭ, când îşĭ chémă puiĭ, iar copiiĭ pe al puilor, se reîntorc în casă. În prima séră se pune dintre ramurile verḑĭ să arḑă, adecă «*puilĭ*»=puĭ.

[Huma, Birislaŭ.]

12. Banul de argint se atîrnă cu o aţă de ulciorul care servesce de bĕut apă. Acésta pentru ca draciĭ, în timpul ḑilelor de sĕrbătorĭ, să nu spurce apa şi din acest ulcior.

[Huma.]

13. Cenuşa, care se strînge din vatra, unde s'a ars *boàdnicu*, se păstréză şi se aruncă la rădăcina pomilor, ca să fie roditorĭ.

[Huma.]

73. „Săm-Gĭorz"; la Ln. Sami-Gĭorz;

1. La «Sfeti Ghiorghĭ» sau «Săm Gĭorz» [saŭ: *Sami-Gĭorz, săm-Gĭors*] este obiceiul următor: În ajun se duc băeţiĭ în pădure, maĭ multe grupurĭ, şi taie ramurĭ verḑĭ de fag saŭ brad şi pun câte o ramură din ele peste uşa caseĭ. Tóte uşile trebuie să aibă câte o ramură. Aşà este bine pentru sănătatea caseĭ.

2. Fe-care iea ouĕ roşiĭ, păstrate din Pascĭ şi se duce de pune câte unul în mijlocul ogoruluĭ, ca să fie roditor. De-asupra ouluĭ roşu se plantéză o ramură verde.

9. Toţĭ flăcăiĭ [*cupilaşilĭ*] şi tóte fetele se légănă. Acì este obiceiul, ca şi la Româniĭ din Epir, a se *tăxì* fetele şi flăcăiĭ, adecă: Pe când se légănă un flăcăŭ, fetele îĭ cântă:

Nane leca, *loì lęti*, loĭ lęti, Ipomina, fidan X...

Acì se pomenesce numele uneia dintre fetele cu carĭ s'ar potrivì flăcăul. Iar când se légănă o fată, se pomenesce numele unuĭ flăcăŭ, ce s'ar potrivì cu dînsa.

«Lęgănu» = légănul, se cere să fie făcut pe braţul unuĭ arbor saŭ pom înverḑit. Nu este bine să se legene *să si «lęgănă»* pe lemn uscat.

4. Se cântăresc în acéstă ḑi. Cântarul, ca şi la ceĭ-lalţĭ Românĭ, se atârnă de un pom înverḑit, saŭ dacă nu se găsesce pom, se împodobesce cu ramurĭ verḑĭ.

Ceĭ carĭ se cântăresc ţin în mână un oŭ roşu, ca să fie roşĭ, sănătoşĭ. La Vlacho-Clisura cel care se cântăresce, pe lângă oŭ roşu, ţine şi o piétră, ca să fie tare ca piétra şi roşu ca oul roşu.

5. La «*Sami-Gĭorz*» ómeniĭ légă o flóre de eĭ, cum este *curpanu*, ca în cursul întregeĭ verĭ să nu-ĭ maĭ dóră «mèjlocu» = mijlocul.

[Ln., Noe Dumitru.]

6. «*Dirèp Sami-Gĭorz*» = în ajun de Sfîntul George, din fie-care casă se duce câte o femee şi culege câte o «bilcă» («belij'os mulĭărli coti ună bilcă») şi în ḑiua următóre, des-de-diminéţă, se duc să vadă acea *bilcă* şi dacă este verde, este bine, dacă este uscată «*nu-ĭ bun*», nu este bine.

[Noe D., Lunḑini.]

74. Sf. Lazar.

Lazaru-mic. Ḑiua de Sf. Lazar, Sâmbătă, se numesce «*Lazaru-mic*». În acéstă ḑi se obicinuesce, ca fetele micĭ, de la 6—15 anĭ, să colindeze din casă în casă şi să cânte, diferite cântece pe bulgăresce, căpĕtând în schimb parale, pe carĭ le împărţesc apoĭ, luându-şĭ fie-care partea ce i se cuvine. Ele cumpĕră pe aceştĭ banĭ monede vechĭ, ca să-şĭ facă salbe, ce se pórtă la gât, pept etc.

Lazaru-mari. Ḑiua următóre a Sf. Lazar, adecă Duminecă, se face «*Lazaru-mari*». Toţĭ flăcăiĭ (tìnirilĭ-juñĭ şi cupilaşilĭ) es în «Tularişti» (Oşanĭ) saŭ în «Pulĭană», orĭ în «Ŭorurĭ» (Ln), şi se aşéză pe nisce scaune, formate de nisce grinḑĭ şi se uită la fetele marĭ, carĭ fac o horă şi jócă fără lăutarĭ, numaĭ cu cântece. Cântatul se face în două rîndurĭ, odată cântă jumătate din fete, şi apoĭ cea-laltă jumĕtate din ele, în mod consecutiv. Se cântă pe bulgăresce şi numaĭ de curînd s'a început a se câută aceleaşĭ cântece pe românesce.

Când se cântă, se stă în loc. Sfîrşindu-se strofa, tóte vin în jur de două orĭ, înaintând cu treĭ paşĭ şi revenind îndărăt cu doĭ.

Fetele carĭ jócă sunt tóte candidate la măritiş şi se numesc «lazarenchi». Ele adreséză cântecul unuĭ anumit flăcăŭ presinte acolo, şi, după ce se sfîrşesce cântecul, una din fetele maĭ micĭ se duce la acel flăcăŭ, ca să o cinstéscă. Acesta-ĭ dă, după putinţă, un gros, doĭ saŭ şi maĭ mult.

După ce se jócă şi se cântă pentru fie-care flăcăŭ până tîrḑiŭ de tot nóptea, se duc fetele la casa uneia dintre ele, acì îşĭ împart baniĭ, cu carĭ îşĭ cumpĕră moneḑĭ vechĭ, pe carĭ le pórtă la gât ca podóbe.

Rolul flăcăilor este să-şĭ alégă acì pe câte una de soţie.

Cântecele încep ast-fel:

Làzare, Làzare,
mori Tùdor, Tùdore,
Tudoriţa vorove,
chi saria vorove,
ĭa bre X.

(Acì urméză apoì descrierea calităţilor tînĕruluĭ pentru care se cântă.)

Observ acì, că Româniĭ din Meglenia cântă bulgăresce. Numaĭ de câţĭ-và anĭ aŭ început a cântà pe românesce cântecele armânescĭ ale Aromânilor din Liveḑĭ şi cântecele bulgărescĭ traduse în cursul cântăriĭ la petrecerĭ.

75. Rusaliĭ.

Din ḑiua de Crăciun până la Bobotéză, există obiceiul, când este vorba de clădirea uneĭ bisericĭ saŭ şcóle, ca să se alégă maĭ mulţĭ tinerĭ, carĭ pot *durà* [răbdà] la drum şi la joc şi apoĭ să pornéscă prin satele vecine, îmbrăcaţĭ în haine de sĕrbătóre, de obiceiŭ *fustanele* (fustàn). Eĭ, de maĭ nainte, îşĭ pregătesc paloşe de lemn, saŭ adevĕrate. Aŭ *gaĭdă*, unul din eĭ face pe caraghiosul şi se îmbracă cu clopoţeĭ, pele de urs, etc. În sate jócă la fiecare casă şi capĕtă în schimb făină, unt, parale de la ceĭ bogaţĭ, vipt, cereale, pe carĭ le vînd în folosul bisericiĭ.

Jocul se face fără să fie prinşĭ unul de altul, sprijinindu-se maĭ mult pe paloşele lor şi la sfârşit strigând: *O!*

Sémănă, cu puţine deosebirĭ, cu jocul căluşerilor din ţéră. Eĭ se numesc Rusaliĭ.

76. Postul de Pascĭ.

Casca. Obiceiul de a se face «*cască*» există şi acì. *Casca* se face cu un oŭ fert bine, care se légă de o sfóră, ce atârnă de un bĕţ, de obiceiŭ făcăleţul. *Casca* face părintele familieĭ şi cine prinde oul, îl şi mânâncă şi maĭ capĕtă o porţie de halvà (1) pe de-asupra. Se face şi la marĭ şi la micĭ.

Ertarea. Tot în acest post spre chindie şi maĭ târḑiŭ se duc ómeniĭ şi se értă între dînşiĭ. Maĭ ales nu-şĭ uită nimenĭ pe *mumùş* (naş) care, după ce finiĭ îĭ sărută mâna, le dă câte un ban saŭ ce-và fructe, mere, castane, smochine etc.

Petrecere. Lăsatul seculuĭ se face une-orĭ de maĭ multe familiĭ împreună, carĭ îşĭ aduc mâncările pregătite. De óre-ce este «*săptămǫnă-albă*» — sĕptĕmâna brânzeĭ, mâncările obicĭnuite sunt: plăcinte de lapte, numite: «tecùş», plăcinte: plăţintă (cu ouă); ∾ sărliă=cu miere şi unt, rotunjóră [Arom. idem] şi altele; cắĭgănă = jumărĭ; ŭocḷi (ochiurĭ de ouĕ); codurĭ [plăcinte de legume], dulceţurĭ, halvale şi póme. După masă se petrece în familie, se jócă, se glumesce etc.

[Petru Jufu, Oşanĭ.]

(1) Vinḑĕtoriĭ de halvà vin într'adins în *săptămǫna albă* prin satele acestea.

77. Mucenicĭ.

La 40 de Mucenicĭ, ca şi la Arom., se face masă de post şi se servesc prune ferte [Arom. *cuşafe]* şi grâŭ fert.

Obiceiul mucenicilor, aşà de rĕspândit în Muntenia, nu se face nicĭ la Românii din Meglenia, nicĭ la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ.

78. Dudulét.

Este obiceiul ce se practică, când nu plouă şi pe care noĭ l'am descris în lucrarea: «*Din Lit. Pop. a Aromânilor*» maĭ pe larg la p. 726, sqq. sub titlul «Paparudele la Aromânĭ.» La p. 728, 729 op. cit., am descris obiceiul cum se practică la Rom. din Meglenia.

La Oşanĭ se obicĭnuesce a se da tot ce se strînge de fete «duduleţuluĭ», adecă feteĭ care s'a făcut *paparudă*, şi care de obiceiŭ este fórte săracă. Iată cele două cântece obicinuite cu ocasia acestor datinĭ:

1.

Paparudă, rudă
S-na da ploàĭă,
S-na creşcă gr'onli,
Gronli, grănişoarli,
S-nu li bată grìndinea,
S-na da poĭni multă,
S-aŭ mănc'om cu sînătati.

1.

Paparudă, rudă,
Să ne deà plóie,
Să ne crésсă grânele,
Grânele, porumburile,
Să nu le bată grindina,
Să ne deà pâne (grâŭ, fruct) multă,
Să o mâncăm cu sănătate.

Noe Demetru.

2.

Paparudă, rudă,
Vin oâ, di ti udă,
Paparudă, rudă.
Vin oà, do ploàĭă multă,
Să creşcă grănişoarli
Cot grìndinili (!)

2.

Paparudă, rudă,
Vino acì de te udă,
Paparudă, rudă,
Vino acì, dă plóe multă,
Ca să crésсă porumbul
Cât grindinile (?) (1)

Noe Demetru.

79. Pascĭ.

Treĭ patru zoli di ţestă zuŭă oàminiłĭ cùmpără bacàm şi vupsès oàuli. An zuŭa di Paştĭ sfacă ŭom aş le coti un ŭoŭ an gĭep şi merzi (si duţi) la bis'erică. Dupu ţea fuzi casă.

Treĭ patru ḑile înainte de acéstă sĕrbătóre, ómeniĭ cumpĕră «bacam» şi vopsesc oule. În ḑiua de Pascĭ fiecare om îşĭ iea câte un oŭ în buzunar şi merge la biserică. După

(1) P. Papahagi, *Din Literatura poporană a Aromânilor*, pag. 728, 729, unde n'aŭ fost fidel reproduse.

Casă ĭel gustă pişĭm peşti, că, ca p'eştili să plivăĭască prin veră.

Ieļĭ lasă un-doŭ oăŭă pri lângă vrin somt din casă şi con vrin ŭom la doari buricu, gustă di ţel ŭoŭ şi-ļĭ treţi.

[Com. de D. Noe, Lunḑinĭ].

aceea se duce acasă. Acasă el mănâncă întâiŭ pescĭ, ca să plutéscă prin vară ca pesciĭ (adecă în mare belşug).

Se lasă unul saŭ două ouĕ pe lângă vre-un sfînt (o icónă) din casă şi când cine-và îl dóre inima, gustă din acel oŭ şi-ĭ trece.

80. Tatuajul.

Tatuajul este obicĭnuit printre Româniĭ din Meglenia. Semnele obicĭnuite ce-şĭ fac pe corp sunt cele următóre:

«*Damcă*» = un punct îndesat ce şi-l fac pe frunte, maĭ ales în partea unde se îmbină sprîncenele.

«*Cruţi*» = cruce, se face pe frunte, dar şi pe braţe, iar tineriĭ fac şi pe pept.

Maĭ obicĭnuesc a-şĭ face numele, anul nascerii, vre-o flóre óre-care, fie pe braţe, fie la pept.

Numaĭ cât timp sunt tinerĭ se tatuéză.

Tatuajul se face cu ajutorul unuĭ ac, cu care se înţépă partea corpuluĭ de tatuat şi pe sânge se pune cărbune pisat şi amestecat cu praf de puşcă. Se ţine aşà legat cât-và timp până se usucă şi apoĭ se spală cu apă curată şi rĕmâne semnul.

X. Nascerea.

Liunìļĭa.

Lehuzia.

(După relaţiunea bătrâneĭ Stanca Peana, ajutat de d. Riza Peana, fiul eĭ.)

Fàţirea. Muļĭarea greŭă, di că să proachĭă dirèp rudiri, trubuĭaşti să-ŭ aĭbă-n criel şi să-ŭ vegļĭă ună moaşă, soacră ili mumă-sa, ca să-ŭ băbescă la rudiri.

Ăn (în) cĭasu con si măncĭaşti muļĭarea, acu si pugudeşti di vini an casă vrin axèn ŭom — bărbàt, muļĭari, ficĭòr ili fetă, — şi acu-ŭ picăseşti că si măncĭaşti, trubuĭaşti să-ŭ prăsnescă treĭ ŭorĭ: acu-ĭ muļĭari ili fetă, cu rostu ili cu mona; ară acu-ĭ

Nascerea. Muierea însărcinată, când se apropie să nască, trebuesce să o bage de sémă şi să o păzéscă o bĕtrână, sócra saŭ mamă-sa, ca să o moşéscă la nascere.

În césul când se muncesce (trudesce) muierea, dacă se întîmplă de vine în casă vre-un străin om, — bărbat, femee, băiat saŭ fată, — şi dacă simte, că se trudesce, trebue să o stropéscă de treĭ orĭ: dacă-ĭ muiere saŭ fată cu gura saŭ cu mâna, iar

bărbàt ili ficĭòr, cu fesu za-udàt şi la fugă si lasă şi un nişàn, maĭ mult vrin chĭędin.

Ară cǫn vędi, că si mănciaşti maĭ multi zǫli şi şi-l̦ĭ ăĭ măncòs mult la rudiri, tunţea lęcu al̦ĭ ăĭ:

Să beà unęc apu din dirępta cĭ'ǫulă lu bărbatu-su şi sinduchĭu di că-mèşĭ lu mul̦ĭari, la lasă dişcl̦ìs păn si rudęscă.

Di ca si du facă micu, muma sa rupi un nădavàc di la cusiţă şi cu ĭel la lęgă moaşa buricu lu micu şi lę ună s'ęţiri di l̦ĭ la tal̦ĭă un'ęc di lăngă nod.

Liŭnca, di ca să-l̦ĭ cadă şi puslę-dicu, si anţinḑi strins şi si culcă an pucròv ili doagă.

Ară moaşa ună ţe s-la tal̦ĭă buricu, la lę micu di la unḑi pişìm cu rachiă l̦ĭută, maĭ mult di ŭŭă şi runc di şpirt, cǫn nu află rachiă l̦ĭută, — ili cu vrin limòñĭ şi la păs-pal̦ĭă tot cu cĭănuşă, al̦ĭ la lęgă capu bun, la anfaşă şi la culcă lăngă mumă-sa.

Al̦ĭ puni tunţea la liuncă sup ruguzină ună mănată di pal̦ĭă sică-rină, s'ęţiri sup căpit'ǫñĭŭ, aţi lę ună mănată di mel̦ĭŭ di la pusolęşti din-zùr di ruguzină tutchi aŭ angărdęşti. S'ęţirea ţea sta pǫn-la patru-z'ǫţĭ di zǫli şi ea si slăgăĭaşti liuncă, şi di ţea nu faţi să iă scapitată di soari.

Ţęsta si faţi si spară rǫu.

Tunţea baba lę un bărdàc vęrdi-gligusìt, la ampl̦ĭă di proàspătă apu, şi la stupă, acu-ĭ vęră, cu ună chitcă vęrdi, ară acu-ĭ ĭarnă, cu un busu-l̦ĭŭc uscàt; la lę bărdacu şi si duţi

dacă-ĭ bărbat saŭ băiat, cu fesul muiat şi la plecare să lase şi un semn, maĭ mult ce-và aţă (ce se rupe din haĭnă).

Dară când se muncesce, se trudesce maĭ multe ḑile şi-ĭ este prea greŭ să nască, atuncia lécul îĭ este:

Să beà o lécă de apă din drépta cizmă a bărbatuluĭ sĕŭ şi lada cu cămeşĭ a femeiĭ se lasă deschisă până după nascere.

După ce se nasce pruncul, mama rupe un fir de la cosiţă şi cu el bĕ-trâna légă buricul pruncului mic şi apoĭ iea o secere şi i-l taie niţel de lângă nod.

Lehuza, după ce-ĭ cade maţul (!), se încinge strîns şi se culcă în velinţă saŭ în dógă (velinţă grósă, care ţine cald).

Bĕtrâna, după ce taie buricul, îl iea pe prunc de-l unge maĭ întâiŭ cu rachiŭ iute, — maĭ mult rachiŭ de strugurĭ şi maĭ rar cu spirt, când nu se află rachiŭ iute — saŭ cu vre-o lămâe şi-l presară peste tot cu ce-nuşă, îĭ légă capul bine, îl înfaşe şi-l culcă lângă mumă-sa.

Îĭ pune atuncĭ lehuzeĭ subt ro-gojină o mână plină de paie de se-cară, o secere subt perină, apoĭ iea o mână plină de meiŭ de-l presară în jurul rogojineĭ ca şi cum o în-gârdeşte. Secerea aceea până la a patru-ḑecia ḑi stă şi se consideră lehuză şi de aceea nu trebue să fie ajunsă de apusul sóreluĭ.

Acésta se face ca să sperie rĕutatea (ce ar venì asupra lehuzeĭ).

Atuncĭ baba iea un ulcior (cu douĕ gurĭ) verde uns, îl umple cu apă prós-pĕtă, şi-l astupă, dacă este vară, cu o flóre verde, iar dacă este érnă,

cu un busuĭoc uscat; se ea ulciorul la popa, di-l̦ĭ cọntă mulitfcă (dintru băbiri şi dintru tăl̦ĭari buricu).

Ară cu si află-n ţea casă mul̦iţĭ oamiñĭ la rudiri, si vicăĭaşti casă popa.

Dupu ţea baba si şucĭaşti di fàţiri turta. Şi trimẹti un ficìòr ili fẹtă să-l̦ĭ spună prima la mumă-sa lu liunca, zicọnd:

«Sa viniţĭ la turtà, că na dẹdi «Domnu ficĭòr (ili: fẹtă).» Şa şi pri la toată zintunia vicăĭès.

Moaşa vicăĭaşti şi ună mul̦ĭari plicătoară din zintunìă, ca s-la plẹcă mìcu.

Zintunia călisită, vin toati cu puclonu-n cap şi ăntrọnda-n casă, zic: «Cistită-va il̦ĭă [ili: nipòt, il̦ĭŭ]».

Ară ţel̦ĭa din căsă-l̦ĭ zic: «Spulaĭti! «să ĭeşi ghiŭ [ili: ghiă!] Să-ţĭ da «Domnu ţe-ţĭ ţẹri buricu!»

Şi ună cọti ună si dună-n casă şi-ŭ lẹ moaşa mẹsa. [nu trapeznic ili siniă] şi si nşọră toati dinzùr di mẹsă şi-şĭ fac cruţi şi zic:

«Bini flọm, s-nă ĭă ghiŭ [ghiă) ficĭoru [ili fẹta], s-nă crẹscă mari!

«Să ĭă ghiĭ şi tătọñil̦ĭ, dejil̦ĭ, bà«bil̦i şi toată zintunia şi la cari ţe-l̦ĭ «ţẹri buricu, Domnu sa-l̦ĭ da».

Aţi-ŭ frọndi moaşa luĭ turta, al̦ĭ lasă di prima la micu un cumăţọl şi lantă-ŭ răsfrọndi pri la toţĭ cọti unẹcĭcut.

Dupu ea şĭ-li frọng sfacă tùrtili lor şi lasă şi eali cọti un cumăţọl (ca moaşa) la micu şi li pun toati

se duce la popa, de i se cântă molifte (pentru moşire şi pentru tăiere de buric).

Iar dacă se află în cea casă mulţĭ ómenĭ la nascere, se chémă popa acasă.

După aceea baba îşĭ sufelcă mânecile pentru a face turta. Trimite un băiat saŭ o fată să-ĭ spuie (anunţe) întâiŭ mameĭ lehuzeĭ şi să-ĭ ḑică:

«Să poftiţĭ la turtă, că ne dede Dumneḑeŭ băiat (saŭ: fată).» Aşà şi pe la tóte rudele învită.

Bětrâna chémă şi pe o femee *aplecătóre* (adecă: care are lapte) dintre rude, ca să alăpteze pruncul.

Rudenia învitată vine fie-care cu ploconul în cap şi intrând în casă ḑice: «Cinstită fiică (saŭ: nepot, fiŭ.)»

Iar aceĭ din casă îĭ ḑic: «să trăiţĭ! să fiĭ sănătos (saŭ: sănătósă). Să-ţĭ deà Dumneḑeŭ ce-ţĭ (cere) doresce inima.»

Şi una câte una se adună în casă şi o iea bětrâna masa (nu masă de lemn saŭ tipsie mare, ci o masă de pânză), şi se înşiră tóte împrejur de masă şi-şĭ fac cruce şi ḑic:

«Bine vě aflarăm, să ne trăéscă băiatul (saŭ fata), să ne créscă mare!

«Să trăéscă şi părinţiĭ, buniciĭ, bunicele şi tóte rudele şi la fie-care ce-ĭ cere inima, Dumneḑeŭ să-ĭ deà.»

Apoĭ bětrâna rupe turta, lasă întâiŭ pentru prunc o bucată mică şi pe cea-laltă o rupe în bucăţele pentru toţĭ câte niţel.

După aceea fie-care îşĭ rupe turta adusă şi lasă şi ele câte o bucăţică [ca şi bětrâna) pentru prunc şi apoĭ

cumàtili an un cĭur, şi-ŭ ţọn să-ŭ mănancă liunca.

Di si du gustẹscă toati, aŭ lẹ moaşa turta ţe-ŭ ari fat isticărli, dirèp adèt, puni pri ea un'ẹc sari şi ună ţẹpă, aţi la lẹ micu şi-lĭ la da la plicacĭcă, aţi-ŭ puni şi turta pri mic.

Plicătoara, ună ţe-şĭ la lẹ micu, alĭ lẹgă ună pară di rázint di un chĭẹdin vinit şi-lĭ la puni di guşă.

Ca s-la du-plẹcă micu, alĭ aŭ daŭ turta la liuncă să-ŭ mănancă, ca să-lĭ vină làptili, aţi-lĭ la culcă şi micu pọn di ea.

La fugă mulĭărli alĭ da cọti ună pară la micu şi-şĭ li lẹŭ lùcruli [mẹsa, misuru, tipsia etc.] acu-ĭ zuŭă, ară acu-ĭ scăpitàt soarli, li lasă şi mọntiza aşĭ li lẹŭ.

Mulĭari acù rudẹşti noapti, plicacĭcă ună ţe vicăĭaşti, ară zintuniă mọĭni z-ta vin la turtă.

La micu păn la bătizari-lĭ aĭ numea «pijă.»

Liunca trubuĭaşti să-şĭ cață di guşi un şiştàc mari di un chĭẹdin roşi di mătasi ili ninelu mari şi un căţọl di alĭŭ di bulĭcă.

Mulĭari liuncă pọn la ardicari pustelĭa, nu si lasă sìngură şi nu faţi să ĭẹsă niţi din casă, măcàr zuŭa-ŭ fost-aŭ, măcàr noapti.

Pustelĭa si ardică la treĭli zọli dupu rudiri şa: diminẹţa-ta di ca să ancrẹscă soarli, la lẹ baba pija, la disfaşă, şi la spẹlă bun tot, aţi-ŭ ardică şi ruguzina, aŭ lẹ moaşa ţea sicarina aŭ puni pri un bucĭum şi-ŭ răstalĭă cu sicuri; aţi şadi li-

bucăţeleleîntr'un ciur şi se păstréză să le mânânce lehuza. (Cele pentru prunc.)

După ce se ospĕtéză tóte, bĕtrâna iea turta făcută într'adins, după obiceiú, pune pe ea puţină sare şi o cépă, apoĭ iea pe prunc şi-l dă la aplecătóre, şi apoĭ pune şi turta pe prunc.

Aplecătórea, îndată ce iea pruncul, îĭ légă o pară de argint cu o aţă albastră (vînătă) şi i-o pune la gât.

Când se alăptéză pruncul, se dă turta lehuzeĭ, ca să o mânânce, spre a-ĭ venì lapte, apoĭ se culcă şi pruncul lângă dînsa.

La plecare femeile îĭ daŭ câte un ban pruncului şi-şĭ ieaŭ îndărăt lucrurile (masa, farfuria, tipsia etc. în carĭ aŭ adus plocóne), dacă este ḑi, iar dacă sórele a apus, le lasă şi le ieaŭ ḑiua următóre.

Femeea dacă nasce nóptea, numaĭ aplecătóre chémă, iar rudele vin la turtă ḑiua următóre.

Pruncului i se ḑice până la botez «pijă.»

Lehuza trebuesce să-şĭ puie la gât o monedă mare legată cu o aţă roşie de mătase, saŭ inel mare şi un căţel de usturoiŭ legat la maramă.

Femeea lehuză până la rădicarea aşternutuluĭ, nu se lasă singură şi nu face să ésă din casă, fie ḑiua, fie nóptea.

Aşternutul se rădică la treĭ ḑile după nascere aşà: diminéţa, după ce apare sórele, îl ieà baba pe prunc, îl desfaşe şi-l spală bine peste tot, apoĭ ridică şi rugojina, iea baba pe cea de secară, o pune pe un buştén şi o taie cu securea; apoĭ şede lehuza pe un

unca pri un scand, an cïǫuli şi cu pija-n braţă, ał̆ï puni ară ună turtă, sari şi ună ţępă pri ïel. Aşï la lę an dirępta mǫnă bărdacu di ghiazmă di la mulitfcă, aţi-ŭ lę moaşa pał̆ïa drubită, aŭ puni dinzŭr di liuncă, ăł̆ï da un foc şi-ŭ ardi toată.

Napcum baba lę an stǫnga cïuru, ară-n drępta un tăcïuni prins di pri foc, şi cu ună mǫnă la ţǫni cïuru zăvărtìt òpucu cutru liuncă, ca să cată saldi pri ïel şi-n lantă mǫnă la ţǫni tăcïŭnili, ca să-ŭ vęgł̆ïă şi şa ïes amnǫnda; liunca-ŭ puni ăn cap şi baba vini cu dirępta ḑifra lu bărbatu-su cu tot pijă, turtă şi bărdacu-n mǫnă şi şa amnă dupu ea şi ïes pan la strejur di la dinzură treï ŭorï şi dupu ţe sa si răscată liunca pri ŭrdina prin cïur, la şutnęşti moaşa tăcïŭnili, la lasă cïuru şi-şï antră ară priună-n casă şi şadi liunca disupra parti, păn să izmètură şi să ştęrnă baba an parti luï, aţi şadi-n loc.

Di oa-n-cola pǫn di patru zǫţï di zǫli, liunca si lasă singură şi faţi să ïęsă din casă pǫn la scăpitari soarli. Şi ïe-dimnęţa si za udă cu ghiazmă di la mulitfcă pristi ubràz, pristi sinurï [ţǫţi], li udă şi p'ętiţił̆ï pijăł̆ïă, di ca s-li duspęlă.

Pija pǫn la bătizari icï nu si lasă singură, şi păn la patru-zǫţï di zǫli ïer-sęră, si zăntămǫñïă.

Bătijuni. Bătizarea si faţi acu-ï sînătòs pija, că la ŭoptli, că la ţinţïsprèţili di zǫli şa:

Joïa, ăntru bătijuni, faţi moaşa ună pugacïă gărnaţă, aŭ ampł̆ïă şi cartea ili cïotra cu vin, şi di rucïòc si duţi la călisiri lu mumuşu acu-ï

scaun, în ghete, cu pruncul în braţe, iï se pune iar o turtă, sare şi o cépă pe el. Îşï iea în mâna drćptă urciorul cu aiasmă de la molifte, apoï se iea de bĕtrână paiele bucăţele, se pun în jur de lehuză, li se dă foc şi ard tóte.

După acésta baba iea în mâna stângă un ciur, iar în cea dréptă un tăciune aprins de pe foc, şi cu o mână îl ţine ciurul întors pe dos spre lehuză, ca să cate numaï spre el şi în cea-laltă mână ţine tăciunele, ca să o păzéscă şi aşà es umblând; lehuza apucă înainte şi baba urméză, ţinĕnd în mâna dréptă poturiï bărbatuluï cu prunc cu tot, turta şi ulciorul şi aşà umblă după dînsa până ajung la «strejur», pe care îl înconjură de treï orï şi după ce lehuza se uită pretutindenï prin ciur, bĕtrâna aruncă tăciunele, lasă ciurul, şi îşï intră iarăşï în casă şi şede lehuza în partea de sus, până ce mătură şi aşterne baba în partea eï, apoï se aşéză în loc.

De acì încolo până la 40 de ḑile, lehuza se lasă şi singură şi face să ésă din casă până spre apusul sóreluï şi în fie-care diminéţă se stropesce cu aiazmă peste obraz, peste sînurï, se udă şi scutecele pruncului (în acéstă apă), după ce se spală.

«Pija» până la botez nu se lasă de loc singur, şi până la 40 de ḑile, în fie-care séră se tămâiézä.

Botezŭl. Botezul se face, dacă-ï sănătos pruncul, saŭ la opt saŭ la 15 ḑile după nascere, aşà:

Joï, înainte de botez, face bĕtrâna o plăcintă de grâŭ, umple şi plosca saŭ «cïotra» cu vin şi pe la prânz se duce să învite pe naş, dacă este

an țela cătùn, ară 'cu-ĭ din alt cătùn, si duți dędu ili cumnatu.

Di ca si disgustęscă, ăḽĭ puni mumușa vrină ocă di ghiŭ grǫn an torbă și ună virdęță cu ună pară și-șĭ vini moașa casă răslăbită.

Mumușu, di ca s-la călisęscă, ăĭ burgiliă să dară ună cămęșă și ună fașă di pijă.

Că să vină Dumìnica dimnęța-ta, așĭ li lę an torbă (cămęșa cu fașa), așĭ cùmpără și pri treĭ irmilǫțĭ zăĭtin, și țințĭ luminǫrĭ și si duți la bis'ęrică.

Dirèp ișǫri bis'ęrica, la lę ună zăntuniă pija di casă, la duți la bis'ęrică, ară una lantă zintuniă lę ună căldari cu apu caldă și-ŭ duți și ea la bis'ęrică.

Di ca s-la du-bàtiză ficĭoru, ăḽĭ plătęști mumușu la popa una sută di pari pri bătijuni, ați-șĭ la lę micu-n brață, și țǫni-n mǫñĭ și cǫti ună luminari prinsă și-șĭ la duți casă.

La ăntrari lu mumușu-n ușă, aḽĭ puni liunca pucrovu-n drum (ăn pragu di ușă), ca să calcă și să tręcă pristi ĭel și napcum aḽĭ sărută mǫna și poala di sucardi și-ḽĭ la da mumușu micu cu nǫŭa numi.

Ea-șĭ la lę și-șĭ la culcă ăn loc. Așĭ șadi șĭ mumușu ăn bugĭàc. Dupu țea trimèt di casă un ŭom (ficĭòr) pri la zăntuniă, ca să vicăĭască la bătijuni.

Sfacă oaspițŭ, cǫn antră an casă, trubuĭaști să zică:

«Bună-va dimnęță!»

Ară țeḽĭa din casă aḽĭ zic: «iri ghiŭ!» ili: «bini vinìșĭ, oaspițŭ!»

La «ciștită-va și nǫŭa numi!» țeḽĭa din casă zic:

în acel sat, iar dacă este din alt sat, se duce bunicul saŭ cumnatul.

După ce se ospătéză, îĭ pune nașa vre-o oca de grâŭ natural (nefert) în traistă și o verdéță cu o monedă și se întórce bĕtrâna acasă liniștită.

Nașul, după ce a fost învitat, este dator să facă o cămașă și o fașe pentru prunc.

Când sosesce Duminică de diminéță, și le iea în traistă (camașa și «fașa»), îșĭ cumpĕră pentru treĭ banĭ, tămâie și cincĭ lumînărĭ și se duce la biserică.

Când sfîrșesce biserica, una din rude iea pruncul de acasă, îl duce la biserică, iar o altă rudă, iea o căldare cu apă caldă și o duce la biserică.

După ce-l botéză pe băiat, plătesce nașul o sută parale popiĭ pentru botez, apoĭ și-l iea pruncul în brațe, ținênd în mânĭ și câte o lumînare aprinsă și și-l duce acasă.

Când să intre, i se pune nașuluĭ de către lehuză o velință în pragul ușiĭ, ca să calce și să trécă peste ea, apoĭ lehuza îĭ sărută mâna și póla de sarică și-șĭ primesce pruncul cu numele noŭ.

Ea și-l iea și-l adórme (pe loc) îndată. Se așéză și nașul în colțul de sus al camereĭ (loc de onóre). După aceea se trimite de acasă un om (băiat) pe la rude, ca să le cheme la botez.

Fie-care óspete (învitat), când intră în casă, trebue se ḑică.

«Bună diminéță !»

Iar aceĭ din casă îĭ rĕspund: «să trăescĭ!» saŭ: «Bine aĭ venit, óspe!»

La «cinstitu-vă și noul nume!» Aceĭ din casă rĕspund:

«Spulaĭti! să ĭeşĭ ghiŭ!»; «să-ţĭ da domnu ţe-ţĭ ţęri buricu!»

La bęri şi la măncari, blaguvisés şa:

«Bini flǫm!»

Ară dumachinu cu mǫna la chĭept ziţi:

— «Bini vinìşĭ cu Domnu!»

— «Domnu di bun!»

Dumachinu: «Aamin»!

— «S-na cręscă mari?»

Dum. Amin, «Aamin!»

— «S-nă iă ghiă şi nǫŭa numi, să-ļĭ iă ghii tătǫ̀niļĭ, déjiļĭ, bàbili, zintuniĭli.»

— «Amin!»

— «Să-ļĭ iă ghiŭ mumuşu! etc.»

La puliiri la mumuşu, ăļĭ puliĭaşti liunca şi apa ţea-ŭ scundi şi cǫn s-la caţă urèçļili micu, ăļi puni, la udă un'ęc cu ţea apu şi-ļĭ trec.

Ară la laļìţiļĭ oaspiţĭ vrină fętă ili moaşă.

Ca să du-rucĭęscă toţĭ, ţęri mumuşu un flingĭàn (sfilgĭàn) di la ţeļia din casă, la ampļĭă ăn jimitati di vin, ştipcă şi ună mucĭcăturcă din pǫĭni din cumatu luĭ, ănţępă ună pară an mucĭcată, aţi-ŭ puni-n vin (flingĭàn) şi la faţi cutru oaspiţĭ, să pună şa şi ĭeļĭ.

Dupu ţe la trec flingĭanu toţĭ oàspiţiļĭ, la lę mumuşu şi-ļĭ la da la liuncă; ea-ļĭ sărută mǫna şi-ļĭ la lę.

Mucĭcǫţiļĭ cu vinu li mănancă ea, ca să-ļĭ vină làptili, ară pariļĭ aļĭ anşǫră di mǫñĭ la micu.

Dupu ţea lę liunca darurĭ şi la dăruĭaşti mumuşu, dirèp adèt, cu treĭ darurĭ: cĭarǫ̀pĭ, bęti şi prigàcĭŭ, acu nu-ĭ cola mumuşa; ară 'cu-ĭ şi

«Mulţumim! să trăescĭ!»; «să-ţĭ deà Dumneḑeŭ ce-ţĭ (cere) doresce inima!»

Când se bea şi când se mânâncă, binecuvîntéză aşà:

«Bine vĕ aflarăm!»

Iar gazda cu mâna la pept ḑice:

— «Bine venişĭ cu Dumneḑeŭ!

— «Dumneḑeŭ cu bine!»

Gazda: «Amin!»

— «Să ne créscă mare!»

Gazda: — «Amin, Aamin!»

— «Să ne trăéscă şi noul nume, să trăéscă părinţiĭ, buniciĭ, bunicele rudele.»

— «Amin.»

— «Să-ĭ trăéscă naşul! etc.»

La spălatul (mânilor) naşuluĭ, îĭ tórnă lehuza şi apa aceea o ascunde (păstréză) şi când îl vor dureà urechile pe mititel, i se pune, se stropesce niţel cu acea apă şi-ĭ trece durerea.

La ceĭ-lalţĭ óspeţĭ servesce vre-o altă fată saŭ bĕtrână.

După ce toţĭ prânzesc, cere naşul o céşcă de la aceĭ din casă, o umple, în jumătate cu vin, pişcă şi o îmbucătură de pâne din bucata luĭ, înţépă o para în bucată, apoĭ o pune în vin (în céşcă) şi o îndréptă óspeţilor, ca să puie şi eĭ tot aşà.

După ce céşca se trece pe la toţĭ óspeţiĭ, o ea naşul şi o dă lehuzeĭ; ea-ĭ sărută mâna şi i-o iea.

Bucăţelele cu vin le mânâncă ea, ca să-ĭ vie laptele, iar paralele se înşiră mititeluluĭ de mânĭ.

După aceea iea lehuza darurĭ şi dăruesce naşuluĭ, după obiceiŭ treĭ felurĭ de darurĭ: ciorapĭ, calţavete şi pólă (şorţ), dacă nu-ĭ presinte

mumuşa, la ea ăḻĭ la da prigacĭu ili una şămiă.

Toţĭ oàspiţiḻĭ li cistès dàrurli, şi zic: «Ciştiti-va dàrurĭ», şi ĭeḻĭ zic: «Spulaĭti-va! S-va da Domnu ţe va ţẹri buricu!»

La fugă, la mumuşu aḻĭ punună pugacĭă an torbă, ară ĭel da la toţĭ ficĭoriḻĭ din casă cọti ună pari.

Di oà-n cola micu si lasă şi singur, amă tot-diuna ăḻĭ si puni şi mètura,— cu carĭ la miturară locu ĭun'si fẹsi,— pri lẹgăn, cọn ăĭ singur.

naşa; iară dacă este acolo şi naşa i-l dă eĭ şorţul saŭ o năframă.

Toţĭ óspeţiĭ le cinstesc darurile şi ḑic: «Cinstite-vĕ darurĭ», şi eĭ ḑic: «Mulţumim! să vĕ dea Dumneḑeŭ ce vĕ (cere) doresce inima!»

La plecare i se pune naşuluĭ o plăcintă în traistă, iar el cinstesce pe toţĭ copiiĭ din casă cu câte o pară.

De aicĭ încolo micul se lasă şi singur, dar în tot-deauna i se pune şi mătura — cu care se mătură locul unde se născù, — pe légăn, când este singur.

Pọn la fàţiri mulitfă.

Di că sa scàpită soarli, liunca să nu lasă vrin lucru s-la scàpită soarli, ca: cămèşĭ, p'ẹtiţi şi lanti.

Videla şi ĭer-ţe lucru s-nu scoată din casă şi niţi că si dişcḻidi şi uşa mari, poarta.

Di ţea trubuĭaşti si ştiă lùmili din ţea casă, că caşti-ţe lucru să aĭbă, măcàr şi vrin oaspiţŭ să vină, s-nu-ŭ dişcḻidă uşa noaptea, că antră zọna.

Liunca pọn la fàţiri mulitfcă, nu-ĭ bini să si ducă pri la casi alti şi prin drum cată s-nu ĭẹsă.

Ară dip cọn ari lucru şi si duţi la vrină casă, adetu-ăḻĭ ăĭ: să-ŭ udă cu un'ẹc apu raţi pri ùrmili di picĭoari dumachinca din ţea casă, şi, la fugă, să-ḻĭ da un'ẹc pọĭni cu ună ţẹpă ili aḻĭŭ, dintru s-nu la lasă tainu-n ţea casă.

Ară cọn si pugudẹşti di si nuĭbă cu vrină lantă liuncă, adetu ăḻĭ ăĭ:

Până la facerea molitfeĭ.

După ce apune sórele, lehuza trebue să nu lase (în curte) nicĭ un lucru să-l apuce apusul sóreluĭ, precum: cămăşĭ, scutece şi altele (lucrurĭ aparţinênd eĭ saŭ băiatuluĭ). Adecă: să aducă tóte acestea în casă, înainte de a apune sórele.

Nu e bine lumină şi orĭ-ce lucru să fie scos din casă şi nicĭ nu se deschide uşa mare, pórta.

De aceea trebuesce să scie ómeniĭ din acea casă, că orĭ-ce trébă să aibă, chiar şi un musafir să vie, să nu o deschiḑă uşa nóptea, căcĭ intră ḑîna.

Lehuza până la facerea molitfeĭ nu-ĭ bine să se ducă pe la alte case şi cată să nu ésă pe drum.

Iar când neapèrat are trébă şi se duce la o casă, obiceiul este: să o stropéscă gazda din cea casă cu puţină apă rece la urmele de picióre, şi la plecare, să-ĭ deà puţină pâne cu o cépă saŭ usturoiŭ, pentru ca să nu lase belşugul de lapte în acea casă.

Când se întîmplă de se întâlnesce cu o altă lehuză, obiceiul este: să-şĭ

să-şĭ li minęscă nin'ęlili, ară cu nŭ-aŭ ninęli, să-şĭ minęscă cọti un chĭę-din, ama nu mọnă-n mọnă, tucu să-şĭ li lasă din pimìnt şi aţi li lęŭ.

Cọn faţi popa ghiazmă, nu-ĭ bini liunca să-lĭ sărută cruţea.

Mulĭarea, că să vină zuŭa di fà-ţiri mulitfă, si ispriminęşti bun şi ea şi micu, faţi şi soacra ună pọini gărnaţă, aŭ puni-n torbă, aţi si duc priună la bis'ęrică.

Ca să-lĭ du-facă mulitfa popa, soa-cra-ŭ răsda pọĭnea cọti un cumàt pri la lauti mulĭărĭ di sînătati lu micu, aţi-şĭ vin casă.

schimbe inelele, iar dacă nu aŭ inele, să-şĭ schimbe câte un fir, aţă, dar nu din mână în mână, ci să le lase jos şi apoĭ să le ieà.

Când face popa aiazmă, nu este bine ca lehuza să-ĭ sărute crucea.

Femeea, când sosesce ḑiua de fă-cut molitfă, se premenesce bine şi ea şi micul, apoĭ face sócra o pâne de grâŭ, o pune în traistă, şi apoĭ se duc împreună la biserică.

După ce popa face molitfa, sócra o împarte pânea, pe la muierĭ, câte o bucată în sănătatea micului, şi apoĭ îşĭ vine acasă.

Lăsăm să urmeze acì şi comunicarea ce ne-a făcut d-l Iufu Petre, originar din Oşanĭ, ca complectare la cele de maĭ sus:

Nascerea. Când încep să se arate semnele nasceriĭ, în grabă se trimite după o bětrână care se pricepe la moşit, de ordinar este o femee în vîrstă. Acésta, după ce-ĭ taie *buricu*, pune pe lehuză *(«liunca»)* să adórmă şi alăturĭ de dinsa adórme pe pruncul eĭ. Apoĭ bětrâna se duce şi vestesce pe preot (se duce cu *«bărdacu»*) şi se maĭ chémă o femee vecină care are copil la ţîţă, ca să alăpteze pe prunc («să-l ză-àplică»). În acelaşĭ timp se aranjéză şi o masă cu tradiţionalul nume de «turtă», la care iaŭ parte femeile vecine şi rudele, carĭ aduc câte un ban copiluluĭ.

Pruncul până la botez se numesce *«pijă»*.

În nóptea a treia *(«na treàzĭ»)* se crede, că vin ursitórele «răşnìţili», de aceea se pune o masă, care se lasă până diminéţa. Tot acum se pune pruncul pentru prima óră în légăn.

În ḑiua a treia, de obiceiŭ se preferă Joia, se vestesce naşul *«mumuşu»* de către o babă şi un copil şi se ospětéză cu o masă. Actul acesta se numesce *«călisirea lu mumuşu»*. De asemenea în ajunul botezuluĭ, copiiĭ învită pe rude şi cunoscuţĭ. Lehuzeĭ nu-ĭ este permis a eşì afară din casă până în a treia ḑi, până ce nu i se face cu «cĭuru». Iar de la nascere şi până în ḑiua a patru-ḑecia lehuza trebue să bage de sémă, ca să nu o apuce vre-odată apusul sóreluĭ şi după ce s'a închis uşa camereĭ, nimenea n'are voie să o deschiḑă până a doua ḑi.

Nicĭ nu se dă vre-un obiect cuĭ-và afară din casă, subt cuvînt căcĭ atuncĭ îĭ merge rĕŭ lehuzeĭ şi nouluĭ născut.

În tot timpul acesta lehuza nu se lasă singură.

După o sĕptămână se face botezul şi se pregătesce o masă luxósă. Toţĭ se duc la biserică, afară de lehuză, care rĕmâne acasă şi e vestită de copiĭ, cum s'a numit pruncul eĭ.

Naşul este absolut stăpân în alegerea numeluï, ca şi la Românii ceï-lalţï din Balcanï. Ţine însă, să-l numéscă după numele unuï moş al copiluluï, care nu maï este.

După săvîrşirea ceremonialuluï, tot alaiul se întórce la casa pruncului cu naşul în frunte, iar în urmă vine o persónă care duce o càldare cu apă. (De acì pe urmă, când vrem sà arătăm cuï-và, că suntem maï marï decât el, că scim maï multe şi că nu primim să ne înveţe el, îï ţicem: că i-am purtat căldarea cu apă la botez.)

Naşul este dator să aducă nouluï născut o faşă şi o cămaşă şi dacă doresce îï maï aduce şi alte rufe.

Naşul capětă în dar ciorapï şi calţavete, iar naşa o basmà saŭ un şorţ.

În ţiua a patru-ţecia se duce mama cu copilul la biserică «îşï face molitfă», după care intră în viéţa de maï nainte.

XI. Logodna.

Logodna se ţice la Românii din Meglenia: *tucmiri* (=logodire), *miniri bil'ęg*, (=schimbarea semn, gaj), *dari bil'ęg* (=darea semn), saŭ *zăcăcïǫri* (=acaparare).

Înainte erà obiceiul, ca logodna să se facă, când flăcăul împlinià 19 anï. Atuncï i se ţiceà flăcăŭ: «*cupilàş*», adecă capabil de a se însurà. Astăţï *cupilàş* devine cine-và la vîrsta de 15 anï, când se şi însóră. La Românii din Meglenia, cine nu se însóră de la 15 la 20 de anï şi trece peste acest termin, se consideră ca mare şi cu greŭ maï găsesce fată.

Fata se mărită vrîstnică cu *cupilaşu* şi póte fi şi maï mare cu doï-treï anï decât bărbatul. Totuşï niciï ele nu întrec vîrsta de 20 de anï, căcï sunt căutate fetele şi se simte lipsa lor, bărbaţiï fiind în maï mare numěr.

Logodirea tinerilor se face cam în modul următor. Ceï carï întocmesc logodirile şi pun la cale căsătoriile sunt părinţiï tinerilor. Fetele sunt cerute. Aşà părinţiï flăcăuluï, când aŭ plăcut o fată, şi doresc să o facă noră, trimit la părinţiï aceleï fete pe un «stroïnic» = peţitor.

Peţitorul=«stroïnicul» se alege printre rudele familieï, o persónă pricepută, care să scie cum să procedeze, fără ca să indispuie pe nicï una din părţï, chiar când nu s'ar ajunge la un bun sfîrşit. Pentru acésta se preferă ca «stroïnicul», dacă va fi cu putinţă, să fie rudà cu ambele familiï, ce-şï propun să se alieze. În acest cas există maï mare siguranţă, că totul se va petrece în familie.

Ca afacerea să se sfîrşéscă cu bine, se observă şi ţiua în care pornesce «stroïnicul». Ast-fel se preferă Lunï şi Mercurï. Marţï, Vinerï şi Sâmbătă se consideră de ţile puţin favorabile. Nicï călětoriï nu se întreprind în aceste ţile.

Sosind la casa feteï, fără să deschidă vorbă în dată de ce-l aduce, o iea cam de departe, până când maï întrebând de una de alta, maï ca de la sine vine vorba de căsătoriï. Atuncï el le ţice, că după ideia luï fata ar trebui măritată şi că dacă ar dorì, el maï că le-ar găsì un tîněr cum se cade. Cu a-

cest prilej laudă părinţiĭ tînĕruluĭ, hărnicia, onestitatea lor; arată starea lor, gospodăria; traiul ce-l va duce fata şi maĭ la urmă le ḑice, că vor căpĕtă şi cevà galbenĭ. Apoĭ trece la tînĕr şi-ĭ arată calităţile, şi caută prin tóte mijlócele să convingă pe părinţiĭ feteĭ, ca să consimtă. Stăruesce să nu-l trimită fără rĕspuns favorabil, ameninţând, că nu se duce de acolo şi câte şi maĭ câte, ba în glumă, ba în serios, după felul omuluĭ şi după gradul luĭ de pricepere.

Dacă reuşesce să-ĭ înduplece, maĭ cere de bĕut în sănătatea tinerilor, chémă pe fată să-ĭ sărute mâna şi o întrébă în glumă, dacă consimte, iar ea se ruşinéză şi nu rĕspunde de loc, saŭ dacă rĕspunde ce-và, ḑice că părinţiĭ cum or ḑice, aşà va face şi dînsa.

În casul favorabil de reuşită, fata îĭ oferă peţitoruluĭ pentru tînĕr o pereche de «bẹti», iar luĭ o basmà «ună cọrpă», obiecte lucrate de mâna eĭ, încă de fată mică, pentru asemenea ocasiunĭ. Peţitorul o cinstesce cu un galben «furlină» saŭ cu un «şiştàc», după puterĭ.

Înainte de a se retrage, peţitorul convine cu părinţiĭ feteĭ asupra timpuluĭ, când trebuie să se facă căsătoria, în care timp fata trebuie să-şĭ pregătéscă tótă zestrea şi să fie gata la termin. Şi după ce aŭ convenit, schimbă inelele, care act este consacrat supt numele de «dari bil'ẹg» = dare semn. Faptul acesta se maĭ ḑice, că *minès ninẹli*, că schimbă inele.

În timpul de la «dari bil'ẹg» până la «*tocmă*» logodire adevĕrată, părinţiĭ tînĕruluĭ încep a adunà galbenĭ «furlìñĭ», şiştaţĭ, inel mare şi alte lucrurĭ trebuitóre pentru a le dăruì feteĭ, părinţilor feteĭ şi rudelor eĭ.

Părinţiĭ feteĭ se îngrijesc în a pregătì darurile necesariĭ pentru fie-care din rudele tînĕruluĭ.

Cu câte-và ḑile înainte de logodnă, se prepară mâncările pentru ospĕtarea invitaţilor. — Dacă actul de logodire va trebui să se îndeplinéscă Duminecă saŭ Lunĭ, mâncările se prepară Vinerĭ, de óre-ce Sâmbăta, fiind considerată ca ḑiua morţilor, nu este bine să se pregătéscă nimic. Dacă logodna se face Joĭ, pregătirile tóte se fac Mercurĭ.

Iată în ce constă mâncările de logodnă: plăcinte de tot felul, precum *pugọcĭ*, plăcinte dulcĭ, ghiveciurĭ de carne saŭ de pescĭ: «*tipţiĭ* di *carni ili di peştĭ*», diferite mâncărĭ de ouĕ, ce-và puĭ, etc., după numĕrul óspeţilor, ce vor luà parte la logodnă. Numaĭ se cată, ca numĕrul să fie fără soţ («*liŭ să iă*»).

Cam aceeaşĭ preparaţiune se face la casa feteĭ, unde pe lângă altele se maĭ cumpĕră vin destul şi rachiŭ în belşug şi pâne de grâŭ, dacă sunt cu óre-care stare.

Se cere, ca *pugacĭă* să pregătéscă atât părinţiì tînĕruluĭ cât şi aĭ feteĭ. Acéstă *pugacìă* se numesce: «*pugacĭă di fr'ọnḑiri cuscrilĭ*» şi se face cu deosebită artă, asemenea unor turte ce am avut ocasiunea să vĕd la ţĕraniĭ din Tecuciŭ, când le dăruesc cuĭ-và saŭ se oferă iubìţilor de către fetele marĭ în ḑilele de Crăciun. Se fac cu mere, sunt tarĭ şi grele şi se ḑic că sunt făcute:

«şăroati, cu curu di flingìàn, cu ştipcă cu ţavi, unsi cu mìari» şi se înţépă şi un «şiştàc», şi 5, saŭ 7 rămurele de mĕr; se acoperă cu un şervet, făcut anume, se pune de asupra cevà *gigi-migi*, adecă diferite fructe şi apoĭ, cea din partea tînĕruluĭ, se dă a fi purtată până la casa feteĭ, de o soră, cumnată, saŭ altă fată, în vîrstă de anĭ fără soţ, adecă de 9, 11, 13, 15, etc. anĭ.

După ce toţĭ cunoscuţiĭ şi rudele s'aŭ strîns la casa tînĕruluĭ, dacă fata este din alt cătun, toţĭ se duc călare şi armaţĭ cu pistóle saŭ cu puscĭ vechĭ. În tot cursul drumuluĭ împuşcă în vînt şi auḑind ceĭ din cătunul feteĭ, rĕspund tot prin împuşcăturĭ. Dacă însă fata se află în acelaşĭ cătun, numaĭ socrul merge călare, ceĭ-alţĭ îl urméză pe jos. Şi pe când toţĭ se duc, numaĭ tînĕrul, pentru care se fac tóte, rĕmâne acasă.

Ajungênd, sunt aşteptaţĭ de rudele feteĭ în «triuşă» în faţa uşeĭ, stând în ordinea următóre: părinţiĭ feteĭ întâĭ şi apoĭ rudele cele-lalte. Fata este aşezată lângă părinţĭ, primind felicitările după eĭ.

Invitaţĭ în casă cuscriĭ, socrul viitor al feteĭ este aşezat *«an bugìàc»*, adecă în locul de onóre, apoĭ se înşiră toţĭ ceĭ-alţĭ óspeţĭ după vîrstă, care e maĭ moş, maĭ aprópe de socru, rĕmâind, ca tatăl feteĭ să se aşeze tocmaĭ în urmă.

Acì câţĭ-và flăcăĭ servesc pe óspeţĭ cu rachiŭ de la fată şi din cel adus de la tînĕr şi se uréză în sănătatea tinerilor: «Domnu di bun», «pri ìundi trubuĭaşti si toarnă», «şi la minuţilĭ»—şi la ceĭ maĭ micĭ, etc.

Apoĭ discută şi glumesc fel de fel, pe socotéla unuia saŭ altuia, se uréză celor carĭ aŭ copiĭ să se bucure de asemenea fericirĭ şi petrec cântând, până ajunge timpul cineĭ.

Cina. Când sosesce timpul cineĭ, se aşterne o masă mare pe «siniă», un fel de tipsie de aramă, se aduc şi pânile cu tipsiile gătite la tînĕr şi se pun pe masă. Cuscriĭ încep să céră şi *«pugocili di frǫnḑiri»*, şi punêndu-le una peste alta, de-asupra unuĭ flăcăŭ, tatăl tînĕruluĭ se adreséză către tatăl feteĭ şi-ĭ ḑice:

— E, fărtati! mi-ŭ daĭ fǫta? (Eĭ, fărtate, amice, mĭ-o daĭ fata?)

— Ţĭ-aŭ daŭ? (Ţĭ-o daŭ.)

— Martirĭ să iă ţiştea toţĭ. (Martorĭ să fie aceştia toţĭ.)

— Martirĭ să iă, că ţi-ŭ daŭ!

Se ḑice aşà de treĭ orĭ, după obiceiŭ, îşĭ fac cruce şi apoĭ ambiĭ apucând unul dintr'o parte altul din cea-laltă parte a «pugăcilor» le rup în două. În acest timp toţĭ ceĭ carĭ pórtă arme es şi împuşcă în aer, care cu pistol, care cu puşcă.

Tovarăşiĭ tînĕruluĭ, strînşĭ acasă la el, auḑind împuşcăturile, încep a rĕspunde tot prin împuşcăturĭ.

Apoĭ «pugăcile» se fac bucăţele şi se împart pe la óspeţĭ. După ce se isprăvesce de cină, tatăl tînĕruluĭ scóte un «şirvetàc» (băsmuluţă) cu «şiştaţĭ», o deslégă şi o pune în faţa cuscruluĭ sĕŭ, ca să o vaḑă. Acéstă băsmăluţă cu şiştaţĭ este *«anşărătura»* =colanul de «şiştaţĭ», ce se dă feteĭ drept gaj, drept semn, că logodna s'a făcut şi rĕmâne făcută. Iată din ce obiecte

se compune *anşărătura* : Cu o ḑi înainte de logodnă=«tocmă», se face «*ună chitcă di bufţĭ* şi tótă este înşirată cu monede vechĭ de aur şi argint, vre-o 5—7 galbenĭ, «şiştaţĭ» 21, 23 etc., (trebuie să fie fără soţ, în tot-deauna), un inel mare, apoĭ se légă tóte cu un fir roşu de mătase şi punêndu-se într'o băsmăluţă nouĕ, le păstréză tatăl tînĕruluĭ la sine, ca să le ofere feteĭ în acéstă ḑi.

Când le iea cuscrul sĕŭ, ḑice: E! *àĭarlìa!*=(cu noroc!), *să-şĭ li poartă cu sînătati!* şi apoĭ le întinde şi óspeţilor, carĭ pe rînd se uită şi după ce toţĭ le-aŭ vĕḑut, le iea tatăl tînĕruluĭ, chémă pe viitórea luĭ noră, să-ĭ sărute mâna şi oferindu-i-le, îĭ ḑice: «*Cu sînătati şi bucuroasă sa li porţĭ!* Cu sînătate şi să le porţĭ cu bucurie.

După acésta urméză distribuirea darurilor din partea feteĭ. Ea le aduce într'un ciur în faţa óspeţilor. După ce sărută mâna socruluĭ, îĭ aruncă pe umĕrul drept darurile şi apoĭ trece la viitoriĭ cumnaţĭ, sócră, cumnate etc., unde se face tot aşà.

Pentru tînĕr dăruesce un «piştimàl» (1) lucrat frumos, o pereche de jartiere «bęti», lucrate cu mărgele albe şi negre şi cu banĭ, ca să rĕsune, când jócă în felul căluşarilor = «să gĭăngăręscă», ciorapĭ albĭ, împletiţĭ cu «doĭ fuştĭ», de tort gros de lînă, alb cu negru saŭ alb cu roşu şi cu multe «pragurĭ» = fel de lucrătură.

Ciorapul cel alb se umple cu diferite lucrurĭ: «cu *cĭudi*», «*cu străvurĭ*», «*cu gigi-migi*», într'un cuvînt, aceste expresiunĭ însémnă: cu fel de fel de lucrurĭ plăcute, cum ar fi zahar, mere, năut, stafide, o turtişóră, smochine, etc.

Socruluĭ se óferă o basmà albă «ună cǫrpă albă cu rǫnsi» şi jartiere; sócreĭ, «bulĭcă» = balţ, cu *trapnă* saŭ *prigàcĭŭ* (pólă); cumnatuluĭ ciorapĭ şi «bęti»; cumnatelor pólă.

Pentru tóte rudele tînĕruluĭ se oferă apoĭ, cuĭ o basmà, cuĭ ciorapĭ, bęti etc. Rudele feteĭ nu sînt dăruite.

După acésta se petrece aprópe nóptea tótă, cântând şi jucând şi din când în când împuşcând în vînt..

Când se apropie momentul plecăriĭ, rudele feteĭ se înşiră în aceeaşĭ ordine, ca şi la aşteptare şi după urările obicĭnuite, fieşte-care îşĭ iea adio de la fată, o cinstesce cu un şiştac, iar ea îĭ sărută mâna. Socrul este dator să cinstéscă cu şiştaţĭ pe toţĭ copiiĭ din casa feteĭ.

Pornind, una din cumnatele tînĕruluĭ pórtă o *pugacĭă* oferită din partea feteĭ cu 5, 7, 9 etc., monede înfipte într'însa şi câte-và ramurĭ de mĕr.

Bărdacu cu răchiă se lasă acì şi se iea după douĕ sĕptămânĭ, când se duc cu bărdacu (veḑĭ maĭ jos).

(1) «Piştimalu» ăĭ di tort di bumbàc, ţăsùt alb cu roşi, cot doĭ stòngiñĭ lung, «pri la morḑiñĭ chitcusìt cu multi tufţi roşĭ, cu telĭ (răsinic, arsinìc) şi cu pari, «di la purtàŭ nainti ântru ţinzoţĭ di añĭ cupilaşilĭ an loc di cĭalmă din zur di cap, «şi cu tùfţili să si mândăręscă la jucari prin ŭor.»

Eşind din curte, se înşiră cu toţiĭ în ordine, fie-care cu darurile căpětate, puse pe umĕrul drept şi aşà în împuşcăturĭ şi veselie se întorc la casa tînĕruluĭ, de unde se rĕspunde tot prin împuşcăturĭ. Acì se înşiră în curte darurile pe o funie, ca să vie toţĭ din sat să le vaḑă, şi târḑiŭ séra se strîng şi se distribuesc, care cuĭ aparţine, şi aşà se încheie actul definitiv al logodiriĭ.

De acì încolo *rămàsnica* = fata logodită, este datóre să sărute mâna orĭ-cuĭ din rudele tînĕruluĭ, când s'ar întâlnì unde-và. Aşà când se duce să aducă apă, întâlnind pe o rudă din ale viitoruluĭ sĕŭ soţ, pune vasele jos şi ruşinósă se duce şi-ĭ sărută mâna. Acelaşĭ obiceiŭ există şi la Vlacho-Clisura şi la parte din Româniĭ din Epir. Cu femeile se sărută şi pe obraz.

Socruluĭ, orĭ de câte orĭ se duce la casa eĭ, ea îĭ sărută mâna şi este cinstită la fie-care sărutare de mână cu câte un şiştàc.

La bărdàc.

Bărdàc se numesce un mic ulcioraş. Sunt bărdace maĭ marĭ, în carĭ se pune apă, şi maĭ micĭ, în carĭ se pune rachiŭ. Ele aŭ douĕ gurĭ, una mare, *gură*, altă mică *ţoţă* (=ţîţă). La Vlaho-Clisura, unde există acelaşĭ obiceiŭ ce-l vom descrie maĭ jos, bărdacul se numesce, *pociŭ*, iar obiceiul e desemnat cu numele: *z-duc cu pocilu* saŭ *z-duc cu arăchia.* În Meglenia se ḑice: *si duc la feta la bărdàc.* Iată cum se face:

După ce trec douĕ treĭ săptămânĭ de la schimbarea primelor semne de logodnă, într'o ḑi frumósă, saŭ într'o Duminecă, mama flăcăuluĭ dă de scire la părinţiĭ feteĭ, ca să aştepte şi să se pregătéscă, că se vor duce *la bărdàc.* Apoĭ invită tóte rudele şi cunoscuţiĭ, carĭ vin cu darurĭ şi cu câte o ploscă cu vin ca, cu tótele gătite frumos, să se ducă la *bărdàc,* care «bărdac», plin cu rachiŭ şi împodobit cu florĭ, este lăsat încă de la schimbarea primelor inele, de la prima tocmélă = *di la prima tocmă.*

În fruntea cortegiuluĭ compus maĭ mult din femeĭ, merge mama sócră şi în urma eĭ vin tóte cele-lalte.

Rudele feteĭ aştéptă la pórtă şi sosind ceĭ aşteptaţĭ, sărută tóte pe viitórea mirésă şi apoĭ intră în casă, unde sunt ospĕtate şi unde petrec, cântând şi jucând până spre séră.

La plecare, viitórea mirésă dăruesce fie-căreia din cuscrele venite, cuĭ o basmà, cuĭ o «bulĭcă», cuĭ o pereche de ciorapĭ, etc., după însemnătatea persóneĭ şi după putinţa eĭ. Tóte cuscrele o cinstesc cu galbenĭ saŭ cu banĭ de argint=«şiştaţĭ», pe carĭ fata îĭ inşiră la ḑile marĭ in jurul gâtuluĭ saŭ la pept. Apoĭ amestecă rachiul din «bărdàc» cu puţină apă şi-l dă viitóreĭ sócre, după ce-ĭ sărută mâna. Sócra o sărută pe ceĭ doĭ umerĭ aĭ feteĭ şi pornesce, ea în frunte şi apoĭ tóte cele-lalte înşirate în urma eĭ după gradul de rudenie, *tipusite* = împopoţonate, care maĭ de care. Aşà este recondusă

şócra mare până acasă unde, după urările obicinuite, cele-lalte femeĭ îşĭ ieaŭ adio şi se duc fie-care pe acasă.

* * *

În tot timpul cât duréză logodna, fata sărută mâna flăcăuluĭ de treĭ orĭ pe an: la prima întâlnire, la postul de Pascĭ «con si lĭartă, la «lirtari», şi la Pascĭ. Ea capětă din partea flăcăuluĭ câte un «şiştàc» la fie-care sărutare de mână.

* * *

La diferite dile marĭ ale anuluĭ, «cupilaşu» = flăcăul trimite viitóreĭ sale soţiĭ, printr'o soră, cumnată saŭ verişóră diferite darurĭ:

La Crăciun îĭ dăruesce «cĭoņuli» şi «plocĭ gàlbini,» plăcĭ de argint poleit, iar ea îĭ dă o pereche de ciorapĭ roşiĭ de *cădelĭcă* şi jartiere brodate.

La postul de Pascĭ, «la lirtari», îĭ trimite flăcăul «copcĭe» marĭ, «scărladă» şi «tipilòc». Iar ea flăcăuluĭ îĭ dăruesce, «piştimàl» şi basmà, brodate cu buchete = «tufţĭ» de lână în roşu, verde, albastru şi cu florĭ în alb-galben, carĭ basmale sunt purtate de copilaş pe seléf.

La «Nostru-Lăzăr» i se aduce feteĭ *plocĭ măcĭcati* = plăcĭ marĭ de argint cu *culàn* = colan, o scurteică lucrată în fir, opincĭ galbene, *chĭusurèchĭ*, fel de papucĭ gata făcuţĭ, la nas cusuţĭ cu *şilă*, brodaţĭ cu florĭ în roşu şi cu fir, iar talpa cu pele argăsită. Ea trimite flăcăuluĭ o cingătóre brodată cu fir, «gură di cămeşă» lucrată numaĭ în fir, un «cĭaparòg» şi pe la margine înflorit lucrat în roşu de «cădelĭcă» şi cu fir.

În timpul veriĭ o invită să le ajute la lucru la prăşit, secerat, la culesul porumbuluĭ şi la altele. Acì are ocasiunea a sta de vorbă cu viitorul soţ, a glumì şi a-şĭ arětă şĭ hărnicia de care este capabilă. Socriĭ prepară de ale mâncăriĭ tot ce aŭ maĭ bun în asemenea ocasiunĭ, ca să ospěteze pe nevasta fiuluĭ lor.

Nunta.

(Acest capitol ne-a fost comunicat de d-l Petru Iufu, originar din Oşanĭ.)

Ḑiua nunţiĭ se hotăresce de membriĭ amânduror familiĭ, de obiceiŭ se face érna. În ajunul nunţiĭ se trimit doĭ flăcăĭ (fărtaţĭ), carĭ să invite rudele şi prieteniĭ la veseliè; eĭ se îmbracă luxos şi pórtă câte o ploscă (bărdàc) cu vin din care gustă ceĭ invitaţĭ. Veselia cea maĭ mare se face în casa mireluĭ (tìniruluĭ juni) şĭ maĭ mică în casa mireseĭ. După prânz, Dumineca, începe poporul să se îndrepteze către casa tìniruluĭ juni = mireluĭ, unde se face o horă mare în curte, iar în casă domnesce veselia cea maĭ mare. Acì se află o masă dreptunghiulară şi lungă pe care se află tot felul de bucate din carĭ se ospětéză aprópe tot satul; drept musică servesce cimpoiul (gaĭda), iar ceĭ maĭ cu dare de mână ieaŭ ţiganĭ cu clarinete şi tobe (surli şi tómpiñĭ). Tot acum încep să soséscă flăcăiĭ satuluĭ călărĭ şi împodobiţĭ care maĭ de care maĭ frumos. Fie-care doresce, ca calul sěŭ să fie cel maĭ sprinten; şĭ

după ce toţĭ s'aŭ strîns, plécă cu mic cu mare la casa mireseĭ; nu rĕmân acasă decât singurĭ părinţiĭ, iar în cas când tînĕrul n'are părinţĭ, atuncĭ rĕmân rudele de aprópe, carĭ ţin locul părinţilor. În frunte merg flăcăiĭ (*cuscrilĭ*), carĭ se întrec în fuga cailor, după care urméză lăutariĭ şi în mijlocul mulţimeĭ vine mirele tot călare şi încunjurat de fărtaţĭ. Drumul de la casa mireluĭ până la al mireseĭ se face prin locul cel maĭ lung, iar la întórcere prin cel maĭ scurt, ca să nu se întórcă tot pe aceeaşĭ cale. Trebuie să maĭ spuiŭ, că în frunte de tot merge un flăcăŭ cu un stég făcut dintr'o prăjină de trestie, un şervet roş şi un mĕr (furugliţa=Arom. *flàmbură)* care, după aducerea mireseĭ, se aşéză pe casa mireluĭ, de unde se iea după o săptămână.

Ajunşĭ la casa mireseĭ, încércă să intre în lăuntru şi nu li se deschide până ce mirele nu promite diferite darurĭ, aşà fraţilor mireseĭ cisme; altor rude banĭ etc. După ce aŭ intrat în casă, se aşéză la masă şi pe urmă vine mirésa şi sărută mânile tuturor, dându-le câte un dar: o pereche de ciorapĭ, batiste, prosópe, etc., în schimbul cărora este cinstită cu banĭ, în valóre maĭ mică saŭ maĭ mare, după posiţiunea persóneĭ. Mirésa pórtă pe cap o corónă din florĭ (cununa), iar peste faţă un vĕl străvedĭŭ de mătase, pe urmă e condusă de tovarăşele eĭ în curte, unde o aştéptă un cal frumos împodobit. Acì, după ce unul din fârtaţĭ sare peste cal de treĭ orĭ, încalecă mirésa în cântece şi în înpuşcăturĭ de revolvere. Ast-fel se întorc iarăşĭ la locuinţa mireluĭ, cam pe la sfinţitul sóreluĭ. Şi acì în casa feteĭ, ca şi la mire, părinţiĭ mireseĭ rĕmân acasă. Trebue să se observe, că cununia nu se face în biserică, ci în locuinţa mireluĭ şi Dumineccă séra.

Mirésa e coborîtă de pe cal de către socrul eĭ şi o duce în braţe până în camera mireluĭ, de obiceiŭ deosebită de camera comună maĭ mare, unde petrece poporul; iar mirésa ca recunoscinţă îĭ oferă o cămaşă.

În camera mireseĭ ieaŭ parte fraţiĭ eĭ şi rudele de aprópe. Acì se servesc bucate maĭ bune. Lunĭ diminéţa mirésa este dusă la cişmeà tot cu lăutarĭ, în mare veselie. Actul acesta se ḑice; *si scoati la apu nivesta.* Pe câţĭ copiĭ întâlnesce trebue să-Ĭ sărute.

E obiceiul ca Lunĭ diminéţa să se anunţe satul printr'o detunătură de puşcă, semn că mirésa a eşit bună; tot acum se servesce rachiŭ dulce (rachiă dulţi). De asemenea maĭ e obiceiul tot Lunĭ diminéţa ca bărbaţiĭ, carĭ sunt de faţă, să fie legaţĭ fie-care cu frânghie şi atârnaţĭ de grinda caseĭ şi să nu li se deà drumul până ce nu făgăduesc ce-và de mâncare aşà: miel, purcel saŭ alt-cevà, ce poftesce femeea persóneĭ atârnate. Maĭ cu sémă se spânzură ceĭ maĭ sgârciţĭ. Nicĭ mirele nu scapă de acéstă pedépsă. Obiceiul este răspândit maĭ la toţĭ Aromâniĭ.

Răpirea.

De multe orĭ, după logodire, fata tărăgănesce căsătoria, din diferite motive, că s'a rĕsgândit saŭ din alte motive. Atuncĭ flăcăul o răpesce, ajutat de tovarăşiĭ rude ale sale, în numĕr de 3—4 persóne. O pândesce de obiceiŭ când se duce la apă.

Răpită odată, e bună răpită. Nicĭ părinţiĭ feteĭ, nicĭ nimenĭ nu póte să-ĭ facă nimic.

Apoĭ urméză împăcarea. Atuncĭ se face un fel de nuntă intimă. Preotul nu încunună fără ca împăcarea să intervie.

Când fata nu primesce, este greŭ să se facă căsătoria.

Fata lăsată, cu greŭ se mărită, maĭ ales când s'o fi svonit, că a fost necinstită.

Răpirile viitórelor soţiĭ se fac une-orĭ şi din spirit de economie, ca să evite cheltuelile ce reclamă festivitatea celuĭ maĭ important act în viéţa omuluĭ. În casul acesta «tînirul juni» pândesce pe mirésa luĭ, care are cunoscinţă de intenţiunile sale, cu doĭ treĭ amicĭ saŭ rude şi o răpesce.

Une-orĭ sunt şi fete, carĭ nu doresc a fi răpite şi carĭ pretind să se facă tótă ceremonia nunţiĭ, spre a se mândri, şi când sunt răpite, caută cu tot dinadinsul să scape, şi dacă reuşesc, strică căsătoria, măritându-se după unul maĭ vrednic.

XII. Îmmormîntarea.

Semnul, care anunţă mórtea unuĭ individ, este o prea mare poftă de mâncare, ce de obiceiŭ se mărginesce într'un fel din bucatele ordinare aşà: prune, compot de cireşe etc. Acéstă dorinţă a bolnavuluĭ este satisfăcută şi împlinită fără nicĭ o contradicere de către membriĭ familieĭ. În timpul agonieĭ se crede, că el vede în faţă persónele familieĭ mórte maĭ înainte şi chiar persóne străine. De aceea ceĭ de faţă îĭ fac diferite rugăciunĭ, S. ex. îĭ spun, dacă găsescĭ persóna cutare saŭ cutare, să-ĭ spuĭ că familia luĭ e sănătósă, etc. Imediat după ce a murit suferindul, prima grijă este, ca să-l îmbrace cu haine noĭ, să-ĭ aprindă o lumînare, şi să se ardă tămâie alăturea de el, dar neapĕrat, căcĭ contrar el se preface în strigoiŭ *(vărculàc)*. În timpul când îşĭ dă duhul nu-ĭ e permis nimĕnuĭ să plângă, căcĭ atuncĭ sufletul luĭ se întórce din noŭ şi acum începe adevĕratul chin, dar tot móre pe urmă.

Trebue să se scie că Româniĭ Megl. nu îmbăéză mortul, nicĭ nu-l spală.

El se aşéză cu faţa spre rĕsărit şi se aşterne pe de-asupra luĭ un epitaf cu chipul luĭ I. Chr. saŭ, în cas de lipsă, o făşie de pânză.

Imediat încep visitele rudelor şi ale altor persóne străine, carĭ aduc o lumînare şi un buchet de florĭ; lumînarea se aprinde şi se lipesce de un sfeşnic, iar buchetul e pus la capul mortuluĭ, dicênd tot de odată Dumnedeŭ să-l erte (1) (*Domnu s-la ĭartă*—) şi încep să-l bocéscă (jălescă) şi să-ĭ adreseze cuvinte consolatóre familieĭ. După ce preotul îĭ cetesce stâlpiĭ, se începe cetirea psaltireĭ de către dascăl saŭ alt-cine-và, în care timp se fac pregătirile pentru pomană saŭ *pomenu*. Atât mortul cât şi grópa *(grobu)* sunt păzite cu mare băgare de sémă, ca să nu sară peste ele pisică saŭ alt

(1) Dumlĭartá-la !

animal, căcĭ de asemenea se transformă în strigoiŭ. (1) După ce tóte s'aŭ pregătit, atuncĭ pornesce cortegiul funebru de la casa decedatuluĭ. Acésta se anunţă prin sunetul clopotelor cu intervale rarĭ şi de o singură lovitură. În fruntea cortegiuluĭ merg băeţiĭ cu praporele (cruţĭli), după carĭ vine preotul, iar în urma acestora mortul purtat de obiceiŭ de patru persóne şi tot de odată bărbaţĭ. Drept cosciug în Oşanĭ servesc două prăjinĭ (bili) legate printr'o funie, de-asupra cărora se pune mortul; în cele-lalte sate este la biserică un fel de pat cu stinghiĭ, care-l întrebuinţéză toţĭ.

La fie-care respântie se face câte o cetenie, în care timp încetéză bocetele. Şi ast-fel ajung la biserică, unde după sfîrşitul prohodireĭ îşĭ ieaŭ toţĭ adio printr'o sărutare depusă pe fruntea mortuluĭ.

În sfîrşit el este dus tot în aceeaşĭ ordine la mormînt, unde plânsetele sunt aşà de tarĭ, că turbură tot satul. După depunerea în grópă, preotul varsă o sticlă cu unt de lemn peste capul luĭ şi-ĭ pune pe pept o cărămidă saŭ o bucată de piétră cu inscripţia: I. Chr. Şi apoĭ asvîrle o lopată de pămînt, lucru care trebue să-l facă toţĭ ceĭ asistenţĭ. În urmă se întorc în curtea bisericiĭ, unde se servesce un fel de prânz saŭ gustare *(pomęn)*, după care cu toţiĭ se întorc pe la casele lor. Trebue să maĭ spuiŭ, că după acoperirea mortuluĭ, toţĭ trebue să-şĭ spele mânile şi apoĭ să mânânce.

Bocetele se fac, descriind, în cuvinte jalnice, viéţa celuĭ mort. Dacă este tînĕr, se deplânge tinereţea, dacă este maĭ bătrân, se arată jalea ce lasă în urma sa, durerea ce pricinuesce familieĭ şi rudelor sale. Într'un cuvînt, se bocesce la fie-care, după felul sĕŭ şi după gradul de durere ce lasă în urmă-ĭ.

Imediat după întórcere de la înmormîntare, se spală tóte hainele în carĭ a zăcut bolnavul, cu apă rece şi limpede.

* * *

Obiceiul e că mortul să nu se ţină acasă maĭ mult de 24 ore.

În timpul când toţĭ sunt la înmormîntare, trebue neapĕrat, ca un copil saŭ o babă să rĕmâie acasă şi să ţie uşa camereĭ, unde a stat bolnavul, deschisă. Plângerile constaŭ din istorisirea faptelor decedatuluĭ şi maĭ ales în proză. Se istorisesce viéţa luĭ, i se plânge tinereţea, nenorocirea ce urméză după dînsul, cuĭ lasă copiiĭ, dacă a fost însurat, etc.

Treĭ ḑile de-a rîndul după înmormîntare se duc femeile de-l bocesc la grópă şi fac în acelaşĭ timp pomană în ḑiua a treia: *(aļĭ da atreàzĭ.)* Apoĭ i se dă comând «a nòŭaḑĭ» = a noua ḑi, la jumĕtatea anuluĭ şi la anul. Până în ḑiua a 40 i se aduce la grópă în tóte serile de către un membru al familieĭ decedatuluĭ, «foc»=lumină. Acésta trebue să se facă înainte de asfinţitul sóreluĭ.

P. Iufu, Oşanĭ.

* * *

«Când móre cine-và, i se pune în gură saŭ în mână, o «pară», un ban de argint, ca să aibă cu ce plătì la *picòl*=la iad.»

D. Noe, Lunḑini.

(1) *Noşili.*

CUPRINSUL.

MEGLENO-ROMÂNIĬ

STUDIŬ ETNOGRAFICO-FILOLOGIC

DE

PERICLE N. PAPAHAGI.

PARTEA II.

Şedinţa de la 27 Septemvrie 1902.

XIII. Basme.

1. Ficĭoru şi siculĭu.

(Feciorul şi trăistiţa saŭ săculeţul.)

Un ficĭôr ună oară si dusi cu boil̦ĭ şi ţireà să za joacă, aţi ăşĭ la zacacĭǫ siculĭu di un spin şi ca si dusi si l̦a toarnă boil̦ĭ, cǫn vinì, spinu ve criscùt. Şi-l̦ĭ zisi la spin:

— Spìnuli, du-mĭ la siculĭu! — Nu la duc!
— Si-ŭ vicnès băltia di s-ti tal̦ĭą. — Vicneà-ŭ.
— Aĭ, băltiu, s-la tal̦ĭ spinu! — Nu vin, nu.
— Ama s-la vicnès focu s-ti ardă. — Du-ti!
— Aĭ, fòculi, si-ŭ arzĭ drăjàŭa la băltiă. — Nu vin, nu!
— Ama s-mi duc, di si-ŭ vicnès valea s-ti stingă. — Du-ti!
— Aĭ, vali, s-la stinḑĭ focu! — Nu vin, nu!
— Ama s-mi duc s-l̦ĭa vicnès boil̦ĭ, di s-ti bea. — Du-ti!
— Aĭdiţĭ, boĭ, si-ŭ beţĭ valea! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-l̦ĭa vicnès lupil̦ĭ, di si va mănancą! — Du-ti!
— Aĭdiţĭ, lupĭ, s-l̦ĭa măncàţĭ boil̦ĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-l̦ĭa vicnès luvacil̦ĭ, di să va tălcĭască. — Du-ti!
— Aĭdiţĭ, luvàcĭ, s-l̦ĭa tălcĭǫţĭ lupil̦ĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-l̦ĭa vicnès şoàriţil̦ĭ, di s-va mănancă urècl̦ili.— Du-ti!
— Aĭdiţĭ, şoariţĭ, s-la mâncàţĭ urècl̦ili la luvàcĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc si-ŭ vicnès maţa, di să va mănancă. — Du-ti!
— Aĭ, maţu, s-l̦ĭa mănąnţĭ şoàriţil̦ĭ! — Ịundi sa?

— O, ḽa an dulàp.

Maţa dupu şoàriţĭ, şoàriţiḽĭ dupu luvàcĭ, luvaciḽĭ dupu lupĭ, lupiḽĭ dupu boĭ, boiḽĭ dupu vali, valea dupu foc, focu dupu bältiă, bältia dupu spin, spinu ăşĭ căzù şi ficĭoru ăşĭ la lọ sicuḽŭ şi mẹrsi casă.

[Oşanĭ.] Rizu Leşu.

2. Cusi-cucóti, ili pricazma cu baba şi cucoti.

(Cusi-cocoş sau basmul cu baba şi cocoşul.)

Aş vut-aŭ ună babă un Cusi-cucoti. Aşĭ la trimiteà ĭer-ţe zŭŭă di rămà ăn gnòĭ şi măncà ţe fla. Cum aş rămà ună dimnẹţă, aş flọ an gnoĭ ună spricĭcă. Aş-aŭ lọ şi şĭ-u dẹdi la baba.

Baba-şĭ vẹ borgĭ la ampiratu pri virghiă şi nu vẹ lanti pari si da, ăş-u dẹdi spricĭca.

Dupu văcọt aŭ pruubidì Cusi-cucoti spricĭca şi baba zisi: «ĭo-ŭ ded la ampiratu pri borgĭ». Cusi-cucoti zisi: «Cum şa? şi ampiratu aŭ lọ di la baba mea spricĭca, că-ḽĭ futŭì ampiratiţa? Io si mi duc s-m̃i-ŭ ţer!»

Şi şa Cusi-cucoti că chinisì drumu, aŭ flọ lisiţa. Ca ntribọ lisiţa: «ĭun'ti duţĭ, Cusi-cucoti?» ĭel aḽĭ zisi: «mi duc, la ampiratu să-ḽĭ ţer spricĭca, că-ḽĭ f... ampiraticĭca!»

— Nu mi verĭ şi mini?

— Ti voĭ, amă poţĭ si amnişĭ.

— Pot, cum să nu pot? di ţea iŭ lisiţă.

Şi Cusi-cucoti aŭ lọ.

Şi şa, amnară, amnară şi ca-şĭ rămasi lisiţa şi nu puteà vechĭ si amnă şi-ḽi zisi Cusi-cucoti:

— A! a! lisiţu! la aĭ curu greŭ! ţi rămasişĭ?

— Nu pot, pustănìĭ, m̃i si tăḽĭară picĭoàrili.

— Fọ-ti maĭ ăncoà, fọ-ti maĭ ăncoà! aḽĭ zisi Cusi-cucoti, şi ca la prucăscọ curu, aŭ angḽitọ lisiţa.

Ca şi chinisì, ăş bătù pri lup ăn drum. Lupu antribọ:

— Iun'ti duţĭ, Cusi-cucoti?

— Mi duc la ampiratu, s-m̃i-ŭ ţer spricĭca, ca-ḽĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini?

— Cum nu ti voĭ! ama poţĭ si amni?

— Cum să nu pot, că di ţea iŭ lup.

— Bun, amă ăĭ diparti.

— Cọt să iă, ĭo pot.

Şi la lọ şi ţista Cusi-cucoti, şi ca şi chinisiră, ca şi amnară, amnară, ăşĭ rămasi lupu. Ăḽĭ zisi Cusi-cucoti.

— Aĭdi! lŭpuli! ţe, tu nu amni? Cọta-ţĭ fu?

— Nu pót, Cusi-cucoti, pustănìĭ.

Ĭră Cusi-cucoti ăḽĭ zisi:

— Fọ-ti maĭ ăncoà, fọ-ti maĭ ăncoà!

Şi ca si pruchĭǫ lupu di Cusi-cucoti, ca la prucăscǫ curu, la anglitǫ lupu. Amnǫ, amnǫ Cusi-cucoti şi bătù pri albina. Ăḷĭ zisi albina.

— Iundi Cusi-cucoti?

Îra[ară] ĭel zisi:

— Mi duc la ampiratu s-mi-ŭ ţer spricĭca, că-ḷĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini.

— Ti voĭ, 'ma poţĭ si amnişĭ?

— Cum să nu pot? Nu sam albină ĭo? Nu lag toati pǫrţili, să dun mĭari şi luminari?

Aŭ lǫ şi chinisiră drumu. Aşĭ amnară, amnară şi rămasi albina năpòĭ, că pustănì şi nu-ŭ ţin'ęŭ vechĭ p'ęnili.

— Aĭdi! albinu! ţe şizùşĭ?

— Nu pot, pustănìĭ, nu pot!

— Fǫ-ti maĭ ăncoà, maĭ ăncoà.» Şi ca si pruchĭǫ albina, că la prucascǫ Cusi-cucoti curu, aŭ anglitǫ albina.

Ăşĭ chinisì Cusi-cucoti drumu şi nuĭbǫ valea. Ăḷĭ zisi valea lu Cusi-cucoti:

— Iundi, ĭun'ti duţĭ, fărtati!

— Mi duc la ampiratu să-mĭ ţer spricĭca, că-ḷĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini?

— Ăĭ, ti voĭ, cum nu ti voĭ!

Aşĭ chinisiră drumu-drumu şi pustănì valea şi rămasi. Aḷĭ zisi Cusi-cucoti:

— Aĭdi vali! pustănìşĭ?

— Pustănìĭ!

— Fǫ-ti maĭ ăncoà, aḷĭ zisi Cusi-cucoti şi ca si pruchĭǫ valea, la prucăscǫ curu şi aŭ anglitǫ.

Şi ca şi amnǫ, amnǫ, ăşĭ junsi la ampiratu şi si pusi an gnoĭ şi prucăntǫ Cusi-cucoti, cǫt putù:

«Cucuricu, ricu,
udă mari ş-micu!
Ampiràtuli, dǫ-mĭ spricĭca,
că-ţĭ f... ampiraticĭca!»

Şi ca uzǫ ampiratu «bra!» zisi, «un Cusi-cucoti si m-anjură! mara! ţe-ĭ ţela? laţĭ-la, la puniţĭ an cucoţiḷĭ noştri, si la cĭuplęscă şi să la tălcĭască!»

Şi ca la pùsiră an cucòţĭ ampiratèşĭ. Cusi-cucoti aŭ lăsò lisiţa din cur şi un cǫti un, aḷĭ nicǫ toţĭ cucoţiḷĭ lu ampiratu şi ară prucăntǫ ĭel:

Cucuricu, ricu,
udă mari ş-micu!
ampiràtuli, dǫ-mĭ spricĭca,
că-ţĭ f... ampiraticĭca!»

Ca uzǫ ampiratu mult rǫŭ aḷĭ vinì şi zisi: «Lăgàţĭ, vidèţĭ, ţe si fęsi bra!» Ca si dùsiră, vizură toţĭ cucoţiḷĭ luĭ nicàţĭ, ară Cusi-cucoti ca bic.

Ampiratu zisi: «Laţĭ-la, puniţĭ-la an caḷiḷĭ noştri, să-l nęcă, să la zdrùncină!» Ca la pùsiră Cusi-cucoti an caḷiḷĭ lu ampiratu, «caca, caca, ca! caca,

caca, ca!» di pri un cal pri lant, pǫnă lăsǫ̂ lupu din cur și l̦ia nicǫ̂ toț̆ĭ cal̦il̦ĭ. Ați ară ișǫ̂ și prucăntǫ̂:

cucuricu, ricu
udă mari ș-micu!
ampiràtuli, dǫ-m̃ĭ spricĭca,
că-ț̆i f . . . ampiraticĭca!

Ca uzǫ̂ ampiratu, foc si fęsi; «Lăgàț̆ĭ bra! vidèț̆ĭ țe fați cǫ̂ĭnili și duș-manu Cusi-cucoti!» Ca pucătară, cal̦il̦ĭ cupǫ̂ñĭ dăràțĭ, ară Cusi-cucoti maĭ di bic! Ampiratu tunțea zisi la oàminil̦ĭ luĭ: «ardiț̆ĭ bra! furna! ardiț̆ĭ di nǫŭ orĭ, să ĭą̆ bun arsă!» Ca àrsiră furna și ca la pùsiră Cusi-cucoti an furnă, nu știtǫ̂ mult și al̦ĭ dędi drumu la vali din cur și aŭ stinsi. Ați căntǫ̂ și pricăntǫ̂ ară din furnă:

cucuricu, ricu
etc., etc.

Uzǫ̂ ampiratu și zisi: «lăgàț̆ĭ bra! puștu, vidèț̆ĭ țe fați?« Cǫn si dùsiră la furnă, flară Cusi-cucoti ca bic nuntru. Zisi ampiratu tunțea: «Daț̆ĭ-la bra! puștu s-la pun an izmęni, să șǫd pri ĭel să-l̦ĭ ĭęsă și màțăli.»

Și ca la pusi ampiratu Cusi-cucoti an izmęni, di c-aŭ lăsǫ̂ albina din cur, la fęsi țęsta ampiratu an niți un al! Zis-aŭ ĭel tunțea: «Laț̆ĭ-la bra! puștu, la puniț̆ĭ an aznă, las sàtură di spricĭchi și belchi, si gibărdisęscă di tama-chĭărlǫ̂c.»

Și ca la pùsiră an aznă, si bucurǫ̂ Cusi-cucoti și ca prucăscǫ̂ curu, an-gl̦itǫ̂ toati furliñli și ați prucăntǫ̂ cu chĭef mari. Si dùsiră di la ampiratu di l̦ia dișcl̦ìsiră și ca scăpǫ̂ Cusi-cucoti, așĭ vinì casă și-l̦ĭ zisi la baba:

— «Ștęrni, babu, un pucròv și lę-ț̆ĭ ună virz'ęŭă, ca s-mi pun pri grindă, s-mi frășcăĭèșĭ.»

Ca și știrnùt-aŭ baba un pucròv, ășĭ lat-aŭ și vęrga, așĭ pusi Cusi-cucoti pri grindă și la frășcăĭ pǫn li scoasi toati pàrili. Ați ășĭ disfęsi Cusi-cucoti dipri grindă și-l̦ĭ zisi bàbal̦ĭă Cusi-cucoti: «află, babu, ună cĭùtură s-li mirìm.»

Baba si dusi din maală și flǫ ună cĭùtură și vini li mirì pàrili. La miriri parli, si lipì ună furlină an curu di cĭùtură și cǫn l̦ĭ-u dus-aŭ cĭùtura di ĭundi aŭ vę lat, țęsta antribàt-aŭ:

— Țe veț̆ĭ mirìt?

— Un'ęc ghipt.

— Ghipt nu-ĭ, că pari veț̆ĭ mirìt! Na, furlina țe si lipì, aŭ spuni.

Tunțea baba nu putù si scundă și zisi, cum așĭ vę un cucòt și ca și la pusi pri grindă, di ca-șĭ lǫ̂ ună vęrgă, la bătù, la bătù, că-l̦ĭ căcǫ̂ saldi fur-lìñĭ ampiratèșĭ.

Țea-șĭ vę și ea saldi un cucòt la găl̦ìñĭ, la pusi pri grindă, belchi al̦ĭ fați și la ea furlìñĭ, ama ca la bătù, ăș murì.

[Oșanĭ.] Bojin Tăpă Hristu.

3. Baba şi cu dędu.
(Baba şi bunicul.)

Ună babă şi cu un dęd singurĭ an ună casă, beşĭ unu, beşĭ lantu şi punĭ li an ună ticfă, bişǫnili ca răzvrăjǫră, si f'ęsiră şoariţĭ. Si frǫnsi ticfa, fuziră şoàriţiḷĭ. Dędu cu maşa dupu ĭeḷĭ să ḷĭa tălcĭască. Tunţea baba zisi lu dędu:

— «Nu, d'ęduli, nu toţi ḷĭa tălcĭà, tucu lasă un s-na iă ficĭor.»

Dędu lăsǫ un, şi şoàricu la criscù mari şi la si fęsi cupilàş şi baba zisi:

— «D'ęduli, d'ęduli, ficĭoru na criscù, si fęsi mari, cupilàş, cum si amnă şa fǫr tacǫm! d'ęduli, să-ḷĭ cumpărǫm tacǫm.»

Ţe să zică dędu? Acu zisi baba şa, şa si facă, şi ăḷĭ cumpărară fes cu tufcă şi sil'ęf şi cĭǫuli nalti. Şi-ḷĭ zisi babă ară lu dędu:

— «Cmo, d'ęduli, cmo, la cari fętă s-ti duţĭ, s-ti struĭèşĭ s-na la ansurǫm ficĭoru! că na! d'ęduli, si fęsi cupilàş şi trubuĭaşti să si facă tinir-juni. Io vechĭ nu pot să sirbès şi voĭ să am ună noră.

— 'Mi, la cari s-mi duc?

— S-ti duţĭ la soarli, că luĭ fętă ăĭ maĭ ùbavă şi ĭel ăĭ maĭ juni di toţĭ.

Şi dędu chinisì la soari şi ca junsi, ăḷĭ zisi:

— Soari, soari, ţe ĭèşĭ mari, să mi-ŭ daĭ fęta, că tu fost-aĭ maĭ juni.

Şi soarli ăḷĭ zisi:

— Nu sam ĭo maĭ juni, că noru mi pulupęşti şi ĭo nu ved.

Dędu zisi «şa-ĭ! noru-ĭ maĭ juni.» Şi si dusi la nor.

— Nòruli, nòruli, dǫ-ŭ fęta dupu cupilaşu meŭ, că tu fosta-ĭ maĭ juni an duñĭa.

— Io nu sam maĭ juni, d'ęduli! Maĭ juni ăĭ boarea; cǫn mi za suflă boarea pimintu nu mi ancapi şi ĭo sirumà mi fac di nivizùt. Tucu du-ti la boari, să-ţĭ aŭ da fęta la cupilaşu.

«Şa-ĭ» zisi dędu, «boarea-ĭ maĭ juni.» Şi si dusi la boari şi-ḷĭ zisi.

— Boarĭu, dǫ-mĭ fęta, că tu ĭeşĭ maĭ juni.

— Nu sam ĭo, d'ęduli, nu sam ĭo! maĭ juni ăĭ cărticĭoana, că ari an cǫmpu di Nǫnti un ghinghiaru, ţęsta zuŭa toată ĭo suflàĭ, nu putùĭ s-la rup [zarup] şi ca si dusí cărticĭoana di la za rămǫ di la coriñĭ, la sarupǫ. La ea du-ti, las ţ-aŭ da fęta, că ea ăĭ maĭ juni.

Şi dędu ca si zacĭudì, si zacĭudì, cum să iă cărticĭoana maĭ juni di soari, noru, boari, zisi «şa-ĭ, şa-ĭ» şi căterǫŭ, căterǫŭ, si dusi la cărticĭoană şi-ḷĭ zisi să-ḷi-ŭ da fęta la cupilàş.

Cărticĭoana nu zisi «nu» şi-ḷi-ŭ dędi, că şa fu pisăitura, ea să iă maĭ juni şi ţea fętă maĭ ùbavă şi maĭ bună. Şi şa şoàricu si ansurǫ cu fętă di cărticĭoană şi si uĭdişră doiḷĭ. Şi cǫn si fęsi nunta, soarli rădèà, noriḷĭ plănḑeàŭ şi boarea căntà di marĭ bucuriḷĭă, ară tìniriḷĭ junĭ jucàŭ.

Şi şa pricazma sfărşǫ.

[Oşanĭ.] Rizu Leşu.

4. Uomu sirumà.

(Omul sărac.)

Vẹ un ŭom sirumà, ăşĭ vẹ doĭ gulùbĭ, gulubu făţeà cọti un ŭoŭ ăn zuŭa şi-şĭ la vindeà ţela ŭọm ŭou, ăşĭ lăĭà cọti un'ẹc fărină şi ăşĭ răneà toţĭ cu ţela ŭoŭ, ţe la făţeà ţela puḷĭŭ. Tată-su si dusi la lucru ăn ibanlộc, ramasi mumă-sa casă cu doĭ ficĭòrĭ. Şi mumă-sa li vindeà ţẹli oàŭăli la un cĭăfùt şi ăşĭ cățộ priatilĭ ţela cĭăfùt. Ca la vizù ţela puḷĭŭ zisi, «jungḷĭa-la ţista puḷĭŭ şi si nu daĭ la niţi uu carni si mănancă di ĭel.» Şi muma, ca căţară si plọngă ţeḷĭa ficĭoriḷĭ, lă la dẹdi la unu di ĭeḷĭ capu şi la lantu drobu şi sẹra-ta cọn vinì cĭăfutu zisi la mumă-sa: «la jungḷĭàşĭ puḷĭu?» — «La jungḷĭàĭ — «la irsèşĭ? — «La ĭerşŭ. — «Scoati la s-la mâncộm.»

Şi ca la scoàsi, zisi: «mi capu? ĭundi-ĭ?

— Maĭ bini dirèpt, la măncộ ficĭoru.

— Mi drobu, ĭundi-ĭ?

— Drobu la măncộ lantu ficĭòr, zisi muḷĭarea.

— Jùngḷi-la ţela ficĭòr, ţe la măncộ drobu.

Ţea muḷĭari zisi, s-la jùngḷim.

Şi ţeḷĭa ficĭoriḷĭ, ca uzọră, că zisi şa cĭăfutu, si anfricară şi fuziră. Şi ca fuziră ţeḷĭa ficĭòriḷĭ, ţela ţe la măncộ capu si fẹsi ămpiràt, ară ţela ţe la măncộ drobu, ăşĭ flọ ună chĭesi di pari sup cap. Şi ca fẹsi tată lor doĭ-treĭ añĭ ăncola, vinì casă şi aŭ flọ saldi muma şi ăḷĭ zisi:

— «Muḷĭare, ĭundi-sa ficĭoriḷĭ?

Muma zisi: «Muriră.»

— «Că muriră, ĭundi-sa gròburli?

Muma zisi: «Nu li ştiŭ.» Tunţea ŭomu zisi: «aĭ si na ăntribộm la ampiratu, si vidèm cum s-na zică» şi că chinisiră să si ducă la ămpiratu ţeḷĭa doĭ ficĭòrĭ, că ḷĭa vizură tată-su şi mumă-sa, că z-duc la ămpiratu să si judică, cum si facă, si nu-ḷĭa picăsẹscă lañĭţiḷĭ, dărară ună mẹră di răzìnt ca si-ŭ turẹscă cọn si vină ţeḷĭa. Cọn vinì tata şi muma aŭ turiră mẹra şi si sculară şimidòiḷĭ dupu gḷimă şi antrară an cunàc şi tată-su zisi: «ămpiràtuli, ĭo ram la lucru. Vẹm doĭ ficĭòrĭ casă şi cọn viniĭ cmo, nu ḷĭa flaĭ şi cọn ăntrèb mulĭari-mea, ea ziţi «muriră.» Io ăḷĭ zic: gròburli si mi li spună, ară ea ziţi «nu li ştiŭ.»

Ămpiratu zisi: dirèpt spuni, ma să şa! păn di zinucḷi.

— Muriră.

— Dirept spuni, ma să şa! păn di brọn.

— Muriră, zisĭ ară muḷĭarea şi s-tucnì păn di brộn.

Ară ăḷĭ zisi ămpiratu: la treĭli ŭorĭ ma să spunĭ, că ficĭoriḷĭ sa ghiĭ, scapĭ. Ară muḷĭarea zisi: «nu că muriră» şi la treĭli ŭorĭ s-tucnì toată, aŭ angḷitộ pimintu.

Tată-su la lară ĭeḷĭ pănă fu ghiŭ.

[Oşanĭ.] Duciu Stoian, Elev în cl. III primară.

5. Uomu, lisiţa şi lupu.
(Omul, vulpea şi lupul.)

Ună oară un ŭom z-dusi cu chiriă. Si dusi diparti şi cumpărǫ peştĭ. Că chinisì si ducă casă, ca amnǫ mult, ăţi ca pruchĭǫ di casă, vizù ăntru ĭel ună lisiţă culcată ăn drum, ca moartă. Şi ĭel aŭ şi-ŭ pusi ăn coşu di peştĭ şi ziţeà zărôs. «Că s-mi duc casă, di si-ŭ bilès, di si-ļĭ dar un cujôc la muļĭari.» Şi-şĭ amnà cutru casă.

Că pruchĭǫ di casă ancă di la poartă, vicnì: «mulĭari-mea, muļĭari-mea, ĭeşĭ curǫn si discărcǫm, că mari căsmèt vuşĭ, di flaĭ ună lisiţă, di si ţ-u darǫm cujôc.» Şi muļĭari-sa bucuroasă si dusi, si discarcă. Cǫn pucătară an coş nŭ-ari ni peştĭ, ni lisiţă.

Ară ţea lisiţà nu ra moartă, tucu şa si culcà. Di ca-ŭ pusi ăn coş la ea că-ļĭ vinì ăn criel, di că caţǫ, lę peştĭ şi turĭà. Că ļĭa turì toţĭ, fęsi ăn unu coş ună sucică, scucnì şi ăn lantu, fęsi şi ăn ĭel ună sucică şi ăşĭ fuzì. Ăţi, că ļĭa dunǫ peştiļĭ chinisì, si ducă casă cu peştiļĭ. Ăţi ca z-dusi casă, ca ļĭa zacăcĭǫ, zacăcĭǫ di grindă, şi că vinì priàtilĭu lupu, ea la lǫ scandu şi ļĭa dędi si şadă. Ăļĭ zisi la lupu:

«Priàtilĭuli, ĭo s-mi duc s-ļĭa dun luşnaţiļĭ di pri casă, ară tu şǫzĭ, ama s-nu ti pucàţĭ ăn sus, cutru grindă, că ari nişti cucudi di căntari di si-ţĭ cadă vrină an rost, di si-ţĭ ļĭa frǫngă dinţiļĭ.»

Ăţi fuzì lisiţa. Ca fuzì lisiţa, lupu cătǫ an sus ļĭa vizù peştiļĭ. Lupu aşĭ ziţeà cu crielu: «cmo, ca si vină lisiţa, si vędă ţe si-ļĭ fac.»

Ăţi ca vinì lisiţa, aş lǫ ună tuĭagă, ară lupu ună sǫŭă si răzbătură. Lupu că măĭnea cu sǫŭă, dǫ-ĭ-ti di grindă, ară lisiţa că-ļĭ ra mică tuĭaga, ca la dunǫ pristi mur, la tălcĭǫ.

Şi şa pricazmu si sfărşǫ.

[Oşani,] Nuşĭ Toma.

6. Fęta fǫră mǫñĭ.
(Fata fără mânĭ.)

Ra ună oară un ampiràt cari vę ună muļĭari mult ŭbavă. Că-ļĭ muri muļĭari-sa, ĭel cătǫ, ubidì an toată ampirăţǫļĭa luĭ, ca să află ună muļĭari maĭ ŭbavă di toati, să-ŭ ļĭa muļĭari, că an ţela vacǫt, şa vęŭ adèt: cari ra ampiràt, vę şi muļĭarea maĭ ŭbavă din ampirăţǫļĭă.

Ca flǫ ună muļĭari ţe ra ŭbavă maĭ mult de toati, aŭ lǫ. Ampiratu vę di prima muļĭari ună fętă, cari ra maĭ ŭbavă di cǫt ampiratiţa. Ţęstă ampiratiţă tucu aŭ pizmì iļĭa ampiràtuluĭ şi an ună sęră fęsi naèt să-ŭ tălcĭască.

Ea-ļĭ zisi la un izmichĭàr di lu ampiratu, că stară ĭo s-ţă-ŭ daŭ ţęstă Mariă, şa ra numea lu fętă, şi s-ti duţĭ an urmàn diparti, să-ŭ tălcĭǫşĭ. Şi-lĭ zisi: «ca s-ti viruĭès, că-ŭ tălcĭǫt-aĭ, să-mĭ li duţĭ mǫñĭli din cot.»

Şa, sęra-ta ļi-ŭ dędi Maria şi ca-ŭ dusi diparti an urmàn, fęta picăsì, că nu-ŭ duţi an gărdină, cum aļĭ zisęsi, «să va duţiţĭ an gărdină, să va şătăìţĭ.» Fęta tunţea aļĭ zisi plăngǫndura:

— «Io cunuscùĭ, că s-mi uţĭzĭ tu, tucu ţe sá li porţĭ picàtili! las-mi oa, an ţista urmàn s-mi mănancă vrină divutină.»

— Să ti las, tucu ampiratiţa ţẹri mọñĭḽi din cot.

Ţẹsta fachira si candisì di-ḽĭ taḽĭọ̀ mọñĭli din cot şi-ŭ lăsọ̀ an urmàn.

An ţẹli zọli lu paşa iḽĭŭ işọt-aŭ la lov prin urmànu ţela şi ca uzọ̀ un vicut, scultọ̀ ca scultọ̀, aŭ vizù ţea fẹtă ĭundi plọnḑi. Aŭ lọ şi-ŭ dusi casă angă tată-su. Iel vrut-aŭ să ansoară dupu ea, amă tatu-su aḽĭ ziţeà, că nu faţi tari paşalarèsc ficĭòr sá ansoară dupu tari fẹtă fọră mọñĭ. Bun 'ma· ficĭoru «nu! ili si faţi, ili mor. Ţẹsta-mĭ fu casmèt.» Şi şa, ca zisi, s-mi ansòr, să-ansurọ̀.

An ţela vacọ̀t ampiratu trimẹsi tiligràf an toati paşalarĭurli, ca să vină cọti un ŭom din toati paşalarĭurĭli să-ḽĭ dară chĭefu, că-ĭ mult an gailè. Din ţẹsta paşalariă si dusi ţista ficĭòr, iḽĭu lu paşă şi ca junsi cola la ampiratu, cu tot aschĭèr dupu ĭel, ampiratiţa antribọ̀ la unu din luĭ cavàşĭ, dă-li arĭ muḽĭari. Cavasu aḽĭ zisi, că ari ună muḽĭari cu mọ̀ñĭli tăḽĭati din cot. Ampiratiţa aşĭ dusi an criel tunţea, că-ĭ fẹta lu ampiratu şi că izmichĭaru nu-ŭ uţisi.

Ampiratiţa antribọ̀ cavasu: di să trimẹtă vrină cartĭ cmoţi iḽĭu lu paşă. Cọn să trimẹtă, tunţea cartea si-ŭ duţĭ la mini şi ĭo să pisăĭès ună ancḽinăcĭuni.»

Ca-ŭ dărọ̀ ţela ficĭòr ţea carti, pisăì, că muḽĭarea luĭ ăĭ lu ampiratu iḽĭă, di ţea să-ŭ cătàţĭ bun şi multi lanti. Dupu ţẹsta ḽi-ŭ dẹdi la cavazu si-ŭ ducă casă. Ară ţista ḽi-ŭ dẹdi la ampiratiţa, dupu cum ăḽĭ vẹ zis, să-ḽĭ pună ună ancḽinăcĭuni.

Ampiratiţa rupsi ţea carti şi dărọ̀ laltă mult nibùn, că ţẹsta fẹtă-ĭ di nibùn sòĭŭ, să nu-ŭ pridunàţĭ casă, tucu să-ŭ gunìţĭ maĭ curọ̀n di ĭundi-ŭ flọm, ca s-nu-ŭ spargă casa şi multi lalanti.

Ca-ŭ dùsiră casă ţea carti şi ca-ŭ căntọ̀ tatu-su, aŭ gunì ţea fẹtă din casă ară an urmàn. Cola ea fẹsi un iḽĭŭ şi ună iḽĭă.

Cum ra cu mọñĭli tăḽĭati din cot, ea nụ puteà, cum sa la da ţọţă. Di ţẹsta şizù an ună p'ẹştiră şi cola culcată la dideà. Napcum, ca criscură iḽi, vinì un aschitiă şi duţeà rană lu ţea muḽĭari, pọĭni şi lanti.

Cọn vinì ficĭoru lu paşă, nu-ŭ flọ muḽĭari-sa casă şi antribọ̀ ĭundi-ĭ? Tatu-su aḽĭ zisi: «Cum na veĭ pisăìt an carti, şa-ḽĭ fẹsim.» Tunţea ţela ficĭòr să moară di jaḽĭŭ. Aşĭ pridunọ̀ aschĭèr şi işọ̀ si-ŭ află an urmàn şi cọn aŭ flọ cu doĭ iḽĭ şi cu mọñĭ muma lor, că ea cola an urmàn, ca si vut-aŭ rugàt la bogoròdiţa, aḽĭ dat-aŭ mọñĭ, aŭ lọ şi si bucurọ̀ mult, mult.

Aŭ dusi casă an ţitati şi-ḽĭ dărọ̀ la ampiratu ună carti şa cum dupu dọŭ zọli să-ḽĭ ştẹtă an oàspiţĭ. Ampiratu si zabucurọ̀ mult şi işọ̀ dọŭ zọli diparti di-ŭ priştitọ̀ iḽi-sa cu tọ̀mpiñĭ, cu sfirbĭ, cu gĭambuşurĭ şi-ŭ dùsiră an ţitati.

Ampiratiţa di frică si scunsi şi ampiratu ca-ŭ flọ, aŭ arsi an' cătràn. Aţi

la pusi zìniru-su pri scand și iḻia sa ară ampiratiță. Ampiratița Maria fęsi bunătǫțĭ pri la sìrumașĭ și pǫnă an màrḑini si uzǫ.

Șa ram și ĭo cola și cmo spunițĭ și voĭ.

[Lunḑini.] Noe Dumitru.

7. Doiḻĭ iḻĭ lu ampiratu și zǫna Ghĭulizara.

(Ceĭ doĭ fiĭ aĭ împĕratuluĭ și zîna Ghiulizara.)

Ra ună oară un ampiràt, cari nu vę nițì un iḻĭŭ și multu țireà să aĭbă un iḻĭŭ sa nu-ḻĭ si stingă numea. Di țea ĭel tucu si rugà la Domnu să-ḻĭ da un iḻĭŭ. Ună zuŭă si dusi la un maghesnic, să cată, dă-li să-ḻĭ da Domnu vrin iḻĭŭ ili nu. Ară țeḻa maghèsnicu ăḻĭ dędi ună męră și-ḻĭ zìsi: «să-ŭ daĭ la muḻĭari-ta țęstă męră și să-ŭ mănancă și ea să rudęscă un iḻĭŭ, șa cum ațĭ țęri buricu.»

Țela ampiratu, ca la scultǫ, aḻĭ-u dędi țea męră la muḻĭari-sa, să-ŭ mănancă și cu țea męră ea rudì ḑoĭ iḻĭ pliznàțĭ.

Bun 'mă an țela vacǫt, cǫn fęsi mulĭari-sa, ampiratu nu ra casă, că vru să facă cavgă și ĭel la dunǫ tot aschĭeru și fęsi multi zoḻi cu cavga. Cǫn fățeà cavga, aḻĭ vinì ună carti di casă, ca cum muḻĭari-sa fęsi ună mață, an loc că ea vę fat ună fętă, și un cățǫl, an loc că ea vę fat un soari di ficĭòr, șa ubav! Țęsti di țela lucru ĭeḻĭ aḻĭ pisăĭăŭ șa, că alaìtchili ampiràtuluĭ aŭ pizmĭăŭ ampiratița, dintru țe să iă șa ùbavă.

Ampiratu, cǫn uzǫ ca ampiratița rudì un cățǫl și ună mață, mult aḻĭ si nigrì buricu și trimęsi carti casă și spusi, că muḻĭari-sa să-ŭ angroapă di ghiă pǫnă la țoți, că țęsta-ḻĭ trubuĭaști, cum ari fat, să află. Ară ficĭoriḻĭ luĭ, demèc: cățǫlu și mața, să ḻia punițĭ antr-un mic sindùchĭŭ și saàt să nu-ḻĭ ținiți, amă să-ḻĭ turìțĭ an Aràl, ună mari vali di cola proapi di că săbàĭa țea, ĭundi s-f'ęsiră țęstĭa.

Dupu țe țęstă carti lu ampiratu aŭ lară țeḻĭa oamiñĭ, f'ęsiră tot dupu çum ampiratu vę zis an carti. Ficĭoriḻĭ țeḻĭa, că ḻia turiră pri țea vali, ca lǫ pri apu, pri apu sinduchĭu, junsi angă ună moară și cola si zapurǫ an bucă. Muraru din moara țea, vizù că si stărpì apa și ișǫ să vędă țe-ĭ, țe nu-ĭ Dupu țe ișǫ, etcă vizù langă bucă un sindùchĭŭ și cǫn la dișcḻisi, flǫ doĭ ficĭòrĭ cola an nuntru, ubavĭ și bucuròșĭ și ḻia lǫ.

Țela muràr vę și capri. Di țea, că nu vę lapti cu țe să-ḻĭ cręscă țiștĭa ficĭòrĭ, ĭel mulzĭà di la capri și șa cu lapti di capri ḻia criscù și ḻia fęsi măcĭcàțĭ.

Cǫn si fęsiră di șapti añĭ ḻia trimęsi la scuḻiò.

Țiștĭa doiḻĭ, frati-su și soră-sa din toțĭ maĭ anvițăŭ și raŭ miluìțĭ di toată lumea. Amă maĭ mult din anvițătură miluĭăŭ ĭeḻi mùzica. Di mùzică vęŭ mult miràc, di țea si anvițară mult bun să sfiręscă cu muzica și cu lalti sfirbi.

Napconta, ca jùnsiră an añĭ și criscùră și anvițară să cǫntă cum nu si ari vichĭ uzǫt an duñĭa, cățară di-șĭ lară sìnătati di la muraru și cățară

prin toati cătùnili, căsăbǫìli şi ţǫrili să şătăĭască şi să cǫntă. Şi fură prunḑǫţĭ la toată lumea.

Maĭ dinăpòĭ di toati jùnsiră şi an un cătùn proapi di ţea căsabă, ĭundi ra ampiratu, tatu-su lor. Ampiratu cǫn uzǫ că an fil'ẹn cătùn si află tǫrĭ oaminĭ, trimẹsi dupu ĭeḽĭ şi ḽia dusi an luĭ căsabă.

Izmichĭàriḽĭ şi alaìtchili cǫn vizură, că ţiştĭa sa ţeḽĭa doiḽĭ ficĭòrĭ, ţe-ḽĭ vẹŭ zis la ampiratu, ca ampiratiţa fẹsi un căţǫl şi ună maţă, an loc di iḽĭ buñĭ, li ampḽĭară izm'ẹnili di frică. Ţe să dară cmo? Cum să scapă? Trim'ẹsiră un izmichĭàr cu mincĭunĭ, că-ĭ trimìs di ampiratu şi la zisi: «an fil'ẹn loc si află ună tàmbură, ţe an toată duñĭa nu ari ca ea la sfiriri. Să va duţiţĭ să-ŭ laţĭ şi cu ea să vinìţĭ să-ḽĭ faţiţĭ chĭefu lu ampiratu, că mult ḽĭ-ăĭ buricu an gailè.»

Izmichĭariḽĭ ziţeàŭ, că ili să fugă ili să pẹră, acu si duc cola. Şi şa scăpǫm noĭ di frică.

Bun ma ficĭoru cu miràc pri sfiriri, ca uzǫ, ca şa-ĭ, ună şi ună la ancălicǫ calu luĭ cu ĭeripĭ şi si dusi an tari loc, să-ŭ lẹ ţea tàmbură. Cǫn junsi an locu ĭundi ra poarta lu ţea casă, flǫ doĭ munţĭ cari si băt'ẹŭ ăntri ĭeḽĭ, demèc si băt'ẹŭ ună laḽĭţĭ: unu si ardică, lantu si lăsà. Tunţea calu cu ĭeripĭ, aḽĭ za-zburǫ la ţela ficĭòr şi-ḽĭ zisi: «Cǫn să dişcḽidă munţiḽĭ, tu să-ñĭ daĭ zort şi să antrǫm an nantru.»

F'ẹsiră şa şi antrară.

Ca antrǫ ţela ficĭòr cu calu cu ĭeripĭ an ţea casă, ăşĭ şizù an bugĭàc şi cǫn cătǫ disupră di par, aŭ vizù ţea tàmbură. Casa ţea ra la ună babă şi sẹra-ta la ţină vinì iḽĭa ḅăbăḽĭă să-ḽĭ pulẹscă la mǫñĭ, ca să si spẹlă, cum ăĭ adètu.

Şi cǫn aḽĭ puleà, an loc di apu cu vịn. Tunţea ţela ficĭòr antribǫ: «cǫ ţe cu vin puliiţĭ şi nu cu apu?» Aḽĭ zisi baba: «Noĭ oa apu nu ari, an loc di apu, vin bem, cu vin faţim măncǫrli, cu vin spilǫm vàsili, toati cu vin li faţim.» — «Noĭ vin cola an nostru loc, zisi ficĭoru, saldi la bem, lant ţiva nu faţim cu ĭel.»

Ficĭoru sẹra-ta măncǫ bun şi nu biù vin, amă-ḽĭ ambitǫ cu vin ţeli lumi din ţea casă şi ca durñiră, ĭel si sculǫ şi-ŭ lǫ di pri par tàmbura, la an călicǫ calu cu ĭeripĭ şi tot şa cum vinì, fuzì şi junsi la soră-sa, ţe la ştità.

Oàmiñiḽĭ ampiràtuluĭ, cǫn vizură, că scăpǫ di munţiḽĭ ţeḽĭa, că nu la tălcĭoră, ancă ună oară li ampḽiară izm'ẹnili, şi-ḽĭ zìsiră ară ună mincĭuni: «Că an tari loc si află ună fẹtă cu numea Zǫna Ghĭulizara, cari an ţela vacǫt ra ca ună prufită ţe ştia tot şi toati lùmili viruĭăŭ la ea, că ţe laf ziţeà ea, tot si căţà.

Şa şi ţista juni ficĭòr, cu calu cu ĭeripĭ, ca junsi la ţea poartă lu Zǫnă-Ghĭulizară, cola raŭ doĭ rapĭ, carĭ vigḽĭăŭ cu calòcĭchili, să nu antră niţi un ŭom. Tunţea calu cu ĭeripĭ aḽĭ zisi la ficĭòr: «Dǫ-ñĭ zort să trec disupră pristi zid, cari ra mult nalt. Şi cǫn aḽĭ dẹdi zort mari, tricù calu cu ĭeripĭ an di-ţindea parti di zid şi zisi cu glàs tari: «Zǫno-Ghĭulizaro, Zǫno Ghĭu-

lizaro, ieşĭ năfară!» Ea tunţea zisi: «ropă s-ti faţĭ! nu-am lucru cu tini!» şi si fesi ropă ponă proapi langă glèsnili càluluĭ.

Ară strigat-aŭ ĭel: «Zono-Ghĭulizaro ieşĭ foră!» şi ară-aļĭ zisi ea: «Ropă s-ti faţĭ, nu-am lucru cu tini» şi si fesi ropă ponă la foàlili ficĭòruluĭ. Napconta ară vicnì cu tot zortu: «Zono-Ghĭulizaro! Zono-Ghĭulizaro, ieşĭ năfară!» şi Ghĭulizara con vizù, că nu si fesi ropă ancă, cunuscù, că ari vrin lucru cu ea şi işò fară. Şi cu un laf ară la fesĭ ţela ficĭòr juni ŭom din ropă jimitati ţe ra. Dupu ţesta aļĭ spusi, să viñĭ să cǎntòm priună şi să na duţim la ampiratu. Zona-Ghĭulizara să-nu-ļĭ spargă chĭefu şi să scapă ampiratiţa di zahmèt, aĭ să mergă la ampiratu. Zona-Ghĭulizara aļĭ ve zis maĭ nainti: «ĭo ţe să fac, şi voĭ ţea să faţiţĭ!»

Ca antrară la ampiratu aŭ flară muma lor angrupată di ghiă ponă an ţoţi. Ampiratu ve pus cola un polìz, ca ĭer-ţe ŭom să treca pri cola, să-ŭ scupă. Con tricură ţelĭa treiļĭ nu-ŭ scùpsiră şi polizu ļĭa zapărò, coţi nu-ŭ scupèţĭ? Zona-Ghĭulizara zisi: «Noĭ nu-ŭ scupèm, acu vreţĭ şa, acu nu, s-na turnòm.»

Ampiratu zisi: «aĭdi, antràţĭ, nu-ŭ scupèţĭ!» Şi ca antrară la ampiratu, ună şi ună izmichĭarļiĭ la dărară cafe cu òtrovă, ama Zona-Ghĭulizara ştià, că-ĭ òtrovă şi nu vrură să bĭă.

Dupu ţea ţiştĭa doiļĭ fraţĭ zăcăţară să contă cònţiţi mult dulţĭ şi mult ùbavi. Ca cǎntară mult, mult, ampiratu zisi: «aĭdi gĭanăm Zono-Ghĭulizaro, nu darĭ vrin contic?» — «Dunàţĭ-va toţĭ, zisi ea şi să cont.

Con si dunară toţĭ, toţĭ, ea zisi ară: «Muļìţĭ iţĭ, amă ară nu ìţĭ toţĭ!» Şi şa si fesi la treìli ŭorĭ şi tunţea unu zisi: «belchi şi ţea-ŭ ţeri dì la poartă, ţea angrupată pon la ţoţi?» Ea zisi: şi ţea să vină!»

Tunţea oàminiļĭ aŭ dizgrupară, amă ra goală oasi pon la ţoţi, că muļìţĭ añĭ ve di con ra an pimìnt şi ĭarba dinzùr din ea ra ună palmă.

Dupu ţe-ŭ dizgrupară, aŭ dùsiră langă ĭundi raŭ dunàţĭ toţĭ şi tunţea zona zacăţò să spună şi să contă, ca cum ţiştĭa ficĭòrĭ di prima raŭ, şi cum ĭelĭ sa iļiļĭ lu ţesta muļĭari, cum alaĭtchili dărară carti cu mincĭuni la ampiratu, ca an loc di iļĭ buñĭ ampiratiţa fesi maţă şi căţòl şi toati coti păţară ficĭoriļĭ din prima pon an cmoţi.

Muma lu ţeļĭa ficĭòrĭ con ăşĭ vizù iļiļĭ murì di bucùriļĭă mari şi ampiratu con si anvirinò aļĭ pusi izmichĭariļĭ şi alaìtchili an cătràn să ĭarbă, ară ampirăţoļĭa-ŭ lăsò la iļi luĭ şi ĭel trasi din ţestă lumi şi si dusi an un munti şi cola şizù pon murì.

Ram şi ĭo cola şi cmo viñĭ să va spun ţestă pricazmă. Spună şi laļĭţĭ cmo.

[Oşanĭ] Crista Papagheorghe.

8. Doiļĭ iļĭ lu ampiratu şi Zona Ghĭulizara.

(Ceĭ doĭ fiĭ aĭ împĕratuluĭ şi zîna Ghiulizara.)

Ra ună oară un ampiràt, cari nu ve fămeļĭă. An ună zuŭă si dusi la un maghesnic, ca să cată, dă-li să-ļĭ da Domnu fămeļĭă ili nu. Ţela maghesnic

ăļĭ dẹdi ună mẹră şi-ļĭ zisi «s-ļi-ŭ daĭ la muļĭari-ta ţẹstă mẹră si-ŭ mănancă şi ea să rudẹscă un iļĭŭ.» Aŭ lọ ampiratu şi fẹsi şa.

Ampiratu an ţela vacọ̀t ţireà să facă ună cavgă cu un lant ampiràt şi cọn să si ducă zisi la alaìtchili luĭ: «Ca să facă muļĭari-mea un iļĭŭ, voĭ să-ñĭ pisăìţĭ, dă-li-ĭ fẹtă ili ficĭòr.»

Cọn ra ampiratu la cavgă, aļĭ trimẹsiră carti alaìtchili, că cum «muļĭari-ta rudì un căţọ̀l şi ună maţă, ăn loc, că ea vẹ rudìt un ficĭòr ca soarli şi ună fẹtă ca luna.

Ampiratu si anvirinọ̀ şi trimẹsi carti napòĭ, cum că muļĭari-sa s-aŭ angroapă di ghiă pọnă la ţọţi an pimìnt, ară ficĭoriļĭ luĭ, căţọlu şi maţa, să-ļĭ pună an un sindùchĭŭ şi să ļĭa turẹscă an Aràl, ună mari vali, cola proapi di ţea căsabă.

Dupu ţe f'ẹsiră şa cum la vẹ pisăìt ampiratu, ţeļĭa ficĭoriļĭ, ca lară pri vali, pri vali, jùnsiră langă buca di ună moară şi si zapărọ̀ cola sinduchĭu langă bucă.

Muraru tunţea aļĭ lọ ficĭoriļĭ şi că nu vẹ lapti cu ţe să-ļĭ rănẹscă, la dideà lapti di capră an loc di la mumă. Şi ca criscură măcĭcàţĭ, aļĭ trimẹsi să anvẹţă carti. Ieļĭ anviţàŭ bun; ama maĭ mult ţir'ẹŭ să anvẹţă la sfiriri, ca să sfirẹscă bun.

Cọn jùnsiră an vacọ̀t, lară prin cătuni, prin căsabọ̀ĭ, şi prin ampiraţọ̀ļĭ să amnă, să şătăĭască şi să sfirẹscă. Maĭ la màrḍini jùnsiră şi an căsabàĭa ţea ĭundi ra ampiratu tata lor.

Alaìtchili cọn ļĭa vizură, cunuscură că ţeļĭa sa ficĭoriļĭ ţe-ļĭ lăsară pri Aràl şi ţirură să-ļĭ pẹrdă. Di ţẹsta si dusi un izmichĭàr şi zisi la ficĭoru: «ampiratu zisi să ti duţĭ şi să lẹĭ tàmbura din ĭundi si bat munţiļĭ şi napcum să viñĭ să-ļĭ cọnţĭ cu ţea tàmbură; ļĭumintrea aţĭ la puni capu la picĭoari.» Ţela ficĭòr nu zisi «nu mi duc», amă, ca la ancălicọ̀ calu, si dusi cola şi-ŭ lọ ţea tàmbură.

Ca vizură alaìtchili că-ŭ lọ ţea tambură din ţela loc di cola, ĭundi la ţea poartă raŭ doĭ munţĭ şi nu puteàĭ să antrişĭ, că ţeļĭa doiļĭ munţì si plăscăt'ẹŭ antru ĭeļĭ, la trim'ẹsiră să află ună fẹtă cu numea «Ghĭulizara», şi priună cu ea să vină să-ļĭ dară chĭefu lu ampiratu, că mult ăĭ an gailè.

Cola la Ghĭulizara si flaŭ la poartă doĭ rapĭ ţe vigļĭàŭ cu calòcĭchili an mọnă şi zuŭa şi noaptea. Ielĭ nu did'ẹŭ niţi un să antră an nuntru. Ficĭoru nu si dusi prin poartă, ama cu calu sărì pristi zid cari ra nalt di 800 di răşọ̀ñĭ şi ca antrọ̀ an nuntru aŭ lọ Ghĭulizara şi priună cu ea si dùsiră la ampiratu. Ghĭularizara ĭerĭ ţe ştià ca ună zọnă.

Ghĭulizara aļĭ vẹ zis di maĭ năinti: «cum să fac ĭo, şa să faţiţĭ.»

Că si dùsiră la ampiratu, toţĭ treiļí, fràtili, sora şi zọna Ghĭulizara, ună şi ună că ļĭa vizù ampiratu, si bucurọ̀, că raŭ oamiñĭ ţe ştiàŭ să-ļĭ dară chĭefu. Ama, maĭ năinti să antră la ampiratu, flară la poartă muma lu ţe ĭa ficĭòrĭ, angrupată pọnă la ţọţi an pimìnt şi cari ŭom triţeà pri cola aŭ scupeà. Ca tricură ţiştĭa treiļĭ nu-ŭ scùpsiră. Ghĭulizara zisi:

«Noĭ acu ţirèţĭ să antrǫm, să antrǫm fǫră să-ŭ scuĭpìm, acu nu, s-na turnǫm.» Şi ampiratu zisi «lăsàţĭ sà antră!» şi cum spuşŭ, antrară cola şi zăcăţară să cǫntă frati-su cu sora. Tunţea ampiratu zisi, si cǫntă şi zǫna Ghĭulizara şi ţęsta zisi: «Dunàţĭ-va toţĭ, să cǫnt.»

Ca si dunară toţĭ, ea zisi: «ară nu iţĭ toţĭ dunàţĭ!» La treĭli ŭorĭ, ară şa, la patruli ŭorĭ ară şa şi la ţinţli zisi un ŭom «belchi şi ţea angrupată di la poartă aŭ ţęri.» «O! zisi Ghĭulizara, etcă ţea! şi ea să vină!»

Ună şi ună ampiratu puvelì di-ŭ dizgrupară şi ìdvam aŭ dùsiră langă ampiratu, că ea di la chĭept an jos nu vę carni. Tunţea Ghĭulizara za-căţǫ să spună şi zisi: Ţiştĭa doĭlĭ ficĭorĭ sa la ţęstă mumă; ţęsta-ĭ lu ampiratu mulĭari» şi la spusi cum păţǫră ţiştĭa ficĭorĭ di la zacăţǫt pǫnă la màrḑini. Tunţea ampiratu puvelì, di alaĭtchili li arsi an catràn; ară ililĭ luĭ alĭ pusi ampiràţĭ şi ĭel aŭ lasǫ ţęstă lumi şi si dusi an un munti, ĭundi murì di jalĭŭ.

Şi ĭo ram cola şi cum vinìĭ, multi uzǫĭ. [Saŭ]: Şi ĭo ram cola ţiva nu ştiŭ, ţęstă sęră vinìĭ şi spuniţĭ voĭ, cari ştiă pricazmi.

[Lunḑinĭ] Noe Dumitru.

9. Faţirea lùmilĭă.

(Facerea lumiĭ.)

Domnu la darǫ ţeru şi pimintu an şasi zǫli.

An prima zùŭă Domnu-ŭ darǫ vidęla şi-ŭ dispărţǫ vidęla di antunęric şi si fęsi zuŭă şi noapti.

La dǫŭli zǫli Domnu la darǫ ţeru.

La treàzĭ (saŭ: treàza) Domnu la dispărţǫ uscatu di apu şi-lĭ aŭ pusi numea la pimìnt, ĭundi şǫd oàminilĭ, vìtili, pomilĭ, ĭèrburli, şi toati chìtchili; ară adunărli lu api: mǫrĭ, ăn cari sa peştilĭ, raţilĭ şi laniţilĭ.

La pàtruli zǫli la darǫ soàrli, luna st'ęlili: soàrli, ca să na sfitęscă şi să na anclalzęscă zuŭa, ară luna şi st'ęlili, ca să sfitęscă noaptea.

La ţinţli zǫli Domnu darǫ toati turliĭli di pulĭ, ţe prăĭès şi peştilĭ ţe plivăĭès ăn apu.

An şasea zuŭă Domnu darǫ vìtitili toati şi divotìnili; an ţęsta zuŭă lǫ Domnu ţară, la darǫ şi ŭomu dirèp lica luĭ şi lĭa pusi numea Adam.

Ca vizù Domnu că lu ŭomu lĭ-ăĭ urǫt să ĭă singur, cǫn durmĭă Adàm, lǫ ună din coàstili luĭ şi-ŭ darǫ Eva şi lĭ-u dędi ca soţ la Adam.

Napcum lĭa blagoslovì şi lĭa zisi: Creştiţĭ şi iţĭ mulĭţĭ (şi va faţiţĭ mulĭţĭ) şi puvilìţĭ-la pimintu cu tot ţe si află pri ĭel.

Ară ăn şaptea zuŭă răpusǫ Domnu. Demèc şasi zǫli să sirbìm şi zuŭa di şapti, demèc Duminica-ŭ sfitì, sa na duţim la bis'ęrică şi să faţim buni lucri.

[Transcris după traducerea d-luĭ Noe Crista, Ln.]

10. Ficĭorilĭ bàbălĭă.

(Feciorii babeĭ.)

Ra ună ŏară ună babă mult siręcă. Ţęstă babă ăşĭ vę treĭ ficĭorĭ şi dintru că baba ra mult siręcă nu lĭa puteà răniri ficĭorilĭ, di ţea ficĭorilĭ işǫră

prin urmàn, ca să si rănęscă cu luvirea. Dupu ţe luviră, ăn prima zuŭă căţară un porc div şi la lăsară maĭ màrili frati, să la junglĭă, să-l zdrubęscă, să-l pună an căldari şi să-l ĭarbă. Ară lañĭţi ĭ fraţĭ si dùsiră ară prin urmàn să luvęscă di mǫĭnista.

Dupu ţe la pusi ăn căldari, cǫn la irbeà curbanu, vinì un ŭom ţoglav, cari, că-ļĭ prumirosì la carni, işǫ din gàură şi-ļĭ zisi la ţela ficĭòr, «amàn dǫ-ñĭ un'ęc carni că mult sam flămùnd.» Ţela ficĭòr ca la viruì, ăļĭ dędi ună mucĭcată. Ară ţela ţoglăv, ăn loc si-ŭ mănancă saldi mucĭcata di carni, priună cu mucĭcata şi tot cazanu di carni.

Sęra-ta dupu ţe viniră fraţiļĭ, la flară fără carni şi la antribară, ţe ăĭ sibepu. Iel la spusi că cum, şa! şa! Mǫĭnista şizù ţela mijlucanu frati. Şi la ĭel şa-ļĭ si pogudì. Poĭmǫĭnista şizù maĭ micu frati şi cǫn la irbeà curbanu işǫ ţela ţoglăv şi-ļĭ zisi: «Aman! du-ñĭ ună mucĭcată di carni, că mult sam flămùnd!» Iel ăļĭ zisi: «Stǫĭ să taļĭǫm lęmni pişim, napconta să-ţĭ daŭ.»

Şi cǫn tăļĭàŭ lęmni, vini la ună dispicătură şi-ļĭ zisi: «pun-ţĭ-u mǫna păn să daŭ un cļin, napcon ĭo ară s-ţi-ŭ scot!» Şi dupu ţe ăşĭ li pusi mǫñĭli, că-ļĭ si strìnsiră, zisi: «Amàn! scoati-ñĭ-li!»—«Stǫĭ să-ţĭ vină crielu, si vidèm tu cum la mănànţĭ curbanu.»

Sęra-ta cǫn viniră fraţiļĭ luĭ, la flară cola şi-şĭ zìsiră: «Ţista-ĭ ţela ţe na li măncǫ bìbili; stǫĭ s-la tălcĭǫm.» Şi ţòglăvu zisi «aman! nu mi tălcĭǫţĭ, că ĭo am treĭ iļi, toati trei s-va li daŭ la voĭ.» Şi dupu ţe la spusi şa, ĭeļi, la lăsară şi ţela dędi, ăntrǫ prin ună gàură şi si dusi ăn di joasa lumi. Şi ţeļĭa ficĭòrĭ napcon un dupu un căţară să antră şi ĭeļĭ ăn gàură. Màrili frati zisi: «ĭo, ca să antru an gàură, ca să mi duc ăn jos pănă să jungă funĭa.

Că la ţea gàură vea ună funĭă, di cu ţea fuñĭă si disfăr'ęŭ ăn jos, ăn di joasa lumi. — Dupu ţea màrili si dusi pănă ăn jimitati di gàură, că-ŭ za mişcǫ fuñĭa, la trăgniră. Napconta mijlucanu şi ĭel şa. Napconta maĭ micu zisi, că ĭo ca sĭ-ŭ za-micĭcu fuñĭa, ţer ancă cǫta s-mi lăsàţĭ. Şi ĭeļĭ ca f'ęsiră şa, ca-ŭ lăsară fuñĭa, cazù ăn di joasa lumi.

Dupu ţe si dusi an dijoasa lumi, flǫ an ţea ună casă, lu ţela dędu treĭ fęti: Bingvala, Gveliţa şi Ghĭulizara, ţea maĭ ùbavă din duñĭa. Dupu ţe la vizură ţista ficĭoru, zìsiră: «Hi! Ti! ţe ubav ficĭòr! A bre! cum bre ti candisìşĭ să vinĭ şi tu oa să ti mănancă ţista ţoglăv. Noĭ na-ari dus, oa, ca să na mănancă.»

Dupu ţe flǫ ţęsta ĭel la zisi: «Vreţĭ să va duc ăn disupra lumi?» — «Vrem.» Şi ĭel li lǫ ună cǫti ună, li pusi ăn sus pri fuñĭă. Dupu ţe li pusi eali, căţǫ si pună şi ĭel. Amă ţeļĭa luĭ fraţĭ, ca vizură ţea *Ghĭulizară*, ăĭ maĭ mică şi maĭ ùbavă, di cǫt lanti, cunuscură, că maĭ mic frati si-ŭ lę ţęstă şi cǫn si puneà ăn sus pri fuñĭă ăļĭ-u tăļĭară şi ĭel rămasi ăn dijoasa lumi. Dupu ţe rămasi ĭel căţǫ să si ducă ăn cola prin urmàn. Ca amnǫ unęc, flǫ un àrburi mari şi mult tufnàt. Clo pri ţela àrburi vea un cuļĭb di *condur*, cari vea an cuļĭbu luĭ ţinţĭ puļĭ minùţĭ, ca di ună săptămǫnă. Şi an ţela loc vea ună còştiviţă mult mari şi vineà di ļĭa măncà puļiļĭ la ţela conduru. Şi tunţea cǫn si

dusi cola ficĭoru, cola angă àrburi an ţela saàt si pogudì di vinì şi ţea còştiviţă şi ca-ŭ vizùră ţelĭa pŭlĭ din culĭb, lară si d'ępiră. Ară ţela ficĭoru, ca mọĭnì cu ună rọpă, aŭ tălcĭọ̀ còştiviţa. Dupu ţe-ŭ tălcĭọ̀, vinì şi conduru ca s-la da măncari la luĭ pulĭ şi ca la vizù ficĭoru, zisi: «hi!! blăstimàtuli! belchi tu raĭ ţela ţe pri timp vinĭ să lĭa mănànţĭ pulilĭ meĭ. Cmo s-ti tălcĭọ̀s.» Şi ună şi-ună ţelĭa pulĭ proţăpară: «nu la tălcĭọ̀, că ĭel na scăpọ̀ noĭ di ţęsta, di còştiviţa.»

Tunţea ţela condur si zabucurọ̀ mult, mult şi lĭa zisi: «Ţe bun ţerĭ să-ţĭ fac?». — Un bun ţer, s-mi duţĭ ăn disupra lumi.» — «Bun, ĭo s-ti duc an disupra lumi, amă să aflişĭ doĭ foĭlurĭ di bivulĭ, unu di apu şi lantu di carni.» — «Bun!»

Dupu ţea, si dusi şa ăn jos angă ună făntọnă şi cola flọ ună fętă ţe plăndeà şi cari ra ilĭa lu ămpiratu din ţea căsabă. «Ţe plọndĭ?» — Ţe si nu plọng? ăn ţęstă căsabă ari ună lamñĭă şi an sfacă zuŭă mănancă cọti un ŭom, şi napcum lasă să pricură apu din făntọna ţęsta. Cmo amĭ vinì ùrdinu şi mini ca s-mi mănancă; di ţea cmo plọng.»

— «Nu dună gailè di ţęsta. Tucu ăţĭ mi rog să caţĭ un'ęc ăn cap.» Şi cọn alĭ cătà, la scoasi ţea fętă ninelu di la zęĭzit şi lĭa la za căţọ̀ di peru luĭ. Dupu ţea, ĭavi şi ţea lamñĭă vineà din jos şi ţireà să-ŭ mănancă fęta. Şi ună-şi-ună ţela ficĭòr, ălĭ mọĭnì ună şi-ŭ uţisi lamñĭa. Dupu ţe ţea fętă fu scăpată di lamñĭă, si dusi casă să spună la tătọñi luĭ. Şi tătọñi luĭ, ca si zabucurară, că scapọ̀ fęta, fęsiră tilĭàl din toati căsăbàili şi dunară toţĭ oàmiñilĭ, să vędă carĭ aŭ tălcĭọ̀ lamñĭa.

Fęta la cunoscù pri ţela ficĭòr, că-lĭ vea căcĭọ̀t un ninèl ăn cap. Şi dupu ţe flọ ampiratu, ca ţista ficĭòr aŭ tălcĭọ̀, zisi: «Ţe ţerĭ s-ăţĭ daŭ!» — Io ţer, să-mĭ daĭ un foali di bivul di carni şi un foali di bivul di apu.» — «Saldi ţęsta ţerĭ? Pari nu verĭ?» — «Nu!»

Ămpiratu ăl li dędi şi ţista, că li lọ ţęli fọ̀lĭurli, li dusi langă ţela conduru, li pusi pri ìel şi pristi folĭurĭ şi ĭel ancălicọ̀ disupra. Şi ţela conduru ălĭ zisi: «Cọn si zic *Cra*! tu sa-mĭ daĭ una mucĭcată di carni, şi cọn si zic *Pi*! tu sa-amĭ daĭ ună picătura di apu.»

Şi şa ţela conduru, ca si rădicọ̀ ăn sus, lọ să ţọpă *cra-pi, cra-pi* şi cọn ziţeà *cra*! alĭ dideà carni şi cọn ziţeà *pi*, alĭ dideà apu. Ama carnea nu-lĭ junsi pọnă ăn disupră-lumi; di ţea că si sfărşọ̀ carnea di foali şi cọn proţăpă conduru *cra*! ĭel aşĭ talĭà di sup mọnă, di sup picĭòr carni, că pănă tunţea ŭomu ra tot ună. Şi şa idvam la scoasi ăn disupra-lumi. Şi ţela conduru ca prăĭnì an jos, si dusi ară ăn dijoasa lumi.

Ţela ficĭòr nu puteà si amnă că vea tălĭàt carni. Di ţea şizù cola treĭ zọli. Şi dupu treĭ zọli, ca si andiręsi, căţọ̀ si amnă prin urmàn şi junsi la ună casă, ĭundi ra ună babă bitọrnă. Au ăntribọ̀: «E! babo! ţe ari? ţe nŭ-ari?» Ea ălĭ zisi, că an cătùn oa proapi si faţi ună nuntă. Doĭ fraţĭ si ansoară şi ari ună fętă mult ùbavă, ţe toţĭ cupilaşilĭ aŭ ţer, amă ea nu lĭa va, că nu-lĭ pot dărari rubi cafcu ţęri ea.

Tunţea ţela ficĭoru picăsĭ, că-ĭ ţea fętă ţe-ŭ scoasi ĭel din dijoasa lumi şi că ruba lu ţea fętă ĭel aŭ ari cu ĭel. Mǫĭnista ţea babă si dusi şi ea la nuntă. Şi ţela ficĭor, ca rămasi casă, dărǫ un cal roşi şi si dusi cu ĭel la ţea casă ĭundi si făţeà nunta. Ţela cal ca cum ra? Iel vę lat un per din capu lu ţŏglăvu cǫn durmĭà, şi ăncă cǫn ra ăn dijoasa-lumi, şi ţela per ca la prinsi si fęsi un cal roşi şi si dusi cu ĭel la nuntă.

Ţea fętă ca la vizù ţela ficĭor la cunuscù şi ficĭoru al̦ĭ dędi rùbili la ea şi napcum si lară. Si ansurǫ ficĭoru dupu ea, ca cum vea gudìt ăncă din dijoasa-lumi. Şi dupu ţea fęsiră ună mari bucuril̦ĭă di 24 zǫli şi nu-m̃ĭ si şădeà la mini vichi şi fuzìĭ di cola şi vinìĭ oa si spun la voĭ ţęsta pricazmu.

[Oşanĭ] Hrista Papagheorghe.

11. Tùmbuli-beĭ.

Un păndàr ra la vin̄ĭurĭ. Al̦ĭ si dusi lisiţa: «dǫ-m̃ĭ, păndàruli, si mănànc uă!

— «Cǫţi, lisiţu, tu si-ŭ mănànţĭ başa ua?» — «S-ţi-u lęŭ fęta ampiràtuluĭ la tini.»

— «Mi, u poţĭ si-ŭ lęĭ?»

— «Aŭ pot.»

Şi si sculǫ lisiţa, si dusi la ampiratu:

— «Ămpiràtuli, ampiràtuli, si-ŭ daĭ fęta dupu Tùmbuli-bei.»

Şi ampiratu zisi:

— «Nu la ştiŭ Tùmbuli-bei cafcu ŭom ăĭ.»

— «Maĭ mult mal ari di tini.»

Şi la tocmì Tùmbuli-bei. Lisiţa ca-şĭ vinì la păndàr ăl̦ĭ spusi.

— «Ti tucmìĭ şi ţ-aŭ puş numea: Tùmbuli-bei.»

Şi cmo lisiţa, ţe fęsi! Si dusi la valea, ĭundi spilàŭ mul̦ĭărli şi niv'ęstili şi la zisi lisiţa: «nivęsti, fęti ţe şeĭ, ţe lucru ăĭ cola sprotiva?» şi eali si zăcătară şi lisiţa, ţe faţi? Li lǫ furlin̄ĭli şi şiştaţil̦ĭ şi fuzì. Şi ţęli cum cătàŭ ăn cola, ca şi-ŭ zirniră, aŭ vizură lisiţa ĭundi fuzì cu şiştaţili şi furlin̄ĭli şi eali pruţăpară «mari! ţe-ĭ cu lisiţa!» şi ea ăşĭ fuzì prin urmàn şi ţęli lisiţa ca li lǫ, li dusi la fęta ampiràtuluĭ.

— «Na! ţęşti, ampiràtuli! că ţea noastră fu àpansǫz!» şi-şĭ lăfì cu ampiratu, ăl̦ĭ zisi «ţęsta dumìnică ţe vini, si-ŭ faţim nunta» şi si sculǫ lisiţa di-şĭ fuzì şi ca si dusi la păndàru: «Za-cacĭa-la tufecu di păndàrniţă, di-aĭ si-ŭ lǫm fęta lu ampiratu.»

Şi că chinisiră doil̦ĭ, cu lisiţa drumu ăşĭ amnàŭ ĭel̦ĭ doil̦ĭ.

Mi cmo lisiţa, ţe murafèt si spună, că pruchĭară di căsabă; al̦ĭ zisi: «tu lę, Tùmbuli-bei, dǫŭ zmărèţĭ.» Şi şa ca li zăvlicĭǫră dupu ĭel̦ĭ di sărì una mǫglă, di si za-cĭudì căsăbaŭa. Cǫn si dùsiră la ămpiratu, ămpiratu zisi:

— «Mara lisiţu, ĭun' ţ-u cuscrimea?»

— «I! ghidi ampiràtuli, ca sarì ună duşu, pirì, saldi noĭ cu Tùmbuli-beĭ scăpǫm bileà. Ruba, ţe-ŭ vę, aŭ pirdù. Di la *picuràr* oaĭa ţęsta-ŭ lǫm. Şi lisiţa zisi lu păndàr; mą ţu şi nu ti uzirèşĭ, că ampiratu ŗubă di sarmă ari!»

Şi ḷĭa dẹdi, la priminì şi ḷi-ŭ dẹdi fẹta şi la andirẹsi şi trimẹsi aschĭèr şi suvari muḷĭţĭ cu ĭel, ca vrin ămpirát şi ca chinisiră năpòĭ şi lisiţa ăḷĭ zisi la Tùmbuli-bei «ĭo si trag la cunàc! la lu zmeu cunàc ĭo s-mi duc s-la ard, ĭoc s-la fac.»

Că si dusi lisiţa la zmeu, aḷĭ zisi: «zmèuli! trăgneà-ti din cunàc, că ĭa-la ampiratu vini şi că bat-fat nŭ-aĭ, trăgneà-ti di ună parti.»

«Mi ĭundi si antru, lisiţu?»

«Ăn un cup di sẹnă cola.»

Iel antrộ ăn cup di sẹnă şi lisiţa ăḷĭ dẹdi foc, arsi. Şi că vìniră ţeḷĭa: Tùmbuli-bei, ca ăntrară ăn cunàc, măncătùrĭ multi vẹ cola pri ţela cunàc şi aŭ pùsiră lisiţa an bugĭàc, biĭùră, măncară cu ţeḷĭa muḷĭţĭ oamiñĭ lu ămpiratu şi vini loc si si ducă ăn pravìcini şi ţeḷĭa oamiñĭ lu ampiratu, că aŭ f'ẹsiră nunta, ăşĭ fuziră. Chinisiră lisiţa cu Tumbuli-bei, amă lisiţa pri cal cu coada la parti şi cu nivẹsta-şĭ pricăjăŭ toţĭ treiḷĭ şi că si dùsiră la ampiratu ăntrară ăn cunàc, biĭùră, măncară, tot f'ẹsiră, ăşĭ dărară gĭambùş şi că vinì loc si fugă, ămpiratu trimẹsi oamiñĭ muḷĭţĭ s-ḷĭa ăndirẹgă şi că si dùsiră până ăn jimitati di drum, si turnară ţeḷĭa oamiñĭ.

Şi că si dùsiră Tùmbuli-bei şi cu nivẹsta casă şi cu lisiţa, şi lisiţa si fẹsi ca loaşă. Tùmbuli-beĭ ra dus la şătăiri şi că vinì di la şătăiri, lisiţa ra fată loaşă, si vẹdă da-ḷĭ-aŭ cată. Ară nivẹsta lu Tùmbuli-bei zisi la Tùmbuli-beĭ:

— «Lẹ-u lisiţa di tureà-ŭ!»

— «Măre, cum şa?»

— «Măre! lẹ-ŭ di tureà-ŭ, că murì lisiţa.» Şi cọn lọ Tùmbuli-beĭ lisiţa, aŭ turì di pri cunàc şi lisiţa ca si sculộ, si dusi la Tùmbuli-beĭ, ăḷĭ zisi: «Tùmbuli-bei, aţĭ pot făţiri si staĭ ară pri tufèc.»

Şi Tùmbuli căzù la rugămìnt: «Bră! amàn, bră amàn! lisiţu.»

Şi napcunta, aŭ lară, di-ŭ cătară, aḷĭ dădẹŭ măncătùrĭ buni şi că murì lisiţa, ăḷĭ dărară grob şi aŭ angrupară cu popĭ şi ĭo amĭ vinìĭ di cola şi multi lucri duş, amă tricùĭ prin vali şi si nicară.

[Oşanĭ] Dociu Str. Arzintár.

12. Minciunoşiḷĭ (Mincinoşiĭ).

Vrin si dusẹsi ăn vrin cătùn şi cọn si anturnasi, cătunẹñiḷi la antribară.

— «Că ti dus'ẹsişĭ, ţe cătùn ra, ţe turlìĭ di cătùn ra?» Iel la zisi:

— «Càsili raŭ cupiriti cu carni di porc!»

Cătunẹñiḷi cum să viruĭască ţẹsta! Bini ma ş-la vẹ cu ĭel minciunosu şi soţu-su. Şi ţista zisi:

— «Şa-ĭ! ĭo nu vizùĭ oàltarĭ cọn tricùĭ pri cola cum raŭ cupiriti càsili, amă vizùĭ, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.»

Ţista laf si ziţi cọn nu junḍi un mincĭunòs, amà vini şi lantu cu maĭ mari mincĭuni.

[Oşanĭ] Stoĭe Arzintaru.

13. Gărnişoru şi bùbili.

(Porumbul şi gândacii de mătase.)

Nainti, spuneà baba noastră, că gărnişoru cọn vinì oà an locu ţista, un ŭom din Nọnti la dus-aŭ. Iel ra ăn aschĭèr, ăn jos, cutru Nadulia. Cola, ca la vizù gărnişoru, aŭ ampḷĭọ gura di tufèc di gărnişòr şi-ŭ dusi oà ăn cătùnili noastri.

Şa şi bùbili. Li dus-aŭ un Nănt'ẹn din aschĭèr cọn fiţ'ẹŭ càvgă an Irmènĭ. Lọ una frọndă di cĭarnic plină cu bubi şi-ŭ dusi oà şi di cola si zăcaţară bùbili.

[Lundinĭ] Noe Dumitru.

14. Gròburli di Nọnta.

(Cimitirul din Nănta.)

An gròburli di Nọnta turţèştĭ si află pisăitùrĭ multi vecḷi şi cọn sapă Nănţenilĭ an ţẹli groburĭ, află multi ŭorĭ oàminĭ, angrupàţĭ din vecḷĭă vacọt.

Şi cọta sa măcĭcàţĭ ţeḷĭa oàminĭ, că capu lor ăĭ cọt un ŭom di as.

[Lundinĭ] Noe Dumitru.

Alta.

Si spuni, că comandaru lu Alexandru şadi an Nọnti. Ţista comandàr vut-aŭ vrin ficĭòr di un an şi la vut-aŭ pus ăn vrin lẹgăn di furlină şi la capu lu ţela ficĭòr vut-aŭ vrin diamènt.

Frenţiḷĭ aŭ flat-aŭ ţẹsta pisăitură an vrină rọpă, amà nu ştiŭ ĭundi-ĭ angrupàt ţela ficĭòr, ca cọn murì ficĭoru, la angrupară cu tot lẹgăn şi diamènt.

[Lundini] Noe Dumitru.

15. Uomu cu măgariḷĭ.

(Omul cu măgarii.)

Un ŭom li sfărşọ l'ẹmnili, aţi vită nu vẹ să ancarcă. Ţirù prin maală şi dunọ nọŭ măgàrĭ. Şi chinisì si ducă la lẹmni. Ca si dusi pọnă an un loc, că ḷĭa numirọ măgariḷĭ, ŭopt ḷĭa scoasi, că ţela di sup ĭel nu la puneà.

Căţọ să plọngă «ĭundi-ĭ măgaru, ĭundi mĭ-ăĭ măgaru, ĭo 9 măgàrĭ vẹm cmo sa ŭopt, ĭundi s-la aflum lantu măgàr.» Şi şa chinisì năpòĭ cutru casă plăngọndăra. An drum bătù pri un ŭom şi la antribọ: «Nu vizùşĭ vrin măgàr?» Ţela ŭom aḷĭ zisi: «nu vizùĭ!»

Chinisì ară plăngọndăra cutru casă, flọ un ficĭòr di 9 anĭ, antribọ: «A bra! la cicĭa! nu vizùşĭ vrin măgàr?»

— Mi tu cọţĭ muḷĭţĭ aĭ, pirdut-aĭ vrin?

— Măra, nu ştiĭ, bra milu, amĭ vẹm 9 măgàrĭ, cmo mĭ-am ŭopt.

— Numir-ḷĭa, cicĭu, aḷĭ zisi ţela ficĭòr.

Că ḷĭa, numirọ, ară ŭopt ḷĭa scoasi.

Ficĭoru mic aḷĭ zisi:

— Mi ţela di sup tini, ţe la aĭ ancălicàt, cicĭu, nu la punĭ?

Că ḽia numirǫ̇ napcum cu tot ţela dĭ sup ĭel, ḽia scoasi măgarĭḽĭ 9, cǫţĭ raŭ. Şi şa si dùsiră la lęmni 9 măgàrĭ şi cu ĭel zęţi.

[Oşanĭ] Cristu Tanas.

16. Ficĭoru juni.

(Feciorul voinic.)

Una fęta una oară si dusi la căstǫ̇ñĭ să-şĭ ḽia vęgḽiă şi-şĭ prinsi un foc. Tunţea pri cola tricù ună ursǫñiă, ăşĭ aŭ lǫ fęta şi-şĭ aŭ dusi an cojuc an gàură, aşĭ aŭ pusi cola şi-ḽĭ pusi ună rǫpă pri ea şi si dusi si află mâncătură. Ea-ḽĭ duţeà turlìĭ di cărñĭurĭ şi dupu un'ęc di vacǫ̇t, fęta aşĭ fęsi un ficĭǫ̇r, jimitati ficĭǫ̇r, jimitati ursǫñiă.

Dupu un'ęc vacǫ̇t ficĭoru si fęsi mari, ancriscù şi-ḽĭ zisi la mumă-sa: «mamu nŭ-am vrin vuĭcă, vrin cicì, ĭun' si na duţim?» Ară mama aḽĭ zisi: «Iḽĭuli! nu vezĭ tat-tu cǫtă rǫpă mari pus-a pri noĭ?» Ficĭoru aḽĭ zisi: «hăhă! hăhă! di ţęstă r;pă mamu ti sparĭ?» şi ună şi ună ḽĭ-u dędi cu picĭoru, rǫpa-ŭ printurnǫ̇ şi işǫră din gàură şi ca jùnsiră proapi di cătùn, flară an drum nişti ficĭǫ̇rĭ ţe să buràŭ. Cǫn dusi să la scoată ţela ficĭǫ̇r, la prinsi di picĭǫ̇r, aḽĭ la scoasi picĭoru. Ară mumă-sa si spărǫ̇.

Tamàn si dùsiră maĭ an cola, flară nişti ficĭǫ̇rĭ ţe si băt'ęŭ cu topchi di bumbàc şi aḽĭ dędi mumă-sa cum aŭ vę an mǫ̇nică şi ca mǫĭnì ficĭoru, că ḽi-ŭ dędi la un din ţeḽia şi ună-şi-ună ficĭoru aşĭ muri, şa puţęri vę ĭel.

Ca si dùsiră maĭ diparti, flară nişti ficĭǫ̇rĭ ţe buràŭ, şi ară si tutnì s-la scapă. Ca la trăgnì ară di picĭǫ̇r aḽĭ la scoasi, cum şi di prima si zisęsi. Cǫn si dùsiră la vuĭcă-sa, aḽĭ spusi mumă-sa, nu-ari lęc di ţista ficĭǫ̇r, cum si faţim, ca să la pirím? Ară vuĭcă-sa aḽĭ zisi, si ducă la agru ţela, ţe la vę siminàt meḽĭŭ.

Şi ficĭoru si dusi angă agru, vizù nişti păzărgìĭ cu caḽĭ ancărcàţĭ cu ĭer. Ficĭoru ḽia discărcǫ̇ caḽiḽĭ, dǫ la unu, dǫ la lantu, ḽia uţisi toţĭ caḽiḽĭ şi oàmiñiḽĭ şi angărdì un gard cu ĭer, că niţi un puḽĭŭ nu puteà să antră.

Ca si dusi casă, aḽĭ zisi vuĭcă-să «E! la angărdìşĭ gardu bun?» Ară ĭel zisi: «Lagă, să la vezĭ. Niţi puḽĭŭ nu poati antrari.» Vuĭcă-sa cǫn vizù, să zacĭudì şi cǫn si dusi la flǫ angărdìt cu ĭer, că niţi un puḽĭŭ nu puteà să tręcă.

Tunţea si spărură şi zìsiră la ficĭoru «Du-ti, că ampiratu ti vicăĭaşti.»

Ficĭoru si dusi la ampiratu şi ca fęsi multi, aḽĭ zisi ampiratu: «Ficĭǫ̇ruli! na ţęşti cămili s-ti duţi di colăĭa să ancarţĭ pari.» Ampiratu la trimęsi la ţoglăvĭ s-la mănancă, că şi luĭ aḽĭ ra frică di ţista cĭudìt ficĭǫ̇r.

Cǫn si dusi ficĭoru cola, antrǫ̇ an casă, aţi za-căţǫ̇ să ampḽiă saţiḽĭ şi ună ca ḽia amplĭǫ̇ saţiḽĭ, căţǫ̇ să ancarcă. Ca la pusi un sac la ună parti, tricù ş-la lantă parti şi cǫn si burniră ţǫ̇glăviḽĭ, s-la mănancă di ghiŭ!

Iel lǫ ună cămilă şi dǫ la un, dǫ la lant, toţĭ ḽia tălcĭǫ̇. Aţi aşĭ ancărcǫ̇ toati pàrili şi aĭdi la ampiratu. Şi ampiratu să scapă di ĭel, aḽĭ zisi: «Juni ficĭǫ̇r, tu putùşĭ să ḽia lęĭ di la ţoglăvĭ, tali să iă toati ţęşti pari. Du-ţĭ-li la

tini!» Şi ficĭoru aşĭ li dusi casă şi ĭar si printurnǫ la ampiratu. Cu noŭ ampiratu la trimẹsi cu nǫŭ bivulĭ la lẹmni.

Ţela ficĭòr aşĭ vẹ grişǫt băltia casă şi ĭel aşĭ vẹ lat ună tăpugă. Cǫn si dẹdiră nişti oamiñĭ dupu ĭel, carĭ upinca şi-ŭ pirdù, carĭ cĭarǫpa, toţĭ aşĭ turnară. Iel dupu ţe si dusi, tălĭǫ lẹmni şi căţǫ s-lĭa ancarcă bìvulilĭ. Lĭa ancărcǫ ŭoptilĭ, vini ùrdinu ş-la lantu s-la ancarcă, tucu etcă-ŭ ună samuvilă din nas lăsà di treĭ turlìĭ di plamin: roşi, gàlbină şi vẹrdi, şi ţela juni cǫn aŭ vizù, di ună oàră lăgǫ, si tutnì pristi ea şi-ŭ căţǫ di grătlàn, ăşĭ aŭ ligǫ şi că la ancărcǫ lantu bivul, aŭ lǫ şi aŭ ligǫ di ĭel şi-şĭ amnà ca oàĭa dupu ĭel. Şa bìvulilĭ lĭa zagunea, dupu bivulĭ ĭel şi dupu ĭel samuvila ca ficĭoru dupu tatu şi lăsà plamin roşi, vẹrdi şi gàlbină.

Ampiratu cǫn si pricătǫ dipri cunàc, la vizù jùnili cu bìvulilĭ antru ĭel şi cu samuvila dupu ĭel, aşĭ amplĭǫ ună-şi-ună izm'ẹnili di frică şi pruţăpǫ:

«Juni, juni, mută-ŭ di oa!»

Ficĭoru-ŭ lǫ di cola, aŭ uţisi, şi aţi si dusi la ampiratu, aşĭ lǫ bacşişu şi mẹrsi casă.

[Oşanĭ] Itu St. Arzintaru.

17. Marcu şi Ficĭoru-Cocotinu.

Dupu cum spun şi dẹdilĭ noştri, că fost-aŭ nainte vrin ŭom cu numea Marcu. Iel ra un ficĭòr di 15 añĭ. Ra un ficĭòr mult slab şi cǫn si ţirtà cu vrin di ficĭòrĭ, ca la za-suflà, aşĭ-cădeà. Ară ună zuŭă cǫn ra putirìt di ficĭòrĭ, ĭel antrǫ an ună p'ẹştiră şi cola flǫ ăn un lẹgăn un ficĭòr mic, cari plăndeà şi căţǫ s-la l'ẹgănă. Dupu ţea, vinì ţea samuvilă şi cǫn vizù, că tari ŭom-ăĭ, ălĭ dẹdi di ţucnì nǫŭ ŭorĭ lapti şi si fẹsi cǫta mult juni, că ridică şi ridurĭ (dealurĭ). Ca si turnǫ casă di la ţẹli samuvili, ĭel si ansurǫ şi napconta, căţǫ di dărǫ ună calocĭcă, cum nu ra ăn lumi.

Dupu ţe-ŭ dărǫ, ĭel la junglĭǫ ţela cuvàcĭŭ, ca să nu dară la lant tari. Şi căţǫ si ubidẹscă prin lumi vrin ŭom maĭ juni di ĭel. Mumă-sa ălĭ zisi: «Că ăn un loc si află un ŭom cu numea Ficĭoru-Cocotinu; ĭel ăĭ maĭ juni di cǫt tini.»

Ca la ancălicǫ calu si dusi cola. Cǫn antrǫ la poartă lu Ficĭoru-Cocotinu, cola ra ună ploacĭă mult mari şi pri ea raŭ şapti-zǫţĭ şi dǫŭ di nivẹsti. Şi căţară cu Fecĭoru-Cocotinu si-ŭ ardică ţea ploacĭă. Ficĭoru-Cocotinu aŭ nalţǫ pănă langă foali, ari Marcu pănă langă zinuclĭ. Cǫn vizù că Ficĭoru-Cocotinu ăĭ maĭ juni, zisi, ca si si ducă ăn oaspiţ la casa luĭ. Şi cǫn amnàŭ drumu doilĭ, Marcu aŭ scoasi calocĭca şi-lĭ-u tricù prin burìc. Ma Ficĭoru-Cocotinu di multă junilĭă nu picăsì, că-ĭ calocĭcă, tucu zisi, că mi doari buricu. Marcu lĭa zisi: «plẹcă-ti s-ăţĭ trẹcă!» şi ca si plicǫ, căzù di pri cal. Marcu ăn ţea zuŭă cǫn si dusi casă, an ţea noapti vizù an vis, că plăndeà mulĭari-sa ăn ună vali cu doilĭ ficĭòrĭ, ară mumă-sa la màrdini si rădeà. Ca si dusi casă, aŭ flǫ mumă-sa, că plăndeà, ară mulĭari-sa şi ficĭorilĭ raŭ lati di lant bărbàt. Iel aŭ lăsǫ mumă-sa casă şi si fẹsi un călugăr. Cǫn şătăĭă prin cătuni cu calu

si dusi şi la ţea casă, ĭundi ra muḽĭari-sa. Poarta lu ţea casa ra ancḽisă, şi ca antribọ̀ cola, ḽĭa spusi sibepu si antră. Cọn antrọ̀, şizù şi ca-ḽĭ aŭ dùsiră şi calocĭca, ĭel ḽĭa jungḽĭọ̀ toţĭ şi ăşĭ lọ muḽĭari-sa, aŭ anviì ăn catràn, aŭ arsi, saldi ţọ̀ţili nu-ḽĭ li arsi. Nu ştiŭ de-ale ăĭ aslì ţẹsta pricazmă, amă lòcurli ĭundi zic, că si fẹsi, si află ăn locu nostru. Coasa, ĭundi la ligọ̀ calu şi làntili multi locurĭ dărati di ĭel. Dupu ţẹsta, ca işọ̀ martinu, la tălcĭọră.

[Lunḑini] Noe Dumitru.

18. Legendă.

(Păstorul, vierul, femeea cu răsboiul şi agricultorul.)

Domnu amnà şi junsi la un pastir, ţe mult si plọnḑi, că ari ŭoĭ un'ẹc. Domnu ḽĭa zisi: «Toati cĭòfţili si si pru-facă ŭoĭ!» Şi şa si fẹsi.

Di oà Domnu junsi la *dọŭă-şòputi* (1). Un ŭom lucrà ceşma şi tot nu dărà trẹbă. Domnu ḽĭa zisi: «vin şi rachiă ăn loc di apu!» şi şa si fẹsi. Maĭ diţindea flọ Domnu un uràcĭŭ ţe lucrà agru di ună parti. Cum? Dipu ţe dărà un ùrdin, si pri-turnà ară si dară lantu di la prima. Nu ştià si facă urdin şi di ĭundi sfărşà.

Domnu ḽĭa zisi: «Di ţe şa arĭ? Nu verĭ sa-ţĭ spun ĭo cum si arĭ tu?»

Şi Domnu ḽĭa spusi.

Ăţi Domnu flọ ună muĭḽari ţe nu ştià să dară bun răzbòĭŭ. Şi aŭ antribọ̀: «Verĭ si-ţĭ spun ĭo cum si faţĭ?» şi ea zisi: «Carĭ ŭom nu aşĭ va ŭocḽi?» Şi Domnu ḽĭa zisi, să nalţă un picĭòr şi cu unu si calcă şi şa za-gunì răzbòĭu.

Dipu mult vacọ̀t Domnu si fẹsi ŭom şi vinì pri pimìnt şi tricù pri la pastìr. Lĭa ţẹri unẹc lapti şi ţela zisi: «Pari aĭ?» — «Nŭ-am pari.» — «Acu pari nŭ-aĭ, lapti nu-ĭ.» Şi Domnu, cọn li dunà pastiru oĭli birichĭet mari, tprĭu! tprĭu! zisi: «Ţe ra, si si facă!» şi si f'esiră ară cĭofţi.

Maĭ diţindea junsi Domnu la ţela di la *dọŭă-şòputi.* Şi ţista uḽĭtọ̀, ca nu vẹ năinti apu şi cmo vindeà la toată duñĭă pri pari vin şi rachiă. Domnu aḽĭ ţirù un'ẹc vin, că ra pumarọ̀t. «Pari aĭ?» Tot şa Domnu zisi, că pari nŭ-ari şi ŭomu nu ḽĭa dẹdi. Tunţea Domnu zisi: «*Ţe ra, si si facă*» şi si fẹsi ară apu. Drumătoru şi trasi drumu şi la lasọ̀, si si miră cum pricură cmo apu.

Cọn junsi la nivẹstă aŭ antribọ̀, carĭ aŭ anviţọ̀ să facă lucru şa bun. Ară ea: «sìngură, sìngură.»

«Dirmi sìngură anviţàşĭ tu, un an di zọli si lucrèzĭ şi sup soară si-ŭ porţĭ?»

Cọn junsi la uràcĭŭ aḽĭ zisi: «Cari ti anviţọ̀ să arĭ?» — «Mi carĭ? Domnu! Domnu mi anviţọ̀, să iă mari.

Şi Domnu, cẹn uzọ̀ ţẹstă lacardiă, ăḽĭ zisi:

«Tu să arĭ, să sapĭ şi birichĭet si aĭ. Toată duñĭaŭa si mănancă şi puḽi şi toţĭ şi tot si aĭ.»

Şi şa fu. Di uràcĭŭ toţĭ si rănèsc. Şi boĭlor zisi Domnu să le iă mọnca şi ţara licşoară.

[Lunḑinĭ] Dedu Lazar, bătrân de 80 anĭ.

(1) Nume de localitate în apropriere de Lunḑiñĭ.

19. Rila-Mănastir.

An ţea veclĭă vremi vut-aŭ la Rila-Mănastìr un călugăr, şi frati vut-aŭ şi ţista. Ca si lo locu di Turcu, ca si anturcĭoră bugarilĭ ţe raŭ oà, cătunu ţela rămasi şi cu mănăstiru. «Că ţe mari, că ţe bra! să aĭbă caŭrĭ» şa ziţ'eŭ turţilĭ, conilĭ. Tălĭaţilĭ, că călùgărilĭ nu si prid'edìră, căţară f'esìră dubară; căţară un ficĭòr, màscuri, la priminiră an fitescă rubă şi căţară, lară ţela mănăstiru.

Ţela ficĭòr la dùsiră la ţela mănăstiru. Ma ficĭoru ra turcu. Şi ca la prìnsiră, la dùsiră an udàĭa ţea ficĭoru feminin: «bra!ună fetă turţescă fuzì, ţe si fesi! bra! oà feta, bra! cola feta, moţi, ţesta fetă ţe si pirì, că-ŭ scùnsiră!» Lăgară coa, lăgară cola, napcum, că si dus-aŭ la mănăstìr, la căţară dinzùr, d'edìră mari zort la călugăr.

Ca lĭa dediră zort «nu ştiŭ gĭanăm, nu ştiŭ! ĭo sam călugăr, tari lucru la mini nu trubuĭaşti.» Turţilĭ «nu! feta-ŭ ţirèm di la tini, feta oà să iă!»

Că lĭa d'ediră zort, ĭel «nu ştiŭ, şi nu ştiŭ.» Ară conilĭ «Nu ştiĭ, cherată tu! Noĭ si-ŭ vidèm, acu-ŭ flom, aìr nu ari di tini, bun nu ari di tini, că s-ti uţidim.»

Aţi si dus'esiră prin udòĭ, buruviră, că buruviră, aŭ flară cola şi prìnsiră feta ţe nu ra feta, că ra ficĭòr dăràt fetă.

«Bre! coĭni, di turţĭ fetă aŭ ţoñĭ, aŭ scundĭ oaţi! şi nu spuñĭ!» şi «laţĭ-la să-l tălcĭòm» la bătură, la uţìsiră şi la turiră prin şumi, prin ulùcĭ.

Neĭti, ţela frati ţe ra la alt loc, alĭ vinì abèr an ţea zuŭă, că frati-su la tălcĭòră. Şi dupu ţe si sculò, vinì oà la Rila-Mănastìr, s-la ubidescă frati-su; că vinì, si dusi la mănăstìr nu la flo.

Tunţea mersi la ulùcĭ şi-lĭ dişclisi drumu şi la flo, ĭundi-ĭ uţìs şi turìt. Şi ca la flo, si fesi saibu pri ĭel: «Dirmi la flaşĭ, ţe verĭ fo: acu ţerĭ să ti tălcĭòm şi pri tini.»

Şi ĭel si rugò la Domnu tunţea: «Do-mĭ jutòr la mini, că şi mini si mi uţidă, si mi mănancă!» Şi si dedi zbor dumnizèsc la ĭel: «aĭdi tu! do-lĭ zbor, că ti priturţèşĭ şi turcu, saibu, să-ţĭ află doĭ junţĭ ninjugàţĭ.»

Moţi, lĭa flară, lĭa dùsiră doĭ junţĭ ninjugàţĭ. «Pri un car si porţĭ snopilĭ», lĭa zisi ară Domnu. Fesi ună rugăcĭuni dumnizescă: «Doàmne! cmo caru vinì, junţilĭ viniră, drum cmoţi la mini!» şi Domnu ălĭ dedi drum şi-lĭ zisi:

«Le-la frati-tu di ĭundi-ĭ turìt şi puni la-n car şi anjug' alĭ boilĭ!» şi ca-lĭ anjugò boilĭ, la turì frati-su pri car şi şizù şi ĭel pri car.

Ca şizù pri car, aşĭ fesi cruţea «aĭdi, lu Domnu tislìm, drum dişclìs la mini că si mi mănancă ţiştĭa.»

Şi caru şi boilĭ chinisiră cu Dòmnuluĭ cuvèt cutru oa [Lundiñĭ]. Şi caru an drumu ţista coa, pri munti, si sparsi şi ţela tunţea fesi blăstèm:

«Si da Domnu uscată grìndini să-ŭ bată ţestă memlechetă, ţestă parti!» Di ţea oa mirzeà grìndini an alt timp.

Că fuzì, fuzì caru, oa di coa, ca tricù Conţca, vin'eŭ din Oşanĭ, oamiñĭ şi

zaparọ caru, că-ļĭ si priamnọ pọĭni: «'Agĭaba veţĭ, bra chiragì, ună mucĭcată di pọĭni, că sam flamùnd?»

Ieļĭ priubidiră prin torbi şi lară pọĭni şi-ļĭ d'ẹdiră. Iel aŭ măncọ şi zisi: «Staţĭ un lucru si va spun. Oa blăstimàĭ mult, că si sparsi caru di drum rọŭ şi ĭo ţireàm să fug. Tucu staţĭ să-ļĭ taļĭŭ mọna lu ţista mort şi sa va-ŭ daŭ la voĭ, si va duţiţĭ «Sfetir-Anghil», şi-ŭ angrupàţĭ mọna la mănăstìr, şi blăstemu si nu caţă.» Şi di ţẹsta nu mẹrzi grìndini, ama suflă boari an Lunḑiñĭ, Nọnti şi di ţẹsta la Oşanĭ nu suflă boari.

[Lunḑiñĭ] Dedu Lazar.

20. Pricazma cu acu.

Ună muļĭari aļĭ zis-aŭ la bărbatu-su: «Na ţista ac şi du-ti dọ-la la cuvacĭu şi zi-ļĭ di ĭel să dară ună maşă, ună lupată şi un palişnic.»

Ca si dusi bărbatu, fẹsi şa şi după ună zuŭă si dusi să li lẹ. Cuvacĭu aļĭ zisi: «acu, ca la puş an foc, pirì!» — 'Mi cmo, ţe gĭuvàp să-ļĭ daŭ la muļĭari? — Şa să-ļĭ ziţĭ: «Di un, niţiŭn.»

Şi ŭomu ţela, ca s-nu uļĭtă, amnà drumu şi tucu ziţeà: «di un, niţiŭn.» Cọn ziţeà şa, dẹdi pri un luvàcĭŭ şi aļĭ dẹdi un chĭutèc, că luvaciļĭ nu ţer şa s-la ziţĭ.

«'Mi, cum să zic?» antribọ ţela.

— Ţe, nu ştiĭ cum sa ziţĭ? «cọti doĭ, cọti treĭ», şa, să ziţĭ.

Şi ŭomu nostru căţọ să zică, să nu uļĭtă, «cọti doĭ, cọti treĭ.» Maĭ cola bătù pri nişti oàmiñĭ ĭundi purt-aŭ un mort şi ca la uzọră, că şa ziţeà, la căţară, la bătură şi-ļĭ zìsiră: «Noĭ unu nu la putèm prijăliri, ară tu să ziţĭ, cọti doĭ, cọti treĭ?

— 'Mi cum să zic di oa an cola?

— Di oà an cola şa să ziţĭ: «Dom'-ļĭartă răpusàtili sùfliti!»

Iel cum amnà drumu şi ziţeà «Dom-ļĭartă» bătù ună nuntă. Şi cola la bătură, că ţe şa să zică şi napcum aļĭ zìsiră să zică «damba-dumba» şi să strigă, că şa si faţi la nuntă, ĭundi-ĭ bucuriļĭă.

Iel fẹsi şa şi bătù maĭ an cola nişti porţĭ ţe păşteŭ şi că ţăpọ ĭel, si spărură porţiļĭ şi purcariļĭ la bătură cola. Di cola bătùt mult, junsi la punti strimtă şi cọn ra an mèjlucu di punti, ţirù să si vẹdă an apu dinapòĭ, cọt ăĭ bătùt şi cọn să-şĭ pu-vẹdă, căzù an vali şi si nicọ.

Ară muļĭari-sa ancă la ştẹtă bărbatu-su, să-ļĭ ducă maşa, lupata şi palìşnicu.

[Huma] Totu S.

21. Pricazmu cu mincĭunoşiļĭ.

Raŭ ună oară doĭ mincĭunòşĭ şi ăļĭ zisi un mincĭunòs la ţela lantu mincĭunòs: «Aĭ si na duţim si mincĭunọm lùmili!» Ară ţela lantu zisi: «Aĭ cum si-ŭ mincĭunọm lumea?» — Etcă cum: «si na duţim doļiļĭ la un cătùn, că la

Livǫḑĭ şi ĭo si fug năinti şi ca s-mi ntrębă : ţe ari, ţe nŭ-ari ĭo, si zic, că bunătati, amă că vizùĭ un văltur, sup peñĭḽi luĭ mirinḑàŭ 1000 di ŭoĭ şi lumea si cĭudęscă. Şi si fug ĭo si viñĭ tu dupu mini şi si ziţĭ tu, ca s-ti ntrębă lumea; ţe ari, ţe nu ari, că etcă cum uzǫm, că na spusi un ŭom, că şa şi şa, ară tu si ziţĭ; nu vizùĭ tari lucru, amă vizùĭ că ăn un ŭoŭ raŭ dunàţĭ 100 di oamiñĭ cu loàstili, şi nu put'ęŭ s-lă za-micĭcă. Ieḽĭ să zică că ăsli-ĭ ţista lucru.» Şi şa dărară păzarea.

Şi si dùsiră doḽiḽĭ mincĭunòşĭ la Livǫḑĭ şi un din ĭeḽĭ fuzì maĭ năinti şi ca tricù prin Nǫnti, cum raŭ dunàţĭ cola oàmiñiḽĭ, ca la vizură la antribară: «di ĭundi viñĭ?» Ară ĭel zisi di cutru Livǫḑĭ. Şa antribară: ţi ari, ţi nŭ-ari cutru Livǫḑĭ?» — «Bunătati, şĭuchĭur la Domn.» «Amă un lucru di cĭudire vizùşĭ, că mirinḑàŭ sub peñĭli lu un văltur ună miḽĭă di ŭo! — «Vizùĭ.» Şi putricù ţela şi dupu ţela vinì lantu mincĭunòs şi la antribară «di ĭundi vini?» ară ĭel zisi «di la Livǫḑĭ.» Ţe ari, ţe nŭ-ari cutru la Livǫḑĭ, că etcă cum uzǫm, ca na spusi un ŭom, că sub peñĭli lu un văltur mirinḑàŭ ună miḽĭă di ŭoĭ.» Ară ĭel zisi: «nu, nu vizùĭ tari lucru, amă vizùĭ lant lucru, că an un ŭoŭ di văltur, ca raŭ dunàţĭ ună sută di oamiñĭ cu loàstili, nu put'ęŭ s-la printoarnă.»

«E! zìsiră oàmiñiḽĭ, că ăsli-ĭ ţista lucru.» Şi fuzì maĭ diparti. Etcă f'ęsiră ună mincĭuni ăn Nǫnti şi ţela lant mincĭunòs, ca si dusi an lant cătùn, că la vizură oàmiñiḽĭ, la antribară. «Ţe ari, ţe nŭ-ari cutru Nǫnti? — «Tot bunătati, ma un lucru vizùĭ, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.» Şi oàmiñiḽĭ si za-cĭudiră.

Si-şĭ si dusęsi ţela mincĭunòs la casa luĭ şi dupu ţela vini lantu mincĭunòs şi că la antribară, că etcă cum uzǫm, că tricù un ŭom şi na zisi, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.» Ţista zisi: «Nu! tari lucru nu, amă vizùĭ că càsili raŭ cupiriti cu slănină di porc.» Şi oàmiñiḽĭ zìsiră, că «ăsli-ĭ ţista lucru, delmi, că càsili raŭ cupiriti cu slănină di porc.» Etcă f'ęsiră dǫŭ mincĭùnĭ. Şi-şĭ fuziră casă ţeḽĭa mincĭunòşĭ.

Şi că uzǫ un ŭom că tarĭ mincĭùnĭ f'ęsiră ţeḽĭa mincĭunòşĭ zisi:« Ţęsti mincĭùnĭ nu sa ţiva, ama si vidèm cafcu mincĭùnĭ si la dar ĭo.»

Ţista ŭom lǫ un măgàr şi-ḽĭ pusi sub coadă un-doĭ migĭǫţĭ şi si dusi s-la vindă măgaru şi ca si dusi, ca ăn Fùsţiñĭ s-la vindă măgaru, şi ca si dusi lăngă duchĭanu lu mincĭunoşiḽĭ «pat!» cu tuĭagu la măgàr şi tunţea ăḽĭ căzù di la măgàr un migìt. Că vizură ţeḽĭa mincĭunòşĭ, si dùsiră lăngă ţela ŭom şi-ḽĭ zìsiră: «cum si poati s-la vindă ţista măgàr, ţe faţi pari?».

Şi cum zburàŭ (lăfăĭàŭ), ară ăḽĭ căzù di la măgàr şi lant migìt. Şi ĭeḽĭ aḽĭ zìsiră s-nă la vinḑĭ; cǫti pari si ţerĭ si-ţĭ dǫm. Şi ţela ŭomu cu măgaru zisi: «ăĭ s-vă la vind delmi cǫta añĭ va ancărcàţĭ.»

— «Ăĭ, cǫti pari ţerĭ pri ĭel? Si-ţĭ dǫm 10 liri?»

— «Daţĭ 12 liri.»—«Aĭdi, si-ţĭ dǫm», zìsiră mincĭunoşiḽĭ. Scoàsiră pari şi-ḽĭ d'ędiră la ŭom. Şi dupu ţe-ḽĭ d'ędiră pari, la antribară: «Ţe si-ḽĭ dǫm si mănancă măgàru?» Ară ĭel zisi: «Si la puniţĭ an un loc strimt, ăn cǫt si

poată sta. Napcum si-ḽĭ daţĭ ŭorz cǫt si poată si mănancă şi apu cǫt si poată si bea.»

Şi ca si dusi casă ŭomu, lǫ doĭ ḽĭepurĭ şi unu la lăsǒ casă, lantu la lǫ l-agru. Şi-ḽĭ zisi la muḽĭari-sa, ca să vină ţeḽĭa minciunòşiḽĭ, sa mi ubidęscă, s-la ziţĭ tu, că-ĭ l-agru. Şi s-la ziţĭ acu va trubuĭaşti mult s-la trimìt ḽĭepuru s-la vicăĭască.

Şi ţeḽĭa minciunòşiḽĭ, ca la lară măgaru, la pùsiră la un loc, ăḽĭ dùsiră ŭorz şi apu şi la lăsară cola. Că si dùsiră dupu unęc vacǒt si vędă dăli ari fat migìt, măgaru, ca si na-măncǒ di ŭorz şi si na biĭŭ di apu, cripǒ şi murì. F'ęsiră si dişcḽidă uşa, nu si dişcḽideà, că vę mort măgaru. Şi zìsiră minciunoşiĭ, ca ari fat multi pari şi cǫn aŭ dişcḽìsiră uşa, flară măgaru mort. Dupu ţea si dùsiră la ŭomu carĭ la vę vindùt şi-ŭ antribară muḽĭari sa «ĭundi-ĭ bărbatu-tu?»—«La agru, tucu acu va trubuĭaşti mult s-la trimìt ḽièpuru s-la vicăĭască.» Ieḽĭ zis-aŭ: «Ştie ḽĭèpuru si ducă?»—«Ştie şi ca la lăsǒ ḽĭèpuru fuzì şi dupu ţea etcă-tă vinì şi ŭomu. Ieḽĭ uḽĭtară si-ḽĭ spună, că măgaru murì, tucu aḽĭ zisiră «nu na la vinḑĭ ţista ḽĭèpuru la noĭ?» Ară ŭomu: «Cum s-la vind ţista ḽĭèpuru, cǫt lucru amĭ sfărşaşti.»

Şi ieḽĭ aḽĭ zìsiră, s-na la daĭ, cǫti pari faţi si-ţĭ dǫm.»—«Aĭdi s-va la daŭ», zisi ŭomu, daţĭ 5 liri. «Nu ţinţĭ liri, patru liri» la dędi şi minciunoşiḽĭ la lară ĭḽèpuru. Ca si dùsiră la duchĭàn, zìsiră: «aĭ s-la trimitim si spună la muḽĭărĭ si duca rucĭocu oa.» Şi ca la lăsară, ḽièpuru, la za-tăpiră nişti zagărĭ şi ĭeḽ fuzì. Minciunoşiḽĭ si dùsiră ară la casa lu ţela, ţe la vę vindùt. Ţela ŭom pusi una oală la soari cu baclă ĭartă. Şi ŭomu zisi la muḽĭari: «vezĭ, muḽĭari, ĭarbi bacla?» Şi ţeḽĭa ca uzǒră, zìsiră: «cum si poati, si ĭarbă fără foc?»

— «Tari oală-ĭ ţęsta» şi minciunoşiḽĭ zìsiră:

— «Nu na-aŭ daĭ la noĭ ţęstă oală? cǫti pari si ţerĭ, si-ţĭ dǫm.» Ară ŭomu zisi: «Cum si-ŭ daŭ ţęsta oală ţe ĭarbi fără foc.

— «Si na-ŭ daĭ, că ţęstă oală tămàn di noi faţi la duchĭàn, ca cum nu vem foc.» Aḽĭ dędiră ancă ţinţĭ liri, aŭ lară oala, şi-ŭ dùsiră la duchĭàn. Aḽĭ pùsiră baclă ghiĭă şi aŭ pùsiră la soari. Ca tricŭ pri cola un ŭom, zisi: «Ţe-ĭ ţęstă oală oa?» — Ţe să ĭă? ĭarbim baclă.» — «Cum fără foc si ĭarbă bacla?» şi ca ḽĭ-u dędi cu tuĭaga aŭ frǫnsi.

Minciunoşiḽĭ si tuŭcĭură, si tuŭcĭură şi si dùsiră ară casă la ţela ŭom. Ţela ŭom ampḽiǒ un maţ cu sǫnḑi şi-ḽĭ zisi la muḽĭari-sa: «Ca si vină ţeḽĭa minciunoşiḽĭ, ìo s-mi anvirìn pri tini, si ti anjugḽĭu,» Şi-ḽĭ ligǒ maţu di guşă.

Minciunoşiḽĭ aḽĭ zisiră: «ĭa cum na frǫnsi un ŭom oala şi ĭa cum.» Ţela ŭom, ca vinì di prin uşă anvirinòз şa, cu cuţǫtu pri guşă la muḽĭari şi-ună-şi ună ăḽĭ prucurǒ sǫnḑi şi muḽĭarea si culcǒ ca moartă.

Şi minciunoşiḽĭ că vizură ţęsta cĭudă, si anfricară şi zìsiră: «Di ţe aŭ jungḽĭăşĭ muḽĭarea?» Ară ŭomu zisi: «şi lanti ŭorĭ şa-ḽĭ am fat.»—«Cum si anghiĭască?» — «Etcă cum!» Lǫ un friel şi za sfirì şi muḽĭari-sa ună-şi-ună si sculǒ. Minciunoşiḽĭ ca vizură ţęstă cĭudă, zìsiră: «Tamàn, şa friel ăĭ di noĭ,

cum nu na scultă mulĭărli. S-nă la daĭ, mult ățĭ na ancărcọm.» Și scoàsiră și-lĭ d'ẹdiră multi liri și la lară. Și ca si dùsiră casă, zisi unu la lantu: «aĭ du-ti junglĭă-ŭ tu mulĭarea maĭ pișim și ĭo napòĭ» Ară lant zisi: «Aĭ dolilĭ priună s-li junglĭọm.» Și cọn si dùsiră casă ancà di prin ușă așĭ junglĭară mulĭărli și ca li junglĭară, zìsiră «aĭ s-li sculọm!» Și si curdisiră si sfirẹscă și ca sfiriră, nu si sculară mulĭărli și șa ĭelĭ rămàsiră fără mulĭărĭ.

[Oșanĭ] Papagheorghe Itu.

22. Cucotu, birbẹțili, măgaru și lupilĭ.

(Cocoșul, berbecele, măgarul și lupiĭ.)

Ra țe-șĭ ra! Raŭ unǎ oară un cucòt, un birbẹți, un măgàr și lupilĭ.

Aĭ, așĭ chinisì birb'ẹțili să-șĭ fugă și așĭ zisi singur: «Țe să fac și ĭo cafcu! țẹstă mea ghiață nu si trazi! vini an cătùn un zabìt: lațĭ-la birb'ẹțili să la junglĭọm, să la gutfìm, să la gustìm țista zabìt; la vlădica, ară birb'ẹțili, să la junglĭọm, să la gustìm țista bărbòs; la caĭmacàm: ară lațĭ-la birb'ẹțili s-la frìzim să mănancă țista cọĭni.»

Și șa, cum amnà drumu, dẹdi pri un cucòt cu un bilĭùc di gălĭnĭ langă ĭel ășĭ păștea cola și-șĭ rămà an cupu di gnoĭ; Alĭ zisi birb'ẹțili la cucòt: «bra! fărtati, bunǎ zuŭă! țe-ĭ țista raàt tọŭ? Blăz'ẹĭ ățĭ bra! Țẹstă-ĭ ghiața! Cu un bilĭùc di gălĭnĭ, tu ghièzĭ ca pașă!»

Ară cucotu alĭ zisi la birbẹți: «Dẹdi Domnu «eli-alaisi» sam bun și nu țer lant țiva. Ama ĭundi, fărtati, șa?»

— Tu-țĭ nu antrẹbă, fărtati, nu ari loc di mini. Țe zabìt să vină: lațĭ-la birb'ẹțili să la junglĭọm; țe vladică să vină, ară birb'ẹțili, că nu si trazi, țẹstă mea ghiață. Amĭ chinisìĭ să-mĭ fug, să-mĭ fug pọnă ĭundi să-mĭ vẹdă ŭoclilĭ.»

Ară cucotu alĭ zisi: «Nu mi verĭ și mini? să vin și ĭo cu tini?

— Mi, tu cum să-țĭ lașĭ bulĭucu și raatu di oa?

— Țista-ĭ meŭ lucru.

— Aĭdi gĭanăm, șa zburọșĭ! cum să-țĭ lașĭ țista raàt cu toati niv'ẹștili langă tini, ti culĭțĭ cu carĭ țerĭ, ățĭ ti visilèșĭ și-țĭ ti bucurĭ cum ațĭ țẹri buricu și să vinĭ cu mini, iun' să-țĭ v'ẹdă ŭoclilĭ?

Ară cucotu alĭ zisi: «E, e, e! fărtati, nu știĭ ți ari pri mini. Țe mari ŭom să vină, ășĭ zic cătun'ẹnilĭ: cu țe să-ĭ dărọm unǎ cĭorbă la țista ŭom? ară ĭelĭ, carĭ di carĭ din un glas toțĭ: cucotu, cucotu, cucotu! E! napcum, ĭundi să sta și meŭ suflit? țẹstă ghiață vechĭ nu si trazi.»

— E, delmi șa-ĭ, aĭ cu mini fărtati!» și la lọ cu ĭel.

Chinisiră si amnă an cola priună și șa cum amnàŭ, bătură pri un măgàr, țe cu un-dọŭ măgrăță așĭ păștea cola an unǎ pulĭană.

Alĭ zìsiră cucotu cu birb'ẹțili: «bunǎ zuŭă, măgàruli! E, e! țe-ĭ țista raàt di tini, bra fărtati?»

— O! o! cọn rămas-a raàt la mini fachiru! Io și raàt? E, ĭundi și voĭ cu domnu?

Nu antrẹbă, di noĭ loc nu ari şi fuzim pọnă ĭundi s-na vẹdă ŭoclilĭ.

— Aĭ şi ĭo, nu mi vreţĭ, să vin cu voĭ?

— E, 'mi tu ţe mọncă aĭ, di ţerĭ să vinĭ cu noĭ! Nu-ţĭ li aĭ măgrắţili lăngă tini, nu-ţĭ, junzi ţẹstă pulĭană cu ĭarbă vẹrdi? Ţe verĭ maĭ mult?

— E, şa-ĭ, cọn ŭomu nu ştiă; tucu mea mọncă nu-ĭ cu spùnirea, mi cu vidẹrea.

— «Elei-alaisi», spuni să vidèm ţẹstă ta mọnca şa grẹŭă, cafcu-ĭ?

— Nu-m̃ĭ vidèţĭ rọñili dipri spọţĭ? di ţe sam vinìt an ţista căràr ĭo? la ţe să prutrubuĭască vrin lucru «laţĭ-la măgaru!» la lẹmni măgaru! ancă nu sam vinìt di la lẹmni, a! la moară s-la duţiţĭ ghiptu; ancă nivinìt di la moară, a! la vali să laţĭ cu stọ̀mnili apu. La lẹmni, la apu, la agru şi şa pustănìĭ, am̃ĭ scoàsiră sămaru şi mi lăsară.

— «Acu-ĭ şa, alĭ zìsiră ţelĭa, aĭ şi tu cu noĭ, că soţ nostru ĭeşĭ!

Ca amnară, amnară, aşĭ jùnsiră an un loc, ĭundi si uzà un mari călbălọ̀c. «Aĭdiţĭ să vidèm ţe-ĭ ţẹsta gălcĭavă», zìsiră ĭelĭ. Cọn si dùsiră cola an ună gàură, raŭ dunàţĭ toţĭ lupilĭ, gozbă ăşĭ vẹŭ, că vẹŭ fat un mic lupcĭàc şi gust'ẹŭ. Cọn antrară an gàură, lĭa priştitară bini vinìţĭ. Aţi si gustiră cola. Tunţea zisi ţela bitọ̀rn lup: «â, â! mo să darọ̀m cọti un cọntic, ficĭorĭ. A, voĭ oàspiţĭ să spuniţĭ cọti un cọntic.»

Ară oàspiţilĭ zìsiră: «tu, mòşuli, să zacàţĭ maĭ prima cọntic.» Şi moş-lupu zacăţọ̀ să cọntă: De! ee! ee! ee! ţe na vini carni azọ̀r la picĭòr, să nă darọ̀m dinţilĭ.» Şi şa căntă ĭel.

«Cmoţi şi tu oàspiţ, cọntă!» Şi căţọ̀ birb'ẹţili să cọntă:

— «De! ee! ee! Ţe-ĭ ţela la uşă, ţe-ĭ ţela la uşă! cu picĭoarli ca piştoali cu urècli măcĭcati.» Iel căntà şa şi ziţeà di măgàr, că măgaru ra angă uşă, di nu puteà să antră, di ţea şădeà la uşă.

Ară bitọrnu lup si spărù şi zisi: işọ̀ţĭ bra, vidèţĭ ţe-ĭ la uşă?»

Işọ̀ un să vẹdă ţe-ĭ, nu si priturnọ̀ di frică, işọ̀ şi lantu nu si priturnọ̀, şa un cọti un, toţĭ işọră şi nu si priturnară şi rămasi saldi bitọrnu. Bitọrnu işọ̀ şi ĭel să vẹdă ţe-ĭ, şi că si spărù birb'ẹţili cu cucotu, di lĭ-u dẹdi birb'ẹţili la lup cu coàrnili pri spọţĭ, lupu s-brăsnì să ĭẹsă. Birb'ẹţili pri uşă, şi că-lĭ si zacăţọ̀ cornu di uşă si anclisi uşa. Tunţea cucotu pri grindă căţọ̀: «Ca, că, că!» Ară măgaru di la uşă racăĭaşti cọt poati «aa!» Ară birb'ẹţili, dọ an uşă, dọ an lup, dọŭ ŭorĭ an lup, ună oară an uşă, cucotu di pri ună grindă, pri lantá şi cọt poati căcărẹză, «eleisi-alaisi», zisi domnu di si frọnsi uşa şi fuzì lupu.

Şa rămàsiră cola cucotu, măgaru şi birb'ẹţili şi si gustiră.

Lupu ca fuzì maĭ an cola, flọ ună mọscă an ună pulĭană şi-lĭ zisi: «E mọscu, mọscu, s-ti mănănc ĭo tini.» Ară mọsca-lĭ zisi: «Tu s-mi mănănţĭ mini, tucu scoati-m̃ĭ-li prima plocìli di la picĭoari, să nu-ţĭ lĭa frọndĭ dinţilĭ.»

Cọn si plicọ̀ să-lĭ li scoată, alĭ dẹdi ună cu cloţa an dinţĭ, alĭ lĭa frọnsi toţĭ dinţilĭ, şi aşĭ fuzì mọsca an cola.

Aĭdi maĭ an cola, ca amnọ̀, lĭa flọ soţilĭ luĭ. «Mara, ĭundi ĭeşĭ, bitọ̀rnuli? cum scăpàşĭ bra?» la antribară ţelĭa.

— «Cum scăpăĭ nu antribáţĭ! birichĭèt la ţela cu crìvili coarni! Cǫn si curdisì ţela cu crìvili coarni, s-mi acăĭască, ară ţela dipri grindi cu chĭurcu roşi «î! di ţęstă grindi s-la spinḑurǫm cu fuñĭa an mǫñĭ, î! di ţęstă lantă! ară lantu di la uşă, di curǫn! Zisi Domnu di si frǫnsi uşa di scăpăĭ, l̦ĭumintrea mi măncàŭ cola ghiŭ. Şi nu junsi ţęsta: cum vineàm maĭ ancoà; flaĭ ună mǫscă an drum, ţirùĭ să-ŭ mănànc, ară ea zisi: «să-mĭ scoţĭ plocĭli, că ţi l̦ĭa frǫnḑĭ dinţil̦ĭ», şi ĭo că mi plicàĭ să-l̦ĭ scot plocĭli, cǫn mĭ-ŭ dędi cu cloţa an dinţĭ, amĭ l̦ia frǫnsi dinţil̦ĭ.»

Tunţea la antribǫ un lup minùt: «Di tǫŭ soĭ ari fat vrin nalbànt, bitǫrnuli?» — «Nu» zisi lupu, nu si ari uzǫt di nostru soĭ nalbànt.» — Tunţea tu di ţe sa ti faţĭ, să-ţĭ frǫngă şi dinţilĭ rămàşĭ?

— E, ţe s-aŭ fat, s-aŭ fat, zìsiră lañĭţil̦ĭ.

Aţi cum amnàŭ, flară un grăncĭár, ţe-şĭ discărcǫ şi-şĭ durmĭà, ară măgaru aşĭ păşteà. Lupil̦i la nicară măgaru şi la măncară şi-l̦ĭ zisiră la bitǫrnu lup: lę oali, lę carni, ĭarbi şi mănancă, că tu dinţĭ nu-aĭ.»

Cǫn si sculǫ grăncĭaru, aşĭ flǫ măgaru nicàt. Tunţea ĭel căterǫŭ, căterǫŭ la prinsi lupu bitǫrnu, al̦ĭ băgǫ sămaru, aşĭ pusi partalìnchili şi oàlili şi-şĭ fuzì casă. Ară ĭo amĭ laĭ cǫti-va poaci buni să-mĭ li duc casă. Cǫn tricùĭ prin murminturĭ, săriră cǫñil̦ĭ, nu vęm cu ţe s-mi vegl̦ĭu, li frǫnş poàcili şi-mĭ vinìĭ fară ţiva.

[Oşanĭ] Itu Papagheorghe.

23. Ficĭoru lu ampiratu.

(Feciorul, băiatul împĕratuluĭ.)

Scultàţĭ ficĭòrĭ s-va spună dędu ună pricazmă, ama cătàţĭ si-ŭ anviţàţĭ, ca să-ŭ spuniţĭ şi voĭ la lañĭţĭ ficĭòrĭ.

Işĭ ra ună oară, il̦il̦ĭ lu dędu, un ampiràt şi ună ampiratiţă. Iel̦ĭ ăşĭ vęŭ saldi un ficĭòr, ama ra şa di ubav, an cǫt nu ra fętă la cari s-nu-l̦ĭ cadă la burìc. Ficĭoru ţista toată zuŭa stăteà ăn un cĭardàc şi căntà din tàmbură. Ună zuŭă, pri la mĭàzăţĭ, vędi ĭel ca si proachĭă nişti aschĭèrĭ, ţe raŭ priminìţĭ an lanti rubi, nu ca aschĭeril̦i lu tată-su; ară-n mejluc ună tăligă cu pingèrţli dişcl̦isi şi-n nuntru ună fętă si-ŭ bęĭ an scafă. Iel cǫt aŭ vizù nu si putù să si duţǫnă şi căzù di pri scand, dintru că ăl̦ĭ si lǫ vidęla; ea tunţea ăl̦ĭ turì an cĭardàc ună cǫrpă ligată şi-şĭ vizù di drum. Cǫn ăşĭ vinì ăn criel, ficĭoru nu vizù ţiva-godea lant, saldi cǫrpa cari-ŭ lǫ şi-ŭ turì an un dulàp.

— Bun, dędi pănă oa, tucu tu nu na spuseşĭ, cari ra fęta ţea di ĭundi vineà şi ĭundi si duţeà.

— Nu v-angunisìţĭ, ficĭòrĭ, ari s-vă spună dędu tot, ză trăìţĭ un'ęc. Scultàţĭ: fęta ţea ra il̦ĭa lu un lant ampiràt din lantă ampirăţǫl̦ĭă. Ea-şi ţirù izùn di la tatu-su să si ducă la grobu-lu-Domnu şi cu sibepu ţista si tręcă s-la vędă şi ficĭoru di cari n-ăĭ lafu, cǫţi multi si spuneàŭ di ubăvil̦ia luĭ, tucu s-nu tărcĭǫţĭ că fęta ra maĭ pri jos. Ea nu stătù an căsaba şi chinisì maĭ diparti.

Ficĭoru pusi tunţea să-ḻĭ si facă azǫr şi la ĭel unā tăligă şi cǫţĭ-va aschĭerĭ şi si lǫ după ea belchim si-ŭ vẹdă ancă unā oară. Nàfile ĭel dẹdi tărcòl pri dinzùr di fẹtă, cǫţi ea, itră cum ra, nu la lăsǫ si-ŭ vẹdă şi şa, după ţe vizură grobu-lu-Domnu, si anturnară sfaca la tatu-su. Din vrẹmea ţẹstă crielu lu ficĭoru ţela nu ra di cǫt la fẹta şi din zuŭă ţe mirzeà tot maĭ mult slăbeà.

Tunţea la antribară tătǫñiḻĭ «ţe ari di-ĭ şa slab?» ĭel nu putù să-şĭ ţǫnă focu pri burìc şi la spusi tot, demèc cum ăḻĭ căzù la burìc fẹta ţea şi acu nu-ŭ lẹ ea di nivẹstă, ĭel cu lantă nu si ansoară. Si slăgăiră ĭeḻĭ cutriḻĭ ţe să facă, cum să ză-cată, ca lucru să ĭẹsă bun, dintru că nu la dideà mǫna si-ŭ ţẹră fẹta, cǫ-ţi tatu-su ra maĭ sus ca ĭeḻĭ. Scultàţĭ să vidèţĭ ţe scurnì ampiratu: aĭ să punim, zisi ĭel, să si gotfẹscă nǫŭ căzani di carni (bibă) şi nǫŭ pǫñĭ măcĭcati şi cari s-li mănancă toati ţela ari să iă cadǫr s-na jută. Muḻiţĭ flămǫnḑĭ şi sirumàşĭ si săturară cu sibepu ţista, amă niţi un nu putù s-li mănancă toati. Pri la sfărşùc etcă vinì un dẹd ca di şapti-zǫţĭ di añĭ, aşĭ fẹsi cruţi, gustǫ din toati căzànili şi pǫñĭli cǫti unā mucĭcătură, si anturnǫ cutru ampiratu şi-ḻĭ zisi: «S-nu tărcĭǫşĭ, ampirati, că voĭ s-mi rǫd di tini, cǫta-ţĭ spun, că ĭo sam cadǫr si-ţĭ fac lucru ţista, saldi tu să-ñĭ daĭ pari multi, ca si vem cu ţe să plătìm.» «D'ẹduli, acu-ñĭ faţĭ bunu ţista, să ştiĭ că ti fac vizìr ăn ampirăţǫḻĭa mea, cǫt di pari nu dună gaĭlè», aḻĭ zisi ampiratu. Pusi tunţea dẹdu di-ḻĭ d'ẹdiră doĭ caḻĭ, lǫ cu ĭel 2 disǫzĭ di liri şi şa ĭel pri unu şi ficĭoru pri lantu chinisiră cu Domnu năinti. Tucu năinti ca să ĭẹsă din poartă ăşĭ dusi dẹdu an criel şi l-antribǫ pri ficĭòr di ari vrin bil'ẹg di la fẹtă. Iel ăḻĭ spusi, că-ḻĭ turì unā cǫrpă cu un'ẹc bumbàc şi cu unā ĭẹşli ligati ăn ea, cǫn triţeà cutru grobu-lu-Domnu şi acu trubuĭaşti poàti si-ŭ ducă.

Lẹ-li, ìḻĭuli, aḻĭ zisi dẹdu, vezĭ cum ra si uḻìtǫm lucru ţela maĭ di nivoḻĭa; tu nu ştiì că cǫrpa-şĭ ari noĭma luĭ. Scultă să vezĭ: bumbacu din nuntru spuni la ţe an să trazim, cari si cḻĭamă Pamuc-an şi ţe-ĭ cărşì di cunacu ĭundi şadi fẹta, ară ĭẹşli, ţe drum trubuĭaşti să căţǫm, ca să junzim aŭ căsabaŭa luĭ.

Pri drum si tucmiră ĭeḻí, că ficĭoru să scultă di dẹd ca di tată. Şi şa amnară pănă ţe jùnsiră ĭundi vẹŭ naèt.

Cǫn antrară la mărzini, dẹdu cḻĭamǫ un ficĭòr ăḻĭ dẹdi cǫţĭ-va irmilǫţĭ şi-ḻĭ zisi s-ḻĭa ducă pănă la Pamuc-an. Cmo cundisiră ĭeḻĭ la an, ama nu spùsiră la nìminea naetu lor, niţi că ficĭoru ăĭ iḻĭŭ di ampiràt, saldi cǫta ziţeàŭ, că viniră să si şătăĭască.

Istina si şătăiră ĭeḻĭ unā zuŭă, dǫuă zǫli pănă ţe ăn unā dimin'ẹţă, dẹdu ăḻĭ dẹdi unā mǫnă di pari şi-ḻĭ zisi: ţǫni pàrili ţẹşti şi du-ti di antră an grădina lu ampiratu; grădinaru nu s-ti lasă, di ţea tu si-ḻĭ daĭ lìrili ţẹşti şi şa ari si-ţĭ da drumu. Ficĭoru nu puteà di bucuriḻĭă! si dusi şi fẹsi şa cum ăḻĭ zisi dẹdu. După ţe-ntrǫ ăn nuntru, caţǫ să si şătăĭască prin grădină, gustǫ din un pom, gustǫ din lantu pănă ăn sfărşùc ăḻĭ si fẹsi son şi si trăntì ca un viţilúş pri ĭarbă vẹrdi la umbra unuĭ ic.

Pri la ñĭazăţĭ f'ẹta antrǫ şi ea cu cǫţi-va alaìtchi, si ugulì şi si scăldǫ

zăbaĭa dintru că ştiă că-ĭ vrutu cola, şi tărcĭă că-ŭ vẹdi di ĭundi-va. După ţe si priminì căţǫ̀ să si şătăĭască prin grădină, ìsticli că s-la vẹdă, tucu nu amnǫ̀ mult şi dẹdi di ĭel, cari durmeà ca dupri ţea lantă lumi. Ea nu la disţitǫ̀, lǫ ună mǫnă di şenghi şi-ḽĭ li pusi an gĭep, ară napcom işǫ̀ şi si dusi casă.

Cutru scăpitatu soàriḽuĭ putù să si scoàlă ficĭoru şi buĭmăcĭǫ̀t cum ra di son, si zălăgǫ̀ cutru uşă, işǫ̀ nafară şi si dusi ca curşumu la an. Dẹdu cǫ̀t la vizù picăsì că nu fẹsi ţiva-godea di ţea-ḽĭ zisi: e! ìḽĭuli, să uzǫ̀m di bini! spuni-ñĭ şi la mini ţe fisèşĭ as? Tucu ficĭoru anvirinòs ăḽĭ puturnǫ̀: «tu, d'ẹduli, ăţĭ baţĭ peză di mini şi cum ved ĭo, vreĭ să chifuìm pri oă.»

— Nu ti anvirină, pùḽĭuli, că ştiĭ cum na-ĭ lafu, ama spuni-ñĭ cmo, vizùşĭ ţiva-godea an grădină ili nu? —Ţe ra să ved, că ea nu vinì.

--Nu viruĭès, cǫţi ĭo-ŭ vizùĭ, că antrǫ̀, ĭa du-ţĭ bini ăn minti, dali durmìşĭ?

— Añĭ si faţi că zătripnìĭ un'ẹc.

— Delmi-ĭ şa, ĭa vezĭ cmo aĭ ţivà an gĭep. Cǫn să si alnẹscă ĭel, ţe să vezĭ: un pulm di şenghi. — Eĭ! vezĭ, priĭàtiḽĭ, că tu ĭeşĭ cabatliă? scultă să vezĭ cari-ĭ noĭma lor: Si ştiĭ un lucru, că fẹta ţẹsta-ĭ mult criĭlată; ea-ţĭ li pusi dintru că nu ĭeşĭ ancă juns s-ti ansòrĭ cu ună fẹtă ca ea, di ţea trubuĭaşti sa ti joţĭ maĭ pişim cu şenghi, ca ficĭòriḽĭ minùţĭ, cu lanti sboară, ti rǫdi.

După treĭ meşĭ dẹdu la trimẹsi ară an grădină ama-ḽĭ zisi, să cată, s-nu si doarmă ară. Di ţẹsta oàră ăḽĭ mẹrsi bini; pri la ñĭazăţĭ vẹdi că si discḽidi ună pingercă di la cunacu lu fẹta şi-ḽĭ fẹsi bil'ẹg di treĭ-ŭorĭ cu ună chitcă şi cǫta fu an zuŭa ţea; ară mǫ̀ntiză-ta aŭ dişcḽisi pingerca di treĭ-ŭorĭ şi-ŭ ancḽisi.

Dẹdu picăsì ţe vrù să spună ea cu ancḽìdirea şi cu dişcḽìderea pingercăḽĭă; di ţea ăşĭ trimẹsi ficĭoru şi-ḽĭ zisi. Toati si sfărşǫră, etcă ţẹsta sẹră ti ştẹtă an cunacu luĭ sìngură, tucu un lucru s-nu uḽĭţĭ, cată si ancḽìzi toati uşili pri ĭundi să treţĭ, că acu nu faţĭ şa, si-ŭ păţǫşĭ ară. Cǫn uzǫ̀ ficĭoru ţẹşti lafurĭ, ra să si pẹră di bucuriḽĭă şi vẹ ac fachiru, că si umărǫ̀ vichĭ di cǫ̀ta lăgari. Niţi nu si antunicǫ̀ bini şi etcă-şĭ la junsi la poarta saràĭŭluĭ şi an nuntru ţe să vẹdă! fẹta priminită cu nişti rubi nǫŭ la ştită pri prag. Iel si lăgǫ̀, aŭ guşnì şi cătară să si sărută, tucu-şĭ uḽĭtǫ̀ si-ŭ ancḽidă poartă şi uşĭli. Istum an saatu ţista tricù şi caraula ţe vigḽĭà cunacu, ḽĭa vizură cum si guscăĭàŭ, şi dintru că vẹ izùn di la ampiratu, antrară an nuntru ḽĭa lară şi ḽĭa turiră an zăndàn. Nàfile ştitǫ̀ dẹdu să vină ficĭoru, cǫ-ţi cmo ra-n apsană.

Tunţea picăsì ĭel, că nu-ĭ bun lucru, cḽĭămǫ̀ curǫ̀n ună babă, ăḽĭ dẹdi ună tipsiă cu plăţintă şi cǫ̀ti-va liri şi-ḽĭ zisi: «Scultă, babo, ţe să faţĭ tu! lẹ-ŭ tipsia ţẹsta şi du-ti la poarta apsànuluĭ.

«Cola să caţĭ să plǫndĭ, si ti faţĭ că-ţĭ murì di curǫ̀n un iḽĭŭ, şi verĭ si-ḽĭ «daĭ di suflit. Ună şi ună ţe să antrişĭ ăn nuntru, si afli un ficĭòr şi fẹta lu «ampiratu. Si-ḽĭ daĭ ruba ta lu ficĭoru, ară tu s-ti priminèşĭ cu luĭ, dintru ca «să poată işǫri ĭel an locu tǫŭ; ară ţe să faţĭ napcom, ari si-ţĭ spună fẹta, «s nu duñĭ gaĭlè, că să păţǫşĭ ţivă.»

Baba fẹsi tocmu cum ăḽĭ zisi dẹdu, şi mǫ̀ntiză-ta, etcă-şĭ-la ficĭoru ca bic

ară casă. Dẹdu nu la ţirtǫ̀, tucu spusi s-nu-ļĭ iă frică, că ĭel s-li andirẹgă lŭcrurli. Tot an zuŭa ţea si vicăì tiļĭăl ţe ziţeà, că ampiratu visǫ̀ un vis urǫ̀t şi cari s-la ecşighisẹscă la ţela ampiratu aļĭ da jimitati di ampirăţǫļĭă. Visu ra ţista «visǫ̀, că nişti corbĭ ălĭ scuteàŭ ŭocļiļĭ.»

Toţĭ ichimiĭ, toţĭ dàscăļiļĭ, şi toţĭ popiļĭ si dunară, că s-la ecşighisẹscă şi niţiŭn nu fu cadǫ̀r si-ļĭ află noĭma. Tunţea vinì şi dẹdu şi-ļĭ zisi: «ĭo pot s-la ecşighisès, ampirati, ama cu ţista caŭl, că s-mi-ŭ daĭ iļĭa-ta dupu ficĭoru ţista, ară carĭ sam ĭo şi ficĭoru, si-ţĭ spun nàpcom. Ampiratu ļĭ-u tăxì, ară ĭel ăļĭ spusi, că corbiļĭ ţeļĭa sa oàmiñiļí, cari-ļĭ scot ŭocļiļĭ, dintru că tu niţĭ abèr nu aĭ, ampirati, că fẹta ţu-ĭ an apsană. Cǫn uzǫ̀ làfurĭli ţẹşti, si zăcĭudì ampiratu şi trimẹsi si-ŭ ducă ună-şi-ună. Fẹta cu criel căţǫ̀ să plǫngă şi zisi şa: «Tati, ĭerĭ sẹră mi dureà buricu şi să mi licuĭès cļĭămăĭ baba ţẹsta ca s-mi tăĭarcă, ama caraula niţi una, niţi dǫŭ, na lǫ şi na turì şimidǫŭli an zăndàn.» Ampiratu si anvirinǫ̀ foc şi pusi di ļĭa jungļĭară aschĭeriļĭ ţeļĭa, ară fẹta-ŭ dẹdi dupu ficĭoru ţela ubav şi şa bucuròşĭ si dusiră casă şi f'ẹsiră ună nuntă cum lantă nu si fẹsi di tunţea. Şa şi toati.

Cmo si spună şi lantu.

[Cules de Iufu Petru din Oşanĭ.]

24. Ampiratu şi lamñĭa.
(Împĕratul şi balaurul.)

Ra ţe nu-şĭ ra.

Ra ună oară un ampiràt şi ună ampiratiţă mult zinghìñĭ, ama nu-şĭ vẹŭ fămẹļĭă. Nàfile si rugară la Domnu, ca s-la da un ficĭòr ili ună fẹtă, dintru că ampiratiţa ară strẹpă rămasi. Din sibepu ţista an ună zuñă ampiratu işǫ̀ nafară din căsabă si-şĭ ubidẹscă casmetu. Etcă că aļĭ strătì ună babă gărbovă şi-ļĭ zisi: «Iundi ti duţĭ şa zăcĭudìt, ampirati?» — «Eĭ, babo, si ştiĭ tu ţe foc amĭ ardi buricu, nu si-mĭ ziţĭ şa; scultă, babo, si-ţĭ spun: ĭo sam ampiratu şi toati li am, ama Domnu nu-mĭ dẹdi fămẹļĭă, di ţea işǫ̀ĭ belchim si aflu vrin lẹc.» — «Şi di ţẹstă ti plǫnḑĭ, ampirati? saldi ţẹsta sa-ţĭ iă boļĭca», aļĭ zisi baba, «cmo, delmi-ĭ şa, ţǫni mẹra ţẹsta şi du-ti s-aŭ măncàţĭ cu nivẹstă-ta şi dupu un'ẹc vacǫ̀t si vezĭ, că ampiratiţa si-ţĭ rudẹscă ună fẹtă ŭbavă.

Ampiratu bucuròs că flǫ lẹc, si anturnǫ̀ casă şi fẹsi şa, cum aļĭ zisi baba. Dupu ţe aŭ măncară mẹra, ampiratiţa rămasi grẹŭă şi dupu treĭ zǫli rudì ună fẹtă şa di ŭbavă, să-ŭ bẹĭ an scafă. Si fẹsi tunţea ună mari bucuriļĭă an toată căsabaŭa. Amă ţe să vidèţĭ voĭ? baba ţea ra dracu, ară fẹta ţea fată ra lamñĭă. Ea zuŭa stăteà ăn lẹgăn, ară noaptea si făţeà lamñĭă şi măncà cǫti un cal şi cari ra ţela maĭ bun. Ună sẹră şa, dǫŭ serĭ şa, picăsì ampiratu că-ĭ vrin cari-ļĭ mănancă caļiļĭ, ili ļĭa fură, amă nu-ļĭ triţeà prin criel, că-ĭ fẹta luĭ.

Cmo trubuĭaşti să ştim, că an saraĭu lu ampiratu raŭ doĭ fraţĭ ca izmichĭărĭ, un frati şi ună soră. Ampiratu ļĭa cļĭămǫ̀ şi la zisi: «Nu ştiŭ cari-mĭ fură caļiļĭ, di ţea voĭ să vigļĭàţĭ ţẹstă sẹră şi cătàţĭ si-mĭ spunìţĭ drept mǫni, cari-ĭ ţela, dă-li nu va jŭnglĭu.» Ieļĭ si puclonirà şi si dŭsiră să-şĭ vẹdă di lucru·

Pri la míază-noapti ved, că ĭesi din legăn un plamin, si anvărteşti an calĭ şi mănancă maĭ grosu. Si slăgăiră ĭelĭ cutrilĭ ţe să facă, să-lĭ spună lu ampiratu ili să-şĭ fugă? Acu-lĭ spun, s-lĭa junglĭă, di ţea aşĭ f'esiră cruţi şi işoră tiptìlĭ din sărăĭŭ. Amnară ĭelĭ cot amnară, că etcă lĭă străteşti un ded cu barba albă şi lĭa antribò, ĭundi si duc. Ielĭ alĭ spùsiră ţe păţòră şi tunţea dedu scoasi un cuţităş di bron şi la dedi la ficĭoru, să-lĭ si află la nivolĭă.

Dedu ţista ra Domnu şi cuţitaşu ra blagoslovìt şa, că saldi s-la cĭăpneăĭ un ŭom cu ĭel şi ună şi ună murĭă. Şi şa amnară ĭelĭ treĭ zoli şi treĭ nopţĭ pona jùnsiră an un urmàn des-des. Ară la mejluc ţe să vezĭ? Un cunàc puliìt cu răzìnt, ţe sfitleă ca soărili. Ficĭoru itru picăsì, că trubuĭaşti să iă ţivagodea cola, di ţea ăşĭ lăsò soră-sa nafară şi antrò an nuntru.

Mult si zacĭudì ĭel con vizù, că toati raŭ azòr şi niţi ună ghiaţă nu ra. Şa: làmbili raŭ prinsi, sinia pusă cu toati turliĭli di măncòrĭ pri ea, ĭ'eslili plini cu ĭarbă, cu un laf toati an lor loc. Iel aşĭ clĭămò tunţea soră-sa şi-lĭ zisi: «vin soră s-na bucuròm di toati ubăvìlĭăli bunilĭă, dintru că cunacu ţista ìsticli di noĭ aĭ gotfìt.»

Tamàn con anglităŭ ĭelĭ ca nişti ţoglăvĭ şi veŭ ac fachirilĭ, că nu veŭ măncàt treĭ zoli, uzoră un glas gros, cari za-trimurò urmanu antrèg şi zisi: «cari-ĭ ţela cu doŭ càpiti ţe si năímì să antră ăn cunacu meŭ?» Şi pona să sfărşescă lafu, si puĭvì ună nămilă di ŭom cot un munti şi negru ca tăcĭuni.

Ficĭoru tunţea trimuròndălĭa si dusi di si strătì dupu uşă şi con rapu pusi picĭoru pi prag, la buţnì cu cuţitaşu luĭ an trubuşonă şi la trăntì tumbă jos; napcom vinì şi soră-sa, şi ĭel di un picĭòr şi ea di lantu, pùtură s-la tărescă pona an triuşă şi s-la turescă an ùn bunàr di ună fuñĭă ţe ra langă gard. Amă să vezĭ lucru dràcului. An bunaru ţista, ĭerĭ-ţe ŭom, acu stăteă patru-zoţĭ di zoli, anghiĭă, şa că şi rapu ra să anghiĭască.

Dupu ţe la tălcĭoră rapu, fraţilĭ rămàsiră ĭelĭ stăpòñĭ pri cunàc şi dupu coti-va zoli ficĭoru zacăţò să lovescă lĭepurĭ şi lanti divutìñĭ, dintru că lant ţe ra să facă? Istum an zuŭa patruzoţa etcă ţe păţò ficĭoru: Con ĭel şizù la corinu di tupolă, ca să si dismărescă un'ec, vedi că vini cutru ĭel ună răslăniţă cu doĭ răslăñĭ minùţĭ. Iel tunţea di frică si pusi pri tupolă şi ştitò să trecă, tucu di nicasmetu luĭ, ea şizù an luĭ loc şi zacăţò să-şĭ plecă pulilĭ, amă saldi din ţea levă, coţi an ţoţa dreptă ve un cir'eĭ. Iel tărcĭò, că ìsticli ĭel la ştetă di ţea si răslăgăì ţe să facă: dăli să turescă cu tufecu an ea, ili să la sălaghĭască cuţotu.

Viruì că-ĭ maĭ bun să lĭa da drum la cuţòt şi cuţotu căzù istum pri rana răslănìţălĭă, şa că-lĭ si licuì cireĭu. Ea plină di bucurilĭă, ca si ansănătuşò, cătò dinzùr di ca să vedă cari lĭa fesi bunu ţista. Ficĭoru trimură ca verga, co-ţi tărcĭă, că si anvirinò răslăniţa, nu ştia, că ea la ubideă să-lĭ spulaĭdisescă.

Con si zacătò sus etcă-şĭ la vizù, alĭ zisi: «Di ĭundi ti scoasi Domnu, ìlĭuli, să-ñĭ faţĭ ţista bun? disfo-ti cmo să-ţĭ daŭ şi ĭo ţe ţerĭ.»

— «Ştiŭ, că mi minciŭnĭ, aḽĭ zisi ĭel, dintru că naetu tọŭ ăĭ ca s-mi mănànţĭ, di ţea nàfile ţu-ĭ zisu, că nu mi disfàc.»

An sfărşŭc, vru nu vru, si disfẹsi şi-ḽĭ ţirŭ să-ḽĭ da ţeḽĭa doĭ răslàñĭ. Multă mọncă aḽĭ căzŭ lu mumă-sa, amă dintru că-şĭ didẹsi lafu, di ţea aḽĭ ḽĭa dẹdi din tot buricu şi ḽĭa zisi la dispărţọri: «iḽiḽĭ meĭ pọnă cmo mi vuţĭ mini, di oà an cola să ştiţĭ, că veţĭ tată pri ţista bebi, di ţea laf s-nu-ḽĭ priturnàţĭ, şa s-va blagoslovẹscă Domnu.»

Şi ĭel ăşĭ si anturnọ̀ casă cu ţeḽĭa doĭ răslàñĭ.

Şa, ţẹsta ra zuŭa cọn trubuĭà să ghiĭască rapu, istina ca si anghiì.

Cum aŭ flọ fẹta sìngură, niţi ună, niţi dọŭă, ili s-la ḽĭa bărbàt ili să-ŭ uţidă Cọt di urọ̀t ra ĭel, fẹta di frică si candisì maĭ bini s-la ḽıa bărbàt, că si mọră. Cmo cum să scapă di frati-su? Tucu etcă ţe criel aḽĭ dẹdi rapu: «Tu cmo fọ-ti ca ĭeşĭ loaşă, ară stară, cọn să vină frati-tu, să-ḽĭ ziţĭ să-ţĭ ducă un'ẹc lapti di răslàniţă şi şa să la mănancă răslàniţa.

S'ẹrata frati-su ca vinì, aşĭ lăsọ̀ răslañiḽĭ nafară şi antrọ̀. Cọn vizŭ, că-ĭ loaşă, ăşĭ uḽĭtọ̀ şi di măncari şi di tot, acu la ea nu-ḽĭ ra ŭstrulu. Ea tunţea-ḽĭ zisi: «miluìtuli frati, picăsès, că nu ghiès ancă mult, tucu să-m̃ĭ trẹcă miracu, ăţĭ mi rog măncĭọ̀-ti un'ẹc şi fọ un vărtăcòl prin curia ţẹsta, ca să-m̃ĭ duţĭ un'ẹc lapti di răslàniţă, că mult miràc am.»

— «Saldi ţista miràcu să-ţĭ ĭă, soro, că ĭo sam cadọ̀r să sar an foc dintru tini.»

Iel nu-ḽĭ spusi ţiva-godea di ţẹli ţe păţọ̀ an zuŭa ţea, niţi di răslàñiḽĭ ţe raŭ dupu părmàţĭ. Mọ̀ntiză, cọn si dusi să-ḽĭ ducă lapti, işọ̀ ară rapu di ĭundi ra scuns şi-ḽĭ zisi; Acu si antoarnă să-ḽĭ ziţĭ să-ţĭ ducă ună lĭubiniţă din ţela loc, undi si flaŭ muḽĭţĭ şọrpĭ şi belchim cola să-şĭ află lẹcu.»

Frati-su fẹsi cum fẹsi şi-ḽĭ dusi lapti şi ară la trimẹsi colo ĭundi-ḽĭ zisi rapu. Iel şi di ţẹstă oară nu-ḽĭ priturnọ̀ laf şi-şĭ vizŭ di drum.

Dupu ţe vinì cu lĭubiniţa, ăḽĭ zisi soră-sa: «bun, frati, spuni-m̃ĭ cu ţe murafèt li faţĭ tu ţẹşti lucri, ţe niţiŭn ŭom poati s-li facă?» — «Să nu tărcĭọ̀şĭ crăşti ţe pilivàn sam ĭo, la mini-m̃ĭ jută Domnu, cọţi sam şa di moali, că nu pot să rup niţi un ir di mătasi şi ca să vezĭ, că şa-ĭ, să-m̃ĭ lezĭ mọñĭli.»

Istum ţẹsta ştită soră-sa. Ea ună şi ună flọ un ir şi-ḽĭ li ligọ̀ na opcu. Iel si zmuncĭọ̀ s-la rupă ama nu putŭ. Tunţea ea căţăŭa la pridẹdi la rapu, ară ĭel aŭ antribọ̀: «ţe să facă cu ĭel: s-la jungḽĭă, să-ḽĭ scoată ŭocḽiḽĭ, ili ţe să-ḽĭ facă?» — «Scoati-ḽĭ ŭocḽiḽĭ, zisi ea şi cĭutneà-la nafară, că cmo nu poati s-nă facă ţiva-godea.»

Şi şa fachiru cu ŭocḽiḽĭ scoşĭ si tărọ̀ pọnă la gĭadeĭa ţe triţeà prin curia ţea. Di casmetu luĭ ama, răslañiḽi ḽĭa lară ŭoc'iḽĭ şi ḽĭa ţin'ẹŭ sup limbă. Pri cola tricură chiragìĭ şi ḽĭa rugọ̀ s-la lẹ şi ĭel fachiru. Muḽĭţĭ nu vrụră, saldi un maĭ di cutru partea Dòmnuluĭ la pusi pri cal şi cọn jùnsiră proapi di căsabă, la lăsọ̀ la màrzini să ţẹră.

Un'ẹc maĭ diparti ra ună ceşmă şi cọn răslañiḽĭ aŭ vizură, si zalăgară şi căţară să bea apu, că nu biŭsiră di multi zọli. Ţuçu an vacọtu ţista la că-

zură ŭocl̦il̦ĭ an pustàv şi cmo si pùsiră să vęgl̦ĭă unu la ună màrzini şi lantu la lanta s-nu l̦ĭa lę vrin şi şa nu lăsàŭ să si proachĭă niţi pul̦ĭ pri cola.

Ŭorbu niţi abèr nu vę di ţęsta, că ĭel tărcĭà, că răslañil̦ĭ rămàsiră la rapu di ţea ĭel si tărǫ̀ pǫnă la un bul̦ĭùc di ficĭòrĭ, cari căntàŭ di surli şi sfrięli. L̦ĭa rugǫ̀ tunţea, să-l̦ĭ da şi la ĭel un sfriel, ca si za-sfiręscă, şi Doamne ţe sa vezĭ? Căntà cǫta ubav, că ziţ'ęĭ, că ţista nu-ĭ ŭom, 'mi anghil. Şi si dusi lafu di ĭel pǫnă la ampiratu. Tunţea la cl̦ĭămǫ̀ ampiratu şi rămasi la săràĭŭ saldi să cǫntă.

Ari ună zuŭă si vicnì til̦ĭàl, ca stăpǫnu să si ducă să-şĭ lę răslañil̦ĭ, cǫ-ţi nişanu di apu-ĭ. Uzǫ̀ şi ŭorbu şi idvam tunţea picăsì, că răslañil̦ĭ sa luĭ şi-şĭ ţirù izinu di la ampiratu să si ducă să-şĭ l̦ĭa lę.

Cǫn ĭel si pruchĭǫ̀, cum f'ęsiră şi flară ŭocl̦il̦ĭ. Bun ma ŭocl̦il̦ĭ si f'ęsiră an apu cu lęc şi cum al̦ĭ pùsiră an loc, al̦ĭ vini vidęla ară. Ampiratu, dintru că nu vę il̦ĭ şi dintru că ţista ra tinir ubav, s-la bęĭ an scafă, la fęsi zìniri.

Tunţea ĭel aşĭ cl̦ĭămǫ̀ mul̦ĭarea di ună parti, ăl̦ĭ dędi un ir di mătasi şi-l̦ĭ zisi: «Lęgă-ţĭ mǫna cu iru ţista şi cǫn s-ti stringă, ună şi ună s-l̦ĭa gripèşĭ răslañil̦ĭ, că nu-ĭ lucru bun.»

Dupu un'ęc vacǫ̀t si dusi să vędă ţe faţi soră-sa cu rapu. Cum amnà prin drum, etcă-l̦ĭ ĭęsi un popă nǎinti. «A! bun cá ti scoasi Domnu, pope, al̦ĭ zisi ĭel; ştiĭ ţe-ţĭ mi rog? dǫ-ñĭ rùbili tali şi na-ţĭ-li męli, că mult añĭ trubuĭès.»

Popa pişim nu vru cǫ-ţi tărcĭà, că si rǫdi di ĭel, ama cǫn vizù, că-ĭ şa, cum al̦ĭ ziţi, ăl̦ĭ li dędi cu tot buricu, că nu raŭ di sfită.

Să vidèţĭ ţe naèt vę ficĭoru:

Ĭel cĭucnì la poarta lu rapu şi ună şi ună işǫ̀ şi di iru scăpǫ̀ s-nu la mănancă. «Stǫĭ, ŭòmuli, al̦ĭ zisi ficĭoru, nu vezĭ că sam popă? Scultă ţe nivol̦ĭă mi faţi să vin: uzǫ̀ĭ, că nu iţĭ ancurunàţĭ di ţea vinìĭ s-v-ancurùn, ca să iţĭ blagoslovìţĭ di Domnu.»

Rapu nu la picăsì, ca ra ĭel şi la lǫ an udaía, ĭundi ra şi soră-sa. Niţi la ea nu-l̦ĭ tricù prin criel, că ţista-ĭ frati-su.

«Aĭ, maĭ curǫ̀n s-va-ancurùn, că mi angunisès», la zisi ĭel. «Tucu cată, ràpuli, s-nu aĭ vrin cuţǫ̀t la tini, că nu-ĭ bini, di ţea pun-la pri puliţă.»

Dupu ţe si zadinzurară di vrină doŭ-treĭ ŭorĭ di zur di ună buţęŭă, popa pusi mǫna pri cuţitàşu luĭ, ţela dat di Domnu, şi la buţnì rapu şi la trăntì la pimìnt. Cǫn si vizù scăpàt di duşmanu luĭ, al̦ĭ zisi la soră-sa «ĭa cată-ti an ŭocl̦il̦ĭ mel̦ĭ, să vezĭ, nu mi cunòştĭ, cari sam?»

Ea la picăsì, amă di ruşǫni ra maĭ bini să-ŭ angl̦ită pimintu. «Cmo s-ti anvèţ ĭo criel, şapratcă, cum ştiĭ s-ăţĭ pridàĭ frati-tu» şi fără niţi un laf aŭ tăl̦ĭǫ̀ ăn mucĭcǫ̀ţĭ.

Dupu ţęsta, al̦ĭ vinì chĭefu să si ducă la ampiratu, di ĭundi fuziră ĭel cu soră-sa. Mult si zacĭudí, cǫn vizù ĭel, că ĭarba criscusi an toati triuşli, ară cǫn si pruchĭǫ̀ di săràĭŭ, etcă la priştitǫ̀ lamñĭa şi-l̦ĭ zisi: «A, bun că vinìşĭ,

că flămundọ̀ĭ di cọn nu trẹţi niţi ună ghiaţă prin oa.» Slăgăìţĭ voĭ cmo ţe ţọ̀glăvă di lamñĭă ra, că vẹ măncàt ună căsabă şi tot ziţeà, că-ĭ flămundă.

«Cmo, cum verĭ s-ti mănànc, şa cum sam cu dinţiḷĭ stripijọ̀ţĭ ili s-mi duc pişim s-ḷĭa tucĭọ̀s?» ăḷĭ zisi ea.

«Maĭ bini, tucĭà-ḷĭa, zisi ĭel, şi ca să nu-ţĭ iă frică, că fug, dọ-m̃ĭ ună tàmbură să ţăngărès.» An vacọtu cọn ĭel ţăngăreà, işọ̀ un şoaric din dulàp şi-ḷĭ zisi: »Ţe faţĭ, bra budalàĭuli? nu vezĭ, că s-ti mănancă? ţe şteţĭ? fuĭ maĭ curọ̀n! cọt di ţăngăriri, lasă-mi să ţăngărès ĭo, ca nu-m̃ĭ-ăĭ frică di ea.»

Lamñĭa antribọ̀ di vrină dọŭ ŭorĭ, dăli să vină ili să maĭ ştẹtă. Bun amă şoàricu nu ra budală să-ḷĭ pricăjẹscă. Cọn vinì ea, si lọ di per cọn vizŭ, că-ŭ mincĭunọ̀; tunţea si pusi pri casă şi la vizŭ cum fuzeà fachiru di scăpirà pimintu. Curọ̀n si lọ şi ea dupu ĭel şi la pruchĭọ̀. Di casmetu luĭ raŭ nọŭ tăpọ̀lĭ, una lăngă lanta şi ună şi ună si pusi pri una.

Lamñĭa aŭ crăşnì cu dinţiḷĭ şi-ŭ trăntí la pimìnt. Iel op! tunţea pri lantă; ară lamñia aŭ tăḷĭọ̀ şi ţẹsta şi şa pọnă la nọŭa. Oa ea si umărọ̀ şi dinţiḷĭ si săldisiră. Idvam cmo aşĭ dusi ficĭoru an criel di răslàñĭ şi tunţea iru aŭ strinsi muḷĭari-sa şi ea-ḷĭ gripì răslàñiḷĭ. Ieḷĭ la flară şi-ŭ fẹsiră lamñĭa an măcĭcọ̀ţĭ.

Aţi ăşĭ si turnọ̀ casă şi ghiĭaşti ancă acu nu murì.

[Oşanĭ] [Cules de d-l Iufu Petru.]

XIV. Împărţirea ḑileĭ.

1. «An zọrli» = în zorĭ:
2. La darea zọrli = în zorĭ de ḑi: *Si sculọ̀ la darea zọrli* = Se sculă în zorĭ de ḑi.
3. La bàtirea soarluĭ = la rĕsăritul sóreluĭ.
4. Dimnẹţa, dimineţa-ta — diminéţa.
5. Ancriscù soarli = S'a luminat de ḑiuă; s'a făcut ḑiuă; şi ca si privizù = şi dacă se lumină de ḑi, Wgd. 61; cọn si privẹḑi = când se luminézā de ḑi, Arom., *cîndu ápiră.*
6. Cripọ̀ zuŭa = S'aŭ făcut de zorĭ; se lumină de ḑi.
7. S-fẹsi zuŭa = se făcù ḑi; s-fẹsi zuŭă mari = se făcù ḑi mare, adecă: s-a luminat bine de zi.
8. M̃ĭază—Miaḑă-ḑi; m̃ĭază-ţĭ=amiaḑì, miaḑă-ḑi. Di méžlokazuọ Wgd. 67= In der Mitte des Tages.
9. Rucĭòc = prânz.
10. Mirindi = Arom. mirindi = timpul de pe la cina mică, pe la tocate.
11. Mrac, miràc = amurg. *Vinì an mrac* = venì pe la amurg; *dirèp viniri vaţli an cătùn.* (= Drept când vin vacile în sat.)
12. Sẹră, sẹra, s'ẹrata—séra. *S-fẹsi sẹră* = Se făcù séră, nópte; Stară = De-séră.
13. Ţină = cină: *Aĭ să ţinọ̀m* = aĭ să cinăm.
14. Scăpitarea soarluĭ = Apusul sóreluĭ.
15. Noapti = nópte. *S-fẹsi noapti* = Înoptă. *Pristi noapti* = în timpul nopţiĭ. *An jimitàt' di noapti* = pe la miedul nopţiĭ.

[Oşanĭ.]

16. M̃ĭază-noapti=miaḑă-nópte; Pristi noapti = miedul nopţiĭ.

[Birislaŭ.]

17. Darea stẹŭă—când rĕsare lucéfĕrul.
18. Neclară mi se pare expresiunea următóre, audită des: **vinĭ casă noaptea niţi unâ doabă**, care, liber tradusă, însémnă: venì cu nóptea în cap, venì în plină nópte.
19. **Căntarea cucòţiḽĭ**=la cântatul cocoşilor, după miedul nopţiĭ, timpul când se deştéptă femeile érna, ca să se apuce de lucru.

XV. Nume de animale.

În ce privesce numirea vitelor, se obicĭnuesce a fi numite după colóre, calităţĭ saŭ defecte, etc. Numaĭ în ce privesce boiĭ şi vacile capĕtă numirĭ, după ḑiua în care s'aŭ născut. Ast-fel un boŭ născut Duminică se va numì *Dumi*, după primele silabe ale cuvîntuluĭ *Duminică*. Întrebând de ce nu-ĭ ḑice *Duminică* şi-ĭ ḑice *Dumi*, mi s'a rĕspuns, că ar fi păcat, Duminică fiind o ḑi sfîntă; *Joĭcă* şi *Ḑoĭcă*, se va numì vaca născută Joia; iar boul născut în acéstă ḑi se va numì *Jure*.

Numele fórte usitate, după colórea viteĭ, carĭ nu fac decât să repete colórea însăşĭ, ca *negru, roşa, albu, cĭanuşiă*, etc., nu sunt reproduse maĭ jos.

Nume de animale.

1. **Alciă**, nume de cal, de colóre roşatecă. Arom.: *algĭé, algĭŭ.*
2. **Baḽĭă**, n. de oĭ, de capre. Arom. *baḽĭe.*
3. **Biḽĭúr**, n. de cânĭ.
4. **Belícĭŭ**, n. de cânĭ.
5. **Carmàn**, n. de cânĭ după numele propriĭ turcescĭ.
6. **Caramàn**, n. de cânĭ.
7. **Canşă**, n. de capre.
8. **Călẹşă**, n. de oĭ, capre. Arom. *caleşi.*
9. **Cenă**, n. de căţeà.
10. **Cepa**, n. de căţeà; capră.
11. **Cĭapă**, n. de căţeà.
12. **Cĭacu**, n. de câne.
13. **Cil**, n. de cal.
14. **Cĭula**, n. de oĭ.
15. **Cĭupă**, n. de capre, de oĭ. Arom.: *cipă.*
16. **Cĭută**, n. de capră fără córne. Arom, *şută, cĭută.*
17. **Cĭut**, n. de ţapĭ, berbecĭ, fără córne. Arom. *şut, cĭut.*
18. **Cona**, n. de căţeà, de obiceiŭ la cele de soiŭ micĭ.
19. **Culă**, n. de epe.
20. **Cul**, n. de cal.
21. **Cuse**, n. de câne.
22. **Domcă**, n. de capre (prescurtare din *Duminică*).
23. **Dumi**, n. de boŭ fĕtat Duminică.
24. **Doncă**, n. de capre (din Duminică).
25. **Duri**, n. de cal, întors.
26. **Ḑoică**, n. de vacă născută Joia.
27. **Fina**, n. de căţeà.
28. **Garşă**, n. de capră.
29. **Ghiesă**, n. de capră négră, văргată cu roşu; iar dacă-ĭ de altă colóre, se ḑice *ghĭesă*, fiind vărgată cu negru. Arom. *ghĭesă.*
30. **Ghĭòc**, n. de cal, de colóre căruntă. Arom. *Ghĭoc, psar.*
31. **Grivu** (Griveĭ), n. de câne.

32. Iripată(=aripată), n. de capre, de oĭ.
33. Jacă, n. de câne.
34. Joĭcă, n. de vacă născută Joĭ.
35. Jure, n. de boŭ fĕtat Joĭ.
36. Lisa, n. de căţeà; de oĭ.
37. Luna, n. de vacă fĕtată Lunĭ.
38. Lunce, n. de boŭ fĕtat Lunĭ.
39. Marta, n. de vacă fĕtată Marţĭ.
40. Martin, n. de boŭ fĕtat Marţĭ.
41. Mata, n. de vacĭ fĕtate Marţĭ.
42. Maţoşcă, n. de vacĭ fĕtate Marţĭ.
43. Murg, n. de oĭ, caĭ, cânĭ, boĭ, catârĭ, măgarĭ.
44. Murgă, femeninul de la *murg*.
45. Mărca, n. de oĭ.
46. Mărciŭ, n. de cânĭ.
47. Minghĭuşarcă, n. de capră (cu cerceĭ), de oĭ.
48. Murgĭu, n. de cânĭ.
49. M̃ĭerlă, n. de vacă fĕtată Mercurĭ.
50. M̃ĭercĭu, n. de boŭ fĕtat Mercurĭ.
51. Neşca, n. de vacă fĕtată Dumineca, prescurtat din Dumi[neşcă].
52. Pană, n. de căţeà.
53. Paĭĭă, n. de câne.
54. Peţu, n. de boŭ.
55. Pripăşoţă, nume de capre.
56. Raguşcă şi Raguşă, n. de oĭ.
57. Rap, n. de cal negru.
58. Rapcă, n. de oĭ, de capre, epe, căţele.
59. Sobă, de vacă fĕtată Sâmbăta.
60. Sobani, n. de boŭ fĕtat Sâmbăta.
61. Suza. n. de căţeà.
62. Sivu-glavă (bulg., cu capul cenuşiŭ), n. de capre.
63. Şarcă, n. de căţeà.
64 Şută, n. de capre fără córne.
65. Ţărnă, n. de capre negre. (bulg., negru).
66. Venu, n. de boŭ saŭ de vacă născuţĭ Vinerĭ.
67. Viḑa, n. de vacă fĕtată Vinerĭ.
68. Vrană, n. de capre.
69. Zoĭcă, n. de vacă născută Joĭ.

Strigăte de chemare a catârilor.

1. Vìr! Când chemăm catârul, ca să apuce drumul drept; tot aşà:
2. văr-aţĭ!
3. aţĭ! strigăt de chemare ca să oprim catâriĭ.
4. moţĭ! strigăt de chemare, de îndemn, de oprire la catârĭ; depinde de modularea vociĭ, ca să exprime îndemn, chemare saŭ oprire.

XVI. Nomenclatura localităţilor din Huma, Cònţica, Lunḑiñĭ, Oşanĭ, Birislàŭ, Nănte şi Cupa.

1. Agri-Dumce (la ∾), n. de loc. în Hma.
   'Agrili-al Jaĭcă, n. de loc. în Hma (vest).
   Agĭoĭe, n. de loc. în Oş.
   Apă-albă, n. de loc. în Nta.
5. Apa-lĭ Cuvită, n. de isvor. Apa aceşteĭ fântânĭ este roşie, la gust acră şi locuitoriĭ îĭ atribue proprietatea de a tămăduì pe ceĭ suferinḑĭ, carĭ vin acì şi-şĭ spală picióreIe.
   Apa-raţi, n. de fnt. în Oş. Apa din acest loc curge în continuŭ maĭ mult timp şi după acésta încetéză de a maĭ curge un timp

îndelungat de câte-và lunĭ, uneorĭ sĕptămânĭ, pentru ca apoĭ să reîncépă a curge din noŭ în abundenţă.

Apa-l-Teana, n. fnt. în Cpa.

Ău Arburĭ, n. de loc. în Ln.

Ardulĭă, n. de loc. în Oş.

10. **Areŭlu-di-Ghĭupca**, n. de drum prăpăstios, care duce din Hma spre Ghevgheli.

Arghìr (pri), n. de loc. în Cpa.

Arghia-l-Dava, n. de loc. în Cpa.

'Aria Dòmnuluĭ, n. de loc. în Ln.

Aruaùt cişmè, n. de fnt. în Oş. care se maĭ numesce şi *Cişma-di-Padi.*

15. **Aşca**, n. de loc. în Nta.

Bàltăļĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.

Balta-Cĭaìr, n. de loc. în Ln., unde altă dată a fost un mic lac, secat acuma.

Balta-mică, n. de loc. în Hma spre vest.

Baltă, n. de loc.; numaĭ când plouă se strînge apă în cât forméză un fel de lac.

20. **Baltă-roşi**, n. de loc. în Cpa. (lac).

Baltă (sĕcă), n. de fost lac în Brw.

Bàuişti, n. de loc. unde altă dată aŭ fost băĭ, după cum spun moşiĭ. (Ln).

Bară, n. de loc. în Oş. Pămîntul este mocirlos, de unde şi numirea de bară.

Baş-Cişmà, n. de fnt., în Cpa.

25. **Ăn Batọnĭ**, n. de fnt., în Oş. Altă dată a fost un fel de *vâltorĭ.*

Bànva (în loc de: Bahuva), n. de loc. în Brw.

Băcìlişti, n. de loc. în Hma. Loc unde când-và a fost târla, de unde îĭ vine numirea.

Băcìliştea-al-Chĭorle, n. de loc., fostă târlă, după cum arată numirea, în Hma.

Băciļĭa-al-Cĭoĭca, n. de loc. în Hma spre Nord.

30. **Băcilìñĭ**, n. de loc. în Cpa.

Băciliñă, n. de loc. în Brw, hotar.

Băcĭọla-Ghiuluĭ (târla celuĭ viŭ), n. de loc. în Oş.

Băcĭọla-lu-Riza-chĕaĭa, n. de loc. în Hma. [Târla luĭ Riza-scutarul.]

Bărdèt, n. de loc. în Hma. Altădată pădure de bradĭ, adĭ sunt numaĭ ogóre frumóse acì.

35. **Băs'ẹrica-mica**, biserica în Oş. cu hramul «Adormirea-Maiciĭ Domnuluĭ.»; n. de loc. în Nta, altă dată biserică.

Băs'ẹrica-mari, n. bisericiĭ cu hramul «S-tul Nicolae» din Oş.

Băs'ẹrica-lu Tanàs, n. uneĭ bisericĭ, în ruine adĭ, din Hma.

Băşcĭurĭ, n. de loc. spre nord, în Hm. Sunt grădinĭ frumóse de unde îĭ vine şi numirea: tk. *Bahce* = grădină.

Bătañĭă, n. de loc. în Brw. Este hotar.

40. **Bătàñĭa di-la Sireanu**; n. de loc. în Cpa; *bătañĭa* de acì funcţionéză.

Bătọñĭ (an ∾), n. de loc. în Oş.

Beliţa, n. de rîŭ în Meglena, se varsă în Megleniţa.

Beş-bunar (tk. = cincĭ puţurĭ, isvóre), n. de fnt. şi de rîŭ, care isvorĕsce din Oş. şi se varsă în Carazmàc. Eşind din teritoriul aparţinênd Oş., capĕtă numirea de *Meglenişti*, iar maĭ în colo numele *Culodĭàĭ* şi sub acest nume se varsă în *Carasmàc.* Se numesce Beş-Bunar, fiind-că apa isvorĕsce din cincĭ isvóre

Bicĭàc, (cișma ∾), n. de fnt. în Hma, chiar în sat.
Bigurliva, n. de loc în Cupa.
45. **Bijăniă**, (an∾), n. de loc. în Cpa și Oș.; servesce de hotar.
Bila-lungă, (=stânca-lungă) n. de loc. în Oș.
Bila-de-Varnic, n. de rîuleț în Hma, a căruĭ apă treceà prin sat altă dată, după cum se spune și după cum atestă albia rĕmasă sécă. Legenda spune, că pe când se jucà în apa rîulețuluĭ un copil, venind dintr'o dată un curent puternic de apă, a târît pe copil de vale și l'a înecat. Mama acestuia, nebună de durere, șĭ-a rĕsbunat asupra rîulețuluĭ, astupând, în curs de maĭ multe ḑile, gura rîuluĭ cu lână, făcĕndu-l prin modul acesta să-șĭ schimbe cursul în direcția opusă cătunuluĭ, spre Conțĭca.
Biḽĭă, n. de loc. în Cpa.
Biḽĭucă, n. de loc. în Cțca.
Bistrița, n. de apă în Nta.
50. **Bivuḽĭ**, n. de loc. în Cpa.
Blața, n. de loc. în Nta; ∾ **mari**, ∾ **mică**, n. de loc. în Oș.
Blădiță, n. de loc. în Hma.
Ăn-Boja, n. de loc. în Nta.
Borcă, n. de loc. în Oș.
Boță, n. de fnt. în Oș.
55. **Bòțăḽĭă** (cișma ∾), n. de fnt. în Oș.
Boari, n. de munte în Meglenia, anume șira dintre *Două urecḽi*, până la Z'na din Nta.
Braḑĭ-di-cirèșĭ, n. de loc. în Ln.
Brățe, (—brațe), n. de loc. în Hma.
Brĭaznic, n. de loc. în Hma.
Brañĭă, n. de loc. în Hma.
60. **Bri-miel**, (1) n. de loc. în Cupa.
Bri-purari, n. de loc. în Cupa.
Bucĭava, n. de loc. în Brw.; este hotar.
Buduvăchĭ, (Cișma di ∾), n. de fnt. în Oș.
Pri **Buluvàñĭ**, n. de loc. în Nta.
65. **Buluvanu**, (an ∾), n. de loc. în Oș.
Bumbățină, n. de loc. în Cpa.
Bumbăchiști, (=bumbăcărie), n. de loc. în Hma. spre Nord.
Bunàr, n. de loc. pădurósă în Oș.
Bunaru Neàmțăḽĭă, n. de loc. și de fnt. în Oș. (Puțul nemțóĭceĭ).
70. **Bursàc**, saŭ **Burtàc** (!), n. de loc. în Nta.
Burunu-di-varniță, n. de loc. în Hma, unde se face var. (Puțul de *varniță* = cuptor de făcut varul.)
Camòrĭ, n. de loc. în Brw.
Capu-di-apu, n. de fnt. în Hma, a căruĭ apă este fórte rece și fórte bună.
Caraĭani, n. de loc. în Cupa.
75. **Carăùș**, n. de loc. în Hma.
Carpin-gros (la ∾), n. de loc. in Ln.
Casandria, n. de loc. în Nta.
Casă (la ∾), n. de loc. în Cpa.
Casa-Zmèuluĭ, n. de loc. în Oș., reședință de zmeŭ după credința sătenilor, *ŭom cu peñĭ*, om cu aripĭ care zbóră, și când tună, se zice că el tună. *Zmeul* de acì rădică o fată, când jucà în horă și o aduse în acéstă loc.
80. **Càsili-lu Mìși** (la ∾), n. de loc. în Oș., unde altă-dată a fost sătuleț.
Càsili-Vàșiḽĭă, (casele Vașeĭ), n. de loc. în apropiere de Oș.,

(1) Nu sunt sigur dacă cum-và *Bri* n'ar fi preposiț. *pri*.

unde altă dată aŭ fost case şi sătuleţ.
Càsili-Pètcălĭă, n. de loc. în Oş., fost sătuleţ.
Călugăr (cişma di ∾), n. de fnt. în Oş.
Cămeşa (na∾), n. de loc. în Conţica.
85. **Căpă-nọŭ**, n. de fnt. în Cupa.
Cărămilă, n. de loc. în Huma şi Cupa.
Cărlĕăjălĭă (cişma ∾), =(cişmeaua Carleajeĭ), n. de fnt. în Oş.
Cărñĭár, n. de loc. in Nta.
Cărúş, n. de loc. în Brw.
90. **Căstọñĭ**, n. de loc. în Cupa.
Cătùnişti, n. de loc. în Hma, unde a fost altă-dată cătun.
Chĭană (cişma al ∾), n. de fnt. spre nord in Hma.
Chĭarea-mari, n. de loc. în Hma. Numită chiare fiind-că nu vede sórele partea loculuĭ.
Chĭatră, (la ∾), n. de loc. în Hma.
95. **Chibúr** (Cişma lu∾), n. de fnt. în Oş.
Chira, n. de loc. in Brw.
Chirmidàrniţa, n. de loc. în Hma. (Cărămidărie); şi în Ln. se găsesce o loc. cu acéstă numire.
Chitca, n. de loc. în Cupa.
Chĭtchili-bàbălĭă, n. de loc. în Oş. (Florile babeĭ).
100. **Cĭaira-lu Trăĭán**, n. de loc. în Oş. (Livadea luĭ Traian).
Cĭavdàr, n. de loc. în Hma, la nord.
Cĭocĭa, n. de loc. în Hma.
Cĭorĭ (an ∾), n. de loc. în Ln.
Cişma-Bèguluĭ. n. de fnt. în Hma.
105. **Cişma-di-culă**, n. de fnt. în Oş.
Cişma-di-Padi, n. de fnt., în Oş., care se maĭ numesce şi *Arnaùt-cişmè*.
Cişm-al Bandu, n. de fnt. în Oş.
Cişma-di-vali, n. de fnt. în Cpa.
Cĭuca, n. de loc., deal, în Brw. şi în Ln.
110. **Cĭucarea di Cirnici**, n. de loc. în Hma.
Cĭucĭulĭàn, n. de loc. avênd forma paseriĭ *cĭucĭulĭàn* (ciocârlan), când e privită din depărtare; în Hma.
Cĭuma, n. de loc. in Oş., spre est şi în Cupa spre vest.
Cĭunărẹscă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Cĭuncutèlĭŭ, n. de loc. în Cupa.
115. **Cĭuchiti**, n. de loc. în Conţca.
Cĭùtură, n. de loc. în Nta.
Ăn Cḷin, n. de loc. in Nta.
Cḷinu-dùdilĭă, n. de loc. în Oş.
Coadri, n. de loc. în Cupa.
120. **Ăn Coastă**, n. de loc. în Nta.
Coasta-di-Parcĭùvala, n. de loc. în Nta.
Coasta-mari, n. de loc. în Lĭumniţa. Se vede din Ghevgheli.
Coasta-di-Tanàsiţĭ, n. de loc. în Oş.
Codru-negru, (Codru negru). n. de loc. în Oş. şi în Nta.
125. **Codru**, n. de loc. în Huma, unde se află pădure fórte frumósă.
Codru-naltu, n. de loc. în Hma, care se desparte de *Codru* printr'o muche *(rid)*, Arom. *şilătură*.
Codru Bară, n. de loc. în Hma.
Codurĭ (Coturĭ, în Hahn: Koter, p. 268 op. cit.), n. de pădure; şi n. de rîŭ, ce se varsă în Megleniţa.
Còrbuluĭ (cişma ∾), n de fnt. în Oş.
130. **Ăn Corñĭ**, n. de loc. în Nta, unde se află cornĭ.

Coruna, n. de loc. în forma uneĭ coróne, în Lĭumniţa (Weig. op. cit., p. XXI.)
Ăn Cǫmp, n. de loc. în Cupa.
Cràişnic, n. de loc. în Nta.
Crimiját (izvǫrcă di ∾) n. de fnt. în Oş.
135. **Crivinoñĭcă** (an ∾) n. de loc. în Ln.
La Cruţi, n. de loc. în Cupa; şi în Oş. numită şi **Fagu-lu-Cĭuli.**
Cucòrĭ, n. de loc. în Oş.
Cuculici, n. de loc. în Oş.
Cudru-Bară, n. de loc. în Hma.
140. **Cudru-Pulļĭa**, n. de deal în Huma.
Cuĭasa, n. de fnt. în Cupa.
Culă (castel), n. de loc. în Hma.
Culodĭàĭ (Culudĭàĭ), n. de rîŭ ce se varsă în Carasmàc.
Cupa-vęcļi, n. de loc. unde a fost altă dată Cupa.
145. **Cupàcĭu-roşi**, n. de loc. la vest, în Hma. Terenul acì este de tot neted, saŭ cum ḑic Humeniĭ *ramnic.*
Ăn Cupaci, n. de loc. în Oş.
Cupăcină, n. de loc. în Huma şi Cupa.
Curabi, n. de loc. în Ln.
Cureta, n. de fnt. în Cpa.
150. **Curla**, n. de loc. în Hma.
Curiă, n. de pădure în Ln.
Curìţĭ şi **Curi**, n. de loc. în Cpa.
Ăn Curicĭŭ, n. de loc. în Ln.
155. **Curnèt**, n. de loc. în Huma.
Curu-di-brad, n. de loc. în Huma.
Curu-di-mucĭară, n. de loc. în Oş. Se maĭ numesce şi *Pădină.*
Curu-di-Bătañĭă, n. de loc., unde altă dată erà *bătañiă* (vâltóre) în Hma.
Cusăļĭă (an ∾), n. de loc. în Nta.
160. **Cusèlĭ**, (cişma ∾), n. de fnt. în Cţca şi între Hma. şi Ln. *Cusèlĭ*, în dialectul meglenit se numesce pămînt roşu. De acì şi numirea localităţiĭ, fiind-că se află acì pămînt roşu.
Cutaru-Gàuăļiă, n. de loc. în Nta.
Cute (an ∾), n. de fnt. în Oş.
Daĭcĭoană, n. de fnt. în Oş.
Deal, n. de loc. în Brw.; în Oş.; în Ln., de unde te poţĭ uità peste tótă câmpia.
165. **Deba** (cişma lu ∾), n. de fnt. în Cpa.
Destor (an ∾), n. de loc. în Nta.
Dìiļă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Diminíc, n. de loc. în Nta.
Dingu, n. de loc. în Hma, unde altă dată erà un *dingu*, (un fel de vâltóre) cu care se curăţa orezul. Astăḑì cultura orezuluĭ fiind părăsită de Humenĭ şi de satele vecine, ca neproductivă, şi *dingul* a fost părăsit.
170. **Dragni**, n. de loc. în Ln.
Drăgaşcă, n. de loc. în Brw.
Dijoasa-bisęrică, n. de biserică în Ln., numită şi *Sfeti-Vracĭ.*
Discrena, n. de loc. în Cpa.
Disupra-Halcùş, n. de loc. în Cpa.
175. **Dòĭ Căstǫñĭ**, n. de loc. în Cupa.
Doŭ-urecļi, muntele din Conţca, care, privit din depărtare, cele două piscurĭ par a fi ca două urechĭ.
Drumu-mari, se numesce drumul care duce în spre Ghevgheli (Ln.).
Drumu-di-viñĭurĭ, (drumul de la viĭ), care duce spre viile din Ln.
Drumu-di-Lęsa, drumul care duce din Ln. spre localitatea *Lęsa.*
Drumu-di-mănăstìr, drumul care duce din Ln. în spre mânăstirea din Oşanĭ.

180. **Drumu-di-Cĭopri,** care pornesce din mahalaua cu acelaşĭ nume.
Drumu-di Nǫnti, care duce din Ln. spre Nănte.
An Dròbică, n. de loc. în Nta.
Drumu di ∾ [H]uma, n. de loc., servind de hotar între Brw. şi Hma.
Drumu turţèsc, n. de drum în Oş.
185. **Duĭa,** n. de deal în Hma.
Dùicĭ, (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Dulęţi, n. de fnt. în sat, în Ln.
Dumbrǫvĭ, (dumbrăvĭ), n. de loc. în Oş.
Elcęşinţa, n. de fnt. în Oş.
190. **Fagu-di-Cruţi,** n. de loc. în Oş.
Fagu-lu-Cĭuli, n. de loc. în Oş. Se maĭ numesce şi: *la Cruţi.*
Făltǫnă, n. de fnt. în Oş.
Făltǫna-caḷĭlor, n. de fnt. în Oş.
Făntănęli, (an ∾), n. de loc. în Nta. (Fântânele.)
195. **An Făntǫnă,** n. de loc. în Nta. (la Fântână.)
Făşăniţurĭ, n. de loc. în Nta.
An-F'ęrică n. de loc. în Ln.
F'ętăḷĭă, (isvoru ∾), n. de loc. în Oş. (= isvorul feteĭ).
Frajiḷĭ, n. de loc. în Nta. (=la Fragĭ.)
200. **Fringhiţa,** n. de loc. în Huma. Tradiţiunea povestesce următórele despre acéstă numire: satele Huma, Lunḑiñĭ, Gorşèt şi Oşanĭ, se certaŭ între ele şi nu se puteaŭ înţelege cu nicĭ un chip în ce privesce întinderea hotarelor. Fie-care sat pretindeà din teritoriul satelor vecine şi din causa încălcărilor reciproce, ajungeaŭ la fel de fel de conflicte şi chiar omorurĭ. După multe învrăjbirĭ, aŭ căḑut la înţelegere, ca teritoriul fie-căruĭ sat să se întindă până la locul numit aḑĭ *Fringhiţă,* altă dată numit alt-fel. Şi ca să nu-şĭ calce jurămîntul, cum din întîmplare treceà pe acì o *francă* (europénă, franceză, neortodoxă creştină) aŭ prins-o şi immormîntat-o în acel loc, ca să fie păzitórea hotaruluĭ stabilit cu învoială comună. *Grobu* (mormîntul) Frânceĭ se vede şi până astăḑĭ şi se numesce, *grobu-li-Fringhia* saŭ simplu, *Fringhiţa.*
Furęsca, (vali ∾), n. de rîuleţ în Cpa. (=Valea furéscă.)
Fùruluĭ (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Fuzęţi, (an∾), n. de loc. în Oş.
Gaĭa, n. de loc. în Oş. (=cióră).
205. **Ăn Gardìñĭ,** (=la grădinĭ) n. de loc. în Nta.
Gàura-lisìţăḷĭă, (gaura vulpiĭ), n. de loc. în Oş. şi Brw.
Gàura-Ursuluĭ, n. de loc. în Brw; n. de fnt. în Oş. (=gaura ursuluĭ).
Gàura-di-Zǫnă, n. de loc. în Nta. (=Gaura de Zînă.)
Găndacĭa, n. de loc. în Cpa. (Etym. de la gândàc).
210. **Gărdiñĭa,** n. de loc. în Cpa; — n. de fnt. în sat în Hma. (Etym. grădină.)
Gărmǫzĭ, n. dę loc. în Brw, (grămeḑĭ, ruine).
Gherghina, n. de loc. în Cpa.
Gherghiţă, n. de loc. în Nta.
Ghigòr, (la ∾), n. de loc. în Hma, unde se află piétră cu acelaşĭ nume.
215. **Ghĭolma,** n. de loc. în Cupa.
Ghĭubrina, (gunoiŭ de capre) n. de loc. în Hma. şi Cpa.

Ghĭupca, n. de loc. în Hma, în apropiere de *Pesi-grop*, mormîntul unuĭ Turc ticălos (veḑĭ, pag. 12—13), împuşcat acì pentru multele neomeniĭ făptuite în satul Huma şi Coniţa. Tot de acì isvorĕsce un rîuleţ cristalin, care pórtă acelaşĭ nume. Este loc de poposire pentru drumeţiĭ carĭ vin din Ghevgheli saŭ din spre Lunḑiñĭ şi Nănta.

Ghĭurta, n. de loc. în Hma.

Gĭamiă, n. de loc. spre Sud de Hma, unde altă dată, pe când Turciĭ Iurucĭ se ocupaŭ cu crescerea vitelor, şi eraŭ constrînşĭ să ésă cu turmele lor p'aci, în timpul veriĭ, aveaŭ moschea lor.

220. **Gĭun'ẹpini**, n. de loc. în Oş. (=Juniper.)

Glăvătìă (an ∾), nume de loc. în Oş.

Gorşèt saŭ **Gurşèt**, n. de munte împodobit cu o frumósă pădure şi aparţinênd satuluĭ turcesc *Maĭàda*. Altă dată a fost sat românesc acì, cu acelaşĭ nume; situat între Lţa. şi Hma.

Grădişti, n. de loc. în Brw. şi Ln.

Grămada-l-Ţanţa, n. de loc. în Cţca.

225. **Grămătic**, n. de fnt. în Cpa. Este un şipot. (*Grămătìc*=scriitor, secretar, învĕţat.)

Grẹcă (an ∾), n. de loc. în Cpa. (=la Grecóica).

Grigonatca, n. de loc. în Nta.

Gripa-li-Dafi, n. de loc. în Nta.

Groapa-Moàşăļĭă (grópa bătrâneĭ), n. de loc. în Oş.

230. **Groapa-lu-Manci** (grópa, mormîntul luĭ Manciu), n. de loc. în Oş.

Groapa-gàĭăļĭă (grópa ciórei), n. de loc. în Oş.

Groasa (an ∾), n. de loc. în Nta.

Grobu-li Fringhia, n. de loc. în Hma (veḑĭ *Fringhiţa*).

Grobu-Ghĭòrgăļĭă (mormîntul *Ghĭorgaĭ*, n. de femee), n. de loc. în Oş.

235. **Grobu-Tìcăļĭă** (mormîntul Ticăi), n. de loc. în Oş.

An Grobu (la mormînt), n. de loc. în Ln.

Grobu Iànăļĭă (mormîntul Ioanăĭ), n. de loc. în Oş.

Grobu-lu-Mimedu: n. de loc. în Huma, unde se află îmmormîntat un Turc cu numele *Memed*.

Pri Groşĭ (la ceĭ groşĭ, eraŭ altă dată doĭ arborĭ groşĭ), n. de loc. în Cpa.

240. **Grọnt**, n. de loc. în Cpa.

Gugàchĭ, n. de loc. în Cpa.

Gugurècĭ, n. de loc. în Cpa.

Gură, n. de loc. în Ln.

Gura-lu-Ţapu, n. de loc. în Brw.,

245. **Gurşèt**, veḑĭ: *Gorşèt*.

Guşèt, n. de sat între Lţa şi Hma. (Weig., Vl. Megl. p. XXII), probabil, localitatea însemnată de noĭ *Gorşèt*, *Gurşèt*.

Guti-cu-apu, n. de loc. în Brw.

Guva-zọñĭlor di-Viļĭoari (Gaura ḑînelor din Vilĭoare), n. de loc. în Hma, unde se crede, că locuesc şi aḑĭ ḑîne. (Spre vest de sat.)

Guva-Zọñĭlor-dipri-Rọpa-al-Coşa, n. de loc. în Hma, unde se crede că locuesc ḑîne; spre vest de sat.

250. **Guva-Zọñĭlor-di-Brĭaznic**, n. de loc. în Hma., spre est de sat, locuinţă de ḑîne.

Guvidàrnică, n. de loc. în Cpa., care servesce de staul pentru boĭ şi vacĭ, un fel de *văcărĭaḑă*, cum se ḑice la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ.
Iànăľă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Iavur (=laur), n. de loc. unde se află pădure de acest arbore în Cpa., Oş., Nta., Ln., Hma.
Ischi-Cupa [tk. = vechea Cupa], n. de loc. în Cupa, unde se află altă dată satul Cupa; numirea este oficială, nu populară.
255. **Ivu**, n. de loc. în Nta.
Izvoară (an ∾), n. de loc. în Cpa, de unde isvorĕsc treĭ isvóre.
An Izvoară, n. de loc. în Ln., unde se află un isvor.
Izvoàrăli-Măcĭcati (= isvórele marĭ), n. de fnt. în Oş., de unde isvorĕsc maĭ multe isvóre.
Izvoàrăli-minuti (isvórele micĭ), n. de fnt. în Oş..
260. **Izvoru-Ghĭupţèsc**, n. de fnt. în Nta. (Isvorul ţigănesc.)
Izvoru-di-Blaţa, n. de fnt. în Oş.
Izvoru, n. de fnt. în Cupa şi Oş.
Koter [Hahn, op. cit.], n. de rîŭ în Meglenia, numit: *Codurĭ* (veḑĭ acest cuvînt).
Lăpòs, n. de loc. în Cpa, unde cresce buruéna *lăpùş*, bună ca nutriment pentru porcĭ şi ca doctorie pentru diferite bolĭ.
265. **An Lĕa**, n. de loc. în Ln. (*Lèa*, este a patra parte din pogon.)
Ledinĭ (an ∾), n. de loc. în Ln.
Lèşuiţa, n. de loc. în Oş.
Lètniţa, n. de loc. în Ln., lângă *an-Lĕa*.
Lęsă, n. de loc. în Ln.
270. **Linţĭ** (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Livàdişti, n. de loc. în Nta. (de la *livade*).
Pri-Lozinĭ, n. de loc. in Cpa.
Loznă, n. de loc. în Hma, renumită prin producerea de strugurĭ cu acelaşĭ nume.
Lọnca (lunca), n. de loc. în Oş.
275. **Lòsceva**, n. de loc. în Cţca, unde altă dată a fost sat, cu acest nume; n. de *cătun* vechiŭ în Ln., pe cósta munteluĭ *Zâna* (*Zọna*). După ce satul a fost părăsit de locuitorĭ, aceştia s'aŭ stabilit cu toţiĭ în satul Lunḑinĭ, şi pămîntul ce posedaŭ în Losceva le aparţine tot lor şi acuma. Eĭ ară ogórele şi se folosesc de pădurile din Losceva ca şi înainte. Satul a fost părăsit din causă că, fiind în drumul mare, care legà câmpia Ghevgheliei cu cea a Meglenieĭ, treceaŭ p'acì Turciĭ din Nănta şi din cele-lalte sate turcescĭ şi nu-ĭ lăsaŭ în pace. Eĭ, fiind puţinĭ la numĕr, nu li se puteaŭ opune cu nicĭ un chip. De când satul acesta s'a stricat, drumul mare, care duceà din Meglenia în Ghevgheli prin Losceva, s'a abătut prin satul Ln., care, în trécĕt fie ḑis, multe îndură din causa acésta. (Veḑĭ pag. 19, Partea I, m. sus.)
Luzană (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Liniştu, n. de loc. şi fnt. în Oş.
Maàlă, cartier, mahala.
∾ **di-sus** (mahalaua de sus;
280. ∾ **di-jos** (mahalaua de jos);
∾ **di-Cĭopri** (mahalaua de Ciopre);

∾ **di pristi-vali** (mahalaua de peste rîŭ), tóte acestea nume de mahalale sunt în Lunḑinĭ.
Mademi (mină), n. de loc. în Cpa, unde se află o mină de aur, aramă, şi alte metale şi carĭ dejà se exploatéză.
Mandalĭasa, n. de loc. în Nta.
285. **Măcĭcati** (an ∾)=(la cele marĭ), n. de loc. în Oş. [Probabil este aceeaşĭ numire de maĭ sus: *izvoàrăli măcĭcati.]*
Mănăstìr, n. de fnt. în Oş. şi mânăstirea ce se află în Oş., între satele: Oşanĭ, Birislaŭ, şi Lunḑinĭ, cu hramul: *Arhanghelul Mihail,* renumită prin minunile ce face. O dată pe an se face sĕrbătóre mare, unde vin pioşĭ din cele maĭ depărtate sate ale Meglenieĭ şi Ghevghelieĭ.
Meglènița, n. de rîŭ ce se varsă în Carazmàc.
Meglènişta (aşà se numesce rîul *Meglenița* la Oşanĭ).
Meghĭa-naltă, n. de loc. în Oş.
290. **Melisìn**, n. de loc. în Hma.
Menu-roşi, n. de loc. în Hma.
An Mèsuluĭ (de la *mes* = lună), n. de loc. în Nta.
Metòh = metohul din satul Oşanĭ, unde se află un singur călugăr.
Mica Bogoròdiță (recte: *Mala-Bogoròdița*), Arom. = *Stămăria-țea-mica,* n. bisericiĭ din Hma. Totuşĭ hramul eĭ nu se face la 8 Septemvrie, cum ar fi trebuit, ci la 22 Iulie, adecă în ḑiua Sf-eĭ Vinerĭ, care, ca şi sf. Marie din 15 August, se serbéză cu cea maĭ mare pompă de toțĭ Aromânii, avênd prin modul acesta caracterul unor sĕrbătorĭ naționale printre Românii de peste Balcanĭ (Veḑĭ, p. 17).
295. **Mirizu-vecĭŭ** (= loc de odihnit pentru vite, pe la mieḑul ḑileĭ, vara, Arom., *miriḑŭ, amiriḑŭ.*), n. de loc. în Hma.
Mirinḑu-Mari (mirinḑu = tot loc de odihnit pentru vite pe la mieḑul ḑileĭ, vara), n. de loc. în Oş.
Miru-Ezuluĭ, n. de loc. în Cpa.
Mişa, n. de fnt. în Oş.
Moara-la-Ghĭolma;
300. **Moara-Sibìa;**
Moara-l-Desi;
Moara-l-Dima-Chĭosĭ;
Moara-l-Iti; n. morilor din Cupa.
Moara-disupra (móra de sus);
305. **Moara-dijoasa**, móra de jos; numele morilor din Hma.
Moàrili-al-Bară (morile luĭ Bară), n. de loc. în Hma, unde altă dată eraŭ morĭ.
Moara-di-cătùn;
Moara-di-bătaĭă;
Dijoasa-moară; numele morilor din Ln.
310. **Moara di la Vir;**
∾ **la dijoasa;**
∾ **din Petuc;**
∾ **di la Pupuĭa**, n. morilor din Oş.
Momcĭe (slav. = fată), n. de pajişte în Hma.
315. **Mucĭorĭ** (an ∾), (= la mocirle), n. de loc. în Cpa.
Murminturĭ, n. de loc. în sat la Oş., vechiŭ cimitir. Cişma din ∾, n. de fnt. în Oş., în sat.
Mĭariş, n. de loc. în Brw.

Nao (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Năparti (= în a parte, dincolo), n. de loc. în Cpa.
320. **N'emţăļĭă** (cişma ∾), n. de loc. în satul Oş. (= cişméua Nemţóiceĭ.)
Niḑirìñĭ (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Noviñĭ (an ∾), n. de loc. în Brw.
Noŭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.; n. de fnt. în sat, în Ln.
Nujdi, n. de loc. în Hma.
325. **Nujda-dijoasa**, n. de loc. în Hma.
Nuţĭ (nucĭ), n. de loc. în Brw.
Paca (la ∾), n. de deal în (?)
Padi (Pajişte, podiş), n. de loc. în Cpa.
Padină (= poiană mică, pajişte mică), n. de loc. în Cpa., şi Oş., unde se maĭ numesce şi *Curu-di-mucĭară.*
330. **Paĭàc** (Paic), n. de munte în Meglenia.
Pasiţĭ, n. de loc. în Brw.
An Patru (sub-înţelegêndu-se: *locurĭ*), n. loc. în Cpa.
An Patru-Arburĭ, n. de loc. în Hma (la ceĭ patru arborĭ).
Pădàrniţă, n. de loc. în Oş.
335. **Pădìñĭ**, n. de lac. în Ln.
Părgòn (an ∾), n. de loc. în Oş.
Părgìc (cişma lu ∾), n. de fnt. în Hma, după numele luĭ *Părgìc*, despre care tradiţiunea spune, că ar fi fundatorul satuluĭ Huma.
Părnàr, n. de loc. în Cpa. (*Părnàr*, este un fel de arbust.)
Păticĭca, n. de loc. în Hma.
340. **Pelivori**, n. de loc. în Cpa.
Pepèriţă, n. de loc. în Nta; de la *pipèr*, probabil.
Pesi-grob (la ∾), n. de loc. în Hma, unde se află îmmormîntat un Turc.
Peştirĭ (an ∾), (peşteră), n. de loc. în Brw.
P'eştirea-Tùrculuĭ, nume de peşteră în Hma.
345. **Petricĭa** (la ∾), n. de loc. în Nta.
Petri-vie, n. de loc. în Hma.
Petuc, n. de loc. în Oş., unde se află şi o móră, numită: *moara di la* ∾; n. de apă în Oş.
Picĭua (pri ∾), n. de loc. în Hma.
Piļĭùc, n. de loc. în Oş.
350. **Piroasa** (an ∾), n. de loc. în Oş.
Pristi-Grip, n. de loc. cam prăpăstiósă în Hma.
Pişàtăļĭă (an ∾), n. de loc. în Brw.
Pitàculuĭ (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Ploasna, n. de rîuleţ în Nta.
355. **Plocĭ** (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Poartă (la ∾), n. de loc. în Nta.
Poliţă, n. de loc. în Ln.
Pòpăļĭă (an ∾) (la a Popeĭ), n. de loc. în Nta.
Poròĭŭ, n. de rîŭ ce se varsă în Megleniţa. (Veḑĭ *Puròĭŭ.*)
360. **Pontiţĭ** (pântece), n. de loc. în Oş. Acì pămîntul este şes.
Pristi-Arèŭ, n. de loc. în Hma.
Privigòr (Pri-vigòr), n. de loc. în Cpa.
Prîcĭca (an ∾), n. de loc. în Oş.
Proda (an ∾), n. de loc. în Ln.
365. **Prun**, n. de loc. în Cpa.
Pruvădìştĭ (cişma di ∾), n. de fnt. în Oş.
Puliţă, n. de loc. în Hma.
Puļĭana-lungă (poiana-lungă), n. de loc. în Hma.
Puļĭana-Fùrnluĭ, n. de loc. în Hma.
370. **Puļĭana**, n. de loc. în Nta.

Pulĭană-B'elăliă (Poiana Beleĭ), n. de loc. în Nta.
Pulĭana-cu-Pinu (= Poiana cu pin), n. de loc. în Nta.
Punti (la ∾), n. de loc. în Cpa.
Puntea di-zadă, n. de loc. în Oş.
375. **Puròĭŭ** n. de rîŭ, ce se varsă în Meglenița (vedĭ: Poròĭŭ).
Pustavi, n. de fnt. în Oş. şi Nta.
Puturoasa, n. de loc. în Hma; în Nta.
Puț (la ∾), n. de loc. în Hma.
Puvèțĭ, n. de loc. în Cpa.
380. **Au-Raurĭ**, n. de loc. în Nta.
Răchita (=Răpita), n. de loc. în Nta, servesce de hotar între Brw. şi Nta.
Răsădìştĭ (an∾), n. de fnt. în Oş.
Răvnàc, n. de loc. în Ln.
Règăliă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
385. **Reĭcă**, n. de fnt. în Oş.
Resa, n. de loc. în Conița.
Rid, n. de dél, şiră de munte; se află în tóte satele de acì.
Ridu-di-Cruți (délul, şira de cruce), n. de loc. în Hma.
Riciĭcă, n. de loc. în Conița.
390. **Robi** (cişma di ∾), n. de fnt. în Hma.
Robuva, n. de loc. în Nta.
Rǫpă-di-Scară (an∾), (=Piétra, stânca de la scară), n. de loc. în Oş.
Rǫpa-lu-Pǫtru (an ∾), = Piétra luĭ Petru, n. de loc. în Oş.
Rǫpă-di-Cuciàn (an ∾), n. de loc. în Oş.
395. **Rǫpli-nalti** (an ∾), (=râpele, pietrele înalte), n. de loc. în Cpa.
Rǫpă-càprăliă, a. de loc. în Cpa.
Rǫpă (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Rǫpa şi **Rǫpa-prăvălită** (= Piétra-rostogolită), n. de loc. în Huma; ambele se află aşezate una lângă alta.
Rǫpa-di-moàră, n. de loc. în Hma.
400. **Rǫpa Còrbuluĭ**; **Rǫpa-lu-Botli**; **Rǫpa-nțăpată**; **Rǫpa-cu-ùrmili**; — nume de localitățĭ în Oşanĭ.
Rǫpa-naltă,
405. **Rǫpa-l-Şima**; **Rǫpa-l-Coşa**; — n. de loc. în Huma.
Rǫpa-roşi; **Rǫpa-di-Cuciàn** — n. de loc. în Brw.
Rǫpa-negră;
410. **Rǫpa-roşi**; **Rǫpa-di-Zdravèțĭ**; — n. de loc. în Nta.
Rǫpă-cu-cupàciŭ; **Rǫpa-bùfuluĭ**; **Rǫpa-roşi**;
415. **Rǫpa-nțăpată**; — n. de loc. în Ln.
Rupòsu (an ∾), n. de loc. prăpăstiósă în Cpa.
Sadanàc, n. de loc. în Hma.
Sadu-Ciubàñĭ, n. de loc. în Hma, în fața satuluĭ.
Salumunu, n. de loc. în Hma.
420. **Saranda** (la ∾), n. de loc. în Nta.
Sarăndár, n. de loc. în Hma.
Sarchiu, n. de loc. Nta.
Sarea-apu (an ∾) = (cascadă), n. de loc. în Ln., se maĭ ḑice şi: *Sarea-apu di la valea-mari.*
Săluiță, n. de loc. în Conița.
425. **Săm-Todre** (sfîntul Tudor), n. de loc. în Nta, unde altă dată pe când Năntenii nu trecuseră încă la islamism, erà biserică.
Sărìñĭ, n. de loc. în Hma, unde la Paştĭ se ese cu *sǫnțiḷi* (cu sfintele icóne). Propriŭ însémnă loc unde se dă sare oilór. Arom. se ḑice: *Sărìñĭ.*

Sărìñĭ (=loc de dat sare la oĭ), n. de loc. în Brw.
Scapit (an ∾) (= în apus, loc unde apune sórele), n. de loc. în Oş.
Scapitu-mari (apus de sóre mare), n. de loc. în Oş.
430. **Scǫrca-l-Nicĭa**, n. de loc. în Cupa.
Scǫrca saŭ: **Scǫrca-goală**, n. de loc. în Ln.
Scrǫca, n. de loc. în Brw, Nta şi Oş.
Scrǫca-di-Corn;
Scrǫca-di-dęd;
435. **Scrǫca-di-ŭòstruva**;
Scrǫca-di-lęgăn (acì délul este fórte înalt);
Scrǫca-di-glojdiñĭ;
Scrǫca-mică;
Scrǫca-di-Bărtàn; tóte n. de localităţĭ în Oş.
440. **Scrǫḑĭ**, n. de loc. în Brw.
Sèlişti, n. de loc. în Oş. şi Ln., unde altă dată a fost sat.
Serĭ-capina, n. de loc. în Cpa.
Sfeti-Nicola, biserică din Oş., numită: *Băs'ęrica mari;* şi biserica din Ln., ce se află în sat.
Sfeti-Vracĭ, n. de biserică la marginea satuluĭ Ln., între Ln. şi Brw. cu hramul: *Sfinţiĭ-fără-de-Arginţĭ, Cosma şi Damian*, care se maĭ numesce şi: *Dijoasa băs'ęrică*.
445. **Sigliţa**, n. de loc. în Coniţa.
Sirìn, n. de loc. în Brw. (*Sirìn*= loc. expus sóreluĭ, propriŭ *senin.*)
Sirin-mari, n. de loc. în Cpa.
Sirinu-di-dǫŭli-api, n. de loc. în Oş.
Siriñĭ, n. de loc. în Hma (= locurĭ înseninate, deschise la vedere).
450. **Soţĭ** (an ∾)=la soţĭ, n. de loc. în Oş.
Spròtiva, n. de loc. în Hma, faţă, în potrivă de sat, de unde îşĭ iea şi numirea.
Stămăria-Mari, n. de biserică în Cpa, cu hramul la 15 August (Maica Domnuluĭ).
Stăvinerĭ, n. bisericiĭ *Mala-Bogorodiţa* din Hma.
Steĭcă, n. de fnt. în Oş.
455. **Străbu**, n. de loc. în Cpa.
Su-dęl, n. de loc. în Ln. (Subt-dél).
Sup-Cătùn, n. de loc. în Cupa.
Sup-ĭaz, n. de loc. în Ln., Brw.
Sup-Rǫpă n. de loc. în Cpa.
460. **Sup-Rǫpa-l-Mamùt**, n. de loc. în Cupă, unde a fost împuşcat şi îmmormîntat Turcul Mahmut.
Surinu-di-Plemiţĭ, n. de loc. în Hma. (*Surìn* se numesce partea loculuĭ expusă spre resăritul sóreluĭ, ca să fie luminată din dată ce rĕsare sórele.)
Şapti-Fraţĭ (la ∾), n. de loc. în Hma, între *Càtùnişti* şi *Chĭatră.*
Şarǫta (cişma ∾), n. de fnt. în Ln.
Şcrècăĭĭcă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
465. **Şǫputu-lung** (= Şipotul lung), n. de fnt. în Oş.
Şǫputu-Pòpăḽĭă;
Şǫputu-di-Machĭ;
Şǫputu-di-dęl, n. de fnt. în Oş.
Şǫpur-pǫpăr, n. de fnt., în Oş., numit şi: *Şǫputu-pòpăḽĭă.*
470. **Şǫputu-căprărèsc**, n. de fnt. în Nta.
Şupcàr (cişma di ∾), n. de fnt. în Hma.
Ştur, n. de loc. în Lĭumniţa (Weig. Vl.-Megl., p. XXI).

Talambáz, n. de loc. în Ln.
Tăpoli, n. de loc. în Cupa.
475. **Tica**, n. de loc. în Huma.
Tichi (izvoarca ∾), n. de fnt. în Oş.
Tifirìchĭ (pri ∾), n. de loc. în Cpa.
Titli, n. de loc. în Ln.; *cişma di* ∾ = n. de fnt. în Ln.
Tomci (cişma lu ∾), n. de fnt. în Oş.
480. **Tọrli** (târle), n. de loc. în Ln.
Trăĭàn (cişma lu ∾), n. de fnt. în Oş.
Trapu-Màrcăḷĭă, n. de loc. în Ln. (Părîul Marceĭ); *Trap* însémnă *părîŭ* şi *hăŭ*.
Trapu-Zlămbòc, n. de loc. în Cupa; *Zlămbòc* = adânc.
Trăculată, n. de loc. în Ln.
485. **Treḷiĭ-Fajĭ**, n. de loc. în Nta [la ceĭ «treĭ fagĭ»].
Trèili-Făntọñĭ, n. de fnt. în Cpa.
Trucuḷĭată, n. de loc. în Nta.
Tufca-Pètcăḷĭă, n. de loc. în Oş. (Tufişul Petcăĭ).
Tulárişti (cişma di ∾), n. de fnt. în satul Oş.; n. de loc. în Oş., şi Lĭumniţa, în sat unde se face horă în ḑile de sĕrbătorĭ, şi care se maĭ numesce = *an ŭoruri*: în hore la Oşanĭ.
490. **Tumbă**, n. de loc. în Cpa.
Tumba-Pètcăḷĭă, n. de loc. în Nta.
Tumba-naltă, n. de loc. în Coniţa., loc. înspăimîntătóre, unde îşĭ găsesc refugiul haiduciĭ şi care se află între satele: Conţca, Lunḑiñĭ, Oşanĭ, Huma şi Birislaŭ.
Turlàc (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Al **Tuta** n. de loc. în Cupa.
495. **Ţară-albă**, n. de loc. în Ln., unde pămîntul este alb.
Ţărţăràchĭ (pri ∾), n. de loc. în Cpa.
Ţer, n. de loc. în Brw.
Ţitati, n. de loc. în Brw. şi Huma.
An **Ţuţurĭ**, n. de loc. în Oş.
500. **Ubọḷĭ**, n. de loc. în Cpa.
An **ŭorurĭ** = în hore, loc., unde se face horă în ḑilele de sĕrbătorĭ şi Dumineca; n. de loc. în Ln., Oşanĭ, Brw, Cupa.
Urgĭàn, n. de loc. în Ln.
Uricḷĭuşă (izvoarca di ∾), n. de fnt. în Oş. (*uricḷĭuşă* = ureche mică).
Useĭa, n. de loc. în Brw.
505. **Valea-Seçă**, n. de loc. în Brw, unde, când plouă, se face părîiaş.
Valea-mari;
Valea-raţi;
Valea-di-căstọñĭ;
Valea-al-Mirca; n. de rîuleţe in Cupa.
Valea-di-Cota, n. de loc. în Hma.
510. **Valea-di-Huma**;
Valea-Cĭuc;
Valea-raŭă;
Valea mari;
Valea-seçă;
515. **Valea-zlămboacă** (= rîuleţul adânc); n. de rîuleţe în Oş.
Valea-Crăñĭàr, n. de rîuleţ lângă Nta.
Valea-di-ñĭari, n. de fnt. în Oş.
Valea-mari;
Valea-seçă, n. de rîuleţe în Ln. În acéstă loc. din urmă se află pămînt fórte bun pentru fabricarea cărămiḑilor. A fost şi o cărămidărie, părăsită astăḑĭ.
520. **Valea-di-Bucĭovnic**, n. de rîuleţ, în Ln.
Vălturniţă, n. de loc. în Nta. (=la cuiburile de vultur).

Vărtoapi, n. de loc. în Nta., (vedĭ *vîrtoapi).*
Vălĭăviță (an), n. de loc. în Ln, unde altă dată se află vâltoare.
Vărtica, n. de loc. în Cpa.
525. **Vărtòchĭ**, n. de loc. în Cpa.
Verna, n. de fnt. în satul Ln.
Veclĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Viĭoari (la ∾), n. de loc. in Hma.
Vinătòr (=vînător), n. de loc. în Nta., în Ln.
530. **Viñĭa-l-Aşĭ**, (= via de la Aşĭ), n. de loc. în Cpa.
Viñĭurĭ (la ∾) = la viĭ, n. de loc. în Cpa, Hma, Ln.
Vir (an ∾), n. de fnt. în Oş.
Vìrili-Strimti, n. de loc. în Oş.
Viru-Èjuluĭ (la ∾), n. de fnt. în Oş.
535. **Visoĭca-Camen** (slavonesce: piétra înaltă), n. de loc. în Coniţa.
Vişterna (Cişma ∾), n. de fnt. în Hma.
Vîrtoapi (an ∾), n. de loc. în Oş.
Vîrtoapa-l-Mancĭu, n. de loc. în Hma.
Vîrtoapa-l-Dima, n. de loc în Cpa.
540. **Vrîcĭa** (an∾), n. de fnt. în Oş.
Vrîu-di-Nucă (Vîrful de nucă), n. de loc. în Hma.
Vrîu-di-cruţi (=vîrful de cruce), n. de loc. în Huma.
Vrîu-di-Ţitati, n. de loc. în Hma, unde se věd ruinele unuĭ castel antic. Délul pe care se află este fórte ascuţit şi panorama ce ţi se înfăţişéză de acì este dintre cele maĭ splendide.
Vuloagă, n. de loc. în Hma.
Zagrád (cetăţuea), n. de loc. în Ln., Brw.
545. **Zàĭcuva**, n. de loc. în Brw.
Zăpàd, n. de loc. în Brw.
Zăvòĭŭ, n. de loc. în Brw. şi în Oş.
Zidiniţurĭ, n. de loc. în Ln.
550. **Zlămbiţă** (la ∾), n. de loc. în Oş.
Zǫnă, n. munteluĭ Zîna, cel maĭ înalt din partea loculuĭ. Aparţine Lundiniţilor, Năntenilor şi altor proprietarĭ particularĭ. Locuitoriĭ din Lundiñĭ suferă mult rĕŭ de vînturile carĭ suflă din partea munteluĭ *Zîna;* le strică sămĕnăturile, şi dacă din întîmplare aŭ cosit, suflând turbat, le sbóră snopiĭ depărtare de césurĭ întregĭ. Maĭ tóte casele satuluĭ din Lundiñĭ n'aŭ nicĭ o feréstră în spre partea Zîneĭ din pricina acésta.
Zǫna-mică, n. de loc. în Nănta.

GLOSAR.

În acest glosar sunt cuprinse:

1) Tóte cuvintele aflătóre în prima şi a doua parte a presenteĭ lucrărĭ, afară de cele cuprinse în cap. XVI *Nomenclatura localităţilor;*

2) Cuvintele cuprinse în opul *Vlacho-Meglen* al luĭ G. Weigand [prescurtat Wgd.], cu indicarea pagineĭ şi alăturate pe lângă vorbele respective din lucrarea nóstră;

3) Cuvintele din *Românii din Meglenia* de P. Papahagi [prescurtat Pap.], când aceste cuvinte nu le întîmpinăm în textele lucrăriĭ de faţă, dar redate cu adevĕrata lor pronunţare (vedĭ pag. 2, Partea I).

Primele cifre arată pagina unde se află cuvîntul; iar cifrele din parentes, carĭ urmează acestora, arată No. de pe pagină. Un cuvînt nu este indicat de maĭ multe orĭ, decât când este necesar.

Verbele sunt date la Ind. pres., pers. I.

Tóte cuvintele neaccentuate, atât în glosar cât şi în texte, se cetesc cu accentul pe penultima.

Prescurtările principale din text şi glosar sunt cele următóre:

Arom. (Aromânesce).
Brsl. (Birislăŭ).
Cţca (Conţca, Còniţa).
Cpa. (Cupa).
Cşm. (Cişmeà).
DR. (Daco-Român).
fnt. (fântână, isvor).
Hma. (Huma).
IR. (Istro-Român).
loc. (localitate).
Ln. (Lunḑiñĭ).
MR. (Macedo-Român).
MglR. (Megleno-Român).
n. (nume).
Oş. (Oşanĭ).
sm., sf., sn. (substantiv masculin, femenin, neutru).
vb. (verb).

Conjugările sunt arătate prin (conjugarea) I, II, III, IV.

Alfabetul. Ordinea alfabetică este cea următóre:

a, ă, b, c, d, ḑ (dz), e, ę, f, g, h, i, î, j, l, ļ, m, m̃, n, ñ, o, ǫ, p, r, s, ş, t, ţ, u, v, v̄, x, z (1). Ea se va citi diftongat în tot-deauna: ę̑a (ĭa); oa, de asemenea se va citi diftongat ǫa (ŭa).

Notă. Paginele din Partea II a presenteĭ lucrărĭ, pentru exemplarele trase aparte, corespund 135 cu 1, 136 cu 2 şi aşà maĭ departe până la pag. 184, care corespunde cu pag. 50.

(1) Vedĭ despre valórea fie-căruĭ sunet la pag. 9—11.

A.

A=La începutul cuvîntuluĭ este deschis în genere şi în unele cuvinte se pronunţă aă, *aămpiratu* [v. despre *A* în Wgd. 6—7].

A interj.: *a! nu vinĭ coa!*

Abă sf.=flanelă 37.

Abèr sm.=scire; veste de mórte 60 (47), Arom., *ľĭ-adùsiră hîbărli*=ĭ-aŭ adus scirea despre mórtea luĭ.

Ac sn.=ac; obiect de argint 30, 61 (1), 157.

Ac sn.=drept, dreptate: *vę ac fachiru*=aveà dreptate săracul 157.

Acăĭès vb. IV=lovesc. [Pap. acăès]: a se muncì, a lovì.

Acnès vb. IV=lovesc: *la acnì*=îl lovì, îl pocnì (Pap.).

Acrèp sm.=scorpion, Arom. *şcrac* [Pap. *acrip*, este greşit. Etim. arab. *acrèb*].

Acru adj.=acru; fig. fudul, îngâmfat 61 (2).

Acu conj.=dacă; une-orĭ *a* se elide: *'cu* 58 (9), 66 (88).

Adèt sn.=datină, obiceiŭ 119, 144.

Aflu vb. I=aflu, găsesc, descoper; *bini vă flǫm* 55 (4, 14); 58 (17-19), 61 (3); *aflum* 66 (98), Pap. A se perde, când nu este accentuat.

Aftari pr. neh.=atare, ast-fel; pl. *aftǫrĭ* 61 (4). Arom. *aftari* (Gopeşĭ).

Àgĭaba adv.=póte, dór 157.

Agru sn.=agru, ogor, ţarină 155, 103 (63).

Aĭ! interj.=aide! *aĭ să mẹrgă la ampiratu*=aĭ să mérgă la împěratul 145.

Aĭdi! interj.=aide! 68 (51), 145.

Aĭdiţĭ! interj.=aideţĭ! 135.

Aĭgǫr sm.=armăsar (Bw., Ntă).

Aĭòr sn.=grajd în casă, numit şi *fund* [Pap.].

Aìr sm.=noroc 59 (5); *air nu ari di tini*=nu se alege nimic de tine 156.

Airliă=noroc, cu noroc, norocos: *airliă să-ţi iă!*=să-ţĭ fie cu noroc! 56 (33, 83); *ŭom airliă*=om norocos.

Al sm.=hal, stare; nenorocire 59 (11); *an niţi un al*=într'un hal fără de hal 138.

Alaitcă sf., pl. *alaitchi*=persónele carĭ trăesc la curte 143; *cum alaìtchili dărară*=cum făcură curtesaniĭ 145; *zisi la alaìtchili luĭ*=ḑise la curtesanele luĭ 146.

Alàt, pl. alaturĭ sn.=unéltă 103 (63).

Alăĭès vb.=aburez, Arom. *ahulescu*, Pap. pipăiŭ.

Alb adj. [Wgd. *alp*, pl. *aịlp* 16]=alb 47 (13); *caḷĭ aḷĭbĭ*=caĭ albĭ, 50 (10), 61 (6); *alb purtat-aŭ*=a purtat alb, nu de doliŭ 76 (311); *cu barba albă* 166; *albă*=frumósă, fericită; Wgd. 60, 61: schöne.

Albès, vb. IV=albesc.

Albèţ [Pap.]=albéţă.

Albẹţă sf.=albéţă; partea albă a ochiuluĭ (Pap.); bólă de ochĭ.

Albină sf.=albină 137; *albìnili ţe nu sirbès* 27.

Albìri sf.=a albì, albire; *albiri pǫnḑa*=a înălbì pânza.

Alcĭă=n. de cal, de culóre roşie 170 (1).

Alexandru=n. pr. 152.

Alìz [etim. tk.]=în tocmaĭ, adevěrat, just: *alìz negru*=cu totul negru 104 (65).

Alnăĭès vb. IV=pipăiŭ, caut cu de-amănuntul, caut prin tóte părţile, scotocesc. Arom. *pusputescu*.

Alt pron. neh.=alt 121.

Altàr sn.=altar 80 (367).

Aḷĭŭ [Wgd. aịḷị 13]=usturoiŭ 38.

Am vb. II = am, *aĭ, ari, vem veţĭ, aŭ*; conj. pers. III *aibă; vuĭ*=avuĭ; *vut*= avut, *vẹri*=a avé, avere; *ari ĭarbă*= este érbă 71 ;*u* vut-aŭ = a avut; *ună aspră-ŭ fost* 65 (70); *să aĭbă*= o să aibă 103 (63); *Di mort lup ari la vrin, să-l̦ĭ iă frică?* 74 (261). [Wgd. 44].

Amàc sm. [tk. ahmàc]= prost, tîmpit [Pap.].

Amàn = graţie, aman 148.

Amă conj. [Wgd. 35, Pap., ama] = dară 57 (58), 65 (70).

Ambalig vb. I = baleg, a se bălegà [Pap.].

Ambàr=hambar, pl. *ambară* 62 (3) şi *ambọrĭ* 31.

Ambèt vb. I = îmbĕt; *amă-l̦ĭ ambiţọ cu vin ţẹli lumi* = dar iĭ îmbĕtă cu vin pe aceĭ ómenĭ 144. [Wgd. idem 10].

Ambitărnès vb. IV = îmbătrânesc 56 (34).

Amburọs (mi∾) vb. IV = mĕ lupt: *si amburọs*= se luptă 18.

Amflu (şi: amflum) vb. [Wgd. 10] = umflu, sunt mândru: *mult si amflă*, mult se umflă în pene 62 (7).

Amìn = amin; la timp, tocmaĭ; *si pugudì la amìn* 62 (8); 56 (21, 37), 57 (48), 122.

Amnàr [Wgd. 10], sm. = amnar.

Amnu vb. I = umblu; *ari un pul̦ĭŭ, tucu dipri rid, rid amnă* 49 (7).— [Wgd., Pap. 15 idem]; 52 (17); *poţĭ si amni?* 136; *amă poţĭ si amnişĭ* 136; *amnọnda* = umblând 120.

Ampărţọs vb. IV [Wgd. ampọrtsọs 9, 42] = împărţesc.

Ampẹdic vb. I. [Wgd. *ampẹdik* 10, Pap. greşit *ampedic*] = împedic.

Ampiràt sm. = împĕrat 51 (17), 52 (30), *ampiratu bòrilor*=împĕratul vînturilor 40, vînt straşnic, care suflă din spre muntele Zîna în satele Lunḍinĭ şi Birislaŭ.

Ampiratèsc adj. [Wgd. ampiratésk 38] = împĕrătesc; *şi ca la pùsiră an cucòţĭ ampiratèşi* = şi când îl puseră în cocoşĭ împĕrătescĭ 137.

Ampiraticĭcă sf. = împĕrătésă 136.

Ampiratiţă sf. = împĕrătésă 142, 143; împĕrătésa albinelor 27.

Ampiraţolĭă sf. = împĕrăţie 141, 145.

Amplitès vb. IV [Pap.] = împletesc.

Amplitìt = împletit 151.

Ampl̦ĭu vb. I [Wgd. ampl̦u 10, ampl̦iàl̦ 39, Pap. idem] = umplu: *Ţ-ampl̦ĭọ coca?* = aĭ înţeles 66 (99); *la ampl̦ĭară capu* = îl înduplecară 64 (56); *li ampl̦ĭară izm'ẹnili di frică* 144.

Amprostu vb. I = pun drept, fixez: *al̦ĭ ămproastă* 33.

Ampuţọs vb. IV = împut; *la ampuţọ răsolu* = a se da de ruşine 81 (418).

Amĭ = ? 50 (18).

Amĭ = Dat. de la *ĭo* [Wgd. *an̦ĭ* 5], 49 (3, 6), 50 (10, 11).

An prep. [Wgd. idem 34] = în; *an ţer* 50 (15); 51 (21, 22); 52 (30); *ara-n lantă mọnă* = iară în cea-laltă mână 33; de asemenea *ăn*.

An sm. = an; anul trecut 53 (34), 62 (11), 77 (331); *ca junsiră an anĭ* = dacă ajunseră în vîrstă 143. [Wgd. idem 12].

An sn. = han 163.

Ancalàr (Pap.) adv. = călare.

Ancalic vb. I [Wgd. idem 10] = încalec, 66 (118); 144; *ancălicàt* = încălecat 152.

Ancalzọs vb. IV = încălḍesc 147, Wgd. idem: ankọlzọs 42, ankọlzọi = încălḍiĭ 10; *să na ancalzẹscă*, iar nu: anclazẹscă 147 (9).

Ancap vb. II = încap; *pimintu nu mi ncapi*= pămîntul nu mĕ încape 139.
Ancàrc vb. I = încarc 152; *delmi cọta amĭ va ancărcàțĭ* = din moment ce atâta mĕ rugațĭ 158. [Pap.]: îngreuez, împovărez.
Ancă=încă 62 ($_6$), 164; *domnu 'ncă* 78 ($_{319}$), Wgd. *ankọ* 10, 33; Pap. idem.
Anclìd vb. III = închid 45 ($_4$), *anclìs* 51 ($_{23}$); [Pap. *anc'ìs* = de colóre închisă; Wgd. ankliid 10, ankliis 39].
Anclinăcĭuni sf. = închinăciune, compliment; *şi ĭo să pisăiès ună anclinăcĭuni* 142; [Wgd. *anklinitšuni* 15].
Ancoà adv. = încóce 162.
An-cola adv. = în colo.
Ancrèsc vb. III = cresc 153; a rĕsărì sórele: *ancrẹşti soarli*= rĕsare sórele 106 ($_{67}$); *di ca să ancrẹscă soarli* = după ce apare sórele (lit. după ce o să apară sórele) 119.
Ancrielàt adv. = cu minte, înțelept. Wgd. 69.
Ancurùn vb. I = încunun 168; *ancurunàt* = încununat 168.
Ancurunatic sn. = plata pentru încununare, de încununare, ce i se cuvine popeĭ şi celor-lalțĭ servitorĭ aĭ bisericiĭ. [Pap. idem.]
Andirèg vb. III = dreg 149; *şi la andirẹsi* 151; *andirẹzi casa*= deretică (prin) casă.
Andrẹŭă sf. = undreà 31.
Anfàş vb. I = înfaş, înfăşur 117; *la anfaşă* 107 ($_{68}$).
Anfrìc (mi ∾) vb. I = mĕ speriŭ, mĕ tem; *si anfricară* 140, 159.
Anfrìgură (mi∾) vb. I = mĕ apucă frigurile [Pap.].
Angă prep. [Wgd. *angọ* 34] = lângă; *junsi angă ună moară* 143 [Etym. an + (lân)gă].

Angălbinès vb. IV = îngălbinesc.
Angărdès vb. IV = îngrădesc 117, 153.
Angărie sf. = clacă, angărie 41.
Angărọĭă sf. = clacă 66 ($_{99}$, $_{103}$).
Anghiès vb. I=[Pap. greşit *anghiẹḍ*]= înviez; *Cum si anghiĭască?* = cum o să învieze? 159; *anghiĭà* = învià 166.
Anghil sm. = înger 168.
Anglăvìt adj. = întocmit la stăpân, Arom. *arugàt*; Wgd. 64.
Anglĭèg vb. I = încheg; pun la cale: *la anglịgọm lucru* 62 ($_9$).
Anglĭèț vb. I = îngheț.
Anglìt [Wgd. *anglịit* 10] vb. I = înghit; *cọn anglitàŭ* = când înghițiaŭ 166; *la anglitọ lupu* 137; *aŭ anglitọ* lisița 136.
Angrăjọs vb. I = supĕr, ațîț (cânіĭ).
Angrèc vb. I = îngreuez, trag maĭ mult la o parte 82 ($_{425}$); Pap. 28 ($_1$)
Angròp vb. I=îngrop; *s-la angroapă* 106 ($_{67}$); *angrupàt* 145, 146, 152.
Angunisès vb. IV=grăbesc 81 ($_{419}$), 168.
Anjòs adv. = în jos.
Anjùg vb. I = înjug 156.
Anjùr vb. I=înjur 137; Wgd. anžur 10.
Anlòş (mi∾) [Wgd. *mi anlušès* 42] = mĕ îmbolnăvesc; *unățe si anloaşă micu* = îndată ce se îmbolnăvesce pruncul 108 ($_{70}$,$_c$):
Anmòlĭŭ vb. I = îmmoiŭ, Arom. *molĭŭ*.
Anmulĭari=îmmuiare. Arom. *mulĭari*.
Anrăĭès [Wgd., *anraés* 49, *anrait* 10, 28]—mĕ supĕr. Arom. *mi nărăιescu*.
Anruşọn (mi ∾) vb. I = mĕ ruşinez.
Ansòr vb. I= însor; *s-na la ansurọm*= să ni-l însurăm 139, 149.
Ansănătuşọz vb. IV = însănătoşez; *ca si ansănătuşọ* = după ce se însănătoşì 166.
Anşărătură sf. = colan 127, 128. [lit. înşirătură].

Ansùs adv. = în sus.
Anșǫr vb. I = înșir.
Antala-pàntala = ciat-pat 62 ($_{10}$).
Antămǫñĭŭ vb. I = tămâez 120.
Anticagíŭ sm. = persónă care se ocupă cu negoț de obiecte antice 23.
Antiric sf. = anteriŭ 36.
Antòrn vb. I = întorn, întorc; *și cǫn si anturnasi* = și când se întumase, se întorsese 151; *nu-ți si antoarnă* 84 ($_{479}$); *si anturnară* 163.
Antrèb vb. I [Wgd. antrep 10] = întreb 62; *tu-ți nu antrębă* = tu nu întrebà 160.
Antrèg adj. = întreg 166 [Wgd. *antrèk* 10].
Antribari sf. = întrebare, a întrebà, întrebând 62 ($_{11}$).
Antru prep. = între, în; în față 52 ($_{30}$): *ăntru; si plăscăĭ'ęŭ antru ĭelĭ* = se ciocniaŭ între eĭ 146.
Antru vb. I = intru 58 ($_{7}$): *tot antră* 51 ($_{22}$); *ăn foc să antrişĭ* = în foc să intri 58 ($_{6}$); *ăntrǫnda* = intrând 118.
Antuneric sm. = întunerec 147.
Antunic vb. I = întunec; *niți nu si antunicǫ bini* = niciĭ nu se înoptă, nu se întunecă bine 164.
Anturcĭǫs vb. IV = turcesc; *mi anturcĭǫs* = mĕ turcesc, mĕ fac turc; *ca si anturcĭǫră bugarilĭ* = după ce se turciră Bulgariĭ 156.
Anțăpari sf. = ințepare 67 ($_{181}$). *Anțăpǫ* 86 ($_{533}$); *anțăpàt* = ascuțit.
Anțèrt vb. I = cert [Wgd. antsert 17, 9]
Anțilèg [Wgd. *antseleg* 48] vb. III = înțăleg 87 ($_{551}$), 71 ($_{108}$).
Anțìng vb. III = încing 117.
An-țǫrț [Wgd. *an-tsǫrts* 29] = anțerț, acu treĭ anĭ.
Anuntru adv. = înăuntru.
Anùrm (mi∾) vb. I = urmăresc, mĕ țiŭ după urma cuĭ-và: *anùrmă-ti dupu ĭel* 26 ($_{13}$).
Anurmari sf. = urmărire.
Anvărtès vb. IV = amestec, învîrtesc, înfășur. *Si anvărtęști an calĭ* = se amestecă printre caĭ 166.
Anvèsc vb. III = îmbrac; *mi anvèsc* = mĕ îmbrac; *grǫn anviscùt* = spic cu grăunțe (Pap.).
Anveșmìnt sn. = veșmînt, îmbrăcăminte (Pap.).
Anveștimìnt [nu: *anveştimùnt*, cum greșit e în Pap.] = îmbrăcăminte.
Anvèț vb. I [Wgd. *anvèts* 9, *anvitsàt* erfahren, geschickt 28] = învĕț 146, 168. *Din toțĭ maĭ anvițàu* = învĕțaŭ maĭ bine decât toțĭ 143.
Anvilès vb. IV = învelesc, înfășur 155, (greșit în Pap. *anvièḑ*]; *și li anviĭ di koš* Wgd. 63.
Anvilt = încolăcit; ghemuit 86 ($_{536}$).
Anvìng vb. III = înving.
Anviniţǫs vb. IV = învinețesc; *mi anviniţǫs* = mĕ învinețesc, devin vînĕt la față.
Anvirìn vb. I = întristez, mâhnesc 145, supĕr 158. *Ampiratu si anvirinǫ* = împĕratul se mâhnì, se supĕră 164.
Anvirinari sf. = supĕrare, întristare, mâhnire.
Anvirinòs adj. = supĕrat 159, 164.
Anvițàt [Wgd. *anvitsát* 28] adj. = învĕțat, obicĭnuit 80 ($_{385}$). Wgd. = erfahren, geschickt.
Anvițătură sf. = învĕțătură 143.
Anvîrtès vb. IV [Wgd. anvǫrtés (mi ∾ ich wende mich 42] = întorc; învîrtesc; *țe anvîrtęşti la stǫnga* = care întórce, se învîrtesce spre stânga 107 ($_{70}$).
Anzinuclĭu vb. I = îngenuchez.
Anzinuclĭari sf. = îngenuchere.
Apansǫz [tk.] adv. = pe neașteptate;

că ţea noastră fu apansǫz = că la noi a fost cam pe neaşteptate 150.

Apir [Pap. la Nta] vb. IV = a se face ḑiuă; *apirì* = se lumină de ḑiuă.

Apsana [etim. arab *habs* = închisóre] = închisóre 164. *Apsànului* 164.

Apţ sm. = prisonier [Pap.]; închisóre; *aĭ apţ!* aĭ (în) închisóre. [Etim. arab. *habs.*]

Apu sf. = apă; art. *apa* 42 ($_{8}$), 52 ($_{25}$); *apu nu-ţĭ da să bęĭ* = a nu-ţĭ da un moment răgaz 62 ($_{14}$), 60 ($_{15}$); *di la treĭ api* 109 ($_{70}$).

Ar vb. I = ar 69 ($_{571}$), 155.

Aràl – n. pr. de rîŭ 146.

Ară adv., conj. = iară (passim).

Arăbaba = fórte repede, cât de mult iute 104 ($_{65}$).

Arb sm. vedĭ, *ărb.*

Arbèt, *arbeti* Wgd. 24, Pap. = spate.

Àrburi [Wgd. *arbur* 11, pl. *arburi* 22], pl. *arburĭ* sm. = arbore; *un àrburi cu còriñiḽĭ an sus* 49 ($_{1}$).

Arburimi sf. = arborime, arboret [Pap.].

Arc sn. = arc; instrument cu care se lucréză bumbacul 33 [Wgd. *ark, artsǫ* 9,24].

Ard vb. III = ard 65 ($_{80, 81}$), 151; *vrin foc s-ti ardă, da-ni-ñĭ ti àrdiri!* 59 ($_{9}$) [Wgd. *arš* = arseĭ 39).

Ardìc vb. I = ridic 71 ($_{198}$); *si ardică* 119; *unu si ardicà, lantu si lăsà* = unul se ridicà, altul se lăsă 144.

Ardicari sf. = ridicare, a se ridicà.

Argavàn sm. = Arom. argavàn [v. răgăvàn] = crin.

Argĭès [Pap.] vb. IV = cheltuesc; etim. *hargĭ* arab. = cheltuire.

Arìcĭŭ sm. = ariciŭ [Hma, Oşanĭ].

Aripă, pl. *ĭeripi*, sf. = aripă.

Arnaùt sm. = Albanes [Pap.].

Arnăuţeşti adv. [Pap.] = albanesesce

Arsinìc (v. răsinìc) 128.

Arslàn sm. = leŭ (v. răslan).

Arşǫn s. = răschitor 34 [v. *răşǫn*].

Art'ìc [tk] = în sfîrşit 61 ($_{80}$).

Arvĭă sf. = arie 40. Arom. *arvĭe.*

Arzìnt [Wgd. idem 48] sm. = argint 89 (notă 1).

Arzintàr sm. = argintar 29.

As adv. = aḑĭ 164. *Pri zuŭa di as* 58 ($_{14, 19, 20}$); Wgd. *as* 34.

Aschĭèr = armată 142, 151.

Aschitiă sm. = pustnic, sihastru.

Asli [tk.] adv. = adevĕrat 155.

Aspră sf. = ban, lescae 62 ($_{16}$), 65 ($_{70}$).

Astăzĭ adv. = astăḑĭ.

Astrèt adj. = sterp 61 ($_{73}$).

Aşĭ, pron. dat. refl.; *ş-cǫntă* = îşĭ cântă 67 ($_{112}$) [Wgd. *aš* 30].

At sm. = armăsar 62 ($_{21}$)

Atoali = Arom. *cutrughĭomsi*, partea caseĭ dintre acoperiş şi zidul pe care se razemă grinḑile ce susţin acoperişul, însă din năuntrul caseĭ în opunere cu strêşina 101 ($_{60}$); Wgd. *atǫli* = der zwischen Decke und Dach befindliche Raum 73.

Atǫr [tk hatîr] sn. = plac, chef 62 ($_{17}$).

Àţala-màţala = 62 ($_{18}$); *àţal* pe Arom. însémnă: om neîngrijit, care nu are niciĭ o ordine în haine, în purtare.

Aţi adv., conj. = apoĭ 33; dacă 152.

Aţĭ! = strigăt de chemare ca să oprim catăriĭ 171; dat sing. de la pron. *tu.*

Aŭ = Acus. de la *ea* [Wgd. *aǫ* 4].

Aŭră sf. = recóre [Pap.].

Axèn s. şi adj. = străin 62 ($_{19}$), 101 ($_{60}$), 116.

Ază adv. = aḑĭ.

Aznă [tk haznà] = hazna, deposit de banĭ, vistierie 138.

Azǫr [tk.] adv. = gata 161, 163.

Ă.

Ă! interj. 161.
Ăĭ! interj.=hăĭ! 137.
Ămpiràt, veḑĭ *ampiràt*.
Ăn prep. = în 33, 46 (7), 49 (8), prescurtat în *n*: *n-vali* 45 (2); *n-timp!*= la anul! 56 (24); veḑĭ şi *an*.
Ăncoà adv. = încóce 136.
Ăncuntinàt adj.=încântinat 61 (74).
Ăngròp = veḑĭ angròp 106 (68).
Ănşọr = înşir 122 (veḑĭ *anşọr*).
Ăntru prep. = în faţă. Arom. *ntră*, *nintră* 51 (17), 63 (37); intre 101 (59); *ăntru bàtiĵuni* = înainte de botez 120 (veḑĭ *antru*).
Ăntunẹric (veḑĭ: antunẹric) = întunerec 102 (61).
Ănţilèg [veḑĭ: anţilèg].
Ărb sn. = hârb 89 (notă), 86 (617).
Ără (veḑĭ *ară*), se aude la Oş. maĭ mult.
Ărdicari sf. = ridicare, a ridicà 33. (v. *ardicarĭ*).
Ărt sm. = prepelicar. Arom. *hîrtă*, câne de vînat pasĕrĭ.
Ăsli (veḑĭ: aslì) 158.
Ăşĭ = îşĭ Dat. 64 (63-65), veḑĭ *aşĭ* 220.

B.

Ba! interj., adv. = ba! nu.
Babă sf.= bătrână, bunică 39, 45 (1), 51 (21), 62 (20), 136; *baba* =móşă 117, *bàbili* = bunicele 118 [Wgd. *babọ* = Grossmutter 49].
Babă sf. = obiectul de lemn care servesce la ridicarea pietrelor (= *rọpilor*) de móră. Ln.
Babḷic sm. = Arom. *pelicàn*, fel de cocostârc.
Bacàm = lemn de vopseà pentru vopsitul ouĕlor 116 (79). Arom. *băcame* [Etim. Arab. tk. = bacàm].
Bàcĭŭ sm. = bagiŭ.
Baclă sf. = fasole ţucără 38, 25. Arom. *cuchĭaŭă*, *favă*.
Bacọr sn. (Oş).=aramă; *să scoţĭ bacọru din răzìnt*. Arom. *băcîre*.
Bacşis sn. = bacşiş 154.
Bag vb. I = bag.
Bagĭe sf.= coş; loc de onóre în casă.
Baĭer sn. = lanţ, şir cu mărgele 36.
Bali sf., pl. = bale [Pap.].
Bàligă sf., pl. *bọlizĭ* = balegă 60 (67).
Balig vb. I=baleg; *băligàt*, *băligari*.
Baltă sf. = baltă.
Baḷĭŭ adj. = Arom. *baḷĭŭ* = bălan; *baḷĭă* fem., care are un semn alb pe frunte; n. de oĭ, etc. 170 (9).
Bamñĭă sf. = bamie.
Bañĭ sm., pl. = monede vechĭ de aramă, carĭ n-aŭ curs.
Bară sf. = mocirlă 80 (391), pl. este *bọrĭ* Arom. *bară*.
Barbă sf.=barbă 52 (31), 166; bărbie.
Barba-p'ìrcĭuluĭ = un fel de ciupercă.
Barọşcă sf. = mocirlă mică [Pap.].
Bat vb. II = bat, întâlnesc 46 (9); *şi apa s-ti bată!* = Bate-te-ar, înecate-ar apa! 59 (19-21); *bătùĭ păn di ĭel* = mĕ duseĭ, m'am dus până la el 71 (106); *bătù pri lup* = întâlnì pe lup 136; *bătù pri albină* = întâlnì pe albină 137, 157 [Wgd. 37].
Bat-fat=nicĭ o vorbă, nicĭ pîs să nu ḑicĭ 151; ce-và a: *câr-mâr* nu încape.
Batiz vb. I=botez 62 (21), Pap. idem; Wgd. *bates*, *batesám*, *batesáḭ*, 43.
Başa adv. = başca, géba, fără plată; *cọ-ţi, lisiţu, si-ŭ mănànţĭ başa ua*. De ce, vulpe, să mănâncĭ strugurii fără plată? 150.
Băbàĭcă sm. = tată 62 (22).
Băbès vb. IV = moşesc 116.
Băbiri sf. = moşire, moşit 118.
Băbḷiòc fig. = bătrân, Pap. 11 (19).
Băbḷiţă fig.=bătrână, Pap. 11 (19).
Băcĭọlă şi **băcĭọḷĭă** sf.=târlă, stână, strungă 38, 62 (23-24).

Băginàc [Pap.] sm. = cumnat, două persóne, carĭ ţin în căsătorie două surorĭ, se numesc *băginàţĭ*. Arom. idem.

Băginìc sm. = coşul de pe casă, pe unde ese fumul.

Bălăntiă sf. = bucată de glonţ; flécurĭ 62 ($_{25}$).

Băltiă sf. = securea 135; Wgd. bǫltia 4, bǫltie 10 [tk. baltà].

Bărbàt sm. [Wgd. bǫrbàt 22] = bărbat 49 ($_{1}$), 159.

Bărbătęsca = partea bisericiĭ, unde staŭ bărbaţiĭ. Arom. *bărbătĭasca*.

Bărbătimi sf. = bărbaţĭ mulţĭ. Arom. *bărbătame*.

Bărbòs adj. = bărbos, cu barbă; *ţista bărbòs* = acest arhiereŭ [saŭ: preot, călugăr], în sens batjocoritor, spre injurie 160.

Bărdàc sn. = ulcĭor 117; obiceiŭ de nuntă 129.

Bărdi sf., pl. = bărde. Arom. *bîrde*, 32 [vedĭ bărdiḻĭ].

Bărdiḻĭ sf. pl. = Arom. *bîrde*, parte de răsboĭŭ 32.

Bărdilicu sm. = prăjină, servind la răsboiŭ 34. Arom. *ciun, templă*.

Bărnăvèc, pl. *bărnăvèţĭ* = poturĭ 37.

Bărnic = fel din cereale 25.

Bărniţă sf. = fel din cereale 46 ($_{6}$).

Băs'ęrică, vedĭ *bis'ęrică*.

Bătañĭă sf. = vâltóre 33, Arom. *bătañĭe, bătaḻĭe* şi pl. *bătăñĭ*. Servesce a da consistenţă şaiaculuĭ, abaleĭ.

Bătijuni sf. = botejune, botez, botezare 65 ($_{68}$), 120.

Bătizari sf. = botezare 119.

Bătùt adj. = bătut 105 ($_{65}$); fig.: cias 89 ($_{14}$).

Bebi sm. = copil, fecior 166; frate maĭ mare.

Becĭfi sf., pl. = poturĭ 37.

Beĭ = beŭ, prescurtare din *curcubĕĭ* 46 ($_{8}$).

Belchi [tk.] = póte, dór 145, 147.

Belchim = póte, dór 163.

Belijòs = culeg 113 ($_{73}$).

Belìcĭŭ adj. = albicios; n. de cânĭ 170 ($_{3}$).

Belu adj. = albul, frumosul.

Belùş adj. = alb, de colórea lapteluĭ, frumos. Arom. *bel, bĭàliş, bilùş*.

Berbir sm. = bărbier.

Bes vb. IV = bĕs; *beşĭ unu, beşĭ lantu* — beşĭ unul, beşĭ altul 139.

Beşìc n. pr. de localiate 63 ($_{27}$).

Bęt adj. = bét 73 ($_{216}$).

Bętă sf., pl. *bęti* = calţavetă, jartieră 33: *bęti chitcusiti* = calţavete înflorite, adecă brodate cu florĭ 37.

Bęŭ vb. II = béŭ 46 ($_{6}$), 52 ($_{25}$), 61 ($_{62}$), 62 ($_{26}$).

Bibă [Wgd. *bibǫ* = Fleisch 50] sf. = raţă; bucată de carne (Pap.); *lę-ţì ună bibă* = iea-ţĭ o bucată de carne; fel de brodărie 34.

Bic sm = taur; *ca bìc* 164. Arom *bic, tavru*.

Biducĭŭ [Wgd. *bidukḻiu* 37] = păduche [vedĭ *piducḻĭu*].

Biĭutură sf. = bĕutură 62 ($_{26}$).

Bilă sf. = prăjina; ∾ *lungă* = stânca lungă, n. de loc. în Oş. 45 ($_{3}$).

Bilès vb. IV = jupoiŭ 86 ($_{516}$), 141; Wgd. idem = schäle 42.

Bileà adv. = abià; *saldi noĭ... scăpǫm bileà* = numaĭ noĭ... scăparăm abià 150.

Bilę = chip, chiar 80 ($_{404}$).

Bil'ęg sn. = semn, gaj, ţintă 125, 163 [Pap.].

Biḻĭaŭă sf. = beléua 61 ($_{64}$).

Biḻĭcă sf. = nume de flóre 113 ($_{73}$).

Biḻĭcă-di-buric = n. de plantă.

Biḻĭcă-fureşcă = n. de plantă

Billùc sn. = turmă 73 ($_{256}$), 160.
Billùr = n. de cânĭ 170 ($_{4}$).
Bini [Wgd. *bini* 14, *bine* 16] adv. = bine 55 ($_{4,7,8,14}$), 151.
Birbeți [Wgd. *birbetsi* 22] sm. = berbece 160.
Birbìllŭ sm. = privighetóre 49 ($_{2}$).
Birichìèt [Wgd. *birikét* 51] = belşug, noroc 55 ($_{9}$), 110 ($_{72}$), 162.
Bis'erică sf. = biserică 49 ($_{3}$), 121.
Bistri adj. [Wgd. 28 hell] = clar.
Bişănòs adj. = bĕşinos.
Bişocă sf. [Wgd. *bišoko*, pl. bišots 10, 23; Pap. idem] = băşică. Arom. *bişică.*
Bişonă sf. = bĕşină 139.
Bişòs [Wgd. *bišòs* 28] vb. IV = bĕs.
Bişori sf. = a bĕşì, bĕşire 63 ($_{38}$).
Bitărnès vb. IV îmbătrânesc.
Bitòru [Wgd. idem] = bătrân 161, 162, *bitornă* 149.
Bivul sm. = bivol.
Bivulcĭác sm. = puiŭ de bivol.
Bivuliță sf. = bivoliță.
Blagoslovìt adj. = binecuvîntat 166.
Blaguvisès vb. IV = blagoslovesc, urez, binecuvîntez 122.
Blană sf., pl. *blonĭ* = bolovan 63 ($_{30}$).
Blastim vb. I = blastem [Wgd. blastimi, pers. II, 14].
Blăstèm sn. = blăstem. fesi ∾ = a blăstimat 156; *blăst'emili* pl. 63 ($_{29}$).
Blăstimari sf. = blestemare.
Blăstimàt adj. = blestemat 61 ($_{68}$).
Blăzeĭ = ∾ *ăți bra!* = (fiĭ) fericit 160.
Blizna sf. = fer; aramă 47 ($_{12}$).
Bliznacu adj. = arămiŭ (fel de brodărie) 35.
Blor sm. = n. de érbă, fel de plantă.
Boabă sf. = grăunte de fasole, bóbe.
Boadnic sn. = butuc, pom de Crăcĭun 110 ($_{72}$).
Boară = bor 47 ($_{12}$).
Boari sf. = vînt 25, 40, 51 ($_{17,18}$).
Boari-negră sf. = vînt negru, vînt turbat.
Boari-cu-neŭă sf. = vînt cu nea, când ninge şi suflă vînt. Arom. *Cînd azvîmtură* = când zvîntă.
Boari-di-Zona = vîntul ce suflă din spre muntele Zina.
Bob bob, fasole 80 ($_{385}$); ∾ *roşi*, ∾ *şarŏt*, ∾ *pri fuşti*=fasole roşie, fasole pestriță, fasole de pe stâlpĭ; ∾ *div*=fasole sĕlbatică (fel de plantă).
Bob, pl. *bobchi* = nasture 36.
Bod sn. = surcel 108 ($_{66}$); țepuş ce se pune în *tindeclĭă*, ca să o fixeze.
Bogoròdița sf. — Maica Domnuluĭ.
Boiĭ sm., pl. = boiĭ, n. de constelațiune.
Bollcă sf. pĕs, dor; *saldi țesta să-ți iă bolica* = numaĭ acésta să-țĭ fie pĕsul 165.
Bopcă sf. = fel de brodărie 34.
Borgĭŭ sn. = datorie 63 ($_{31}$), 136.
Borgilìŭ adj. = dator 70 ($_{188}$).
Boş, pl. *boaşi* sn = boş 63 ($_{33,34}$).
Boşu-cucòtuluĭ = boşul-cocoşuluĭ, nume de flóre.
Boŭ [Wgd. *bou*, pl. *boi* 4, 22] sm. = boŭ 50 ($_{11,13}$), 51 ($_{22}$), 135.
Bòru = bor: *cĭoru-boru* = cĭor-bor 47 ($_{12}$).
Brà! interj. = bre! măĭ! 57 ($_{57}$), 85 ($_{510}$), 137.
Bracazùm sn. cingĕtóre de ismene [vedĭ *brucuzumu*].
Brat sn. = braț; pl. *brață* 120.
Brăc, pl. *bròțĭ* = baltac, baltă mică (Huma).
Brăsnès vb. IV = încerc; *s-brăsnì să ĭeşă* = se încercă, se sforță să iasă 161.
Brăsoghĭer sm. = prost, netot 63 ($_{35}$).
Brăşl'en sn. = fel de ederă.

Bre! interj.=bre, măĭ 61 ($_{86}$).
Brẹg sn. = suiş 75 ($_{274}$). Arom. *gĭug.*
Brẹst sm. = fel de arbore, veḑĭ *jugastru* 28.
Bricĭŭ sn. = briciŭ 49 ($_{2}$).
Brîncèḽĭŭ sn. — clopoţel, ce se anină de gâtul vitelor micĭ.
Broască sf. = brósçă [fel de brodărie la cĭorapĭ] 35; brósçă 63 ($_{36}$); ∾ *cu samàr* (Ntă) = brósçă ţestósă; ∾ *din apu* = brósçă din apă; ∾ *din uscàt* — brósçă de pe uscat; ∾ *vẹrdi* = brósçă verde, care trăesce prin érbă verde. Dacă din întîmplare un boŭ, vacă, etc. mănâncă o asemenea brósçă, se umflă şi móre în doue ḑile, când nu i se dă ajutor imediat.
Broatĕc sm. = Arom. *broatec*, brósçă din apă, brotăcel.
Brọn sn. = briŭ 33, 36 (Wgd. 6).
Brucuzùm sn. = brîŭ de ismene 110 ($_{71}$)
Brumă sf.=brumă 63 ($_{37}$); *cadi brumă* =cade brumă.
Brusàc sm. (Pap.) = loc sădit cu pinĭ, pinet.
Bruvinèc, pl. *bruvinèţĭ* = poturĭ, şalvarĭ 37.
Buarè (tk. buharè) sm. = cămin.
Bubaḽĭcă sf. = gândăcel, gărgăriţă 68 ($_{147}$).
Bubaḽĭca-Dòmnuluĭ = boul luĭ Dumneḑeŭ, insectă.
Bubă sf. = gândac de mătase 63 ($_{38}$), 58 ($_{28}$), pl. *bubi* 26.
Bubrèc (veḑĭ *buburèc*).
Bubulică sf. = n. de insectă, fel de cărăbuş negru.
Buburèc (Wgd. *buburèk* = Niere 49) = rinichĭ.
Bucă sf. = gura de canal pe unde apa îşĭ schimbă cursul din orizontal în vertical; *jùnsiră langă buca di ună moară* 146, 108 ($_{70}$), 143.
Bucăiri sf. = mărlire la porcì; *porţiḽĭ si bucăĭès* (Pap.). Arom. se ḑice: *porcul ghiţiaşti.*
Bucădarnic sm. = mămăligă.
Bucĭală sf. = instrumentul care ţine hangul la *gaĭdă* (Pap.).
Bucĭfàr sm. = butar.
Bucĭọs vb. IV = fluer, şuer; ţîşiŭ (despre foc) 52 ($_{33}$); *an bucĭọ*=anul trecut cîntă 53 ($_{34}$).
Bucĭum sm. = buştén, butuc 119; aparatul cu care se trage lâna 34. Arom. *scamnu*; *lînàr.*
Bucĭumigă sf. = nume de plantă.
Buclă sf. = vas de lemn în care se ţine apă, vin. Arom. *buclă.*
Buclìc sn. = *buclă* maĭ mică 31.
Bucliţă sf. = *buclă* mică. Arom. la fel.
Bucur (mi ∾) vb. I = mĕ bucur 142; *s-na bucurọm* 57 ($_{46}$); *să nu ti za bucurĭ* 59 ($_{8}$).
Bucurìḽĭă sf = bucurie 57 ($_{46}$), 145, 150 (Wgd. bukuriḽọ 7).
Bucuròs adj. =bucuros; *ubavĭ şi bucuròşĭ* = frumoşĭ şi bucuroşĭ 143 (Wgd. idem, 28).
Bud sm. = n. de flóre.
Budală sm. = prost, netot 63 ($_{39}$), 169.
Budamiă sf. = fel de cuvertură (Pap.).
Budlancă sf. = nume de plantă.
Budumẹncă sf. = nume de flóre; fel de brodărie în felul flóreĭ cu acelaşĭ nume 34.
Budurĭ sn., pl. = şolldurĭ.
Buf sm. = bufniţă 63 ($_{40}$).
Bufcă sf.=flóre din grădină de culóre roşie 128; moţ, tufă de pĕr (Pap.).
Bugàr adj. = bulgar 156.
Bucĭàg sm. = cămin 121; loc de onóre lângă cămin: *aşĭ şizù an bugĭàc* 143; *aŭ pùsiră lisiţa an bugĭàc* =

o așezară pe vulpe lângă cămin, cădeà la locul de onóre 151.
Buĭmăcĭọt adj. = buimăcit 164.
Bujancă sf. = nume de plantă.
Bujùr sm. = bujor, nume de plantă.
Buḻĭcă sf. = fel de peschir, maramă. Arom. numit: *balțu* 37, 119, 128.
Bumbàc sn. = bumbac 33, 63 ($_{41}$), 83 ($_{459}$), 153, 163.
Bumbar sm. = trîntor (la albine); fel de gândac de culóre négră; 27 (Pap.: *bumbăr*); *bùmbăriḻĭ na mănancă, bùmbăriḻĭ na bilès*=Trîntoriĭ ne mănâncă, trîntoriĭ ne jupóie, adică: Turciĭ.
Bun adj., adv. — bun, bine; *bună diminęță* 54 ($_{12,13}$); *curùñĭ buni* 57 ($_{42}$); *tot di bun* = cu bine 55 ($_{18}$); *Domnu di bun* 55 ($_{19-20}$), 56 ($_{22,23,26}$); *maĭ bun* — să-țĭ ajute, cu ajutor 56 ($_{25}$); *maĭ bun*=maĭ bine 78 ($_{348}$); *ca s-la rascàrmină bun bumbacu*=după ce se va scărmănà bine bumbacul 33; ĭeḻĭ *anvițàŭ bun* 146 = eĭ învĕțaŭ bine; *si isprimineşti bun* — se priminesce frumos 103 ($_{03}$); *buni* — bunătățĭ, frumusețĭ 48; *cu toati bùnili* — cu tóte bunătățile, frumusețile.
Bunàr sm. = puț [tk. bunàr].
Bunătati [Wgd. 49, Pap. *bunitati]*, sf. = bunătate 143, 158.
Buniḻĭă sf. = bunătate 166; fericire.
Bură sf. = torent de rîŭ; fig. nume rĕŭ 63 (43). Arom. *bora: ĭl lo bora*= ĭ-a eșit nume rĕŭ.
Bureti sm.=ciupercă 49 ($_{8}$), Wgd. 8, Pap. idem.
Burèțĭ sm., pl. = ciupercĭ; felurĭ de ciupercĭ avem:
Burèțĭ-di-oĭlor, saŭ:
Burețiḻĭ-oĭlor = ciupercile oilor;
Burèți ĭ-cọñĭlor saŭ **burèțĭ-di-cọñĭlor**= ciupercile cânilor; acestea nu se mănâncă.
Burèțĭ-di-ghiiḻĭ=ciupercĭ viĭ. Acestea sunt bune de mâncat.
Burèțĭ-di-ĭescă — ciupercĭ de éscă;
Burèțĭ-di-lu-jiḻĭ =ciupercĭ nebunescĭ, carĭ sunt otrăvitóre.
Burèțĭ-di-calincòșiḻĭ, fel de ciupercĭ.
Burghìc sm. =obiect de argint aninat de *tas* 30.
Burgiliă adj. = dator 121.
Burìc [Wgd. *burìk* — Nabel, Bauch, 13], sn. = buric; inimă, pântece; *pri gol burìc*=cu stomachul gol, flămând 104 ($_{65}$); *amĭ fuzì buricu*= m'am speriat 63 ($_{44}$); *cum ațĭ țeri buricu* = cum îțĭ doresce inima 143; *nu ra fętă la cari s-nu-ḻĭ cadă la burìc* = nu erà fată, care să nu-l iubéscă 162, 45 ($_{1}$), 56 ($_{26}$), 118.
Burnès vb. IV = năpustesc; și *cọn si burnìră țòglăviḻĭ* = și când se năpustiră balauriĭ 153.
Burọs (mi) = mĕ lupt; *țe si buràŭ*= ce se luptaŭ 153.
Bursùc sm. = bursuc.
Buruvaḻĭcă sf. = lingură mare. Arom. *ciubană* [Pap.].
Buruvès vb. IV=amestec [Pap.]; *buruvìră*= cercetară, căutară 156.
Burvès vb. IV = amestec, prescurtat din *buruvès* 77 ($_{319}$).
Busuḻùcĭ sm. = busuioc 117.
Buș sn. = pumn. Arom. idem [Pap.].
Butàr sm. = butar, care face butòie [Pap.].
Buti sf. butoiŭ 31, 54 ($_{44}$). Wgd. idem 23.
Butin sm. = butoiaș 31.
Butìm sm. = putină. Arom. *talar* (Pap.).
Bùtură sf. butură este fel de guturaiŭ la vite marĭ 63 ($_{45}$); *buturu* = bubă rea.

Buturachi sm. = bubă rea (Pap.).
Buțèlĭ sm. = butoiŭ, butoiaş 31.
Buțeŭă (Pap. greşit *buțeŭă*) sf. = butoiaş 54 ($_{43}$), 168.
Buțiluşcă sf. = butoiaş care conține între 5—10 ocale (Pap.).
Buțmàn sm. = ciorchină de strugure (Pap.). Arom. *aràpune, căirùş-de-aŭă.*
Buțnès vb. IV—ating, înțep, spintec; *la buțnì cu cuțitaşu* = îl atinse, îl înțepă cu cuțitaşul 166, *şi la buțnì rapu* = şi spintecă pe harap 168.
Buñès (mi∾) = mĕ lupt (cu puşca, parul, etc.) Pap.
Buză sf. = buză (Pap.).
Buzǫs (mi ∾) vb. I = umflu buzele; mĕ îngâmf 63 ($_{40}$).

C.

Ca conj. — ca 52 ($_{28}$), 61 ($_{5}$), 45 ($_{4}$); după: *ca s-la rascàrmină* 33; când (Wgd. *ka, kasi* 35, *kaši* 33).
Cabaĭatlìă adj. = vinovat, culpabil 63 ($_{47}$). [Etim tk. *cabàt* = vină.)
Cabatlìă adj. = vinovat 164 (tk. *cabàt*).
Cabìl adv., adj.—cu putință; *cabìl nu-ĭ* = este cu neputință 109 ($_{70}$) [tk].
Cac vb. I = cac; *ună babă moaşă urdă cacă.* Pap. 11 ($_{15}$).
Ca-ca! = strigătul ce-l dă cocoşul 137.
Caĉŭ vb. I — agaț, prind; *căĉǫt* = prins 149.
Caçǫn = ca şi când, par'că.
Ca-cum = caşi cum; cum; *țela cal ca cum ra?* Acel cal cum erà 150 [Wgd. *ka kum si* 35].
Cad vb. II = cad 48 ($_{47}$), 63 ($_{29}$); *alĭ căzù* 70 ($_{194}$); *s-nu-lĭ cadă la burìc* să nu-l iubéscă 162.
Cadănuşcă sf. = 1. pasere din ordinul cornirostelor, la gât are un fel de *tufcă*, încât pare că-ĭ înfăşurată ca o cadână; 2. fel de musculiță.
Cadǫñă sf. = cadână, turcóică [Pap.].
Cadǫr adj. = demn, în stare 163; *nu fu cadǫr si-lĭ află noĭma* = nu fu în stare să-ĭ afle sensul 165.
Cafcu adv. = cum 149.
Cafe sm. = cafea 145.
Càĭgănă sf. = caĭgănă, jumărĭ de ouĕ 114 ($_{76}$).
Càir [Pap. greşit *caer*] sn. = caĭer 32, 33.
Càistur, fem. *càisturìță* = în limb. figurat: bărbat, femee (Pap.).
Cal, pl. *calĭ* [Wgd. *kal, kalu* 13, *kalĭ* 22] sm. = cal 50 ($_{10}$), 52 ($_{28}$); *calĭ* 64 ($_{49}$); *càluli!* 64 ($_{50}$); *calu luĭ cu ĭeripĭ* = calul luĭ cu aripĭ 144.
Calafèr sm. = nume de plantă.
Calàĭŭ sm. = Arom. *călàĭe*, plumb cu care se spoesc vasele.; *alĭ trasi* ∾ = l-a înşelat.
Calamaria = ?, 52 ($_{33}$).
Calaùz sm. = spion; gazdă de hoțĭ 70 ($_{187}$).
Calc vb. I = calc, pers. II *calțĭ*, pers. III *calcă*, 64 ($_{48}$), 100 ($_{60}$); *să calțĭ* 58 ($_{6}$) [Wgd. *kalk* 37].
Cald adj. — cald 62 ($_{19}$).
Caloĉĭcă sf. = paloş 144.
Calùp sn., pl. *călǫpurĭ* calup, tipar 30.
Candisès vb. IV = conving, înduplec 142; *fęta di frică si candisì* = fata de frică se înduplecă, consimțì; *cum bre ti candisìşĭ să vinĭ?* = cum maĭ te înduplecaşĭ, te înduraşĭ să viĭ? 148.
Cantàr, pl. *cantară* şi *cantǫrĭ*, sn. = cantar 103 ($_{63}$).
Cañă sf. = barză albă peste tot 47 ($_{14}$).
Cap, pl. *càpiti* sn. = cap 46 ($_{7}$), 50 ($_{9}$), 51 ($_{24}$), 64 ($_{51-61}$), 86 ($_{399}$); *capu* = şeful 19; *ațĭ la puni capu la piiĉoari* îțĭ tae capul 146; *cari ardǫŭ càpiti?* = cine îndrăznesce? 61 ($_{81}$).

Capàc sn.=capac; *capàc di paliă* coş de paie, pentru albine 27.
Capină sf. = spin 63 ($_{41}$), 64 ($_{54}$).
Capră sf.=capră 102 ($_{61}$), 104 ($_{64}$), 146; *ţela muràr vę şi capri* = acel morar aveà şi capre 143; albanez, în limb. secret. 89 ($_{28}$); *a capra* = joc copil. 90 ($_{4}$).
Capră-divă sf. = căprióră, capră sĕlbatecă.
Capţă sf. = Arom. *căpsùθ*, fel de sită fără găurĭ. [Pap.].
Car sm. = car 156.
Caramàn = n. pr. de câne 170.
Caraula sf. = sentinela 164.
Cari [Wgd. *kari* 31] pron. rel.=care 46 ($_{6}$), 49 ($_{2}$), 54 ($_{43}$); *lu cruĭ*=al căruĭ, al cuĭ 68 ($_{153}$); 104 ($_{84}$); *carĭ di carĭ* = care maĭ de care 160.
Carmàn = nume propriŭ de câne 170.
Carni, pl. *cărñiurĭ* sf. — carne 54 ($_{41}$), 64 ($_{62}$), 81 ($_{406}$), 153, 162.
Carpin sm. = carpen 28.
Carti sf.=carte; *alį trim'ęsiră carti*= îĭ trimiseră scrisóre 146; ∾ =plămânĭ. Arom. *frînḑă di hicate:* M̃ĭ-*àrsiră cǫrţili (di sęti)* = mi se arseră plămâniĭ de sete 66 ($_{105}$). Arom. *m̃ĭ-ărsiră frîndḑăle di hicate.*
Carti sf. = ploscă; ∾ di vin = ploscă cu vin 103 ($_{63}$), 120.
Cartoapi sf. pl. = nume de plantă.
Casă sf. = casă 49 ($_{4}$); pl. *casi*=obiectele de la răsboiŭ în care se pun scripeţiĭ 32; *an casă* = acasă 51 ($_{23}$); *fuzi casă* = se duce în casă 115 ($_{79}$); pl. *casi* şi *cǫsurĭ*. [Wgd. *kasǫ*, pl. *kasi* 23].
Casca sf. = casca, obiceiŭ la postul mare 114 ($_{75}$).
Casmèt—noroc 55 ($_{9}$), 64 ($_{63-68}$). [Etim. tk. kasmèt].
Caş sm. = caş, fel de brânză.

Caşcavàl sm. = caşcaval.
Caşă sf. = ciulamà. Arom. *culĭăş*, [Pap].
Caşti-ţe=[care scie ce] orĭ-ce. Arom. *càrişti-ţe, căĭşti-ţe* 123.
Cat vb. I [Wgd. kat.=blicke 12]=caut, îngrijesc 64 ($_{66}$); *ţe cătàm?* ce doriam, adică, asta doriam şi eŭ 65 ($_{77}$); *cată* = privesce, cată 83 ($_{464}$); *cată si anclizĭ*=cată, trebue să închiḑĭ 164; *să si cată*=să se oglindéscă 102 ($_{61}$).
Catină = ? 59 ($_{29}$).
Catràn sm. = catran, păcură 58 ($_{2,4}$).
Caţ vb. I = prind, apuç, încep; *la căţǫ̀* 65 ($_{73}$); *nu pot si căţari*=nu se pot prinde, nu pot să se ajungă 54 ($_{46}$); *toţĭ aŭ caţă* — toţĭ o prind 53 ($_{37}$); *ţe drum . . . să căţǫ̀m*, = ce drum. . . să apucăm 163; *căţǫ să ancarcă* — începù să încarce 153; *cǫn s-la caţă urèclili* = când îl vor duré, când o să-l apuce dor de urechĭ 122.
Caùl sn. = Arom. *căvule* [tk.], condiţiune, învoélă 165.
Caùr sm. = creştin (epitet de batjocură aplicat creştinilor de turcĭ), necredincios 142.
Cauşă = nume de capre 170 ( ).
Cavàĭ! interj. = vaĭ! [Pap.].
Cavàs sm. = cavas, păzitor 142.
Cavgă sf. — răsboiŭ; *că vru să facă cavgă* 143.
Cazàn sm. — căldare; *priună cu mucăcata şi tot cazanu di carni* = împreună cu bucata şi tótă căldarea cu carne 148.
Că conj. = dacă; *că muriră, undi-sa gròburli?* = dacă muriră, unde sunt mormînturile? 140.
Căcărèz vb. I = cotcodocesc 161.
Căcĭună [pronunţă: *căciŭuă*] sf. = fes, căciulă 64 ($_{61, 67}$), 101 ($_{59}$).

Căcĭulă sf., veḑĭ *căcĭuă*.
Căcĭuncă sf. = nume de plantă.
Cădănuşcă sf. = musculiţă.
Căfalu [Wgd. *kǫfalu* 67] sm.=caval.
Căĭmacàm sm. = caimacam, suprefect 160.
Călami, pl. *călǫñĭ* sf. =calam, obiecte de trestie pe carĭ se adună urzéla (*ustura*), când se urzesce 32, 33.
Călàr adv. = călare.
Călămàr, pl. *călămară* şi *călămǫrĭ* = călimărĭ [Pap.].
Călbălǫc sn. = calabalîc, tapaj 161.
Călęşă = ócheşe; n. de oĭ, de capre 170 ($_{8}$).
Călcàt (v. *calc*) = călcat 50 ($_{13}$).
Călcari sf. [Wgd. kǫlkari 36] = călcare, a călcà.
Călcĭǫc sn. = capacul ciórecilor. Arom. pl. *căpăchĭ* 37.
Călcǫñĭŭ, pl. *călcǫñĭ* [Wgd. *kǫlkǫini*, *kǫlkǫaniǫ* 42, *kǫlkǫni* 12]=călcâĭŭ; coltuc de pâne, de plăcintă [Pap.].
Căldari sf. = căldare 121, 148.
Căldàr sm. = căldare; *căldaru* 65 ($_{68}$).
Căldăruşcă sf. = căldare mică 106 ($_{68}$).
Călìnc sm. = rodiŭ [Pap.].
Călincă sf. = rodie 49 ($_{5}$), 81 ($_{422}$).
Călisès vb. IV — chem, învit 118.
Căloari (Wgd. kǫlǫari 13, 45) =sf.= caroare, căldură mare. Arom. *căloare* Avela, *căroare* Vlaho-Clisura, Bitolia.
Călugăr sm. = călugăr 154, 156. Se ḑice şi *călugur*. Pap.
Cămàţĭ pl. = lemne lungĭ de prins cu ele pescĭ 31.
Cămęşă sf. = cămaşe; ∾ *turnată* 36; 53 ($_{36}$).
Cămilár sm. = cămilar, conducĕtor de cămile, chirigiŭ de cămile.
Cămilă sf. = camilă 62 ($_{69, 70, 71}$), 153.
Cămişǫcĭcă sf. (Pap.) = cămăşuţă.
Cămşiă sf. (Pap.)=biciŭ (=tk. camcì)
Căndìlĭ sn. = candelă 51 ($_{34}$); ∾ *di gaz* = opaiţ cu petroliŭ 51 ($_{34}$).
Căndiliàr sm. = Arom. *căndilàr*, care aprinde candelele la biserică (Pap).
Căndiliŭ, art. *căndiliu* sn. = condeiŭ (Pap.).
Căntàr (v. cantàr).
Căntari sf. = cântare, a cântà.
Căntàt adj. = cântat, învĕţat; Wgd. *kǫntàt* = gelehrt 28.
Căngulă sf. = ţipar.
Căpestru sn. = căpăstru 31, 65 ($_{72}$); *alĭ la strìnsiră căpestru.*
Căpină sf. = (Hma) mură, fel de zmeură. Arom. *căpuşe* (Pap. = fel de trestie ce se întrebuinţéză pentru îngrădirea viilor).
Căpistèr (Pap. *căpistęri*) sn. = căpistere 31.
Căpitǫñĭŭ (Wgd. *kupitǫni* 14, *kupitǫniǫ* 9; Pap. *căpitǫñĭŭ*) = perină. Arom. *căpitùñĭŭ*.
Căpràr (Pap.) sm. = căprar.
Căprină sf.=lână de capră 33. Arom. *căprină*.
Căpuşă sf. = căpuşe (insectă hemipteră). Arom. idem; ∾ =obiecte — douĕ — de argint ce se pórtă de femeĭ la pept.
Căpùşniţĭ sf., pl.=fel de fragĭ [Hma] carĭ la Oş. se numesc *pătărǫg*.
Cărănfiliŭ sm. = garófă.
Cărcĭàn sm.=fel de hemipter. Arom. *căpuşe mare*, care se pune pe boĭ, capre, nu însă şi pe oĭ.
Cărcĭùn sm. Crăciun 58 ($_{18}$), 65 ($_{83}$), 111 ($_{72}$); *dirèp cărcĭùn* = în ajun de Crăciun 111 ($_{73}$). Credem că etimologia acestuĭ cuvînt vine din lt. *calationem*.
Cărgiŭ [Pap. greşit *cărgiŭ*] sm. = pasĕre răpitóre, un fel de uliŭ.

Cărlăŭş sn. = scripeţiĭ de la răsboiŭ de care se ţin iţele. Arom. *cărŭḽĭŭ* [Hma idem], v. *cărlùş*.

Cărlẹgă = Arom. *căpuşe*, fel de insectă, care se pune pe oĭ. Ca să nu prindă oile *căpùşi* de acestea, se ung cu păcură, catran.

Cărlìcĭŭ sn. = légăn. Se face fórte uşor. Se iea două beţişóre mobile şi provĕḑute cu picióre spre a se puté aşezà orĭ unde; apoĭ se légă cu ajutorul unor sforĭ un ţol anume, în care se culcă copilul şi apoĭ înfăşurat şi legat cu *faşĭa* se légănă copilul.

Cărlìg — cârlig păstoresc; cârlig cu care se împletesc ciorapiĭ.

Cărli-mărli = 66 ($_{106}$).

Cărlùş sn. = scripete 32.

Cărmilă sf. = locul, unde se dă sare la oĭ [Pap.].

Cărmès vb. IV=daŭ sare la oĭ [Pap.].

Cărnàt, pl. *cărnàţĭ* sm. = cârnat 65 ($_{74,\ 75}$), 151.

Cărñĭàr = n. pr. de localitate 65 ($_{76}$).

Cărpălòghĭ=lopată cu dinţĭ de lemn [Pap.]

Cărpès vb. IV = cârpesc [Pap.]

Cărşì [tk. *karşì*]=în faţă, vis-à-vis.

Cărşută sf.=partea femelă a cerbuluĭ, care este fără córne.

Cărticĭoană sf. = Arom. *şumurọñĭŭ* şi *muşurọñĭŭ*, cârtiţă 139.

Cărùḽĭŭ sn. = scripete (Hma).

{ **Căsàbă** sf. 146,
{ **Căsăbàĭa** sf. 143,
{ **Căsăbă** sm. Pap.= oraş.

Căstọñĭŭ sm. = castan (Pap.).

Căstọñĭă sf. = castană (Wgd. kọstọniọ 7).

Căşoaţă sf. = parte din corp.

Cătcărès vb. I = Arom. *căcărẹḑŭ* — cotcodocesc (despre găinĭ) Pap.

Cătelìn (Wgd. *Kọtelín* 32) adv. = încetinel, încet, domol.

Căterọŭ adv. = repede, de grabă, curînd 139, 162. Wgd. *kọterọu̯* 32.

Cătràu (veḑĭ: *catràn*) = păcură, catran 77 ($_{337}$), 142.

Cătùn sn. (Wgd. Kọtùn 49) = cătun 40, 80 ($_{386}$), 120, 158; *un faţi un cătùn* 57 ($_{68}$).

Cătun'ẹn sm. = săten, cătunen; *cătunẹñiḽĭ la antribară* 151.

Cătùnişti sf. = loc unde a fost cătun 18.

Cătuşă sf. = pisică 46 ($_{7}$).

Căţaŭă sf. = căţeà 65 ($_{78,\ 9}$), 167.

Căţiă sf. = Arom. *căţie*, lopată cu care se scóte focul din cămin (Pap.).

Căţilùş sm. — căţeluş, căţel mic.

Căţiluşcă sf. = căţeà mică.

Căţọl (Wgd. *kọtsọl*) sm.=căţel 45 ($_{3}$).

Căţọn sm. = farfurie. Arom. *căţîn*.

Căzutu = suferindul, epilepticul ($_{64}$), 103.

Cenă = n. de căţeà 170 ($_{9}$).

Cengu sm.—în limb. secr.: ţigan 89($_{18}$).

Cepa = n. de căţeà, capră 170 ($_{10}$).

Cergă sf. = plapomă 65 ($_{802}$).

Cervìñĭ sf., pl. = ĭele 93 ($_{14}$); strigoĭ.

Cespìn, pl. *cespìñĭ* = fel de juniper 106 ($_{67}$).

Cèştină sf. = sită cu găurele maĭ largĭ.

Cfacĭcă sf. = cloşcă; pomul de Crăciun 81 ($_{405}$), 110 ($_{72}$).

Cheratà=înjurătură obicĭnuită printre turcĭ şi grecĭ: *cornutule! dracule!* 156.

Chĭaftàvru = 89 ($_{33}$).

Chĭàĭă sm. — *chehae, celnic*, om bogat în turme (Pap.). Pers. *kehaĭà*.

Chĭaptin vb. I=pepten; *ni la chĭàptină* 102 ($_{61}$).

Chĭaptin sm. [Wgd. *kḭaptine* 16] =

peptene; fel de brodărie 35; ∾ *u* = peptenele 49 (7).
Chĭàpţiñĭ sn., pl. = peptenii cu cari se lucréză lâna 33. Arom. *chĭapţînĭ.*
Chĭar sm. = câştig (Pap.).
Chĭarsic sm. — persic 28.
Chĭàrsică sf. = persică (Pap.)
Chĭef sm. — chef, plac, distracţie 65 (83); *să vină să-ḽĭ dară chĭefu lu ampiratu* = să vie, ca să distragă pe împĕrat 146; *să-ḽĭ dară chĭefu* = să-ĭ facă cheful, adecă: să-l distragă 142.
Chĭept sn. (Wgd. *kįept* 16) = pept; *că ea di la chĭept an jos nu vẹ carni* = fiind-că ea de la pept în jos nu aveà carne 147.
Chĭersenu = lungan, gură-cască 89 (31).
Chĭesi sf. = pungă 103 (63), 139.
Chĭesme sf. = fel de cleşte 30.
Chĭẹdin sm. = aţă 105 (66).
Chifcăĭès vb. IV = strănutez (Pap.).
Chifuĭès vb. IV — chefuesc, petrec 164.
Chiluvèt sm. = fel de podóbă pentru cap 36.
Chimèr sn. = chemir, cingĕtóre 36. (Wgd. *kimèr* 51).
Chimẹri sf. = chimir, cingĕtóre 33.
Chinisès vb. IV = pornesc 136 (Wgd. *kinisès* 42).
Chĭoruvès vb. IV = chiorĕsc 59 (31); *să chĭoruvèşĭ, da-ni chĭoruviri!* = chiorire-aĭ, să chioresci!
Chĭoṣ sn. = colţ; *cu chĭoşurĭ* = cu colţurĭ 35.
Chĭoṣi sf. = ungher 100 (38).
Chipru adj. = chipeş; *ŭomu ţista-ĭ chipru* = acest om este chipeş.
Chirdusès vb. IV = câştig 85 (198).
Chirià sf. = chirie 141.
Chitàr sn. prescure (Pap.).
Chitcă sf. = flóre; buchet 52 (31); *ună chitcă di bufţĭ* 128; *chitcă anghel'ẹsăḽĭă* = nume de flóre; *chitcă tumnărẹscă* = o flóre frumósă de colóre roşie, care apare tómna.
Chitcusìt adj. = înflorit, lucrat în florĭ 128; *bẹti chitcusiti* = jartiere, calţavete înflorite 37.
Chiruĭès vb. IV (Pap.) = câştig.
Chĭurc sn. = blană 162.
Chĭustèc sn. = lanţ, de obiceiŭ de argint; ∾ *di soĭcă* = lanţ de briċég 30.
Chĭustecă sf. = un fel de placă de argint lucrată artistic 30.
Chĭutèc sn. = bătae 157.
Cĭabòc adv. = în grabă 103 (64), (tk. cĭabùc).
Cĭacal sm. = şacal.
Cĭacu = nume de câne 170 (11).
Cĭafùt (vedĭ cĭăfùt).
Cĭafràñĭŭ sm. = nume de plantă.
Cĭaìr sn. = livede 106 (67).
Cĭalbină sf. = céfa. Arom.: *cîrîfetă, curcubetă* (Pap.)
Cĭalìră sf. = se numesce obiectul cu care se stâlcesc strugurii, ca să fie transformaţĭ în must 28.
Cĭalmă sf. = cialmà 128.
Cĭamugă sf. = ciomag, ciocan de lemn 31, 91 (5).
Cĭancou sm. = buştén ars; fig. călugăr. Arom. *bucium* 77 (328).
Cĭani-loc (pămînt, *cĭani*) = fel de plantă cu care se fréćă coşul de pe albine, când vrem să roim albinele.
Cĭapă = n. de căţeà 170 (11).
Cĭapăròg sn. = şchiópă. Arom. *fĭltàc* (Pap.)
Cĭapugă sf. = brîŭ 91 (51).
Cĭaròp. (art. cĭarọpa 154), pl. *cĭaròpĭ* = ciorap 35, 37.
Cĭarc sn. = rótele moriĭ, maşina moriĭ 108 (70); *cărlìg* de care se atârnă

ce-và; *cĭarcu-cu-runc* = cârlig cu runc; *cĭarcu stupàt*, fel de brodării 34, 35.
Cĭardàc sn. = terață, chioșc 162.
Cĭarnic sm. dud 152 (Wgd. *tšernic* = Maulbeerbaum 50).
Cĭarvină sf. = ĭele; strigoĭŭ 65 (₈₅).
Cĭas sn. = cés 100 (₅₈), 116.
Cĭavĭă (tk. *civì*) sf. = cuiŭ (de lemn) 107 (₈₈).
Cĭăfùt sm. = evreŭ 140.
Cĭăfutcă sf.—(lit. jidănósă), sfrănciog.
Cĭămpărloasă=în limb. secret: salut turcesc 89 (₁₂).
Cĭănușă [Wgd. *tšinušọ* 17] sf. = cenușe 50 (₁₀), 117.
Cĭăpuès vb. IV = ating; *saldi s-la cĭăpneàĭ un ŭom* = numaĭ să-(l) fi atins pe un om 166.
Cicĭa = unchiŭ 153; neĭcă; *a! bra! la cicĭa* = eĭ! al necăĭ 153;
Cicicàĭa sf.= pasere din ordinul cornirostelor.
Cicĭòțĭ pl. = nume de plantă.
Cicir = *cicir-picir*, imitând ciripitul rândunelelor 45 (₄).
Cicĭurùș sn.=picioruș (în limb. copil.) Pap. 24 (₁₀).
Ciclăzàt adj. *grọn*∾ 25, fel de grâŭ.
Cĭfărnàs vb. IV–țișiŭ; *acu cĭfărneștì*= dacă țișie 109 (₇₀).
Cĭfiucă sf. = pițigoĭŭ 47 (₁₀), vedĭ *cĭufingă.*
Cil = n. de cal 170.
Cilĭă, pl. *cilĭĭ* fel de arbust spinos, cresce în câmpiĭ.
Cimilès vb. IV—înșel, glumesc 65 (₈₆).
Cimirică sf. = nume de plantă.
Cincĭupercă sf. = ciupercă.
Cĭoară sf. = cióră; cĭor 47 (₁₂).
Cĭoc sn.=ciocan; *cĭocu-ngurguĭĭàt*= cĭocan rotunjor 30.
Cĭocnìt [*tšokuít* = kastriert, gehämmert, Wgd. 28.] = întors, bătut, ciocănit. Vedĭ *cĭucuĭès.*
Cĭofcă, pl. *cĭofțĭ* = cióră 155.
Cĭop sn.=instrument de găurit samarul 31; dinte de furcă, pl. *cĭọpiti* 31; cârligul din stâlp, care se află maĭ la fie-care casă, și care face parte din grindă, fără să fie bătut cu cuie.
Cĭopcă sf. = fel de brodărie în formă de dinți, în forma plisculuĭ paserilor 34; plisc; Pap.: țița ulciorulu.
Cĭorbă sf. = cĭorbă, supă 160, 72 (₁₃₃).
Cĭorbagia [Wgd. *tšorbadžọịọ* 7) — notabil.
Cĭorbu-ŭóchĭuluĭ = tîmplele capuluĭ [Pap.].
Cĭotcă sf.=mână, în limbagiul copil. Arom. *cĭotă*, pl. *cĭoti* (tot în limb. copilăresc).
Cĭotră sf = fel de ploscă în care se pune vin 120.
Cĭoulàr sm = olar 29.
Cĭọmp = cep 28.
Cĭọru = cĭor 47 (₁₂).
Cĭọulă sf. — cismă 117.
Cipcăĭès vb. IV–ating (Pap.); mirosesc (abià atingênd obiectul de nas).
Cipuès vb. IV — ating 101 (₆₃).
Cir'eĭ sm. = bubă, care apare prin părțile cărnóse. (Arom. *gărnùț adunàt* = bubă cóptă) 166.
Cirẹĭp sm.=coptor. Numaĭ la Nănta se pronunță *cirẹĭp*, precum și *snuèp* (în loc de *snop*), *puèrc* (în loc de porc).
Cirèș (Wgd. *tširéš* 17) sm = cireș.
Cireșcă sf. = cerașă; *ca cirẹșca* 34; *cirẹșchili* = cereșele (fel de brodărie) 35; nume de flóre.
Cirișàr sm. = 1. paserea numită botgros; 2. Iunie.
Cirvină (Pap.) — strigóică vedĭ *cervinĭ*).

Cistès vb. IV = cinstesc. Arom. *mescu* 123.
Cistìt adj. = cinstit; *cistită-va nọŭă numi!* 56 (38); *cistită-va bucurilĭă* 57 (46).
Cĭubrică sf. = nume de plantă mirositóre. Arom. *cĭumburică.*
Cĭubùc sn. = ciubuc 49 (8).
Cĭuc (Pap.) = ştiulete.
Cĭucàn sn. = ciocan 30.
Cĭucă sf. = dél. Arom. *cĭucă* (Pap.).
Cĭucĭul'ẹn sm. — ciocârlan (pasere).
Cĭucĭur sm. = pirostrie făcută de pămînt (Pap.).
Cĭucnès vb. IV = sun, ciocănesc 168.
Cĭucuĭès vb. IV = întorc, scopesc; *cĭucuìt* = întors, scopit (Pap.).
Cĭucutìr sm. = ciocănaş, ciocan maĭ mic.
Cĭudă sf. = minune 159; pl. *cĭudi* = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.
Cĭudès (mi ∾) vb. IV = mĕ mir 158, 72 (215) (Wgd. *tšudès* = überlege 42).
Cĭudìt adj. — mirat; *ficĭór cĭudìt* = minunat fecior 153.
Cĭufingă sf. = piţigoiŭ 47 (10).
Cĭul = termin de joc copil. 90 (3).
Cĭula = n. de oĭ 170 (14).
Cĭulès vb. IV = ascult cu atenţiune. Arom. *cĭulescu* [Pap.].
Cĭumă sf. ciuma 59 (20); *cĭumàt* = înciumat, bolnav de ciumă.
Cĭumă sf. bucăţică de lână 65, 87. Arom. se ḑice tot: *cĭumă.*
Cĭumbàs sn. — tufă de pĕr din cap.
Cĭumuligă sf. = umflătură la cap, provenită dintr'o lovitură óre-care. Arom. *şucă* şi *cĭucă.*
Cĭung adj. = ciung, fără mână; *cĭungă să-ŭ porţi!* 60 (11).
Cĭup adj. = Arom. *cip,* "cine-ĭ fără urechĭ, saŭ cu urechĭ prea micĭ; *capră cĭupă* = Arom. *capră cipă* = capră cu urechile micĭ [Pap.].
Cĭupă = n. de capre, de oĭ 170 (15).
Cĭuplès vb. IV = ciupesc, pişc 137; ∾ = cioplesc Pap.
Cĭuplitoarcă sf. = ciocănitóre, pasĕre care îşĭ face cuibul cu pliscul.
Cĭupulẹnḑă sf. = membrul viril la copiĭ 107 (68).
Cĭur [Wgd. tšur 49] = ciur. Arom. *ţir.*
Cĭurcĭul'ẹl sm. = ciocârlan. Arom. *cĭuleàĭ.*
Cĭurilă sf. = Arom. *sfìrlìcĭŭ,* obiectul cu care bat baciĭ laptele, ca să-l prefacă în brânză şi unt 31.
Cĭut adj. = Arom. *şut, cĭut,* fără córne; *capră cĭută* = capră fără córne; *birbẹţi cĭut* berbece fără córne; nume de vite 170 (16, 17).
Cĭutnès vb. IV — azvîrlu, arunc 167.
Cĭùtură sf. = măsură pentru măsurarea grâuluĭ, porumbuluĭ 138.
Cĭùş adv. = în cârcă; *la laĭ cĭuş* = îl luaĭ în cârcă [Pap.].
Clipẹlă sf. — pleópă 103 (64).
Clisnicĭoarcă, pl. *clisnicĭoarchi* = obiecte de la răsboiŭ în care se pun scripeţiĭ, numite şi *casi* 32.
Cloput sn. = clopot [Pap.].
Cloşnic = ? 31.
Cloţă sf. = lovitură din picior 161, 162.
Clọndă sf. = fr. *chiquenaude* [Pap.].
Clundìr sn. = clondir, în care se pune rachiŭ Arom. *pàgùr* [Pap.].
Cluputọl sm. = clopoţel [Pap.].
Cluţăĭès vb. IV = a bate din picior, a da lovitură din picior; *cal̦il̦ĭ cọn si cluţăĭès* = când caiĭ se bat cu picĭórele 64 (49).
Cl̦icnìt adj. = pe şele; *şadi cl̦icnìt* = şéde cam pe şĕle, adecă şéde rĕŭ, jenat, nu la largul sĕŭ.

Cl̦ĭag sn. = chiag [Pap.].
Cl̦ĭem vb. I = chem; *să ti cl̦ĭamă*, să te cheme 39, 57 ($_{54}$).
Cl̦ĭeşt sm.=cleşte; ∾ *di tràziri tel̦ĭŭ*= clesce de tras firul, de subţiat firul de aur, de argint 30.
Cl̦ĭeşti = cleşte de cal [Pap.].
Cl̦ĭeti sm. = cămăruţă de păstrat haine, etc., celar 40.
Cl̦in sm.=ţăpuş, pană, care servesce la despicatul lemnelor. Arom. *sfină*, *pĭană*, *scărpă* 148.
Cl̦inciàr sm. = cuiar, care face cuie pentru potcovitul cailor 29.
Cl̦inęti, pl. *cl̦inèţĭ*=cuiŭ de potcovit caiĭ. Arom. *găvòz*, *guvojdu*, *guvòzd* 66 ($_{86}$).
Cl̦ingă sf. = Arom. *ṽinglă* = chingă, cu care se fixéză samarul saŭ şéua la caĭ, catârĭ, etc.
Cl̦inică sf. = arbust servind de nutriment pentru capre.
Cl̦inurĭ sn. pl. =bólă la copiĭ; umflătură la picióre din causa friguluĭ. Arom. *lungă* 104-107 ($_{65-68}$).
Cl̦ipă sf. = clipă; pl. *cl̦ipòĭ*.
Cmo adv. [Wgd. *kmo* 7,33] = acum 53 ($_{34}$).
Cmoţi adv. = acuma 142, 156.
Coà adv. (citesce o singură silabă) = încóce; *oà* di coà — acì dincóce 156; *lăgară coà, lăgară cola*=alergară încóce, alergară încolo 156. Arom. *aoà*, *ncoà*.
Coadă sf. = códă 45 ($_{4}$), 51 ($_{22}$), 66 ($_{89}$); *coàdili* = codile 53 ($_{39}$); ∾ *di ŭocl̦ĭu* = códa ochiuluĭ (n. de plantă).
Coada-oàĭăl̦ĭă sf. = códa oiĭ, nume de plantă.
Coajă [Wgd. *kǫažǫ* 23], pl. *cojĭ* = cóje; pielea de la samar saŭ şea; 66 ($_{92}$).
Coardă sf. = un fel de staul pentru capre şi oĭ, ca să le adăpostéscă în timpul erniĭ şi să le apere de frig, plóie, zăpadă. Arom. *Coardă*.
Coarnă sf. = córnă, fructul cornuluĭ [Pap.]
Coasă sf. = cósă 155.
Coastă [Wgd. *kǫastǫ* 11] = cóstă 50 ($_{14}$), 147.
Coasta-càlnluĭ = nume de plantă.
Coasta-pèştiluĭ = nume de plantă.
Coàţiri sf. cócere, a cóce.
Coc [Wgd. *koc*; *kopš* 39] vb. III = coc [Pap.]; *copşu*= copseiŭ.
Cocă sf. = figurat însémnă: capul 66 ($_{90, 91}$).
Còcină sf. — coteţ 40, 96 ($_{33}$).
Codru sn. = partea din mijlocul satuluĭ, unde se strîng săteniĭ (Hma) şi care se maĭ numesce *ŭorurĭ*, *tulàrişti*; bucată pătrată de plăcintă, care Arom. se numesce: *codur*.
Codru-verd̦i — fel de plăcintă 38.
Codru-negru = nume de loc. între Léscova şi Oş.
Còdurĭ sn., pl. = plăcintă cu legume 114 ($_{76}$).
Cojòc sn. = cojoc 36 (v. *cujòc*).
Còjuc sn. = cojoc 153.
Cola adv. [Wgd. *kola* 7, 33] = acolo 82 ($_{433}$), 350; *maĭ cola* = maĭ încolo 157.
Colàn sn. = colan; Wgd. *kolan* 51= Gurt.
Colăĭa adv.=acolea 153. Arom. acloĭa.
Colbă sf. — brăţară [Pap.]
Colc [Wgd. *kolk*, *kolkurį*=Schenkel 24, 50] sn = pulpă, partea cărnósă a pulpeĭ [Pap.].
Còlidă sf. colindă [Pap.]; bĕţul cu care colindéză băeţiĭ 32.
Comandàr sm. = şef suprem, după rege şi împĕrat 152.
Comăr sm. fel de tăun.

Conă = nume de cățeà 170 ($_{18}$).
Condur sm. = acvilă, pasĕrea închipuită ca cea maĭ frumósă și maĭ puternică 148, 149.
Còpău sm. = oșorul de la pasĕrĭ, *còpăn mari* și *còpăn mic.*
Copcĭă [Wgd. *koptši* = Schnalle 80) sf. = copcă; ∾ *cu chĭustècurĭ* = copcă cu lanț de argint, servind a prinde, subt sîn, haina dintr'o parte și alta 30.
Copt [*kopt* Wgd. 17] = copt.
Corb, pl. *corbĭ* = corb; *niști corbĭ* = nisce corbĭ 165. [Wgd. *korp* 13].
Coriu, pl *coriñĭ* = rădăcină 49 ($_{1}$), 139, 166.
Cornu, pl. *coarni*—corn 48 ($_{16}$); *pălgĭòc, pălgĭòc, scoati coàrnili si scoc* = melc, melc, scóte córnele să joc; ... *coarni ari*... 52 ($_{28}$); *an cornu di boŭ* 66 ($_{93}$).
Corn, pl. *corñĭ* = corn (pom); *par di corn uscàt* 105 ($_{86}$).
Corp sn. = corp.
Cos vb. III = cos; 106 ($_{60}$); *cusùt* 110 ($_{71}$). Pap. *cusùĭ, codsiri.*
Costrèj sm. = soiŭ de șalăŭ (pesce).
Coș, pl. *coșurĭ* și *coașă* = coș 47 ($_{10}$); *coșurĭ* = stupurĭ de albine 40, 27.
Coș sn. = partea moriĭ unde se pune grâul, ca apoĭ să cadă pe pietrele de móră, grăunte cu grăunte spre a se măcină.
Còșnițăsf. coș de cărat strugurii 28.
Còștiviță sf. = viperă 148.
Cot, pl. *coturĭ* = cot 101 ($_{60}$). Pap. cotul mâniĭ și măsura.
Covă sf.=Arom. *covă* și *cuvă*, găléta cu care se scóte apă din puț (Pap.).
Cọĭni sm. [Wgd. kọ̀ịni 4,6] pl. *cọñĭ* = câne 66 ($_{94,104}$), 60 ($_{67}$); *di cọñi nu-ḷĭ dă frică* 51 ($_{19}$).
Cọmp, pl. *cọmpurĭ*—câmp, câmpie 139.
Cọn adv. — când [Wgd. kọn 6, 33, 35].
Cọ̀nipă sf. = cânepă.
Cọnt vb. I = cânt 45; *si duți la popă di-ḷĭ cọntă mulitfcă* = se duce la popa de-ĭ citesce mulitfă 118; *cọntà-mĭ cartea*, cetesce-mĭ scrisórea.
Cọ̀ntic, pl. *cọ̀ntiți* (Wgd. *kọntik*, kọntitsọ 9) cântec 145; *dar kọntic* = cânt (fac cântec) 145; *si darọ̀m cọti un cọntic* = să facem câte un cântec, adecă să cântăm câte un cântec 161.
Cọrpă sf = (cârpă) batistă 162, 163.
Cọrțĭ s. pl. = (cărțile) părțile laginóse din nas, din cap. Arom. *cărți.*
Cọt, fem. *cọta* = cât, atât; *cọt salca plod și tu cọta fămẹḷĭă* = cât rod salcia și tu atâția copiĭ — atâta familie să aĭ 59 ($_{7}$); *cọta-țĭ fu?* = atâta ți-a fost? 136; *cọti* = câte 62 ($_{6}$); *cọți* 61 ($_{4}$), 59 ($_{5}$), 104 ($_{65}$) (Wgd. *kọt* 32, *kọta* 7, 32).
Cọti-va pr. neh. = câte-và, unele 162. Wgd. 29.
Cọtru = către, spre 45 ($_{3}$), vedĭ *cutru.*
Cọți pr. inter. = de ce? 66 ($_{107}$) (Wgd. *kọtsi* 34).
Cra! = strigătul corbuluĭ; carne, 149; *cra! pi!* = carne, apă.
Cracă sf. = ramură 110 ($_{72}$).
Cratină sf. = ? 59 ($_{29}$).
Crat! = tronc! (cuv. onom.) 45 ($_{4}$).
Crăngèḷĭŭ sm. = lemnul care servesce a întărì fusul de fer al moriĭ.
Crăstăveti și **Crăstăvèț** sm = castravete (Pap.).
Crășnès vb IV = scrîșnesc dințiĭ; rod cu dințiĭ 169.
Crăști = (care scie) cine scie 167. Arom. *càriști.*
Crățăĭès vb IV = scrîșnesc, a face *cràț, craț* 67 ($_{139}$). Arom. *cîrțînescu (dințîḷĭ).*

Crep vb I = crĕp, plesnesc; *nă crep* 60 ($_{64}$), 71 ($_{103}$); *să-l̦ĭ crępă țǫțili* 108 ($_{70}$), 159.
Cresc vb. III= cresc 56 ($_{34}$), 103 ($_{63}$); *s-na cręscă* 115 ($_{78}$); *că ĭarba criscusi* 168.
Cr'ęmini [Wgd. *kręmini* 8] sm. = cremene 67 ($_{108}$).
Crę̆stă sf. = créstă; *cręstă di piștòl* = cocoşul pistolului [Pap.].
Criel [Wgd. *krièl* 8] = creer, minte; *să-ŭ aĭbă-n criel* = să o bage în sémă 116; *nu-l̦ĭ trițeà prin criel* — nu-ĭ treceà prin gând 165; *așĭ dusi an criel* = îşĭ aduse aminte 142; Wgd. *nu l̦i-e kopt krielu* 68.
Crielàt adj. = înţelept, cu minte 69 (169); 72 (235), 164: *criĭlàt* (când se vorbesce iute se aude forma acésta din urmă maĭ mult).
Criminarcă adj. = cu cremene [sub înţeles: puşcă].
Crimnisès (mi) vb. IV—mĕ prăvălesc.
Cristòs = Crist (v. Ristós).
Criștin sm. = creştin 58 ($_{27}$).
Criv adj. = strîmb 67 ($_{109, 110}$).
Crivă adj. — strâmbă; fig. salut turcesc 89 ($_{11}$), sabie 89 ($_{15}$).
Crivès vb. IV = schiópĕt 65 ($_{89}$).
Crivul̦ĭcă (cu ∾) = cu curbă, cu linie strîmbă (fel de brodărie) 35.
Croablă sf. = fel de putină de pămînt saŭ lemn a 25—30 saŭ 35 ocale [Wgd. krǭblǫ] 31.
Croatnic adj. = blâud 77 ($_{320}$).
Crud adj. = necopt, crud.
Cruĭès vb. IV — croesc [Pap.].
Cruți sf. = cruce 67 ($_{111}$), 116 ($_{80}$), 166 [Wgd. *krutsi* 23]; ∾ = nume de constelaţiune; partea corpuluĭ numită Arom. *cătină* [Pap.].
Cu conj. = cu; *c-*, 46 ($_{8}$); *cu sînătati* 56 ($_{18}$); *cu vęc* 56 ($_{28}$); *an loc di apu cu vin* = în loc de apă, vin (turnà) 144.
'Cu v. *acu*.
Cuc sm. = cuc 45 ($_{2}$); 46 ($_{5}$), 67 ($_{113, 115}$).
Cuc sm. = nume de plantă.
Cucàr sm. = stifat de cĭapă. Arom. *curcare*.
Cucĭàn sm. = varḑă 38.
Cucĭană sf. = coteţ 80 ($_{391}$).
Cucnès vb. IV = rĕsar, cresc; *ĭarbă vęrdi nu cucnęști* = érbă verde nu cresce, nu rĕsare 50 ($_{11, 12}$).
Cucoană sf. = cocónă 51 ($_{17}$).
Cucòș sm. = cocoş 67 ($_{114}$).
Cucòt sm. = cocoş 45, 137; mândru 86 ($_{633}$), 67 ($_{113}$).
Cucoti sm. = cocoş 136, 137.
Cucudă, pl. *cucudi* — belciug, greutatea ce se atârnă de códa cântaruluĭ 141.
Cuculicĭŭ sm. = fructul pinuluĭ, braduluĭ.
Cucureți, pl. *cucurèțĭ* = cocoşel.
Cucuricu — cucurigu 45 ($_{1}$), 137.
Cucurǫs (mi ∾) vb. I = mĕ fudulesc, mĕ rățoesc 67 ($_{116}$).
Cucușoană sf. păduche ce se pune pe găinĭ.
Cucutàș sm. = cocoşel, fig. băĕt. Pap. 11 ($_{19}$).
Cudiță sf. = codiţă; partea cu care se termină şira spinăriĭ. (Pap.).
Cufărès vb. IV = cufuresc 72 ($_{216}$).
Cufoari sf. = cofóre (Pap.).
Cujòc sn. = cojoc 141. Wgd. *și ku kužatsi* 77 und mit Pelzen.
Cujureți, pl. *cujurèțĭ*, gogoş 36. Arom., *cucul̦ĭŭ*.
Cul = n. de cal.
Culă = n. de epe 170 ($_{19}$).
Culc (mi ∾) = mĕ culc 50 ($_{14}$), 117; *ti cul̦ițĭ* = te culcĭ 160.
Culeră sf. = holera 59 ($_{53}$); *culera s-ti jungă!* Pap. 13 ($_{9}$).

Culịb sn. (Wgd. Kulịp 49) = cuib 148.
Cum adv. = cum.
Cumàt sn. = bucată 46 (6), 124.
Cumată pl. cumọţĭ sf. = bucată 45 (2), 119.
Cumăţọl sm. = bucată mică 118. Arom. *cumătùş*.
Cumetru = cumĕtru, şiret 89 (17).
Cuminic vb. I = cuminec, împărtăşesc; *mi* ∾ = mĕ cuminec (Pap.).
Cuminicătură sf. = cuminicătură (Pap.).
Cumnàt (Wgd. *kumnàt* 15) sm. = cumnat 121.
Cumpăr vb. I = cumpĕr; *oàminịlĭ cùmpără* 115 (79). Wgd. *kumpọr* 11.
Cumpărătòr sm. — cumpĕrător (Pap.).
Cunàc sn. — conac, palat 151, 154.
Cunadă sf. = jder.
Cundìḷĭŭ (v. *căndìḷĭŭ*).
Cundisès vb. IV — ajung, poposesc; *cmo cundisiră ieḷi la an* = acuma poposiră eĭ la han 163.
Cundùr sm. = douĕ ciorchine de struguri lipite. (Pap.)
Cunòsc vb. III = cunosc; *s-ti cunòsc* 78 (338); *cunuscură, că ţeḷia sa ficĭoriḷĭ* = cunoscură că aceia eraŭ feciorii 146; *cunuscù, că ari...* 145.
Cup sn. — grămadă; grămadă de gândacĭ de mătase 26, 151.
Cupàcĭŭ sm. = copac 28.
Cupañĭă sf. = copaie, albie; pl. *cupọñĭ* = copăĭ 31, 67 (117); *cupọñĭ dăràţi* — grămeḍĭ făcuţĭ 138.
Cupăràu sm. fel de dulamă 37.
Cupiă sf. — fel de obiecte cu ajutorul cărora se plutesce 31.
Cupilàş sm. = flăcăŭ tînĕr de însurătóre, care a împlinit 14 anĭ 57 (58), 112 (78), 125.
Cupirès (mi ∾) mĕ acoper 77. Wgd. 78.

Cupirìt [Wgd. *kupirít* 24, *kupiriturị* = acoperiş 24] adj. = acoperit.
Cupirimìnt sn. = acoperiş, cuvertură, acoperemînt (Pap.).
Cupitọñĭŭ (v. căpitọñĭŭ).
Cuprèţ sn. = nume de plantă.
Cur vb. I = curĕţ; *cură-ti di oà* = curĕţă-te de acì, adecă cară-te de acì 60 (38, 39).
Cur sn. = cur 47 (10), 51 (17, 18), 67 (118); *la aĭ curu greŭ* = aĭ ostenit, aĭ obosit 136; ∾ = fund 82 (432).
Curu-găḷinăḷĭă = curul găineĭ (fel de brodărie) 35.
Curàt, fem. *curată* = curat 101 (60).
Curaŭă sf. (Wgd. *kurao* 8, *kurọḷḷi*, *kurali* 123) = curea 53 (38), 67 (119).
Curbàn sacrificiŭ (tk. kurbàn) 148.
Curbèt sm. = Ţigan.
Curcubèĭ sm. = curcubeŭ 46 (6).
Curdisès vb. IV = mĕ pun, mĕ aşez; *si curdisiră* — se puseră 160; *cọn si curdisì ţela cu crìvili coarni* = când se aşeză, când mi se puse acela cu córnele strîmbe 162.
Curiă sf. = pădure maĭ mică 167.
Curişniţă sf. — găinaţĭ 46 (6).
Curìtă sf. — butoiŭ mare de pus struguri 30.
Curm vb. I — curm, despart (Pap.). Arom. *curmu*.
Curm sm. = curmeiŭ; *şiştaţiḷĭ cu un curm* = banii cu un curmeiŭ (fel de brodărie) 34.
Curọn (Wgd. *kurọn* 15) curînd; *maĭ curọn* = maĭ curînd 169.
Curpăn curpan 27; n. de plantă, care cresce ca viţa şi servesce şi la facerea coşurilor de albine.
Curşùm sn. — glonte; *si dusi ca curşumu* = se duse ca glontele, adecă repede, iute de tot 164.

Curùn vb. I=încunun ez. Arom. *ncurùn*, *ncrùn* (Pap.).
Curunàtiţi s. pl. — plata ce se cuvine pentru încununare popeĭ şi celorlalţĭ servitorĭ aĭ bisericiĭ.
Curună sf. (Wgd. *kurunọ* 11)=corónă, cunună; cununie; pl. *curùñĭ*=cununie 98 ($_{49}$); *curùñĭ buni*=cununiĭ bune, adecă căsătorire bună 57 ($_{49}$).
Cus adj. = scurt 67 ($_{131-133}$); *cusă*= scurtă 82 ($_{440}$).
Cuscrès vb. I=Arom. *ncuscrẹḑŭ*, mĕ fac cuscru; a se cuscrì.
Cuscrilĭă sf. = cuscrenie. Arom. *cuscriḷie*.
Cuscrimi sf. = cuscrime 150.
Cuscru sm., pl. *cuscri* cuscru.
Cusc̀ùn sn. = curelele carĭ vin pe subt códa caluluĭ 31.
Cuscl̆ĭu fel de pămînt pentru óle.
Cusès vb. IV = cosesc [Pap.].
Cuse = nume de câne 170 ($_{21}$).
Cusi-cucoti = n. propriŭ 136.
Cusiţă sf. = cusiţă, cóḑă de pĕr 76 ($_{305}$), 117.
Cusòr sn. = cosor 50 (9); *cusoru* = fel de brodărie 35.
Custandinàc̀ĭcă; *furlină*∾—galbenĭ de aĭ luĭ Constantin, galben austriac.
Custràç sm. = fel de pesce ca şalăul.
Cutàr sm. = coşar [Pap.]
Cută sf. = (în limb. copil.) câne, căţel, căţeà, etc. Arom. idem.
Cutèţ sn. = coteţ 40.
Cutie sf. = cutie 49 ($_{9}$).
Cutmàcĭŭ sm. – Arom. *lapte gros*= lapte fiert şi lăsat să devie gros [Pap.]
Cùtniţă sf. = partea coşuluĭ moriĭ de desubt, în forma uneĭ cutióre pe unde cade grâul, grăunte cu cu grăunte, pe petrele de móră, spre a se măcinà.

Cutru = în cotro? către, spre [Wgd. *kutru* 35].
Cutru adj. = sărman, biet nenorocit 163; pl. *cutriḷĭ* 166.
Cuţachi sf.—partea din dărăt a samaruluĭ de care se prinde funia [Pap.]
Cuţărọs (mi ∾) = mĕ fudulesc, mĕ răţoesc 67 ($_{134}$).
Cuţităş sn. = cuţit mic 166.
Cuţọt sn. — cuţit 159, 166 [Wgd. *kutsọt* 10].
Cuvàc̀ĭŭ sm. = fierar 29, 153; numele insecteĭ, răgace; cărăbuş.
Cuvaluă sf.—nicovală. Ar. *amòne* 30.
Cuvèt [Wgd. *kuvèt* 51]=putere 156.

D.

Dalàc sm. = dalac 59 ($_{93}$).
Dàĭă sm. unchiŭ 62 ($_{32}$).
Dali (veḑĭ dăli) = dacă, óre 159.
Damba-dumba = 157.
Damcă sf.—semn, marcare ce se face pe frunte 116 ($_{30}$).
Daọspretsi [Wgd. 28]. num. = douĕspre-ḑece.
Daọzọts [Wgd. 28] num.—douĕ-ḑecĭ.
Dap vb. I=daŭ apă la vite, adap 91 ($_{11}$) [Wgd. 7 idem]. Arom: *adàp: adàp prăvḑĭ* = daŭ apă la vite; *adàp grădina*, = stropesc grădina, etc.
Dar vb. I = fac, durez. Arom. *adàr* 33, 62 ($_{34}$), 69 ($_{169}$); *la dărară sac de paḷĭă* 82 ($_{434}$); *nu ştià să dară bun războĭŭ* = nu scià să lucreze bine în războiŭ 155 ($_{17}$); *dăràt* (lit. = făcut) prefăcut 156; *si nă darọm dinţiḷi* = să ne tocim dinţiĭ, să ne gătim dinţiĭ 161.
Dar, pl. *darurĭ* = dar 122.
Dascăl sm. =învĕţător, profesor 165.
Daş [Wgd. das Spiellämchen 50] = miel obicĭnuit a merge după cinevà. Arom. *mînàr*; cuvînt de provo-

care a berbecilor şi meilor *mînàrĭ* ca să se isbéscă între eĭ, saŭ cu fruntea lor în palma cuĭ-và. Wgd. 74

Dată = menit, dat 67 (125).

Daŭ vb. I = daŭ; *să-mĭ da* 48 (15); *dọ-mĭ!* 47 (12); *da-ni-mĭ ti àrdiri*= dare-ar să te arḑă! 59 (9); *şa da-ni ver iri!* = Dare-ar să ne fie aşà! 55 (13); *Mi si dẹdi di cap* = îmĭ trăsnì prin cap 64 (57); *aḽĭ dẹdi*= iĭ dede 63 (24); *cu tot ţe didèşi* 110 (73); *iḙḽĭ nu did'ẹŭ niţi un să antră* = eĭ nu lăsaŭ, nu daŭ voe nicĭ unul să intre 146; *dẹdi pri un cucòt* = întâlnì un cocoş 160; *dari biľẹg* = dare semn, dare gaj 125.

Daụk [Wgd. 7] vb. I=adaog; *dauš*= adăuseĭ [17 Wgd.].

Davăĭès vb. IV = reclam, mĕ judec; *măgàriḽi-ŭ davăĭès*=măgariĭ suferă 64 (49).

Dă-li=dacă: *dă-li ari muḽĭari*=dacă are muere 142.

Dănàc sm. = viţel de un an.

Dănacĭcă sf. = viţeă de un an.

Dăngărès vb. IV = drăngănesc, troncànesc 60 (45).

Dărdăràl sm. = flecar, bîrfitor.

Dărdărès vb. IV — birfesc 60 (44). Arom. *dărdărescu.*

Dăruĭès vb. IV = dăruesc 67 (126), 122.

Dăruiri sf. = a dăruì, dăruire; pomenire; *si dăruì*=se ţinù a mare;

De! interj.=de! *de bra! nu ti spari* = de măĭ! nu te sperià, nu te descurajà! 57 (57); *e, de!* 60 (46).

Delmi conj. — de óre-ce, din moment ce 74 (265).

Demèc conj. = adecă 143.

Des adj. = des; *pọnă jùnsiră an un urmàn des-des* = până ajunseră într'o pădure désă-désă 166 [Wgd. *des*, pl. *deš* 33].

Desmintès [Wgd 42; Pap.]; vb. IV = descurc.

Deţindea [Wgd. *detsindea* 33 = jenseits] adv.=dincolo. Arom. *didinde, dinàparte* (v. *diţindea).*

Dẹd sm. = moş 50 (9), 51 (20, 23, 24), 52, 53, 66 (107).

Dẹdă sf [Wgd. dẹdọ=Grossmutter]= bunică.

Dẹl sn. = dél, colină. Wgd. 8.

Dẹmi, sf. = legăturĭ, servind a unì, a legà epele de la răsboiŭ, piciórele răsboiuluĭ 32.

Dẹpin vb. I = dépĕn 32; *tot la depinară* = a şterpelì totul; a furà totul; a mâncà totul 67 (127).

Dẹpir vb. I = smulg pĕrul 67 (128, 129); *lară si d'ẹpiră* = începură să ţipe 149; *cọĭnili si d'ẹpiră* = cânele cobesce [Pap.]; *ŭom dipiràt* om nenorocit, disperat, desolat [Pap.].

Dẹsa adj. — désă; *şiştaţiḽĭ cu dẹsa* = baniĭ cu désa (fel de brodărie) 34.

Dẹjiḽĭ, pl. de la *dẹd* — bunicii 118.

Di prep. = de 45 (3), 49 (3); *di să* = ca să 61 (3); *di bun Domnu!* = cu bine Domnul! 56 (21); *făr di coasti* 50 (14); *di* = oare 73 (249); *di să trimẹtă vrină carti* — dacă o să trimită vre-o carte — scrisóre — 142.

Diamènt sm.=diamant 152.

Dichĭeḽĭu sm. = sapă (cu doĭ dinţĭ) 48 (15).

Di-cọn adv.—de când?

Didinţea adv. — de dincóce. Arom. *dincoà.* [Pap.].

Di-disupră — de asupra.

Diĭès vb. IV = adiŭ, respir. Arom. *adìḽiŭ* [Pap.].

Diindea adv. = dincolo.

Di-ĭundi adv. = de unde.

Dijòs adv. = de jos.

Dijulès vb. IV=descojesc. Arom. *diz-gòļìŭ* [Pap.].
Dila prep. = de la [Wgd. *dila* 34].
Diminęţă sf. = diminéţă.
Dimnęţa = diminéţa 169 ($_{4}$), 54 ($_{1}$). [Wgd. *dimnęsta* 34].
Din prep. = din 50 ($_{16}$); *din timp* = la anul 56 ($_{31}$); *din ĭundi si bat munţiļĭ* = de acolo, de unde se bat munţiĭ (în capete) 146, 63 ($_{40}$).
Dinapòĭ adv. = îndărăt, înapoĭ 157 (vedĭ dinăpòĭ).
Dinăoàră adv. = dintr-odată 108 ($_{70}$).
Dinăpòĭ adv. = înapoĭ 68 ($_{137}$); *maĭ dinăpòĭ* = maĭ în urmă 144.
Dincoà adv.=din cóce [Wgd. *dinkóa* 33].
Din-dinăoară [Wgd. din dinǫ oarǫ 32] adv. = dintr'odată.
Dinès vb. IV = ating; *cǫínili nu-ŭ za-dinęşti* 65 ($_{76}$).
Dingu sm. = fel de vâltóre pentru curăţitul orezuluĭ 26.
Dinti sm. = dinte 47 ($_{12}$); pl. *dinţĭ* = dinţĭ 50 ($_{10}$), 67 ($_{130-132}$); ∾ *coasniţi*.
Dintru prep.=pentru 33; *dintru ţea* = pentru aceea; *dintru-ţi* = pentru ce. [Wgd. *dintru tsę* = aus diesem Grunde 34].
Dinţea adv. = dincóce.
Dinzùr prep. = jur-împrejur 156; în jur 117 [Wgd. *din-žur* 33, *din-žur-di* 34].
Dinzùr vb. I = înconjur; *şi ca s-li dinzură* = şi după ce le înconjóră 108 ($_{70}$).
Dinzurari sf. = înconjur, înconjurare 108 ($_{70}$).
Dip adv. = neapĕrat 123.
Diparti adv. = departe 136; *maĭ diparti* = maĭ departe 158.
Dipoĭa adv.—apoĭ [Pap.].
Dipri prep. = de pe 49 ($_{2,\ 7}$), 107 ($_{68}$).
Dipu prep. = după 155. Arom. *dipu nîs* = după dînsul (Epir).
Diră sf. = urmă (?) 67 ($_{133}$).
Dirèc sm. şi sn. — stîlp 49 ($_{3}$); *Dòcăļĭă cu dirèţĭ* = (brodat în felul) Docăĭ cu stîlpĭ 34. Arom. *dirèc, stur.*
Dirèp = după; drept; ajun; *dirèp cap şi căcĭŭŭă* 64 ($_{51}$); *dirèp rudiri* = în momentul nasceriĭ, când să nască 116; *dirèp viniri* — drept când vin, la venirea 100 ($_{59}$); *dirèp Cărcĭŭn* — în ajun de Crăcĭun 111 ($_{72}$); *dirèp sami Gĭorz* = în ajunul s-tuluĭ George 113 ($_{73}$).
Dirèpt adj., adv.=drept 67 ($_{109}$), 84 ($_{493}$), 169 ($_{134,\ 136}$); *zăbŭn dirèpt* = haină femeéscă dréptă 36; *dirèpt spuni* = spune drept 140; fem. *dirępta* [Wgd. 17; *dirępta*=rechts 33].
Direptòs adj. = cel drept 68 ($_{135}$).
Dirmi conj. (vedĭ *delmi*) = dacă 155; *dirmi la flaşĭ* = din moment ce-l aflaşĭ 156.
Disagă, pl. *disǫzì* = desagĭ 163.
Discàrc vb. I= descarc 141, 153; *ţe-şĭ discărcǫ* = ce-şĭ descărcă 162.
Discăntari sf.=descântare; ∾ *di putniri di cļinurĭ* = descântare de făcut de c inurĭ 104 ($_{65}$).
Discǫnt vb. I=descânt; *si discǫntă* = să descânte 107 ($_{68}$). Pap. 24 ($_{9}$).
Disfàc vb. III = cobor; *mi* ∾ = mĕ cobor; *aţi aşĭ disfęsi Cusi-cucoti* = apoĭ se coborî, se dede jos Cusi-cucoti 138; *disfǫ-ti cmo să-ţĭ daŭ şi ĭo ţe ţerĭ* = cobóră-te, dă-te jos acum să-ţĭ daŭ şi eŭ ce doresci, ce cerĭ 167.
Disfàş vb. I = desfaş, desfăşur 119; *la disfaşă* = îl desfaşie, îl desfăşură 105 ($_{06}$).
Disfǫr (mi ∾) = mĕ daŭ jos, mĕ cobor cu ajutorul funieĭ, sfóreĭ 148.

Disgulès vb. IV = născocesc, descoper [Pap.].
Disgustès vb. I = ospětez 121.
Disjulès (v. *dijulès*) vb. IV = descojesc, scot cója a ce-và; *disjulès pǫinea* = descojesc pânea. Arom· *dizgòlĭŭ*.
Dislèg vb. I—desleg 105 (61). Pap. 9 (6).
Dismărǫs (mi ∾) [Wgd. *dismǫrǫs* = ruhe mich aus, 42] vb. IV = mě odihnesc, mě repausez; *ca să si dismărẹscă un'ẹc* = după ce se va odihnì nițel 166.
Dispàrt vb. IV = despart (Pap.).
Dispărǫs vb. IV = sfâșiŭ (Pap. greșit *disparàsc*); *poati s-li dispărẹscă* = póte să le sfâșie. Inf. *dispărǫri.*
Dispărțǫs vb. IV = despart, despărțesc; *ĭ̧a dispărțaști* = îĭ desparte, îĭ despărțesce 53 (40).
Dispìc vb. I = despic. Arom. *disìc* (Pap.).
Dispicătură sf. = despicătură 148.
Displitès vb. IV = despletesc (Pap.).
Dispòlĭŭ vb. I = despoiŭ; *dispuĭ̧àt* = despoiat, fig. om de nimic. Arom. *dispòlĭŭ, dispuĭ̧àt.*
Disuprŭ [Wgd. *disuprǫ* 35] prep. = de-asupra.
Disupru prep. = de-asupra; *pri* ∾ = pe de-asupra 103 (63);
Di-sus adv., prep. = de sus.
Dișclìd vb. III = deschid 45 (4), 159; *dișclìs* = deschis 51 (23).
Dișclitòr sn. = rășchitor 33.
Dișǫrt vb. I = deșert; *dișǫrți* = deșerțĭ, golescĭ 62 (6).
Diștèt vb. I = deștept; *ea nu la dișitǫ* = ea nu-l deșteptă 164; *dișitàt* (Wgd. *dișteàt* 17) = deștept, deșteptat.
Diștèt adj. (Wgd. *dištét* 17) = deștept.

Dițindea adv. (v. *dețindea*) = dincolo, în a parte 144, 155. Arom. *didinde, nàparte.*
Diŭ sm. = duh, adiere, respirație. Arom. *adiĭ̧ari* (Pap.).
Dĭundi (Wgd. *dĭ̧undi* 33) adv. = de unde.
Div adj. = sălbatec 80 (389).
Divutină sf. = fiéră, animal sălbatec 142, 147.
Dizgòlĭŭ vb. I = descojesc. Arom. idem.
Dizgròp vb. I = desgrop, desmormîntez; *aŭ dizgrupară* = o desgropară 145, 147.
Doagă sf. = dógă, velință maĭ grósă, cuvertură 117.
Doàpăr vb. I. = mě razěm. Arom. *mi ndoapăr* [Pap.]
Doari (mi ∾) = mě dóre; *la doari buricu* = îl dóre inima 116 (79).
Docă n. prop. fem. = Docă; *Dòcăĭ̧ă* = a Docăĭ, în felul Docăĭ 34; ∾ *cu dirèți;* ∾ *roși,* ∾ *vìnită* = felurĭ de brodăriĭ 34.
Dodă sf. = soră maĭ mare. Wgd. 50 *dodǫ.*
Doĭ num; fem. *dǫŭ, dǫŭă, doaŭă* [Wgd. *doi, dǫauǫ,* 28] = doĭ; *an doĭ ați mẹrzi* = eștĭ un fricos 68 (138); *ĭ̧ùtnicu ăn doĭ!* 59 (14).
Dom' sm. = Domnul, Dumneḑeŭ 60 (47).
Dom-ĭ̧ertu vb. I = mě rog luĭ Dumneḑeŭ să erte, ert cu ajutorul luĭ Dumneḑeŭ; *sa-ți dom-ĭ̧iertu tatu-tu* = o să-țĭ pomenesc pe tată-tu, o să mě rog de ertarea păcatelor tatăluĭ těŭ. Arom. *dumĭ̧iertu. Dom-ĭ̧artă-țĭ!; Dum-ĭartă* = értă-l, Dómne, odihnesce-l, Dómne 57 (51); când luăm din coliva, ce se împărțesce pentru pomenirea și ertarea păcatelor cuĭ-

va, întrebuinţăm în tot-deauna expresiunea de maĭ sus : *dom-l̦iartă!* Arom. *dum-l̦iartă-l* 157.

Domcă = n. de capră 170 ($_{23}$).

Domn sm. = Dumneḑeŭ, Christ, cer; 67 ($_{137-152}$); *ţi sa zică Domnu* = ce să ḑică Dumneḑeŭ, ce-o ḑice Dumneḑeŭ 39; *să dea Domnu!* 55 ($_{8}$); *lu domnu* 55 ($_{12}$); 56, 57; *maĭ di cutru partea Dòmnuluĭ*=cu inimă bună 167; ∾ = cer 50 ($_{16}$).

Doncă = n. propriŭ de femeĭ; n. de capre 170 ($_{24}$).

Dor, pl. *dorurĭ* = dor [Wgd. 24].

Dor vb. II=dor; *baba-ŭ doari buricu* 45 ($_{1}$); doresc: *ti dor* = te doresc.

Dorm vb. IV = dorm; *dorm bùbili* 26; *za-doarmi* 69 ($_{165}$); *durmeà ca dupri ţea lantă lumi* =dormià ca de pe lumea cea-laltă, adecă mult şi bine 164 [Wgd. 37 idem].

Dosta adv. = destul 60 ($_{43, 45, 46}$).

Dọpăr [Wgd. *dọpọr* 49] vb. I=apĕr.

Doŭ num. = douĕ; *la dọŭli zọli* = a doua ḑi 147.

Drac sm.—drac 61 ($_{69}$), 69; *lucru dràculuì* = lucrul draculuĭ 166.

Drăjaŭă sf. = cọdă de topor 82 ($_{447}$), 135. Wgd. *drọžàuọ* 75, 76.

Drămònĭŭ sm. = dermoniŭ, ciur cu găurele maĭ măricele (Pap.).

Drăpès (mi ∾) vb. IV = mĕ scarpin, mĕ zgâriŭ (Pap).

Drẹzgă sf.=pădure dẹ́să; lucru plin. Arom. *lucru stupătòs*.

Drim loc. adv.=*pri drim* — pe lună plină (Pap.).

Drob, pl. *droburĭ* = ficat, drob 140, 88 ($_{564}$); *drobu alb* = plămâniĭ; *drobu negru*=ficat. Arom. *plimună* şi *hicàt*.

Drubès vb. IV=sdrobesc; dumic 75 ($_{279}$); îmbucăţesc 120; sfarăm; *drubìt scrăcăĭèşĭ* = dumicat mănâncĭ, îndopĭ 69 ($_{158}$).

Drugă sf. = ţepuş ce se pune în cep 28.

Drujdẹl̦ĭă sf. = piuă (?) 69 ($_{159}$).

Drum, pl. *drumurĭ* [Wgd. idem 24, 48] = drum, 69 ($_{160-162}$); *s-nu vrivĭască drumu* = să nu vorbẹ́scă în drum; mergênd să nu vorbẹ́scă 108 ($_{70}$); *chinisiră drumu* = porniră în drum 137; *cum amnà drumu* = cum umblà, cum mergeà pe drum 160; *şi-şi vizù di drum* = şi-şĭ vĕḑù de drum 162; *ari si-ţi da drumu* = îţĭ va da drumul 163.

Drumàc sn. = cărare, potecă.

Drumătòr sm. = drumeţ, călĕtor 155. Wgd. *drumutoru* 78.

Drumu-numùşuluĭ sm. drumul naşuluĭ, se numesce costelaţiunea *drumul luĭ Traian*, despre care se spune aceeaşĭ legendă, povestită de noĭ în lucrarea nọ́stră «*Din Literatura Poporană a Aromânilor*» pag. 812, cu singura deosebire, că laptele este înlocuit cu paie.

Du prefix la unele verbe, ca să întărẹ́scă şi maĭ mult acţiunea lor 65 ($_{84}$); *ca s-la du spẹlă*=şi după ce va fi spălat (cu desăvîrşire) 108 ($_{70}$).

Duàn sm. = şoim de munte.

Dubară sf. = complot, conspiraţie; *fẹsiră dubară* = complotară 156.

Duc vb. III. = duc 46 ($_{7}$); *si dusi*— se duse 69 ($_{164}$); *mi duş* =mĕ duseĭ; *năpòĭ-ţi că duseşĭ-ti, duşmànuli!* = înapoĭ (înapoiẹ́ză-te), că te-aĭ dus, drăguţule! 69 ($_{167}$); *vrin si dusẹsi*=cine-và se dusese 151; *si dus'ẹsiră* = se duseseră 156; *si-şi si dusẹsi* = îşĭ se dusese 158; *ama s-mi duc* = dar o să mĕ duc 135; *du-mĭ*=adu-mĭ 135; *ra dus*— s'a dus, erà dus 69 ($_{168}$).

Duchĭàn sn. = prăvălie 159.

Duchĭès (Pap.) vb. IV = îmĭ vine în minte, pricep. Arom. *aduchĭescu* (Epir).

Dud, pl. *duḑĭ* sm. = dud 28.

Dudulèţ sm. = paparudă 115 (78).

Dujdovnic sm. = salamandră. Arom. *salamendră.*

Dulàp sm. şi n. — dulap 135, 162.

Dulţi adj. = dulce 72 (235), 145. Wgd. *dultsi* 17.

Duma = n. prop. de persónă 46 (9).

Dumachin sm. = gazdă, stăpân al caseĭ, capul familieĭ 103 (63), 122; *dumachinca* = stăpâna caseĭ 123.

Dumìnică sf. = Duminecă.

Dumnizèsc adj. = Dumneḑeesc (Pap.).

Dun vb. I = adun, strîng 71 (204), 102; *ca si dunară toţĭ* = după ce se strînseră cu toţiĭ 147.

Dunari sf. = adunare, a adunà; *dunarea-viñĭurilor* = culesul viilor.

Duñĭa sf. = lume 62 (24), 69 (155), 74 (165).

După prep. veḑĭ *dupu* 163, 164.

Dupărọs (mi ∾) = mĕ rézem. Arom. mi *ndoapăr.*

Dupri prep. = de pe; *dupri lantă lumi* = de pe cea-laltă lume 73 (250), 164.

Dupu prep. = după 50 (9), 51 (20) (v. *dipu*). Wgd. *dupu* 35.

Durì — n. de cal întors 170 (25).

Durmiri sf. = a dormì, dormire (Wgd. *durmire* 14; *durmiri* 36).

Durmitès vb. I — mĕ închin (luĭ D-ḑeŭ, celor sfinte); a dormì bine de tot; inf. *durmitizari.*

Duşmàn sm. — inimic, duşman 55 (19), 69 (165-168); 138; în sens de desmierdare: drăguţ 69 (167); 138.

Duşu = fiinţă; nămilă 150.

Dùţiri sf. — ducere 84 (473).

Ḑ

Ḑ se pronunţă *dz.*

Ḑadă sf. = zadă. Se scóte din lemn de pin, brad şi juniper.

Ḑarḑaliu sm. (Pap. *ḑărḑălìn*) = zarzăr 28.

Ḑamatcă sf. = n. de pasere, care cântă fórte frumos: *ăĭ puḽĭŭ prĭumuvirèsc* = este pasere primăvĕratecă (Hma), care vine primăvara şi se duce tómna.

Ḑămbàc sm. = nume de flóre. Arom. *zămbàc.* Pap.: bólă numită la Arom. *faţi-ntr-ocḽi.*

Ḑămbufùḽĭŭ = nume de flóre.

Ḑărḑălină sf. = zarzără. Pap.

Ḑifră sf. = ciórecĭ, poturĭ 37, 120.

Ḑig, pl. *ḑigurĭ* = termin de joc copil. 90 (3).

Ḑivri = fig., ochĭ; *să aţĭ ĭeşă ḑivriḽĭ* = să-ţĭ ésă ochiĭ. Arom., se ḑice: *să-ţĭ ĭasă «ḑihìḽi», ḑihĭ*, în loc de ochĭ.

Ḑoĭcă = nume de vacă 170 (26).

E

E! interj.; *e, de!* = eĭ, de! 60 (46).

Ea pron. pers. [Wgd. ḭa 29; *aḽĭ* dat., aọ, u ac.] = ea; *la ea* = eĭ dat. 103 (63); *aḽĭ* = iĭ dat. 49 (4, 51, 17); *la lantă parti-ḽĭ si puni lupată* = la cea-laltă parte i se pune lopată 33; *nu ḽĭ-ăĭ frică* = nu-ĭ este frică 51 (19); *aḽĭ* = iĭ 51 (19, 21); *şi-ŭ* = şi o 45 (4); *aŭ* ac. 53 (37); 45 (4); *ĭa-o* = étă-o 64 (50); pl. *eali;* ac. *li* 77 (333); dat. *la.* Wgd. *ḭali*; *la* dat. *li* ac. 29.

Ecşighisès vb. IV = tâlmăcesc, explic 165.

Eftin [Wgd. 2] adj. = eftin.

Eli-alaisi = formulă turcéscă, însemnând acì: vaĭ *dómne, eĭ dómne!* 160.

Emin adv. = abiă 8 (568).
Etcă = étă 143.

F

Fac vb. III = fac; *nu fați* = nu face; *sup tini să fațĭ!* 59 (33); *si facă* 48 (15); *s-la facă* 56 (38); *ți sa fațĭ?* = ce să facĭ 57 (55); *fo!* = fă! 63 (42); *da-mĭ ti fàțiri* 60 (48); *di fàțiri... lăgară* = de limpeḑit, de curăţit argintul de aramă 30; *nu fați* = nu e bine, nu face 102 (61); di ca sa *du facă micu* = după ce va nasce pe prunc, după ce se nasce pruncul 117; *fat* = făcut 119; *ară feta ța fată* = iar fata cea născută 165; *fęta aşĭ fęsi un ficĭòr* = fata îşĭ născù un băiat 153; *an loc că ea vę fat* = pe când dânsa născuse 143; *cola ea fęsi un iļĭŭ* = acolo ea născù un fiŭ 142; *si fęsi saibu pri ĭel* = se adresă luĭ logofătul 156; *că-şĭ vęŭ fat un mic lupcĭàc* = căcĭ îşĭ născuseră un puiŭ de lup 161; *amĭ si fați* = îmĭ pare 164; *ari fat* = a fost 162 [Wgd. 45].
Fachìr adj. = sărman, sărac 62 (39), 142.
Fag, pl. *fazĭ* = fag.
Falcă sf. = falcă.
Fară [fọr, făr] prep. = fără 145.
Faşă sf. = făşie cu care se légă pruncul în légăn, şi care Arom. se ḑice: *faşĭe* 122.
Fat = fapt 88 (577).
Faţă sf. = faţă [Pap.].
Fàţiri sf. = facere; nascere 116.
Fălès [mi ∾] = mě fălesc, mě laud [Pap.].
Fămęļĭă sf. = familie, copiĭ 59 (6-8), 61 (71), 69 (170), 145 [Wgd. *fumęļio* 4].
Făntonă sf. = fântână 149.
Făr prep. = fără 50 (14). v. *fọr*.
Făràş sn. = făraş 31. Arom. *fărasi, fraşe*.
Fărcĭọs vb. IV = sforîiŭ. Arom. *hîrbulescu* [Pap.].
Fărină sf. = făină 105 (66).
Fărti = cuvînt apelativ cu care chémă cumnatele pe cumnaţĭ, în loc de a-ĭ numi numaĭ pe nume: *fărti Noe! vìn coà* [Pap.].
Fărtàt sm. = fărtat; *fărtati* = prietine, amice 127. Wgd. *furtati* 49.
Fărtăţiļĭă sf. = frăţie de cruce. Arom. *fărtăţiļie* [Pap.].
Făsùļĭŭ sn. = fel de fasole; ∾ *gras* = fasole ţucără.
Fes sn. = fel 102 (61).
Fet vb. I = fět; aļĭ si fitọ *bou* = i se fĕtă boul 63 (33).
Fęmin adj. = femenin [Pap.] 156.
F'ęmină adj. = femenină 69 (172)
Fętă [Wgd. *fęto* 4] sf. = fată.
F'etişcă sf. = fetiţă [Pap.].
Fęric vb. I = (feric) încalţ, potcovesc; te lucrez, te calomniez 70 (174).
Ficĭòr sm. = fecior, băiat, 170 (173), 162.
Ficĭurèl sm. = băeţaş [Pap.].
Ficĭuręmi sf. — feciorime [Pap.].
Filęn [tk.] = cutare 144.
Filia sf. = felie 35.
Fină = n. de căţeă 170 (27).
Firès (mi ∾) vb. IV = mě feresc, mě păzesc [Pap.].
Fitèsc adj. = de fată; *an fitęscă rubă* = în haină de fată 156.
Fitişoarcă sf. = fetiţă [Pap].
Fiŭ sm. = instrument servind argintarilor 30.
Flămùnd adj. = flămând 82 (438), 148. Wgd. *flọmùnt* 28, 49.
Flămundęţă şi **flămăndęţă** sf. = fóme, flămânḑire.
Flămundòs adj. = flămânḑit, flămând [Pap.].

Flămunḑǫs vb. IV = flămânḑesc.
Flingiàn sm. = céșcă (de cafeà) 122.
Floari [Wgd. *floare* 23] sf. = flóre.
Foali sm. = foale 58 (4); *doĭ foḷiurĭ* 149; *foali di suflari* = foale cu care se suflă; ∾ *di răstupiri răzintu* = foale de topit argintul 30; ∾ = burtă, pântece 66 (104), 81 (415); la *dărară foali* = a bate rĕŭ pe cine-và 70 (172); *ăḷĭ spărsèșĭ foàlili* = (fig.) îl îndopașĭ cu mâncare 70 (178).
Foàrfiţĭ sf. pl. = fórfecĭ 30, 45 (4).
Foc sn. = foc 50 (11, 12), 51 (21), 83 (459); *nu putù să-șĭ ţǫnă focu pri buric* = nu putù să se stăpânéscă, nu putu să-șĭ ţie focul pe inimă 163.
Fòrtumă sf. = funie. Arom. *fòrtumă* 79 (360).
Fǫr prep. = fără; *fǫră-di, fǫr-di* [Wgd. fǫrǫdi, fǫrǫ 34] = fără de.
Frasim sm. = frasin 33 Brw.
Frasin sm. = frasin 28, 32. Arom. *frapsin.*
Frati sm. = frate 47 (7), 53 (30) [Wgd. *frate, frats* 11; frati, fratsi 22].
Frăcĭǫs v. *fărcĭǫs.*
Frășcăĭès vb. IV = scutur, bat pe ce-và, ca să se scuture praful saŭ alt-ce-và de pe el 138.
Frec vb. I. = frec, trag pe cine-và, când e rĕcit.
Frenc pl. *Frenţĭ* = Frances, European 152.
Fricá sf. = frică 51 (19), 70 (180, 181). Wgd. *frikǫ* 34.
Friel sn. = fluer 159.
Frig vb. III = frig; *s-la frìzim* = să-l frigem 160, 62 (17); *fris* = fript. Wgd. *fripš* 39, probabil să fie greșélă în loc de *friș* = fripseiŭ, cum se aude în Meglenia și cum de altfel găsim tot la Wgd. 17.
Frig [Wgd. *frik* 24] = frig; *faţi frig* = face frig, este frig.
Frigurĭ sn. pl. = frigurĭ; insectă din ordinul crepusculorilor, numită, dacă nu mĕ înșel, sfinx, cap de mórte. Arom. *hĭavră.* Se crede, că cine este apucat de frigurĭ, spre a se scăpà, este bine să prinḑă acéstă insectă și să-ĭ scuipe în gură, după care fapt frigurile îl vor părăsì [Pap.].
Frimìnt vb. I = frămînt, fac pâne. Pap.
Frǫn sn. = frâŭ. Pap. greșit *frăn.* Wgd. *frǫn* 6.
Frǫng vb. III = frâng; *Nă za frǫnsim un'ęc* = ne-am răfuit, certat niţel 70 (182), *frǫnḑi-ţi gușa di oà* = rupe-ţĭ gâtul de acì! adecă: du-te dracului! 59 (17). Wgd. *frǫnt, frǫnš* 18; Pap.
Frunḑă sf. = frunză 70 (183), 152. Wgd. *frunzǫ* 11.
Frunti sf. = frunte 86 (530), 108 (70).
Ftari pr. neh. = atare 103 (63), pl. *ftǫrĭ.* Wgd. *tari, tǫri* 65.
Fucĭǫs vb. IV = sforăiŭ. Wgd. *futšǫs* = ich schnarche 42; vedĭ *fărcĭǫs.* Arom. *hărchĭescu, hărbulescu.*
Fudùl adj. = fudul, lăudăros [Pap.].
Fufutès vb. IV = [cuv. onom.] a ţîșiì [= despre foc 97] (41).
Fug vb. IV = fug 33; *fuzi casă* = se duce acasă 115 (79); *ĭępa fuzi* 45 (2); *fuĭ!* = fugĭ! 67 (110), 69 (153), 169.
Fugatu sm. = fugitul 76 (311).
Fugă sf. = fugă, plecare 83 (459), 117, 123.
Fuḷĭòr, pl. *fuḷĭoàră* = fuior, lână de tors. Arom. *fuḷĭòr* 38; fig. minte.
Fum sn. = fum 47 (13), 50 (14, 16).
Fum vb. I = fumez, fumeg; *la fumàŭ* = le erà frică; nu cutezaŭ 70 (184).

Fund sn. = locuința de érnă destinată vitelor 40; ∾=fund: *an fundu lu mari*=în fundul, în adâncul mării.
Funi [Wgd. 65] = funie.
Funĭàr sm. = care face funiĭ.
Funĭă sf. = funie 84 (493), 148.
Fur sm. = fur 70 (186, 187).
Fur vb. I = fur, a furà 74 (260) 165; *furàt* = furat 84.
Furcă sf. = furcă 32; pl. *furți* 31.
Furculiță sf. = furculiță 31.
Furiḷĭ s. pl. = constelațiunea: ursul mare, carul mare.
Furiḷĭă sf. = furt, hoție, hoțĭ mulțĭ; *mari furiḷĭă-ĭ la noĭ* = mare hoție e pe la noĭ, suferim mult de hoțĭ.
Furlină sf. = galben, monedă de aur, pl. *furlìnĭ* 126. Arom. *flurie.*
Furlǫc sn. = furt, hoție [Pap.].
Furnă sf. = cuptor 138.
Furnigàr sm. = furnicar, loc plin de furnicĭ [Pap.].
Furnigă sf. = furnică 70 (185); pl. furnizĭ. Wgd. *furnigǫ, furnìs* 11.
Furnofcă adj. = de cuptor; *lupǫți furnòfți* = lopețĭ de cuptor 31.
Furtună sf. = furtună, vijelie; fig. miserie [Pap.].
Fus sn. = fus 32; *fusi* pl. = vergelele de la răsboiŭ; cârligele cu carĭ se împletesc ciorapiĭ; *fus di rudàñĭŭ* = fus de cicric; *fus-di-ĭer*=fusul de fier de la móră.
Fusu-bàbăḷĭă = fusul babeĭ, nume de plantă.
Fustàn sn.=Arom. fustanelă 114 (75).
Fuștĭ s. pl. = Vergele, bețișóre de la răsboiŭ 32; cârligele acele de împletit ciorapiĭ 102 (62), 103 (63).
Fùștinĭ = n. de orășel în Meglenia de jos, locuit de Turcĭ și Bulgarĭ turcițĭ 158.
Fut vb. III = fut 136, 137.

G.

Gad. pl. *gaƺĭ* = paiŭ. Arom. *șiḷĭe*; *añĭ antrǫ gad an ŭocḷĭu* = îmĭ intră gunoiŭ, ce-và în ochiŭ (Pap.).
Gaĭdă sf. — cimpoiŭ 114 (75); *mi dăràĭ gaìdă* = m'am făcut cimpoiŭ, adecă: m'am săturat bine de tot 70 (159).
Gaĭgur sm.=pasere din ordinul răpitórelor, galbenă, de mărimea unuĭ cocoș.
Gailè sf.=grijă, mâhnire, întristare; *că-ĭ mult an gailè* = că-ĭ tare întristat 142; *ḷĭ-ăĭ buricu an gailè*= îĭ este inima întristată 144, 146.
Galbin adj. = galben 70 (190). Wgd. 28.
Galicĭuni [Wgd. *galitšuni* = Verhätschelung 15] sf. = desmierdare.
Gañĭ = ? 50 (13).
Gard sn. = Gard 106 (67); *că gàrdurli raŭ amplititi* = căcĭ gardurile eraŭ împletite 151.
Garș, fem. *garșă* adj.; *capră garșă*= capră pestriță, care este négră și are pete albe, orĭ albă cu pete negre 170 (28).
Gàură, pl. găurĭ, sf. = gaură 54 (42); *găurĭ* = celule de albine 27. Wgd. Hölle 4.
Gaz sn.=gaz, petroleŭ 51 (14), 52 (31).
Gădès vb. IV = *mi gădiĭ an ŭocḷĭu*= îmĭ intră paiŭ (gad) în ochiŭ. Pap.
Gădúñĭŭ sm. = gutuiŭ (Pap.). 28.
Găduñĭă sf. = gutuie (Pap.).
Gălbinari sf. = gălbinare; bólă de inimă cu același nume.
Gălbinicĭòs adj.=galben; suferind de gălbinare; om șubred, neputincios.
Gălbinùș sn. = gălbenuș.
Gălcĭavă sf. = gâlcévă 161.
Gălès vb. IV = desmierd; *gălìt ficĭòr* = copil desmierdat.

Gălętă sf. = gălétă 31.
Gălicĭuni sf. = desmierdare.
Găḽină sf. = găină 51 (17); *di găḽińi aḽĭ ăĭ frică* 51 (19). Wgd. *gǫḽinǫ* 5.
Găngăĭès vb. IV = gângăvesc, a fi gângav [Pap.].
Gănsàc sm. = gâscan, gânsac.
Gărb v. *grăb.*
Gărbès vb. IV = tund oile la gât, pântece şi códă. Arom. *suiḽièd.*
Gărbovă adj. = gârbovă, cocoşată 165.
Gărdină sf. = grădină 141.
Gărguḽĭcă — ulcior cu gura strîmtă [Pap.].
Gărnaţă adj.—de grâŭ; *pugacĭă gărnaţă* = plăcintă de făină de grâŭ 120; *faţi muma-sa maĭ multi pǫńĭ gărnǫţĭ* 103 (83).
Gărnişór sn. = porumb 25; ∾ *alb*, ∾ *galbin*, = felurĭ de porumb 25, 152.
Gărnùţ sn. = bubă 59 (28). Wgd. *gǫrnùts* 24.
Gărtlàn sn. = gâtlej [tk. gîrtlàk].
Găsèlniţă sf. = omidă, găselniţă.
Găvană sf. = farfurie [de lemn, care se astupă fórte bine cu capacul 34. Arom. *cărnìcĭŭ* ; *pidupinac* (Epir).
Gătùńĭŭ v. *gădùńĭŭ* 28.
Găzetă sf. = monedă veche, falsă, de metal fără valóre 91 (8).
Ghĭarmi sm. = verme 51 (18); *ghĭarmi ţe taḽĭă* = fel de verme. Wgd. *ghḽarmi* 8, 19.
Ghĭaspi, pl. *ghĭespĭ* = vespe 81 (438). Wgd. *gḽaspi, gḽesp* 19, 8.
Ghiaţă sf. = vieţuitóre 51 (19); viéţă 70 (191). Wgd. *gḽatsǫ* 19; *niţi ună ghiaţă* = nicĭ o fiinţă 166, 160.
Ghiazmă sf. = apă sfinţită 120.
Ghidi —măĭ; *ghidi ampiràtuli* = măĭ împĕratule! 150.
Ghiès vb. IV = înviez, vieţuesc, trăesc 66 (96). Wgd. *gḽiès* = vieţuesc 19, 42.
Ghĭesă adj. = capra de colóre négră şi vărgată cu roşu la burtă; *capră ghĭesă* [Pap.] 170 (39).
Ghigór sm. = piétră porósă, găurită de plóie.
Ghinghiaru sm. = spin măgăresc 139.
Ghinghìr sm. — nume de plantă cu spinĭ; place mult măgarilor [Pap.]
Ghioàră sf. = vioreà 88 (583).
Ghĭoĭa adv. = óre 74 (271). [tk. pers. *ghĭoĭa*].
Ghiòn sm. = n. de pasere. Arom. *ghĭon* 95 (39). Cântă duios şi nóptea chiar, şi se spune că-şĭ chémă pe frăţiorul sĕŭ.
Ghĭor = n. de plantă, fel de viorele.
Ghĭorghi n. prop. = George 58 (39).
Ghipt sn. = vipt, grâne, cereale 47 (10), 138. Wgd. *gḽipt* = Nahrung 17, 19.
Ghirdàn sn. = colan [Pap.].
Ghiŭ adj. = viŭ, sănătos; *să iă ghiŭ micu* = să fie sănătos micul 56 (27-29), 55 (6,17) 57 (44, 49, 50), (58); *mi măncàŭ cola ghiŭ* = mĕ mâncaŭ coleà de viŭ 162. Wgd. *gḽiu* 19; *ghiă* [pronunţă: *ghĭiă]* = vie, sănătósă 49 (4), 54 (41); *baclă ghĭiă* = favă crudă, nefiértă 159.
Ghiulèţ = viuleţ 54 (41).
Ghĭulizara = n. propriŭ 146-151.
Ghĭupc sm. = Ţigan; fem. *ghĭupcă*; pl.m. *ghĭupţĭ*, fem. *ghĭupchi* [Pap.]. 51 (17), 52 (30), 70 (193), 47 (11).
Ghĭupc sm. = pasere din ordinul cornirostelor, de colóre ţigănéscă.
Ghĭupcă sf.—cleşte maĭ greoiŭ, maĭ măricel 30.
Gĭadeĭă sf. = şoseà 167.
Gĭam sn. = giam. Wgd. pl. *dźamurḽ* 19.
Gĭambùş sn. = petrecere, chef ; *îşĭ*

dărară gĭambùş = făcură chef, petrecură 151; *cu gĭambuşurĭ* = în petrecerĭ 142.

Gĭamiă sf. = moschea 67 (111).

Gĭanăm = dragă, frate; măĭ; *aĭdi gĭanăm zonă-Ghĭulizaro, nu darĭ vrin contic* = aĭ fă (dragă) ḑînă Gh., nu cânţĭ, nu începĭ vre-un cântec 145; *bun aĭ gĭanăm*=bun e frate 77 (312). [tk. gĭan = suflet].

Gĭangalòţĭ s. pl.=instrumente 89 (38); *gĭangalòţĭ di agru* = unelte de agricultură 103 (63).

Gĭavair sn.—giuvaer, diamant [Pap.].

Gĭavara-gĭuvara = 70 (193).

Gĭăngăràş m.=clopoţel. Wgd. dżongoraŝu 74 = Schelle.

Gĭăngărès vb. IV = rĕsun, sun din clopoţel, dintr'un instrument órecare, 128.

Gibădàn sn. = fel de haină, fel de vestă. Arom. *gimăndane* 37.

Gibărdisès vb. IV=îndestulez; *şi belchi si gibàrdisescă di tamachĭărloc* = că doar s'o îndestulà de lăcomie 138.

Gĭep sn.=buzunar 115 (79), 164. [Gepgeib tk].

Gigi-migi = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.

Gĭncu adj. = nepricopsit 89 (92).

Gĭumăndani [Wgd. *dżumondani* 19] sf. = Jacke von Wolle, Art von Weste.

Gĭuvàp sn. = rĕspuns 157.

Gĭuvara = 70 (193).

Glas sn. = glas, voce 53 (89), 144; *din un glas* = într'un glas 160.

Glesnă, pl. *glesni*=glesne 70 (194), 145.

Glicĭcă sf. = nume de flóre albă, pl. *glicĭchi*.

Gligusìt adj. =lustruit; *verdi gligusìt* — uns cu verde, după cum se obicĭnuesce a se colorà ólele saŭ ulciórele pe din afară, ca să fie maĭ resistente 117. (Nu sunt sigur, dacă cuvîntul este *gligusìt* şi nu cum-và *gligusìt*.)

Glistă sf. = panglică, de care suferă uniĭ ómenĭ în stomach.

Gloabă [Wgd. *gloabo* 11] sf.=glóbă, amendă.

Glog, pl. *glojĭ* = spin cu ţĕpuşele marĭ cât un deget.

Glubaf [Wgd. 28] = prost.

Glnscă sf.=cirésă albă, necóptă 61 (6).

Gliată sf.=instrument de făcut găurĭ maĭ marĭ la samar 31.

Gliăş = ?, 30.

Gliég sn. = pămîntul cu care se lustruesc vasele de pămînt, ca să devie consistente.

Gliem sn. = ghem; pl. *gliemurì* şi *glemi* [Pap.].

Glieţ sn. = ghiaţă 61 (6); *si flo ca pri gol glieţ* = a înşelà, minţì pe cine-và 70 (196).

Glindă sf. = ghindă [Pap.].

Glìndnră sf.=bólă, umflăturĭ la gât; provenite din rĕcélă.

Gliubinic sm. = pâne necóptă bine. Arom. *glìciŭ* [Pap.].

Gnoĭ sn. = gunoiŭ 59 (30), 136.

Goală adv. — numaĭ 87 (538).

Gogu adj.=prost 89 (99); nume propriŭ; *di lu Gogu* = flécurĭ, mofturĭ 71 (196).

Gol, fem. *goală* adj. = gol, neînvelit 67 (118); nud, în piele; *gol-gulişàn* = în pielea gólă. Pap.; *gol ca di mumă fat* = sărac de tot. Pap. Wgd. *gol*, pl. *golĭ* 13.

Gòrniţă, pl. *gorniţĭ*=pĕr tomnatec, sălbatec 28. Arom. *gorţu*; fructul acestuĭ pĕr.

Goți = n. propriŭ de pers. 66 (107).
Gozbă sf. = petrecere, banchet (convivium); *gozbă aşĭ vẹŭ,* = aveaŭ banchet 161.
Gọscă sf. = nume de flóre.
Graĭŭ pl. *graĭă* şi *graĭurĭ,* sn.=vorbă; subdivisiune a *jirẹghĭăĭ* 32; firele de la răsboiŭ: *graĭurĭ.* (Pap.).
Granciu = hârb, ólă próstă 71 (197).
Gras adj. = gras 80 (384).
Grăb sn. = spinare, şira spinăriĭ 107 (68).
Grăbăĭès vb. IV = sgâriŭ, sgâriŭ cu unghiile.
Grăblă sf. = putină mică 31.
Grăblàr sm. = lucrător de *grăbli.*
Grădinàr (şi gărdinàr) sm. = grădinar 163.
Grămadă sf. = grămadă 54 (41).
Grănciàr sm. = olar 71 (197).
Grănişòr (v. *gărnişòr*) = porumb 115 (78).
Grăpcĭoană sf. = gropița de la céfă. Arom. *gurvĭță.*
Grătlàn sm. = gâtlej 59 (98), 154, vedĭ *gărtlàn.*
Grățăĭès vb. IV = sgrînțiŭ [Pap.].
Grăŭvină sf. = nume de plantă.
Greŭ adj. = greŭ 71 (198). Wgd. 27; pl. *grelĭ.*
Grẹŭă adj. — greà; însărcinată 116.
Grindă şi **Grindi** sf. = grindă 71 (199), 141. Wgd. *grindọ,* pl. *grins* 23.
Grìndini sf. = grindină; *mẹrzi grìndini*=bate piétră; *să mẹrgă grìndini pisti tini* = aĭ să fiĭ bătut 71 (200); *di țea oà mirzeà grìndini*= de aceea cădeà grindină acì 156. Wgd. 45.
Gripès vb. IV =asmut, daŭ drumul, năpustesc [cânele, ogarul etc.] 105 (65), 168, 169.
Grişọ̀s vb. IV = greşesc 62 (12); *grişọ̀t* = greşit 154; *nu si grişaşti* 68 (672).
Grişoană sf. = n. de plantă.
Grivu = n. de câne 170 (31).
Groapă sf.=grópă. Wgd. *grọapọ* 11.
Grob sn. = mormînt; pl. *groburĭ* = cimitìr 103 (64), 152; *grobu-lu-Domnu*=mormîntul Domnuluĭ (Christ) 162, 163. Wgd. *grop, gróburĭ* 24.
Gros adj. = gros; prost; *an gros toarți* = lucréză prost; vorbesce mitocăniĭ 71 (201); *uzọ̀ră un glas gros* = audiră o voce bărbătéscă 166.
Grọn sn. = grâŭ; *grọn şutàrc, grọn ciclăzàt, grọn usatcă* = felurĭ de grâŭ 25, 71 (202). Wgd. *grọn 16, grọn* 14.
Gruŭnès (mi ∾) vb. IV = mĕ sleesc de puterĭ, din causa bătrâneţelor; *gruŭnit* = sleit [Pap.].
Gudès vb. IV = lovesc, nimeresc. Pap.; *ca cum vẹ gudìt din dijoasa lumi* = cum hotărîse din lumea de jos 150.
Gugă sf.=puiŭ (obiect de joc copilăresc). Arom. *fiĉiŭ, fij* 71 (203), 91 (9).
Gugufcu sm.=fel de turtureà (trăesce în oraş) 46 (7).
Gulastră sf. = corastră. Arom. *culastră* (Epir), *curastră.*
Gulùb sm. = porumbel 51 (27), 140.
Gulişàn adj. = gol, gol de tot. Pap.
Gunès vb. IV. = gonesc 64 (66); *tucu să-ŭ guniți* = ci să o goniţĭ, să o daţĭ afară 142; *gunès* = grăbesc, 76 (305), 85 (497); *nafară la gunẹşti*= îl scóte afară 107 (69).
Gură sf.=la Huma numaĭ însémnă: *gura* omuluĭ, a vitelor; în colo se dice: *rost,* pentru gura omuluĭ şi a vitelor; se dice însă: *gură di răzbòĭŭ* = gura răsboiuluĭ; *gură*

di oală = gura óleĭ; *gura di făntǫnă, gura di vali* etc.; *gura di tufèc* = gura pusciĭ 152, 129.
Gurgulàș sn. = pietrele carĭ servesc la jocul «în cincĭ pietri.» Arom. *cu abeàlile, cu cutumàḑili* (veḑĭ: Din lit. popor. a Arom. de Papahagi, p. 168, descrierea acestuĭ joc). Pap.
Guridă sf. = aguridă. Pap.
Gurlès vb. I = grohăiŭ; *porcu gurlęză*, porcul grohăie. Arom. *gurlèḑŭ*.
Guscăĭès vb. IV = gudur; *cum si guscăĭàŭ* = cum se gudurаŭ 164.
Gust, vb. I = gust, mănânc; *nu-l̦ĭ si da să gustă* 102 ($_{61}$).
Gustès vb. IV = ospĕtez 160; *di si du gustęscă* 119. Wgd. *gustès* 50.
Gușă sf. = gât 46 ($_{7}$), 59, 71 ($_{104}$).
Gușnès vb .IV = a luà de gât; *Iel si lăgò, aŭ gușnì și cătară să si sărută* = El alergă, o luă de gât și cătară să se sărute 164.
Guștir sm. = șopârlă 88 ($_{559}$).
Guștiriță sf. = șopârlă. Pap.
Gutfès vb. IV = gătesc 160.
Guzòv = trandafir 81 ($_{431}$).

H.

Hahă! interj = eĭ, eĭ (rîs) 153.
Hă! interj. = eĭ! așă!
Hi! = interj. 148.
Hit = gr. χίτα 30.
Hristo (Wgd. 30) = Crist.

I

I! interj = *i!* 150, 84 ($_{475}$).
I = fie-care; *i zuǫ*. Wgd. 19, 30.
Ĭa = iată, iacă; *ĭa-la ampiratu vini* = étă-l împĕratul venì 151, 64 ($_{50}$), 159.
Ĭa = saŭ; 65 ($_{71}$), 82 ($_{437}$); *ĭa mor ĭa ti ndirèg!* = saŭ mor, saŭ te dreg, te regulez! 57 ($_{3}$).
Ĭadeț = osul iadeș de la paserĭ; obiceiul de a se prinde iadeș.
Ĭàdiră sf. = iederă. Wgd. *i̯adirǫ* = Epheu.
Ĭanicĭàr sm. = ianicer; om rĕŭ (Pap.).
Ĭară [Wgd. *i̯arǫ*, *i̯are* 4, 8 = Eisenfessel]. Arom. *hĭare*, fel de lacăte, carĭ se pun vitelor la picióre, ca să nu se pótă depărtà.
Ĭarbă sf. = érbă 50 ($_{11, 12}$), 64 ($_{50}$); *ari ĭarbă si za paștim?* = există nutriment 71 ($_{105}$), 166; fig. pâne 89 ($_{6}$). Wgd. *i̯arbǫ 8, i̯arburi̯* 24.
Ĭarnă sf. = érnă 117. Wgd. *i̯arnata* 34.
Ĭavi = étă 149. Arom. *ĭavea-ŭ* = iată-o (Avela).
Ĭavur sm. = nume de arbore în felul paltinuluĭ, laur.
Ĭazuvèț sm. = vezure, bursuc.
Ibanlòc sn. = străinătate 140.
Ibrìc sm. = ibric (ulcior de aramă).
Ic sm. = smochin 28, 163.
Ică sf. = smochină 163. Wgd. *ikǫ* 19.
Ichìm sm. = doctor 165.
Icĭ adv. = de loc 104 ($_{84}$).
Idanàc sm. = instrument cu care se lucréză inul 34.
Idol, pl. *idolĭ* = statue veche 20.
Idvam adv. = abià 147, 168.
Ĭe pron. neh. = fie-care; *ĭe-dimnęța* = în fie-care diminéță 120. Wgd. *i, ie* 32.
Ĭed, pl. *ĭezĭ*, fem. *ĭędă* = ed. Wgd. *i̯et* 8.
Ĭeftin adj. = ieftin 64 ($_{62}$).
Ĭej sm. = ariciŭ (În Oș. ariciŭ).
Ĭel pron. pers. = el 70 ($_{106, 107}$). Wgd. *i̯el* 5, 8, 29; *l̦ĭă, l̦ĭ*; *al̦ĭ* = îĭ Dat. 46 ($_{7}$); *ăl̦ĭ* = îĭ, i; *la* Ac. = îl 62 ($_{9}$), 46 ($_{1}$), 33, 47 ($_{13}$); pl. *ĭel̦ĭ* = eĭ 145; *la*

Dat. pl. *a lor* 70 (184); *l̦ĭ* 48 (15), *l̦ĭa* = îĭ Ac. pl. 53 (40). Wgd. 29.

Ĭelă sf. (Pap. greşit *ĭel̦ĭă*) = nume de arbore de munte, fel de brad.

Ĭerĭ pron. neh. = fie-care; *ĭer-sęră* 120, *ĭerĭ-zuŭă* 78 (355). Wgd. *ieri* 7, 33; *ĭer-ţe* = orĭ-ce, verĭ-ce 146; *ĭer-cari* = orĭ-care.

Ĭer sn. — fier 47 (12). Wgd. *ier* 4, 8.

Ĭeràr sm. = fierar 29.

Ĭerb vb. III — fierb 106 (68); *ună oală ĭarbi* = o oală fierbe 49 (8); *ĭarbi şi mănancă* = fierbe şi mănâncă 162; *şi să-l ĭarbă* = şi să-l fiérbă 148; *ĭert* — fiert 80 (386). Wgd. *ierp* 8, *ierbe* = fierbe 8, *ierš* 39.

Ĭeripĭ pl. = aripĭ; *şiştaţil̦ĭ cu ĭeripĭ* = baniĭ cu aripĭ, fel de brodărie 34.

Ĭes vb. IV — es 51 (17), *işǫ̀* = eşì, a eşit 53 (391); *işǫ̀ţĭ!* = esiţĭ! 75 (288).

Ĭępă sf. = épă 45 (2), 49 (4). Wgd. *iapǫ* 8.

Ĭęşli sf. = aşchie, gunoiŭ 106 (68), 163.

Ĭęsli sf. = esle; 166; *ţela di la ĭęsli* = cela de la esle, adecă măgarul 71 (208).

Ignàt = sfîntul Ignat 71 (209).

Ihtibăròs adj. = măreţ, cinstit, onoratul 53 (39).

Ili conj. = saŭ 33, 116.

Ìliliga = formulă de joc copil [Pap.]: *ìlilìga, pipiliga, dumuzare, ducutare, vaĭ stram, drogumàn, cilipìĭa, rusu lìĭa, tam beg.*

Il̦ĭŭ sm. = fiŭ; *il̦ĭŭ* = fiul 50 (15). Wgd. *ili* 12.

Il̦ĭă sf. — fiică. Wgd. *iliǫ* 4.

Imìt adj. = îmbolnăvit 109 (70).

Inàt sm. = necaz [Pap.]

Incă sf. = craniŭ; crescet [Pap].

Ìnimă sf. = inimă (numaĭ la Huma, ceĭ-lalţĭ ḑic *burìc*).

Ĭo pron. pers. [Wgd. *ioŭ* 4, 29] = eŭ; *amĭ* Dat 49 (3, 6), 50 (10, 11, etc.); *mĭ* = îmĭ 45 (3), 50 (9); *mini* = mine Ac.; *mi* Ac.; *la mini* — mie 47 (13).

Ĭoc = nimic, praf 59 (12); 60 (48); *ĭoc s-la fac* = să-l nimicesc 151.

Ĭovìr adv. = în cotro [Pap.].

Ĭongĭă sf. = nume de plantă, ce servesce ca nutriment pentru porcĭ.

Ir sn. = fir, aţă; *ìrili* = firele 71 (210-212); iri = subdivisiunea *gràĭuluĭ* 32; fig. fiorĭ.

Irbiţă = potârniche [Pap.].

Iri sf. = a fi, fire; *şa da-ni ver iri* = aşà dare-ar să ne fie 55 (13); *iri ghiŭ!* — fiĭ sănătos (fire-aĭ sănătos)! *iriţĭ ghiĭ!* = fiţĭ sănătoşĭ (firea-ţĭ sănătoşĭ)! 55 (13); *ună aspră-ŭ fost* 65 (70); *să-lĭ iă frică?* 74 (261). Wgd. *ire* = esse 43.

Iribìtă sf. = potârniche.

Iripàt adj. = aripat, înaripat; *trapnă iripată* = perucă aripată, cu aripĭ 35; n. de capre, de oĭ 171 (32).

Irlìri; *l̦ĭępuril̦ĭ si irlès* = epuriĭ se mârlesc (numaĭ de epurĭ).

Irmènĭ = Armenia 152.

Irmilòţĭ pl. = irmilicĭ 121.

Isàp sn. = socotélă 80 (328).

Iscăzùt adj. = slab, scăḑut, sărac, prăpădit [Pap.].

Iscră sf. = scânteie.

Isprimìnès vb. IV = premenesc; *mi* ∾ = mĕ premenesc 102 (63), 124.

Isticărli adv. = într'adins 119.

Ìsticli adv. = într'adevĕr 164, 166.

Ìstina adv. = adevĕrat 163.

Istum adv. = tocmaĭ 166.

Isufeu = ? 46 (7).

Işalah! = (urare turcéscă) 60 (56).

Işǫri sf. = eşire; *vę di* ∾ = eră să se prăpădéscă 72 (214).

Itru sm. = hâtru; viclean, deştept,

șiret; *itră cum ra* = șirétă cum erà 163.
Iŭ = sunt; *di țea iŭ lisiță*=de aceea sunt vulpe 136, 137; inf. *iri*=a fi.
Ĭŭbăr adj. = prost 72 (215).
Iudă = Iuda, trădător 78 (216, 217).
Ĭun' adv. = unde 82 (422), 33, 153.
Ĭundi adv. = unde 50 (11, 12), 72 (218); *di ĭundi ș-nu* 78 (341). Wgd. *įundi* 4.
Ĭundi-va adv. = unde-và 164.
Ĭuzganu sn. = plapomă 72 (219).
Izbàt vb. = respir; *si izbati ăn curộn*= respiră repede, cu greŭ 107 (69).
Izdrailĭiŭ sm. = înger 72 (43).
Izìn sn. = voe (v. izŭn) 168.
Izmetur vb. I = mătur 120.
Izmẹni (v. *zmẹni*).
Izmichĭàr sm. = servitor 142, 145.
Izminușcă sf. = ismenișóre [Pap.]
Izrușộs vb. IV = înroșesc, colorez în roșu.
Izùn = voe, permisiune 162.
Izvìnt vb. = svînt, a bate vîntul.
Îļĭ = îĭ dat. de la *ĭel, ea* 65 (73).
În prep. = în (Oșanĭ) 77 (323).
Întru (v. antru) 110.
Îra (v. *ară*) 136, 137.

J

Jacă = n. de câne 171 (83).
Jalcă [Wgd. *žalkọ* 50] sf. = bróscă țestósă.
Jaļĭŭ sm. = necaz, durere 71 (202); *să moară di jaļĭŭ* = să móră de durere 142.
Jar sm. = jar, cărbune aprins 72 (222).
Jăgoaļĭă = nisce țepușe de lemn de corn, carĭ servesc a fixà jugul, ca să nu ésă din capul boilor, după ce sunt înjugațĭ 89 (8).
Jălès vb. IV = jelesc 66 (88); *jilès*. Pap.
Jărộs vb. IV = ard la jar, prăjesc.
Jegaviță sf. = urechelniță. Arom. *gugĭufoàrtică*.
Jeļĭcă sf. = bróscă țestósă 74 (263).
Jilindrèț = parte din corpul găiniĭ.
Jimi prep. = pe 51 (nota 1).
Jimitati = jumătate 54 (43, 44), Wgd. *žimitati* 18.
Jir = ghindă. Pap.
Jirẹghĭă sf. — împărțélă de tort 32.
Jirẹșcă sf. = semn, linie (gaură la joc copil. 90 (9).
Joc vb. I = joc; *cọñĭ amĭ joacă an foali* = cânĭ îmĭ jócă în burtă: a avé fóme îngrozitóre 66 (104); *mi joc* = mĕ joc: *nu fați să si joacă* 102 (61); *să ti joțĭ* = să te jocĭ 164. Wgd. *žok* 18.
Joc sn. = joc; *jocu-n gàură* = jocul în gaură, n. de joc copil. 91 (8).
Joĭ = Joĭ.
Joĭcă = nume de vacă 171 (34).
Jos adv. = jos 77 (323), *că fẹta ra maĭ pri jos* = căcĭ fata erà maĭ pre jos 162; adj. *joasa bis'ẹrică* = biserica de jos. Wgd. *žos* 18, 33.
Judèț sn. = judecată; tribunal. Pap.
Judic vb. I = judec; *să si jùdică* = să se judece 140.
Jug sn. = jug 51 (20),
Jugastru sm. = nume de arbore, numit și *brẹst* 28.
Junc, pl. *junțĭ* = junc 156.
Juncàcĭŭ dim. luĭ *junc*. Pap.
Jung vb. III = ajung; *nu pot si jungă* = nu pot să se ajungă; *nu pot si jùndiri* = nu se pot ajunge 54 (46); *și ca junsi cola la ampiratu* = și dacă ajunse acolo la împĕratul 142; *cọn nu jundi un minciunòs* = când nu e destul un mincinos 151, 72 (220), Wgd. *žunš* = ajunseĭ 39.
Jungļĭu vb. I = înjunghiŭ, taiŭ 68

(150); *că la jungl̦iari* 100 (63). Wgd. žungl̦u 18 = schlachte.

Juni adj. = tînĕr, voinic, vitez 74 (357), 153; *că tu fost-aĭ maĭ juni* = căcĭ tu aĭ fost maĭ voinic 139. Wgd. *žuni* 12, 18.

Junil̦ĭă sf. = voinicie 154.

Jur vb. I = jur 57 (1). Wgd. *žur* 18.

Jur prep. = în jur.

Juràt sn. = jurămînt.

Jurămìnt sn. = jurămînt. Pap.

Jut vb. I = ajut; *tot nu jută* = nimic nu ajută 57 (54). Wgd. žut. 18.

Jutòr sn. = ajutor 156.

Juri = nume de boŭ născut Joĭ, 171 (63).

L.

La prep. = la 50 (16); *la ficĭór la cari ari numea Piti* 46 (6) Wgd. 34.

La pron. pers. Ac. = îl, l.

Lacărdiă sf. = vorbă 83 (460), vedĭ: *lăcărdiă.*

Làcrimă, pl. *lǫcrumĭ* = lacrimă; Wgd. *lǫcrum* 6.

Làcrima-niv'estăl̦ĭă = lacrima nevesteĭ (nume de plantă).

Laf sn. = vorbă, discuţie 72 (234); *şi cu un laf* = şi cu o vorbă 145; *ştiĭ cum na-ĭ lafu* — sciĭ cum ne este vorba 164.

Lag vb. I = alerg 103 (64), 137; *lagă să la vezĭ* = du-te şi vedĭ 153; *lagǫndurlea* = alergând 104 (64).

Lagoghĭer sm. = castor.

Lalànt pron. neh. = alt, alalt; *şi multi lalanti* = şi multe alte 142. Wgd. 32.

Lalt = alt; *şi dărǫ laltă* = şi făcŭ alta 142; Wgd. *lalt* 32; *lal̦iţi* alţĭ, ăilalţĭ 85 (404), 122; *si băt'eŭ ună lal̦iţi* = se băteaŭ între eĭ, se ciocniaŭ 144.

Lamarină sf. = Arom. *lamarină*, fel de fier mŏle.

Lambă sf. = lampă 51 (21).

Lamnĭă sf. = balaur 149, 165. Arom. *lamñie*; Wgd. *lamnĭǫ* 7.

Lant = alt, ălalt; *lantă* 33; *şi multi lanti* = şi multe altele 142; *cu un lant ampiràt* = cu un alt împĕrat 146; *pri ţela lant*=pe cel-lalt 49 (2); *şi nu vę lanti pari* = şi nu aveà alte parale 136; *iri ghìĭ lañiţil̦ĭ!* = trăéscă ceĭ-lalţĭ 57 (50). Wgd. 13.

Lant-ţiva = alt nimic 144.

Lant-ţivà = alt ce-và.

Lapti sm. = lapte 72 (225), 79 (364), 119.

Lapti-dulţi sm. = lapte dulce.

Lapti-acru sm. lapte acru.

Làptili-vacăl̦ĭă s[f]. = laptele vaciĭ [nume de pl[an]tă].

Lapu sm. = Aro[m]. *lăpă, lăpùş*, nume de plantă, care dacă se rupe dă lapte. Se intrebuinţéză ca doctorie (vedĭ *lăpă.*)

Larg adj. = larg; *larg ca sacu* 82 (433). Wgd. *lark, lǫrs* = weit 18.

Làriţă sf. = plugul întreg, pregătit cu tot ce ţine de el spre a fi înjugat de gâtul boilor.

Las vb. I. = las 58 (9), 78 (350); *las nu ti torñi Nǫnti!* = dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte! 61 (71).

Latru vb. I = latru; *dosta lătràşi* 60 (43); *cǫñil̦ĭ să latră dupu tini!* Pap. 13 (7).

Laţ sn. = lanţ. Arom. *alàţ, laţ*. Pap.

Lazarencă sf. = fată de Lazar 113 (74).

Làzaru = Sf.-Lazar; *Làzaru-mari; Lazaru-mic*, 113 (74).

Lăcărdiă sf. = vorbă, expresiune 72 (222, 223), 76 (303).

Lăfès vb. IV = vorbesc; *şi-şĭ lăfi cu ampiratu* = şi-şĭ vorbì cu împĕratul 150.

Lăgară = limpeḑire (neologism. A-rom.) 30.
Lăgari sf. = alergare 164.
Lăgŭd sm. = drîndu, instrumentul cu care se bate pe *coarda* arculuĭ ca să se scarmene bumbacul 32, 33.
Lăngoari sf. = bólă; *s-ti bată lăngoarea!* bate-te-ar bóla! Pap.
Lănguròs a 'j. = bolnăvicios. Pap.
Lănjosu sm = povârnişul. Arom. *aripidina*. Pap.
Lănòs adj. = lânos, pĕros.
Lănsusu sn.=suişul. Arom. *ğiugul*. Pap.
Lăpă sm. = Arom. *lăpă*, *lăpùş*, veḑĭ *lapu*.
Lăpnès vb. IV=macin, amestec bine 72 ($_{221}$).
Lăstoviță sf.=rândunică 45 ($_4$). Wgd. *lǫstovitsǫ* 50.
Lăzàr = n. de flóre.
Lăzès vb. IV. = bolesc; *ca buba lăzeşti şi bubă nu-ĭ* = bolesce ca gândacul de mătase şi gândac de mătase nu-ĭ 52 ($_{28}$), 62 ($_{31}$); *să lăzęscă* 92 ($_6$); *lăzit* 92 ($_6$).
Lĕa=a 1/4 parte din pogon.
Leg vb. I = leg; *şi si lęgă tèteva*= 33; *cola si-ŭ leg* = acolo o voiŭ legà 82 ($_{423}$); *aŭ ligǫ̀*= o legă 154; inf. *ligari*; *ligàt* = legat.
Leg vb. III=aleg; *leş*=aleseĭ, *les*= ales; *ľęziri* = alegere. Wgd. *les* (Aor.) 17, les (Part.) 42.
Lemn sn. = lemn 72. Wgd. 15.
Lenòs adj.—leneş Wgd. 28, v. *linòs*.
Lepră sf. = lepră. Pap.
Lerdu adj. = şiret (limb. secret.) 89 ($_{26}$).
Lesc sm. = fel de alun.
Lev adj. = stâng. Pap.
Lęc sn. = léc 65 ($_{85}$), 100 ($_{59}$), 153. Wgd. *lęk* 8, 49.
Lęgăn sn. = légăn 105 ($_{66}$), 123; ∾ *di furlină* 152. ($_{13}$)
Lęgăn vb. I = légăn; *să si ľęgănă*= să se legene 112 ($_{73}$).
Lęĭcă sf. = fel de tigvă, cu gâtul lung. Arom. *curcubetă*. Pap.
Lęni sf. = lene 47 ($_{14}$).
Lęŭ vb. I = ieaŭ; *la lęŭ* = îl iea, se iea; *aľĭ laĭ* = iĭ luaĭ 162; *ăşĭ lăĭà* = îşĭ luà 140; *la lǫ* = îl luă 64 ($_{43}$); *ca lǫ pri apu, pri apu sinduchĭu* = dacă apucă pe apă, pe apă l-a da 143; *ca si lǫ locu di turcu* = după ce se luă, după ce se cucerì pămîntul de Turcĭ 156; *şi napcum si lară* = şi apoĭ se luară, se căsătoriră 150; *aŭ lară* = o luară, o primiră 143; *ca lară prĭ vali* = dacă apucară pe rîŭ 146; *cǫn jùnsiră an vacǫ̀t, lară prin cătuni* = când ajunseră în vîrstă, apucară prin cătune 146; *să lęŭ* = să ieaŭ 48 ($_{15}$); *s-ti lę!*= să te ieà! 59 ($_{29}$); *lați-la!* = luaţi-l! 137 *lat* = luat 61 ($_4$).
Lęva=stânga 108 ($_{70}$). Wgd. leva 33.
Lica sf. = faţă, obraz; *dirèp lica luĭ* 147.
Licĭòs; *nu licĭaşti*=nu-ĭ prinde 72 ($_{227}$).
Licşòr adj. =uşor 71 ($_{197}$), fem. *licşoară*=uşóră 33. Wgd. *likšòr* 13.
Licuĭès vb. IV = lecuesc 165.
Lighĭă = bale 72 ($_{228}$).
Lighĭaviri sf. = îndrăgostire, tachinare. Pap.
Lilic, pl. *lìliți* sm. = liliac.
Limbă sf. = limbă 50 ($_{10}$), 72 ($_{229}$).
Limbeti sm. = fel de pasere de mărimea berzeĭ.
Limñĭă: *ş-lǫ limñĭa di oà!*=s'a dus draculuĭ 72 ($_{231}$); *amĭ vini să-ŭ lęŭ limñĭa* = îmĭ vine să-mĭ ieaŭ lumea în cap. Pap.

Limoañĭă sf. = lămâe. Pap.
Limòñĭŭ sm. = lămâiŭ; sn. lămâe 72 (232), 117.
Linden sm. = lintene.
Ling vb. III = ling 82 (442), 77 (319).
Lìngură sf. = lingură 31, 53 (22) 72 (233).
Lingurìcĭŭ = lingureà. Arom. *lingurice*. Pap.
Linti sf. = linte 25.
Lipă sf. = teiŭ 28.
Lipăridă sf. = ţîr 83 (454).
Lipès vb. IV = lipesc 72 (234), 104, 138, *lipìt* 54 (45).
Liră sf. = liră 158.
Lisa = n. de căţeà, de oĭ 171 (36).
Liscuvẹti = fel de piétră.
Lisiţă sf. = vulpe 72 (235), 73 (236, 237); *uzọră lisìţăli*=audiră vulpile 53 (39).
Lisiţă-cărbunarcă = vulpe négră (fel de vulpe).
Lisnic sm. = mĕr sălbatec 28.
Lişicĭoană sf. = strugure negru.
Liturghiă sf. = prescură.
Liturghisès vb. IV = sfinţesc; *cruţea trubuĭaşti să iă liturghisită* = crucea trebuie să fie sfinţită 108 (70).
Liŭ = numĕr fără soţ 126.
Lĭubiniţă sf. = pepene verde 167.
Liunàr sm. = pruncul lehuzeĭ. Pap.
Liuncă sf. = lehuză 117.
Liuniḷĭă sf. = lehuzie 116.
Liv'ẹn = n. de flóre. Pap.
Lizet = gust [tk. lezzet].
Loastă, pl. *laàstili*=ciomag, bâtă 158.
Lobodă sf.=lobodă [n. de plantă] 38.
Loc sn.=loc, pămînt 73 (238, 239, 241); *ăn loc* = în dată, pe loc 121; *an loc*= în loc 81 (411); pe când, în loc ce 143; *an loc di apu, cu vin*=în loc de apă, vin 144; *şi vinì loc* = şi venì timpul 151; *şi ca vinì loc si fugă*= şi dacă sosì timpul să plece 151; *ca si lọ locu di Turcu* = după ce se cucerì locul de Turc 156.
Lor pron. pos. = lor. Wgd. 31.
Lost sn. = zăvor.
Lostur sm.=verigă de lemn, zăvor 51 (23).
Loş adj. = bolnav 108 (70), *loaşă*= bolnavă 167.
Lov sm. = vînat 73 (240); *la lov* = la vìnat 142.
Lozná sf. = fel de strugure mărunt şi dulce mult.
Lọnă sf. = lână 33, Wgd. 6.
Lọncă sf.=luncă.
Lucrătòr sm. = lucrător [Pap.].
Lucrèz vb. I = lucrez 155.
Lucru sn. = lucru 62 (9), 73 (242, 243), 103 (63); *nu am lucru cu tini* = nu am trébă cu tine.
Lud adj. = prost 73 (244, 245).
Luĭ pron. = luĭ.
Lumi sf. = lume 62 (24), 73, (248, 250); ómenĭ 99 (54), 123, 156; *an dì joasa lumi* = în lumea de desubt 148; *an disupra-lumi*=în lumea de sus (adecă în acéstă lume) 149; *lantă lumea* = lumea cea-laltă 164; *ambitọ cu vin ţẹli lumi* = îmbĕtă cu vin pe aceĭ ómenĭ 144.
Luminari sf. = fel de lampă 51 (61); céră 27, 136.
Lumutès vb. IV=vorbesc pe neînţeles, lărmuesc; ţe *lumutèşĭ*? = ce troncănescĭ; ce flecărescĭ; ce lărmuescĭ? (când e vorba de copiĭ). Pap.
Lun sm. — alun 27.
Lună sf. = alună.
Lună sf. = lună 73 (251); *şi ună fẹtă ca luna* = şi o fată (frumósă) ca luna 146; n. de vacă 171 (37).
Lunce=n. de boŭ fătat lunĭ 171 (38).
Lung adj. = lung 52 (89).
Lunĭ sf. = Lunĭ, 98 (50).
Lunzès (mi ∾) vb. IV = mĕ port rĕŭ 48 (15).

Lup, pl. *lupĭ* = lup 73 ($_{252-261}$), 45 ($_{3}$). Wgd. *lup* sing. şi pl. 11; *lup mǫnca-la!* = mâncà-l-ar lupul (pentru drac) 61 ($_{73}$); *lupil̦ĭ* = lupiĭ 57 ($_{5}$), 135.

Lupată sf.—lopată, pl. *lupǫţi* 31, 33.

Lupătàr sm. = lopătar 29.

Lupătiţă sf. parte din ósele omului, în felul uneĭ lopeţĭ.

Lupcĭàc sm. = puiŭ de lup.

Lupoañĭă sf. = lupóică.

Lurèc vb. I = alunec.

Luricari sf. = alunecare, a alunecà.

Luricòs adj. alunecos. Wgd. *lurekós* = glatt 28.

Luţǫl sm. — aloat 45 ($_{3}$), 70 ($_{172}$).

Luşutiă sf. = bólă, rĕutate 109 ($_{70}$).

Luvàcĭŭ sm. = vînător 135, 157.

Luvès vb. IV = vînez 88 ($_{571}$), 148.

Luvirea sf. vînarea, vînatul 148.

Lĭ

Lĭa pron. pers. Dat. —îĭ. Wgd. *l̦a* 7.

Lĭepur sm. = epure 74 ($_{262, 263}$), 88 ($_{571}$), 159. Pap., Wgd. *l̦epuri* 8.

Lĭert vb. I = ert; *Domnu s-la lĭartă!* = Dumnedeŭ să-l erte! 57 ($_{52}$). Wgd. *l̦ert* 13.

Lĭertăcĭuni sf. — ertăciune. Wgd. *l̦ertǫtšuni* 15.

Lin sm. — in 34.

Linişt sm. = loc unde se cultivă inul.

Liţă sf. pl. = iţe 32.

Lĭub sn. = colanul de lemn din jurul gâtuluĭ oilor şi caprelor şi de care se anină un clopoţel. Arom. *cotur* (Pap.).

Lĭùmintrea adv. = altmintrelea 146, 162. Wgd. liumintrea 32.

Lĭumìntrulea adv. = altmintrelea (Pap.).

Lĭumnicescu adj. = lĭumnecescu 34, 45.

Lĭumnicinescu (vedĭ *lĭumnicescu*) 34.

Lĭupès vb. IV = descoj, scot scórţa de pe arborĭ.

Lĭurea adv. = aiurea (Pap.).

Lĭută adj. = iute; *rachiă* ∾ = rachiŭ iute 117, 81 ($_{411}$).

Lĭutinìc sm. = céfă 73 ($_{264}$). Wgd. *l̦utenik* = Nacken 50.

Lĭut'nìc sm. — céfă 59 ($_{13-15}$).

Lĭùtiţă sf. — şérpe iute, care trăesce în apă (?).

M

Ma conj. = dar 151. Wgd. *ma* 35.

Maală sf. = mahalà, cartier 18, 40; *ună maală di ĭel̦i* 57 ($_{43}$).

Macĭca (a ∾) = n. de joc copil. 90 ($_{3}$).

Macĭchi s. pl. — scările ce se trec pe subt piciórele dinainte la caĭ, catârĭ, etc. 31.

Macìţŭ sm. — fel de plantă acrişóră la gust 38.

Macĭucă (a ∾) = n. de joc copil. 90 ($_{3}$).

Mademi sf. = mină.

Maghesnic sm. = vrăjitor 143.

Maĭ adv. = maĭ 57 ($_{45}$); *maĭ bun să-ţi iă* 56 ($_{25}$). Wgd. *mai̦* 4.

Maĭcă sf. = mamă, mămiţă 84 ($_{486}$).

Maĭmùn sm. — maimuţă.

Maĭstur sm. meşter 74 ($_{265}$), 102 ($_{62}$). Arom. *mastur*.

Maĭsturlǫ̀c sn. = meşteşug (Pap.).

Mal = avuţie; *maĭ mult mal ari di tini* — maĭ multă avuţie are decât tine 150. Pap. = mult, mulţime.

Mal̦ĭŭ sm. = maiul, obiect cu care batem rufele, când le spĕlăm, ca să se spele maĭ bine 102 ($_{61}$).

Mamă sf. mamă; guşă, partea grasă de subt gâtul găiniĭ.

Manàr sm. = amnar. Wgd. 15.

Mandal sm. = opritóre pentru sulul de răsboiŭ. Arom. *zănòs*, *zunòs* 33.

Màndala —? *scàndala-màndala* 50 ($_{16}$).

Mantàrĭ s. pl. = fel de ciupercĭ.
Manĭ = ? 50 ($_{13}$).
Mană = format după *cană* 47 ($_{41}$); Asemene *carne—marne, fărină—mărină,* unde *marne, mărină* nu însémnă nimic.
Mara! interj. = măĭ! fă! 137, 150.
Màrḑini sf. = margine; pl. *mọrḑinĭ* 76 ($_{972}$), 128; ∾ = capĕtul pămîntuluĭ 74 ($_{266}$); *pọnă an màrḑini si uzọ̀* = până la marginea (pămîntuluĭ) se auḑì 143; *di la zacăṭọ̀t pọnă la màrḑini* = de la început până la sfîrşit 147. Wgd. mar(d)zini = Schwelle 18.
Mari adj. = mare 47 ($_{10}$), 74 ($_{267}$), 137; *màrili frati* = fratele mare, fratele cel mare 148. Wgd. 7.
Mari sf. = mare; pl. *mori* = mărĭ.
Marmuràc, pl. *marmuràṭĭ* sm. = fel de pesce.
Marsès vb. IV = spurc 70 ($_{175}$); *mi marsès* = mĕ spurc, mănânc de dulce; *mărsit* — spurcat.
Marşoală s. pl. = mucĭ [Pap.].
Marta sf. = Martie 82 ($_{448}$); nume de vacă fĕtată Marţĭ 171 ($_{39}$).
Martìn sn. = puşca Martin; puşcă 155; *ca işọ̀ martinu* = după ce se inventă martina; nume de boŭ fĕtat Marţĭ 171 ($_{40}$).
Martir sm. = martur 127.
Marţĭ, art. *marţa, màrţata* = Marţĭ [Pap.].
Màscuri = bărbat, voinic, bărbătesc 82 ($_{526}$), 156. Wgd. *maskur* 49.
Maslincă sf. = maslină 77 ($_{329}$).
Mastic vb. I = mestec [lat. masticare = kaulen]. *Tu ancă măsticàt mănànţĭ*=tu încă eştĭ copil, cu mintea necóptă. Pap. Wgd. *mastik* 49.
Màşala = maşala [urare turcéscă] 56 ($_{33}$).
Maşă sf. = cleşte 74 ($_{268}$), 157.
Mata = ?, *cucu-mata* 45 ($_{2}$); nume de vacă fĕtată Marţĭ 171 ($_{41}$).
Matcă sf. = regina albinelor 27.
Matiniţă (v. *mătăniţă*). Pap.
Matiţă sf. = regina albinelor.
Maţ sn. = maţ 159; *maţă* pl. = maţe. Pap.; *màţăli* 49 ($_{4}$), 75 ($_{272}$).
Màţala = 62 ($_{18}$).
Maţă sf. = pisică 74 ($_{269, 271}$), 75 ($_{272}$), 86 ($_{656}$), 145. Wgd. *matsọ* 23.
Maţoşcă sf. = n. de vacă 171 ($_{42}$).
Maxọm = prunc nebotezat [Pap.].
Măcàr = macar, cel puţin, fie; *màcàr zuŭa* 119.
Măcàzĭ s. pl. = cele două lemne oblice, carĭ fac două triunghiurĭ cu stâlpul principal pe care se rézemă acoperişul caseĭ.
Măcèş sm. = Arom. *măcèş* şi *mucèş*; trandafir sălbatec, al căruĭ fruct se mănâncă.
Măcĭăĭès vb. IV = stâlcesc [Pap.].
Măcĭcèt adj. = marĭ; *ḷĭa fẹsi măcĭcàţĭ* = îĭ făcù marĭ 143. Wgd. *mọtškáts* 27.
Măcĭocu sm. = măciucă 35.
Măcĭọ̀ţĭ s. pl. = măciucĭ; *trapnă cu*∾ = perucă cu măciucĭ 35.
Măgàr sm. = măgar 46 ($_{9}$), 75 ($_{273-275}$). 104 ($_{85}$).
Măgarcă sf. = greutatea ce se légă la unul din capetele ustureĭ 33.
Măgrăţă şi **măgárọţă** sf. = măgăriţă 161.
Mălvăĭès vb. IV = morfolesc (în gură). Arom. *ciumulescu* [Pap.].
Mănàr sm. = mănear 61 ($_{4}$).
Mănàt adv. = amănat, târḑiŭ [Pap.].
Mănată sf. = mână plină 105 ($_{66}$). Arom. *mănată, mînată* şi *mnată.*
Măncari sf. = mâncare 75 ($_{281}$).
Măncătură sf. = mâncare, de ale mâncăriĭ 75 ($_{276}$), 153; *măncăturĭ* 151.

Mănclǫs (mi ∾) vb. IV = mĕ muncesc, mĕ trudesc 116.
Măncòs adj. = greŭ 117.
Măndărès (mi ∾) vb. IV = mĕ mândresc 128.
Măndoană sf. = nume de plantă.
Mănicàt adv. = des-de-diminéţă 103 ($_{63}$).
Mănǫ̀nc vb. I = mănânc; *si-ŭ mǫncă* = să o mănânce 57 ($_{5}$); *ŭoştĭ cǫĭni! nu mănancă bǫlizĭ* 60 ($_{57}$); *lup mǫncala!* 61 ($_{78}$); *ìeftina carni cǫnili-ŭ mănancă* 64 ($_{82}$). Wgd. *mǫnǫnk*. Veḑĭ *mǫnc*.
Mănuşă sf. = mânuşă, códă (de topor, plug, etc.) 82 ($_{447}$). Arom. *mînuşe*.
Măra interj. = măĭ 152.
Mărari sf. = amărîre, amărăciune [Pap.].
Măràz sn. = dor, jale [Pap.].
Mărăcĭuni sf. = amărăciune.
Mărca = n. de oĭ 171 ($_{45}$).
Mărclǫs (mi ∾) vb. IV = mĕ lingezesc, mĕ bolnăvesc.
Mărcĭŭ = n. de cânĭ 171 ($_{46}$).
Mărḑeŭă, pl. *mărḑeli* = mărgeà 49 ($_{6}$); *mărḑeli* = partea mâneĭ unde se pórtă brăţara; *mărḑeŭă* = marginea ochiuluĭ.
Măre! = măĭ; *măre, cum şa?* = măĭ, cum aşà? 151.
Mărìt (mi ∾) vb. I = mĕ mărit [Pap.].
Mărlès vb. IV = a se mârlì [numaĭ de oĭ, capre] Pap.
Mărli = ? *cărli-mărli* 66 ($_{106}$).
Măròĭŭ sm. = cotoiŭ.
Măròs adj. = amar 72 ($_{235}$).
Mărţìn sm. = mărăcine [fel].
Măseŭă sf. = măseà. Wgd. *mǫseo* 8, *mǫšeo* 23.
Măsǫ̀r sn. = fel de împletitură a pĕruluĭ 36.
Măstăgarcă sf. = furca care servesce la încărcatul cailor. Arom. *furtutire* [Pap.]
Mătasi sf. = mătase.
Mătăniţă sf. = lapte acru 81 ($_{417}$).
Mătcàp sm. = instrument de găurire 30.
• **Mătriţă** sf. = érbă de mărimea bobuluĭ sălbatec. Când îl scóte afară pe copil saŭ varsă *virdeţurĭ* prin gură, se duce mamă-sa într'o Miercurĭ diminéţa, pasce acéstă érbă cu gura, ţinĕnd mânile la spate. Apoĭ lasă pe copil să sugă din ţîţa eĭ şi se crede că ast-fel el se va vindecà (Birislaŭ).
Măţinìş sn. = tot ce se aduce la móră pentru a fi măcinat [Pap.].
Măznès vb. IV = lustruesc; *măzniri* = lustruire 31.
Măzǫlu sm. = pierde-vară; om de nimic 89 ($_{20}$).
Mbet (mi ∾) vb. I = mĕ îmbĕt. Pap.
Mea pr. pos. = mea, a mea; pl. *meli*. Wgd. *mẹ* 31.
Mecĭcă sf. = ursă 66 ($_{11}$).
Meclĭŭ sm. = n. de instrument servind argintarilor 33.
Mejluc = mijloc 33, 50 ($_{10}$). Wgd. *mežluc* 14.
Melină sf. = paiŭ de meiŭ.
Mèliţă sf. = aparatul cu care se lucréză bumbacul spre a se curĕţì de sĕminţă.
Melĭŭ sm. = meiŭ; ∾ *răpèsc* = fel de meiŭ 25, 71 ($_{203}$), 117.
Melĭuţǫs vb. I = curĕţ bumbacul de seminţă cu *mèliţa*; snopesc; *la melĭuţară* = îl snopiră în bătăĭ 75 ($_{28}$).
Memlechetă [tk.] sf. = ţéră 156.
Mer sm. = mĕr (pom).
Mer! = numaĭ; *mer acu mor, di 'cu-ŭ las ţẹsta napòĭ* 58 ($_{9}$).

Merg vb. III = merg; *din zuŭă ţe mirzeà* = pe ḑi ce treceà 163; *mẹrzi* plouă; saŭ: *mẹrzi ploaĭe* = plouă 47 ($_{11}$); *cọn si mẹrgă cărnàţĭ* = când o plouà cârnaţĭ 65 ($_{74}$). Tot aşà: *mẹrzi nẹŭă* = ninge; *mẹrzi grìndini*=bate grindine; *mẹrzi ploaịọ*. Wgd. 163. Aor. *merš* = merseĭ.

Mes sm. = lună; *după treĭ meşĭ* = după treĭ lunĭ 164. Wgd. 49.

Meş sm. = plug [Sirminin].

Metur vb. I = mătur; *cu carĭ la miturară* = cu care îl măturară 123.

Mètură sf. = mătură. Wgd. *mịeturọ* 5, 14.

Meŭ pr. pos. = meŭ, al meŭ 46 ($_{8}$), 166. Wgd. *meu̧*, *mẹ*, *meịli*, *mẹli* 31.

Mẹră sf. = mĕr (fruct) 143; *trapna cu mẹri* 35; fel de brodărie 35; osciorul genuchiuluĭ.

Mẹsă sf. = masă; faţă de masă. Arom. *misale* 103 ($_{63}$).

Mẹstic vb. I = amestec (germ.-mische); *pọĭni misticată* = pâne amestecată (când se face pâne din făina a diferite producte); *agru la misticàĭ* = lucraĭ agrul pentru a doua óră (fel de prăşit) Pap.

Mi pr. pers. Ac. = me; *mi duc* = mĕ duc.

Mi conj. prescurtat din *amì* = dară 140.

Mic adj., subst. — mic, prunc; fem. *mică* 47 ($_{10}$); *la maĭ micu* = la maĭ micul 46 ($_{7}$); ∾ *u* = copilul, pruncul 47 ($_{12}$), 100 ($_{50}$). Wgd. *mik* 5, 14.

Micĭc vb. I = mişc; *za-micĭc* 65 ($_{78}$); *că-ŭ za micĭcọ fuñia* = dacă o mişcă funia 148.

Micĭcut adj. = micuţ. Pap.

Midnă (Wgd. miduọ 13) sf. măduvă. Arom. *măduă*.

Migit pl. *migĭọţĭ* = megit (piesă turcéscă de 20 piastri, 4 francĭ şĭ ce-và) 158.

Migĭu — ? 65 ($_{78}$).

Migḷină sf. = neghină. Pap.

Miĭliçẹsca = fel de brodărie 34.

Miĭùz sm. = nume de plantă mirositóre.

Mijlucàn adj. = mijlociŭ 107 ($_{88}$), 148.

Mijọs vb. IV = mijesc. Pap.

Milă sf. = iubire.

Milu! = dragă, iubite! *nu ştiĭ, bra milu* = nu sciĭ, măĭ dragă 152; *să-ţĭ iă milu!* = să-ţĭ fie îndrăgit; *di mrăşă să-ţĭ iă milu şi domnu, oo!* = dare-ar ca Dumneḑeŭ să se îndrăgéscă de cadavrul tĕŭ! 59 ($_{24}$).

Miluĭcă adj. = iubită 58 ($_{15, 16}$).

Miluĭès vb. IV = iubesc; *să miluĭască* — să iubéscă 57 ($_{41}$), 143.

Miluìt adj. = iubit; *şi raŭ miluìţĭ* = şi eraŭ iubiţĭ 143.

Miḷĭă num. = mie 158. Wgd. *miḷọ* 28.

Miḷĭòr sm. = miel, ed de un an. Arom. *mḷĭor*; *mlioară* = óe care fată pentru prima dată.

Mimlichèt [Wgd. *mimlikĕt* 51], v. memlechetă.

Mincĭùn vb. I = mint. Arom. *minciunèḑ; ştiŭ, că mi minciùnĭ* = sciŭ, că mĕ minţĭ 167.

Mincĭunát adj. = înşelat, păcălit. Pap. 24 ($_{10}$).

Mincĭună sf. = minciună; ghicitóre 48.

Mincĭunòs adj. = mincinos 151, 157.

Minès vb. IV = schimb 124.

Minghighĭòs sm. = nume de plantă.

Minghĭuşarcă = nume de capre, oĭ 171 ($_{47}$). Arom. *mărḑilată*.

Minghĭuşarnic sm. = lanţ de cerceĭ 30.

Mini pron. (Ac.) = mine 47 ($_{14}$).

Miniri sf. şi vb. IV — a schimbà, schimbare; ∾ *biĭ'ẹg* = schimbarea semn 125.

Mint vb. IV = mint. Pap.
Mintès vb. IV — amestec. Wgd. 42.
Minti sf. = minte; *ĭa du-ţĭ bini ăn minti*=ĭan adu-ţĭ bine aminte 164.
Minùt adj. = mic, mititel; *iri ghiĭ maĭ minuţili!* = trăéscă, fie sănătoşĭ ceĭ maĭ micĭ! 57 (51); *şi la maĭ minùţĭ s-na bucurọm* 57 (45); *un lup minùt* = un lup mititel 162. Arom. *minùt* însémnă: *supţire* (Epir).
Miràc sm. = amurg 169 (11).
Miràc sm. = dorinţă; *vẹŭ mult miràc* = aveaŭ mare aplicaţie, dorinţă multă 143.
Mirangĭă sf.—nume de arbure [Pap.].
Miràz [arab. miras = moştenire] — zestre. Pap.
Mirès vb. IV — ochesc 85 (499); măsòr; *mirìră* = măsurară 87 (545), 107 (47).
Mirgĭàn sm. pl. *mirgiànĭ*= mărgean, rubin 49 (5); ∾ *roşi* = rubin.
Mirindi adv. = timpul de pe la cina mică 169 (10).
Mirìnḍ vb. I — a se odihnì oile pe la mieḍul ḍileĭ; *oĭli mirindă* = oile se repauséză pe la mieḍul ḍileĭ; *ĭo li mirìnḍ oĭli sup Treĭ-Faḑĭ* = ĭo duc oile spre odihnă la ceĭ Treĭ-Fagĭ; *sup peñĭli luĭ mirinḍàŭ* — sup aripele luĭ se odihniaŭ 158. Arom. *amirìḍŭ, mirìḍŭ.*
Mirìnḍ sm. = loc de odihnit pentru vite în timpul ḍileĭ, pe la miaḍăḍi, când este prea cald şi când vitele aŭ nevoie de umbră, unde să se adăpostéscă de căldură. Arom *mirìḍŭ, amirìḍŭ.*
Mirìt sm. = cot.
Mirt sm. = mirt 75 (242).
Mirusès vb. IV = mirosesc. Wgd. 14, 51.
Miruslifcă sf.=nume de plantă (Pap.).
Miscă sf. = curcă.
Misircă sf. = curcă.
Misirùc sm. = curcan.
Mislès vb. IV — pomenesc 66 (101).
Misùr sn. — farfurie 54 (45), 119.
Mìsur sm. = porumb (fel); *mìsur alb*, ∾ *galbin* 25.
Mişĭ-turtulìşĭ = n. de joc copil. 91 (11).
Mitercă sf. = nume de plantă; ∾ *albă*, ∾ *roşă* — felurĭ de plante.
Mitìḽĭ sf. — gălbază 63 (31).
Mitirès vb. IV = nimicesc 85 (283-284).
Miurèz vb. I = miaur, miorlăesc; *maţa miurẹză* = pisica miorlăe. Pap.
Mizilíc sn. = mezelic 111 (72).
Mlăznică sf.=óie saŭ capră care a fĕtat şi produce lapte. Arom. *mătrică.*
Mlăznicĭàr sm. = Arom. *mătricàr, mitricàr,* păstor de oĭ saŭ capre *mătriţe,* carĭ aŭ fĕtat în cursul anuluĭ şi produc lapte.
Mlecàr sm. — berbece (de treĭ anì).
Mlẹcĭcă sf. — nume de plantă, cu care se nutresc porciĭ.
Mḽĭór (v. *miḽĭòr*).
Mo adv. — acuma. Prescurtat din *(c)mo.* Pap.
Moali adj. = móle 167.
Moară sf. — móră 52 (25), 75 (285), 146; pl. *moari* şi *mori* şi *mọrurĭ.* Wgd. *moarọ* 4.
Moarḍa sf. fig. p. instrumentul viril 75 (298).
Moarti sf.= mórte 61 (66), 76 (298, 300).
Moaşă sf.—bătrână 101 (59), 116. Wgd. *mọaşọ,* ∾ 63.
Mochĭă sf. = sevă. Pap.
Modru adj.—cu minte, înţelept 73 (244).
Molàc adj. = móle, molcom. Pap.
Molẹti sf. = molie.
Momès vb. IV — momesc; *picuraru*

mumęşti òili = păstorul chémă, momesce oile. Pap.

Mor vb. IV = mor 57 ($_3$), 142; *di apu-ŭ murìt* = de (lipsă de) apă a murit 77 ($_{311}$); *si murìm* = o să murim, vom murì 57 ($_{55}$); *toţĭ să-şĭ-moară* = toţĭ o să móră 57 ($_{56}$); *ĭundi murì di jalĭŭ* = unde murì de durere 147.

Morĭ! interj. = măĭ! (Pap.).

Mort—mort 75 ($_{286-288}$); *moartà* 49 ($_4$); *pri la morţĭ* = pe cea-laltă lume.

Moş sm. = moş, bătrân; *un dẹd moş* = un moş bătrân 51 ($_{23}$), 52 ($_{32}$). Wgd. *mošilĭ* = die alten Männer 13.

Moţi adv. = acum 156. Wgd. 33.

Moţi! = cuvînt de chemare şi de îndemn, ca să vie saŭ să mérgă catâriĭ. Depinde de modularea vociĭ ca să se înţelégă una saŭ alta 171 ($_4$).

Moŭ sm. = pĕrul subţire, fr. poil.

Mozuc sm. = măduva din óse, din cap (= creerul).

Mọglă sf.—negură, céţă 74 ($_{259}$), 150.

Mọĭnès vb. IV = (mân) arunc cu mâna, azvârl cu mâna 153; *ca mọĭnì cu unǎ rọpǎ* = când aruncă cu mâna o piétră 149.

Mọĭni adv. = mâne 58 ($_{21}$). Wgd. 34.

Mọ̀ĭnista adv. = a doua ḑi, ḑiua următóre, fr. *lendemain* 148, 150. Wgd. *mọ̀ĭnista* = am folgenden Tage 34; *mọĭniz-ta* 109 ($_{70}$), 119. Etim. *mọĭni* = mâne; s, z = ḑi; *ta* art. slav., cfr. *dimnęţa-ta*).

Mọnă sf., pl. *mọñĭ* — mână 53 ($_{37}$), 60 ($_{49, 50}$), 75 ($_{260, 290-293}$), 76 ($_{294-297}$). Wgd. *mọnọ* 6.

Mọnc vb. I = mănânc; *mọnţĭ*, şi *mănànţĭ* = mănâncĭ; *s-ti mọncă lupu!* 46 ($_5$); *mănancă ca nivizùt di...* 75 ($_{275}$), ($_{276-278}$); *măncàşĭ* = mâncaşĭ, aĭ mâncat 45 ($_3$); *nu mănancà bọlizi!* nu mâncà rahat! 60 ($_{57}$); *măgaru ca si na măncọ̀ di ŭorz* = măgarul dacă mâncă peste măsură orz 159.

Mọncă sf. = muncă, trudă, casnă 73 ($_{239}$), 75 ($_{259}$), 161. Wgd. *mọnkọ* = Mühe 49.

Mọnka adv. = früher. Wgd. 33.

Mọnḍ sm. = mânz 45 ($_3$).

Mọ̀nică sf. = mâneca 153.

Mọ̀ntiza adv. = a doua ḑi, fr. «lendemain» 105 ($_6$), 119 (veḑĭ *mọ̀ĭnista*).

Mọscă sf. catâr 62 ($_{23}$), 76 ($_{300}$), 161.

Mpẹdic vb. I = împedic; *s-mi mp'ẹdică zuŭa di as!* 58 ($_{20, 21}$).

Mrac adv. = amurg 169 ($_{11}$).

Mrăşă sf. = hoit, cadavru, stârv, corp neînsufleţit 59 ($_{24}$), 60 ($_{60}$), 87 ($_{554}$). Arom. *mîrşe*.

Mrăzìnt adj. = ticălos 61 ($_{70}$).

Mrẹjă sf. = mrejă. Pap.

Mrẹncă sf. = mréna (fel de pesce), pl. *mrenchi* 27.

Muc, pl. *muţĭ* = muc 46 ($_5$).

Mucăĭès vb. IV = mugesc; *bou mucăĭaşti* — boul mugesce.

Mucĭară, pl. *mucĭọ̀rĭ* sf. = mocirlă 106 ($_{76}$).

Mucĭc vb. I = muşc 66 ($_{100}$). Wgd. *mutšku* 28, 50. Arom. *mîşcu, muşcu.*

Mucĭcată sf. = îmbucătură. Arom. *mîşcătură, muşcătură,* (= cât poţĭ muşcà odată cu gura), 76 ($_{303}$), 122; pl. *mucĭcọ̀ţilĭ* = bucăţelele.

Mucĭcătură sf. = îmbucătură. Arom. *mîşcătură* 122.

Mucòs adj. = mucos.

Mulă sf. = catâr (Hma).

Mulg vb. III = mulg Pap.

Mulitfcă sf. = molift 118.

Mùliŭ = partea părósă a lucruluĭ muceḑit. Arom. *muhlă.*

Mult, pl. *mulțĭ* = mult 62 (7), 76 (304); *maĭ mult* 84 (480); *mulțĭ* = mulțĭ 118, 145. Wgd. 32.

Mulțòsc vb. IV = înmulțesc.

Mulĭari sf. = muere, femee, nevastă 76 (305-310). Wgd. 8.

Mulĭărescă sf. = partea bisericiĭ unde staŭ femeile și unde bărbațiĭ n'aŭ drept să steà. Arom. *mulirĭască.*

Mulĭărùcĭc adj. = mueratec.

Mulĭărucĭcă sf. = femee mică, femeiușcă, nevestică.

Mumă sf. = mamă 76 (311), pl. *mumòñĭ* 77 (320); regina albinelor 27.

Mumèț sm. = nume de pasĕre, despre care se crede, că ar fi órbă și că ar merge în contra ploiĭ, când plouă, cercând de a o oprì.

Mumùș sm. = naș 77 (312), 114, 120, 121, etc. Arom. *mîmùș*, fem. *mîmușă*, se numesc părințiĭ fărtaților; v. *drumu mumùșuluĭ.*

Munti sm. = munte 49 (2), 77 (313), 144.

Muntur adj. = mutulică. Arom. *mutuleagă* 77 (314).

Murafèt sn. = marafet, meșteșug; mod 150, 167.

Muràr sm. = morar 77 (315), 143, 146.

Murg adj. — murg, de culóre négră ca amurgul seriĭ; nume de animale 171 (43,44).

Murgĭŭ = nume de câne 171 (48).

Murmint, pl. *murminturĭ* mormînt, cimitir 103 (64), 162.

Murmìñĭ s. pl. = cele 12 ḑile de la începutul luĭ August, carĭ se observă pentru a cunósce timpul celor 12 lunĭ din cursul anuluĭ.

Musă adj. = vită *musă*, vită cu pete albe la sprîncene și la nas: *capră musă* = capră cu pete albe la sprîncene și la nas. Pap.

Muscă sf. = muscă 77 (317, 318); *muștli s-ti scupă!* 60 (40).

Muscă-di-casă sf. = muscă ordinară.

Muscă-di-carni sf. —muscă ce-và maĭ mare de cea ordinară.

Muscă-di-cal = muscă care se pune pe cal.

Muscă-mari — bondarul, gărgăunele.

Mustàc, pl. *mustață* = mustață. Wgd. 24.

Mușì adj. = prost (fig.) 89 (34).

Mușiță sf. = Arom. *mușiță* [insectă].

Mușmùl, veḑı *mușmùr.*

Mușmulă sf. = fructul pomuluĭ *mușmur* (și *mușmùl*); fel de brodărie 34.

Mușmùr = n. de pom [tk. müsmŭl] 28.

Mut vb. I. = mut; *juni, juni mută-ŭ di oà* = voinicule, voinicule, du-o de acì 154; *mută-ti di oà* = mișcă-te de acì 60 (35); *mută-mĭ ti dintru uocli* = Perí din fața ochilor meĭ 60 (37).

Mut adj. = mut.

Mutăfalĭcu adj. = om care tace, taciturn, mutulică. Arom. *mutuleagă.*

Mutuvilă sf. = rășchitor 32.

Muțea sf. = botul 77 (316).

Muzică sf. = musică 143.

Muzìr sn. = intrigant (tk. muzeyir).

Mvărtès vb. IV. = învârtesc, înfășur, învelesc 59 (6).

M̃.

M̃ĭari sf. = miere 27, 77 (319), 81 (412). Wgd. *nĭari* 14.

M̃ĭază adv. = miaḑă-ḑi; *m̃ĭază-ți* = amiaḑĭ, miaḑă-ḑi 169 (8), 162, 163; *m̃ĭazĭ* = amiaḑĭ 83 (463).

M̃ĭel sm. = miel 77 (320). Wgd. *nĭel* 14.

M̃ĭercĭu = n. de boŭ 171 (50).

M̃ĭercurĭ sm. = Miercurĭ. Pap. Wgd. mĭerkurĭ, *nĭerkurĭ* 14.

Mierlă sf. = mierlă (nume de pasĕre); nume de vacă 171 ($_{49}$). Arom. *mirlă.*
Miez sn. = mieḍ. Wgd. nies 14.
Micură sf. = fărimătură. Pap.
Micuriciĭcă (dim. de la *micură*) sf. = fărimăturică, cătățime fórte mică.
Mir (mi ∾) vb. I = mĕ mir.

N

Na = na! ține 47 ($_{11}$); étă 139; *navă* = na-vĕ-țĭ 103 ($_{63}$).
Na prefix, care se pune une-orĭ la verbe.
Na pron. pos. Ac. = ne.
Nabuzọs (mi ∾) = mĕ busumflu, a se busumflà.
Naciuciulès vb. IV = a se suì pe vârf; *mi naciuciulìĭ* = mĕ suiĭ pe vârf. Arom. *mi alinàĭ pri ciuciulă* = mĕ urcaĭ pe vârf (de dél, munte).
Nadulia sf. = n. propriŭ de țéră, Asia mică.
Naèt sn. = gând, țintă, scop; *fẹsi naèt* = îșĭ propuse 141; *iundi vẹŭ naèt* = unde aveaŭ de gând, unde îșĭ propuseseră 163; *nu spùsiră la nìminea naetu lor* — nu spuseră la nimenĭ gândul lor, nu spuseră la nimenĭ ce-șĭ propuseră 163 [tk.]
Nafară adv. = afară, în afară; *nafară la gunẹști* = îl scóte afară 107 ($_{69}$); *cadi nafară* — suferă de epilepsie 103 ($_{64}$).
Nàfile adv. = în zadar, în deșert 163.
Naĭcă = În expresiunea: *naĭcă-taĭ* — în móșe-ta 77 ($_{321}$).
Nainti adv. = înainte 152.
Najoață sf. = cureà subțire, servind la împletitul opincilor, a trageĭ [Pap.].
Nalbànt sm. = potcovar 162. Arom. *nalbàn.*
Nalbă sf. = nalbă (nume de plantă) Wgd. 48.
Nalbès vb. IV = înălbesc.
Nalt adj. = înalt 50 ($_{14}$), 68 ($_{139}$), 83 ($_{448}$), 144, 146; pl. *nalțĭ; naltă* fig. = conac 89 ($_{17}$).
Nalț vb. I = înalț; *aŭ nalțọ* = o înalță, o ridică 154; *să nalță un piciòr* = să ridice un picior 155.
Namistès vb. IV = întorc la loc; așez la loc 109 ($_{70}$). [Etim. sl.: namesto = la loc].
Napcon, napcom și **nàpconta** = apoĭ 148, 164; *napcunta* 151.
Napcum adv. = apoĭ 65 ($_{76}$), 103 ($_{63}$), 121, 146, 149. Wgd. *napkum* 33.
Napòĭ adv. = apoĭ, din noŭ, înapoĭ; *di 'cu-ŭ las țẹsta napòĭ* = dacă las acésta înapoĭ (dacă nu mĭ-așĭ rĕsbunà) 58 ($_{9}$); *și trimẹsi carti napòĭ* = și trimise scrisóre din noŭ, adecă: și rĕspunse din noŭ 146 (veḍĭ *năpòĭ).*
Naprăciọs vb. IV — răsfĕț, întind; *li naprăciọră coàdili* = le rĕsfĕțară coḍile 53 ($_{39}$).
Naranciọs vb. IV = menesc; *șa lĭ-u fost-aŭ naranciọt* = așà ĭ-a fost menit 84 ($_{472}$).
Nari, pl. *nọruri* și *nọrĭ* nare. Wgd. 8.
Nas sn. — nas 52 ($_{36}$), 77 ($_{324}$, $_{325}$). Wgd. 5.
Nasc vb. III = nasc; *la amplăntọ dăncòs și nu născù* = îl împlântă adânc și nu născù (Înjurătură).
Nàtimă sf. — anatemă (Pap.).
Naunglĭu vb. I = a probà cu unghia pânea, fructul și orĭ-ce lucru móle [Pap.].
Navràp sn. = plóe măruntă.
Nă = prefix, care se pune la unele verbe 60 ($_{53,55}$).
Nădăvàc sm. = fel de împletitură de

pĕr, consistând din câţĭ-và perĭ numaĭ 117; împletitură de fire de mătase, numită la Arom. *cusonă.* Pap.

Nădurlès vb. IV = mĕ busumflu; mĕ supĕr (copiiĭ maĭ ales). Pap.

Năfară adv. = afară 145. Wgd. *nǫfarǫ* 33.

Năĭmès vb. IV = a găsì, a se potrivì; *ţe si năĭmì* = ce se găsì, ce se potrivì 166.

Năinti adv.—nainte. Wgd. *nǫinti* 33.

Năjǫs = *ălĭ si năjǫră perilĭ* = i se sbârliră periĭ, i se făcŭ pĕrul măciucă 79 (363).

Nălbès vb. IV = înălbesc (vedĭ *nalbès).*

Nămălĭŭ sn. = vita, animal. Arom. *numàlĭŭ.* Pap. σφαχτὸ gr.

Nămilă sf. = nămilă, fiinţă fórte înaltă 166.

Nànălĭă = A Naneĭ (brodărie în felul Naneĭ) 34.

Năparti adv.= dincolo, în a parte.

Năpòĭ adv. = înapoĭ 151. Wgd. *nǫpoį* 33.

Năpoĭès vb. I = înapoez, mĕ daŭ îndărăt; *năpòĭ-ţi!* înapoéză-te! 69 (167).

Năprăşǫs (mi ∾) vb. IV = mĕ prăfuesc. Pap.

Năprǫtcă [Wgd. *nǫprǫtkǫ*, pl. *nǫprǫtki* 23] este netradus, probabil şérpe, năpârcă.

Nărăncĭătùrĭ s. pl. = ursitóre [Pap.].

Nărăncĭǫs (v. *narancĭǫs*).

Năridită adj.=gătită. Wgd. 62.

Năsatur vb. I = satur, satur bine; *năsatur-ti!* = că satură-te odată! 60 (55).

Născùp vb. IV — scuip; *musca aŭ născupì carnea* — musca scuipă carnea; *alĭ născupì an rost* = îĭ scuipă în gură. Pap.

Năstùp vb. I = astup; *mi* ∾ = mĕ astup, mĕ îndop 60 (53).

Năùt sm. = năut 48.

Năviès vb. I = adun pe şul. Arom. *năvădescu, mvolbu* 33.

Năvidìt adj. = umilit.

Ncap vb. II = încap 73 (239).

Ncacr vb. I=încarc; *s-ti ncărcǫm*= să te încărcăm 48.

Nclin (mi ∾) vb. I — mĕ închin 78 (343).

Nclinăcĭuni (v *anclinăcĭuni*).

Ncola adv.=în colo; *di oà ncola*= de acì încolo 58 (6).

Ncresc = cresc; *ncrèştirea soarluĭ*= rĕsăritul sóreluĭ (vedĭ: *ancrèsc*).

Nndirèg vb. III= dreg, regulez; *las că ti ndirèg* = las că te regulez 57 (3) (v. *andirèg*).

Nĕĭniàcu adj. = nevrednicul, netotul 89 (10).

Nec vb. I = înec, omor; *la dărari băcĭolĭă coñilĭ si necă, ară la spàrḑiri lumi* —la facerea târleĭ, câniĭ se omóră, iar la stricare ómeniĭ, lumea 62 (24); *alĭ nicǫ* = îĭ omorî 137; *lupilĭ la nicară măgaru*=lupiĭ îl omorîră pe măgar 162; *s-ti neţi* = să te înecĭ 60 (41); *amă tricùĭ prin vali şi si nicară* — dară trecuĭ prin rîŭ şi se înecară 151.

Negru adj. negru 47 (13), 58 (3), 77. Wgd. 12, 28; fig. însémnă: soldat turc 89 (1).

Neĭti=anume 156; prin urmare, aşà dară.

Neşca = nume de vacă fĕtată Dumineca, prescurtat din: [Dumi]neşca 171 (51).

Negră = négră; fig. cafeà 89 (2).

Neŭă sf. = nea, zăpadă 61 (1), 77 (330, 331); *mǫrzi nǫŭă* = ninge. Wgd. *nǫua* 78, *nǫo* 8, *da nǫo*—ninge 45.

Nęŭa-cǫŭĭlor = néua cânilor (fel de nea).
Nęŭa-màţilor = néua pisicilor (fel de nea).
Nęŭa-oilor = néua oilor (fel de nea).
Ngleţ vb. I=îngheţ. Pap.; vedĭ *anglĭèţ*.
Nglit vb. I=înghit 73 ($_{341}$); *nglità!*= înghite! 76 ($_{363}$); vedĭ *anglìt*.
Ngrăjǫs vb. I = aţîţ, supĕr; *cǫĭnili nu la ngrăjà, s-nu ti mucìcă* 66 ($_{100}$). Arom. *angrîñescu* (de cânĭ când e vorba).
Ngurgulĭàt adj. rotunjor (Neologism din Aromânesce).
Ni adv. = nicĭ 54 ($_{42}$), 60 ($_{36}$).
Ni pron. Dat. de la *noĭ* = ne; *şa da-ni ver iri!* = dare-ar să ne fie aşà! 55 ($_{13}$).
Nibùn adj. = nebun, prost, rĕŭ; *şi dărǫ lalta mult nibùn* = şi făcù alta mult nebună; *nibun soĭŭ*=de ném de rînd, prost, 142. Wgd. *nebùn* 28, *mult nebunǫ* 78.
Nibunilĭă sf. = nebunie 104 ($_{61}$).
Nicabaĭatlia adj. = nevinovat 63 ($_{47}$).
Nicasmèt sb. = nenoroc 166.
Nicàt = necat; omorît; *ca si dùsiră vizură toţi cucoţilĭ luĭ nicàţi* = când se duseră vĕḑură pe toţĭ cocoşiĭ luĭ omorîţĭ 137.
Nicăĭurea (!) adv.=nicăirĭ. [Nu sînt sigur, dacă cum-và nu este greşit, în loc de: *nicălĭurea*]. Pap.
Niceĭcum adv. = pe burtă. Arom. *pri dinţî*. Când cine-và stă intins la pămînt pe burtă saŭ cade cu faţa la pămînt, se ḑice: *sta, căzù nicĭcum*. Arom. *sta pri dinţî, căḑù pri dinţî* [Pap.].
Nidăràt adj. = neîmplinit, nefăcut. Arom. *niadăràt, nıadràt* 61 ($_{75}$).
Nidudăràt (v. *nidăràt*); *nidudăràtuli!* = om de nimica! 61 ($_{75}$).
Nigrès vb. IV = înegresc; *mult alĭ si nigrì buricu* = mult i se înegrì inima, tare se întristă 143.
Nigrelă sf. = negrélă, lucru negru.
Nigreţă sf.—partea négră a ochiuluĭ.
Nigriciòs adj. = negricios.
Niiri = nefire 77 ($_{332}$).
Niişǫt adj.=neişit, neumblat (prin lume) 86 ($_{520}$).
Nimăsticàt adj., adv. = neamestecat; *nimăsticati li ziţi*=vorbescĭ pe negândite, fără să-ţĭ daĭ sémă (fără să amesteci în gură bine ce ḑicĭ) 77($_{333}$).
Nimea pron. neh. = nimenĭ. Wgd. 4.
Nimini=nimenea 78 ($_{334}$); *nu spùsiră la niminea* — nu spuseră la nimenĭ 163; *s-nu vriĭiască drumu cu niminĭ* = să nu vorbéscă în drum cu nimenĭ (nevorbind pe drum cu nimenĭ) 108 ($_{70}$).
Nină sf. = mătuşă; apelativ cu care se adreséză nevestele şi fetele către femeile maĭ în vîrstă.
Ninèl sn., pl. *ninęli* = inel 30, 149. Wgd. *ninel* 5, *ninèl, ninęli* 24.
Ninjugàt adj. = neînjugat (taur) 156.
Ninţilès = neînţeles; *si faţi ca ninţilès* — se face ca nepriceput, că nu pricepe; face pe nesnaĭ 78 ($_{335}$).
Nipòt sm.=nepot 118; fem. *nipoată*.
Niputęri sf. = neputere, bólă. Arom. *niputĭari* 108 ($_{70}$).
Nisăràt adj. = nesărat, fără sare; *nisăràtuli!* — nesăratule! 61 ($_{79}$); *ŭom fǫră sari* = om nesărat, fără haz în vorbă, purtărĭ.
Nişàn sn. = semn 116; *nişanu di apu-ĭ* = e semn de apă (=lipsă mare de apă-ĭ) 168.
Nişti, pron. neh. — nisce; uniĭ 153; *nişti ŭorĭ*=câte-odată. Wgd. *ništikǫts* = uniĭ 32.
Niştiri = nescire.

Niştiùt adj. = nesciut, nepriceput 78 (336), necunoscut 103 (64).
Niţi adv. = nicĭ 55 (19), 78 (337-341). Wgd. *nitsi* 35.
Niţiùn pron. neh. = nicĭ unul 157. Wgd. *nitsi-un* 31.
Niuzǫt adj. = neauḑit; *si faţi ca niuzǫt* = face pe n'aude 78 (342).
Nivęstă sf. = nevastă, muere 48 (15), 53, (37), 78 (343). Wgd. *nivęstǫ* 8.
Nivistuļĭă sf. = nevestuică. Arom. *nivistuļie*. Pap.
Nivistuļĭcă sf. = nevestuică, fr. belette.
Nivizùt adj. = nevěḑut 62 (26); a face pe «nu vede» 78 (344); care n'a věḑut 86 (535), 138.
Nivoļĭă sf. = trebuinţă; *lucru ţela maĭ di nivoļĭă* = lucrul acela maĭ de trebuinţă 163.
Nizìs adj. = neḑis, fără a ḑice 78 (345).
Noapti sf. = nópte 51 (20, 23), 169 (15); *pristi noapti* = în timpul nopţiĭ; *s-fęsi noapti*; an jumităt *di noapti* 169 (15). Wgd. 23.
Noatin sm. = noaten, miel care n'a împlinit anul 52 (26).
Nǫauǫ num. = nouě. Wgd. 28.
Nod, pl. *noadi* = nod 117.
Noĭ pron. pers. = noĭ.
Noĭmă sf. = semnificaţiune 163.
Nor sm. = nor 139. Wgd. 23. *nor, nóruri*.
Noră sf. = noră 139. Wgd. *norǫ, nurórĭ* 23.
Nostru pron. pos. = nostru, al nostru; fem. *noastră*, pl. m. *noştri*, fem. *noaştri*. Wgd. 31.
Noŭ adj. = noŭ; de noŭ, iarăşĭ; *cu noŭ* = iarăşĭ 154; *nǫŭă* = nouă 45 (4); 56 (38), 121. Wgd. *noŭ, nǫauǫ* 27.
Nǫnti = la Nânte; *las nu ti torni Nǫnti* = Dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte 61 (71).
Nǫrurĭ sf., pl. = nărĭ.
Nsor (mi ∾) vb. I = însor, mě însor; 47 (11): *si nsoară ghĭupţiļi* = se însóră ţiganiĭ.
Nşǫr vb. I = înşir 118; *si nşǫră toţi ţeļĭa din casă* = se înşiră toţĭ aceia din casă 103 (63).
Ntunic, veḑĭ *antunic*.
Ntunicari sf. = întunecare; a se întunecà.
Nturnàt adj. = brodat [lit. întornat, întors]; *nturnati* = brodate 35.
Nţăpàt adj. = (înţepat) ascuţit; *rǫpă nţăpată* = pétră ascuţită.
Nţing vb. III = încing; *la nţînsiră cu capină* = îl încinseră cu spinĭ 64 (34), v. *anţìng*
Nu adv. = nu 50 (11, 14). Wgd. 33.
Nucă sf. = nucă 66 (91).
Nuĭb vb. I = întâlnesc; *si nuĭbă* = se întâlnesce 123: *nuĭbǫ* = întâlnì 137.
Număr [Wgd. *numǫr* 48] vb. I = numěr.
Numi sf. = nume 56 (38), 57 (5), 78 (347, 348); *ļĭ-aŭ pusi numea* — îl numì 147; *să nu-ļĭ si stingă numea* = să nu i se stingă numele, némul 143. Wgd. *numi*, pl. *numĭ* 23.
Numir sm. = uměr. Wgd. 14.
Numir vb. I = numěr; *că ļĭa numirǫ măgariļi* = când îĭ numěră măgariĭ 152. Arom. *numir, misùr*.
Nuntă sf. = nuntă 48 (15), 91 (11), 149. Wgd. *nuntǫ* 17
Nuntru adv. = înăuntru 103 (63), 146. Wgd. 33.
Nvărtès vb. IV = învârtesc; învelesc; v. *anvărtès, anvìrtès*.
Nvesc vb. III = îmbrac; *mi nvesc* = mě îmbrac (îmĭ procur haine de îmbrăcat, ca să am de îmbrăcat), veḑĭ *anvèsc*.
Nviĭès vb. IV = înfăşur; învelesc; *mi*

nviĭès = mĕ încolăcesc, mĕ înfăşur 67 (119), 84 (471), v. *anviĭès* 67 (119).
Nving vb. III = înving, v. *anvìng*.
Nvirìn vb. I = supĕr; *mi nvirin* = mĕ supĕr, vedĭ *anvirìn*.

O

O! interj. = étă: *o, lĭa an dulàp* = étă-ĭ în dulap 136; ∾ = rĕspuns (considerat ca necuviincios, nerespectuos) 78 (351); ∾ = interj. de blestem 59 (24); ∾ = strigăt cu care sfîrşesc jucătoriĭ numiţĭ Rusaliĭ 114 (75).
Oa (se va cetì diftongat ọà *(uă)* = mereŭ).
Oà (cetesce diftong oà) adv. = acì 58 (6), 59 (19), 69 (160). Wgd. *ụa* 33.
Oàc [cetesce o silabă] adj. = prost; *oàculi!* = prostule! 61 (78).
Oacă adj. = neputincios, prost 86, 535.
Oàĭă (cet. ọàĭă) sf. = óe 78 (350), 154, pl. *ŭoĭ* = 85 (514-516).
Oală, sf.; pl. *oali* – ólă 49 (8), 158.
Oàltarĭ adv. = alaltăerĭ 151. Wgd. ọàltarị 34.
Oară, pl. *ŭorĭ* = oră, cés. Wgd. *oarọ, orĭ* 29.
Oaspiţŭ sm. — óspete, prietin 55 (7, 13), 107 (69).
Oaţi adv. = acì, acilea 156.
Ocă sf. = ocà 121.
Oglindalọ sf. — oglindă. Wgd. 49.
Op! interj. hop! 169.
Opcu adv. pe dos 167.
Opucu adv. — pe dos 106 (67).
Òtrovă sf. = otravă, venin 145.
Ons, pl. *ọnš* — insuşĭ, *ipse*. Wgd. 17, 22.

P

Pafti, sf. pl. = paftale.
Pafte-maughelus = calic, ţigan 89 (34).
Palamarcă, pl. *palamọrţĭ* = ceĭ doĭ piepteni cu carĭ se trage lâna 34.
Pală sf. = sabie. Arom. *apală*; cuvertură de lână; velinţă de lână. Pap.
Palişnic sm. = jug, plug 51 (210), 52 (20).
Palmă sf. = palmă.
Paloşĭ sm., pl. = bureţĭ, ciupercĭ [fel.]
Paḽĭă sf. = pae 82 (434), 117.
Paḽìe = n. de câne 170 (53).
Paḽĭŭ sn. = paiŭ 83 (453).
Paḽĭòş sn. = paloş [Pap.].
Pamuc-an = Pamuc-han (hanul de bumbac) 163.
Pană = n. de căţeà 171 (52).
Pang sm. = paianjen.
Pàntala = ? 62 (10).
Papa (cu∾) = nume de joc copilăresc 91 (7).
Paparudă sf. = paparudă 115 (76).
Papiă sf. — raţă.
Papră sf. = nume de plantă, papură.
Papùz sm. = stâlpul pe care se rézĕmă acoperişul caseĭ. Pe acest stâlp se rézĕmă *măcaziĭ* (vedĭ acest cuvînt). Arom. se numesce *preftu*.
Par sm. = par; pl. *parĭ* 33, 105 (65), 144.
Pară sf. — pară; *albi pari* — banĭ albĭ 78 (353), 136; *aspra pari nu pẹri* moneda calpă nu piere.
Parpudă sf. = nume de plantă.
Partalincă sf. ţol, zdrénţă; *aşı pusi partalìnchili* — îşĭ puse zdrenţele 162.
Parti sf. parte; *la una di parti* la una din părţĭ, la o parte 33; *la ari lat an parti* = a fi cam într'o ureche 78 (334); *la parti ăĭ* = este într'o parte, este cam prost; *toati pọrţili* — tóte părţile 136, 105 (66).
Pasc vb. III — pasc 46 (0), 159; *şutu porcu pristi zẹnă paşti* = ciutul porc peste dél pasce 49 (1); *tu la*

aĭ du păscùt cĭairu 65 (84); *cọn si pască* = când o să pască 73 (355).
Pastir sm. = păstor 154.
Pastrìt adj. = păstrat bine, ascuns. Arom. *spîstrìt* 79 (368), gr. πατσρεύω.
Paşalariă sf. = paşalâc; an *toati paşalarìurli* — în tóte paşalâcurile 142.
Paşalarèsc adj. = de paşă 142.
Paşă sm. = paşă 160.
Paştu sm. = Paştĭ 58 (17), 60 (59); *alĭ la dărară paştu* = îl omorîră 78 (355, 357).
Pat! = pat! 158.
Pati s. pl. = nume de plantă.
Patru num. — patru 53 (36); *la pàtruli zọli* — a patra ḑi 147; *la pàtruli ŭorĭ* = a patra óră 147.
Patru-zọţĭ num. = patru-ḑecĭ 105 (66).
Păĭantă sf. — stâlpul de care se légă vita în grajd pe lângă esle. Pap.
Păidă sf. = cursă 72 (235).
Pălască sf. = palască, cartuşieră.
Pălănmbră sf. — Arom. *ţapurnă*. Pap., un fel de corcoduşe fórte astringente la gust.
Pălăùr sm. = vas în care se servesce rachiŭ. Arom. *păgùr*.
Pălgĭòc sm. = melc 48 (16); ∾ *cu samàr* şi ∾ *fọrăsamàr*; veḑĭ *păngĭòc*.
Pălmuţă sf. = palmă. Pap.
Păn prep. = până.
Pănă prep. = până.
Pănăcòţĭ spl. = scândurĭ găurite, cu 10-15 găurĭ, servind a pune în ele bucăţile de aloat 31.
Păndàr sm. = pândar 150.
Păndàrniţă sf. = căliva pândaruluĭ, fórte înaltă, ca să pótă observà tóte viile, ogórele 150. Arom. *pîndruniţă*.
Păngĭàc sm. = manta de lână de capră 37, greşit în text *păngĭòc*. Arom. *tàmbare, tămpare, capă*.
Păngĭòc sm. = melc 52 (18); veḑĭ *pălgĭòc*.
Pără adv. = cam 107 (89).
Părdiă sf. = Arom. *leasă*, nisce paturĭ făcute de lemn saŭ de ramurĭ de pomĭ, arborĭ şi pe carĭ se aşéză apoĭ viermiĭ de mătase.
Părẹclĭă sf. = păreche.
Părliă sf. = cărpitor, scândura pe care se aşéză plăcinta cóptă [Pap.]
Părmàţĭ (an ∾) = cameră de dormit 40.
Părnàr sn. = fel de arbust. Arom. *părnare*.
Părtălòs adj. = pestriţ, bălţat; *ună ghĭupcă părtăloasă* = o ţigăncuşă bălţată, pestriţă 51 (17, 18), 52 (10).
Părtoacă sf. = nume de flóre.
Păspàlĭŭ vb. I = presăr 117.
Pàspăĺĭat sm. = fel de făină fórte subţire şi de calitate fórte bună.
Păstrès vb. I = păstrez.
Păstrès vb. IV = păstrez bine. Arom. *spăstrescu*, gr. πατσρεύω. Wgd. *pọstrès* = reinige 42.
Pătati sf. pl. = cartofĭ 25.
Pătpălòg sm. = prepeliţă.
Pătpăluşcă sf. = pitpalac. Pap.
Păţătură sf. = suferinţă, pl. *păţătùri* = suferinţe; *păţătura, anvitatură* suferinţa-ĭ învĕţătură. Pap.
Păţọs vb. IV — păţesc, sufer 164.
Păùn sm. = păun.
Păzari sf. = târg, învoélă 90 (1); *şi şa dărară păzarea* = şi aşà se învoiră 158; *păzarea ŭòrbilor* 78 (318).
Păzărgìŭ adj. = târgoveţ; care se duce saŭ vine de la târg 153.
Pecĭŭ = ? 49 (6). (Probabil că este *becĭŭ* şi că nu am însemnat bine eŭ).
Peĭviţă sf. = lipitóre.
Per sm. = pĕr 46 (5), 53 (35), 79 (360-364); *si lọ di per* — se apucă de pĕr 169. Wgd. 8.

Per, pl. *perĭ* = pĕr (pom) 79 (365).
Per vb. IV = per ; *să peră aspra?* 62 (16); 79 (363); *ari pirìt vrin ŭom* = a perit vre-un om 98 (46); *ca să la pirìm* 153. Wgd. 16.
Percìc sm. = perişor. Pap.
Perd vb. III = perd 66 (58), 100 (59); *pirdut aĭ vrin?* = aĭ perdut vre-unul 152. Wgd. *pert* = perd 16.
Pèrdi sf. = perdeà; *l̦ĭ-ăĭ cripată pèrdea* = este obraznic, neruşinat 79 (361); *perdea ŭòcl̦iuluĭ* = perdéua ochiuluĭ.
Periciuni sf. = periciune. Wgd. 15 (vedĭ *piriciuni)*.
Periri sf. = perire. Wgd. 36.
Pernițǎ sf. = pernă 50 (30).
Peròs adj. = pĕros. Wgd 28.
Pezǎ sf. = batjocură; *ațĭ bațĭ pezǎ* = îțĭ bațĭ joc 164.
Pețu = n. de boŭ 171 (54).
P'ẹdicǎ sf. = pedică. Wgd. *p'ẹdikọ* 8.
Pẹnǎ sf. = pană; aripă; *şi nu-ŭ țin'ẹŭ vechĭ p'ẹnili* = şi nu o maĭ țineaŭ aripele (= i se osteniseră aripele) 137; *că mirindàŭ sub peñĭli lu un vǎltur unǎ mil̦iǎ di ŭoĭ* = că se odihniaŭ subt aripele unuĭ vultur o mie de oĭ 158; *pẹna micǎ, pẹna mari*, felurĭ de brodărie 34; *trapnǎ cu pẹni* = perucă cu pene 35.
Pẹrǎ sf. = pară 52 (29), 79 (365).
Pẹşti sm. = pesce 79 (366, 367); *peştĭ di la Beşìc!* = Braşóve 63 (27); *peştĭ di rọŭ* = pescişorĭ de rîŭ 27. Wgd. 10.
P'ẹştirǎ sf. = stâncă, peşteră 142, 154.
Pẹti s. pl. = petece 50 (18).
Pẹtic sn. = petec, scutec 102 (61), 120. Wgd. *pẹtik* 18.
Pi! = strigătul conduruluĭ, convenit să însemne apă 149.

Pic vb. = pic; *să-țĭ picǎ mucu!* = să-țĭ pice, picà-țĭ-ar mucul! *să-țĭ picǎ mọna* = picà-țĭ-ar mâna 60 (50), 46 (5); *picatǎ* 103 (64).
Picàt sm. = păcat 142. Pap. *picati*.
Picǎ sf. = picătură; nițel 46 (8). Wgd. *pikọ* 16.
Picǎsès vb. IV = simt, pricep 116, 140, 154. Wgd. *pikọsés* = merke 16.
Picǎtòs adj. = păcătos. Pap.
Picǎtulès vb. IV = păcătuesc. Pap.
Picǎturǎ sf. = picătură. Wgd. *pikọturọ* 16.
Piciòr sn. = picior; *pl. piciŏari*; *nu da piciòr* = nu mărturisesce; *țela cu un piciòr* = (dracul) 79 (369-371). Wgd. *pitšór, pitšoari* 11; *piciŏari di rǎzbòiŭ* = epele răsboiuluĭ 32; *piciŏari-di-fuñĭǎ* = părțĭ ale răsboiuluĭ 32.
Piciŏarǎ sf. = pas; *unǎ piciŏarǎ* = un pas. Arom. *un cĭor, un ciciòr*.
Picir! = cuvînt imitând ciripitul rîndunicei 45 (4).
Piciurùş sn. = piciorus. Pap. 24 (10).
Pichisès (Wgd. *pikisés)* vb. IV = observ = ich merke 10.
Picuràr sm. = păstor 74 (258).
Piducl̦ĭu sm. = păduchiŭ.
Pidurèțĭ sf. pl. = fragĭ (Huma).
Pidurițǎ sm. pl. = picioruşe (parte din răsboiŭ) 32.
Pidutọl sm. = bólă de picióre 94 (17).
Pijǎ = prunc nebotezat, păgân 119.
Pilǎ sf. = pilă; ∾ *di lemnu* = pilă de lemn 31.
Pilivàn sm. = pehlevan, atlet 167.
Pimìnt sn. = pământ 33, 48 (8), 50 (16), 52 (37), 79 (375-379); *să-şĭ li lasǎ din pimìnt* = să le lase jos 124. Wgd. 9.
Pin sm. = pin. Pap. Wgd. 9.
Pinciọs vb. IV = dispar.
Pingercǎ, pl. *pingèrțĭ* = ferĕstră 162 (tk. pengèr).

Pipèlnică sf. = locul unde se strînge cenuşa. Pap.
Pipèr sm. = piper. Pap.
Pipercă, pl. *piperchi* sf. = ardeiŭ 25.
Pipericà sf. = nume de plantă.
Piperigă sf. = fluture (v. *pipirugă*). Pap.
Piperugă sf. = fluture. Wgd. 50.
Pipirugă sf. = fluture. Wgd. *pipe-rugǫ* = pipirus 22.
Pipoañĭă sf. = pepene galben (Brw.)
Pipñĭŭò sm. = pepene galben. Pap. Arom. *peàpini*, Macedonia; *pi-pòñĭŭ*, Epir.
Pirdù(h), pl. *pirdùurĭ* = fulgĭ. Pap.
Piricĭuni sf. = descrescerea luniĭ, peritul luniĭ 104 ($_{65}$). Wgd. *pe-ritšuni* = Abnehmen des Mondes 15.
Piròs adj. = pĕros.
Piruligă sf. = scoică, mărgén, măr-găritar.
Pirunigă sf. = mac. Arom. pirpirună 68 ($_{506}$).
Pirustiă sf. = pirustie. Pap.
Piruşàn sn. = lanţ de monede; periĭ de pe frunte 36.
Pisă sf. = pisică (în limb. copilăresc). Wgd. *pisǫ* (Tsernareka)—Katze 48.
Pisăĭès vb. IV = scriŭ; *ti ari pisàìt an frunḑa di zmărẹcă* = îţĭ pórtă sîmbetele 70 ($_{183}$); *pisăià* = de-scrià 80 ($_{380}$); *pisăìt* = menit, scris 84 ($_{474}$). Wgd. *pisiès* 42.
Pisăitură sf. = scrisóre, scris; *că şa fu pisăitura* = căcĭ aşà a fost scris 139.
Pisca sf. = pliscul, ciocul paserilor 80 ($_{381}$).
Piş vb. I = piş 62 ($_{30, 41}$), 104 ($_{65}$). Wgd. 16.
Pişa-boŭ = fel de brodărie 35.
Pişim = întâiŭ; *maĭ pişim* = maĭ întâiŭ 164. Wgd. 8.
Piştàr sm. = pescar.
Piştarcă s. = pasĕrea *pescăruş*, ce se nutresce cu pescĭ.
Piştimàl sn. = peştemal 128.
Piştoală sf. = pistol 161.
Pită sf. = plăcintă; ∾ *di codru-verḑi* = fel de plăcintă de legume 38; *pită-di-ñiari* = fagure de miere 27.
Pitligĭani sf. = pătlăgeà; ∾*roşi*, ∾*gàl-bină*, ∾ *lungă*, felurĭ de pătlăgele.
Pituliţă sf. = tigăiţă 46 ($_{6}$).
Pitul = fel de piétră.
Pitum adj. = blând, domesticit 77 ($_{331}$).
Pizmès vb. IV = pismuesc, invi-diez 141; *aŭ pizmàŭ ampiratiţa* = o invidiaŭ pe împĕrătésa 143.
Pîrcĭa (a ∾) = n. de joc copil. 90 ($_{80}$).
Plamin sn. = flacără 154, 166.
Plasti sf. pl. = fel de caier; *plasti di nẹŭă* = fulgĭ de nea. Pap. Arom. pl. *apale, apăḽi, plaste*.
Plàtiţă sf. = n. de pesce.
Plaz sn. = partea de fer a pluguluĭ.
Plăcnès vb. IV = plesnesc, pocnesc. Pap.
Plăngọndăra şi **plăngọndura** = plân-gênd 152, 141.
Plăstès vb. IV = aşez ca să fac *plasti*; *lọna si plăstẹşti an bucĭum* = lâna se aşéză în *bucĭum* (ca să se facă *plaste*) 134.
Plătès vb. IV = plătesc 121, 163.
Plăscătès vb. IV = ciocnesc, a bate în capete; *si plăscăt'ẹŭ* = se cioc-niaŭ, se băteaŭ în capete 146.
Plăţintă sf. = plăcintă 52 ($_{30}$). Wgd. *plọtsindǫ* 48.
Plec vb. I = plec; *plẹcă—ḽĭ-u* ! = plécă! 80 ($_{383}$).
Plec vb. I = aplec; *pọn s-ti pleţĭ* = până să te aplecĭ 46 ($_{6}$); *plẹcă-ti* = aplécă-te 154; *cọn si plicọ̀* = când se apleca 161; ∾ = alăptez; *ca s-la plẹcă micu* = după ce-l va alăptà pe prunc 118, 119.

Plęvă sf. = pléva. Pap.
Plicaclcă sf. = aplecătóre 119.
Plicătoară sf. = aplecătóre, care alăptéză singură pe copil 118; se dice şi de oile carĭ, perdêndu-şĭ mieĭĭ, se mulg până la instalarea târleĭ.
Plin adj. = plin 49 ($_{5, 6}$), 50 ($_{10}$), 152.
Plitęncă sf. = Arom. *aroale, arale*, pĕrul care se lasă de către femeĭ să atârne, frumos potrivit, pe obraz cam până la urechĭ.
Plĭusnès vb. IV = plesnesc 108 ($_{70}$).
Plivăĭès vb. IV=plutesc 116 ($_{79}$), 147.
Pliznàc sm. = gemen; *ea rudì doĭ iḽĭ pliznàţĭ* = ea născù doĭ fiĭ gemenĭ 143.
Ploaclă sf. = placă; potcóvă 66 ($_{88}$), 162, 85 ($_{501}$); paftà (fel); pl. *ploci* 30; *li turi plocĭli* = (le aruncă potcóvele) a murit 85 ($_{501}$). Arom. la fel: *le-arcă pètali.*
Ploaĭă sf. = plóe; *męrzi* ∾ = plouă 47 ($_{11}$). Wgd. *plǫaĭǫ* 6.
Ploască sf. = ploscă. Pap.
Plod sm. = fruct, rod 59 ($_{7}$).
Plǫng vb. III=plâng; *cǫn plǫnḑi* = când plânge 45 ($_{3}$); *dosta plǫnsişĭ* = destul aĭ plâns 61 ($_{66}$); *plǫ̀nḑiri* = plângere, a plânge 81 ($_{424}$); *plăngǫ̀ndura* = plângênd 141; *plăngǫ̀ndura* 152. Wgd. *plǫnk* = plâng 6, *plǫnš* — plânseĭ 39.
Plĭàmniţă sf. = fînărie 50 ($_{10}$), 52 ($_{29}$).
Poală sf. = pólă, şorţ 36, 121.
Poarcă sf. = pórcă, scrófă 46 ($_{6}$), 80 ($_{384}$).
Poartă sf. = pórtă 123, 144.
Pocĭŭ sn. = ulcior; ∾ *di gaz* — fel de lampă care arde cu petroliŭ 52 ($_{51}$), 108 ($_{70}$); *poaci* pl. 162.
Pod sn. = căpistere în formă de ladă, unde se strînge făina la móră.
Pòdupàştniţă sf. = Arom. *cuscune*, curele de la samar, de la şea.
Pogudès vb. IV = a se nimerì; a se întîmplà; *şi la ĭel şa si pogudì* = şi la el aşà se nimerì 148.
Poĭată sf. pl. *poĭǫ̀ţĭ* = Wgd. *poḭatǫ*, *poḭǫ̀ts* = Stall 23. Arom. *puĭată.*
Poĭmǫni adv. poĭmâne. Pap.
Poĭmǫĭnista adv.—poĭmâne, poĭmâne de diminéţă 142. Wgd. *pòḭmǫḭni* 34.
Poĭna = ? 58 ($_{21}$).
Poĭp sm. = popă 80 ($_{385}$); stâlpul caseĭ numit şi *papùz*; vedĭ *popă.*
Polìz sm. = poliţist, persónă în serviciul poliţieĭ 145.
Pom sm. = pom 49 ($_{8}$). Wgd. 22.
Popă sm. = popă 80 ($_{386, 387}$), 118.
Popès vb. IV = popesc; *la popiră* = îl popiră, îl bătură 80 ($_{388}$).
Porc sm. = porc 49 ($_{3}$), 58 ($_{30}$), 80 ($_{390-391}$), 158; ∾ *div*, (Nanta) ∾ *sălbàtic* = porc sălbatic; ∾ *di còcină* = porc domestic. Wgd. *pork, ports* 22.
Port vb. I = port; *di guşă s-la porţĭ* 58 ($_{1}$); *ţe porţĭ an guşă* 46 ($_{7}$); 101 ($_{60}$), 156. Wgd. 45.
Pot vb. = pot 33; *nu pot* 54 ($_{46}$).
Potèţ sm. = ulcioraş 108 ($_{70}$).
Pòtnină = parte?; *aşĭ lǫ ∾ di uă* = îşĭ luă partea de strugurĭ 86 ($_{512}$).
Potrănḑă sf. = acele carĭ servesc a legà plugul de gâtul boilor.
Postès vb. IV = postesc. Pap.
Pǫĭnḑă sf. = tipsie de pămînt în care se face şi se cóce plăcinta făcută numaĭ cu făină de porumb. Arom. *bonḑă.*
Pǫn prep. — până (passim). Wgd. *pǫn-si* = până se 35.
Pǫnă prep. = până (pretut.). Wgd. *pǫnan* = până în, *pǫndi* = până de, *pǫnla* = până la 35.
Pǫĭnă sf. — pâne 57 ($_{4}$); *pǫĭni di bàr-*

niță = pâne de barniță 46 (₆); *poĭni* = pâne (fruct) 115 (₇₈); *poñĭ gărnoți* 103 (₆₃); *poñĭ* pl.= bucate, cereale (Lundiñĭ).

Poĭnea-guşturicĭcălĭă sf. = pânea şopârleĭ (n. de plantă).

Pondă sf. = pânză 33, 80 (₃₉₃).

Poră = ? *mi scoasi din poră* = mě scóse din răbdărĭ 80 (₃₈₃).

Pontițĭ sm. = pântece. Wgd. *pontitsi* 22.

Prag sn. = prag 101 (₆₀), 164; *cu praguri* = fel de brodărie 35.

Praşti sf. = praştie. Wgd. *prašti, prašturi* 24.

Praŭ sn. = praf, pulbere 59 (₅), 80 (₃₉₄).

Pravicini = ospětarea mireseĭ şi a mireluĭ de către părinţiĭ feteĭ, după o sěptămână de la nuntă 151.

Praz, pl. *prajĭ* = praz 52 (₃₂).

Prăcĭŭ sm. — pârcĭŭ (berbece de prăşilă). Pap.

Prăĭès vb. IV = sbor 75 (₂₇₈).

Prăĭnès vb. IV = sbor 81 (₄₀₇), 149.

Prăjès vb. IV = prăjesc 111 (₇₂).

Prălĭŭ = măgăruţ ; strigăt de îndemn ca să umble măgariĭ.

Prăsnès vb. IV = stropesc 116.

Prăşlenu sm. = greutatea ce se atârnă fusuluĭ (vedĭ: *prişnel*). Arom. *prisine* 32.

Prăştilĭă sf. = scara de funie saŭ de cureà la caĭ, etc. 31.

Pri prep. = pre, pe 49 (₂,₃), 51 (₂₀), 57 (₃, ₄₇), 64.

Priamnu vb. I = preumblu ; *că-lĭ si priamno poĭni* = căcĭ ĭĭ erà fóme, îl apucase fómea 157.

Priatil sm. = prietin 80 (₃₉₅-₃₉₇).

Priatiloc sn. = prieteşug 80 (₃₉₈).

Pricàt vb. I = mě uit, privesc bine 154.

Pricàț vb. I = prind, reprind, reapuc 81 (₄₀₇), 105 (₆₅).

Pricazmă sf. — basm 145.

Pricăjès vb. IV = vorbesc, spun 75 (₂₈₆), 110 (₇₁), 169.

Priclucĭàt adj. = rěcit tare, în cât nu-şĭ póte mişcà membrele. Arom. *acĭțàt, ncurțit.*

Pricòc vb. III = precoc, rěscoc. Pap.

Pricont vb. I — recânt, cânt din noŭ; *aşĭ căntọ şi pricăntọ* = îşĭ cântă şi recântă 138.

Pricufurès vb. IV = cufuresc ; *pricufurìt* = cufurit 52 (₂₀).

Pricùr vb. I = precurg, curg 149, 155; curěţ din noŭ ; *pricùr gronu di gnoĭ* = curěţ din noŭ grâul de gunóie.

Pridàr vb. I = fac, dreg din noŭ. Pap.

Pridàŭ vb. I = predaŭ ; *nu si prid'edira* = nu se predederă, nu se predară 156; *la pridedi* = îl predede ; ∾ = trădez ; *la pridedi la turți* = îl trădă turcilor. Arom. *îl prudeadi la turți.*

Pridòrm vb. IV = adorm, dorm 105 (₆₅).

Pridùn vb. I = adun, daŭ ospitalitate ; *să nu-ŭ pridunàți* = să nu o primiţĭ, să nu-ĭ daţĭ ospitalitate 142. Arom. *s-nu o apridunàți. Pridun-ti la criel* = adună-ţĭ mintea la cap. Pap.

Priflari = a reaflà, a aflà din noŭ 104 (₆₄).

Prifrong (mi) vb. III = mě prefac; *prifront* = (lit. prefrânt) prefăcut 73 (₂₅₂), 84 (₄₇₈).

Prifulès vb. IV — mě umflu în pene; *prifoali-ti !* = umflă-te în pene 80 (₃₉₀).

Prigàcĭŭ sn. = pólă, şorţ 36.

Priĭès vb. IV = reies, ies din noŭ 106 (₆₈).

Prijălès vb. IV = a jelì; *nu la putèm prijăliri*=nu-l putem jelì 159.

Prijùr vb. I = conjur ; *ti prijùr să nu spuñĭ* = te conjur să nu spuĭ. Pap.

Prilĭŭ sm. = Aprilie. Pap.

Prima adv., num.=întâiŭ; întâia; *di prima* = pentru întâia dată, pentru prima dată 45 (4); *di prima*=de întâiŭ 34; *prìmili izmeni* 110 (71),103, 145, 153. Wgd. 28; *primaver* = vĕr primar.

Primàr = primar: *ver* ∾ = vĕr primar.

Primaveră sf.=primăvara. Wgd. 36.

Primărìt (mi ∾) vb. I. = mĕ remărit. Pap.

Priminès vb. IV. = priminesc 151.

Prin prep. = prin 46 (0), 82 (128), 159. Wgd. 35.

Princă sf. = cursă (pentru prinsul pasĕrilor). Pap.

Prind vb. III. = aprind 51 (21); *şi-şĭ prinsi un foc* = şi îşĭ aprinse un foc 153; *di con prind la mortu*= de când se aprinde la mort (lumînare, candelă) 103 (64); ∾ = apuc, prind = *la prinsi di piciòr* = îl prinse, îl apucă de picior 153.

Pringă prep. = pre lângă 72 (126). Wgd. pringo 35.

Prinsòr vb. I. = reînsor; *mi* ∾ = mĕ reînsor. Pap.

Printòrn vb. I. = rĕstorn, reîntorc; *ropa-ŭ printurnò*=rĕstórnă rîpa, piétra 153; *nu put'eŭ s-la printoarnă* = nu puteaŭ să-l întórcă pe cea-laltă parte 158; reîntorc 154.

Pripăşotă = nume de capre 170 (65).

Pripilă sf. = fusul de fer pe care se rézĕmă piétra (= *ropa*) de la móră.

Priscàlic vb. I. = încalec peste cine-và; tresar peste cine-và.

Priscălès vb. IV. = presăr 109 (70).

Priscurnic sm. = prescure; fel de brodărie 35.

Prisàlĭŭ sm. = salamură 38.

Pristi prep. = peste 45 (3). Wgd. 35.

Prişnel sm.=prisnel. Arom. *prisine*, greutate ce se pune de desubtul fusuluĭ, ca să-l ţie vertical.

Priştèt vb. I. = preaştept, aştept, preîntîmpin 101 (59), 160; *etcă la priştitò lamñia* = écă îl preîntîmpină balaurul 168.

Pritòrn vb. I. = reîntorc; *si priturnà* = se reîntorceà 155; *nu si priturnò* = nu se reîntórse 161; *las s-nu-ĭ priturnàţĭ* = să nu vĕ împotrivițĭ, să ascultaţĭ fără nicĭ o vorbă 167.

Pritùcĭŭ sm. = făcăŭ, germ. Schaufelmühle.

Priturţèsc vb. IV. = turcesc; *mi priturţèsc* = mĕ turcesc; trec în religia turcéscă 156.

Priubidès vb. IV. = cercetez, caut cu amănuntul 157.

Prĭumubirèsc adj. = primăvăratec (Huma).

Priună prep. = împreună 103 (65); 120, 146. Wgd. *preuno* 32.

Prizorcă sf.=scăunel 54 (42). Arom. *piduĭŭ*.

Privărtàlĭcă (v. *pruvărtaĭcă)* 32.

Privĕd vb. II. = prevĕd. Pap.

Prividèri sf. = prevedere; *bună* ∾= la revedere 55 (18). Wgd. ∾ = glückliche Wiedersehen 36, 18.

Privìn vb. IV.= reviŭ; *tunţea vichĭ să privină* = atuncĭ în sfîrşit să revie 106 (67).

Prĭcĭa = n. de joc copilăresc 90 (3).

Proapi adv.=aprópe 104 (64). Wgd. 33.

Proaspăt adj. — próspĕt 117.
Prochĭŭ vb. I. = apropiŭ 102 (63), 116, 137. Wgd. *proḱi* pers. II. 16.
Prost adj. = drept (a sta drept, în picióre). Arom. *mprostu*. Pap.
Prub'ęŭ vb. II — beŭ, a bé apă; *amĭ si prubiŭ apu* = mĭ-a fost sete, mĭ-a fost a bé apă.
Prucăsc vb. I. = casc 79 (379); *şi ca la prucăscǫ* = şi când îl căscă 136.
Prucǫnt vb. I = cânt, cânt din noŭ; *şi ară prucăntǫ* = şi iaraşĭ recântă 137.
Prucupsès vb. IV = procopsesc, fericesc; *să prucups'ęscă* = să procopséscă 56 (34), 57 (40).
Prucŭr vb. I = curg; *mĭ si prucurară lìghĭăli* = îmĭ curseră balele 72 (228).
Prufàc vb. III = prefac 155.
Prufălìt adj. — prefălit, îngâmfat; *ţista-ĭ prufălitu?* = acesta-ĭ prelăudatul (îngâmfatul)? 80 (430).
Prufìt, fem. *prufită* = profet, vrăjitor 144.
Prumirosès vb. IV = mirosesc de departe 148.
Prun sm. = prun (pom). Pap. Wgd. 22.
Prună sf. = prună, corcoduşă 69 (173).
Prunḑǫs vb. IV = prânzesc; *şi fură prunḑǫţĭ* = şi fură prânziţĭ 144.
Pruputrèc vb. III = trec, trec peste 80 (401).
Pruţǫp vb. I = ţip; *şi pruţăpǫ* = şi ţipă 154; *şi eali pruţăpară* = şi ele preţipară 150, 149.
Pruvărtalĭcă sf. = parte de la răsboiŭ 32.
Pruvăzalnic sm. = parte de la răsboiŭ 32.
Pruvèd vb. II = vĕd; prevĕd; *zuŭa di mǫĭni s-nu mi pruvędă!* = ḑiua de mâne să nu mĕ vaḑă! (să nu mĕ apuce! 58 (41); *si pruvizù* = se lumină de ḑi.
Pruvòĭŭ sn. = veḑĭ p. 74 (262).
Pruvòm vb. III = vĕrs, vom 80 (430).
Pruvulès vb. IV = găuresc 30.
Pruvulìt adj. = găurit; fig. puşcă 89 (13).
Psalèz vb. IV = cânt în biserică. Arom. *psăltisescu*, din gr. Ψάλτης = cântăreţ, Pap.
Pucàt vb. I = cercetez, caut bine 80 (403), 138.
Pucĭudès (mi ∾) vb. IV = mĕ mir. Wgd. *mi putšudès* 42.
Puclòn sn. = poclon 118.
Puclonès vb. IV = închin 165; *mi* ∾ = mĕ închin.
Pucrifcă = n. de fruct. Arom. *bubulĭană, bubuliţă*. Pap.
Pucròv sn. = învelitóre de lână, velinţă 117, 138.
Pudufcă = fig. neruşinată 89 (10).
Pudviìt adj. = îmbrăcat, înfăşurat 65 (85).
Puèrc sm. = porc [Nănta].
Pufă sf. = fel de ciupercă.
Pugacĭă sf. = plăcintă 102 (63).
Pugudès vb. IV = nimeresc 62 (8); a se întîmplă 107 (89), 116.
Puĭampu sm. = paianjen. Pap. Wgd. 13.
Puĭvès vb. IV = ivesc; *si puivì* = se ivì 166.
Pulată, pl. *pulǫţĭ* = partea caseĭ numită la Arom. *pat*, gr. ἀνὸγι.
Pulès vb. IV = torn, servesc apă pentru spĕlatul mânilor; *să-lĭ pulęscă la mǫñĭ, ca să si spęla, cum ăĭ adetu* = să-ĭ tórne, ca să-şĭ spele mânile, după cum este obiceiul 144.
Pulicàr sm. = policar 107 (89).
Pulĭès vb. IV = descânt 190 (66);

spin di puliiri = spin de deochiere; poleesc.
Puliiri sf. = spĕlare a mânilor 122.
Puliìt adj, = poleit; *puliìt cu răzìnt* = poleit cu argint 166.
Puliţă sf. = poliţă 168.
Pulu, pl. *pulmĭ* şi *pulmurĭ* = pumn; *un pulm di şenghi* = un pumn, o mână de arşice 164.
Pulmă sf.=pumn, mână plină; handvoll. Wgd. 15; vedĭ: *pălămuţă*.
Pulpă sf. = pulpă. Wgd. 21.
Pulupès vb. IV = întunec 138.
Pul̦ìană sf. = poiană 160, 113 (₇₁).
Pul̦ìcă sf. = puică; cuvînt de desmerdare.
Pul̦iţă sf. = n. constelaţiuniĭ *găinuşă*.
Pul̦ìŭ sm. = pasĕre, puiŭ 49 (₇), 81 (₄₀₄₋₄₀₇), 164; obiect de argint numit şi Arom. tot *pul̦ìŭ* 36 (₁₉); fem. *pul̦ìcă*.
Pumăròs (mi ∾) vb. IV = mĕ obosesc; *pumăròt* = obosit 155.
Pum'ẹn sm.—pomelnic, parastas. Pap.
Pun vb. III = pun 33; *rachia-n rost să pun* = rachiul în gură să-l pun 55 (₂₀); *ţe-ŭ pus-aì*—ce aĭ pus 61 (₃); *l̦ĭ-u pusiţĭ* = iĭ puserăţĭ 78 (₃₆₆), 74 (₁₅₈), 101 (₆₀); ∾=suiŭ; *ca s-mi pun pri grindi*=după ce o să mĕ suiŭ pe grindă 138; *si pusi pri tupolă*= se suì pe plop 166; *puş* = puseiŭ.
Punti sf. = punte. Wgd. 18.
Pupădiă sf. = preotésă 81 (₄₃₀).
Pupădiìcă sf. = stiglete; fel de insectă.
Pupăreţcă sf. = şeḑĕtóre. Pap.
Pupărès vb. IV=upăresc 81 (₄₁₆).
Pupcă sf. = pupăză. Pap.
Pup'ẹză sf. = (Ln.) pupăză.
Purcàr sm. = porcar 157.
Purcăril̦ìă sf. = porcărie.
Puric sm. = purece, Br.
Pùriţi sm. = purece 72 (₂₁₉), 81 (₄₁₀).
Purţẹŭă sf. = purceà. Wgd. *purtsẹo* [Ferkel] 8.
Purţilùş sm. = purceluş.
Purţòl sm. = purcel.
Pus adj., part. = pus, menit 84 (₄₇₂).
Puscă sf. = oţet 81 (₄₁₂, ₄₁₁). Wgd. *puskọ* 49. Arom. *puscă*.
Puslẹdic sm. = maţ 117.
Pustă sf. = pustia 61 (₆₃).
Pustàv sn. = pristav, copaie 168. (Probabil să fie o scăpare de vedere la mine, în loc de *pristav, u,* în manuscript confundându-se cu *ri.)*
Pustalantă adv. = ḑiua de după poimâne; se derivă de la *peste-alantă* peste ceea-laltă. Wgd. 34.
Pustănès vb. IV = mĕ obosesc 136, 161. Wgd. *pustanès* = ermüde 51.
Pustel̦ìa sf. = aşternut 119.
Puştu adj. = nemernic, ştrengar 138.
Put vb. IV = put, a mirosì rĕŭ. Pap.
Putẹri sf. = putere 153.
Pùtină sf. = putină 28, 30.
Putirès vb. IV = gonesc; *tucu si putirès* = deşì se tot gonesc 54 (₄₆).
Putirìt adj. = urmărit, gonit de poteră 154.
Putnès vb. IV = fac, descânt, vrăjesc 100 (₅₉).
Putoari sf. = putóre.
Putòrn vb. I; *mi si puturnară màţili* = mi s'a scârbit 75 (₂₇₂); *al̦ĭ puturnò* = iĭ rĕspunse 164.
Putrid adj. = putred 54 (₄₈).
Putrizòs vb. IV = putrezesc; *şi la putrizò di chìutèc*. Pap. 24 (₇).
Putpărọri = a proptì, a rĕzemà 67, 106 (₆₈).
Puturòs adj. = puturos.
Puţòn adv. = puţin. Pap.
Puvelès vb. IV = ordon 147.
Puvel̦ìa sf. = puterea. Pap.

R

Raàt sn. = pace, liniște 160.
Rac sm. = rac 147.
Rachiă sf. = 48 ($_{15}$), 54 ($_{43, 44}$), 81 ($_{145}$).
Racîca sf. = coropeșniță.
Raĭ sn.=paradis, raiŭ. Pap. Wgd. 49.
Ramă, pl. *ramurĭ* sf.= ram, ramură. Wgd. 24.
Ramnic adj. = neted. Wgd. *ravnic* = Ebene 50.
Ramură sf. = ramură. Pap.
Rană, pl. *rǫñĭ* = rană 161.
Ranghil sm. = arhanghel.
Rao sf. = Reif. Wgd. 49.
Rap, pl. *rapĭ* = harap, negru 146, 166; nume de cal 171 ($_{57}$).
Rapcă = n. de animale 171 ($_{58}$).
Rascàrmin, vb. I = scarmĕn 33.
Rați = rece 123; *l̦ĭa trasi ună rați* = ĭ-a tras o minciună 81 ($_{45}$).
Raŭă sf. = rouă.
Raur sm. = fel de piétră.
Ravnic = neted, șes. Wgd. Ebene 50.
Razglòb, sn. = încheetură 101 ($_{60}$).
Răb sn. = hîrb 89 (notă), 16.
Răbùș sn. = răboj 81 ($_{414}$, $_{413}$).
Răcnès vb. IV = răcnesc, sbier 75 ($_{373}$).
Răcutină sf. = flegmă. Arm. *hîrpă*.
Rădìc vb. I = rădic 149.
Răgăvàn = liliac. Arom. *argăvàn*, n. de flóre.
Răghiă sf. = rugină.
Răghisiri vb. IV = a ruginì, a se ruginì. Pap.
Răgușă și ragușă = óie cu córne, de unde numirea de óie *răgușă*.
Răgușcă = n. de oĭ cu córne 171 ($_{56}$).
Rămǫ̀n vb. III = rĕmâiŭ; *rămânețĭ cu Domnu* 55 ($_{15}$); *s-nu rămǫnă* 59 ($_{10}$); *rămasi* = rĕmase 148. Wgd. *rǫmàș* = rĕmăseĭ; *rămasă* 105 ($_{66}$), 103 ($_{64}$).
Rănès vb. IV = nutresc, hrănesc 66 ($_{103}$), 86 ($_{516}$), 146.
Răñĭă sf. = râie; căpușiță de râie (insectă).
Răpès vb. IV = răpesc. Pap.
Răpicĭcă sf. = pietriceà 109 ($_{70}$).
Răpǫ̀s vb. I = repausez; *la răpusǫ̀ Domnu* = îl repausă Dumnedeŭ 147; *răpusàt* = repausat, odihnit 157.
Răputină sf. = loc pietros. Arom. *loc chitròs*, saŭ *hălichi* (Veria). Pap.
Răsàr vb. IV = rĕsar. Pap.
Răscàt vb. I = mĕ uit jur împrejur; privesc, cat jur împrejur 120.
Răscăcĭoari sf., pl. = ?
Răscrășniță sf. = rĕspântie 105 ($_{66}$).
Răsdàŭ vb. I = împart; daŭ de pomană 124.
Răsfèt vb. I = fĕt; *ăl̦ĭ si răsfătară ùoĭli* = ĭĭ fĕtară oile 85 ($_{516}$).
Răsfrǫng vb. III = rup (în bucățĭ); frâng 103 ($_{63}$), 118.
Răsinìc adj. = de argint-aur, în fir; *tel̦ìŭ răsinìc* 128.
Răslàn sm. = leŭ (v. *arslàn*); nume de flóre.
Răslăbită adj. = liniștită 121.
Răslăgăĭès vb. IV = regândesc, mĕ gândesc 166.
Răsòl = varză acră 81 ($_{416}$). Arom. *moare*.
Răspàrg vb. III = sfarm, sparg 108 ($_{70}$).
Răsplǫ̀ng vb. III = a face să plângă, a provocà plâns; *s-nu la răsplǫngă* = să nu-l facă să plângă 104 ($_{64}$).
Răstăl̦ĭŭ vb. I = întîmpin, taiŭ drumul, întâlnesc. Arom. *astàl̦ĭŭ* 119.
Răstăl̦ĭătură sf. = întîmpinare, întâlnire în drum 97 ($_{58}$).
Răstruculès vb. IV=rostogolesc. Pap.

Răstupès vb. IV = topesc; *foali di răstupiri răzintu* = fóle de topit argintul 30.
Răşniţă sf. = (rîşniţă) terciŭ 81 ($_{417}$).
Răşǫn (vedĭ *arşǫn*) 34, 146 (89, nota 1, greşit *arşòn, răşòn).*
Răşùţ vb. IV = rĕsucesc. Ar. *şuţ, aruşùţ, arşùţ.*
Răţès vb. IV = rĕcesc 109 ($_{70}$).
Răţimìnt sn. = rĕcélă. Arom. *arăţire.* Pap.
Răzbàt vb. II = bat; *si răzbătură* = se bătură între eĭ 141.
Răzbòĭŭ sn. = răsboiŭ 31.
Răzìnt sm. = argint 89 (Notă).
Răzìnt adj.; *ŭom răzìntuli* = obraznicule! 61 ($_{67}$).
Răziutàr sm. = argintar 29.
Răzvrăjǫs = ? *bişǫñĭli ca răzvrăjǫră, si f'eşiră şoariţĭ* = bş. când se revoltară, se făcură şóreci 139.
Remi sf. = guturaiŭ. Wgd. 50 = Unwohlsein.
Rẹpă sf. = repan [legumă].
Rẹti sn. = berb:ce neîntors. Arom. *areate* 63 ($_{53}$). Wgd. *rieti, riets* 22.
Ricăĭès vb. IV = sbier; *măgarilĭ ricăĭès* = măgariĭ sbiéră 75 ($_{275}$). Pap.
Ricu = rigu 45 ($_{1}$), 137, prẹscurtat din *[cucu]ricu.*
Rid sn. dél, colină, muchie de dél. *Arom. şilătură* [Este greşit în Pap. Arom. *tumbă*], 49 ($_{7}$), 81 ($_{419}$).
Riẹti, Pap. greşit, vedĭ *rẹti.*
Rimilès (mi ∾) vb. IV = mĕ scarpin. Pap.
Rin sm. = anin. Arom. *arìn, anìn.* Pap.
Risipès vb. IV = risipesc; *gălbuşu di uoŭ si risipẹşti.*
Ristòs = Christ 72 ($_{217}$).
Rod sn. — rod; *negru pimìnt maĭ mult rod da* 79 ($_{377}$).
Roàghĭă sf. = bólă (fel); *roaghĭa li caţă vìtili, oàmiñilĭ, găliñĭli* = *roaghĭa* dă în vite, ómenĭ, găinĭ. Pap.
Roată sf. = rótă; róta care servesce la făcutul ólelor. Pap.
Rod vb. III = rod; *roş* = am ros, roseĭ; *aŭ roš* = am ros-o, adecă am mâncat bătae. Arom. *le-aróşŭ,* cu acelaşĭ sens.
Rog (mi ∾) vb. I = (mĕ) rog; *ca si vut-aŭ rugàt* = după ce se rugase 142; *aţĭ mi rog* = te rog, mĕ rog ţie 149; *ştĭŭ ţe-ţĭ mi rog* = sciĭ ce mĕ rog ţie, sciĭ ce te rog 168; *si roagă* = se rógă 45 ($_{4}$). Wgd. *mi rok* 45.
Rom sn. = rom. 54 ($_{43}$).
Rosă sf. — rouă.
Rost s. = gură 51 ($_{21}$), 53 ($_{37}$), 55 ($_{18,20}$), 84 ($_{420}$), 106 ($_{68}$), 116. Wgd. 48; ∾ = gură, deschiḑĕtura prin care trece suveica, când se ţese 32 (veḑĭ *gură*).
Roşi adj. = roşu 34, 81 ($_{420,421}$), 102 ($_{61}$). Wgd. 28; ∾ = fig. vin 89 ($_{4}$).
Rǫd vb. III = rîd 109 ($_{70}$); *rǫdiri* 81 ($_{424}$); *si rădeà* = rîdeà 154; *ti rǫdi* = te rîde, îşĭ bate joc de tine 164. Wgd. *rǫt* 50, *rǫš* 39.
Rǫm vb. I = rîm, sgâriŭ pămîntul; *di rămà* 136; *şi-şĭ rămà an cupu di gnoĭ* = şi-şĭ rîmà în grămada de gunoiŭ 160. Arom. *ar'ìm* (se ḑice despre găinĭ maĭ ales).
Rǫnsi s. pl. — firele ce rĕmân de la răsboiŭ, când se termină ţesătura. Arom. *arîse.*
Rǫnză (rǫnsă) sf. = haină femeéscă 37.
Rǫpă sf. — piétră, rîpă; 59 ($_{34}$), 82 ($_{425-429}$). Wgd. *rǫpǫ* 10, 13; *rǫpă-di-moară* = piétră de móră, care macină; *rǫpă-dulţi* — piétră dulce, se servesce ca doctorie; *rǫpă vìnită* = piétră vînĕtă.

Rọŭ adj. = rĕŭ 59 ($_{26}$), 81 ($_{423}$). Wgd. *rọu, rauọ* 27.
Rọŭ sn. = rîŭ: *rọu Vardàr*—fluviul Vardar.
Rọv. = Arom. *aròv* 25.
Rubă sf. = haină 150.
Rucĭòc sn. = prânz 120, 159, 169.
Rucĭọs vb. IV=prânzesc; *di rucĭọs*= ca să prânzéscă 103 ($_{63}$). Wgd. *rutšọs* 50.
Rudàñĭŭ sn. = cicric, depĕnătóre 32, 52 ($_{23}$); ∾—fel de brodărie în felul cicriculuĭ 34, 35.
Rudă = prescurtat din *[papa]rudă* 115 ($_{78}$).
Rudès vb. IV = nasc 116; *şi ea să rudẹscă* = şi ea va nasce 143; *pọnă sa si rudẹscă tatu* 50 ($_{15}$).
Rudirţ sf. = nascere 53 ($_{34}$), 63 ($_{28}$).
Rug sn. = mărăcine. Arom. *arùg.*
Rugăciuni sf. = rugăciune 156.
Rugămìnt sn. = rugăminte 151.
Ruguzină sf. = rogojină 33, 119.
Ruĭès vb. IV = răresc 26.
Ruĭcă sf. = ciorchine de strugure. Pap.
Rumig vb. I = rumeg. Wgd. *rumik* 12.
Runc adv. = rar 117; *verḑiḽĭ cu runc* (fel de brodărie) 34; *ciarcu cu runc* (fel de brodărie) 35; *şiştaţiḽĭ cu runcă* (fel de brodărie) 34.
Rup vb. III = rup; *cola si rupi* 83 ($_{450}$); *rùpsiră* 66 ($_{89}$); *ĭun' si rupă*= unde se va rupe 82 ($_{423}$); *ampiratiţa rupsi ţea carti* = împĕrătésa rupse acea scrisóre 142, 117, 139; *rupş* — rupseĭ.
Rupòs adj. = prăpăstios.
Ruptătură, pl. *ruptătùrĭ* = ruptură, lucrurĭ rupte. Pap.
Rupti s. pl. —(rupte) fig. parale 89 ($_{6}$).
Rus sm. = rus. Pap.
Rusaliĭ s.pl.=jucătorĭ, căluşerĭ 114 ($_{75}$).
Ruspiă sf. — curvă 18 ($_{353}$).
Ruşọni sf. = ruşine. Wgd. *rušọni* 10.
Ruşọs vb. IV—roşesc; *ruşaşti* = roşesce 107 ($_{69}$); *s-ruşaşti* = se înoréză, se acoperă cerul cu norĭ.

S

Sa pron. pos. = sa, a sa; *mumă-sa;* pl. *sali* = sale.
Sa conj. = să; *ţe sa zicà Domnu!* = ce să ḑică Dumneḑeŭ! 57 ($_{53}$, $_{54}$).
Saàt sn. = cés, moment 82 ($_{431}$), 143.
Sac, pl. *saţĭ* = sac 82 ($_{432}$, $_{434}$), 153.
Saìb sm. = logofĕt, supraveghetor 156.
Salcă sf. = salcie 27, 59 ($_{17}$).
Saldi adv. = numaĭ 49 ($_{4}$), 50 ($_{10}$), 52 ($_{29}$).
Salungùr adj. = lungan, lung, disproporţionat 82 ($_{435}$).
Sam vb. ajut. = sînt; *sam bun* = sînt bine; *ieşĭ* = eştĭ 58 ($_{2}$); *ăĭ* = este; *nu-ḽĭ ăĭ* — nu-ĭ este 51 ($_{19}$); *iḽiu-ĭ an' ţer*=fiul este în cer 50 ($_{15}$), 63 ($_{31}$); *carĭ ţĭ-u băbaĭcă* = cine ţĭ-e tată 62 ($_{22}$); *aḽĭ sa ghiĭ* = îĭ sunt viĭ 49 ($_{4}$); — Imperf. *ram, raĭ, ra, ram, raţĭ, raŭ: ra* = erà 68 ($_{147}$); *ra să si ducă* 71 ($_{112}$); Aor. *fuĭ; cămila ună aspră-ŭ fost* = cămila un ban a fost 65 ($_{70}$); *să iă* = să fie 55, 56; *să iŭ* — să fiŭ 64 ($_{63}$); *s-nu iŭ;* = să nu fiŭ! 58, ($_{25}$, $_{30}$); *să iţĭ!* = să fiţĭ! 57 ($_{49}$); *să iţĭ ghiĭ!* 55 ($_{11}$); *iriţĭ ghiĭ!* = să fiţĭ sănătoşĭ! 55 ($_{5}$); *iri!* = fiĭ, să fie!; *iri ghiŭ cupilaşu!* = să fie sănătos, să-ţĭ trăéscă flăcăul! 57 ($_{58}$).
Samàr sn. = samar 31, 52 ($_{28}$), 82 ($_{437}$, $_{438}$); cerul guriĭ.
Samargiŭ sm. = samargiŭ, lucrător de samare 29.
Sami-Gĭorz 112 ($_{78}$).

Samuvilă sf. = balaur ; păun de nópte 154.
Sap vb. I. = sap 48 (15), 69 (157), 152.
Sapă sf. = sapă 103 (69).
Sar vb. IV. = sar 49 (1); *sărì pristi zid* = sărì peste zid 146; *săriră coñiḷĭ* = săriră cânii 162; *sărì ună moglă* = se ridică o céţă (de praf) 150.
Sar vb. I.=însăr, pun sare în ce-và; *sar peştiḷĭ* = pun pescii în sare. Pap. Arom. *ansàr*.
Saràĭŭ sn. = palat 164.
Sarci (*sartši*. Wgd. 50) = glas.
Sari sf. = sare 108 (70).
Sarea-bàbăḷiă sf. = sarea babeĭ (fel de grindină).
Sari-apu = (sare-apa) cascadă Ln.
Sarmă sf.=mătase 150. Arom. *sirmă*.
Sarùp vb. I. = surp; *la sarupǫ* = îl usurpă 139.
Satur vb. I. = satur 138; *si săturară* = se săturară 163.
Să conj. = să; *s.* 46 (5); *s-la* = să-l 66 (83); *s-la facă* 56 (28), veḑĭ *sa, si.*
Săghiă (veḑĭ *sighiă)* 36.
Sălăghièsc vb. IV. = arunc; daŭ drumul 166.
Sălbatic adj. = sălbatec (numaĭ la Nănta).
Săldisès vb. IV. = stric; *şi dinţiḷĭ si săldisiră* = şi dinţiĭ se stricară 169; *li săldisìşĭ răbùşăli* = le perduşĭ, le făcuşĭ perdute răbójele 81 (413).
Sălùc sm. = respiraţie. Arom. *adiḷiatic.* Pap.
Săm-Gĭorz = sîntul George 112 (73).
Săm-Todre sm. = Sîntul Tudor.
Săntracĭŭ sm. = cuţit pentru tăiatul frunzeĭ de dud 26; instrumentul cu care se taie unghia caluluĭ. Pap.
Săptămonă sf. = săptămână 102; *săptămona albă* = săptămâna albă, a brânzeĭ 114 (76).
Sărată (na ∾) = n. de joc copilăresc 90 (4).
Săratcă sf. = zĕr de brânză. Arom. *ḑăr*.
Sărătură sf. = sărătură, lucru sărat. Pap.
Sărìnĭ s. pl.=loc de dat sare oilor.
Sărliă adj.; *plăţintă sărliă* = plăcintă cu miere şi unt 114 (76).
Sărună = n. oraşuluĭ Salonic. Pap.
Sărùp vb. I=usurp (veḑĭ *sarùp*).Pap.
Sărŭt vb. I = sărut 53 (37), 121, 164.
Sătăr = ? 50 (18). Pap. 13 (1).
Sătul adj. = sătul, săturat 82 (438), Wgd. *soţŭl* 28.
Sătulimi sf. = săturare, sătuléţă.
Scafă sf. = pahar 82 (439); *si-ŭ beĭ an scafă* = să o beĭ, să o sorbĭ în pahar, adecă să o tot iubescĭ 162.
Scald vb. I = scald; *şi si scăldǫ* = şi se scăldă 163.
Scand sn. = scaun 53 (35), 120; *pri scand* = pe tron 142. Wgd. *skant* 15.
Scaudu-Dòmnuluĭ sn. = scaunul luĭ Dumneḑeŭ (nume de flóre).
Scanda-màndala = 50 (16).
Scap vb. I = scap 63 (47), 144, 162.
Scapir vb. I = scapĕr (din amnar); fulgeră; *scàpiră pimintu* = scapĕră pămîntul, adecă fuge de rupe pămîntul 79 (376); *cum fuzeà ... di scăpirà pimintu* = cum fugià ... de rupeà pămîntul 169.
Scàpit sn. = apus, apus de sóre. Pap.
Scàpit vb. I = apun; *scăpitǫ dupu zeṇă* = apuse după dél. *Acu-ĭ scăpitàt soarli* = 119.
Scară sf. = scară. Pap.
Scarţin (mi ∾) vb. I = mĕ scarpin 82 (445).
Scăculeţi sm. = lăcustă.

Scălès vb. IV = stric; *si scălì lucru*= se strică lucrul, tréba. Pap.

Scăpitari sf. = apunere, a apune; *pri la scăpitari soarli* = pe la asfinţitul sóreluĭ 105 (66).

Scăpitarea soarluĭ = apusul sóreluĭ 169 (14).

Scăpitàt sn. = apus; *scăpitatu soàreluĭ* = apusul sóreluĭ 164.

Scărlată sf. = pânză pe care se cos monede vechĭ şi care se pórtă de femeĭ la pept (fel de podóbă).

Schimb vb. I=schimb. Wgd. *skimp* 48.

Schimbari sf. = schimbare, a se schimbà.

Schitnès vb. IV=scrintesc: ăĭ *schitnìt* = este scrintit (la minte).

Scoc vb. I = joc 47 (14); *si scoc* = să joc 48 (16); *scoacă* 52 (33), 66 (104).

Scol vb. I = scol 164; *cọn si sculǫ grănčaru* = când se sculă olarul 162; *mi scol* = mĕ scol.

Scornă sf. = cismă. Pap.

Scot vb. III = scot 47 (12), 85 (504); *ŭopt lia scoasi* = opt îĭ scóse, opt îĭ află 152.

Scọmp adj. = scump. Wgd. 28.

Scǫndură sf. = scândură 33, 82 (440); parte de la răsboiŭ 32.

Scọrc = dél pietros; dél prăpăstios.

Scrăcălès vb. IV = cărcăesc, cărăesc 63 (36).

Scrăcĭcă sf. = fel de hemipter.

Scripeţă sf. = scripeţĭ 31.

Scucnès vb. IV = mĕ pun; *scucnì şi ăn lantu*=se puse şi în cel-lalt 141.

Sculĭò sm. = şcólă 143. Wgd. *skolĭó* 28.

Scult vb. I = ascult.

Scund vb. III = ascund; *mi scund* = mĕ ascund 66 (93), 101 (19). Wgd. *skunt* 11.

Scuncĭòs adv. = pe nesimţite, pe ascuns; *vinì scuncĭòs* = venì în ascuns, în secret, fără să afle nimenĭ.

Scup vb. IV = scuip 60 (40), 66 (98), 82 (443, 441), 84 (481), 107 (19); fără *să-ŭ scuĭpìm* = fără să o scuipăm 147; *nu-ŭ scùpsiră* = nu o scuipară 146; *nu-ŭ scupiră* 145. Pap. Wgd. *skup, skupìĭ* 11, 16, 39; după cum se póte vedé la Aor. face *scupş* şi *scupìĭ*.

Scupès vb. IV = scopesc. Pap.

Scup'ẹt sm.= scuipat. Pap.

Scurnès vb. IV = scornesc 163; deştept din somn. Pap.

Scùtur vb. I = scutur; *s-ti scutur* = o să te scutur (de parale). Pap.

Scuţǫt adj.=ascuţit. Wgd. *skutsǫt* 28.

Secĭcă = Fevruarie 82 (413).

Semn sn.=semn, prevestire (v. semt).

Semt sn.=semn. Wgd. 15; *an ţe semt*= în ce loc, în ce hotar anume? Pap.

Serìn adj. = senin. Wgd. 13, 18.

Seŭ sn. = sĕŭ; grăsime.

Seu-găliuălĭă sn. =seul găiniĭ (nume de plantă).

Seu-lĭèpuruluĭ=seul epureluĭ (n. de plantă).

Sẹdăv adj. = blond; care dă în roşu. Pap.

Sẹmin vb. I = sémĕn 84 (444); *ţe la vẹ siminàt melĭŭ* = ce-l semĕnase cu meiŭ 153.

Sẹră sf. = sară; *sẹra-ta* = sara 169 (13). Wgd. *sẹrǫ* 8, *sẹra-ta* 34.

Sẹti sf. = sete 66 (105).

Sẹţări (*sẹtsǫri* 8. Wgd.) vedĭ *s'ẹţiri*.

Sẹţir vb. I = secer; *si sẹţirĭ* = o să secerĭ 82 (444).

Sẹţiri sf. = secere 117.

Sfacă pron. neh. = fie-care 64 (69), 82 (446, 445). Wgd. 38.

Sfărdil sm. = sfredel 31, 86 (535).

Sfărşǫs vb. IV = sfîrşesc; *păn s-li du sfărşescă* 105 (86); cọt lucru amĭ

sfărşaşti = cât lucru îmĭ face 157; *sfǫršit.* Wgd. 49.
Sfărşuc sn. = sfârşit 163.
Sfetir-Anghil = (S-tul Anghel) S-tul Arhanghel 156.
Sfilgĭàn sn. = céşcă (de cafeà) 122.
Sfirbĭ=fluere; *cu tǫmpinĭşi cu sfirbĭ=* cu tobe şi cu fluere (surle) 142.
Sfirès vb. = fluer, şuer 52 (33), 53 (34); *sfiriri* 144.
Sfită sf.=slujbă religiósă; *că nu raŭ (rubi) di sfită* = căcĭ nu eraŭ (haine) de slujbă 168.
Sfitès vb. IV = sfinţesc, luminez 147.
Sfituḷică sf. = licuriciŭ.
Sfriel, pl. *sfrieli* = fluer 168.
Sfruel, pl. *sfrueḷĭ*=fluerul piciorului; fluer.
Si conj. = să 46; *si crescă! si prucupsęscă! si mbĭtrănęscă!* 56 (37). Wgd. *si* = daß 35.
Si pron. ref. = se; *ĭundi si culcă* = unde se culcă 50 (11); *si roagă* = se rógă 45 (4).
Sibèp sn.=motiv, causă 148, 155, 162.
Sicară sf. = secară 25.
Sicărină adj. = de secară 117.
Sicùḷĭŭ sm. = săculeţ, trăistiţă 135.
Sicuri sf. = secure 82 (447), 119.
Sighiă sf. = haină femeéscă 36.
Sil'ęf sn. = seléf 139.
Silviă sf. = chiparos 83 (448).
Siminàt adj. = semĕnat. Wgd. *simenàt* 28.
Siminţă sf. = semînţă; *siminţă di bubi* =semînţă de gândacĭ de mătase.
Sin, pl. *sinurĭ* = sîn 120, 77 (320).
Sindùchĭŭ sn. = ladă 31. Wgd. *sinduki* 51.
Singur adj. = singur 119.
Siniă sf. = masă de lemn 103 (63), 166.
Sinor sn. = hotar 101 (60).
Sintînă-ti! = tacĭ! 83 (449).
Sint vb. IV = simt, simţesc. Pap.
Sirbès vb. IV = servesc, lucrez 70 (187), 139, 147. Wgd. *Serbés* 13, 42.
Sirbicĭòs adj. = lucrător, muncitor. Wgd. *serbitšos* 28.
Sirbimìnt sn.=lucru, trébă, serviciŭ. Pap.
Sirc, pl. *sirţĭ* = nume de pom. Arom. *ţinḑif, ţinḑifcu* 28.
Sir'ęc adj. = sărac 147.
Sirìn adj. = senin. Wgd. *serín* 13, 28.
Sirtur sm.=instrument de argintărie 30.
Sirumà adj. = sărman, sărac 83 (450), 143.
Sistră sf. = instrument de ras căpisterea. Pap.
Sită sf. = sită. Pap.
Siţirimìnt sn.=(secerămînt) seceriş, secerare.
Siv adj.=cenuşiŭ (de colóre albă-închisă). Pap.; *sivu-glavă* = n. de capre 171 (82).
Sivècĭŭ sm. = soiŭ de crap maĭ mic.
Sìnătati sf. = sănătate 55 (10), 56 (24).
Sînătòs adj. = sănătos, tare, fórte 67 (108), 70 (174), 120.
Slab adj.=slab; subţire 83 (451-454), 154.
Slăbès vb. IV = slăbesc; *tot maĭ mult slăbeà* = tot maĭ mult slăbià 163.
Slăgăĭès (mi ∾) = mĕ consider; *si slăgaĭaşti* = se consideră, se numĕră 117; ∾ mĕ gândesc: *si slăgăiră ĭeḷ cùtriḷi* — se gândiră eĭ sărmaniĭ 163.
Slănèsc adj. = slăvonesc.
Slăvèĭŭ sm. = privighitóre.
Slobìñĭ spl. = şolduri. Arom. *iḷie.*
Slojnic adj. = scurt 71 (203).
Slovej sm. = Rothkelchen 50. Wgd.
Smăgĭaĭcă sf. = uliŭ [tk. atmagè].

Smintès vb. IV = amestec, smintesc; *smintìt la minti* = a fi smintit, nebun; *si smintiră ìrili* = se amestecară firele de răsboiŭ, fig. când se încurcă o afacere.
Smoacĭc (mi ∾) vb. I = mĕ mişc 83 (455).
Smoc sm. = şérpe gulerat, care nu muşcă.
Snop sm. = snop 156.
Snuèp sm. = snop (numaĭ la Nănta).
Soacră sf. = sócră 116.
Soară sf. = subţióră 155.
Soari sm. = sóre 47 (11), 83 (456); *la bàtirea soarluĭ* = la rĕsăritul sórelui 169 (5); *ancriscù soarli* = s'a luminat de ḑiuă 169 (3); *un ficĭòr ca soarli* = un băĕt ca sórele 146.
Soaţă (soatsǫ) sf. = Genossin. Wgd 23.
Sobani = n. de boŭ 171 (59).
Socòl sm. = vultur 63 (40) [Acéstă pasere nu există în partea loculuĭ şi se închipuesce ca fórte frumósă].
Socru sm. = socru. Wgd. 12.
Soĭ sm. = ném; *di tǫŭ soĭ ari fat vrin nalbànt* = de némul tĕŭ a a fost vre-unul potcovar 162.
Soĭcă sf. = bricég 101 (60).
Soĭŭ = fel 107 (69).
Som sm. = somn (pesce).
Son sm. = somn; *buĭmăcĭǫt cum ra di son* = buimăcit cum eră de somn 164. Wgd. 12.
Sor = cuvînt cu care se adreséză nevestele către cumnate. Pap.
Soră sf. = soră; *suròri* 54 (46). Wgd. *sorǫ, suròrį* 23.
Sorţĭ spl. = sorţĭ; *să turìm sorţĭ; să punim la sorţĭ* = să tragem la sorţĭ. Arom. *s-traḑim şcurtiţa.*
Soţ, fem. *soaţă* = soţ, tovarăş; *ş-la vẹ cu ĭel mincĭunosu şi soţu-su* = îl aveà cu el minciunosul şi pe tovarăşul sĕŭ 151, 147.
Soţlùc sn. = prieteşug, tovărăşie. Arom. *suţată* 83 (457).
Sǫbă = n. de vacă fĕtată Sâmbăta 171 (59).
Sǫdu sm. = vas 81 (411).
Sǫ̀mburi sm. = sîmbure 53 (36).
Sǫmt, pl. *sǫmţĭ* = sfînt; *pri treiḷĭ sǫmţĭ* 57 (9). Wgd. *sǫmt* 18; *sǫm-Ğiòrz* = sfîntul George [Pap.]; *sǫm-Medru* = sfîntul Dumitru. Pap.; ∾ = icónă 116 (79).
Sǫnă sf.; *an un cup di sǫnă cola* 151.
Sǫnḑi sm. = sânge 83 (459, 458), 159. Wgd. *sǫn(d)zi* 18.
Sǫnḑir vb. I — sânger; *mi sǫnḑir* = mĕ sânger, îmĭ scot sânge. Arom. *sînḑinèḑ.*
Sǫŭă sf. = prăjină, bâtă lungă 141.
Spar vb. III = speriŭ; *mi spar* = mĕ speriŭ; *nu ti spari!* nu te speriă, nu te descurajă! 57 (57); *si spară rǫu* = să sperie rĕul, rĕutatea 117; *si spărură* = se speriară 153. Wgd. *spar, spǫruį* 4, 39. Pap.
Sparg vb. III = sparg, stric 62 (34), 84 (489); *ca s-nu-ŭ spargă casa* 142. Wgd. *spark, sparš, spars* 7, 39, 42.
Spată, pl. *spǫţĭ* = spată [parte de la răsboiŭ] 32; omoplatul paserilor; *pri spǫţĭ* = pe spate 106 (67).
Spătẹză sf. = spată [parte de la răsboiŭ] 33.
Spel vb. I. = spel 74 (267), 83 (460), 102 (61); *ĭundi spilàŭ* = unde spĕlaŭ 150. Wgd. 9.
Spic sm. = spic (de grâŭ); fel de brodărie pe cămăşĭ în forma spiculuĭ 34. Wgd. *spik, spitsǫ* = Ähre 9.
Spilari sf. = spĕlare; *soĭŭ di spilari* = fel de spĕlat 107 (69).

Spin sm. = spin 100 (58), 135. Wgd. 16; pl. *spiñĭ.*
Spinḑur vb. I. = spînzur 162. Wgd. *spinzur* 9.
Spinḑurari sf.=a spânzurà, a atârnà, atârnare.
Spinḑuràt adj. = atârnat, spânzurat 73 (243).
Splină sf. = splină. Pap.
Spor sm. = spor; *bun şi spor la lucru* = cu bine şi spor la lucru 56 (21).
Spricĭcă sf. = lescae, diminutiv de la *aspră* 136, 137.
Spròtiva adv. = în faţă, vis-à-vis; *ţe lucru ăĭ cola spròtivă?* = ce lucru este colea vis-à-vis? 150.
Spruză sf. = spuză. Pap.
Spugănès vb. IV. = spurc; *spugănit* = spurcat; *spugăniri* = spurcare. Arom. *pînginescu, pîngînire.*
Spulaĭti!= să trăiţĭ; mulţumim! 118.
Spulaĭdisès vb. IV. = mulţumesc (neologism) 166.
Spun vb. III. = spun 162.
Spurc vb. I. = spurc; *mi spurcǫ pulĭu dimneţa* = mĕ spurcă pasĕrea diminéţa (când auḑĭ, pe nemâncate, cântând o pasĕre); a mâncà de dulce în ḑile de post. Pap.
Spurcàt adj. = spurcat 61 (76, 77); fig. turc 89 (35).
Spurcăcĭuni sf. = spurcăciune. Pap.
Spus = vorbă, spusă 83 (462).
Staidă, pl. *staìḑĭ*, sf. = stafidă 48.
Stamnă sf. = ulcior de pămînt maĭ mare 96 (87).
Stară adv.=de séră 167. Arom. *astară.*
Stàrină sf. = căpiţă de fîn. Pap.
Staŭ vb. I. = staŭ 49 (3), 53 (36), 63 (36, 37), 74 (263), 162, part. *stat* şi *stătùt.*
Staur sm. = şobolan.
Stavelă sf. = opritóre, prin care oprim maşina moriĭ de a maĭ lucrà.
Stămăria sf. = sînta Marie 24.
Stăfsès vb. IV. = dospesc. Arom. *disfingu* 92 (3).
Stănuvìt adj. = băgat în pămînt, înfundat 106 (68).
Stăpǫn sm. = stăpân 166.
Stărluşcă sf. = şérpe vînĕt, despre care se crede că sbóră; viperă (veḑĭ *străluşcă*).
Stărpès vb. IV. = stîrpesc, fac să dispară; *vizù că si stărpì apa* = vĕḑù că dispărù apa 142.
Stăşùnu! = săracul! Pap.
Stăviñerĭ sf. = s-ta Vinerĭ.
Sterp adj. = sterp 84 (485), *stęrpă* 165.
Stęŭă, pl. *stęli* = stea 51 (24), 76 (307), 83 (466, 463), 147; fel de brodărie; *stęli* 35. Wgd. *stęo* 13.
Sticupèĭ sm. = grangure 48 (15).
Stignès vb. IV = întind (eróre p. 33 adun); *si stigneşti teteva* = se întinde córda 33.
Stimnès vb. IV = întunec, germ. blende 50. Wgd.
Sting vb. III. = sting; *să nu-lĭ si stingă numea* = să nu i se stingă numele, stìrpea, némul 143. Wgd. Pap. *stinš* = stinseĭ 39.
Stindeclĭă şi **tindeclĭă** sf. = o vargă de fer, servind a ţiné pânza întinsă de o potrivă.
Stipsi sf. = piétră acră.
Stirpàr sm. = păstorul care pasce oile sterpe. Pap.
Stirpès vb. IV (veḑĭ: *stărpès*) — stîrpesc; *mi stirpès*=mĕ stîrpesc 83 (466).
Stirpicĭuni sf. = stîrpiciune.
Stirpiri sf. = stîrpire.
Stog sn. = căpiţa de fîn, şiră. Pap.
Stomnă (*stomnǫ*) sf.=ulcior. Wgd. 11.
Stomnicĭcă *(stomnitškǫ)* sf. = ulcior

de pămînt maĭ mic. Wgd. 50. (Veḑĭ *Stamnă*).
Stọng adj. = stîng.
Stọngiñĭ s. pl. = stânjenĭ 128.
Strat sm. = nume de plantă.
Strălușcă (veḑĭ *stărlușcă)* sf. = viperă. Pap.
Strătès vb. IV = taiŭ drumul; întîmpin, es în drum: *etcă că aḽĭ strătì ună babă* = étă că-ĭ eșì în drum o babă 165; *că etcă ḽia strătẹști un dẹd* = că étă îĭ ese în drum un moș 166.
Străvèț sm. = nume de flóre.
Străvurĭ s. pl. = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.
Strek sm. = barză, germ. Storch. Wgd. 50.
Strejur sm. = parul din mijlocul arieĭ, de care se légă caiĭ, ca să treere grâul 110 (72), 40.
Strelă sf. = fulger 59 (18).
Streḽință pers. III = fulgeră; *Domnu* ∾ = Dumneḑeŭ fulgeră.
Stres, pl. *streși* = sgârcit 69 (172).
Strepijọri sf., vb. = a se strepezì: *la str'ẹpijă*—le strepijesce 69 (173); *cu dințiḽĭ stripijọți* = cu dințĭ strepezițĭ 169.
Strepij sm. = vierme de brânză.
Strẹñă sf. = stréșină 102 (61). Wgd. . *strẹuọ* = acoperiș (Dach) 8, 20.
Stric vb. I = stric; *na za stricọm*= ne stricarăm 83 (407).
Stricari sf. = stricare. Pap.
Stricăcĭuni sf. = stricăciune.
Stricupașcă sf. = pasere din clasa cornirostelor.
Stricupèĭŭ sm. = grangure; veḑĭ *sticupèĭŭ*.
Strig vb. I = strig, chem 157.
Strigḽiată sf. = fel de lapte covăsit. Arom. *străgḽiată* 98 (46).

Strimt adj.—îngust; *punti strimtă*— pod îngust 156; strîmt: *teslă strimtă* — fel de teslă 31. Wgd. 18.
String vb. III = strîng 33, 47 (10), 117, 168. Aor. *strinš* — strînseĭ.
Stroĭnic sm. = pețitor 125.
Strubogọscă sf. = măcieș! (fel de trandafir sălbatec). Arom. *coarnibifi*, al căruĭ fruct mâncându-l aduce constipație.
Strug sn. = instrument pentru lustruirea samarelor 31.
Struĭès vb. IV = pețesc; *s-mi struĭès* = să pețesc 139.
Struminari sf. = îmbold. Pap.
Strungă sf. = târlă mică, unde sunt puține oĭ mătrițe; strungàréță (la dințĭ). Pap.
Stumnicĭcă sf. = ulcior maĭ măricel 53 (97).
Stup vb. I=astup; îndop 81 (420), 117.
Stupàt— astupat; *ḽiumnicescu stupàt* (fel de brodărie) 34; *cĭarcu stupàt* (fel de brodărie) 35.
Su pron. pos.=sĕŭ; *tată-su*=tatăl sĕŭ; pl. seḽĭ. Wgd. *su, sa, seḽi, sali, luį* 31.
Sucală sf. = făcăleț. Arom. *șuțală*.
Sucardi sf. = sarică 37, 121.
Sucĭcă (în limb. copil.)=cacatus 141.
Sucĭọs *(sutšọs)*=ich drehe, ich wälze. Wgd. 42.
Sucriḽĭă sf. = socrie.
Sucrimi sf. = socrime.
Sud vb. I = asud, nădușesc. Pap.
Suflit sn. = suflet 58 (18), 88 (578); *si-ḽĭ daŭ di suflit* = să-ĭ daŭ de pomană 164, 157.
Suflu vb. I = suflu 51 (17,18), 81 (417), 102, 154.
Sug vb. III = sug; *mọnḑu suzi* = mânzul suge 45 (3); *la nọŭ mumọñĭ ŭo supt-aŭ* = de la nouĕ mame a supt 77 (330).

Sugàr sm. = sugar, miel care suge încă, care nu este înţărcat; copil neînţărcat.

Sugl̦iţ vb. I sughiţ. Wgd. *sugl̦its* 12.

Sul, pl. *suli, sulurĭ* = sul (parte de răsboiŭ) 32.

Sulă sf.=sulă, ţepuş 30; frigare. Pap.

Sùltal̦ĭă = a Sulteĭ [în felul Sulteĭ brodat] 34.

Sun vb. I = sun, rĕsuu.

Sup prep. subt; *sup tini* = subt tine 59 ($_{13}$), 152. Wgd. 35.

Supră prep. = supra. Wgd. 35.

Supsọri adj.—subţire. Wgd. schwach, fein 10, 28.

Suptă-soară sf. = subţióră. Pap.

Supţọri adj.= subţire, mărunt. Pap.

Surd adj. = surd. Pap.

Surìu = loc expus sórelui.

Surlă sf. = surlă [instrument cu care se cântă] 168.

Surumàn = sărac. Wgd. 20.

Surţọl sm. = surcel 105 ($_{66}$).

Survă sf. = sorcovă 83 ($_{468}$).

Sus adv., prep. = sus; *an-sus* = în sus 49 ($_{1}$). Wgd. 33.

Susàm sm. = susam. Arom. *sami, susami.*

Susoĭcă sf. = păsereà din clasa dentirostrelor.

Suşină sf. = loc uscat 107 ($_{68}$).

Sută num. = sută 80 ($_{397}$), 83 ($_{469, 470}$). Wgd. 28; *an treĭ suti*=în treĭ sute (a fi cu treĭ dóge, adecă: cam prost). Pap. 13 ($_{8}$).

Suval̦ĭcă sf. = suveică 32; fel de galben [monedă] 101 ($_{80}$).

Suvarì sm. = jandarm 151.

Suza = n. de căţeà 171 ($_{61}$).

Ş

Şa adv. = aşà 55 ($_{11, 13}$), 83 ($_{471, 474}$). Wgd. 7.

Şaĭác sn. = abà, postav de lână 28.

Şaìc sm. = rochie de mirésă 36; pânză de lână. Pap.

Şantarlivu = chior, ţigan 89 ($_{32}$).

Şapratcă sf. = şérpe, năpârcă; rĕutăcios 168.

Şapti num. = şépte.

Şară sf. = fel de brodărie. Pap.

Şarcă = n. de căţeà 171 ($_{63}$).

Şarọt adj. = pestriţ, bălţat 84 ($_{483}$), v. *şărọt.*

Şarpi sm. = şérpe, pl. *şọrpĭ* 52 ($_{33}$), 53 ($_{36}$), 84 ($_{475, 481}$). Wgd. *šarpi, šọrp* 6.

Şasi num. = şése.

Şaŭă, pl. şali sf. = şea. Pap. Wgd. *šao,* šọil̦i, *šali* 23.

Şamiă sf. = batistă, basma 123.

Şăminăl̦ĭă = a Şămineĭ [în felul Şămineĭ brodărie] 34.

Şọngie sf. = Steigbügel. Wgd. 51, *šingie* 10.

Şărătură sf. = şiră de dél, de munte; fel de brodărie. Pap. Arom. *şălătură, şilàtura.*

Şărlăgàn sm. = uleiŭ.

Şărlàu sm. = uleiŭ [Nănte].

Şărọs vb. I = brodez; *şărọt* = brodat 34.

Şătăĭès vb. IV = plimb, mĕ plimb; petrec 109 ($_{70}$), 144, 154.

Şcovră sf.= nume de pasĕre (Oşanĭ).

Şeurt sm.=scurteică. Arom. *şcurtu* 36.

Şcurtă sf. = scurteică 36.

Şeĭ — lucru; *ţe şeĭ, ţe lucru ăĭ cola?*—ce lucru este acolea? ce este acolo? 150.

Şenghi sn. = arşice 164.

Şi conj. = şi; asemenea.

Şi pron. refl. = şĭ, îşĭ.

Şilă sf. = instrument servind argintarilor 30.

Şimiă sf.=basmà, batistă 36; v. *şămiă.*

Şimidoil̦i num. = ambiĭ, amândoĭ

140; *şimidǫŭli* = amândouĕ 165.
Şirişnic sm. = rânză. Pap.
Şirǫtă adj. = vĕrgată 53 ($_{88}$); vedĭ şărǫtă.
Şirvetă sf. = batistă, şervet [serviette].
Şirvetàc sm. = băsmăluţă 127.
Şisǫrţli s. pl. = fel de brodărie pe mânecile de cămăşĭ 35.
Şiş sn. = sticlă 81 ($_{415}$).
Şiştàc sm. = ban [turcesc de 10 parale]; fel de brodărie 34, 35.
Şl̦ĭupcá sf. = cójă, scórţă.
Şoaric sm. = şórece 74 ($_{270}$), 135, 169. Wgd. 22.
Şǫd vb. II = şed 54 ($_{41}$), 148. Wgd. šǫ*t* 9.
Şǫr sn. = şir. Pap.
Şpirt sm. = spirt 117.
Şterg vb. III = şterg 72 ($_{218}$), 107 ($_{69}$). Wgd. *šterk* 7.
Ştern vb. III = aştern 120.
Ştet vb. I = aştept 63 ($_{33}$); *ţe la ştità* = ce-l aşteptà 144. Wgd. 17.
Ştipcu vb. I = pişc, ciupesc 122.
Ştir sm. = ştir 38 (nume de plantă).
Ştirnămìnt sn. = aşternămînt, aşternut. Pap.
Ştirnùt sm. = aşternut. Pap.
Ştirnută adj. = aşternută; fig. femee, soţie 89 ($_{7}$).
Ştiŭ vb. IV = sciŭ 78.
Ştiùt adj. = înţelept, cu minte, învĕţat.
Ştiva = urmă (!); *ştiva s-nu-ţı si ştiă!* = să nu ţi se scie de urmă! 61 ($_{61}$).
Ştìpcă = întors!; *trapnă cu ştîpcă* — perucă întórsă 30.
Ştràtcă sf. = pasĕre din clasa cornirostelor.
Ştrẹcl̦ĭă sf. = strechie.
Şturec sm. = greere. Pap. *şturic.*
Şubèc sm. = fel de maimuţoiŭ. Arom. *jabèc.*
Şucĭǫs vb. IV = răsucesc; învîrtesc; a-şĭ suflecà mânecele 118. Wgd. *sutsǫ̀s* 42.
Şugi = uscat 89 ($_{23}$), fig.
Şumă sf. = stejar; arbust servind de nutreţ caprelor. Wgd. *šumǫ* = Eiche 23; pl. *şumi* = frunze uscate 156.
Şuñĭ-muñĭ = ? 84 ($_{482}$).
Sut adj. = fără córne; *oaĭă şută, ţap şut;* fără urechĭ 49 ($_{9}$), 171 ($_{84}$).
Şutàrc adj.; *grǫn* ∾ = fel de grâŭ 25.
Şutnès vb. IV = arunc 101 ($_{59}$), 120.

T

Ta pron. pos. = ta, a ta, pl. *tali.*
Tablă sf. = 1. coş. Arom. *cînestră* 28; 2. trepiedul de care se servesc cismariĭ, samargiiĭ, etc. 31.
Tac vb. II = tac 60 ($_{44, 45}$), 108 ($_{70}$). Wgd. 28.
Tacǫ̀m sn. = costum 139. [tk.]
Taìn sn. = porţiune; belşug 123.
Tal̦ĭŭ vb. I = taiŭ 45 ($_{4}$), 71 ($_{209}$), 101 ($_{60}$), 117; *di s-ti tal̦ĭă* = de o să te taie 135.
Tamachĭarlǫ̀c sn. = sgârcenie, lăcomie 138.
Tamàn adv. = tocmaĭ 153, 159.
Tàmbură sf. = tambură 53 ($_{34}$), 144; *şi căntà din tambură* 162.
Tapolă pl. *tăpòlì*, sf. = plop 169.
Tar sm. = povară; *multu-mĭ si fẹsi tar* = mult mĕ rugă 84 ($_{485}$).
Tară sf. = povară, vedĭ: *tar* 38.
Tari pron. neh. = atare, ast-fel; *tari fẹtă* = ast-fel, atare fată 142; *si află tǫrĭ oamiñĭ* = că se află aşà ómenĭ 144, 154. Wgd. 32.
Tari adj., adv. = tare, fórte; puternic; *tari bun burìc aĭ?* = fórte bună inimă aĭ! 56 ($_{26}$).

Tas sn. = obiect de argint, usitat de femeĭ 30.
Tàtală sf. = nume de plantă.
Tată sn. = tată 56 (19); *tatu* 50 (15); *tunțea la antribară tătọñiḷi* = atuncĭ îl întrebară părinții 163, 118, 69 (173).
Tatcă sm. = tătică, tătiță 84 (486).
Tăcărașcu sm. = obiect de la móră.
Tăcĭuni sm. = tăciune 120, 166.
Tăgărcic sn. = tragă. Arom. *trăgăcică*. Pap.
Tăĭarcă = (Nu sunt sigur dacă e notat bine) 165, rîndul 13.
Tăĭès (mi ∾) vb. I = mĕ ascund, mĕ pitulez (de frică) 84 (484).
Tălcĭọs vb. IV = omor; *di să va tălcĭască*—în cât o să vĕ omóre 135.
Tăligă sf. = telégă, trăsură 162.
Tălùp, pl. *tălupi* = caier de bumbac. Arom. *scămanghĭe* 32.
Tăḷĭàt adj. = tăiat; fig. turc 89 (36); *circumcis, turc* 156.
Tăḷĭătòs adj. = ascuțit; *rọpă tălĭătoasă* = piétră ascuțită.
Tămbunĭă sf. — cétă, mulțime mare.
Tămpănàr și **tămpinar** sm. = toboșar, care bate din *tọmpină*.
Tăpès vb. IV = gonesc; *la ză tăpiră niști zăgàri* = îl goniră nisce ogarĭ 159.
Tăpugă sf. = buzdugan 84, 487, 154.
Tărcĭọs vb. IV = a se păré; *s-nu tărcıọțı* = să nu vi se pară 162.
Tărcòl sn. = cerc 90 (1); *tărcọl di rọp* = cerc de pietre 90 (1), 163.
Tărọs vb. IV = târ, târĕsc; *s-la tărẹscă* = să-l târască 166.
Tăùn sm. = tăun, fel de țînțar maĭ mărișor.
Tăxès vb. IV = promit; *tăxiri* = promitere 84 (489, 488), 165.
Tăvălès vb. IV = tăvălesc, rĕstorn 87 (650).
Teḷĭŭ sn. = sîrmă, fir de argint, de aur 30; fir telegrafic.
Tentinizari sf. = întindere, scărmănarea cu drîndu a bumbaculuĭ 32, 33.
Teslă sf. = teslă; ∾ *strimtă* = fel de teslă 31.
Tetă sf. = mătușă. Pap. Wgd. 26, 50; ∾ = nevĕstuică.
Teta-todu = grangure 48 (15).
Tetevă sf. = córda 32.
Tetin sm. = unchiŭ. Pap.
Ti! interj. 148.
Ticfă sf. = tigvă, în care săraciĭ pórtă apă 139.
Ticfa-lùpuluĭ = tigva lupuluĭ (nume de plantă).
Ticùș sn. = plăcintă de lapte cu ouĕ. Pap.
Tiligràf = depeșa; telegraf; *trimẹsi* ∾ = trimise depeșă 142.
Tiḷĭàl sm. = pristav 165; *f'ẹsiră* ∾ — puseră pe pristav să anunțe 149.
Timbă sf. = osul temporal. Pap. 28 (IV): *țel gros an timbă*, trebuesce tradus: cel gros la céfă, nepriceputul, care nu înțelege.
Timẹlĭă sf. = temelie. Pap.
Timinușcă sf. = nume de flóre primăvăratecă, de culóre albastră. Pap.
Timp sn. = timp; *și ficĭòr din timp!* = la anul cu băĕt! 56 (31); ... *și-n timp cu sinătati!* = și la anul cu sănătate 56! (34); pl. *timpurĭ* = vécurĭ, vîrste. Pap. 57 (44), 84 (491, 493); *pri timp* = la timp 149. Wgd. an ∾ = fornerhin; *timpurị* 24.
Timle sf. = Wert 14. Wgd.
Tind vb. III = tind, întind 72 (220), 102 (61).
Tindecḷĭă sf. = vargă de fer servind a ținé în răsboiŭ pânza întinsă 32.

Tini Ac. luĭ *tu* 47 (14), 184. Wgd. 30.
Tinichiă sf. = tinicheà.
Tinir sm. = tînĕr, flăcăŭ, mire; *să iă ghiĭ tìnirili!* = să fie viĭ tinerii (mirele şi mirésa)! 56 (39). Wgd. 28.
Tinir-juni sm. = mire 139.
Tinţi = cuv. onom. 46 (9).
Tinţigàr sm. = stiglete 46 (9).
Tipilọc sn. = fel de podóbă de cap usitată de femeĭ 36.
Tipsiă sf. = tipsie.
Tiptìlĭ adj. = deghisaţĭ 166.
Tipţiă sf. = tipsie 126.
Tirzìŭ sm. = croitor 29.
Tislìm = gata; *lu Domnu tislìm* = mĕ predaŭ luĭ Dumneḍeŭ 156 [tk].
Tivichìèlĭ adv. = în deşert, în zadar 73 (245).
Toamnă sf. = tómnă. Pap.
Toangă sf. = dor, jale; *mult mĭ-ăĭ toangă di casă* = mult mĭ-e dor de casă. Pap.
Tocmă sf. = logodnă, logodire 126.
Tocmès vb. IV = logodesc; învoiesc; *pi drum si tocmiră* = pe drum se învoiră 163.
Tocmu adv. = tocmaĭ 79 (378).
Todur n. pr. = Tóder 50 (14).
Topă sf. = tun; *la turì topa* — a dat ortul popiĭ 84 (492).
Topcă sf. = minge 153, 91 (6).
Torbă sf. = traistă 84 (492), 121, 157.
Torc vb. III = torc 34, 71 (201).
Torn vb. I = torn, întorc; *s-va si toarnă* = să vi se împlinéscă 56 (30); *si toarnă* = să se împlinéscă 57 (47); *s-na turnọm* = să ne întórcem; *s-nu ti torñi!* Pap. 13 (5).
Tort sn. = tort 32, 34.
Toscu adj. — cu cap gros şi mare.
Tot, fem. *toată*, pl. *toţĭ, toati* = tot 39, 48, 49, 51 (22), 53 (37), 55 (17, 18). Wgd. 32.
Tot-dinnă adv. = în tot-deauna 123.
Tọmpină, pl. *tọmpiñĭ* — tobă 46 (6), 53 (39), 59 (51), 80 (394), 84 (393).
Tọŭ pron. poses. = tĕŭ, a tĕŭ 55 (12), pl. *tọlĭ* = tĕĭ, aĭ tĕĭ. Wgd. *tọu*, *tọili* 31.
Tprìŭ! apelativ pentru oĭ, îndemnându-le să mérgă 155.
Traană sn. = trahană 38.
Trag vb. III = trag; sufer; *nu si trazi* — nu se sufere 160; mân 69 (41): *ĭo si trag la cunàc* = eŭ o să trag la conac 151, 30, 54 (41), 64 (59).
Tràistur sn. = traistă. Pap.
Tramă sf. = bătătură 85 (496), 32. Arom. *tramă*.
Traugusulă sf. = sulă maĭ măruntă. Arom. *ţungursulă* şi *ţîngărsulă* 30.
Trap sn. — pârîŭ, hăŭ.
Trapeznic sm. = masă de lemn 118.
Trapnă sf. = perucă 35, 36.
Trasă adj. = frumósă; *mulĭari trasă* = muiere frumósă.
Trăcól sn. = cerc (fel de brodărie) 34, vedĭ *tărcòl*.
Trăgnès vb. IV = trag 87 (545), 148, 151, 153.
Trăĭès vb. IV = rabd, sufer 85 (498); *uo trăìt* — a durat, a fost trainică 74 (262); *să trăìţi un'ẹc* = să răbdaţĭ, să suferiţĭ niţel 162. Wgd. trọès = extrage 48.
Trăntès vb. IV = trântesc; *şi si trănti ca un viţilùş* = şi se trântì ca un viţeluş 163.
Trăòñĭ = ferestrăŭ.
Trăscă sf. — trestie 32.
Treaza adv. = a treia ḍi 147.
Treazĭ adv. = a treia ḍi, când vin ursitórele să-ĭ menéscă nouluĭ născut 124, 147.
Trebuĭès vb. IV = trebuesc. Wgd. 8, 45, v. *trubuĭès*.

Trec vb. III = trec 82 (428); *tręți* = trăesce, o duce 83 (450); *cọti mĭ-aŭ tricùt pristi cap!* 64 (58).
Treĭ num. = treĭ 53 (35). Wgd. 4, 28; *la treĭli ŭorĭ* = a treĭa óră 147; *an treĭ* = joc copilăresc 18.
Treiu sm. = Arom. *hăĭate*, partea caseĭ de la intrare 40.
Trepl̦ĭu sm. — defectul unor persóne de a clipì într'una din ochĭ.
Trębă sf. = trébă 155.
Tręmur vb. I = tremur; *cari za trimurọ urmanu* = care sguduì pădurea 166.
Trimèt vb. III = trimit 121, 159. Wgd. 38.
Trimurọndăl̦ĭa = tremurând 166.
Triscutęşti vb. impers. = fulgeră. Wgd. 45.
Triuşă sf. = partea curţiĭ din faţa caseĭ, aria din curte 40.
Troscut sn. = nume de plantă.
Trọntă adj. = leneşă, trândavă; *trọntă-mĭ-ĭeşĭ, nu darĭ ţiva* = trândavă eştĭ, nu facĭ nimic.
Trubuĭès vb. IV = trebuesc; *pri ĭundi trubuĭaşti* 57 (47).
Trubuşọnă sf. = burtă, pântece 166.
Trudès vb. IV = împrăştiŭ; *s-nu si trudęscă bumbacu* = să nu se împrăştie bumbacul, când se face 33.
Trup, pl. *trupurĭ* = corp; *şiştaţil̦ĭ cu trupurĭ* (fel de brodărie) 34.
Trupès vb. IV = îmbucăţesc 34.
Tu pron. pers. = tu 59 (5, 7), 62 (6, 31), 63 (41); *si-ţĭ* = să-ţĭ 46 (5); *ţe-ţĭ mi rog* = ce mĕ rog ţie, ce te rog 168; *ţ-ăĭ* = îţĭ este 63 (45); ţi = îţĭ 60 (49), 65 (83); *aţĭ, ăţĭ* Dat; *tu-ţĭ* = *ţĭ* (Dat. etic) 160; ti Ac.; *tini* Ac.; *di tini* = de tine 59 (10). Wgd. *tu* Nom.; *ats, st, z* Dat; *ti* Ac. 33.
Tucàĭe sf. = obiect de argint 37; *tucọĭ* pl. = clopoţeĭ (cum pórtă căluşeriĭ).
Tucfă (v. *tufcă*).
Tucfă-di codru (tufa de codru), fel de legumă;
Tucfi-di-apu.
Tucfi-lęĭĭţ, fel de legume.
Tucĭọs vb. IV = tocesc, daŭ la tocilă 67 (183), 169.
Tucĭŭ = aramă. Arom. *tucĭŭ* şi *tuncĭu*.
Tucnès vb. IV = înfund; *şi s-tucnì* = şi se înfundă 140.
Tucmiri sf. = logodire 125.
Tucu conj. = dară 64 (63), deşì 51 (21), 53 (40), 54 (46). Wgd. 33.
Tufcă sf. = buchet 128; *fes cu tufcă* = fes cu moţ 139.
Tufèc sn. = puşcă 85 (499); *aţĭ pot fàţiri si staĭ ară pri tufèc* = îţĭ pot face să staĭ iară pe puşcă, adecă: te pot readuce iarăşĭ la starea ta dintâiŭ de pândar 151.
Tufeccĭŭ sm. = armurier 29.
Tufnàt adj. = tufòs 148.
Tuĭàg sn. = toiag, bĕţ 32, 66 (101), 87 (837), 141, 158.
Tuĭcĭọs (mi∾) vb. IV = a se văită *tu! tu!* 159; a-şĭ exprimă mirarea.
Tulàrìşti sf. = locul unde se strîng sătenii în sat 113 (14). Wgd. 50.
Tuleĭcă sf. = vîrful ascuţit de fier al îmboldului, bĕţuluĭ de îmboldit boiĭ. Pap. Arom. *strimurari; acşale.*
Tulès vb. IV = tulesc, a o şterge; *mi* ∾ = mĕ ascund, mĕ pitulesc; 81 (404), 85 (500).
Tumbă sf. = măgură; ridicătură de pămînt în şes, *tumulus* cum se află pe câmpia Saloniculuĭ; grămadă: *şi la trăntì tumbă jos* = şi-l trântì grămadă jos 166. Wgd. 49.
Tumbarcă dim. de la *tumbă*.

Tùmbuli-beĭ n. propriŭ 150.
Tumnatic adj. = tomnatec, de tómnă; *brǫnḑă tumnàtică* — brânză care se face tómna.
Tună vb. impers. = tună, pers. III sing. Ind. pres. Wgd. 45.
Tund vb. III = tund 39. Wgd. Pap.
Tunțea adv. = atuncĭ [passim]. Wgd. *tunțea* 18.
Tupès = topesc; *tupĭa* = topesce 46 ($_6$).
Tupolă sf. = plop 166.
Turc sm. = turc; *turc spurcàt* = păgân 61 ($_{77}$), 85 ($_{501}$).
Tures vb. IV = arunc, vĕrs 62 ($_{35}$), 82, 85, 100 ($_{69}$). Wgd. 50.
Turliă sf. = fel 104 ($_{65}$).
Turnari sf. = întórcere; *la turnari casă* 105 ($_{66}$).
Turnată adj. = brodată 34.
Turtă sf. = turtă 47 ($_{10}$), 85 ($_{505}$), 118.
Tùrtură sf. = turtureà. Pap.
Turțèsc adj. = turcesc; *an gròburli turțèșĭ* = în mormînturile (în cimitirul) turcescĭ 152; *an turțẹsca vẹri s-nu mor!* 58 ($_{26}$); *una fẹtă turțẹscă fuzì* = o fată turcă fugì 156.
Tutchi = ca și cum 117.
Tutnès vb. IV = alerg, arunc 153, 154.

Ț

Țap sm. = țap.
Țsapǫ sf. = țépă. Wgd. 49. Pap.
Țară sf. = țéră, pămînt 64 ($_{63}$), 147, *țǫrili* = țĕrile 144.
Țavă sf. = țévă. Arom. *țaĭe* 32, 33, 28.
Țàvala-țùvala = ? 85 ($_{504}$).
Țăfărlàchĭŭ sm. = ornușorul. Pap.
Țăfùnĭ s. pl. — locul pe unde ese apa din canalul vertical, ca să isbéscă în rótele *(ăn ciarc)* moriĭ.
Țălùf sn. = zălufcĭ. Pap.
Țălufată s. adj. = cu zălufcă. Pap.
Țăngărès vb. IV = sun (de la *țăngăr, țăngăr)* 169.
Țănțàr sm. = țînțar (insectă).
Țarnă = n. de capre 171 ($_{65}$).
Țărțarcă sf. — pepene galben, fórte mirositor, ce nu se mănâncă 84 ($_{483}$); ∾ *țicoari* = fel de greere care cântă *țîrr* (vedĭ *țicoari)*. Arom. *chirchira* (Samarina).
Țărțǫnți s. pl. fem. = nume de legumă.
Țățumàn = 85 ($_{508}$).
Țe pron. = ce; *țe-mì măncàșĭ luțǫlu* 45 ($_3$), 57 ($_{53}$); *țe* = aud! poftim! 78 ($_{351}$).
Țea, pl. *țẹli* = cea, acea; *pri țea pǫĭni* 57 ($_4$). Wgd. *tsẹ, tsẹli* 31.
Țela pron., pl. *țelĭa* = acela 49 ($_2$), 71 ($_{208}$), 89 ($_{37}$). Wgd. *tsela, tselĭa.*
Țer sn. = cer 50 ($_{15}$), 85 ($_{539}$), 147; cerul guriĭ. Wgd. 17.
Țer vb. III = cer 88 ($_{568}$), doresc, voiŭ 53 ($_{41}$); poftesc 56 ($_{31}$); *țirù prin maală* = căută prin mahalà 152; *și țirură să-lĭ pẹrdă* — și căutară să-ĭ pérḑă 146; *și mult țireà să aĭbă* = și mult doriă să aibă 143; *ampiratu an țela vacǫt țireà să facă ună cavgă* = împĕratul în acel timp dorià să facă un răsboiŭ 146.
Țerb sm. = cerb. Pap. Wgd. *trerp* 9, 12.
Țerc, pl. *țercuri* și *țerțĭ* = cerc; *țercurĭ di bučĭ* = cercurĭ de butóie.
Țert vb. I = cert; *mi țert* = mĕ cert 153; *dẹdu nu la țirtǫ* = moșul nu-l certă 165.
Țerțĭ spl. = cercurile moriĭ, carĭ se întorc într'una în jurul lor.
Țepă sf. = cépă. Wgd. *tsẹpǫ* 17.
Țertă sf. = cértă. Pap.
Țest, pl. *țẹsturĭ* și *țẹști* = capacul

tipsieĭ, cu care se cóce plăcinta. Pap.

Ţęsta, *ţęşti* pl., pron. dem. = acésta 57 ($_4$), 58 ($_9$). Wgd. *tsęsta, tsęšti* 31.

Ţi pron. = ce 56 ($_{39}$), 57 ($_{55}$). Wgd. *tsi* 31 (vedĭ *ţe*).

Ţicoari sf. = greere (fel); *ţărţarcă ţicoari* = fel de greere, care, vara, pe căldurile cele marĭ, se pune peste poame şi mănâncă într'atâta până ce móre, plesnind.

Ţicut sn.= ţipĕt. Pap.

Ţigàn adj. = avar, sgârcit. Pap.

Ţigàr sn. = ţigară 86 ($_{518}$).

Ţin vb. I = cin, cinez; *ca să du-ţină* 109 ($_{70}$).

Ţină sf. = cină 169 ($_{13}$). Wgd. 9.

Ţinţĭ num. = cincĭ; *la ţinţli zisi* — a cincea óră ḑise 147. Wgd. *tsints* 28.

Ţinţigár sm.=stiglete (Oş., Ln.).

Ţin-zǫţĭ num. = cincĭ-ḑecĭ 110 ($_{71}$).

Ţipă sf. = şoldurĭ. Arom. *ilie, goafe*. Pap.

Ţipès vb. = gonesc, alung; *alĭ ţipeşti* =ĭĭ gonesce, ĭĭ alungă 91 ($_5$).

Ţsisprętsi num. = cincĭ-spre-ḑece. Wgd. 28.

Ţista pron. = acesta 58 ($_{12}$), 63 ($_{47}$), 80 ($_{400}$). Wgd. 31.

Ţiştu-cari pron. neh.=óre-care. Wgd. *tsištukari* 31.

Ţitati sf. = cetate; *aŭ dusi casă an ţitati* = o aduse acasă în oraş (cetate) 142.

Ţiva adv. = nimic; *fară ţiva* — fără nimic 162, 86 ($_{527}$), 75 ($_{283}$).

Ţivà pron. neh. = ce-và. Wgd. 32.

Ţiva-godea pron. neh. = ce-và, óre-ce 162.

Ţoglăv sm. = balaur 85 ($_{501}$).

Ţǫn vb. III=ţiŭ; *nu ţǫni* nu ţine 62 ($_{19}$); *aţĭ ţǫni dinăpŏĭ?* — cutezĭ? aĭ curajul? 68 ($_{137}$). Wgd. *tsǫn* 9.

Ţǫp vb. I = ţip, strig 81 ($_{407}$), 149.

Ţǫrţ adv. = an ţerţ; *an ţǫrţ* = an ţerţ. Wgd. *tsǫrts* 9.

Ţǫs vb. III = ţes. Wgd. *tsǫs* 17. Arom. *ţas*.

Ţǫţ vb. I = sug ţiţă; *ţǫţă-mĭ!* = suge-mĭ! (în limb. copil.).

Ţǫţă sf.=ţâţe; *cum sa la da ţǫţă* = cum să-ĭ alăpteze 142; pl. *ţǫţi* = ţâţe 143, 120.

Ţucnès vb. IV = sug, ţucuiesc 154. Arom. *ţucuĭescu* (= sug mult, de la onom. *ţuc*).

Ţuţulĭcă sf. = moţ, moţişor. Arom. *cuculĭŭ, zărculă, zărcu'lĭŭ*.

U

U ! interj. = of! 61 ($_{70}$).

Uă [citeşte: ŭ-ă, două silabe] sf. = strugurĭ; *uă-n apu* 38; *ţe-ŭ verĭ c-ua?* 48 ($_{16}$).

Ubav adj. = frumos 73 ($_{251}$), 145. Wgd. *ubaf* 28.

Ubăvilĭă sf. = frumuseţe 86 ($_{523}$), 166.

Ubèlĭ sf. pl. = obiele 26.

Ubidès vb. IV = cer, caut 76 ($_{296}$). Wgd. = suche 42.

Ublǫng sb. = partea samaruluĭ dinnainte. Pap. Arom. *mbrustàr*.

Ubòr sn. = ogradă, grajdul vitelor pe timp de vară 40.

Ubrâz sn. = obraz 107 ($_{69}$), 120.

Ud vb. IV = aud; *si uzǫ* = se audi 53 ($_{34}$); *uzǫră* = auḑiră 53 ($_{39}$); *ni s-ti ud*, = nicĭ să aud de tine 60 ($_{38}$); *s-ti udă Domnu* 55 ($_{10}$); *uzĭ!* — auḑĭ! 67 ($_{120}$).

Ud vb. I — ud; *vin oa di ti udă* 115 ($_{78}$); *za-udàt* 117.

Ud adj. = udat, ud, móle 87 ($_{550}$); *clinurĭ udi* 104 ($_{65}$).

Udaĭă sf. = odae. Pap.

Ugĭàc sn. = ogiac, coş.

Uglindală sf. = oglindă 102 (64).
Ugolĭ adv. = mereŭ 62 (11, 12), 104 (65).
Ugolĭcă sf. = nume de plantă.
Ugor, pl. *ugoră* sn. = ogor, țérină 86 (521).
Ugràdiță sf. = (cu) ogradă (fel de brodărie) 31.
Ugudès vb. IV = nimeresc 85 (499).
Ugulès vb. IV = golesc, desbrac în pelea gólă 106 (68).
Uĭdisès (?) vb. IV — potrivesc; *și si uĭdișră* = și se potriviră 139.
Ulm sm. = ulm.
Ulùc, pe *ulùți* = uluc 156.
Uluveĭcă sf. = cucuvae 95 (32).
Ulĭt vb. I = uit; *ca s-nu ulĭtă* = ca să nu uite 167, 159. Wgd. 48: *ulit.*
Ulĭndès vb. IV = stric, prostesc 73 (342).
Umă sf. = humă, pămînt.
Umăroalĭă sf. = ostenélă, obosélă. Pap.
Umăròs (mi ∾) vb. I = mĕ obosesc; *că si umărò* = căcĭ se obosì 164.
Umbră sf. = umbră 102 (61), 163.
Umizès vb. IV = sémĕn 84 (491).
Umùt sn. = nădejde 84 (486).
Un, *ună* = un; *ună că lĭa vizù* = îndată ce-ĭ vĕḑù 146; *și ună că lĭa amplĭò* = și după ce-ĭ umplu 153; *nu-ĭ ună* = nu-ĭ tot una 63 (28), nu-ĭ la fel 82 (431); *ună-țe* = îndată ce 108 (70).
Ună-lalĭțĭ = unul altuia 85 (504).
Ună-și-ună adv. = îndată 103 (64). Wgd. 32.
Un'ec adv. = nițel, o lécă; *un'ecă* 85 (496). Wgd. 14.
Unecĭent adv. — puțintel 103 (63), 118.
Ung vb. III = ung; *la unḑi* 103 (63), 117; *unș, uns* = unseĭ, uns.

Unglĭă sf. = unghie 77 (316), 86 (533-535). Wgd. *unglĭu* = Nagel.
Unglĭa-cĭoàrălĭă sf. = nume de plantă.
Unspreți num. = un-spre-ḑece 28. Wgd.
Unt sn. = unt. Wgd. 18.
Untură sf. = untură.
Ŭoclĭu sm. = ochiŭ 53 (40), 85 (510,514); *pònă ĭundi să-mĭ vedă ŭoclĭlĭ* = până unde să-mĭ vadă ochiĭ (adecă: până la marginea pămîntuluĭ) 160; *le di ŭoclĭu* = este deochiat 107 (69); *s-nu ĭă di ŭoclĭu!* = să nu-ĭ fie de deochiŭ! 56 (31); fig. *ŭoclĭ* = ceșcĭ de cafeà 89 (10); *ŭoclĭ* = ochiurĭ (mâncare de ouĕ) 114 (78); *ŭorbilĭ-ŭoclĭ* = tîmplele.
Ŭoclĭu-bòuluĭ (cu ∾) = joc copil. 91 (6); nume de plantă.
Ŭoclĭu-mari sm. = ochiul mare (fel de brodărie) 35.
Ŭoclĭu pùlĭcălĭă — ochiul puichiĭ 35.
Ŭolàr sm. = olar 29, 86.
Ŭom sm., pl. *oamiñĭ* = om 61 (67); 86 (525-536). Wgd. 4.
Ŭopt num. = opt. Wgd. *opt* 17, *uopt* 11, 28.
Ŭor sn. = horă 53 (39), 65 (79). Wgd. 11, 20.
Ŭorb adj. — orb 87 (537), 168; cerșetor 89 (9).
Ŭorbilĭ-ŭoclĭ s. pl. — (lit. orbiĭ ochĭ) tîmplele.
Ŭorḑ (ŭorz) sm. = orz 25. Wgd. *ors, orzu* 15.
Ŭos sn. = os 47 (12). Wgd. 11.
Ŭoștĭ! — oștĭ! strigăt prin care gonim câniĭ.
Ŭoŭ sn. = oŭ 54 (41, 42); *còn să mergă oaŭă* = adecă, nicĭ odată 78 (319); *ŭou minùt* = oŭ mititel neobicĭnuit 97 (39). Wgd. *uou* 11.

Uoărọs vb. IV = trudesc 75 (374).
Upărọt adj. = bătut bine în pămînt 101 (68).
Upincă sf. = opincă 154.
Uràcĭŭ sm. = agricultor 155; constelaţiune compusă din 3 stele, două maĭ luminóse şi una maĭ puţin luminósà, pe carĭ locuitoriĭ le asémĕnă cu un agricultor, ce ar arà cu doĭ boĭ.
Urăţọs (mi ∾) vb. IV = mĕ urîţesc, devin rĕŭ, mĕ înăspresc. Pap.
Urăjès (mi ∾) = mĕ înarmez. Pap.
Urbès vb. IV = orbesc; *să urbès!* = să orbesc! 58 (93).
Urbìlişti (na ∾) = fel de joc copil. 90 (1).
Urdă sf. = urdă 38, 84 (437). Arom. *ghiză.*
Urdin şi **ùrdini** sm. = brazdă, rând 155, 149; *urdìñĭ di viñĭurĭ* = brazde de viĭ 41; *cĭarcu cu runc cu un ùrdini* = cârligul cu *runc (!)* cu un rând (fel de brodărie) 34; *urdñiĭ* este eróre de tipar în loc de *urdiñĭ* (—rândurĭ, fel de brodărie la mânecile de cămăşĭ) 35; *vru si ampḽiă, fọr să-ḽĭ iă ùrdinu* = vru să umple, să ieà apă, fără să-ĭ fie rândul; *vinì ùrdinu* = venì rândul 154. Wgd. Reihe 49.
Urdin vb. I = orânduesc; brăzdez, frecuentez, ordonez. Pap. Arom. *ordu* (când este vorba de urzélă), şi *urdin* = frecuentez, comunic, continuŭ: *apa ùrdină* = apa continuă să curgă.
Urdina adv. = pretutindinea 83 (456), 120; *lẹmni taḽiă la noĭ di ùrdina* = la noĭ e voie să se taie lemne de pretutindenĭ, nu este oprit locuitorilor a tăià lemne din orĭ-ce pădure (Ln.).
Urdinìc sm. = nume de metal (fel de metal).
Urdisìt adj. = ? 190 (d).
Urḑọs vb. IV = urzesc (urzélă); pun la cale ce-và. Pap. Arom. *ordu* şi *urḑăscu.*
Urḑătură sf. = urzéla; *an ustură ili urḑătură si ţọsi trama* = în urzélă se ţese bătătura.
Urẹcḽĭă sf. = ureche 54 (45), 87 (539, 547), 135; *urẹcḽi* = părţile pluguluĭ băgate în plaz.
Urẹcḽĭa-lùpuluĭ sf. = urechea lupuluĭ (nume de plantă).
Uricḽĭàt adj. = urechiat, fig. măgar.
Urìz sm. = orez.
Urlu vb. I = urlu; *urli, urli, lupu!* = urlĭ, urlĭ, lupule 45 (3).
Urmàn sn. = pădure 142.
Urmă sf. = urmă 87 (548); pl. *ùrmili* 123. Wgd. 48. Fussohle.
Urnişọri = a urnì, urnire: *urnişọla!* = rostogolesce-l! 88 (579).
Urọt adj. = urît 61 (65); *ḽĭ-ăĭ urọt* = îĭ este urît, greŭ 147; *vis urọt* = vis rĕŭ 165. Wgd. 28.
Ursă sf. = ursă.
Ursọñĭă sf. = ursóică 153. Wgd. ursōnia 7, *ursọanḽọ* 23.
Urzică sf. = urzică 38, 87 (558). Wgd. 15.
Usc vb. I = usuc; *s-ţi uscă mọna!* — să ţi se usuce mâna! (secà-ţĭ-ar mâna!) 60 (49). Arom. usʿic.
Uscari sf. = usucare 102 (61).
Uscàt adj. (part. de la *usc)* = uscat, usucat 72 (226), 87 (550); *cḽinurĭ uscati* 104 (65); *pri uscàt nu cad* = nu cad în sec 63 (90). Wgd. 28.
Usnă sf. = buză. Pap. Wgd. 50.
Ustrălu = trăznetul (!) 59 (93).
Ustru *acu la ea nu-ḽĭ ra ùstrulu* = deşì nu aveà nimic 167 (adecă: deşì ea n'aveà nicĭ pe dracul).

Ustură sf. = urzélă 32.
Ușă sf. = ușă 51 (20), 87 (551).
Ușnès vb. IV = a suferì de rĕcélă (veḑĭ Pap.) 104 (66).
Ușnìt = bólă de rĕcélă. De *ușnìt* când sufere copilul, plânge într'una, maĭ ales séra și chiar când e pus să sugă. Spre a se încredință cine-và, că copilul sufere de acéstă bólă, i se lungesce piciorul stâng cu mâna dréptă și mâna stângă cu piciorul stâng. Dacă piciorul stâng și mâna dréptă se ating, copilul nu-ĭ *ușnìt*, din contră însă, da. De *ușnìt* se *sparzi* un oŭ, cu care se stropesce și unde *gălbușu* se *risipeşti* (risipesce), acolo se légă doctoria, consistând din oŭ cu făină saŭ oŭ cu cenușă. Pap.
Ușọs IV=ascult cu băgare de sémă; *di si za-ușaști* 101 (59).
Utcu adj. = gură-cască 89 (21).
Utfùr = chee 50. Wgd.
Utrèș sm. = obiect de la plugărie.
Utruĭès vb. IV = otrăvesc. Pap.
Uțìd vb. III = ucid; *ca s-mi uțìzĭ* = că mĕ veĭ ucide 142; *ḷìa uțisi* = îĭ ucise; *că s-ti uțidim* = căcĭ te vom ucide 156. Wgd. *uțìš*,=am ucis 20, 47, 39.
Uvèz sn. = ovĕz 25.
Uzirès vb. IV = mâhnesc; *ma tu si nu uzirèșĭ*=dar tu să nu te mâhnescĭ 150.

V

Va pron. = vĕ, vi, vĕ Ac., Dat.
Vacă sf. = vacă.
Vaca-Dòmnuluĭ sf. = vaca luĭ Dumneḑeŭ (nevropter).
Vacọt=timp; *ăntru vacọt*=înainte de timp; *dupu vacọt* = după timp 96 (34), 136; *cọn jùnsiră an vacọt*= când ajunseră în vârstă 146. Wgd. *di vakọt* = di mult timp 33.
Vad sn. = prășitul porumbuluĭ.
Vali sf. = vale, rîŭ 45 (3), 81 (419), 87 (553). Wgd. *vali, vọḷ̍urị* 5, 74.
Vampìr, pl. *vampìrĭ* = vampir 59 (11).
Vampirisès vb. IV = mĕ fac vampir 87 (553).
Var sm. = var 54 (42).
Vardàr = n. propriŭ Vardar 46 (9).
Vas, pl. *vàsi* = vas 144.
Vatăm vb. I = bat; *s-ti vatăm* = o să te bat. Pap.
Vatră sf. = vatră, cămin. Pap.
Văcàr sm. = văcar 100 (69).
Văcọf sn. = vacuf, imobil religios 85 (501).
Vădès vb. IV = curĕț porumbul de buruenĭ; netezesc brazdele de buruenĭ rele; *vadu* (prășitul) porumbuluĭ se face la anumit timp.
Văltur sm. = vultur 87 (554), 158.
Văḷ̍avìță sf. =dârstă, vâltóre. Arom. *drîșteală* 34.
Vămpir (v. *vampir*)=vampir 87 (555).
Vărbàliț sm.=durere de urechĭ, durere de cap, când este cu ardere. Pap.
Vărdărescu adj. = vărdăresc (în felul cum se brodéză pe la Vardar) 35.
Vărdărețu sn. = (Vărdărețul) vîntul care suflă din spre Vardar 40.
Vărtăcòl sn. = ocol 167.
Văruĭès vb. IV = văruesc.
Văruslt adj. = văruit 54 (42).
Vecḷ̍ŭ adj. = vechiŭ 80 (308), 106 (67), 152. Wgd. *vekḷ̍u* = alt 28.
Ved vb. II = vĕd 45 (4); *aḷ̍ĭ si vẹdi* = i se vede 51 (17); *să vidèm ùrdina* = să vedem pretutindenĭ 83 (456); *ĭeșĭ vizùt?* = aĭ vḑut? 70 (186); *să si vẹdă* = să se vaḑă, să se uite în oglindă 102 (61). Wgd. *vet* 9, 37.

Veglĭu vb. I = veghez, păzesc 70 (180), 116; *s-la veglişĭ* = să-l păzescĭ 102 (61); *viglĭàŭ cu calòcĭchili* = păziaŭ cu săbiile 144, 146.
Venu = n. de boŭ 171 (67).
Ver = *ar; şa da-ni ver iri!* = Dare-ar să ne fie aşà! 55 (13).
Ver sm. = vĕr; *ver primàr* = vĕr primar; *doĭli verĭ* = verĭ secundarĭ; *treĭli verĭ* = verĭ terţiarĭ.
Vèrḑilĭ s. pl. = vergelele 34; ∾ *cu runc* (fel de brodărie) 34.
Vẹc sn. = véc, secol; *Domnu cu vẹc s-la facă!* = (Dumneḑeŭ să-l facă de un secol). Deà D-ḑeŭ să trăéscă un secol! 56 (28).
Vẹĭcă sf. = vergeà, rămureà; *ca* ∾ — ca vergéua (fel de brodărie) în formă de rămureà 35.
Vẹră, pl. *verĭ, verurĭ* = vară 106 (67), 116 (19).
Vẹrdi adj. = verde 50 (11, 12), 64 (50); necopt 87 (557); 117. Wgd. *verdi* 27.
Vẹrḑă sf. = varḑă.
Vẹrḑă-uscati sf. pl. = legume uscate 38.
Vẹrgă sf. = vargă; vergeà (servesce la răsboiŭ) 33; *trimură ca vẹrga* — tremură ca varga (de frică) 166.
Vẹri sf. = credinţă, lege 58 (26).
Vèrverìţă sf. = veveriţă. Arom. *virviriţă* şi *viviriţă*.
Vicăĭès vb. IV = chem, strig; *sa ti vicăĭască* = să te strige, cheme 57 (54), 39, 58 (28-29). Wgd. *vikiés* 50.
Vichĭ adv. = dejà, în sfîrşit 60 (46), 73 (238).
Vicnès vb. IV = chem 135.
Vidẹlă sf. = lumină 102 (61), 123.
Vidẹri sf. = vedere 88 (560-561). Wgd. 36.
Vidră sf. = vidră.
Viḑa = n. de vacă 171 (66).

Viliţă sf. = bărbie. Arom. *gruñĭŭ* (Este greşit. Pap. *falcă*) 88 (563).
Vin vb. IV = viŭ 52 (38), 54 (44), 55 (7), 60 (42), 105 (66), 135, 142. Wgd. 4, 19.
Vină sf. = vînă. Wgd. 9.
Vind vb. III = vînd 88 (569), 158.
Ving vb. III = înving. Wgd. vink 48, *vinš* = învinseĭ 39.
Vinirĭ sf. = Vinerĭ.
Viniri sf. = venire; a venì. Wgd. 36.
Vinit adj. = vînĕt (fel de brodărie la ciorapĭ) 35; *vìnita* 34, 88 (563-565). Wgd. *vinet* 28.
Viniţọlĭă sf. = boià vînĕtă. Arom. *vìnita* (sbst.)
Vint sn. = vînt 69 (154). Wgd. 9, 18.
Vintur vb. I = vîntur, svînt; *vintur grọnu* = vîntur grîul (operaţia ce se face spre a se alege, spre a se curĕţi grîul de plévă). Pap.
Vinturiţă sf. = vijelie, furtună 88 (566).
Viñĭă, pl. *viñĭurĭ* = vie 28, 48 (15), 70 (180), 150. Wgd, 7, 14.
Virdẹţă sf. — verdéţă, verdeţurĭ 103 (65), 121.
Virḑèl, pl. *virḑèlĭ* = vergeà 33.
Virgàt adj. = vĕrgat. Pap. 12 (8).
Virghiă sf. = imposit, mobilier 136.
Virigă, pl. *virighi* şi *virizĭ* sf. = verigă de fer 95 (24).
Viruĭès vb. IV = cred 58 (6), 82 (438); *nu-ĭ di viruiri* 76 (306). Wgd. *veruiès* 50.
Virzẹŭă (*virḑẹŭă*) sf. = vergeà 138.
Vis sn. = vis 165; *vizù an vis* = visă 154. Wgd. 19.
Visès vb. I = visez; *ampiratu visọ* = împĕratul visă 165.
Visilès vb. IV = veselesc 160.
Vişn sm. = vişin. Pap.
Vişnă sf. = vişină.
Vişnàr sm. = pasĕre din clasa cor-

nirostelor, căreia îĭ plac mult vişinele.

Vită sf. = vită 147, 152. Wgd. *vitǫ* 19.

Vitulĭàr sm. = păstor de mieĭ vătuĭ. Arom. *vituḷĭàr.*

Vitùlĭŭ sm. = eḑiĭ, după ce sunt înţărcaţĭ, se numesc *vitùḷĭ*, după cum mieiĭ înţărcaţĭ se numesc *noatiñĭ*; tot aşà se ḑice şi la Aromânĭ.

Viţă sf. = viţă (de vie). Arom. *vită.* Wgd. *vitsǫ* = Reben 9.

Viţălàr sm. = păstor de viţeĭ.

Viţǫ̀l sm. = viţel. Wgd. *vitsǫ̀l* 9.

Viţilùş sm. viţălùş — viţeluş 163.

Vizès vb. IV = brodez; *vizìt* brodat.

Vizìr sm. = vezir, ministru 163.

Vîr! = strigăt de chemare a catârilor 171; *vîr-afi!* 171 ($_{2}$).

Vîrculàc sm. = vîrcolac 88 ($_{567}$).

Vîrteşli s. pl. = cele patru róte de la cicric 54 ($_{46}$).

Vîrtęşcă sf. = un fel de sfârléză făcută de nucă saŭ de cocianul porumbuluĭ. Pap.

Vlagă sf. = vlagă. Wgd. Feuchtigkeit 49.

Vla(h)u sm. = Românul 88 ($_{568}$).

Vlădică sm. = vlădică, arhiereŭ 160.

Vlăcĭǫ̀s vb. IV — fac lâna *pale* (fel de caer) 34.

Vlăşèsc adj. = românesc (fel de brodărie) 35.

Voàndiţă sf. = undiţă.

Voastră pr. pers. = vóstră.

Voĭ vb. IV = voiŭ, voesc; *nu voĭ* 60 ($_{35}$); *ţe va va buricu!* ce vĕ doresce inima! 56 ($_{30}$); *niţi voĭ...* = nicĭ nu vreaŭ... 78 ($_{337-341}$); *u vrut-aŭ Domnu di mini!* 68 ($_{143}$); *nu mi verĭ şi mini* = nu mĕ vreĭ (nu mĕ primescĭ) şi pe mine 136; *verĭ* 48 ($_{15}$); *că nu verĭ* 88 ($_{556}$).

voĭ pron. pers. = voĭ; *va* Dat. 56 ($_{30}$), 57 ($_{46}$); *vă* Dat. 55 ($_{14}$); *bini va flǫm* = bine vĕ aflarăm 55 ($_{4}$); *şi la voĭ* = şi voué 56 ($_{35}$, $_{36}$). Wgd. 7, 29.

Volb sn. = *volb*, aparat pentru strînsul urzeleĭ 33. Arom. *volbu.*

Volbu vb. I = strîng urzéla pe *volb.* Arom. *mvulbèḑ, mvolbu.*

Vom vb. III = vĕrs; *mi vom* = borĕsc, vĕrs 107 ($_{69}$).

Vostru pron. pos., pl. *voştri* = vostru. Wgd. 31.

Vrajă sf. = vrajă, farmece. Pap.

Vraŭ sn. = snop gata a fi treerat.

Vrană = n. de capre 171 ($_{68}$).

Vrăjitòr sm. = vrăjitor. Pap.

Vrăpcĭàn sm. = vrabie 49. Wgd.

Vrăŭ sn. — vârf 49 ($_{8}$); *vrău-di-cap* — creştetul capuluĭ [veḑĭ vrîu].

Vrednic adj. — vrednic, demn 68 ($_{140}$).

Vręmi sf. — vreme 88 ($_{569}$), 96 ($_{35}$). Wgd. *vremi* 49.

Vrin pron. neh. = vre-unul, órecare 59 ($_{9}$); *vrină* = vre-una 68 ($_{136}$); *ari la vrin* = este cine-và 74 ($_{261}$). Wgd. 31.

Vrivès vb. IV = vorbesc, îngân 108 ($_{70}$).

Vrîculisès vb. IV = deviŭ vârcolac, deviŭ rĕŭ, mĕ înăspresc 88 ($_{570}$).

Vrîŭ = vârf 67 ($_{1}$), 105 ($_{66}$), veḑĭ *vrăŭ.*

Vrut adj. = iubit 164.

Vuĭcă sf. = mătuşă 153. Wgd. = unchiŭ 50.

Vŭom (veḑĭ *vom*).

Vupsès vb. IV = vopsesc 115 ($_{79}$).

Vut adj. — avut, bogat. Pap.

V̂

V̂ĭaţie adv. = pe la tocate, înainte de cină. Pap.

Z

Za prefix; *cǫn za-suflă boarea* = când suflă vîntul 51 ($_{18}$), 59 ($_{6, 8}$).

Zabìt sm. = funcţionar; ofiţer (persónă a autorităţiĭ) 160.
Zabucur (mi∾) vb. I = mĕ bucur 142.
Zac vb. III = zac; *ĭundi zaţi* = unde zace 50 ($_{12}$); *Duma zaţi ca măgàr* — Duma zace ca măgar 46 ($_{9}$). Wgd. 9.
Zacacĭŭ vb. I = prind, atârn, agaţ de ce-và; *za-cacĭa-la tufecu di păndàrniţă* = atârnă o puşcă de colibă 150.
Zacàţ (vedĭ *zăcàţ*).
Za-căţat sm. = început 147.
Zacĭudès (mi ∾) = mĕ mir 139.
Zacriv adj. = strîmb, curb 33.
Za-diuès (v. dinès) 65 ($_{78}$).
Za-dun (vedĭ dun).
Zagàr sm. = ogar 88 ($_{571}$).
Zagunès vb. = mân, gonesc, grăbesc, alung, iuţesc 154.
Zahmèt sn. = suferinţă 145.
Za-micĭe (v. micĭc) 65 ($_{78}$).
Zapăr̀ǫs vb. IV = opresc: *aļĭ zapăr̀ǫ* = îĭ oprì 143, 145, 146, 157.
Zaròs adj. = bucuros, rîḑênd 141.
Zatucĭǫs (vedĭ *tucĭǫs*).
Ză prefix ce se pune la unele verbe, se confundă cu *za* (vedĭ *za*).
Zăbaĭa adv. = în destul, mult timp 164.
Zăbăvès vb. IV = zăbovesc, întârḑiĭ 88 ($_{572}$).
Zăbòĭŭ sn. = obiect, servind a strînge ferul plugulur de lemn, fixându-l prin modul acesta.
Zăbùn sm. = haină femeéscă 36; ∾ *dirèpt*, ∾ *cu bobchĭ* = ∾ drept, ∾ cu nasturĭ 36.
Zăcàţ vb. I = prind; încep; *zăcăţară să cǫntă* = începură să cânte 145, 147. Wgd. *zǫkàts* 51.
Zăclumburès. Wgd. 60 vb. = sun, germ. klopfe.
Zăĭcĭàr sm. = acvilă, cea maĭ mare pasĕre din localitate.
Ză-imìt adj. = îmbolnăvit 109 ($_{70}$).
Zăĭtin = ? 121.
Zălatăr vb. I = latru. Wgd. *zǫlatǫr* 51.
Zămbàc sm. = fel de strugure. Pap.
Zănăĭàt sn. = meşteşug.
Zăndàn sm. şi n. = fiére (cu carĭ se légă ceĭ deţinuţĭ în închisóre) 164. Arom., *brangă*.
Zăntămònĭŭ vb. I = tămâez 120.
Zăntuniă (v. zintuniă) 121.
Zănviĭès vb. IV = învelesc, înfăşur 105 ($_{65}$).
Ză-tăr̀ǫs vb. IV = târĕsc, târiĭ 101 ($_{60}$).
Zătripnès vb. IV = aromesc; a dormì niţel 164.
Zăvlăcĭǫs vb. IV = târĕsc; *şi şa ca li zăvlăcĭǫră dupu ĭeļĭ* = şi aşà când le târîră după eĭ 150; *amĭ si zăvlăcĭaşti* = mi se rupe 79 ($_{573}$).
Zber vb. I = sbier. Wgd. 16.
Zbor sn. = vorbă 88 ($_{573}$); *si dǫdi zbor dumnizésc la ĭel* = se dede vorbă dumneḑeéscă (adecă: a fost anunţat de la Dumneḑeŭ) 156.
Zbur̀ǫs vb. IV = vorbesc, pomenesc 66 ($_{97}$), 67 ($_{109}$); *cǫt zbur̀ǫm* 88 ($_{574}$); *aļĭ za zbur̀ǫ* = îĭ vorbì, pomenì. Wgd. 9, 44.
Zdrahă sf. = raḑă. Pap.
Zdrav; *zdrav şi-n timp cu sînatati!* = sănătos şi la anul cu sănătate! 56 ($_{34}$), 87 ($_{538}$): *zdravu-jivu* (salutare bulgăréscă: sănătos, viŭ).
Zdrog sm. = nume de pasĕre de culóre cenuşie; la Oşanĭ se numesce *şcovră*.
Zdrubès vb. IV = zdrobesc, fărâm 148.
Zdrumin vb. I = stâlcesc 28. Arom. *zdrumin*.
Zdruncin vb. I = sfărâm, stâlcesc, distrug. Arom. *zdruncin* 137.

Zefc sn. = petrecere, *far-niente*. Pap.
Zehĭe sf. = ciocan mărunt 30.
Zer adv. = dór 66 ($_{88, 89}$), par'că, ba bine că nu 65 ($_{80, 81}$).
Zęĭzit sm. pl. *z'ęĭziti* = deget 77 ($_{319}$), 149. Wgd. *zęst* 8; ∾ *mijlucàn*, ∾ *mic*, ∾ *pulicàr* = degetul mijlociŭ, mic, policar.
Zęnă sf. = dél; sprincénă 49 ($_{3}$); pl. *zęni* = gene, sprincene 103 ($_{61}$). Wgd. *zęni* 18.
Zętsi num. = ḑece. Wgd. 28.
Zgaĭr vb. I = sgâriĭ 87 ($_{550}$).
Zgǫrpès vb. IV = zerreisse. Wgd. 42.
Ziàn sm. = pagubă 81 ($_{411}$).
Zibèc sm. şi sn. = jabec (fel de maimuţă).
Zic vb. III = ḑic 57 ($_{53}$), 73 ($_{146}$); *zicǫnd* 118; *cum aļĭ zisęsi* = cum ĭĭ ḑisese 141; *aļĭ vę zis* = ĭĭ ḑisese 146; *zisi Domnu di si frǫnsi uşa di scăpàĭ* = a ḑis, a dat Domnul de se frânse uşa, de scăpaĭ 162.
Zid sn. = perete, zid 54 ($_{42, 45}$), 86 ($_{520}$).
Zidès vb. IV = ziḑesc. Pap.
Zidusìt adj. = întărit (cu zid) 54 ($_{42}$).
Zift sn. = tăbliţă pe care se aşéză argintul 30.
Zimbidĭ sf. = cleşte mărunt 30.
Zinghìn adj. = bogat 165.
Zinir şi **zìniri** sm. = ginere; *la fęsi zìniri* = îl făcŭ ginere 167; *aţi la pusi zìniru-su* = apoĭ puse pe ginerele sĕŭ 143. Wgd. *ziner* 9, 18.
Zintuniă sf. = rudenie 118.
Zinucĭļu sm. = genuchiŭ. Wgd. *zenucļu* 18.
Zirnès = ?; *ca şi-ŭ zirniră, aŭ vizură lisiţa* 150.
Zis = ḑis, scris, menit 84 ($_{473}$), 88 ($_{576, 577}$).
Zìţiri sf. = ḑicere 88 ($_{575}$). Wgd. 36.
Zlambòc adj. = adânc 77 ($_{333}$).
Zmăr'ęc sm. = juniper 28.
Zmeŭ sm. = smeŭ, balaur 151.
Zmęni spl. = ismene 36.
Zmintès vb. IV = amestec, încurc 71 ($_{211}$).
Zmoc sm. = smochin.
Zmuncĭǫs vb. IV = smuncesc 167.
Zobĭ = Futter. Wgd. 50.
Zoĭcă = n. de vacă fĕtată Joĭ 171 ($_{69}$).
Zort = zor, nevoie 75 ($_{274}$); *tu să-mĭ daĭ zort* = tu să mĕ zorescĭ 144; *dędiră mari zort la călugăr* = dederă (puseră) mare zor la călugăr (forţară pe călugăr) 156.
Zǫmbĭ-di-şărǫri = dinţĭ de brodat, de scris (pe aur, argint, aramă) 30.
Zǫnă sf. = ḑînă 18, 93 ($_{14}$), 146.
Zǫna-Ghĭulizara = ḑîna-Ghĭulizara 143, 144.
Zǫrli (an ∾) = în zorĭ; *la darea zǫrli* = în zorĭ de ḑi 169.
Zuŭă sf. = ḑiuă 47 ($_{10}$), 49 ($_{1}$), 51 ($_{20, 23}$), 88 ($_{550, 581}$); *cripǫ zuŭa* = se lumină de ḑi; *si fęsi zuŭa* = se făcŭ ḑi; *s-fęsi zuŭa mari* = s'a luminat bine de ḑi 169.

CUPRINSUL.

*) Cifrele din parentes indică pagina exemplarelor din Partea II trase separat.

DESPRE ARTICUL ȘI DECLINAȚIUNE

DE

Dr. AT. M. MARIENESCU
Membru al Academieĭ Române.

Ședința de la 14 Martie 1903.

I.

E dureros, că de un timp încóce, ceĭ maĭ mulțĭ literațĭ românĭ aŭ uitat, că poporul român are gramatică română și că poporul român vorbesce după gramatica sa.

Acéstă gramatică poporală a introdus la poporul nostru, locuitor în maĭ multe țĕrĭ, o limbă poporală maĭ uniformă decât italiana în Italia și decât alte limbĭ romanice.

Literatura nóstră maĭ târḑiă—în parte—a schimosit gramatica poporală, pentru că literațiĭ aŭ început de a scrie prea mult numaĭ după bună plăcerea și bună combinarea lor, și pentru acésta a scrie—în parte—în contra regulelor gramaticeĭ și ale fireĭ limbeĭ române, și la acésta aŭ ajuns pentru că limba română aŭ învĕțat-o maĭ mult după auḑ decât după gramatică.

Nicĭ o limbă literară nu se póte despărțì de regulele și formele gramaticeĭ poporale; și maĭ ales noĭ Româniĭ carĭ avem necesitate mare de unitatea limbeĭ literare. La unitatea limbeĭ nu putem ajunge decât prin legile gramaticeĭ,—și la stabilirea ortografieĭ nu putem ajunge decât prin legile gramaticeĭ.

Limba are legile eĭ, aceste să le scrutăm, aceste să le descoperim —pentru că nu tóte legile eĭ ni sunt cunoscute—și apoĭ legile limbeĭ să le executăm cu sciință și cunoscință.

Care cum aude de gramatică, se spărie, pentru că ḑice: e un lucru sec; dar eŭ din motivele expuse, mĭ-am luat curagiul ca să diserez

despre două materiĭ gramaticale, despre articul și declinațiune, și mĭ-am luat curagiul, fiind-că cred, că vețĭ audi și ce-va noŭ, pe acest teren. Ce avem noĭ maĭ scump decât limba nóstră cea dulce? și pentru ea cer un pic de paciință.

Articulul e o parte de frunte a limbeĭ, în urmare și a gramaticeĭ, pentru că articulul reguléză substantivele, adiectivele și alte părțĭ ale limbeĭ, dându-le un înțeles definit, adecă determinat, hotărît, și pentru acésta, articulul e un element esențial într'o limbă.

În limba românéscă fiind două genurĭ, și articulul e de două genurĭ, adecă femeesc și bărbătesc.

Femeesc	Bărbătesc
sing. a,	*sing.* lŭ (lu) le,
plur. le,	*plur.* ii iĭ (?)

scriind plurarul bărbătesc după cum s'a scris până acuma, adecă fără a sci, că carele din i e articulul pentru plurar.

Fericită e limba nóstră pentru că e romanică. Tot cuvîntul nostru romanic are mamă, are frațĭ și are surorĭ. Așà și articuliĭ noștri.

Să căutăm pe mama, de la care s'aŭ născut articuliĭ noștri; să cunóscem pe frațiĭ și surorile lor, ca să vedem, carĭ aŭ îmbătrânit maĭ tare? Numaĭ de 19 seculĭ s'aŭ despărțit uniĭ de alțiĭ.

Să călătorim dară!

În Italia a fost o țéră numită Latium, la apus despărțită prin rîul Tiber; la amiadí prin marea tuscă (tuscia etruscă), iar spre nord și resărit locuiaŭ Etrusciĭ și Sabiniĭ.

În Latium locuiaŭ Latiniĭ.

Limba poporală latină s'a numit «lingua latina rustica, saŭ vulgară.»

Din inscripțiunile și documentele literare latine se scie, că limba Latinilor încă din timp necunoscut a fost cultivată. La anul 753 ant. Chr., prin Romulus și Latiniĭ din Alba Longa, se fundéză Roma și de la numele orașuluĭ, locuitoriĭ latinĭ se numesc Romanĭ. Dar în Latium și în Roma se strecurară și Etruscĭ și Sabinĭ. Acésta e causa, că poporul din Roma s'a împărțit în treĭ trunchiurĭ, adecă triburĭ. În Ramnes saŭ Romanĭ, în Tities saŭ Sabinĭ, și în Luceres saŭ Etruscĭ. Limba latină s'a amestecat cu elemente noue, dar limba Etruscilor și Sabinilor s'a latinisat.

Latiniĭ, respective Romaniĭ ceĭ culțĭ, vorbiaŭ limba latină cultă, iar poporul vorbià limba latină rustică. Romaniĭ, învingênd tóte popórele din Latium, din Italia și din țerile vecine, aŭ dus coloniĭ, carĭ vor-

biaŭ limba latină rustică, şi carĭ numaĭ faţă de cuceritoriĭ Romanĭ s'a numit lingua romana rustica, saŭ vulgară, saŭ poporală romană.

De la facerea Romeĭ, Romaniĭ limba cultă a lor tot-deauna aŭ numit-o latină; Gaius Plinius Secundus † la anul 79 d. Chr. e primul, carele limba cultă latină o numesce: Romana.

În limba latină cultă nu a fost articul. Numaĭ gramaticiĭ străinĭ din seculiĭ trecuţĭ aŭ început de a învĕţà, că în limba latină sunt articulĭ de treĭ genurĭ, pentru singular: hic, haec hoc, şi pentru plurar hi, hae, haec. Dar adĭ, sciinţa limbistică a constatat, că hic, haec, hoc e un pronume demonstrativ, apropriător şi că însémnă: acesta, acésta.

Limba latină, respective romană rustică, a simţit necesitatea de a-şĭ creà articulĭ. Şi şĭ-a creat şi aceştĭ articulĭ s'aŭ dus în tóte ţĕrile, unde s'aŭ aşezat coloniile romane.

Dar cum aŭ fost formaţĭ aceştĭ articulĭ în limba poporală latină, respective romană, acasă în Latium şi în Itaila, nu se scie, pentru că scriitoriĭ Romanĭ nu ĭ-aŭ descris şi pentru că la popórele romanice în sud-apusul Europeĭ, abià în seculul al VI-lea, după Chr., se află inscripţiunĭ şi documente literare, carĭ arată articuliĭ în limbile romanice, — şi prin aceste se aduc dovedĭ, că în limba latină saŭ romană poporală vechiă aŭ fost articulĭ.

În limba latină cultă e pronumele demonstrativ, îndepărtător, de treĭ genurĭ, şi are înţelesul: acela, aceea.

Singular	Plural
ille, illa, illud,	illi, illae, illa.

Acest pronume demonstrativ latin a purces din limba poporală latină, respective romană. Din acest demonstrativ al limbeĭ poporale s'aŭ format articuliĭ în tóte limbele popórelor romanice.

Din limba poporală latină, adecă romană vechiă, s'aŭ născut şi s'aŭ format şépte limbĭ principale romanice. Şése limbĭ romanice sunt în sud-apusul Europeĭ, şi anume: 1) italiana, 2) spaniola, 3) portugala, 4) provinciala, 5) francesa, şi a 6) reto-romana, iar în Orientul Europeĭ e a 7-a limbă, cea daco-română. Maĭ tóte aceste limbĭ aŭ şi ramurĭ orĭ dialecte. Limba macedo-română se consideră de un ram al limbeĭ daco-romane, şi nu de un dialect al eĭ.

În acele 6 limbĭ din sud-apusul Europeĭ, articulul ca un stég de gloriă al gramaticeĭ, merge înaintea substantivelor şi adiectivelor; numaĭ în limba daco şi macedo-română, articuliĭ, ca şi când lĭ-ar fi ruşine, se ascund la spatele, la códa, substantivelor şi adiectivelor.

Pregătiţĭ cu de aceste în călĕtoria lungă a nóstră, să colindăm şi

pe la popórele romanice, ca să căutăm pe frațiĭ și surorile articulilor noștri, dar avênd grabă mare, să fim îndestulițĭ, dacă iĭ vom cunósce numaĭ după nominativele din singular și plurar!

1. Limba italiană.

Limba italiană, născută în Latium, purcede de-a dreptul din limba latină rustică, și după caracterul sĕŭ general, a rĕmas mameĭ sale, adecă limbeĭ latine, cea maĭ credinciósă; e fata care s'a măritat în casa părinților.

Scriitoriĭ italianĭ deduc, că schimbarea limbeĭ latine rustice în limbă italiană a ținut mulțĭ seculĭ.

Articuliĭ italianĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, *plur.* le,	*sing.* il, lo, *plur.* i, gli (iĭ) și une-orĭ li.

2. Limba spaniolă.

Locuitoriĭ vechĭ aĭ Spanieĭ eraŭ Iberiĭ; cucerițĭ de Celțĭ, și locuitoriĭ contopițĭ s'aŭ numit «Celt-iberĭ». Romaniĭ la aniĭ 212–207 înt. Chr. aŭ cucerit Spania și, de-odată cu imperiul, în Spania aŭ intrat coloniile romane cu limba latină rustică saŭ romană poporală. Spanioliĭ pe la 69 înt. Chr. aŭ fost atât de romanisațĭ, în cât li s'a dat «jus latinitatis». Articuliĭ spaniolĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, *plur.* las,	*sing.* el, *plur.* los.

Se află și articulul lo, când e numaĭ cu adiectiv.

3. Limba portugală.

Portugalia e ruptă din Spania vechiă și anume e țéra Lusitanilor. Limba portugală a fost limbă spaniolă. Uniĭ adĭ limba portugală o numesc de dialectul limbeĭ spaniole, dar acésta e smintă.

După monumentele vechĭ literare, limba portugală a avut articulĭ comunĭ cu cea spaniolă; iar adĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* as,	*sing.* o, *plur.* os.

4. Limba provençală.

Limba provençală (provincială) se află în Franţia de Sud şi se lăţesce până cătră rîul Loire, apoĭ în parte mare trece şi în Spania nordică. Limba provençală, după formele sale cele maĭ vechĭ, stă maĭ aprópe şi maĭ curată de limba latină rustică, adecă poporală romană vechiă decât tóte cele-lalte limbĭ romanice, şi provençala a fost limba cea maĭ d'întâiŭ cultivată între limbile romanice.

Limba acésta s'a vorbit maĭ curată în Provence (provincia de unde şĭ-a căpĕtat numele, dar în genere se numesce: Lingua romana şi stă maĭ aprópe de italiana. Articuliĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la,	*sing.* lou, le, el,
plur. las, les, leis,	*plur.* les, leis, los.

În anticitate în plurar a fost numaĭ articulul li. Aḑĭ plurarul se schimbă după dialecte şi declinaţiunĭ.

5. Limba francesă.

În Italia, dincóce de Alpĭ, se aflaŭ Galliĭ şi dincolo de Alpĭ erà Gallia, cu poporaţiune gallică de viţă celtică. Romaniĭ la anul 121 înt. Chr. începură de a cucerì Gallia, şi unde cuceriaŭ duceaŭ coloní romanĭ. Julius Caesar la an. 56 înt. Chr. cuceresce Gallia întrégă, care aḑĭ forméză teritoriul Franciei, a ţĕriĭ de jos nemţescĭ, împrejurimile apusene ale Rhinuluĭ, Belgia şi o parte din Sviţera.

La an. 475 a început a cădé imperiul roman de la apus, dar pe atuncĭ Galliĭ de la sud eraŭ de tot, iar ceĭ de la nord maĭ puţin romanisaţĭ. La nord s'aŭ format limba francesă, şi limba francesă s'a îndepărtat maĭ tare de latina, respective de romana rustică.

Cât de tare se schimbă articuliĭ într'o limbă, ne arată desvoltarea limbeĭ francese.

La Francesĭ, articuliĭ în anticitate:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, le, li,	*sing.* li, le, lo,
plur. les,	*plur.* li, les.

Astăḑĭ sunt numaĭ:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la,	*sing.* le,
plur. les,	*plur.* les.

6. Limba reto-romană.

Rhaetia (Raetia, Retia) erà provinciă vechiă romană, zăceà în Alpiĭ nordicĭ aĭ Italieĭ şi Romaniĭ aŭ fundat-o începênd de la an. 15 ant. Chr. Adĭ sunt reto-romanĭ în Graubunden, Tirol şi Friaul şi pre sine se numiaŭ: Rumansch şi Rumonsch în formă de adiectiv, ca şi când ĭ-ar dice: rumansc, rumanesc.

Deşì limba reto-romană are multe dialecte, ea se consideră de limbă independintă, şi Ascoli, renumitul filolog italian, dice, că limba reto-romană e curentul dialectelor, aşà numite: ladine, şi în unele locurĭ locuitoriĭ pre sine şi adĭ se numesc: Ladini. Scrutările filologice aŭ arătat, că în tesaurul limbeĭ 75—80 de procente sunt cuvinte latine, cele-lalte procente spre nord sunt germane, spre rĕsărit slave.

În limba reto-romană se numĕră opt dialecte de frunte, dar şi acestea în unele locurĭ variéză.

Ne interesézâ de a cunósce articuliĭ, nu numaĭ pentru istoria nasobreĭ şi formăreĭ articulilor, ci şi ca să cercetăm, că óre maĭ sunt unde-và articulĭ asemenĭ celor aĭ noştri?

Cu articulul femeesc ne cunóscem fórte uşor, pentru că în tóte opt dialecte în singular e: la, iar în plurar e: laz, lez, lis, până ce articuliĭ bărbătescĭ variéză maĭ în tóte dialectele.

Articulul bărbătesc:

	Singular	Plurar
În Slin e . . .	al,	as, az,
» Cividale şi Cormons	el,	i, i,
» Dissentis şi Samedan	il	ils, ilts, ildz,
» Vigil	lo	i,
» Colona şi treĭ locurĭ, Pesaris, Paluzza şi Paular	lu	i,
» Friaul.	lu şi iu	li,
» Greden	l,	i.

Să reîntórcem acuma acasă spre rĕsărit.

7. Limba daco-romană.

E de lipsă, că maĭ întâiŭ să vorbim despre limba macedo-română.

În Macedonia a fost poporaţiune thracică şi illyrică, iar la ţermiĭ de mare poporaţiune elenică. Aemilius Paulus în 7 Sept. 168 ant.

Chr. învinge Macedonia şi la 146 ant. Chr. Roma o făcŭ provinciă romană. Sistema Romanilor erà, că unde cuceriaŭ, să aducă militarĭ şi colonĭ. Romaniĭ la 133 ant. Chr. cuceresc Thracia, la 29, Mesia superior (Serbia) şi la 15 Mesia inferior (Bulgaria), respective aceste le fac provinciĭ romane. Articuliĭ macedo-românĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* le,	*sing.* lu, *plur.* li.

Dacia dincóce de Carpaţĭ (Ardélul şi alte părţĭ) a fost locuită de Dacĭ, iar cea de dincolo de Carpaţĭ (România) a fost locuită de Geţĭ, şi ambele poporaţiunĭ sunt de origine tracică.

Traian împĕratul în 106—7 a adus coloniile romane, ast-fel pe strat tracic, ginte romană, respective latină.

Articuliĭ daco-romanĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* le,	*sing.* lŭ (lu), le, *plur.* ii, iĭ.

cum s'aŭ scris până acuma, dar până adĭ articulul bărbătesc din plurar încă nu e stabilit.

S'a arătat maĭ sus, că în cele 6 limbĭ romanice din sud-apusul Europeĭ, articulul stă în fruntea substantivelor şi adiectivelor, şi că în cele daco- şi macedo-romanice stă la capĕtul lor.

E o întrebare de mare însemnătate nu numaĭ limbistică, adecă gramaticală, ci şi istorică, că de unde vine că la noĭ, articulul se pune la finea saŭ sfârşitul substantivelor şi adiectivelor?

Mulţĭ anĭ am scrutat în limbele de adĭ şi în cele vechĭ ale popórelor conlocuitóre cu popórele romanice, ca să aflu articulul pus la finea cuvîntuluĭ. Şi am aflat.

a) În limba bascică.

Basciĭ, la Romanĭ Vascones, locuesc în munţiĭ Pyreneĭ, cam vre-o 450 de miĭ, din carĭ ³/₄ sunt în Spania, iar ¹/₄ în Franţia. Locuitoriĭ ceĭ vechĭ aĭ Spanieĭ aŭ fost Iberĭ, cuceriţĭ de Celţĭ s'aŭ numit Celtiberĭ şi Baschiĭ se dic a fi din viţa lor. Romaniĭ la 74 ant. Chr. ĭ-a subjugat, dar până adĭ aŭ rĕmas puţin romanisaţĭ, respective spaniolisaţĭ.

Baschiĭ aŭ douĕ genurĭ şi pentru ambele aŭ numaĭ articul *a*, ce se pune în capĕtul cuvîntuluĭ, p. e. anhéra-rândunea, anherà rândunéu-a; gizoun-om, gizouna-omul. Pentru ambele genurĭ pluraruI se forméză cu ac, p. e. anherâc, gizounâc (1).

(1) *Eléments de Grammaire bascul*, par Luise Geze, 1873, Paris.

b) In limba etruscă.

Etruscii saŭ Tuscii locuiaŭ în Etruria, de la Tiber şi Apeninĭ spre amiaḑĭ. Eĭ înainte de facerea Romeĭ eraŭ culţĭ şi aŭ avut influinţă asupra formăriĭ religiuneĭ şi constituţiuneĭ romane. Romaniĭ la 295 înt. Chr. ĭ-aŭ supus, şi prin militarĭ şi colonĭ ĭ-aŭ romanisat. Etruria e aḑĭ Toscana, care pe timpul imperiuluĭ papeĭ s'a numit Romagna.

Limba lor se cunósce numaĭ din inscripţiunĭ etruscice. W. Corssen, a adus întâiŭ inscripţiunile, şi pe basa lor a restituit gramatica etruscă (1). Eŭ în capĕtul cuvîntuluĭ am aflat fórte adese-orĭ l, şi din traducerile explicative am dedus, că trebue să fie articulul, dar am rĕmas cu: póte fi! şi am scrutat maĭ departe, până ce am dat de fóia literară: *Etruskische Forschungen*, ce apare în Strassburg, şi e redactată de treĭ limbiştĭ în Etruscica, d-l Dr. Carol Pauli, director de şcóle în Ulzen, d-l Dr. W. Decke, director de liceŭ în Strassburg, şi d-l Dr. S. Bugge, profesor de filologiă la universitatea din Cristiania din Norvegia.

Bugge în broşura IV-a, pag. 231, ne spune: «Articulul etruscic l, ce e înrudit cu pronumele demonstrativ al, ala, la, mĭ-aduce aminte de articulul romanic purces din latinul ille, ce articul în limba valachică (adecă românéscă), — prin influinţa albanesă s'a pus în dreptul cuvîntuluĭ, până ce în cele-lalte limbĭ romanice s'a pus înainte. Ast-fel am să constatez, că pe teritoriul Italieĭ, în vechime Etruscii romanisaţĭ în timpul după 295 înt. Chr. aŭ avut articolul l, pus la capĕtul cuvîntuluĭ.

Bugge m'a îndemnat ca să cercetez şi pe Albanesĭ. Eŭ sciam de maĭ înainte, că mulţĭ, cariĭ nu primesc, că noĭ de la 106 am rĕmas nemişcaţĭ din Dacia, ḑic, că limba nóstră s'a format în Balcanĭ, că articulul la capĕtul cuvîntuluĭ l-am primit de la Albanesĭ, şi de acolo l-am adus.

Am studiat cât s'a putut până acuma şi întrebarea acésta, dar nu am finit-o. Am necesitate de maĭ mulţĭ istoricĭ, şi alţĭ autorĭ, pe carĭ încă nu ĭ-am putut consultà.

Şi din cele de până acì aduse, se vede că noĭ Româniĭ abià putem stabilì vr'o regulă gramaticală, abià putem cunósce firea limbeĭ nóstre, dacă nu consultăm limba latină şi limbile romanice, dacă nu facem studiĭ de gramatică comparativă adecă asemĕnătóre.

---

(1) W. Corssen, *Ueber die Sprache der Etrusker*, 1874, Leipzig.

Gustav Körting, profesor de filologia limbelor romanice, ḑice: Limbele romanice aŭ purces imediat din limba latină; ele sunt fetele limbeĭ latine (1).

Aşâ dar limba nóstră e fata limbeĭ latine.

De acésta ne convinserăm şi noĭ din studiul articulilor! Mama lor e latină, surorile şi fraţiĭ lor sunt latinĭ!

Romanul, tiranul cuceritor, nĭ-a dat numaĭ numele, iară limba mĭ-a dat-o mama Latina.

Gramatica românéscă în miĭ de puncte e latină. Gramatica e stégul de gloriă al latinităţiĭ nóstre.

II.

Declinarea articulilor şi aplicarea lor în declinaţiunĭ

Noĭ avem declinaţiune nehotărîtă, adecă nedeterminată saŭ nedefinită saŭ nearticulată, când ḑicem: o mamă, un om; şi avem declinaţiune articulată când ḑicem: mama, omul.

a) Articolul femeesc.

Vĕḑurăm, că maĭ în tóte limbile romanice de la apus articolul femeesc e: *la*. Din acest la, ne-a rĕmas *a* ca articul femeesc.

Articulul *a*, respective *la*, şi anume *l* din la, la noĭ în genitivul şi dativul singular al substantivelor şi adiectivelor terminate în *ă*, orĭ al substantivelor terminate în diftongul *ea*, s'a îmmuiat în ĭ (i îmmuiat, iotisat); iar în genitivul şi dativul singular al substantivelor şi adiectivelor terminate în *e, l* din la s'a schimbat în i cu son.

Pentru ambele forme în plurar l din *la* s'a susţinut, şi luând lângă sine pe *e*, ca sufixul pluraruluĭ, articulul apare în forma: le. Articulul tot-deauna se adaoge la forma nearticulată a substantivelor şi adiectivelor.

Forma nearticulată, pentru cele terminate în *ă*, saŭ *ea*, în singular şi plurar tot-deauna este *e;* pentru cele terminate în *e* tot-deauna este ĭ (îmmuiat, iotisat)

Declinarea articululuĭ pentru substantivele şi adiectivele terminate în ă orĭ în ea :

---

(1) Gustav Körting, *Encyclopädie der romanischen Philologie,* Heilborn 1884, II, pag. 1.

Singular		Plurar	
N.	a	N.	l-e
G. a	ĭ	G.	l-or
D.	ĭ	D.	l-or
A.	a	A.	le
V.	a	V.	lor
Ab.	a	Ab.	le.

1-a declinaţiune de genul femeesc.

a). Tóte substantivele de genul femeesc terminate în *ă* primesc articulul *a*. Ast-fel şi tóte adiectivele terminate în ă se declină ca substantivele terminate în ă.

În limba românéscă, dacă substantivul se declină cu adiectiv, orĭ adiectivul se declină cu substantiv, tot-deauna acela care stă în frunte capĕtă articulul, iar acela, care stă indĕrĕpt capĕtă forma sa nedefinită adecă nearticulată.

Luând cuvîntul mamă, acesta când-va cu articulul *la* s'a articulat mamă-la, maĭ târḑiŭ căḑĕnd l din *la* s'a articulat mamă-a, iară acuma căḑĕnd şi ă, se articuléză: mam-*a*.

Ca să cunóscem formele articulate şi nearticulate, să declinăm substantiv articulat cu adiectiv nearticulat, şi adiectiv articulat cu substantiv nearticulat.

	Substantiv articulat		Adiectiv articulat
Sing. N.	mam(ă)-a bună	N.	bun(ă)-a mamă
G. a	mame—ĭ bune	G. a	bune—ĭ mame
D.	mame—ĭ bune	D.	bune—ĭ mame
Plur. N.	mam-e-le bune	N.	bun-e-le mame
G. a	mam-e-lor bune	G. a	bun-e-lor mame
D.	mam-e-lor bune	D.	bun-e-lor mame

Până aḑĭ gramaticele nu aŭ decis forma părţiĭ nearticulate şi nu aŭ decis fiinţa articululuĭ, ci forma articulată în genetiv şi dativ singular aŭ arătat în: *eĭ*, până ce *e* e din forma nearticulată purcésă din ă, şi numaĭ ĭ e articulul; decĭ a mame-ĭ şi nu a mam-eĭ, saŭ cum scriŭ uniĭ a mam-iĭ.

b). Tóte substantivele de genul femeesc terminate în diftongul *ea* sunt purcese din cuvinte latine, terminate cu diminutivul *ella:* p. e. porc-ella, din care la noĭ s'a făcut purc-*ea* în acel mod, că ll scos afară din cuvînt, şi e-a din ella s'a diftongit în ea. Ast-fel de substantive sunt: stea, mărgea, vergea, schintea, rândunea, turturea, etc.

Aceste substantive terminate în diftongul ea primesc articulul *a* şi ar fi—după gramatică — purcea-a, dar ar fi o pronunţare grea, dacă am sta între ea şi a; a venit însă firea limbeĭ întru ajutor şi pentru eufonia, adecă buna sunare, a pretins o literă legătóre între diftongul ea şi articulul a, ca să se topéscă în vorbă; iară litera legătóre, după firea limbeĭ nóstre, este *u*, deci purcea, cu articul purcea-u-a.

Declinaţiunea cu articul e întocmaĭ ca: mama bună şi buna mamă, dar în casurile articulate şi în formele nearticulate, un l din ella reapare în limbă.

		Substantiv articulat		Adiectiv articulat
Sing.	N.	purcea-u-a grasă	N.	grasa purcea
	G. a	purcele-ĭ grase	G. a	grase-ĭ purcele
	D.	purcele-ĭ grase	D.	grase-ĭ purcele
Plur.	N.	purcele-le grase	N.	grase-le purcele

Substantivul ḑi (lat. dies), cu litera legătóre şi articulul a, e ḑi-u-a, verisimil din o formă diella. Din adiective numaĭ grea şi rea se ţin de forma acésta, grea-u-a, rea-u-a; grele, rele, etc.

A 2-a declinaţiune de genul femeesc.

Tóte substantivele de genul femeesc terminate în *e* primesc articulul *a*, şi atuncĭ *e* cu *a* se respund ca diftongul ea, pl. muiere, muierea. De acéstă declinaţiune se ţin substantivele femenine: arte, carte, parte, bunătate, minte, închinăciune, şi tóte substantivele în are, ere ire, carĭ sunt înfinitive latine: lăudare, tăcere, facere, auḑire.

La aceste substantive, litera *e* din fine, în forma nearticulată, se strămută în *ĭ* (îmmuiat, iotisat), iar articulul *i* se adauge şi ast-fel se intâlnesce *ĭ* îmmuiat cu articulul *i* cu son: ĭ-i. În plurar în forma nedeterminată aŭ *ĭ*, şi cu articulul le, ĭ-le.

Declinarea articululuĭ *a*, pentru substantivele femenine, terminate în *e*, e întocmaĭ ca şi a celor terminate în *ă*, şi deosebirea e numaĭ că în genitivul şi dativul singular are *i* cu son şi nu *i* îmmuiat în *ĭ*.

		Substantiv articulat		Adiectiv articulat
Sing.	N.	muierea bună	N.	buna muiere
	G. a	muierĭ-i bune	G. a	bune-ĭ muierĭ
	D.	muierĭ-i bune	D.	buneĭ muierĭ.
Plur.	N.	muierĭ-le bune	N.	bunele muierĭ
	G.	muierĭ-lor bune	G. a	bunelor muierĭ
	D.	muierĭ-lor bune	D.	bunelor muierĭ.

Audiţĭ! Audiţĭ! muierĭ-le, vulpĭ-le, paserĭ-le, aşâ s'a vorbit odată cu multe sute de anĭ maĭ înainte, şi aşâ e bine după regulele gramaticeĭ.

Adĭ acest *ĭ* îmmuiat din muierĭ-le, etc. s'a strămutat în *i* cu son şi se dice: muieri-le. E în contra reguleĭ gramaticeĭ, dar totuşĭ trebue să aflăm atare lege a fireĭ limbeĭ nóstre, că pentru ce ĭ móle a trecut în i? i móle între douĕ consonante, acì între r şi l, îngreunéză rostirea, şi pentru acésta s'a schimbat în *i*, care se numesce *i* impropriŭ saŭ negramatical.

Adiectivele de genul femeesc terminate în *e* se declină după regula prescrisă pentru substantive terminate în *e*. Ast-fel de adiective sunt mare, tare, rece, verde, etc., şi aceste adiective în casurile nedeterminate, adecă fără articul aŭ ĭ îmmuiat, iar în declinaţiunea articulată articulul este i cu son, — decĭ ĭ-i.

		Substantiv articulat	Adiectiv articulat
Sing.	N.	pădure-*a* mare	N. mare-*a* pădure
	G. a	pădurĭ-i marĭ	G. a marĭ-i pădurĭ
	D.	pădurĭ i marĭ	D. marĭ-i pădurĭ
Plur.	N.	pădurĭ-le marĭ	N. marĭ-le pădurĭ
	G. a	pădurĭ-lor marĭ	G. a marĭ-lor pădurĭ
	D.	pădurĭ-lor marĭ	D. marĭ-lor pădurĭ

Firesce că şi la adiective ĭ îmmuiat în forma nedeterminată în plurar s'a schimbat în i cu son, căcĭ precum am dis, aşâ a pretins firea limbeĭ şi numaĭ pentru acésta dicem: pădurile marĭ, marile pădurĭ.

b) Articulul bărbătesc.

Românĭĭ aŭ doĭ articulĭ bărbătescĭ: lŭ, în composiţiune lu, şi apoĭ le. În plurar când-và articulul a fost: *li*, dar l s'a stins şi a rĕmas i cu son.

1-a declinaţiune de genul bărbătesc.

Tóte substantivele de genul bărbătesc terminate când-và în *u* cu son şi adĭ în *ŭ* îmmuiat primesc articulul lŭ, în composiţiune strămutat în lu, pl. codru, codrul, lupŭ, lupulŭ, lupuluĭ.

Declinaţiunea articululuĭ lŭ (lu) e următórea:

Sing.		Multoral	
N.	lŭ	N.	i
G. a	lu-ĭ	G. a	l-or
D.	lu-ĭ	D.	l-or

Singular		Multoral	
Ac.	lŭ	Ac.	i
V.	le	V.	i (lor)
Ab.	lŭ	Ab.	i.

Articulul se adauge formeĭ nedeterminate. Forma nedeterminată în singular e *ŭ* îmmuiat, iar în plurar *ĭ* îmmuiat.

E adevĕrat, că *ŭ* îmmuiat din finea substantivuluĭ, precum şi a articoluluĭ lŭ, aḑĭ abià se aude, dar eŭ sunt pentru susţinerea luĭ, pentru că în declinare amândoĭ ŭ apar cu son, pl. lupŭ, lupulŭ, lupuluĭ, pentru că după gramatică ŭ din singular trebue să existe, de óre-ce acest ŭ în plurar se schimbă în ĭ îmmuiat, pl. lupŭ, lupĭ; alt-cum nu este basă pentru formarea pluraruluĭ, pentru că de origine u a existat în latinul lupus, din care numaĭ litera s a căḑut; pentru că nu póte fi o literă călĕtóre acuşĭ pedestru, acuşĭ pe cal, şi pentru că ŭ are chiămare, ca să susţină caracterul latin al limbeĭ nóstre.

Poporul român 18 seculĭ a rĕmas fără de gramatiştĭ! Nu e dar minune, că din limba nóstră a căḑut cărămidă după cărămidă şi de mult a păşit spre slăbire externă şi internă. Gramatiştiĭ cu sciinţă limbistică şi ceĭ cu consciinţă să nu lase, ca limba nóstră să se scobóre tot în jos şi tot în jos, şi fără cap şi fără cap!

Şi la genul bărbătesc e regula, că dacă se declinéză substantivul cu adiectiv, saŭ adiectivul cu substantiv, acela carele stă în frunte capĕtă articulul ce se adaugă formelor nearticulate în singular la ŭ, respectiv u cu son, în plural cu ĭ îmmuiat.

		Substantiv articulat		Adiectiv articulat
Singular:	N.	pruncu-lŭ bunŭ	N.	bunul pruncŭ
	G.	a prunculuĭ bunŭ	G.	a bunuluĭ pruncŭ
	D.	prunculuĭ bunŭ	D.	bunuluĭ pruncŭ
Plural:	N.	prunci-i bunĭ	N.	bunii pruncĭ
	G.	a prunci-lor bunĭ	G.	a bunĭ-lor pruncĭ
	D.	pruncilor bunĭ	D.	bunilor pruncĭ

Precum s'a atins, articulul nostru în plurar când-và a fost li, şi pentru acésta s'a vorbit pruncĭ-li bunĭ şi bunĭ-li pruncĭ. Acest ĭ îmmuiat, precum vedem acì, a îmmuiat şi pe n, şi pentru acésta auḑim bunĭ-i, iară nu bunii.

A 2-a declinaţiune de genul bărbătesc.

Noĭ avem articulul bărbătesc şi în forma *le*. Tóte substantivele de genul bărbătesc terminate în e primesc articulul le; ast-fel de substantive sunt: burete, părete, munte, sóre, şérpe, etc. Substantivul

nearticulat în singular rĕmâne tot *e*, care în plurar se schimbă în ĭ îmmuiat; articulul în singular se adaugă cătră l, p. e. câne-le, în plurar cătră ĭ, p. e. cânĭ-i, când-và cânĭ-li.

Cuget, că nu e necesar, ca să arĕt şi aicĭ o paradigmă de declinaţiune.

Dar acum am ajuns la o temă de mare însemnătate în gramatica nóstră! Aţĭ auḑit, că în declinaţiunea a doua de genul femeesc, la substantivele terminate în e, pluralul nearticulat se termină în ĭ îmmuiat, plurar muierĭ, cu articul muierĭle. Aţĭ auḑit că în ambele declinaţiunĭ de genul bărbătesc pluralul nearticulat se finesce în ĭ îmmuiat, şi că cătră acesta se alătură articolul ĭ, plurar lupĭ, cânĭ, lupĭ-i, cânĭ-i.

Acest ĭ îmmuiat, la Grecĭ iota, la Germanĭ şi Magiarĭ j=ĭ, are rolă fórte mare în limba şi gramatica română; acest ĭ e tocitórea, care tocesce limba şi mâncă din latinitatea eĭ; acest ĭ e gróza maĭ multor consonante, şi când le vine în cale, ele tremură şi-şĭ schimbă sonurile; acest ĭ rĕsare şi acolo, unde nu e semĕnat; schidóla acésta stăpânesce limba română pe tot terenul gramaticeĭ şi, pentru acésta, acest ĭ a causat pedicĭ în gramatică şi ortografiă, în unele privinţe, să ajungă la stabilire.

Dacă înainte de *d*, *s* şi *t* se află ĭ, aceste litere îşĭ schimbă sonurile în dĭ, sĭ, tĭ, p. e. surdŭ, ursŭ, cruntŭ, în plurar în forma nearticulată se vor scrie: surdĭ, ursĭ, cruntĭ, iară cu articulul i, surdĭ-i, ursĭ-i, cruntĭ-i. Regula acésta gramaticală nu maĭ are necesitate de coḑĭ la aceste consonante.

Am arătat, că ĭ îmmuiat trece în i impropriŭ, p. e. muierĭ-le, muĭerile.

Pentru acest i impropriŭ, când îĭ premerg consonantele d, s, t şi când articulul i în genitivul şi dativul din plurar reapare cu l, p. e. muieri-lor, ne trebuesce o literă nouă, un i, carele să represinte aşà pe ĭ îmmuiat, precum pe i impropriŭ, şi acéstă literă nouă nu póte fi decât un ĭ cu punctul luĭ i de-asupra, anume: ĭ̇.

În acest mod vom scrie: surdĭ̇lor, ursĭ̇lor, cruntĭ̇lor şi tóte cuvintele carĭ se ţin de acéstă regulă. Nu pot pertractà acì maĭ multe obiecte gramaticale, dar viitorul va avé o gramatică reformată după legile limbeĭ.

Acì am încheiat cu acele, ce am vrut să spun despre articulul şi declinaţiunea daco-română, dar să ne abatem pe câte-và minute şi la sora limbeĭ nóstre, la limba macedo română. Mĕ folosesc de *Macedonia*, fóia literară, redactată în Bucurescĭ la 1888 de maĭ mulţĭ profesorĭ macedo-românĭ, şi mĕ folosesc de *Texte macedo-române*, adunate de Dr. M. Obedenaru şi arangiate de Ioan Bianu.

Voiŭ face ce-vă asemĕnare între articuliĭ daco şi macedo-românĭ.

a) Articolul femenin e *a*.

Macedo-româniĭ folosesc articolul *a* în nominativul singular şi plurar întocmaĭ ca şi noĭ: mama, mamele, dar eĭ în genetiv şi dativ în singular din articulul vechiŭ *la* aŭ susţinut încă pe l, şi ḑic: a mamă-lieĭ, a fată-lieĭ. În substantivele femenine terminate în e, p. e. lume, în genitiv şi dativ schimbă pe e în i cu son, p. e. a lumi-lieĭ, a păduri-lieĭ, până ce în plurar şi aḑĭ pun articulul lângă forma nedefinită; muerĭ-le, pădurĭ-le, muma a pădurĭ-lor.

b) Articulul bărbătesc *e*, *lu* şi *le*.

Articulul bărbătesc lu se rĕspunde cu son întreg. La Obedenaru: drac-lu, cer-lu, ficĭor-lu, fără ŭ îmmuiat lângă substantiv, în Macedonia, capŭ-lu, bunŭ-lu, cu ŭ îmmuiat, care nicĭ în composiţiune nu se aude: a loc-luĭ, a nat-luĭ.

În plurar pentru amândouĕ declinaţiunile de genul bărbătesc, articulul e li, pl. perĭ-li, puĭ-li, ficĭorĭ-li, cănĭ-li, fraţĭ-lĭ, a cânĭ-lor.

Limba macedo-română după timpul ocupaţiuneĭ Macedonieĭ şi a colonisăreĭ e maĭ vechiă decât acea daco-română, dar după statul desvoltăreĭ eĭ la inimă e maĭ tînĕră.

Limba macedo-română ne dă adese-orĭ desluşirĭ, că prin ce formaţiunĭ aŭ trebuit să trécă şi articuliĭ noştri şi declinaţiunile nóstre.

În gramatica română să scrutăm dar tot-deauna adevĕrul, căcĭ acesta odată descoperit ne va luminà limba. Pentru acésta recomand naţiuneĭ române gramatica, gramatica şi gramatica.

DIMITRIE COSACOVICI
1790—1866

DIMITRIE COSACOVICĬ ȘI AROMÂNISMUL

DE

C. I. COSMESCU

Ședința de la 26 Martie 1903.

În istoria de redeşteptare a poporuluĭ românesc de peste munțiĭ Emuluĭ, Dimitrie Cosacovicĭ este o mare şi strălucită figură, este un martir național în cel maĭ înalt sens al cuvîntuluĭ.

Poetul Grigore Grandea ast-fel se exprimă despre dînsul: «Destinul unor ómenĭ aleşĭ de cer este a nasce, a vieţuì şi a murì pentru o ideie mare. Unul dintre aceştia este şi rĕposatul D. Cosacovicĭ. Într'însul se personifică: ideia românismuluĭ de la Pind. El a fost propagatorul şi apĕrătorul cel maĭ neadormit al acesteĭ ideĭ. Şĭ-a consacrat viéța întrégă şi în aniĭ bătrâneţiĭ, tot creḑênd că n'a făcut destul pentru fraţiĭ sĕĭ de la Pind, le-a lăsat şi averea.»

Un om e mare nu numaĭ atuncĭ când face fapte monumentale, căcĭ de cele maĭ multe orĭ mijlócele staŭ în raport invers cu aspirațiunile omuluĭ. Mare este şi acela, care îşĭ consacră tótă viéța unuĭ ideal sublim şi care pentru binele omeniriĭ face maĭ mult decât îĭ stă în putere. Mântuitorul Iisus a pus în evidenţă acest adevĕr prin parabola cu denarul văduveĭ.

Deşì Cosacovicĭ a fost apostol şi martir al naţiuniĭ sale, din nenorocire astăḑĭ prea puţinĭ, chiar dintre Româniĭ din Turcia, aŭ cunoscință de viéța şi faptele sale.

Inima mi se umple de o evlavie adâncă în fața umbreĭ acestuĭ Român, care şĭ-a iubit naţiunea sa cum nicĭ unul până acum dintre Aromânĭ n'a fost în stare s'o iubéscă de când şi dînşiĭ începură să-şĭ deschidă ochiĭ la adevĕrata lumină, de când începură să deà la o parte perdéua călugăréscă şi să se bucure de înviorătórea raḑă a sóreluĭ redeşteptător.

Simt o înaltă mulţumire sufletéscă şi tot de odată o sfîntă datorie de a arătà scumpeĭ mele naţiunĭ ce-và maĭ pe larg: cine este D. Cosacovicĭ, şi pentru ce fie-care Român este dator a-l păstrà cu drag în sufletul sĕŭ şi a-ĭ venerà memoria, căcĭ datorĭ suntem a cunósce faptele marilor noştri ómenĭ şi a avé un cult deosebit pentru memoria apostolilor şi martirilor noştri naţionalĭ maĭ mult decât pentru a orĭ-căruĭ alt muritor.

Începem dar cu biografia sa.

I. Copilăria.

El s'a născut în Amiciŭ saŭ Meţova, frumosul şi muntosul orăşel din Epir, în anul 1790.

Tatăl sĕŭ se numià popa Pascal Circu, iar mama sa Maria, născută Cosacovicĭ.

Când erà în vârstă de şése anĭ a rĕposat preotul Pascal, nelăsând nicĭ o avere în urma luĭ; soţia sa însă, o femee harnică, a fost ajutată din partea rudelor sale, carĭ steteaŭ bine.

Până la vârsta de doĭ-spre-ḑece anĭ Dumitru al luĭ popa Pascal a făcut cursurile primare în şcóla grecéscă din comuna sa natală cu un deosebit succes. După aceea a trebuit, ca un băiat orfan şi fără avere, să caute a agonisì cele necesare pentru existenţa familieĭ sale. Mamă-sa l-a trimis la un frate al eĭ, Petru Cosacovicĭ, care se ocupà cu negoţul în Buda (1).

Nu mult după plecarea sa din comuna natală, ĭ-a murit şi mama. Unchiul sĕŭ, bucurându-se de frumósă stare materială şi nefiind însurat, l-a adoptat de fiŭ. De la data aceea el a luat numele de Cosacovicĭ (2).

După ajungerea sa la Budapesta, tînĕrul Dumitru a fost dat la şcólă spre a învĕţà limbile necesare în ale comerţuluĭ, şi a căpĕtà cunoscinţele esenţiale în acéstă ramură a activităţiĭ omenescĭ. Pe urmă sim-

(1) Uniĭ aŭ spus că unchiul sĕŭ locuià la Viena, ceea ce însă este eronat. Ca probă póte servì şi faptul că în lista membrilor, carĭ aŭ înlesnit apariţiunea cărţiĭ «Scurtă istorie a Naţiuniĭ Române din Dacia şi Macedonia,» Buda 1819, figuréză şi P. Cosacovicĭ. De alt-fel Gr. Grandea, un bun amic al sĕŭ, şi alţĭ concetăţenĭ aĭ sĕĭ susţin că locuià la Buda.

(2) Unchiul luĭ Dumitru al luĭ Pascal Circu luase numele de Cosacovicĭ, pe când se găsià în Galiţia. Dintre negustoriĭ Aromânĭ s'aŭ stabilit şi în acéstă provincie. Nu scim din ce causă uniĭ dintre aceştia s'aŭ rentors îndărăt în Ungaria. Aşà aŭ fost familiile Mutowsky şi Grabowsky.

ţindu-se destul de capabil pentru funcţiunea ce-ĭ reservà unchiul sĕŭ, s'a făcut comptabil.

Deşì erà destul de ocupat cu daraverile comerciale, totuşĭ D. Cosacovicĭ nu negligià cetitul, îndeletnicindu-se maĭ ales cu învĕţarea limbilor necesare întinselor corespondenţe comerciale şi cu studiarea faptelor istorice.

La vârsta de douĕ-ḑecĭ de anĭ el cunosceà următórele limbĭ: limba românéscă, grecéscă, germană, unguréscă, italiană, bulgăréscă, rusésca, sîrbéscă şi ce-và din limba latinéscă.

Operaţiunile comerciale începuseră de la un timp să regreseze, atât din motivul că unchiul îmbătrânise şi nu erà în stare să vaḑă de ele, cât şi din acela că nepotul Dumitru nu aveà inclinaţiune spre comerţ. Pe dînsul îl munciaŭ alte gândurĭ, alte dorinţe cu totul străine de daraverile negustorescĭ.

P. Cosacovicĭ, murind, lasă în urma luĭ pe adoptatul sĕŭ fiŭ în vârstă de douĕ-ḑecĭ şi şése anĭ, căruia nu-ĭ rĕmâne nicĭ o altă avere afară de numele Cosacovicĭ.

II. Junia.

Deşì sărac, junele Dumitru păreà om fără multă grijă pentru ale existenţeĭ. Cu cunoscinţele ce posedà şi în flórea tinereţiĭ nu puteà să se témă de ḑiua de mâne. O soră, pe care o maĭ aveà în Macedonia, se măritase după preotul Ioan, renumit în Aminciŭ pentru bunătatea şi cuminţenia luĭ.

Şederea la Budapesta devenise pentru dînsul chinuitóre, pentru faptul că Unguriĭ începuseră să persecute cu înverşunare frumósa mişcare românéscă ce se pornise în capitala lor, ca şi în alte centre însemnate din Ungaria.

Negustoriĭ şi bancheriĭ Macedo-Românĭ înălţaseră în Pesta, ca şi în alte oraşe, o biserică frumósă, care există până în ḑiua de astăḑĭ, dotând-o cu veniturĭ însemnate.

Eĭ, în cea maĭ mare majoritate, ajungĕnd la consciinţa naţională, aŭ voit maĭ târḑiŭ să introducă în biserica pe care aŭ înălţat-o, limba lor românéscă. De óre-ce însă de la început serviciul se făceà în limba grecéscă, ceea ce a fost când-và şi în bisericile din România, ceea ce este până în ḑiua de astăḑĭ în maĭ tóte bisericile Românilor din Turcia, şi de óre-ce la Pesta se găsiaŭ o mână de Grecĭ, autorităţile aŭ găsit cu cale să se aibă în vedere numaĭ cererea acestor din urmă. Că pe zidul bisericiĭ se aflà o piétră de marmură, prin care se

dovedesce că bancherul Maciŭ, un Român din Gopeşĭ (Macedonia), şi alţĭ Românĭ aŭ fost adevĕraţiĭ ctitorĭ aĭ bisericiĭ, acésta nu s'a luat câtuşĭ de puţin în consideraţiune.

În anul acela de certurĭ s'aŭ scris o mulţime de broşurĭ, carĭ pentru noĭ nu sunt fără interes.

Tot de odată Ţéra-Românéscă atrăgeà pe Cosacovicĭ puternic spre dînsa. În acel timp, vigurosul curent al redeşteptăriĭ naţionale de peste Carpaţĭ trece şi în România. Nemuritorul George Lazăr a fost cel maĭ imposant representant al aceluĭ curent dătător de viéţă, care cu multă iuţélă a prins rădăcinĭ în inimile tinerimiĭ. Buniĭ noştri patrioţĭ din Pesta, din carĭ făceà parte şi junele Cosacovicĭ, nu eraŭ străinĭ de cele ce se petreceaŭ în Principatele Dunărene.

Cosacovicĭ a gândit drept de la început, că nicăerĭ nu se puteà lucrà maĭ bine pentru înalta ideie ce-l munciă, decât în România, în ţéra Românilor. Cel care l-a determinat întru cât-và ca să vie maĭ de grabă în Ţéra-Românéscă a fost tatăl fraţilor Oprenĭ din Craiova. Acel bun Român, fiind amic cu unchiul sĕŭ şi cunoscêndu-l de aprópe, l-a poftit să-l urmeze în ţéră, încuragiându-l în planurile sale şi în credinţa că numaĭ în România este posibilitatea de a se lucrà pentru atingerea înalteĭ ideĭ ce-l preocupà şi anume: *redeşteptarea nĕmuluĭ românesc din Peninsula Balcanică.*

III. Formarea sa patriotică.

Cosacovicĭ fiind un Român înfocat, este necesar a se sci la ce şcólă patriotică s'a format dînsul. Ocasional dar atingem una din cele maĭ frumóse cestiunĭ din istoria românismuluĭ: redeşteptarea naţională. După cuprinderea Peninsuleĭ Balcanice de către Turcĭ, Româniĭ, favorisaţĭ de la început din partea noilor cuceritorĭ, supunerea lor fiind o simplă capitulare (1), începuseră să deà dovedĭ de aptitudinĭ excepţionale şi pe calea economică ca şi pe acea a armelor.

Încă de prin secolul XVI vedem că unele centre românescĭ din Albania, Epir şi Tesalia exceléză în nouĕle ramurĭ de ocupaţiune, până atuncĭ necunoscênd alte industriĭ decât acea a păstorituluĭ şi prea puţinĭ pe acea a agriculturiĭ.

(1) Instituţiunea capitanatelor cu armatoliĭ (armătulaziĭ) a durat până la Ali Paşa. Centrele românescĭ din Epir şi Tesalia nu plătiaŭ bir, ci un neînsemnat dar în banĭ, şi se dedeà anual unt Sultaneĭ Valide. Capitanatele românescĭ însă apĕraŭ hotarul, ca şi grăniceriĭ din Austria. Dacă archiereiĭ cu agenţiĭ panelenismuluĭ nu-ĭ revoltaŭ în contra dominaţiuniĭ otomane, puteaŭ să existe şi până astădĭ.

Contactul economic cu negustoriĭ italienĭ, maĭ ales cu Veneţieniĭ (1), este prima causă a desvoltăriĭ nouĕlor industriĭ, a comerciuluĭ şi a manufacturiĭ, în centrele românescĭ, ca Voscopole, Aminciŭ, Călăreţĭ, Nicea, Grabova, etc.

De unde până atuncĭ negustoriĭ străinĭ veniaŭ la dînşiĭ ca să le cumpere lâna numerόselor lor turme de oĭ şi de capre, de carĭ eraŭ plinĭ în timpul veriĭ maĭ toţĭ munţiĭ Albanieĭ, Macedonieĭ şi maĭ ales aĭ Epiruluĭ, Româniĭ maĭ cu minte s'aŭ gândit că e maĭ bine ca dînşiĭ să o ducă în ţéra italiană şi aiurea, unde pot dobândì un preţ maĭ mare, aşà că câştigul realisat de negustoriĭ străinĭ să le aparţină lor. Ce-và maĭ târḑiŭ s'aŭ gândit că, în loc să o transporte cu corăbiile străine şi ca materie brută, maĭ folositor e să-şĭ aibă vasele lor şi să le vîndă străinilor hainele, de carĭ aveaŭ trebuinţă. Aşà că eĭ înfiinţară ateliere de manufactură, unde se fabricaŭ fel de fel de ţesĕturĭ şi de haine, maĭ ales aşà numitele *cape*, nisce mantale, cu carĭ făceaŭ un comerţ întins (2).

Treptat cu întinderea comerciuluĭ lor, fraţiĭ noştri înfiinţaŭ din ce în ce maĭ multe cantόre şi în locurĭ din ce în ce maĭ îndepărtate de ţéra lor. Acele cantόre comerciale, la început, se stabilesc în oraşele principale de pe ţĕrmurile Mediteraneĭ şi ale Adriaticeĭ, iar cu ce-và maĭ târḑiŭ în locurĭ maĭ depărtate (3). Eĭ aŭ avut cantόre în Salonic, Seres, Constantinopole; în Asia, ca la Smirna; în Alexandria şi alte oraşe din Egipt, în Veneţia, Triest, Sicilia şi Sardinia, Ancona, Genova şi alte oraşe din Italia, în Cadix, Marsilia, Viena, Budapesta şi în alte multe oraşe din Ungaria, în Polonia, în Belgrad şi maĭ în tόtă Sîrbia şi Bulgaria.

Cu timpul unele din aceste oraşe, prin crescerea treptată a numĕruluĭ negustorilor şi industriaşilor noştri, carĭ se stabiliaŭ acolo, s'aŭ făcut nisce însemnate coloniĭ aromânescĭ.

(1) De la Italienĭ de sigur aŭ putut învĕţà Româniĭ arta de a construì podurĭ şi edificiĭ superbe, bisericĭ maĭ ales, săpătura în lemn, pictura şi arta argintărieĭ, distingĕndu-se prin filigranele lor. Ca armurierĭ şi neîntrecuţĭ meşterĭ în ale cόseriĭ cu fir aŭ putut să devie prin contactul cu Turciĭ, de la carĭ aŭ învĕţat aceste meseriĭ.

(2) În secolul al XVIII-lea pentru poporul aromânesc a fost o expansiune morală şi materială din cele maĭ mari. Putem afirmà fără nicĭ o exageraţiune că aprόpe întréga bogăţie a provinciilor, în carĭ locuiaŭ dînşiĭ, erà în mânile lor. Turmele de vite, comerţul şi industria le aparţineà aprόpe exclusiv. Proprietatea imobiliară în timpul acela valorà prea puţin, maĭ ales moşiile.

(3) Veḑĭ: Pouqueville, *Voyage en Grèce*, Paris 1820, şi N. Martin Leake, *Researches in Greece*, London 1874.

În secolul XVIII întregul ném aromănesc a ajuns la un înalt grad de prosperitate materială din causa principalelor luĭ centre industriale şi comerciale, ca Gramoste, Nicea, Linotopi, Grabova, Samarina, Perivoli, Avdela, Meţova saŭ Aminciŭ, Călăreţĭ, Siraco şi întregul ţinut al Zagoreĭ şi al Aspropotamuluĭ. Oraşul Voscopole saŭ Moscopole însă erà fruntea lor, erà representanta civilisaţiuniĭ apusene în Peninsula Balcanică.

Tocmaĭ acéstă prosperitate fenomenală a fost nenorocirea elementuluĭ nostru din acele părţĭ. În Voscopole femeile purtaŭ galbenĭ pe papuciĭ lor. Până şi mătura de la uşă aveà la gâtul eĭ o sălbişóră de aceste monede. Luxul a trecut orĭ-ce margine, pe când veciniĭ albanesĭ zăceaŭ într'o sărăcie şi o barbarie crasă.

Neînţelegerile, certele dintre cetăţeniĭ acestor bogate oraşe în cestiunile comunale aŭ înlesnit străinuluĭ acţiunea luĭ desastruósă. Familiile maĭ însemnate, din acéstă causă, aŭ început să emigreze în a doua jumătate a secoluluĭ al opt-spre-ḑecelea. Acéstă emigraţiune (1) ajunge culmea sub marele tâlhar, şi maĭ pe urmă tiran, Ali Paşa din Tepelini. Atuncĭ unele din imposantele nóstre cetăţĭ s'aŭ distrus din fundamente, ca Nicea, Grabova, Linotopi, iar din falnica Gramoste şi nemuritórea Voscopole aŭ rĕmas jalnice rĕmăşiţe.

Acéstă nenorocire a fost o lovitură mortală pentru némul nostru din acele provinciĭ. Legătura, care existà în diferitele centre românescĭ, de atuncĭ s'a distrus (2), şi de acì nisce consecinţe aşà de funeste pentru Aromânĭ.

---

(1) O emigraţiune a poporaţiuniĭ păstorescĭ românescĭ din Nordul Albanieĭ în Croaţia şi Slavonia s'a făcut în secolul XVII.

Pe ţinutul de lângă fluviul Ilova şi pe cel al episcopieĭ Agramuluĭ şi al unor domnĭ şi magnaţĭ s'aŭ aşezat păstoriĭ noştri cu turmele lor, punêndu-se sub jurisdicţiunea nemijlocită a càpitanilor de frontieră. Posesoriĭ pămîntuluĭ aŭ căutat să-ĭ supună la sarcinele clăciĭ, dar Româniĭ s'aŭ opus cu forţa, nevoind să asculte de hotărîrile tribunalelor şi de legiferările dieteĭ.

La urmă aŭ fost îndepărtaţĭ cu forţa de pe acel teritoriŭ, numit *Valachia major* şi *Valachia minor,* nepomenindu-se în carĭ părţĭ aŭ fost împrăştiaţĭ.

(V. în «Alb. M.-Român», *Macedo-Româniĭ din Croaţia şi Slavonia* de N. Densuşianu.)

De sigur aceste triburĭ de păstorĭ românĭ locuiaŭ în Bosnia şi Herţegovina, de unde aŭ emigrat. neputênd să maĭ ţie pept prădalnicilor conlocuitorĭ. Cronicele din evul mediŭ ne arată că în acele provinciĭ, carĭ aŭ fost cele maĭ romanisate din întréga Peninsulă Balcanică, eraŭ mulţĭ Românĭ. Astăḑĭ însă eĭ sunt aprópe dispăruţĭ. Explicaţiunea e: parte aŭ emigrat şi parte aŭ fost absorbiţĭ de massa slavonă.

(2) În secoliĭ XVI, XVII şi XVIII puţinĭ Românĭ locuiaŭ în provincia Macedonia. Cu invasiunea Turcilor s'a făcut o mare deplasare de Românĭ, munţiĭ Rodopĭ, aĭ Macedonieĭ şi aĭ Emuluĭ fiind aprópe cu totul părăsiţĭ de către eĭ. De bună sémă

Prin acéstă emigraţiune aŭ crescut coloniile nóstre din străinătate. Uşor cine-và îşĭ face o ideie de crescerea lor, avênd în consideraţiune că numaĭ Voscopole aveà în acel timp peste şése-ḑecĭ miĭ locuitorĭ.

Coloniile, carĭ aŭ avut maĭ multă durată şi carĭ aŭ lăsat un nume în istoria nóstră, sunt cele din Austro-Ungaria, pentru faptul că eraŭ maĭ numeróse şi trăiaŭ în mijlocul unor naţiunĭ cu totul deosebite prin limbă şi cele-lalte caracteristice ale uneĭ ginte. Acele coloniĭ din ţĕrile latine, ca Italia, Franţa şi Ispania, s'aŭ asimilat de vreme, nelăsând nicĭ o urmă după ele. .

Dintre coloniile nóstre din Austro-Ungaria, pe lângă cele din Viena şi din Budapesta, putem menţionà pe cea din Zemlin saŭ Zemun, din Neusatz, din Orşova, Braşov, Miskolcz, Sibiiŭ, şi altele.

În tóte aceste centre eĭ înfiinţară şcolĭ şi bisericĭ, în carĭ însă se învĕţà şi se cântà grecesce, după cum se obicĭnuià în patria lor natală. Acésta e şi causa că dînşiĭ eraŭ cunoscuţĭ în Austro-Ungaria sub numele de Grecĭ. Orĭ-ce negustor creştin în Ungaria erà numit grec, ceea ce arată cât de însemnat erà numĕrul fraţilor noştri, carĭ aŭ emigrat în acéstă ţéră. Dînşiĭ eraŭ rĕspândiţĭ şi prin sate, însă băeţiĭ lor învĕţaŭ la şcóla din oraş şi la ḑile marĭ se duceaŭ cu familia la biserica lor (1), pe lângă care erà anexată şi şcóla.

Evlavioşĭ la culme, în acelaşĭ timp eraŭ şi bunĭ Românĭ, deşì consciinţa naţională la ceĭ maĭ mulţĭ dintr'înşiĭ nu erà aşà de desvoltată.

---

că eĭ aŭ trecut în stânga Dunăreĭ, luând drumul şirurilor de munţĭ, carĭ légă Carpatul cu Balcanul. Româniĭ din interiorul Sîrbieĭ sunt o rĕmăşiţă a poporuluĭ nostru din acele timpurĭ. Limba celor maĭ vechĭ cronicarĭ Românĭ iarăşĭ este o probă destul de puternică. Aceĭ carĭ n'aŭ părăsit munţiĭ Emuluĭ s'aŭ asimilat. Eĭ pot fi recunoscuţĭ până în ḑiua de astăḑĭ după portul lor şi după unele obiceiurĭ, precum şi după tipul lor.

În Macedonia, propriŭ ḑis, n'a rĕmas decât pătura agricolă din ţinutul Meglenieĭ cu Nănta în frunte, precum şi alte câte-và comune din spre Nordul acesteĭ provinciĭ, ca Ţirnuş, Trăstănic, Arocutina, Cutortina, Gopeşĭ, Molovişte, a căror principală ocupaţiune erà agricultura. Massa mare a némuluĭ nostru erà aşezată în Albania, Epir şi Tesalia. Începênd de la hotarul Bosnieĭ şi ţinênd şirul munţilor Pinduluĭ, putem observà, că pe atuncĭ erà o massă românéscă compactă. Voscopole, Nicea, Grabova, Bitcuchi, Linotopi, Niculiţa, Gramoste, cu ţinutul Muzichia, apoĭ la mijloc marile comune din Epir, ca Perivoli, Samarina, Avdela şi cu ţinutul Zagoreĭ cu Băiasa în frunte, şi la sud comunele Aspropotamuluĭ formaŭ la olaltă o grupare puternică. Se vede că în aceste părţĭ elementul românesc aveà reşedinţe maĭ solide din primele coloniĭ ale Romanilor. Colonia, un ţinut din Albania, amintesce de colonia romană din cele maĭ vechĭ timpurĭ.

(1) Informaţiunĭ de la Dr. Aurel Popovicĭ, al căruĭ tată a fost preot la biserica din Miskolcz.

Instinctul de a se conservà, credinţa de a se socotì prin seriósele lor moravurĭ maĭ pre sus de mediul în carĭ trăiaŭ, precum şi interesele comerciale, carĭ făceaŭ o strînsă legătură între aceştĭ fraţĭ împrăştiaţĭ pe o întindere aşà de mare, aŭ contribuit mult la mănţinerea maĭ îndelungată a existenţeĭ lor naţionale. Când însă aceste resorturĭ slăbesc prin transformările inerente timpuluĭ, atuncĭ vedem că acele coloniĭ dispar încetul cu încetul, asimilându-se membriĭ lor, uniĭ cu Germaniĭ, alţiĭ cu Unguriĭ şi cu Sîrbiĭ din Banat; iar alţiĭ înlocuesc dialectul macedo-român prin cel daco-român (1).

Astăḑĭ numaĭ la Pesta a rĕmas un rest din măréţa colonie macedoromână de pe la începutul seculuĭ al XIX-lea.

Mulţĭ Românĭ, pe lânga averĭ colosale, se maĭ bucuraŭ de o cultură întinsă. (2) Acésta nu este ce-và surprinḑĕtor, sciindu-se că Moscopole saŭ Voscopole, patria celor maĭ mulţĭ dintre coloniştiĭ din Austro-Ungaria, încă de pe la începutul secoluluĭ al XVIII-lea se bucurà de un colegiŭ europenesc (3), de o imposantă bibliotecă publică, de profesorĭ cu renume în timpul lor şi că maĭ tărḑiŭ, în a doua jumătate a aceluĭ secol, şi de o tipografie.

---

(1) Dintre familiile din Ungaria menţionăm următórele: Şaguna, Gabrowsky, Mutowsky, Muciŭ, Economu, Pometa, Vulpe, Dumcea, Mandrino, Stupa, Getieŭ, Mocioni, Roza, Deak, din care se trage marele diplomat al Ungarieĭ, Maleniţa, Mangearli, Capra, baron Duca, Calay, iarăşĭ un mare om al Ungurilor, Agora, Nicolicĭ de Rudna, Neoplu, Manasi, Modosu, mariĭ proprietarĭ Dardani şi Georgevicĭ de Apadia, Ioanovicĭ de Dulay, Dumba, care s'a germanisat, Popp, directorul bănciĭ din Viena, Haris, Zonea, fostul episcop Şacabait, Dora, Blans, Dr. Cociŭ, Coengu, generalul Sora, generalul Doda, baron Mustéţă, Dr. Coda, Tolea, Spaicĭ, Angelcu, advocatul Maruş, Dima, Paciurea, Staia, baron de Hodosch şi Kizdia, maghiarisaţĭ, etc.

(V. «Albumul Macedo-Român», pag. 67. Istoricul Maniu, care semnéză articolul *Amintirĭ şi reflecţiunĭ*, a fost un bun cunoscĕtor al Macedo-Românilor. Istoria este tipărită de Mocioni, familie strălucită prin simţiminte românescĭ. Preţiósă pentru numirile celor maĭ însemnaţĭ membri aĭ acesteĭ coloniĭ este cartea luĭ G. Montan, *Scurtă istorie a Naţiuniĭ Române din Dacia şi Macedonia.)*

(2) Dintre Aromăniĭ culţĭ din Turcia, putem menţionà pe Constantin Hagi Cehanri, despre care vorbesce Thunmann la pag. 279; Dionisie Mantuca, episcopul din Castoria, Ion Caiceu, C. Nectariu, Tarpus Ambrosie şi Procopie Pamperi, bărbaţĭ carĭ aveaŭ cunoscinţe întinse şi sciaŭ limbile: elenă, latină şi italiană. D. Pamperi şi C. Zupan eraŭ medicĭ şi filosofĭ. D. N. Darvari erà şi dînsul om învĕţat. Despre eĭ face amintire G. Roza în cartea sa: *Româniĭ de dincóce de Dunăre,* Buda 1808, § 41.

(3) G. Chasiotis, *L'instruction publique chez les Grecs,* Paris.—Morangier, *Les Roumains de l'Ano-Valachie.*—Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia.*—Johan Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker,* Leipzig 1774.

Ceea ce cu drept cuvînt însă ne póte uimì este redeşteptarea consciinţeĭ naţionale la aceştĭ coloniştĭ într'un mod surprindĕtor; dînşii sunt puşĭ în fruntea mişcăriĭ naţionale a fraţilor noştri de sub coróna habsburgică.

Iată ce spune în acéstă privinţă un fruntaş al Românilor din Transilvania, Dr. At. M. Marienescu (1):

«Eŭ de acì de la rîul Timişuluĭ să vĕ povestesc cum fraţĭ Românĭ din Macedonia aŭ ajuns până la noĭ, ca şi destinaţĭ de provedinţă, ca să fie spre ajutorul şi mântuirea nóstră! Căcĭ marĭ necazurĭ, necazurĭ de secolĭ, aŭ ars inima nóstră. Şi mare mângâiere ne-aŭ adus fraţiĭ noştri din Macedonia!

«Ceĭ puţinĭ nobilĭ românĭ maĭ de frunte eraŭ ca ameţiţĭ în epoca nouă. Se legănaŭ, óre eĭ sunt maĭ mult nobilĭ maghiarĭ, — saŭ maĭ mult Românĭ?

«Poporul român în ora scăpăriĭ sale se vĕḑŭ sărac şi necult, şi fără fruntaşĭ, carĭ să-ĭ conducă bine de a se folosì de darurile libertăţeĭ popórelor.

«Iată că în acéstă oră se arată pe terenul luptelor naţionale Şaguna şi Mocioni, apoĭ la fapte marĭ binefăcĕtóre şi Gojdu, îngerĭ apĕrătorĭ şi ajutători aĭ Românismuluĭ.

«Aceste familiĭ sunt macedo-române. Ele şi cu alte familiĭ aŭ părăsit în secolul trecut Macedonia şi aŭ aflat altă patrie, popor iarăşĭ român apĕsat. Acì provedinţa le-aŭ dat rolă, ca să se înalţe în fruntea celora, carĭ le cereaŭ ajutorul, — şi eĭ aŭ întins mâna de conducĕtorĭ şi ajutătorĭ. Dumneḑeŭ lucrà neîncetat!»

(A se vedé şi: Ştefan Popovicĭ, *Poftele inimiĭ către cel de bun ghen născutul Domn Athanasie Grabovski de Apadia*, odă tipărită în 18 Ianuar 1824, precum şi *Calendarul* din 1821.)

Se face întrebare însă: dacă coloniştiĭ noştri aŭ ajuns la consciinţa naţională, venind în contact cu fraţiĭ noştri din Austro-Ungaria saŭ prin propria lor desvoltare sufletéscă?

Examinând faptele, obligaţĭ suntem a primì ca adevĕrată şi cea din urmă părere.

În a doua jumătate a seculuĭ al XVIII-lea, vedem că se tipăresce la Veneţia (2) prea interesanta carte pentru cunóscerea dialectuluĭ

(1) V., «în Albumul M.-Român», articolul sĕŭ *Macedo-Româniĭ din Ungaria*, p. 70.

(2) Contactul cu Italia, maĭ ales cu falnica Veneţie, unde cu începutul evuluĭ modern arta tipografică erà maĭ desvoltată, ca orĭ-unde, cu uşurinţă se póte înţelege că a contribuit pe lângă cele-alte folóse şi la redeşteptarea simţimîntuluĭ naţional în înflorilórele centre românescĭ din Albania. Se póte afirmà cu mult fond că în aceste centre a avut loc o adevĕrată *renascere*, care însă din causa vitregilor circumstanţe n'a putut să dureze mult, ceea ce erà să fie o adevĕrată fericire pentru tóte naţionalităţile din Peninsula Balcanică. Palatele din Voscopole şi întréga viéţă intelectuală şi materială eraŭ o copie a celor din Italia.

macedo-românesc, *Protepeiria* luĭ Teodor Anastase Cavaliotti, învĕţatul profesor, predicator şi protopop, cu cheltuelile magnanimuluĭ neguţător din Miskolcz, George Tricupa.

Protopopul Cavaliotti ducêndu-se în comuna sa natală, prin tipografia de acolo şi sub a luĭ îngrijire s'aŭ tipărit maĭ multe cărţĭ bisericescĭ în dialectul macedo-român (1) şi cu caractere grecescĭ. Erà o mişcare analogă cu cea din stânga Dunăreĭ, când se tipăriaŭ cărţĭ românescĭ cu caractere slavonescĭ.

Se vede că acéstă mişcare naţională a fost aşà de puternică, în cât patriarchia cu eteria grecéscă s'aŭ alarmat, şi aŭ recurs la tot felul de mijlóce pentru a eĭ sugrumare. Unul din aceste mijlóce a fost Dicţionarul luĭ Daniil, tipărit în Viena la 1802, de alt-fel un mijloc cu totul original. În acel glosar figuréză limba macedo-română saŭ mesio-română, după cum o numesce autorul, cea albanesă şi bulgară alăturea de grecéscă, pentru ca naţionalităţile creştine din Peninsula Balcanică, convinse de frumuseţea limbiĭ grecescĭ, să caute a se grecisà de propria lor bună-voinţă.

În prefaţă cuviosul econom Daniil Mesiodacul spune, exclamă: *Albanesĭ, Românĭ, Bulgarĭ, şi ceĭ de alte limbĭ, bucuraţi-vĕ şi pregătiţi-vĕ toţĭ să vĕ faceţĭ Grecĭ! Lepĕdaţi-vĕ limba cea barbară şi moravurile vóstre şi faceţĭ din ţĕrile vóstre ţĕrĭ grecescĭ.*

Acéstă carte scósă în miĭ de exemplare a fost tipărită cu cheltuéla Archiepiscopuluĭ din Monastir şi distribuită gratis preoţilor, învĕţătorilor şi notabililor de prin comune spre fericirea acelora, carĭ vor îmbrăţişà limba grecéscă, *mama înţelepciuniĭ*, după cum se ḑice în acea prefaţă.

Dejà Patriarchia, prin agenţiĭ sĕĭ, s'a pornit a lucrà pentru marele ideal al elenismuluĭ prin mijlócele cele maĭ necreştinescĭ. După puţin vedem pe Cosma (2), pseudo-sfîntul, întreprinḑênd prin predicele sale

---

(1) Nu cunosc vre-o bibliografie a acestor cărţĭ. Profesorul Gustav Weigand, în călĕtoria sa la Româniĭ din Turcia, după cum mĕ informez, a strîns maĭ multe exemplare, ce ĭ-aŭ fost încredinţate spre a le da la lumină.

Până acum a tipărit *Codex Dimonium*, o predică despre cele şépte vămĭ. Unchiul meŭ, preotul N. Levu din Gopeşĭ, iarăşĭ ĭ-a dat o carte de acéstă natură, fără ca să-ĭ sciŭ cuprinsul, nevoind să mĭ-o arate mie de téma episcopuluĭ. Prea puţinĭ aŭ păstrat aşà cărţĭ blestemate de Patriarchie, de aceea în ḑilele de astăḑĭ maĭ ales sunt fórte rarĭ. Băeţiĭ din familia Dimonie din Ohrida aŭ rupt o ladă plină de aşà preţióse cărţĭ. După afirmarea luĭ Boiagi, numĕrul lor trebuià să fie considerabil.

(2) Socotind necesară cunóscerea faptelor sacrilege ale acestuĭ sfînt am făcut biografia luĭ, care aştéptă ora de a vedé lumina ḑileĭ.

scandalóse grecisarea atâtor comune din Zagorì, unde Românii mai mult agricultorĭ, fără cultură, primiaŭ ca adevĕrate spusele agentuluĭ elenisator.

Din causa multelor nenorocirĭ ce ne-aŭ ajuns în acel timp, prin persecuţiunile şi desastrul causat némuluĭ nostru de Ali Paşa, nu s'a putut face o reacţiune în contra defăimărilor şi persecuţiunilor naţionale din partea nouluĭ duşman, care tindeà să ne omóre sufletesce. Ceĭ carĭ puteaŭ opune resistenţă prin glasul lor autoritar, aŭ trebuit să părăséscă ţéra. Reacţiunea s'a făcut la coloniştiĭ noştri din Austro-Ungaria, continuatoriĭ gândiriĭ şi mişcăriĭ naţionale din patria natală.

Atuncĭ vedem că apar doĭ ómenĭ marĭ, apostolĭ aĭ naţiuniĭ nóstre, carĭ, vrednicĭ urmaşĭ aĭ prea sfîntuluĭ Teodor Cavaliotti, aŭ afirmat cu tărie şi cu mândrie existenţa şi originea némuluĭ nostru prin scrierile lor, carĭ aŭ avut rĕsunet în lumea cultă din apusul Europeĭ. Aceştia sunt: G. C. Roza şi M. G. Boiagi (1).

Aceştĭ doĭ ómenĭ, împreună cu Cavaliotti, sunt pentru Româniĭ din Peninsula Balcanică ceea ce Samuil Clain, George Şincai şi Petru Maior aŭ fost pentru Româniĭ din Austro-Ungaria. Ca şi mariĭ apostolĭ, carĭ s'aŭ inspirat de columna luĭ Traian, şi ceĭ treĭ Aromânĭ aŭ simţit că, pentru cunóscerea trecutuluĭ şi a limbiĭ naţiuniĭ, sunt de neapĕrat necesare următórele lucrărĭ: dicţionar, gramatică şi istorie. Lucrările acestea, aŭ gândit apostoliĭ noştri, sunt necesare nu numaĭ pentru ca străiniĭ să ne cunóscă şi să ne aprecieze, ci pentru ca înşuşĭ Românul să se cunóscă pe sine şi să se aprecieze, să se stimeze. Cine dintre Româniĭ amăgiţĭ şi întunecaţĭ la minte nu s'ar simţì mândru şi cu totul transformat în modul sĕŭ de a gândì şi a simţì, după cunóscerea gloriosuluĭ trecut al némuluĭ sĕŭ, a legăturiĭ ce există între naţiunea sa şi cele-lalte fiice ale civilisatóreĭ ginte latinescĭ?!

Roza, deşì doctor în medicină, cu ocupaţiune prea străină de aceea a literelor, totuşĭ, condus de un atare patriotism luminat, s'a simţit dator a se ocupà şi de sănătatea naţiuniĭ sale. Aşà el s'a pus pe lucru şi a dat publicităţiĭ însemnatele scrierĭ: *Cercetare despre Româniĭ saŭ despre aşà numiţiĭ Vlahĭ carĭ locuesc dincolo de Dunăre* (2), Buda

(1) V., în *Alb. M.-Român,* articolul *Macedo-Româniĭ* de marele patriot G. Misail şi *Apostoliĭ Macedo-Românĭ* de G. Popescu.

(2) Cartea acésta pentru Româniĭ de dincolo, adecă din drépta Dunăreĭ, a fost editată de Sergiŭ Hagiadi, român din Cruşova, în Bucurescĭ, la 1867.

Se maĭ spune că Roza a făcut o istorie *despre Româniĭ de dincóce de Dunăre,* tipărită la Buda, în anul 1802.

1809, precum şi: *Măestria ghevăsireĭ (cetireĭ) românescĭ cu litere latinescĭ, carĭ sunt literele Românilor cele vechĭ*, Pesta 1809 (1).

Este de notat dar că medicul Roza, Boiagi, cu atâţia anĭ înaintea luĭ Eliade, aŭ căutat să cureţe limba de împestriţărĭ şi să o scape de literele grecescĭ, după cum Eliade a muncit ca să alunge burduhósele, grebănósele, sucitele şi cârligatele slove slavonescĭ.

M. G. Boiagi, profesor de limba grécă modernă, avênd o cultură literară maĭ întinsă, a scris maĭ mult şi maĭ bine decât Roza.

Gramatica română saŭ macedo-vlahă, *compusă şi pentru prima óră dată la lumină de Mihail Boiagi, profesor la şcóla grecéscă,* tipărită la Viena, în 1813, este opera unuĭ savant.

Ca atare ea a fost apreciată de ómeniĭ învĕţaţĭ şi a avut resunet atât în apus cât şi în rĕsărit.

În prefaţa acesteĭ monumentale opere (2), autorul arată în cuvinte viĭ ceea ce l-a făcut ca să o deà la lumină. Să-l lăsăm ca să vorbéscă singur (3):

«Limba nóstră românéscă — care e vorbită de patru milióne (4) suflete, politicesce preà rĕslăţiţĭ pentru a formà un întreg important, care chiar în Ţéra-Românéscă, cea atât de dăruită de natură, cată în înaltul cerc al societăţiĭ să se supună limbiĭ stăpânitorilor — are garanţiĭ fórte sigure pe surorile eĭ, precum e limba italiană, francesă şi ispaniolă, despre ceea ce şi dînsa ar puté să devie, dacă când-và ar obţiné îngrijirea întreguluĭ ném, de la cel maĭ de sus şi până la cel maĭ de jos grad!

«Ast-fel că Românul, departe de a se ruşinà de limba luĭ, o va considerà din contră ca titlu de laudă. Şi când dînsul îşĭ va împodobì sufletul, cu bună-voinţă şi maĭ de preferinţă are să-şĭ cultive limba luĭ decât orĭ-care altă limbă. Din causele maì sus spuse şi carĭ nu pot fi contradise,

---

(1) Acéstă carte este cunoscută din recensiunea luì B. Kopitar, *Kleinere Schriften*, Viena 1857.

Vedĭ: Dr. Franz Sartori *Historisch-etnographische Übersicht der wissenschaftlichen Cultur, Geistesthätigkeit und Literatur des Österreichischen Kaiserthums*, Wien 1830.

(2) Ea devenise fórte rară. După ea *Massim* a făcut *Repedea idee de gramatica macedo-românéscă.* Cunoscêndu-se că este insuficientă lucrarea fanaticuluĭ român Massim, Gramatica luĭ Boiagi se retipăresce în Bucurescĭ, la 1863, cu cheltuéla mareluĭ bărbat Costache Negri, cu o prefaţă de D. Bolintineanu. Prima ediţiune s'a făcut cu cheltuéla negustoruluĭ Dimitrie N. Nitta.

(3) De acì se vede că lupta pentru apĕrarea némuluĭ în contra inimiculuĭ, care lucrà pe tóte căile să-ĭ sugrume consciinţa naţională, a devenit acută şi pe calea polemiceĭ literare, aducênd-o cestiunea acésta înaintea tribunaluluĭ civilisaţiuniĭ.

(4) Se vede că strălucitul scriitor n'aveà cunoscinţă despre statistica Românilor, ceea ce e natural pentru timpul în care a scris. Ce ar fi dis când ar fi sciut că astădĭ numĕrul Românilor e de peste 12 milióne suflete, iar al Grecilor nicĭ de 3 milióne?!

de la sine se învederéză cât de negândite sunt nesăratele cuvinte ale scolasticuluĭ *Neofit Duca* carele, nesciind nicĭ o altă limbă, vrea să distrugă tóte limbile din lume şi să înfiinţeze în locul lor pe a luĭ, pe macaronica grecéscă (după cum în batjocură o numesc propriĭ sĕĭ connaţionalĭ). Şi atât de orb este zelul sĕŭ, în cât doresce acéstă schimbare cu tóte că însuşĭ mărturisesce: că Româniĭ în tóte părţile sunt în stare bună, deşteptĭ şi maĭ cu tragere de inimă spre cele bune decât Greciĭ. Plecând numaĭ de la atare orbire şi ignoranţă copilăréscă, póte să întrebe — ca şi cum ar provocà—: unde aŭ Româniĭ provincie, oraş, preoţĭ, legĭ, nobleţe, etc., etc.

«Ignoranţa ridiculă a calomniatoruluĭ (sicofanteluĭ) vrednică e de a fi amintită, iar câtuşĭ de puţin de a fi discutată. Atâta ḑic că: dacă Româniĭ ar fi fost şi Hotentoţĭ, totuşĭ, şi în acéstă stare, ar fi rĕmas în dreptul şi datoria lor spre a se perfecţionà în propria lor limbă, ca cel maĭ bun mijloc pentru înaintare; dar nicĭ numĕrul de patru milióne nu este lucru care nu merită a fi luat în consideraţiune, maĭ ales pentru un Grec, sciindu-se că numĕrul convorbitorilor sĕĭ nu întrece cu ce-và maĭ mult pe cel maĭ sus amintit.»

Naţionalistul Boiagi merge până acolo cu luminatul luĭ patriotism, în cât arată îngâmfatuluĭ sicofant Duca, că Româniĭ în tóte cele bune sunt superiorĭ Grecilor; dar şi dacă ar fi fost Hotentoţĭ, dînşiĭ aveaŭ dreptul şi datoria de a se cultivà în limba lor maternă.

Acéstă isbucnire aşà de puternică a uneĭ consciinţe românescĭ îngrozise pe agenţiĭ mareĭ ideĭ grecescĭ, de la carĭ, vaĭ! a trebuit să îndure atât de mult şi Principatele Dunărene!

Patriarchul, principalul agent al aceleĭ mişcărĭ cu totul inimică principiilor bisericiĭ luĭ Christos, a trimis teribila afurisenie, care s'a cetit în tóte bisericile credincioşilor ascultătorĭ de dînsul, şi care sunà ast-fel (1):

«Aflu că se rĕspândesce cartea unuĭ blestemat rătăcit al bisericiĭ, a unuĭ Boiagi. Scopul acestuia este de a combate limba grécă din usul credinciósei nóstre turme. Comunicaţĭ afurisenia nóstră celor carĭ ar da creḑĕmînt spuselor acestuĭ eretic contra limbiĭ, cu care a vorbit şi vorbesce Dumneḑeirea.»

După cum se vede, acéstă carte, scrisă în limba română, grécă şi germană, a fost distribuită în miĭ de exemplare la fraţiĭ noştri din Impe-

(1) Massim maĭ adaugă despre Gramatica luĭ Boiagi: «Meritar-ar să o retipăréscă Româniĭ (nefăcêndu-se până atuncĭ reeditarea de C. Negri) în eterna memorie a bărbatuluĭ învĕţat, ce consacră tótă viéţa sa la luminarea naţiuniĭ sale şi care fără îndoire se depuse în mormînt cu o mare amărîre sufletéscă, veḑênd că tóte silinţele sale fuseseră deşérte, de óre-ce compatrioţiĭ sĕĭ se arătaseră surḑĭ la chemarea luĭ.»

riul otoman, ceea ce demonstră până la evidenţă că se pornise o puternică agitaţiune de redeşteptare naţională.

Din nenorocire Românii din Turcia nu eraŭ la nivelul vederilor şi simţimintelor luĭ Boiagi, Roza şi celor-lalţĭ bunĭ fraţĭ din Austro-Ungaria, de carĭ eraŭ sprijiniţĭ apostoliĭ naţiuniĭ aromănescĭ. Puterea ce exercită Patriarchia cu agenţiĭ seĭ asupra fraţilor noştri atât prin biserică, fiind dînşiĭ fórte religioşĭ, precum şi prin influenţa de care se bucurà Fanarul pe lângă Sublima Pórtă (1), pe atuncĭ neprevĕḑĕtóre de subminările grecismuluĭ, a făcut imposibilă îmbrăţişarea făţişă a cestiuniĭ naţionale de către Româniĭ din Peninsula Emuluĭ.

Deşì mişcarea pentru redeşteptarea naţională, din motivele expuse, devenià fórte greà, totuşĭ Boiagi, ca şì toţĭ mariì seĭ susţinĕtorĭ, nu disperà de triumful drepteĭ cause pentru care luptà. El a rîs de afurisenia patriarchuluĭ necreştin, anticrist (2), şi cu maĭ multă ardóre pornì să lucreze pe calea culturală.

Pentru cunóscerea învĕţăturilor luĭ Christos, aşà de batjocorite de către prelaţiĭ bisericiĭ grecescĭ, Boiagi a tradus *Evangelia.* Într'însa fraţiĭ seĭ pot să vadă că fundatorul religiuniĭ nóstre ordonà discipolilor seĭ ca învĕţămintele sale, spre a fi pricepute, cată să fie presintate în limba poporuluĭ, la care se duceaŭ spre a-l convertì.

Pentru instrucţiunea lor a făcut: *Fabule ică părămithe şi istoriĭ alepte* şi alte cărţĭ (3), din carĭ cele maĭ multe n'aŭ vĕḑut lumina ḑileĭ, fiind că după 1823 a plecat în Italia, de unde nu s'a maĭ întors. Ducele de Luca îl angagiase pe acest învĕţat profesor pentru instrui-

(1) Veḑĭ: *Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'Empire ottoman* de marele filo-român părintele **Jean Faveyrial**, Bruxelles.

(2) Dacă Boiagi s'ar fi dus în Turcia, cu siguranţă erà să fie exterminat de către ómeniĭ Patriarchieĭ. Un cas analog s'a petrecut cu Naum Veckilharji, primul apostol al redeşteptăriĭ némuluĭ albanes. El, după refugiarea părinţilor seĭ de la curtea luĭ Ali Paşa, trăià la Brăila. Fiind un om fórte învĕţat şi cu ideĭ înaintate, s'a gândit la nenorociţiĭ seĭ fraţĭ, aflătorĭ într'o ignoranţă detestabilă. De aceea a compus şi a tipărit maĭ întâiŭ un abecedar albanes. Fiind favorisat de Sultanul de atuncĭ pentru serviciile aduse imperiuluĭ, cu ocasiunea revoltăriĭ şi supuneriĭ tiranuluĭ Ali, a putut obţiné dreptul de a tipărì cărţĭ şi de a deschide şcolĭ în limba sa maternă. După ce a stat la masă, acasă la marele vizir, s'a dus la Patriarchie. Acì a fost înveninat, considerându-se ca un mare inimic al elenismuluĭ. Martirul Naum a lăsat o ladă cu manuscrise, carĭ însă aŭ fost distruse de băeţiĭ nepóteĭ sale Maria Dimake Balaban.

(3) Dintre cele tipărite putem menţionà: *Orbis pictus* de Amon Comenius, tradus de dînsul în ḑece limbĭ: latină, francesă, italiană, daco şi macedo-română, grécă şi germană, Viena 1819. (Veḑĭ: *Calendarul* din 1821, atribuit de d-l O. Lugoşianu luĭ Zaharia Carcalechi.)

rea şi educarea copiilor sĕĭ, aducênd ast fel o daună mare némuluĭ nostru, căruia Boiagi, trăind numaĭ la Viena saŭ la Pesta, puteà să-ĭ deà şi alte scrierĭ însemnate.

La 1815 există la Buda o *Societate culturală a femeilor române* (1).

La 1819 apare la Buda: *Scurtă istorie a naţiuneĭ Române din Dacia şi Macedonia*, carte tipărită de maĭ mulţĭ negustorĭ macedonenĭ.

Vedem dar cum consciinţa naţională la aceştĭ coloniştĭ devine din ce în ce maĭ luminată, orizontul eĭ se întinde din ce în ce maĭ mult, până ce cuprinde pe toţĭ fraţiĭ de acelaşĭ sânge, pe atuncĭ cu toţiĭ persecutaţĭ de o crudă sórte (2).

Tot acelaşĭ lucru îl observăm şi din partea Românilor din monarchia habsburgică. Apostoliĭ lor Clain, Şincai şi Maior, maĭ ales ceĭ doĭ din urmă, cuprind cu mintea şi cu inima lor întregul ném românesc. Petru Maior întrebuinţéză cuvinte, carĭ se află numaĭ în dialectul m.-românesc, ceea ce probéză că dînsul s'a ocupat cu studiarea acestuĭ dialect.

Nu încape îndoiélă, ceea ce de alt-fel este un fapt cert, că erà o strînsă

---

(1) Veḑĭ articolul din «Revista Nouă» (anul 1894, p. 278—284) intitulat: *Societatea femeilor române din anul 1815* de d-l O. Lugoşianu, unde se vorbesce despre broşura în versurĭ: *Neujahrs-Geschenk der Herren und Frauen Bürgern und Bürgerinnen walachischer Nation zu Pest am Abend des 31 December* 1819, dargebracht von Petrowitsch, precum şi articolul din *Ofner Zeitung*, No. 89, 90 (1817). V. p. 341.

D-l O. Lugoşianu a maĭ tipărit în *Revista Tinerimea Română*, anul XIV, p. 150, articolul: *Macedoneniĭ din Pesta la începutul seculuĭ al XIX-lea.*

(2) Ca ce-và caracteristic pentru nelimitatul patriotism al aceleĭ mişcărĭ românescĭ pot servì nisce manuscrise *macedo-române* aflătóre la Academia Română. Ele aŭ fost păstrate de familiile Gabrowsky şi Mutowsky şi cuprind următórele lucrărĭ:

a) Material pentru un *Vocabular românesc*, cu explicaţiune în limba grécă şi germană (pag. 1—112);

b) *O Gramatică română* (pag. 113—169);

c) Încercare pentru *o Gramatică română în limba germană* (pag. 163—268);

d) *Sintaxis* rectionis et constructionis (pag. 268—300);

f) *Catequismul quel mare* (pag. 316—347);

g) Traducţiunĭ m.-române din cărţile sacre (partea II-a):

1) *Lunariul* (Mineiul) cuprinde: versurĭ, cântece, sub-cântece, Apostolĭ, Evangheliĭ; urmacetele şi cuminicămintele pentru sĕrbătorile maĭ alese preste an, împreună cu descrierea lor şi viéţa sfinţilor atingĕtorĭ (partea II-a), pag. 350—382);

2) *Treinariul* şi *Cinzecinariul* (Triodul şi Pentacostariul), care cuprinde în sine versurile, cântecele, sub-cântecele, Apostoliĭ, Evangeliile, urmacetele, cuminicămintele, descrierea sĕrbătorilor şi viéţa sânţilor maĭ aleşĭ, precum şi rugăciunea cuminicătureĭ sânte, rugăciunĭ către prea sânta zeunăscătóre, rugăciunĭ deskilinite şi cântecile învieriĭ (pag. 382—426).

Aceste manuscrise pe nedrept sunt numite *macedo-române*, deşì sunt făcute de un macedonean, al căruĭ nume din nenorocire rĕmâne necunoscut. Autorul lor în

legătură între apostoliĭ şi luptătoriĭ redeşteptăriĭ naţionale aĭ celor douĕ ramurĭ ale némuluĭ nostru. Unde găsiaŭ aceştĭ apostolĭ aĭ Transilvănenilor o iubire şi o încuragiare maĭ frăţéscă ca la aceştĭ fraţĭ Aromănĭ, carĭ eraŭ conduşĭ de o imensă dragoste pentru naţiunea şi limba lor ?!

Probă despre acésta póte fi faptul că mulţĭ dintre învĕţaţiĭ conducĕtorĭ aĭ némuluĭ nostru de peste Carpaţĭ aŭ putut să-şĭ vadă scrierile lor tipărite prin bună-voinţa şi patriotismul bogătaşilor Macedo-Românĭ şi că multora din aceştia le dedicaŭ operele lor.

D. Cosacovicĭ, un tînĕr dotat cu simţiminte nobile, cu multă inimă, trăind în contact aprópe ḑilnic cu aceştĭ conducĕtorĭ (1), cu aceştĭ apostolĭ aĭ némuluĭ nostru, puteà să fie alt-fel decât aşà cum a fost în tótă viéţa: un naţionalist, un şovinist în cel maĭ larg înţeles al cuvîntuluĭ?! În primul pătrar al secoluluĭ al XIX-lea, la Buda erà principalul focar al redeşteptăriĭ naţionale, atât pentru fraţiĭ de peste Carpaţĭ, cât şi pentru ceĭ de peste Em.

Cosacovicĭ a cunoscut pe Roza, Boiagi, Şincai, Petru Maior, Paul Iorgovicĭ şi pe alţĭ fruntaşĭ aĭ némuluĭ din acel timp.

Româniĭ de peste Carpaţĭ eraŭ tare jigniţĭ în desvoltarea lor din partea maghiarismuluĭ, iar ceĭ de peste Em din partea grecismuluĭ. Româniĭ uniţĭ nu pot luptà cu succes în contra inimicilor aliaţĭ. Guvernul sprijinesce pe Grecĭ şi de atuncĭ începe lupta, pentru ca coloniştiĭ noştri să nu se lase a fi jefuiţĭ de bisericile şi şcólele lor de către îndrăsneţiĭ Grecĭ. Slabă speranţă de reuşită, fiind în contra lor şi politica maghiară, care nu puteà vedé cu ochĭ bunĭ dragostea, unirea dintre fraţĭ (2).

Judecând că e maĭ bine a trăì în Ţéra-Românéscă, deşì dominată de străinĭ, dar românéscă, şi unde sufletul redeşteptăriĭ începeà să se simtă pretutindenĭ, junele Cosacovicĭ vine la Craiova şi de la Craiova la Bucurescĭ.

---

prea laborіósa şi vitrega activitate a voit să formeze o limbă literară românéscă cât se póte maĭ aprópe de latina literară, ast-fel că Massim rĕmâne cu mult maĭ pre jos în privinţa latinisăriĭ limbiĭ. Dialectul d-r e maĭ preferat.

(1) Spiritul seŭ avid de sciinţă îl făceà să caute cunoscinţa celor învĕţaţĭ Devine bun amic cu Boiagi, Roza, Gojdu, cu fratele mitropolituluĭ *Şaguna*. (G. Grandea, *Albina Pinduluĭ* din 13 Iulie 1868).

(2) Luptele bisericescĭ din Pesta între Grecĭ şi Românĭ contribuiră mult la deşteptarea simţimîntuluĭ sĕŭ naţional. Ungurĭ, Germanĭ, Slavĭ şi Grecĭ, toţĭ se ridică în contra Românilor. Probă despre acésta este o mulţime de opuscule în contra lor, eşite în timpul acela. (Grandea, l. c.).

IV. Venirea sa în România.

În capitala principatuluĭ Valachieĭ la început a dus-o fórte rĕŭ. Compatrioţiĭ şi concetăţeniĭ, pe carĭ ĭ-a găsit aicĭ, nu semĕnaŭ nicĭ pe departe cu fraţiĭ lor din Austro-Ungaria. Maĭ toţĭ eraŭ cu fumurĭ grecescĭ în capul lor, şi ce-và maĭ mult: aveaŭ un dispreţ colosal pentru limba şi naţionalitatea lor. Maĭ toţĭ se dedeaŭ de Grecĭ, şi chiar eraŭ, după recunóscerea statuluĭ grecesc, ca supuşĭ aĭ nouluĭ regat, creat maĭ mult prin sângele Aromănilor şi Albanesilor şi prin bună-voinţa puterilor europene.

«Românĭ de viţă nobilă, măréţă, trăind într'o ţéră românéscă şi să le fie ruşine a se numì Românĭ», acésta îl supĕrà pe naţionalistul nostru până la disperare.

Nu e vorba, în timpul acela şi Românĭ din România aveaŭ gróză de numele şi de limba lor. Numele de Român ajunsese în ţéra lor sinonim cu cel de ţĕran, ca şi cel de mojic în Rusia.

A trecut un secol de stăpânire fanariotă, în care interval Principatele românescĭ aŭ îndurat cele maĭ nepomenite devastărĭ materiale, fără însă ca moralul fiilor sĕĭ să fi putut fi neatins.

Pe când Româniĭ dormitaŭ, făcêndu-se în nenorocita zăpăcire, ce-ĭ cuprinsese, propriiĭ lor călăĭ, geniul roman, Dumneḑeul Românismuluĭ, veghià vecĭnic neadormit. Marele N. Bălcescu, uimit de supravieţuirea naţiuniĭ românescĭ în urma atâtor nenorocirĭ, ce o copleşiseră, credeà că acésta este o minune dumneḑeéscă, *că Dumneḑeŭ, când se scólă diminéţa, maĭ întâiŭ asupra naţiuniĭ românescĭ îşĭ aruncă privirea.*

Pe concetăţeniĭ sĕĭ dar din acel timp, luând în vedere educaţiunea lor cu totul străină şi duşmană educaţiuniĭ românescĭ, nu puteà să-ĭ convingă de drumul greşit pe care apucaseră, silinţa luĭ erà zadarnică.

Menţionăm pe uniĭ dintre aceştĭ fiĭ aĭ orăşeluluĭ Meţova saŭ Aminciŭ, carĭ se găsiaŭ în Bucurescĭ: *D. Zaman*, fost paharnic al luĭ Vodă Caragea (1812—1818), cel care a jefuit ţéra, făcênd, în şése anĭ numaĭ, o avere de nouĕ-ḑecĭ şi treĭ de milióne. Zaman continuă a figurà şi la curtea luĭ Alexandru Şuţu, care vine în a treia sa domnie (1818—1821). Un atare om, care servià cu credinţă pe nisce despoietorĭ aĭ Ţĕriĭ-Românescĭ, cu tóte cunoscinţele sale, nu puteà fi iubitor de cinstea şi interesul némuluĭ sĕŭ.

Fraţiĭ *Stamu*, arendaşĭ, eraŭ nepoţiĭ faimosuluĭ Zaman.

Triandafil Paciurea, care a studiat la Ianina, Chios şi Paris cu cheltuéla luĭ Stamu.

Fraţiĭ *Pociŭ*, carĭ eraŭ tovarăşĭ cu fraţiĭ Stamu.

Barta, arendaş, considerat ca om cult (1), erà tovarăş cu fraţiĭ Pociŭ.

Ce-và maĭ târḑiŭ a venit din Rusia şi s'a stabilit în România bogătaşul *Furniga*, cu a căruĭ avere, după voinţa testatoruluĭ, s'aŭ făcut aprópe tóte fântânele, şipotele, din comuna sa natală; între modul de a cugetà şi a simţì al luĭ Cosacovicĭ şi cel al acestor concetăţenĭ aĭ sĕĭ erà un abis. De aceea el s'a îndepărtat de dînşiĭ şi a căutat să se apropie de ómeniĭ, carĭ creaŭ curentul redeşteptăriĭ şi emancipăriĭ naţionale, al căruĭ representant erà nemuritorul Ioan Eliade-Rădulescu.

Acest curent erà în acel timp fórte slab. Ca probă ne póte servì că însuşĭ tatăl părinteluĭ literaturiĭ române, boer din nascere, luase armele pentru Grecĭ cu ocasiunea intrăriĭ în ţéră a luĭ Alexandru Ipsilante cu revoluţionariĭ sĕĭ.

În adevĕr trebue să recunóscem că graţie sălbăticieĭ acelor nemernicĭ, carĭ aŭ omorît şi batjocorit pe Domnul Tudor, ţĕrile românescĭ aŭ fost prea folosite, căcĭ sălbăticia şi dispreţul acelor tâlharĭ faţă de poporul cel maĭ ospitalier aŭ contribuit la deşteptarea maĭ grabnică a consciinţeĭ naţionale, precum şi la căderea domnieĭ fanariote, aceea care în tot-deauna va rĕmâné ca o pată négră în istoria nóstră.

De ar fi fost Româniĭ de piétră şi tot trebuiaŭ să se misce de barbariile, ce aŭ îndurat din partea aceleĭ drojdiĭ a maĭ multor naţionalităţĭ. Să auḑim glasul luĭ Eliade-Rădulescu în acéstă privinţă:

«De ce tatăl meŭ îşĭ încinsese spada?... pentru cine s'a devotat el atuncĭ? Pentru cine, o Grecie! Pentru ce a alergat dînsul să se pună sub stégul Vladimirescului?!

«Dar resultatul aceleĭ strînsăturĭ de ómenĭ perduţĭ carĭ veniră cu impostorul fanariat (Ipsilante) a fost devastarea templelor nóstre, măcelărirea părinţilor noştri, violarea virginelor nóstre.

«România a scos un strigăt de durere. Vladimirescu mugì ca un leŭ la vederea lacrimilor sale şi tot Românul s'a grăbit a se unì cu dînsul spre a combate insolenţa străinuluĭ, care violà ospitalitatea şi pătà numele tĕŭ.

«Tare prin lungile tale suferinţe, tu aĭ fost mântuită, o Grecie! Dar nu de Fanarioţĭ, nu de acéstă drojdie spurcată a sclavieĭ.

«Eĭ sfâşiară pe orfanĭ şi văduve, aŭ bĕut sângele Românuluĭ şi aŭ devenit complicĭ.

«O Grecie! cât te-am iubit şi cât rudele mele te-aŭ adorat.

«Eŭ am cîntat triumfurile tale!

---

(1) Barta a făcut istoria renumiteĭ mânăstirĭ din Tesalia, *Meteorul*, care se bucurà de atâtea moşiĭ din România.

«Dar ce fatalitate! ce blestem! tot rĕul ne-a venit fără încetare de la copiiĭ tĕĭ degeneraţĭ.

«Tu aĭ scos adesea din córpsele tale şerpĭ şi ĭ-aĭ rĕspândit cu biciurĭ asupra patrieĭ mele, sora ta.

«Eĭ sunt ceĭ carĭ aŭ umilit naţionalitatea mea maĭ mult de un secol, eĭ, carĭ aŭ rĕsplătit prin batjocură şi chiar prin apĕsare binele ce le-am făcut!

«Eĭ, carĭ aŭ învidiat până şi progresul şi fericirea nóstră! Eĭ, carĭ ne-aŭ adus incendiul şi măcelul la 1821, carĭ vîndură bucată cu bucată patrimoniul nostru!

«Eĭ, arendaşiĭ de moşiĭ şi lipitorile muncitoruluĭ român; eĭ, carĭ parodiară claca, cea plină de umanitate, şi nu s'aŭ servit de ea decât pentru ca să facă la abusurĭ; eĭ, linguşitoriĭ şi corupţiĭ domnitorilor noştri; eĭ, parasiţiĭ boerilor; eĭ, spioniĭ!

«Eĭ, usurpatoriĭ ipocriţĭ aĭ mânăstirilor nóstre!...

«Eĭ inimiciĭ regenerăriĭ nóstre, reacţiunea incarnată, demagogiĭ incendiatorĭ, provocătoriĭ de desordine!

«O Grecie! ce-aĭ făcut ca să ajungĭ o mamă de fiére, un *pandemoniŭ de cabale!*

«Decăderea, umilinţa sclavieĭ, te-a adus în acea stare ca să daĭ nascere la atarĭ monştri!» (1)

Tabloul este cât se póte de viŭ şi cât se póte de dureros. Cosacovicĭ pe la 1821 erà să cadă victimă simţimintelor sale, scăpând ca prin minune de tentativa unor fanaticĭ eterişti, carĭ umblaŭ să pună mâna pe dînsul, fiind considerat cu multă dreptate ca un mare duşman al planurilor grecescĭ.

Din ce în ce dînsul se făceà maĭ bine cunoscut, ast-fel că ajunsese să fie un om de încredere al miculuĭ partid naţional, ce se crease în timpul celor şése anĭ de ocupaţiune ruséscă (1829—1834). Colonelul Câmpineanu, capul aceluĭ partid, ţineà fórte mult la acest Român din Dacia Aureliană.

Imediat cu venirea la domnie a luĭ Alexandru Ghica (1834—1842), om iubitor de binele şi înaintarea patrieĭ sale, D. Cosacovicĭ îşĭ împlinesce una dintre marile sale dorinţĭ, prin îmbrăţişarea carriereĭ militare, pentru care erà făcut. Înalt, spătos, plin de vigóre, cu ochiĭ de vultur, cu caracter expansiv, altruist, idealist, întruniă tóte calităţile unuĭ brav militar. Pe lângă acésta: ostaş în armata românéscă (2), aşà ce-và erà pentru dînsul una dintre cele maĭ înalte fericirĭ.

(1) I. H.-Rădulescu, *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris 1850.

(2) Pe basa Regulamentuluĭ organic s'a înfiinţat corpul de dorobanţĭ, de cordonaşĭ şi al regimentelor de linie.

Vodă Alexandru Ghica, ca şi fratele sĕŭ Vodă Grigore Ghica, fiind iubitor de Românii devotaţi némuluĭ lor, pentru care causă n'a putut să steà mult timp la domnie, şi avênd óre-care simpatie pentru Românii din Turcia, de óre-ce familia sa erà de origine albanesă iar nu grecéscă, l-a primit cu drag în armată pe D. Cosacovicĭ şi încă cu dreptul de nobil.

În noua carieră a înaintat cu paşĭ repeḑĭ, căcĭ erà un om harnic şi instruit. Timp de patru anĭ de la înrolarea sa în armată a putut să ajungă căpitan, ceea ce pe atuncĭ erà mare lucru.

Oficeriĭ (1) de tóte gradele îl simpatisaŭ mult şi nu-l numiaŭ alt-fel de cât simplu: *Macedoneanul* saŭ *Aurelianul*, de care nume el se simţià fórte mândru.

Fiind un oficer, care făceà fala armateĭ române, şi în acelaşĭ timp un om de încredere al prinţuluĭ, căpitanul D. Cosacovicĭ în curând ajunge aghiotant domnesc.

Ca atare el aveà ocasiune să steà cu Vodă maĭ des de vorbă şi să-ĭ pună în vedere ce strălucită faptă este de a ajutà pe Românii din drépta Dunăreĭ ca să ajungă la consciinţa naţională, şi să-ĭ împărtăşéscă nisce planurĭ superbe cu privire la înălţarea naţiuniĭ nóstre. Imaginaţiunea luĭ erà prea caldă, ca şi inima sa.

Prinţul, într'o ḑi, îĭ spuse că ar fi maĭ practic ca ideile sale în acéstă privinţă să le aştérnă într'un memoriŭ şi să-l înainteze spre cercetare frateluĭ sĕŭ Michail Ghica, pe atuncĭ Prim-Ministru.

Cosacovicĭ cu multă bucurie s'a pus pe lucru şi a făcut întocmaĭ cum l-a sfătuit Domnitorul.

Primul-Ministru, după ce l-a cetit, a chemat pe căpitanul Cosacovicĭ, şi ĭ-a spus aceste cuvinte: «Nu este timpul să ne ocupăm acum de asemenea lucrurĭ. Nu veḑĭ că suntem ameninţaţi chiar noĭ aceştia din Ţéra-Românéscă?!» (2).

Căpitanul a cam creḑut că Primul-Ministru aveà dreptate şi a plecat din cabinetul ministerial amărît, căcĭ realisarea măreţuluĭ sĕŭ vis întâlnesce în drumu-ĭ atâtea pedicĭ, fiind circumstanţele aşà de vitrege.

Cerul Principatelor abià se înseninase niţel şi iarăşĭ începe să se

(1) «Erà iubit de toţĭ boeriĭ aflaţĭ în armată: Bibescĭ, Câmpineanu, Filipescĭ, Mănescu. Am auḑit pe mulţĭ ḑicênd că erà cel maĭ brav şi maĭ inteligent din armată.» (Gr. Grandea, în *Albina Pinduluĭ*, l. c.).

(2) Grigore Ghica avuse de gând să vie în ajutorul desvoltăriĭ culturale a acelor Românĭ (din Turcia), dar, căḑênd de la Domnie, n'a avut timp să îndeplinéscă. (D. Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia*).

întunece. Alexandru Ghica, neprimind a fi o unéltă órbă a Cabinetuluĭ din Petersburg, este îndepărtat de pe tron şi înlocuit prin Vodă George Bibescu (1842—1848).

Nu mult după numirea nouluĭ Domnitor, D. Cosacovicĭ a fost nevoit să-şĭ părăséscă cariera militară, cea atât de scumpă luĭ.

Causa este următórea: Bibescu spre a fi şi maĭ bine vĕḑut de către Curtea din Petersburg, a voit să trimită în Rusia câţĭ-và oficerĭ spre a urmà vre-o doĭ, treĭ anĭ la şcolile militare de acolo, maĭ mult ca să înveţe limba ruséscă decât arta militară.

Cosacovicĭ, fiind unul dintre oficeriĭ aleşĭ spre a se duce în ţéra ruséscă, a respins propunerea cu indignare, strigând: «Ce să caut eŭ în Rusia? ca să-ĭ învĕţ eŭ pe Ruşĭ?!»

Ceĭ carĭ făceaŭ parte din partidul naţional eraŭ neîmpăcaţĭ duşmanĭ aĭ rusismuluĭ. Ast-fel erà şi căpitanul Cosacovicĭ.

În urma acestuĭ act de violenţă şi de insubordonare, a trebuit să-şĭ deà demisiunea din armată şi să ésă la pensie. Erà omul principiilor, al convicţiunilor, cărora dînsul cu drag se sacrificà.

V. Cu cine s'a cunoscut şi a conlucrat.

Eşind din armată, Cosacovicĭ a putut să-şĭ sacrifice tot timpul sublimeĭ ideĭ, de care erà stăpânit (1).

Este nespus de dureros şi de descuragiator când cine-và gândesce şi lucréză pentru atingerea unuĭ scop frumos, care nu este priceput de către mediul încungiurător. Câţĭ dintre aceştĭ idealiştĭ n'aŭ fost taxaţĭ de descreeraţĭ şi încă amar persecutaţĭ ca aducĕtorĭ de nenorocirĭ, ca turburătorĭ aĭ ordineĭ publice, ca defăimătorĭ aĭ lucrurilor sfinte!

Cu tóte acestea, firile marĭ merg mereŭ înainte în marginea posibilităţiĭ, avĕnd nestrămutată credinţă în causa căreia îşĭ închină viéţa, fiind-că nu le lipsesce convincţiunea în triumful drepteĭ cause, ceea ce de alt-fel ar puté să se întîmple după una saŭ maĭ multe generaţiunĭ.

D. Cosacovicĭ a fost unul din acest fel de ómenĭ, carĭ nu trăesc pentru dînşiĭ. De aceea a fost considerat la început de atâţĭ fraţĭ aĭ sĕĭ, carĭ disperară de salvarea néműluĭ lor, ca un om excentric. Ce e drept, Cosacovicĭ aveà partea sa originală, aveà un caracter puţin comun.

(1) «Din acel timp (de la eşirea la pensie), Cosacovicĭ se consacră apostolatuluĭ sĕŭ. Începù a propagà cu ardóre Românilor de la Carpaţĭ dorul Românilor de la Pind, dor de viéţă şi lumină!» (Gr. Grandea, *Albina Pinduluĭ*, l. c.).

Am amintit că dînsul nu erà străin de micul partid naţional, ce se formase în timpul Regulamentuluĭ organic.

Treptat, treptat el a putut să se bucure de cunoscinţa şi amiciţia celor carĭ aŭ făcut pe 1848, celor carĭ aŭ suferit exilul şi tot felul de persecuţiunĭ pentru salvarea Românieĭ şi înălţarea întreguluĭ ném românesc.

Cosacovicĭ a fost un bun şi stimat amic al celor maĭ mulţĭ din aceste nemuritóre figurĭ. La 1848 el l-a servit ca un soldat credincios şi devotat.

Ast-fel el se cunosceà cu: *I. Eliade-Rădulescu*, *Ioan* şi *Dumitru Brătianu*, *Cesar Boliac*, *Ion Ghica*, *Ioan Ionescu de la Brad*, *Costache Negri*, *D. Bolintineanu*, etc., şi maĭ târḑiŭ cu *Vasile A. Urechiă*.

În aceştĭ uriaşĭ el îşĭ pusese tótă speranţa pentru mântuirea Românismuluĭ din Peninsula Balcanică. Pe dînşiĭ dar trebuià să-ĭ facă a înţelege însemnătatea acelor fraţĭ îndepărtaţĭ, să-ĭ facă a-ĭ cunósce maĭ bine.

În timpul acela, Româniĭ din Macedonia eraŭ prea puţin cunoscuţĭ în Principatele Dunărene, şi vice-versa. Inimicul, prin nenorocita luĭ şcólă şi prin necreştinésca-ĭ biserică, a reuşit să sape un abis între aceste douĕ ramurĭ ale naţiuniĭ nóstre, în cât nicĭ bănuélă nu erà că între ele este vre-o legătură de sânge. Până astăḑĭ sunt atâţĭ Aromânĭ carĭ nu cred că ceĭ, carĭ întrebuinţéză dialectul d.-român le sunt fraţĭ. Tot din ignoranţă, ţĕranul român îĭ consideră pe Aromânĭ de Grecĭ.

Aşà vedem cu multă admiraţiune că martiriĭ de la 1848 cu drag se gândiaŭ la Românismul din Peninsulă, la reînălţarea întreguluĭ nostru ném. Neatârnarea Principatelor erà pentru dînşiĭ primul pas pentru atingerea sublimuluĭ lor ideal, pe care noĭ astăḑĭ cu greŭ îl putem pricepe. Cu atât maĭ puţin putem crede în realisarea luĭ.

În exilul lor, măreţiĭ martirĭ şi apostolĭ, departe de a le amorţì sufletul sub apĕsarea nevoilor şi a rĕutăţiĭ omenescĭ, din contră desfăşură o energie strălucită. Pe calea ḑiaristiceĭ şi a literaturiĭ eĭ mânuesc condeiul cu o artă minunată, căcĭ nimic fals nu erà în înalta lor gândire şi simţire. Ceĭ maĭ mulţĭ dintre aceştĭ martirĭ vor rĕmâné sublime figurĭ şi în istoria literară a naţiuniĭ nóstre.

Să menţionăm ce aŭ făcut uniĭ dintre aceştĭ giganţĭ pentru fraţiĭ din Balcanĭ în acel timp de restrişte pentru întregul românism.

Să începem cu Ioan Eliade-Rădulescu, părintele literaturiĭ românescĭ. El s'a ocupat cu cunóscerea istorieĭ şi a dialectuluĭ fraţilor Aromânĭ, la carĭ dînsul a ţinut tótă viéţa sa (1).

(1) Pe lângă cunóscerea activităţiĭ literare a Macedonenilor din Austro-Ungaria, aŭ maĭ fost nisce scrierĭ ale unor străinĭ de la începutul seculuĭ al XIX-lea, carĭ aŭ influenţat fórte mult asupra acestor luptătorĭ aĭ naţiuniĭ pentru înţelegerea şi apreciarea valoriĭ Românismuluĭ de peste Balcanĭ. Aşà aŭ fost:

Iată un pasagiŭ din poetica sa prosă, din cartea *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, pag. 90:

«. . . . . Marco Bociari, Grivas, Giavella, copiĭ aĭ Pinduluĭ, vlăstare d'ale luĭ Adrian, sânge d'al Italieĭ, Românĭ din Macedonia, fraţĭ aĭ fraţilor meĭ, salutare! Numele vóstre rĕsună la urechile mele şi inima mea palpită de bucurie. Glorie vouĕ, glorie Românieĭ!

«Voĭ aţĭ liberat Grecia degenerată; devotamentul vostru şi inima vóstră generósă v'aŭ rĕsbunat în mod nobil în contra depravăriĭ, care de secole insultă pe părinţiĭ voştri cu numele de Românĭ-Şchiopĭ (Kuţo-Vlahĭ).

«Românĭ-Şchiopĭ! Şi voĭ aţĭ reînălţat Grecia!... Voĭ, sub comanda cărora Grecul cel olog învĕţă cum să urmăréscă pe neamic.

«Voĭ, şchiopĭ! voĭ, cu fruntea de leŭ, cu braţele erculiane, cu picióreie la fel cu cele ale ḑeilor luĭ Omer, carĭ săriaŭ din munte în munte (1).»

Despre ocupaţiunea sa cu studiarea dialectuluĭ Macedo-Român, găsim tipărită în «*Curierul de ambe sexe*», pag. 33, o scrisóre a luĭ Eliade către C. Negruţi.

Dimitrie Brătianu a visitat cósta apusénă a Epiruluĭ şi în călĕtoria sa din exiliŭ a avut ocasiunea de a cunósce pe mulţĭ din aceştĭ îndepărtaţĭ fraţĭ, pentru carĭ a păstrat o neţĕrmurită dragoste şi interes până la cele din urmă momente ale vieţiĭ sale. În casa sa s'aŭ ţinut maĭ multe întrunirĭ ale patrioţilor macedonenĭ, de carĭ a putut să se servéscă cu folos pentru binele naţiuniĭ şi al ţĕriĭ, când a fost Ministru şi Prim-Ministru.

Ca agent diplomatic al ţĕriĭ la Constantinopole, el a lucrat cu mult

---

L. Pouqueville, consulul frances de la curtea luĭ Ali Paşa din Ianina, care a scris cu mult entusiasm despre Aromânĭ, în cartea sa: *Voyage en Grèce*, Paris 1820.

Colonelul *W. Martin Leake*, care a călĕtorit în Grecia şi Epir, între aniĭ 1800—1810 în cartea sa: *Travels in Northern Greece*, London 1835, acest învĕţat engles vorbesce de *Marea Română* (Megale Vlahia), de eroismul şi aptitudinile multiple ale Aromânilor, cu multă laudă. El este cel dintâiŭ, care reunesce textele cronicarilor bizantinĭ cu privire la istoria nóstră, tipărindu-le în cartea sa: *Researches in Greece*, London 1874.

E. M. Cousinéry, fost consul general al Franciei la Salonic, a scris de asemenea în termenĭ elogioşĭ pentru fraţiĭ Aromânĭ, în cartea sa: *Voyage dans la Macédonie*, Paris 1831.

Ami Boué, *La Turquie d'Europe*, Paris 1840.

De observat este că maĭ toţĭ scriitoriĭ străinĭ aŭ vorbit de Aromânĭ cu laudă, considerându-ĭ ca poporul cel maĭ înaintat din Peninsula Balcanică.

Marilor de la 1848 nu le scăpă din vedere şi *Edrisi*, istoricul persan, care a scris despre *Turco-vlahiĭ* din Tartaria.

(1) Grigore Grandea, care în 1865 a ţinut la Ateneul din Bucurescĭ o conferinţă despre: *Româniĭ de la Emus*, a făcut un studiŭ istoric despre aceştĭ Românĭ, liberatorĭ aĭ Greciei. (V. *Albina Pinduluĭ*, p. 92, 131, 153.)

devotament pe lângă Sublima Pórtă pentru obţinerea permisiuniĭ înfiinţăriĭ de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, precum şi pentru apĕrarea primilor apostolĭ aĭ redeşteptăriĭ Aromânilor, carĭ aŭ fost aşà de persecutaţĭ de către agenţiĭ grecismuluĭ.

D. Bolintineanu, naţionalistul neîntrecut, cel a căruĭ poesie curge ca un torent cristalin, fiul luĭ Cosmad din Niculiţa, a scris şi a lucrat mult pentru fraţiĭ din ţéra, unde s'a născut şi tatăl sĕŭ.

Prin faptul că părintele sĕŭ şi rudele sale din România îĭ povestiaŭ multe şi mărunte despre Aromânĭ, precum şi prin acel al simţimîntuluĭ, se explică uşor ardórea activităţiĭ luĭ Bolintineanu pentru a-şĭ redeşteptà şi a-şĭ face cunoscuţĭ pe aceştĭ fraţĭ aĭ sĕĭ.

Cartea sa: *Călĕtoriĭ la Româniĭ din Macedonia şi muntele Athos* (1), Bucurescĭ 1863, a făcut o adevĕrată revelaţiune în Principatele Românescĭ despre acéstă ramură a némuluĭ nostru, stârnind în inimile românescĭ un entusiasm puternic.

Macedonenele, un volum de gingaşe poesiĭ, în carĭ se cântă subiecte de la fraţiĭ din Macedonia, iarăşĭ va rĕmâné un monument neperitor pentru preamărirea acestuĭ nemuritor al naţiuniĭ nóstre, care şĭ-a dat sufletul pe patul spitaluluĭ. El nu s'a gândit câtuşĭ de puţin la sine, ci numaĭ la naţiunea sa.

În exilul sĕŭ, Bolintineanu a lucrat pe lângă Guvernul otoman pentru reînălţarea Aromânismuluĭ. Iată ce ne spune dînsul în acéstă privinţă:

«Adresasem un memorandum luĭ F. (Fuad) Paşa în privinţa îmbunătăţiriĭ sórteĭ acestor poporaţiunĭ române, arătându-ĭ tot de odată şi interesele Imperiuluĭ otoman de a întinde mâna şi de a creà şcolĭ românescĭ, bisericĭ cu preoţi de-aĭ lor, şi a organisà dintre aceĭ Românĭ o miliţie armată pentru garda linışteĭ publice şi a derventelor (strîmtorilor, trecĕtórelor din munţĭ), în felul grănicerilor şi dorobanţilor noştri. Înţelegĕtorul Paşă pricepù tótă importanţa uneĭ asemenea ideĭ; dar lucrul se amână pentru cuvinte de oportunitate (2).

Cosacovicĭ erà în strînsă amiciţie cu poetul redeşteptăriĭ naţionale, pe care în exilul sĕŭ ca şi alte dăţĭ l-a ajutat bănesce, cu tot ce ĭ-a fost în putere.

Ion Ghica, guvernatorul Samosuluĭ, împreună cu *Costache Negri* şi *Ioan Ionescu* (de la Brad), fac acelaşĭ lucru. Şi dînşiĭ în exilul lor, stând la Constantinopole, aŭ adresat un atare memoriŭ pentru Româniĭ de sub dominaţiunea otomană, invocând argumente puternice, prin

(1) V. *Gazeta Macedonieĭ* din 7 şi 21 Septemvrie 1897.

(2) *Călĕtoriĭ* (loc. cit.)

carĭ se probă până la evidenţă că protegiarea lor nu póte fi decât spre folosul aceleĭ dominaţiunĭ, ceea ce şi până în ḑiua de astăḑĭ este purul adevĕr.

Ion Ghica, marele om de stat, amintesce despre Aromânĭ în cartea sa: *Amintirĭ din pribegie după 1848*, precum şi despre întâlnirea ce a avut la Paris cu marele diplomat al Grecieĭ, Coletti, cel de origine macedo-română.

Ioan Ionescu (de la Brad) ne povestesce cu ce ocasiune ĭ-a putut cunósce pe fraţiĭ sĕĭ din Epir, în articolul sĕŭ: *Păstoriĭ românĭ din Tesalia*, publicat în Albumul Macedo-Român.

El, pe la 1852, fiind administratorul moşiilor unuĭ paşă din Tesalia, venise un *celnic*, un fruntaş din Epir ca să închirieze de la dînsul locurĭ pentru păşunatul vitelor în timpul erniĭ.

«Un om intră în casă, om înalt şi frumos, cu sarica albă îmbrăcată, cu cămaşa peste iţarĭ, cămaşă nu fustanelă grecéscă, cu căciula în mână, căciulă nu fes turcesc, îl poftiĭ să şédă, căcĭ pe acolo orĭ-cine intră în casă maĭ întâiŭ şéde, se pune saŭ jos pe rogojină, saŭ pe divan, după cum se crede el că este demn să şédă. Şi apoĭ, după ce şéde, salută. Omul se puse jos, îl poftiĭ pe divan, unde şi venì şi se aşeză cu respect, adecă cu piciórele îndoite la genuchĭ subt dînsul.»

«Când mĕ pogoriam de la Leftorohori, vĕḑuĭ în valea Alasoneĭ şi a Domeniculuĭ o mulţime de turme de oĭ! eraŭ peste 150 de miĭ de capete. Ciobaniĭ veniseră la ernatic, *hibernaculum.*

«Turmele veniaŭ cu miile, câte o mie de capete în fie-care turmă, precedată şi urmată de caĭ încărcaţĭ cu bagage şi de o mulţime de ómenĭ, femeĭ şi copiĭ. Dedeĭ pintenĭ caluluĭ şi eşiĭ înaintea unuĭ grup numeros, poruncind ómenilor din suita mea să se ducă la Vlahoianĭ să întindă corturile şi să facă de mâncare, să conăcim acolo. Aveam 40 de ómenĭ cu mine, arnăuţĭ daţĭ de pază.

«Am rĕmas uimit vĕḑêndu-ĭ pe toţĭ curat şi bine îmbrăcaţĭ, albĭ şi rumenĭ la faţă, înalţi, frumoşĭ, bine făcuţĭ şi cu voie bună. Dar femeile? Cât de bine le steteà cu iţarĭ şi cu opincĭ, cu cămăşĭ albe cusute cu altiţe, cu cosiţele împletite cu panglicĭ roşiĭ şi albastre şi acoperite cu ştergare albe de in şi de mătase. Încălţămintea la toţĭ erà opinca! Opinca, astă încălţăminte de predilecţiune a Românuluĭ, m'a făcut să-ĭ salut, luându-mĭ «fesul din cap! Nu se iea fesul din cap. Dar ce să facĭ? Mĭ-am uitat de mórea «turco-grecéscă. Mĭ-am adus aminte că şi eŭ sunt din ţéra unde se pórtă «opinca şi am salutat opinca.

— Dar ce sunteţĭ voĭ?

— *Him Rumânĭ,* mi se rĕspunse de unul, care se apropie de mine cu capul gol. Şi eŭ eram cu capul descoperit.

— Dar oile ale cuĭ sunt?
— Nóstre, noĭ him pastorĭ (picurarĭ)»...

Poetul iobagiuluĭ şi prea talentatul ḑiarist *Cesar Bolliac* (1) a fost un neobosit luptător pentru causa românéscă din Balcanĭ şi în acelaşĭ timp bun amic cu D. Cosacovicĭ. Prin ḑiarul sĕŭ *Buciumul* a luat des cuvîntul, îndemnând guvernele şi publicul din România spre a se interesà de sórtea fraţilor din drépta Dunăreĭ.

Marele cetăţean, *C. A. Rosetti*, de asemenea bun amic cu eroul acesteĭ scrierĭ, prin graiŭ viŭ, prin scris şi prin faptă, a lucrat pentru Macedo-Româniĭ, prea iubiţĭ de dînsul. În ḑiarul sĕŭ de fericită memorie *Românul*, eraŭ colónele deschise pentru causa aromănéscă.

Generalul Tell şi *Ioan Brătianu* aŭ lucrat cu râvnă pentru cestiunea macedo-română. Şi dînşiĭ ţineaŭ mult la naţionalistul D. Cosacovicĭ, pe care în tot-deauna l-aŭ încuragiat.

Ilustrul I. Brătianu, unul dintre executoriĭ testamentuluĭ sĕŭ, maĭ târḑiŭ, ca Prim-Ministru al Regeluĭ Carol, a dat un avînt considerabil cestiuniĭ nóstre din Peninsula Balcanică. Acestuĭ conducĕtor de partid Cosacovicĭ pururea ĭ-a fost un oştean fórte devotat.

Maĭ putem amintì şi pe genialul diplomat *Michail Kogălniceanu*, prin a căruĭ intervenire ministerială s'a obţinut memorabila *iradeà a* luĭ Savfet Paşa, prin care se acordă deplină libertate pentru înfiinţarea de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, pe *I. Maiorescu*, autorul scrieriĭ: *Călĕtorie la Româniĭ din Istria*, şi pe însemnaţiĭ patrioţĭ de maĭ târḑiŭ: *G. Grandea* şi *V. A. Urechiă*, părintele Societăţiĭ de cultură macedo-română.

Maĭ mulţĭ sunt mariĭ patrioţĭ din generaţiunea trecută, carĭ cu dor s'aŭ gândit şi aŭ lucrat pentru îmbunătăţirea sórteĭ Aromănilor, luminăriĭ cărora se puneaŭ şi se pun marĭ pedicĭ de către rĕŭ-voitoriĭ creştinĭ, dar nu este locul aicĭ a-ĭ cercetà pe toţĭ. Tinerimea cultă macedoneană însă va căutà să înlăture acéstă lacună printr'o scriere consacrată numaĭ acesteĭ cestiunĭ, fiind pentru dînsa o datorie sacră a exprimà din partea poporuluĭ ce represintă tributul de înaltă recunoscinţă faţă de mariĭ sĕĭ binefăcĕtorĭ.

---

(1) Este interesantă şi povestirea acestuĭ apostol şi martir al naţiuniĭ nóstre, cum în exilul sĕŭ a cunoscut pe fraţiĭ sĕĭ Macedo-Românĭ la renumitul bâlciŭ din Uzunjova, în Rumelia, stând cu eĭ la masă şi conversând despre limba şi naţiunea românéscă.

A se vedé la *Anexe* o parte din Memoriul sĕŭ adresat M. S. Împĕratuluĭ Francesilor, relativ la Macedo-Românĭ.

VI. Comitetul macedo-român.

Cădênd revoluţiunea de la 1848, atât în Principatele românescĭ cât şi în Transilvania, o grea şi rece promoróćă se pogorî peste némul românesc de pretutindenĭ. Speranţa mântuirĭĭ némuluĭ dispăruse chiar din inimile unor bravĭ veteranĭ.

Prin convenţiunea de la Balta Liman (1849), *Domniĭ ajunseră nisce simpli slujbaşĭ aĭ consululuĭ rusesc, autonomia un nume, naţionalitatea ca şi îngropată, ţĕrile române luate ca zălog de Rusia* (1), cu gândul de a le deţiné pentru tot-deauna şi chiar de a-şĭ întinde stăpânirea şi asupra celor-lalte provinciĭ din Turcia europeană. Tocmaĭ când pericolul ameninţà cu distrugere fiinţa ţĕrilor românescĭ, de a căror sórte se légă viitorul întregeĭ nóstre naţiunĭ, iată că isbucnesce răsboiul Crimeeĭ, cel prea binecuvîntat pentru consecinţele sale binefăcĕtóre.

După acest strălucit eveniment stéua naţiuniĭ, care a pălit un moment în faţa aceluĭ uriaş pericol, îndată apare radiósă pe bolta ceruluĭ sĕŭ înseninat ca prin farmec, ca printr'o minune dumnedeéscă.

Prin tractatul de la Paris (1856), Principatele românescĭ sunt invitate de către puterile semnatare să-şĭ exprime dorinţa cum le-ar convenì ca să-şĭ asigure sórtea. Posiţiunea geografică şi originea latinéscă a poporuluĭ din aceste ţĕrĭ Danubiene aŭ determinat pe puterile marĭ să facă un atare act de extremă mărinimie.

Caimacamul din Muntenia, Alexandru Ghica, care ţineà àşà de mult la fostul sĕŭ aghiotant domnesc D. Cosacovicĭ, fiind un mare patriot, convocându-se *divanurile ad-hoc*, ţineà şi influenţà pentru *unirea* celor douĕ Principate sub un singur Domn; Vogoridi însă, străin de némul nostru, şi unélta străinuluĭ, lucrà cu totul contrariŭ.

Cu tóte infernalele intrigĭ şi colosalele pedicĭ ale lacomilor vecinĭ, ideia uniriĭ a triumfat, graţie marilor luptătorĭ de la 1848, a geniuluĭ român şi în special a Împĕratuluĭ frances Napoleon al III-lea, căruia naţiunea românéscă şi întréga ginte latină în vecĭ îĭ va fi recunoscĕtóre.

În Ianuarie 1859, colonelul Cuza a fost ales ca Domnitor de ambele Principate sub numele de *Alexandru Ioan I.*

După acéstă neaşteptată fericire, o reînălţare morală a cuprins întréga nóstră naţiune. Şi ceĭ maĭ slabĭ de înger dintre Românĭ pe dată

(1) Grigore Tocilescu, *Istoria Românilor*, Bucurescĭ 1900.

şi-aŭ schimbat simţimintele şi principiile. A ajuns timpul ca orĭ şi cine să se mândréscă cu numele de Român.

Macedonenĭĭ, ca şi alţĭ Românĭ carĭ până atuncĭ trăiaŭ în ţĕrile românescĭ sub protecţiunea uneĭ puterĭ străine—de óre-ce cu mult maĭ folosit erà cine-và de a trăì ca neromân în aceste prea încercate ţĕrĭ,—pe dată se lépĕdă de condiţiunea străinuluĭ.

Cât de mândru şi fericit s'o fi simţit în acest timp rĕposatul D. Cosacovicĭ! Într'un singur moment el a trebuit să se simtă rĕsbunat de tóte amărăciunile, cu carĭ l-aŭ adăpat vreme îndelungată connaţionaliĭ sĕĭ din Turcia, trăitorĭ în stânga Dunăreĭ.

Apostolul n'a căutat să-şĭ rĕsbune, ceea ce îĭ steteà în putere, ci s'a bucurat de pocăirea celor rătăciţĭ şi ĭ-a îmbrăţişat frăţesce.

Numaĭ pe un singur duşman el n'a putut să-l erte în tótă viéţa sa; pe cel care a lucrat şi lucréză pentru omorîrea consciinţeĭ naţionale a némuluĭ sĕŭ.

Omul acesta de câte orĭ n'a plâns în tăcerea nopţiĭ, gândindu-se la nenorocirile ce năvăliră asupra naţionalităţiĭ sale din drépra Istruluĭ. Nelegiuirile Sfîntuluĭ Cosma, sacrificiile Aromănismuluĭ la 1821 penliberarea unuĭ inimic şi pentru propria luĭ peire, precum şi ultima revoluţiune de la 1864 (1) a celor treĭ marĭ comune din Epir: Sa-Marina, Perivoli şi Avdela, eraŭ vecĭnic viĭ în memoria luĭ.

«Şcólă, lumină, este singura mântuire a némuluĭ meŭ!» Acésta erà devisa sa şi acesteĭ devise, după cum vom vedé, şĭ-a sacrificat viéţa.

Abià a trecut un an de la proclamarea ca domnitor a luĭ Cuza Vodă şi Cosacovicĭ începe să se pună pe lucru pentru realisarea vechiuluĭ sĕŭ program naţional. Acum nu maĭ erà timpul de sub a doua domnie a luĭ Alexandru Ghica în ţéra Muntenéscă. El n'a fost amăgit în frumósele sale speranţe.

Chiar după un an de la proclamarea *Uniriĭ*, în 1860, Cosacovicĭ,

---

(1) La 1864 Rusia intrând în luptă cu Turcia, Guvernul grecesc a fost sfătuit să ridice armele în contra Osmanliilor spre a scăpà şi pe creştinii din Macedonia. Guvernanţiĭ din Atena, vĕḑênd turnura ce luaŭ lucrurile prin intervenirea Anglieĭ, Franţeĭ şi a Sardinieĭ, n'aŭ cutezat să facă pasul, la care aŭ fost îndemnaţĭ. Pentru ca să nu displacă însă Curţiĭ din Petersburg, de care grecismul aveà trebuinţă şi frică, agenţiĭ acestuia, archiereiĭ din Epir şi consulul din Ianina aŭ amăgit pe Româniĭ din ḑisele comune, hotărîndu-ĭ la revoltă. Nenorocirile Românilor nu costaŭ nimic pe Grecia şi în acelaşĭ timp se arătă supusă ordinuluĭ rusesc. În adevĕr după straşnica luptă din valea Filureană, acele marĭ comune aŭ fost copleşite de armată şi aprópe distruse. Atuncĭ aŭ perit însemnaţiĭ ómenĭ: Gogu Mişu, Poghiţa, Hagi-Matazi, Exarhazi, etc.

după óre-care trudă reuşesce să formeze un *comitet Macedo-Român* (1) dintre ceĭ maĭ bunĭ Aromânĭ, ce se aflaŭ atuncĭ în Bucurescĭ.

Membriĭ acestuĭ comitet eraŭ: fraţiĭ *Goga* din Clisura, poetul *Michail Niculescu* din Târnova, *Zisu Şideri* din Sear şi *Toma Tricopolu* din Cruşova.

Primul act al acesteĭ grupărĭ, care a trecut în analele istorieĭ nóstre, a fost un apel către fraţiĭ din Împĕrăţia otomană, arătându-le necesitatea de a se întrunì şi a se rugà Domnuluĭ în limba lor maternă. Apelul, redigiat în limba română şi grecéscă, a fost tipărit în miĭ de foĭ volante şi distribuit pretutindenĭ, pe unde se aflaŭ fraţĭ de aĭ lor Aromânĭ (2). Începutul pentru o întreprindere aşà de mare erà greŭ de tot. Înainte de tóte lipsiaŭ mijlócele materiale pentru înfiinţare de şcolĭ românescĭ.

De o cam dată însă Statul românesc nu-ĭ puteà ajutà. Atâtea nenorocirĭ, carĭ aŭ căḑut asupra frumóseĭ Românii, nu se puteaŭ înlăturà într'un singur an. Tot de odată, din lipsa maturităţiĭ parlamentare, ceea ce erà fórte natural, guvernele se succedaŭ la prea scurte intervale. De aceea membriĭ comitetuluĭ de maĭ sus s'aŭ mărginit la folositorul fapt de a se pune în corespondenţă cu Aromâniĭ din tóte părţile şi de a-ĭ face cât se póte maĭ bine cunoscuţĭ în ţéră şi în străinătate.

Dejà concursul celor maĭ însemnaţĭ ómenĭ le erà asigurat. Se aşteptà numaĭ momentul oportun ca să intervie pentru procurare de mijlóce

Un mijloc eficace pentru a scăpà ţéra de un jaf năprasnic şi de a se puté venì în ajutorul redeşteptăriĭ fraţilor din drépta Dunăreĭ erà secularisarea averilor mânăstirilor închinate. În parte înfiinţarea de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, prin venitul acelor averĭ, justificà secuestrarea lor. Scopul filantropic nu erà depăşit.

---

(1) Gr. Grandea, în biografia luĭ Cosacovicĭ, spune: «A invocat concursul maĭ multora dintre fraţiĭ sĕĭ şi nu aflà într'inşiĭ decât amorţélă şi scepticism. În cele din urmă făcù un apel publicat în gazeta Dâmboviţa, după care d-niĭ Goga fraţĭ, Zisu Sideri, Niculescu, Tricopolu ĭ-aŭ promis că-l vor susţiné şi vor suferì împreună tóte pericolele.»

Apelul menţionat nu s'a putut găsì în Dâmboviţa, dar nu este de creḑut că rĕposaţiĭ de maĭ sus aveaŭ trebuinţă de rugăminte, find dintre ceĭ maĭ infocaţĭ naţionaliştĭ.

(2) Tatăl meŭ, care în acel timp erà negustor la Galaţĭ, a adus la Gopeşĭ, comuna sa natală, un exemplar din acel apel, al căruĭ cuprins impresionà mult pe Macedonenĭ. Cu tóte cercetările, eŭ nu l-am putut găsì. După asigurarea unuĭ vechiŭ profesor, el este cuprins în prefaţa macedo-română a latinisatoruluĭ Massim.

Sub ministerul luĭ *N. Kretzulescu*, în ḑiua de 22 Decemvrie 1862, Camera votéză acéstă secuestrare.

Iată ce spune *Buciumul* din 1 Ianuarie 1863, în articolul sĕŭ intitulat:

«Mânăstirile române din Macedonia.

«Sunt secolĭ de când Statul român clădesce, împodobesce şi întreţine mânăstirĭ în Macedonia, în *România mare*, în *Valachia-mare,* precum o numesce *Vilharduin*, Euric Valansien şi alţiĭ, precum o numesc toţĭ cronicariĭ Grecĭ saŭ Românĭ greciţĭ din imperiul de jos, în România (Rumelia), precum aŭ numit-o toţĭ Sultaniĭ de când aŭ cucerit-o şi până în ḑiua de astăḑĭ.

«Sunt secolĭ de când mereŭ vĕrsăm comorĭ în aceste mânăstirĭ române, clădite unele din timpiĭ Justinianilor, şi altele din timpiĭ Aţanilor şi altele din timpiĭ Basarabilor. Atât am maĭ conservat în imperiul nostru de dincolo de Dunăre, cucerit şi cotropit de Turcĭ, după ce l-aŭ desnervat şi demoralisat Greciĭ.

«Onóre eternă, recunoscinţă profundă Cameret legislative din 22 Decemvrie 1862!! Ḑi memorabilă, egală cu ḑiua când Tudor a recucerit dreptul a ne guvernà prin noĭ înşi-ne, egală cu 11—13 Iunie, egală cu ḑiua când am aridicat graniţa de la Milcov! — Fie cuvîntaţĭ astăḑĭ toţĭ câţĭ aŭ luat parte la acest măreţ vot!

«Macedoneniĭ geloşĭ de naţionalitatea lor trebue să serbeze ḑiua de 22 Decemvrie. *Eĭ vor auḑì de acì înainte pe preot a se rugà luĭ Dumneḑeŭ pentru dînşiĭ în limba patrieĭ lor; şi juniĭ lor vor urmà o instrucţiune naţională în limba română, după programa Ministruluĭ Instrucţiuneĭ publice din Bucurescĭ.*

«*Acéstă politică naţională română trebue să surîdă fórte graţios în Cabinetul Sultanilor.*

«Luĭ Napoleon III nu se póte să nu-ĭ placă, fiind conform cu programa luĭ Napoleon I, cu care eroul modern a deschis acest secol şi era naţionalităţilor.

«Italia şi Spania cu Portugalia aŭ să se felicite la acéstă *descoperire nouă de fraţĭ atât de bine dotaţĭ de natură ca indiviḑĭ, şi atât dotaţĭ de sórte cu posiţiunea lor teritorială.*

«Rusia chiar, protectórea ortodoxieĭ întregĭ, nu sciŭ pentru ce s'ar obstinà să ne sacrifice în tot-deauna Grecilor. Noĭ ne-am amestecat şi *ne-am vĕrsat sângele mult şi adesea-orĭ* cu Ruşiĭ pentru gloria lor şi pentru interesul nostru şi al lor; iar când vom începe să-ĭ contăm ca amicĭ, suntem şi în posiţiune şi în numĕr a-ĭ interesà maĭ mult decât Greciĭ.

— Dar Româniĭ, aŭ fost ingraţĭ către Rusia, — ḑic Muscaliĭ ceĭ proştĭ, carĭ cred că se vor găsì naţiunĭ, carĭ să abdice la naţionalitatea lor.

— Apoĭ şi Greciĭ, în favórea cărora s'a despuiat în tot-deauna Statul ro-

mân, pentru carĭ Ruşiĭ aŭ făcut mult maĭ mult decât se pretinde că ar fi făcut pentru Românĭ.

«Dar în politică nu este simpatie saŭ antipatie, nu este ură, nu este rĕsbunare, nu gratitudine şi ingratitudine; este numaĭ interes. — Interesul Rusieĭ dar s'ar unì cu acéstă politică naţională română.

«*Aşteptăm să vedem aşternerea budgetuluĭ de cheltuelĭ din veniturile desrobite ale acestor mânăstirĭ*».

1863 este un an memorabil în istoria Românismuluĭ din Em. Causa redeşteptăriĭ acesteĭ părţĭ a némuluĭ a intrat în politica naţională. Ea este acum îmbrăţişată şi ajutată pe faţă de ómenĭ sus puşĭ, de conducĕtorĭ aĭ cârmeĭ Statuluĭ.

În acest an, Comitetul Macedo-Român, primenindu-se, îl vedem că se compune din următoriĭ membri: *D. Bolintineanu, Cesar Bolliac, C. A. Rosetti, Christian Tell, D. Cosacovicĭ, Iordache Goga şi Zisu Sideri.*

Noul comitet şĭ-a pornit acţiunea pentru atingerea sfîntuluĭ ideal al redeşteptăriĭ fraţilor Românĭ dintre Dunăre, Adriatica şi Archipelag, prin introducerea limbiĭ lor în şcóla şi biserica lor, printr'un apel (1) care este un capo-d'operă în genul sĕŭ, ceea ce denotă înaltul patriotism, de care eraŭ însufleţiţĭ aceĭ nemuritorĭ.

Din causa importanţeĭ ce presintă, îl dăm în întregime.

«Fraţilor Românĭ din Epir, Macedonia, Tesalia şi Albania!

«*Părţile uneĭ naţiunĭ nu pot avé consciinţă despre ele înşi-le decât numaĭ studiind bine istoria naţiuniĭ mume şi căutând a se apropià cât se póte maĭ mult de orginea lor.*»

«Naţiunea română este o ramură din marea naţiune a Romanilor; trebue dar să scie cine aŭ fost Romaniĭ, să vaḑă ce este ea astăḑĭ şi să cugete la ce póte fi. Tóte surorile sale majore, cum Franţa, Italia, Ispania şi Portugalia, ĭ-aŭ apucat înainte şi cu naţionalitatea şi cu literatura şi civilisaţiunea.

«Dar Româniĭ din Dacia Traiană, începĕnd a cugetà să-şĭ desrobéscă naţionalitatea, care erà înăbuşită de alte popóre străine, înaintéză cu paşĭ marĭ ca să ajungă pe surorile sale şi pe mama sa Italia; şi graţie Domnuluĭ într'un timp fórte scurt, partea cea liberă a Românieĭ a făcut progres însemnat. *Voĭ însă, fraţilor din Dacia luĭ Aurelian, voĭ aţĭ rĕmas într'o posiţiune critică şi sunteţĭ ameninţaţĭ din ḑi în ḑi a vĕ contopì în celelalte naţionalităţĭ, încongiuraţĭ din tóte părţile de naţionalităţĭ cu totul străine vouĕ, apĕsaţĭ de pretutindenea de influenţa străină, aţĭ ajuns în*

(1) *Buciumul* din 5 Ianuarie 1863.

stare maĭ a nu vĕ maĭ cunósce pe voĭ înşi-vĕ şi a rupe tóte legăturile cu fraţiĭ voştri, maĭ cu sémă de când nisce fanaticĭ străinĭ s'aŭ ispitit a vĕ face să părăsiţĭ cu desăvârşire limba naţională.

«Voĭ însă ţineţĭ minte faptele marilor împĕraţĭ Constantin, ş. c. l., ale marilor Aţanĭ, imperatoriĭ Românilor; voĭ n'aţĭ uitat că împĕraţiĭ Românilor aŭ despuiat treĭ secole, cu împĕraţiĭ Bizanţiuluĭ, Roma nouă. Voĭ dar, carĭ aveţĭ să vĕ mândriţĭ cu asemenea suvenire, de carĭ multe alte popóre ar fi gelóse, ce faceţĭ astăḍĭ spre a dovedì lumiĭ că împrejurările numaĭ v'aŭ ţinut până acum în neacţiune, iar nu perderea suvenirilor vóstre? *Dacă măcar limba naţională n'ar fi perit din bisericile vóstre şi din comerciul vostru, negreşit că naţionalitatea şi amorul de patrie ar fi deşteptat de mult în voĭ energia prin care se ţine patria şi naţionalitatea.*

«*Acésta şi numaĭ acésta a făcut pe fraţiĭ noştri, ceĭ de sub Austria maĭ cu sémă, să pótă luptà de secolĭ cu naţionalităţĭ mult maĭ puternice decât acelea, între carĭ v'aţĭ găsit voĭ.*

«Dar voĭ, fraţilor, în biserică aveţĭ limbă străină, în afacerile vóstre vĕ serviţĭ cu scriere străină, în public vorbiţĭ limbă străină, şi limba vóstră cea maternă aţĭ aruncat-o în fundul unghiuluĭ, ca cum v'ar fi ruşine de dînsa: o păstraţĭ numaĭ pentru femeĭ şi copiĭ.

«*Suntem fericiţĭ însă şi mărturisim recunoscinţa nóstră generală surorilor nóstre, carĭ aŭ păstrat vatra română şi aŭ învĕţat pe fiiĭ lor să pronunţe tóte expresiunile inimiĭ nóstre în limba patrieĭ.*

«Dar, fraţilor, femeile vóstre aŭ păstrat Românismul între voĭ. Este timpul să se curme acéstă letargie dintre voĭ! Este timpul ca limba vóstră naţională să se verse din vetrele vóstre în comerciul şi bisericile vóstre! Până când veţĭ ascultà pe străinĭ rugând pe Dumneḍeŭ pentru voĭ într'o limbă străină, pe care ceĭ mulţĭ nu o înţelegeţĭ? *Nu este de creḍut ca acea naţiune, care a vĕḍut eşind din sînul eĭ atâţia rebelatorĭ* (1) *marĭ, atâţia literaţĭ şi politicĭ, carĭ aŭ luptat pentru independenţa altor popóre, să nu producă şi atâţia patrioţĭ adevĕraţĭ, cât să fie de ajuns a scóte şi naţionalitatea lor din vârtejul străinilor, unde este aprópe a se înecà.*

«Gândiţi-vĕ cât este dulce a rugà cine-và pe Dumneḍeul sĕŭ în limba patrieĭ şi cât este de amar a-l rugà într'o limbă străină, în care să nu scie ce ḍice, să nu scie ce cere.

«Cugetaţĭ cât v'ar fi de plăcut vouĕ, femeilor şi copiilor voştri, a ascultà prin bisericĭ sântele slujbe în limba naţională; şi ce mare bucurie aţĭ avé când aţĭ vedé pe copilaşiĭ voştri învĕţând carte în limba româncscă, pe care o înţelegeţĭ toţĭ, *paralel cu cea grecéscă* (2). Ce fericiţĭ aţĭ fi să-ĭ auḍiţĭ

(1) Răsboinicĭ.

(2) *În paralel cu cea grecéscă,* pentru că, după judecata sănătósă a marilor ómenĭ din acest comitet, limba maternă ar puté fi cu maĭ multă uşurinţă îmbrăţişată chiar de către ceĭ maĭ rătăciţĭ Românĭ.

spuindu-vĕ că la şcólă învaţă în limba sa maternă să-şĭ iubéscă pe Dumnedeŭ, pe părinţĭ şi ţéră!

«Acestea sunt basele, ce ne-aŭ îndemnat pe noĭ să formăm în Bucurescĭ un comitet cu titlul: *Macedo-Român.*

«*Misiunea sa nu este alta decât a vedé şi pe aceste două milióne de Românĭ dintre Dunăre, Adriatica şi Archipel, ascultând preceptele religiunii în limba naţională, conform programeĭ trasă de Ministerul Instrucţiuniĭ publice din capitala Românieĭ; voim să vedem pe fraţiĭ noştri gemenı din Macedonia, Tesalia şi Epir cum şi pe aceia din Elada liberă, că recunosc pe fraţiĭ lor dintre Tisa, Dunăre, Marea Négră şi Dnistru, carĭ fac parte din naţiunea cea mare şi glorioşă, ce se întinde de la Oceanul Atlantic şi până la Marea Négră şi care a dominat odată peste tótă lumea cunoscută;* că recunosc în fine pe aceştĭ fraţĭ, carĭ iĭ privesc cu inima sfâşiată de durere, cum îşĭ perd naţionalitatea în aşà mare depărtare de noĭ şi în mijlocul atâtor naţiunĭ de diferite rase.

«Comitetul Macedo-Român din Bucurescĭ a luat însărcinarea *a dirigià introducerea limbiĭ naţionale în tóte oraşele şi târgurile românescĭ, ast-fel cum să vedem într'o di pe tóte 14 milióne de Românĭ avênd o singură limbă cultă, care nu póte fi alta decât cea din Dacia Traiană, care a ajuns a rivalisă la frumuseţe cu limba italiană.* Cere însă şi concursul vostru al tuturor, după mijlócele fie-căruia, invitând să vĕ formaţĭ şi voĭ comitete pe orĭ-unde sunt Românĭ maĭ concentraţĭ, carĭ comitete, în strînse legăturĭ cu comitetul central din Bucurescĭ, să lucreze în comun acord pentru realisarea scopuluĭ naţional.

«*Gândiţi-vĕ, fraţilor, că momentul este propice pentru acéstă mare întreprindere a Românilor; că Dumnedeŭ protege pe ceĭ ce lucréză în numele sĕŭ şi că responsabilitatea va fi greă asupra celor ce se vor arătă îndărătnicĭ.*

«**D. Bolintineanu, D. Cosacovicĭ, Iordache Goga, Zissu Sideri, Chr. Tell, Cesar Bolliac, C. A. Rosetti.**»

Unirea legăturilor dintre fraţiĭ din drépta Dunăreĭ cu ceĭ dintre Tisa, Dunărea, Marea Négră şi Nistru; o singură limbă literară, cea din România, care se apropie în frumuseţe cu cea italiană, însemnéză *unitatea culturală a tuturor Românilor*, care este cea maĭ puternică legătură. Sublim ideal!

Limba naţională introdusă în şcolĭ, conform programeĭ trase de Ministerul Instrucţiuniĭ publice, este iarăşĭ un punct însemnat, care s'a şi realisat în ciuda celor cu ideĭ mărginite.

Acest sublim ideal, propagat prin diare, maĭ ales prin *Buciumul*, *Românul* şi *Dâmboviţa*, erà îmbrăţişat cu drag din partea publiculuĭ.

În anul acesta se tipăresce cartea neîntrecutuluĭ patriot Bolintineanu: *Călĕtoriĭ la Româniĭ din Macedonia şi muntele Athos*, care a avut puternic rĕsunet în păturile cele maĭ de jos ale naţiuniĭ nóstre.

Poporul român erà entusiasmat de descoperirea unuĭ popor frate, prea lăudat şi de către scriitoriĭ străinĭ pentru faptele şi aptitudinile sale.

Începù a se face o discuţiune asupra statisticeĭ Aromănilor. Inimiciĭ némuluĭ nostru erà natural să-ĭ arate cât maĭ neînsemnaţĭ din acest punct de vedere.

Învĕţaţiĭ noştri naţionalişti, pe lângă afirmările luĭ Bolintineanu, aŭ făcut apel la mărturiile cronicarilor bizantinĭ, maĭ ales Nicetas Coniates, care arătà locuinţele Românilor pe o mare întindere, a cronicarilor francesĭ, ca Vilhardouin de Flandra, Pouqueville, a luĭ Benjamin de Tudella, Leake, Ami Boué, Hammer (1), Lejan (2) şi Heuzey et Daumet (3), etc.

Unul dintre ceĭ dintâĭ care a dat impulsul la aceste cercetărĭ, despre Româniĭ din drépta Istruluĭ pe terenul publicităţiĭ, este D. Cosacovicĭ.

Încă din anul 1859, anul unirĭĭ, începù prin gazeta «Dâmboviţa» să facă cunoscut fericiţilor fraţĭ din România limba şi istoria fraţilor lor din Dacia Aureliană.

Articolul sĕŭ cu privire la dialectul m.-român (4) este de mare importanţă, avĕnd în vedere restrînsele cunoscinţe ale filologieĭ române din acea epocă şi neîntrebuinţarea lor pe terenul istoric.

Prin cercetările linguistice, Cosacovicĭ emite o părere, aşà de combătută cu mult în urma luĭ de mariĭ noştri istoricĭ, ca d-l A. D. Xenopol, anume: *Aromăniĭ sunt unul şi acelaşĭ popor cu ceĭ-lalţĭ Românĭ, sunt urmaşiĭ coloniştilor luĭ Aurelian.* Părerea luĭ Cosacovicĭ va eşì triumfătóre.

Tot în acel an Cosacovicĭ începe în «Dâmboviţa» o serie de articole cu privire la Istoria Românilor din Peninsula Balcanică, care serie însă rĕmâne neisprăvită (5). În acéstă lucrare el se cam conduce de manualul luĭ A. Treb. Laurian.

În 1862 Cosacovicĭ, împreună cu bunul sĕŭ amic Clisureanul Ior-

---

(1) Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman,* 1840.

(2) Lejan, *Ethnographie de la Turquie d'Europe,* Gotha 1861.

(3) Heuzey et Daumet, *Mission en Macédoine,* Paris 1864. — *România literară,* Iaşĭ 1855. — François Lenormant, *Pâtres vallaques de la Grèce,* Paris 1865. — *Fóia pentru minte,* Braşov 1863, un articol reprodus în *Lepturariul* luĭ Pumnul.

(4) *Dâmboviţa,* anul I, No. 56. Din nenorocire acest numĕr nu se găsesce la Academia Română, spre inserà acì articolul în cestiune.

(5) *Dâmboviţa,* Anul I, 1859, din 13, 23 şi 30 Maiŭ, din 6, 10 şi 13 Iunie, din 1, 12 şi 19 August, din 2, 16 şi 19 Septemvrie.

dache Goga, aŭ tipărit cu spesele lor Gramatica Macedo-Română (1) a luĭ Massim, care este preţiósă şi prin poesiile în dialectul m.-român ale luĭ Michail Niculescu.

În anul 1863 Gramatica luĭ Boiagi se retipăresce cu spesele ilustruluĭ Costache Negri, cu o prefaţă de Dimitrie Bolintineanu, ceea ce este un înalt act de patriotism, scăpênd de la peire un monument aşà de preţios.

În ceea ce privesce polemicele cu penele duşmănóse faţă de Aromânĭ, maĭ ales ca cele grecescĭ, Cosacovicĭ erà un apĕrător, un combatant neadormit.

«Dacă bătrânul nostru se indignà une-orĭ de ce-và, erà când ḑiarele române, din nedibăcie saŭ ignoranţă, scăpaŭ cuvinte, carĭ atingeaŭ demnitatea Românilor din Pind. Dar fiţĭ sigurĭ că nu scăpà nicĭ unul din ḑiarele carĭ păcătuiaŭ fără de un rĕspuns public din partea luĭ (2).»

Ce-và maĭ mult: Cosacovicĭ în acéstă cestiune nu menagià nicĭ sexul frumos, atacând cu termenĭ cam cruḑĭ, deşì dînsul în tinereţele sale a fost un cavaler desăvârşit.

Ca probă putem vedé articolul sĕŭ în *Dâmboviţa* din 3 Ianuarie 1859, prin care atacă pe o literată francesă, alcătuitórea uneĭ colecţiunĭ de cântece poporale sîrbescĭ.

Iată cum sună articolul în cestiune:

«*Domnule Redactor,*

«Vĕ rog să binevoiţĭ a face loc acestor puţine liniĭ în estimabila D-v. fóe.

«Bărbaţiĭ ceĭ luminaţĭ şi drepţĭ (ḑic drepţĭ, pentru că uniĭ bărbaţĭ sunt însăşĭ rĕutatea!) s'aŭ constrîns tot-de-auna a face să dispară ura care există între naţiunĭ şi religiunĭ, *ura*, fiica întunericuluĭ, ce a causat atâtea rele geniuluĭ uman.

«Dama francesă care, traducênd cântecele poporale sîrbescĭ ale bravilor noştri vecinĭ, a observat că Macedono-Româniĭ pronuţéză des în limba lor pe litera ţ, prin urmare după părerea D-neĭ, Macedono-Româniĭ se pot supranumì *ţinţarĭ*. E de mirare că până acum istoriografiĭ şi geografiĭ n'aŭ reconmandat-o la... vr'o Academie din Groenlandia ca să-şĭ priméscă meritata cunună de laur (nu de cel latinesc) pentru gintila D-eĭ părere.

«Cât despre ceea ce aŭ lucrat Macedono-Româniĭ în parte-le şi pentru Românĭ în genere, voiŭ vorbì altă dată maĭ pe larg.

«*1858 Decemvrie 23.* «Sunt al D-vóstre sincer amic
«D. Kozacovici.»

---

(1) I. C. Massim, *Rapida idee de Gramatică Macedo-Românéscă* (compusă după gramatica luĭ Michail G. Boiagi, Viena 1813), tipărită cu spesele d-lor G. Goga şi D. Cosacovicĭ, ca să se împartă gratuit Românilor din drépta Dunăreĭ, Bucurescĭ 1862.

(2) Gr. Grandea, în «Albina Pinduluĭ», l. c.

A vorbì de rĕŭ pe Românii din Macedonia, pentru Cosacovicĭ erà un sacrilegiŭ, o crimă de lesnaţionalitate, o colosală stupiditate, cu atât maĭ mult dacă aşà ce-và venià din partea unor inconscienţĭ cu numele de Românĭ.

Poreclele *cuţovlah* şi *ţinţar* îl supĕraŭ peste măsură.

«Audĭ, dicea dînsul, nisce capre râióse, carĭ de frica şi înjosirea lor ne-aŭ împrumutat numele de *Romèĭ*, după cum ciórele aŭ voit să se facă porumbeĭ, pe carĭ ĭ-am liberat prin sângele nostru, nisce capete gróse, *Ocaniĭ*, îşĭ permit astădĭ ca să-şĭ bată joc de ceĭ maĭ curaţĭ strănepoţĭ aĭ Romanilor, al căror nume Românii cu fală l-aŭ păstrat, ceea ce şi ĭ-a mântuit din noianul năvălitorilor.

«Numele nostru, costumul naţional, seriósele nóstre moravurĭ arată cu prisosinţă că suntem indiscutabiliĭ descendenţĭ aĭ stăpânitorilor lumiĭ de odinióră. Cine altul a ţinut maĭ mult la onóre ca poporul nostru? El a părăsit câmpia cu tóte bogăţiile sale şi s'a refugiat în creeriĭ munţilor celor neabordabilĭ, pentru ca onórea familieĭ, demnitatea de om, să fie neatinse, lucrurĭ pe carĭ dînsul în tot-deauna le apĕrase şi le apĕră cu sacrificiul vieţiĭ.

«Cu atât maĭ mult te revoltă, spuneà bătrânul, sunt revoltat şi este de revoltat, când ceĭ carĭ aŭ neobrăzarea să ne insulte fără nicĭ o dreptate recunosc superioritatea naţionalităţiĭ nóstre faţă de a lor, fiind între aceste naţionalităţĭ aceeaşĭ deosebire ca între aur şi alamă, saŭ ca între argint şi cositor.

«Acest adevĕr dînşiĭ îl cunosc fórte bine, căcĭ strălucesce ca lumina sóreluĭ şi nu se póte ascunde. Câţĭ ómenĭ marĭ n'a scos poporul aromănesc prin carĭ se ilustréză nu numaĭ némul nostru, ci şi atâtea alte némurĭ?! Aicĭ în România maĭ întréga pătură conducĕtóre îşĭ are originea din românismul din Turcia. Peste munţĭ maĭ acelaşĭ lucru. Astădĭ baronul şi mitropolitul Şaguna este adevĕratul lor conducĕtor. Dar Greciĭ, Greciĭ carĭ se mândresc cu atâţĭ fraţĭ aĭ noştri (1)—şi începeà să-ĭ numéscă—, eĭ, drept

(1) *Coletti, Vlahopulo,* fost ministru, *Colocotroni* poreclit şi Vlahos, *Carascaki,* Nichita Turcofagul, colonelul Perevos, generalul Macriani, Rangu, Griziotti, Deliany Tiopu, cincĭ fraţĭ Vlahu, Teodor şi Eftimie Vlahava, Delazĕro, Mandal, Caracaş, Caras, Lejeniot, Ciongă, Caciandoni, Meţovoniti, Diamandi, Carataşu, Hristoda Hagi Cristea, Psira, Necotu, treĭ fraţĭ Ciatia, Cionda Costa, Iani Costa, Lazeĭ, doĭ fraţĭ Başdechĭ, doĭ fraţĭ Ioni Grivenitul, Pita, Beida, popa Dimaş, popa Costa şi Diacu. Binefăcĕtorul lor baron Sina, Voscopoleanul şi alţiĭ, ca Dionisie Piru, membrul universităţiĭ din Atena, Michail Botti, legist; Nufa, Postolana, Meţoveanul, capul museuluĭ de antichităţĭ din Atena, căpitanii Hagi Petru, numit Vlahava, Andruţul şi fiul sĕŭ Odisa, Jaga, Bucuvala, Palasca, Leascu, Coţar, Ioti, Alex. Nuţu, Dracu, fărşirotul Zerva, Fortumaru, Lambru, Darvari din Clisura şi alţĭ mulţĭ. Printre binefăcĕtoriĭ de maĭ pe urmă, menţionăm Sturnari, Tuşiţa şi Averof; iar ca învĕţaţĭ: Pantazi din Cruşova.

recunoscinţă, să ne fie duşmanĭ?! dar Sîrbiĭ şi dînşiĭ, drept recunoscinţă, să ne hărăzéscă cu numele de ţinţar?! Din némul nostru aŭ eşit ómenĭ, cu carĭ se mândresc Maghiariĭ, chiar şi civilisatul ném al Germanilor! Ce probézǎ acésta?!

«Românul nostru, şi fără a merge la şcólă, învaţă să scrie şi să cetéscă. Fără a sci carte şi fără de nicĭ un capital, se duce în străinătate şi face avere pe calea cinstită.

«Cine altul are maĭ mult decât dînsul spiritul de economie, dorul de muncă şi dorinţa ca numele sĕŭ să fie audit, să trécă la nemurire?!

«Nu numaĭ ceĭ cu averĭ, prin donaţiunĭ către comunitățĭ, prin măritişurĭ de fete sărace, prin construirĭ de drumurĭ şi cişmele saŭ şipote, prin clădirĭ de bisericĭ, şcóle şi spitale, caută să se facă cunoscuţĭ şi stimaţĭ, dar încă şi ceĭ săracĭ, bună-óră cum s'a întîmplat cu tînĕrul acela, care s'a făcut tâlhar numaĭ şi numaĭ ca fetele din sat să-ĭ scóţă cântec. . .»

Cu entusiasm vorbià Cosacovicĭ despre naţiunea sa şi când a ajuns într'o vârstă înaintată. Inima sa pururea a fost tînĕră.

Nu lăsà nicĭ un ḑiar necetit, numaĭ şi numaĭ ca nicĭ unul care ar fi îndrăsnit să spue vre-un neadevĕr jignitor pentru némul sĕŭ să nu rĕmână fără rĕspuns.

Vederea bătrânuluĭ luptător slăbise rĕŭ încă de pe la 1863. De aceea el puneà pe alţiĭ ca să-ĭ cetéscă ḑiarele şi să-ĭ scrie ce le dictà.

Dar nu erà de trebuinţă ca să cheme pe cine-và, căcĭ casa sa din Délul Spireĭ (1) erà ca şi o mânăstire pentru *Aurelienĭ*, cum se numiaŭ pe atuncĭ Româniĭ din Dacia luĭ Aurelian.

Tóte întrunirile Comitetuluĭ se făceaŭ la dînsul. Cel maĭ de jos din-

(V. Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia*, pag. 106, şi broşura mea: *Rĕspuns*, Bucurescĭ 1896.)

În Sîrbia, fiind cele maĭ însemnate familiĭ din Belgrad de origine macedo-română, sunt mulţĭ dintre fraţiĭ noştri, carĭ aŭ ajuns la înalte posturĭ. *Ţinţar Iancu* este eroul de frunte, care a luptat pentru neatârnarea ţĕriĭ. *Vladan Gheorghevicĭ*, fost prim-ministru, învĕţatul *Nicolicĭ*, valorosul general *Ţinţar Marcovicĭ* sunt Aromânĭ. Ţinţar Ianco a fost din Beala, Ţinţar Marcovicĭ din Ohrida, Vladan Gheorghevicĭ, fost Prim-ministru, se trage din Turghia, Vasa Popovicĭ, fost Ministru al Instrucţiuniĭ publice şi al Cultelor, din Gopeşĭ, fraţiĭ Soboticĭ din Catraniţa. Părinţiĭ lor aŭ trăit la Neusatz. Unul dintre aceştĭ fraţĭ este guvernator în Vladivostoc. Şi în Bulgaria sunt nisce însemnaţĭ ómenĭ de origine macedo-română, după cum e de pildă: Radef şi Tachef. Ceĭ maĭ însemnaţĭ comercianţĭ sunt Românĭ. (V. *O călĕtorie de la Bucurescĭ lu Monastir*, în «Gazeta Macedonieĭ».—*Les Roumains de l'Ano Valachie* par de Morangier. — *Le Glaneur Moldo-Valaque*, Iassy 1841, şi *G. Misail*, în Alb. M.-Român, p. 78.)

(1) Acéstă casă erà în colţul dintre stradele 13 Septemvrie şi strada Casarmeĭ.

tre Aromânî aveà liberă intrare în acéstă casă, unde erâ ajutat şi încurajat materialicesce şi moralicesce.

Cosacovicĭ îşĭ iubià fraţiĭ cu o pasiune nemărginită, cum ceĭ maĭ mulţĭ dintre muritorĭ, maĭ ales ceĭ din ḑilele materialismuluĭ triumfător, nicĭ că-şĭ pot închipuì măcar.

VII. Şcóla macedo-română.

Comitetul macedo-român, condus de înalta şi umanitara ideie de a redeşteptà pe fraţiĭ Aromânĭ prin mijlóce aprobate de popórele civilisate—primul luĭ scop fiind unirea şi înfrăţirea naţionalităţilor balcanice,—în marginea posibilităţiĭ a lucrat în aceştĭ treĭ anĭ cu un deosebit succes.

El a reuşit să facă câte-và sucursale în şi afară din România, de aceea începù să se întituleze: *Comitetul central macedo-român.*

Activitatea Comitetuluĭ până acì a constat în a ţiné corespondenţa, de alt-fel fórte numerósă şi importantă, cu Româniĭ din tóte părţile, până şi cu ceĭ din Grecia, precum şi cu străiniĭ filo-românĭ; a polemisà cu foile duşmănóse, maĭ ales cu cele grecescĭ, carĭ cu furie începură să atace némul nostru şi pe acest comitet, denunţându-l Guvernuluĭ otoman ca periculos ordineĭ publice şi proprieĭ sale existenţe. Modul cum agenţiĭ grecismuluĭ sciaŭ să denatureze apelul, corespondenţa şi publicaţiunile de prin ḑiare ale Comitetuluĭ nostru, nu póte fi apreciat exact nicĭ prin închipuire chiar, decât cercetând şi cetind actele lor în original. Perversitatea şi sălbăticia, cu carĭ s'aŭ năpustit asupra mişcăriĭ de reînviere naţională, este maĭ mult decât revoltătóre. Mariĭ noştri luptătorì însă nu s'aŭ speriat cu tótă puterea religiósă şi politică, ce Grecismul aveà în împĕrăţia sultanilor.

Comitetul nostru a maĭ strîns de la buniĭ patriotĭ óre-carĭ sume de banĭ, pe carĭ le-a distribuit ca ajutor unor comune românescĭ din Turcia, comune carĭ aŭ rĕspuns la apelul sĕŭ. Ast-fel este ajutorul de 50 lire turcescĭ, ce s'a înaintat comunelor Bojdov şi Şatra (1), ambele locuite de Românĭ din tribul Fărşiroţilor.

Tinerĭ şi preoţĭ începură să vie la Bucurescĭ din acele părţĭ transdanubiene spre a se pregătì în şcóla românéscă pentru apostolatul rĕspândiriĭ adevĕrateĭ credinţe şi învĕţăturĭ.

Pentru cariera popéscă a venit un diacon din Salonic, al căruĭ nume nu ne este cunoscut, şi tînĕrul Gheorghe al luĭ popa Mihalĭ din Târnova, lângă Monastir.

(1) V. la Anexe *Buciumul* din Iunie 1863.

Alţi doi tineri (1) aŭ fost pregătiţi ca să mérgă în comunele lor spre a deschide şcolĭ în limba nóstră. Mijlócele materiale lipsiaŭ. De aceea s'a apelat la toţĭ buniĭ patrioţĭ din România şi din Austro-Ungaria, ca să contribue pentru acéstă faptă naţională. Marele Mitropolit Şaguna a fost rugat să binecuvinteze acéstă măréţă întreprindere pentru reînălţarea şi mântuirea sufletéscă a fraţilor sĕĭ Aromânĭ.

Ministrul Cultelor de atuncĭ a autorisat acéstă contribuţiune naţională dând celor doĭ junĭ apostolĭ o condică legalisată pentru strîngerea de ajutóre, ca mărinimoşiĭ Românĭ să fie sigurĭ de buna întrebuinţare a donaţiuniĭ lor.

De asemenea prea patriotica direcţiune a ḑiaruluĭ *Buciumul* a deschis liste de subscripţiune pentru deschiderea acestor şcóle, spunênd în apelul sĕŭ, ca ajutórele să se înainteze însemnatuluĭ negustor din Capitală şi bun Român, Boscu.

Mariĭ patrioţĭ, carĭ formaŭ acest comitet de fericită memorie, aŭ întrevĕḑut de la început câtă importanţă presintă pentru existenţa unuĭ popor biserica naţională. Cea maĭ mare nenorocire a Românismuluĭ din Peninsulă tocmaĭ de acì a provenit, fiind-că a căḑut cu totul sub influenţa nimicitóre a grecismuluĭ din causa bisericiĭ grecescĭ. Şi cea maĭ mare fericire pentru fraţiĭ din Transilvania a fost biserica lor naţională, fără de care eĭ aveaŭ maĭ multe şanse de a fi contopiţĭ cu naţionalităţile înconjurătóre, atât din causa civilisaţiuniĭ, cât şi din a interesuluĭ, causa uniriĭ cu biserica apuseană (2).

De aceea membriĭ comitetuluĭ nostru, după studiul făcut în acest interval de treĭ anĭ, hotărîră ca, pe lângă înfiinţare de şcolĭ, de la început să clădéscă în unele comune din Turcia bisericĭ şi să înfiinţeze la Salonic saŭ la Monastir un seminar, care să formeze preoţĭ, învĕţătorĭ şi cântăreţĭ. Pentru întreprinderea lor se cereaŭ însemnate mijlóce materiale, se cereà pentru atingerea frumosuluĭ ideal naţional intervenirea Guvernuluĭ românesc.

Din nenorocire, în anul 1863, acest ajutor nu s'a putut obţiné din următorul motiv: Ministerul N. Kretzulescu n'a adus la îndeplinire memorabila hotărîre a Camereĭ legislative din 22 Decemvrie 1862, cu privire la secularisarea averilor mânăstirilor închinate şi îndepărtarea

(1) Unul dintre aceştia a fost D. Atanasescu, cel dintâiŭ învĕţător al şcólelor românescĭ din Turcia. (V. *Macedonia* de Tache Ionescu, pag. 13, Bucurescĭ 1897.)

(2) Popórele creştine din Imperiul turcesc întru atâta trăesc şi etnicesce sub scutul legiĭ, întru cât ele aŭ biserica lor. În biserică se concentréză şi prin biserică se exercită o mare parte a drepturilor civile, căsătoriĭ, succesiunĭ, testamente, divorţ, administrarea fondurilor şcolare şi bisericescĭ şi a instituţiunilor de binefacere.

limbiĭ grecescĭ din bisericĭ. Din causa uneltirilor de tot felul şi intervenţiuniĭ conducĕtorilor bisericiĭ şi aĭ politiceĭ grecescĭ pe lângă cabinetele europene, temêndu-se de ce-và complicaţiunĭ ameninţătóre pentru România, cea prea tînĕră, acest minister, într'un consiliŭ al sĕŭ, hotărĕsce suspendarea secularisăriĭ, ceea ce a şi provocat demisionarea Cabinetuluĭ. Întréga ţéră erà pentru mântuirea averilor şi ridicarea demnităţiĭ sale aşà de nesocotite în curs de secole din partea acelor musafirĭ atât de periculoşĭ şi neumanĭ.

Ministeruluĭ Kretzulescu urméză ministerul gigantuluĭ *Michail Kogălniceanu* (12 Octomvrie 1863—24 Ianuarie 1865).

Maĭ toţĭ membriĭ acestuĭ cabinet eraŭ cunoscuţĭ ca apostolĭ şi martirĭ aĭ némuluĭ prin sacrificiile şi abnegaţiunea lor. De aceea a şi fost salutat cu bucurie de întréga suflare românéscă, ale căreĭ speranţe în noul minister, fiind fundate, nicĭ n'aŭ fost desminţite.

La marile fapte, carĭ ilustréză pe vecĭ acest minister şi pe Domnitorul ţĕriĭ, ca desfiinţarea clăciĭ şi împroprietărirea ţĕranilor, legea prin care învĕţămîntul primar devine obligatoriŭ şi gratuit, şi atâtea alte legĭ organice de cea maĭ înaltă importanţă, pentru ca România să pótă păşì pe calea progresuluĭ şi a civilisaţiuniĭ, se maĭ adaugă secularisarea definitivă a averilor mânăstirilor închinate, de care fapt stă strîns legată înfiinţarea şcólelor macedo-române.

În acest minister ca Ministru al Instrucţiuniĭ publice şi al Cultelor figurà *D. Bolintineanu*, cel care, cu ocasiunea secularisăriĭ mânăstirilor, într'o clipă puteà devenì bogat (1). Onórea, integritatea, patriotismul luĭ eraŭ din domeniul idealuluĭ.

Ca director al acestuĭ minister a fost renumitul naţionalist *V. A. Urechiă*, care în tot timpul vieţiĭ sale a fost un neadormit veteran pentru cultura românéscă din drépta Istruluĭ.

De asemenea Vodă, care până atuncĭ nu alunecase pe calea tiranieĭ, erà animat de cele maĭ frumóse intenţiunĭ faţă de Aromânĭ.

De aceea se puteà cunósce de maĭ nainte că sub acest guvern se va face şi un alt act de mâna întâia, care să ilustreze cu o pagină maĭ mult istoria de redeşteptare a némuluĭ nostru, anume: înfiinţarea de şcóle, de focare românescĭ în provinciile imperiuluĭ din drépta Dunăreĭ.

Româniĭ din Principatele-Unite, scăpând de întunericul secular, în pripă caută să mântue pe fraţiĭ lor de aceeaşĭ nenorocire, causată de

(1) V. în *Apĕrarea Naţională* din 1901 articolul: *D. Bolintineanu*, de naţionalistul profesor şi poet Păun.

aceiaşĭ neamicĭ, şi să-ĭ lumineze, pentru folosul şi gloria némuluĭ, precum şi pentru întărirea împĕrăţieĭ, în care eĭ trăesc.

Iată memorabilele cuvinte ale mareluĭ Ioan Brătianu în acéstă ordine de ideĭ: «*Deşteptarea Românilor din Macedonia va întărì Turcia şi noĭ, cu tóte greşelile Turcieĭ, avem nevoie să-ĭ întărim, căcì întărindu-ĭ, pe noì ne întărim*» (1).

Rĕmâne bine stabilit şi documentat că pentru redeşteptarea valorosuluĭ element românesc din Peninsula Balcanică aŭ fost consideraţiunĭ nu numaĭ de obligativitatea consciinţeĭ naţionale, ci şi de înaltă ordine politică. Timpul a dat maĭ multă tărie genialelor vederĭ ale marilor politicĭ şi apostolĭ aĭ naţiuniĭ nóstre.

* * *

În anul 1864 se iea istorica hotărîre de a se înfiinţà în Bucurescĭ, prin ajutóre date de minister (2) şi de buniĭ Românĭ, o şcólă-internat, cu misiunea de a formà pe apostoliĭ Românismuluĭ din Împĕrăţia otomană.

Se vede că înfiinţarea unuĭ seminar saŭ a unuĭ institut similar la Monastir saŭ la Salonic s'a credut neoportun pentru acele timpurĭ, luându-se în vedere dificultăţile ce puteà să întîmpine acea şcólă pentru buna eĭ funcţionare.

Tot de odată, trăind în România, aceĭ tinerĭ eraŭ să dobândéscă o educaţiune naţionalistă, ridicându-se moralul şi vederile lor prin respirarea din entusiasmul ce dominà atuncĭ întréga suflare din frumósele şi prea invidiatale Principate-Dunărene.

Acéstă consideraţiune erà bine gândită.

Înfiinţarea Şcóleĭ macedo-române din Bucurescĭ se face abià în anul 1865.

Pentru aducerea de elevĭ din comunele româneseĭ din Turcia a fost însărcinat călugărul Averchie (3). Însărcinarea acésta de alt-fel erà

---

(1) Marele Kogălniceanu în acéstă privinţă dicea: «Deşteptarea elementuluĭ român va asigurà un factor maĭ mult întăritor Românieĭ.»

(2) Pentru prima dată se menţionéză în budgetul Statuluĭ suma de 14.000 leĭ, pentru şcólele româneseĭ din Macedonia. Statul dar până atuncĭ subvenţionà şcóle din Bucurescĭ şi primele şcóle din Macedonia cu ce-và din cheltuelile extraordinare şi cu ajutórele date de unele Primăriĭ din ţérà, ca cea din Iaşĭ, care întreţineà şcóla din Perivole, etc.

(V. Discursurile din 8 şi 10 Decemvrie 1901, de Spiru Haret şi D. Sturdza.)

(3) Călugărul Averchie s'a născut în anul 1818 în comuna Abela saŭ Avdela. Erà din familia luĭ Jaciu Barda, primar al comuneĭ în timpul luĭ Ali Paşa, tiranul din Ianina. Nu se scie prin ce împrejurărĭ a ajuns Averchie călugăr la Sf. Munte. În

fórte greà, avêndu-se în vedere că, din causa lipseĭ de trenurĭ pe atuncĭ, distanţa dintre România şi Macedonia erà înspăimântătóre chiar. Călĕtoria durà o lună. Deci când vre-unul treceà în stânga Dunăreĭ, erà sinonim cu a-şĭ luà lumea în cap. De aceea şi rentórcerea luĭ erà problematică. Călugărul însă fiind şiret a reuşit să recruteze câţĭ-và tinerĭ, vre-o ḑece (1), din comuna sa natală Avdela şi de la Colibele-

---

anul 1862, el vine în România ca representant al mânăstirilor sf. Pavel şi Iviru din muntele Atos, cu ocasiunea procesuluĭ secularisăriĭ averilor mânăstiresci. Cum se vede, Averchie erà apreţiat de fanatic grec, pentru ca superiorii luĭ să-ĭ deà o atare delicată însărcinare. Egumenul nostru însă, venind în contact cu patrioţiĭ românĭ şi el fiind Român, începù să-şĭ schimbe gândurile, cu carĭ pornise de la Sf. Munte. La biserica *Radu Vodă* din Bucurescĭ, biserică închinată Ivíruluĭ cu morile şi averile sale, Cesar Bolliac se duceà maĭ des ca să-l visiteze pe Averchie, cu ce-và în urmă devenit Archimandrit. Se spune că Bolliac l-ar fi dăruit cu vre-o patru miĭ leĭ pe călugărul nostru, căruia de alt-fel nu-ĭ displăceaŭ baniĭ. Superiorii luĭ, simţindu-ĭ purtarea, l-aŭ rechemat; dar Averchie n'a maĭ voit să mérgă la Sf. Munte.

«*Şi eŭ hiŭ Român!*» exclamarea luĭ Averchie cu ocasiunea defilăriĭ tinereĭ armate pe platoul Cotrocenilor, în faţa luĭ Vodă Cuza, a rĕmas proverbială.

Restul vieţiĭ sale de la 1871 a fost întunecat şi nu se scie unde şĭ-a dat sufletul. (V. C. Bolliac, *Monastirile închinate*, şi T. Burada, *Cercetărĭ despre şcólele române din Turcia.*)

(1) În Albumul Macedo-Român, p. 85, figuréză portretul acestor primĭ şcolarĭ macedo-românĭ cu directorul lor, părintele Averchie.

Menţionăm pe ceĭ carĭ n'aŭ fost uitaţĭ. Din *Abella*: *Tuliŭ Tacit, G. Daut*, morţĭ în serviciul cauzeĭ; *Iuliŭ Caragiani* mort student; *Margariti* ajuns farmacist, împuşcat; *I. Tomescu*, învĕţător; *D. Papinian*, inspector silvic; din Perivoli: *G. Perdichi*, părintele *D. Constantinescu* şi *D. Şumba*, în serviciul cestiuniĭ naţionale întréga viéţă; *Apostol Teodoreanu*, funcţionar al Căilor Ferate Române, mort din accident; *Domenic Goma* are pension la Ploescĭ; *Gulioti*, director al gimnasiuluĭ din Brăila; *D. Abeleanu*, institutor la Giurgiŭ; *Buşu* şi *D. Ioachim* din Abela. Din *Verghia* saŭ de la *Călive*: *D. Badralexi*, veteran învĕţător; *N. Popilian*, *Guşu Popa-Costa*, aŭ fost dintre ceĭ dintâĭ învĕţătorĭ; *Economu*, ajuns doctor; *Constantin Cairetti*, baritonul teatruluĭ român, a fost profesor al gimnasiuluĭ din Monastir. Din Blaţa: *Andreĭ Bagav*, coleg de şcólă şi de gimnasiŭ cu C. Cairetti. Din Gopeşĭ: *N. Cosmescu*, şĭ-a făcut datoria; *D. Nicolescu* din Târnova, acelaşĭ lucru; *F. Apostolescu* din Ohrida; *C. Ionescu Chirana* şi *Sergiŭ Dumitrescu* din Nevesca, la fel; *N. Ţipuri* şi *Caili* din Metzova; *Simota*, funcţionar la telegrafie; *Simuleanu*, negustor şi *Dedu* din Clisura, nu; *Cuza*, nepotul unuĭ archiereŭ din Volo; *Ionescu*, poreclit Caloiani din Bitolia, *Liofa* din Veles, nu; *Eftimie Majari* din Perlepe, mort elev; *H. Milga*, cântăreţ la Pesta. Aŭ maĭ fost elevĭ aĭ acesteĭ şcolĭ şi tinerĭ carĭ nu eraŭ de origine macedo-română. Menţionăm pe *Simeon Petrescu* din Silistra, maestru de gimnastică, cu încă un concetăţean al sĕŭ. Din Bucurescĭ aŭ fost doĭ fraţĭ. Unul din eĭ este maior. Părintele Vârnav a adus din Cavala pe eleviĭ *Nacu* şi *Teodor Fesa*. Din Magarova a fost *Dr. Licea*.

luĭ-Badralexi, aĭ căreĭ cetăţenĭ sunt coloniştĭ aĭ celeĭ dintâĭ, şi din Perivoli. Părinţiĭ ţin să-şĭ vadă copiiĭ fericiţĭ.

De sigur aceştĭ tinerĭ nu puteaŭ fi dintre familiile de sus, ci din cele cu o modestă stare materială, dar, cu mică excepţiune, maĭ tóte cu un trecut recomandabil. Viitoriĭ apostolĭ aĭ Aromănismuluĭ, ca şi ceĭ aĭ luĭ Christ, nu puteaŭ fi decât din clasa celor asupriţĭ de sórte. În schimb însă, după cum se va vedé din cele ce dînşiĭ aŭ făcut şi aŭ îndurat pentru triumful sublimeĭ şi drepteĭ cause, aŭ fost prea bogaţĭ cu sufletul.

În luna luĭ Octomvrie, anul 1865, se deschide Şcóla macedo-română în casele din curtea bisericiĭ cu hramul Sânţiĭ Apostolĭ.

Sosirea viitorilor apostolĭ aĭ Românismuluĭ transdanubian şi deschiderea acesteĭ şcóle a fost salutată de inteligenţa românéscă ca un splendid eveniment naţional.

Prea regretatul V. A. Urechiă, pe atuncĭ în flórea tinereţeĭ, iată cum se exprimă în articolul sĕŭ: *Macedo-Românĭ şi Românismul nu pere* din «Buletinul Instrucţiuniĭ publice»:

«Din fundul Pinduluĭ, Ministerul Instrucţiuniĭ publice a adus în Bucurescĭ un numĕr de junĭ Românĭ-Macedonenĭ, destinaţĭ a învĕţă limba cultă a naţionalităţiĭ lor române, ca apoĭ să devie la rândul lor apostoliĭ limbiĭ şi naţionalităţiĭ lor în mijlocul patrieĭ natale.

«Este o mândrie şi plăcere a-ĭ vedé în costumul lor naţional şi ḑicêndu-şĭ «în dialectul lor macedo-român: «*Noĭ him Românĭ!*» (Noĭ suntem Românĭ).»

Cel care se bucură maĭ mult eră D. Cosacovicĭ. Bătrânul veteran al Românismuluĭ din Peninsula Emuluĭ îşĭ vedeà visul realisându-se. Pe aceştĭ băeţĭ dînsul iĭ iubià ca pe propriĭ sĕĭ fiĭ. Îĭ visità adesea şi chiar îĭ invità acasă la dînsul.

Dar eĭ maĭ eraŭ şi favoriţiĭ luĭ Vodă. Nu numaĭ că eleviĭ macedonenĭ aŭ fost îmbrăcaţĭ intr'o uniformă galantă, dar încă li s'aŭ dat şi arme. De aceştĭ copiĭ rĕsfăţaţĭ nimenĭ nu se puteà atinge. În afară din oraş şi în oraş chiar eĭ umblaŭ înarmaţĭ. Eraŭ mândri ca şi cum ar fi fost feciorĭ de prinţĭ. Se simţiaŭ fericiţĭ.

Acéstă şcólă la început a avut aprópe douĕ-ḑecĭ de bursierĭ, de óre-ce, pe lângă băeţiĭ aduşĭ de părintele Averchie, s'aŭ maĭ primit şi tinerĭ macedonenĭ, carĭ se găsiaŭ aicĭ în ţéră.

Peste doĭ anĭ (1867), Averchie s'a maĭ dus încă odată în Epir, de unde a adus încă o serie de elevĭ. Cu aceştĭ noĭ aduşĭ, Şcóla macedo-română numĕrà peste 40 de elevĭ. Prin şcólă însă aŭ trecut peste o sută de elevĭ.

Directorul de studiĭ al Şcóleĭ macedo-române de la Sf. Apostolĭ a fost

marele latinist Massim. Atât el cât şi ceĭ-lalţĭ profesorĭ predaŭ cursurile gratuit. Mulţumirea sufletéscă că munca lor are să aducă frumóse resultate Românismuluĭ erà cea maĭ nepreţuită rĕsplată. Numaĭ trăind într'o atare epocă de regenerare am puté să pricepem pe naţionaliştiĭ noştri de atuncĭ. Şi acestor Românĭ Aromăniĭ le datoresc recunoscinţă.

Iată numele lor şi materiile ce aŭ predat:

I. C. Massim, profesor de limba latină şi română.

Ilie Anghelescu, profesor de matematicĭ.

Tănăsescu, pe la 1867, funcţionéză ca profesor de limba francesă.

I. Cartu, de musica vocală, desemn şi caligrafie.

Ilarian, urméză după Cartu. El face cor cu eleviĭ.

Săulescu, vine în locul luĭ Tănăsescu, de l. română şi francesă.

Cerchez, în locul luĭ Anghelescu, de matematicĭ şi geografie.

Ca pedagogĭ: întâiŭ *Ianculescu* şi pe urmă *Anghel Dumitrescu* cu *Columbeanu.*

Ca director al internatuluĭ a fost la început părintele Averchie. Cu durere cată să spunem că acest călugăr nu rĕspundeà însărcinăriĭ ce i s'a dat, de conducere a administraţiuniĭ şcolare.

Erà stăpânit de viţiul banuluĭ şi al desfrâuluĭ.

Pe elevĭ ĭĭ tiranisà cu posturile, cu regimul cel insuportabil, pentru care aŭ fost nevoiţĭ să se jeluéscă maĭ adesea-orĭ.

Pe la 1869 Ministerul a fost nevoit să-l înlăture, numind în locul luĭ pe bătrânul profesor *Florescu*, însă acesta n'a stat mult. Călugărul Averchie, prin tertipurile sale, prin cumpĕrare de consciinţe, a reuşit să-şĭ redobândéscă postul sĕŭ.

Neputêndu-şĭ modificà conduita, de óre-ce jeluirile reîncepură în contra călugăruluĭ molipsit de traiul Capitaleĭ, Ministerul a găsit de cuviinţă, la 1871, să desfiinţeze Şcóla macedo-română, trecênd pe eleviĭ eĭ parte la liceul St.-Sava, parte la liceul Mateiŭ Basarab.

D. Cosacovicĭ n'a încercat amărăciunea ce, fiind în viéţă, ar fi trebuit să guste, vĕḑênd decăderea şi închiderea scumpeĭ sale şcolĭ şi nepĕsarea (1) ce a urmat faţă de cultura fraţilor macedonenĭ. Entusiasmul

---

(1) În *Albina Pinduluĭ*, din 15 Octomvrie 1868, cetim următórele:

«Şi cum să scusăm nepĕsarea nóstră pentru aceştĭ fraţĭ, carĭ aŭ atâtea drepturĭ la iubirea, stima şi chiar recunoscinţa nóstră? Ḑic recunoscinţă şi am cuvinte. Câţĭ din bărbaţiĭ noştri celebri, cu ale căror fapte politice şi eroice, opere literare, fapte mari şi generóse ne fălim, nu sunt din aceĭ Românĭ de la Pind, pe carĭ în unire cu Greciĭ ĭĭ numim Cuţo-Vlahĭ. Dar aceştĭ Cuţo-Vlahĭ aŭ o virtute de a excelà în *orĭ-ce* şi *orĭ-unde*. Vedeţĭ acì, vedeţĭ în Grecia, Italia, Austria şi veţĭ vedé că am dreptate.»

(A se maĭ vedé *Albina Pinduluĭ* din 15 Aprilie 1875 şi *Binele Public* din 19 Martie 1880.)

începù să se potoléscă. A trebuit ca să se întîmple ce-và mare spre a readuce la locul sĕŭ dragostea şi interesul pentru acéstă ramură cam îndepărtată a Românismuluĭ. În adevĕr geniul român n'a părăsit-o. Gloriosul eveniment, care aduse neatârnarea ţĕriĭ şi ridicarea eĭ la rangul de regat, a reaprins pe conducĕtoriĭ noştri de focul sacru al némuluĭ. Atuncĭ, în locul Comitetuluĭ macedo-român, a căruĭ durată a fost de cincĭ saŭ şése anĭ, s'a înfiinţat Societatea de cultură macedo-română de toţĭ ómeniĭ marcanţĭ aĭ naţiuniĭ, dându-se ast-fel mişcăriĭ naţionale din Peninsula Emuluĭ un impuls aşà de puternic, în cât inimicul aprópe disperase de reuşita infernaleĭ sale plănuirĭ.

Putem fi sigurĭ că geniul român, geniul cel bun are să învingă.

VIII. Mórtea sa.

Visul auriŭ al luĭ Cosacovicĭ se împlinià. El a vĕḑut cu propriiĭ sĕĭ ochĭ înfiinţarea şcóleĭ Macedo-Române din Bucurescĭ, pregătitórea de misionarĭ aĭ sublimelor sale ideĭ şi simţiminte naţionale, el a ajuns să vadă deschiḑêndu-se cele dintâĭ patru şcóle din Macedonia. (1).

În anul 1865 s'a deschis la Monastir (Bituli) (2) cea dintâĭ şcólă naţională de către veteranul misionar al redeşteptăriĭ nóstre, Dimitrie Atanasescu; iar până la 1868 s'aŭ deschis încă treĭ şcóle, în comunele Avdela, Ohrida şi Gopeşĭ.

În anul 1866, înfiinţându-se Societatea Academică Română, printr'un decret al Locotenenţeĭ Domnescĭ, Cosacovicĭ a fost primit ca membru al acesteĭ societăţĭ, maĭ târḑiŭ devenită Academia Română (3).

Acéstă onóre, ce i se aduceà veneratuluĭ bătrân erà pe deplin meritată. Pe lângă consideraţiunea înaltuluĭ sĕŭ patriotism şi serióseĭ sale activităţĭ, ce a desfăşurat ca naţionalist în întréga sa viéţă, el maĭ erà un om cult pentru acea epocă. Erà cunoscĕtor în filologie. După cum am spus, cunosceà maĭ multe limbĭ. El călĕtorise mult în apusul Europeĭ. Se ocupà serios cu studiile filologieĭ comparate.

---

(1) V. *Albina Pinduluĭ*, l. c.

(2) Este greşită afirmaţiunea că şcóla Macedo-Română din Bucurescĭ precum şi şcóla nóstră din Monastir, iar nu din Târnova, s'aŭ înfiinţat în anul 1864. Hotărîrea luată în acest an nu s'a putut pune în practică decât în anul următor. (V. în «Buletinul Instrucţiuniĭ publice» din 1866 scrisórea luĭ *Tănăsescu* către V. A. Urechiă, directorul învĕţămîntuluĭ, care sună ast-fel: «Aflaţĭ că Ministrul de Externe, Alteţa Sa Ali Paşa, la care am petiţionat în privinţa împedecateĭ şcóle române din oraşul Bitolia (Macedonia)...»

(3) În Statutele acesteĭ Societăţĭ, ca şi în ale Academieĭ, se prevĕd douĕ locurĭ pentru Macedonenĭ.

Dînsul emise părerea că: pentru cunóscerea istorieĭ limbiĭ române, cunóscerea dialectelor italiane şi române este o condiţiune de neapĕrată necesitate. Călĕtorind prin Italia, a observat unele forme dialectale de acolo, carĭ se apropiaŭ de cele ale dialectuluĭ m.-românesc, ceea ce l-a impresionat mult.

Erà latinist *per excellentiam*. Cunosceà limbile slave, ca sîrbésca şi rusésca, precum şi limba grecéscă, însă evità cu sfinţenie în vorbirea sa întrebuinţarea de cuvinte grecescĭ, dar maĭ ales slavonescĭ.

Fiind-că, după dînsul, o limbă românéscă cu aşà capital de cuvinte barbare, neputênd fi frumósă, nu se puteà formà o limbă literară comună tuturor Românilor, şi susţineà studiarea consciinţiósă a tuturor dialectelor românescĭ, pentru ca, bine cernute, să putem culege din ele tot ce este maĭ bun, maĭ românesc şi pe urmă numaĭ să ne împrumutăm de la glosarul limbiĭ latinescĭ.

Aceste vederĭ eraŭ îmbrăţişate de câţĭ-và scriitorĭ din timpul sĕŭ.

Eĭ începură să întrebuinţeze cuvîntul *néuă* în loc de *zăpadă*, *păresimĭ*, *cuminicătură*, *sânt* etc., precum şi unele forme gramaticale. Aceste ideĭ le adusese din Pesta.

Cosacovicĭ, ajuns la adâncĭ bătrâneţe, nu erà în stare să facă vre-o operă literară, demnă de multiplele sale cunoscinţe.

Pe lângă bătrâneţe, se maĭ adăugà prea marea slăbire a simţuluĭ vĕḑuluĭ. Din acest motiv a fost silit să-şĭ deà demisiunea din Societatea Academică în 1867.

* * *

Ajungem la desnodămîntul fatal al acestuĭ mare om, desnodămînt care dă figureĭ sale o mărime uimitóre, demnă de figurile antice, a căror abnegaţiune pentru binele patrieĭ a rĕmas exemplară în istoria omeniriĭ.

Pentru Cosacovicĭ nu erà de ajuns ceea ce dînsul a lucrat cu corp şi suflet pentru naţiunea sa. Voià să facă ce-và, ce să rĕmână nemuritor.

El aveà óre-care avere, pe care o administrà cu multă băgare de sémă.

Duceà o viéţă economică, deşì nu lăsà în urma sa soţie şi copiĭ (1). El judecà ast-fel: «*Eŭ am ce-và, dar Naţiunea mea n'are ce trebue: nicĭ şcólă, nicĭ biserică. Nu se cade să cheltuesc ce am pe nimicurĭ şi să-mĭ uit de patria mea!*» Aceste sunt cuvintele sale (2).

---

(1) Cosacovicĭ a trăit cu o dómnă, fără căsătorie legitimă, care a murit înaintea sa, fără să lase copiĭ. Pe un băiat din Bitolia, G. Cristovicĭ, a voit să-l adopte de fiŭ, dar din causa uneĭ greşelĭ l-a îndepărtat.

(2) V. *Alb. Macedo-Român*, pag. 139.

Ce de măreție sufletéscă nu este cuprinsă în aceste cuvinte!

Îşĭ pusese de gând ca să facă cu averea, ce ĭ-a rĕmas, o şcólă românéscă în vre-una din comunele românescĭ, şcólă a căreĭ ființare să fie asigurată pe vecie prin dobânda fonduluĭ danieĭ sale.

Gróza şi desperarea îl cuprinsese, vĕḑênd că rĕmâne orb. În acéstă deplorabilă stare, averea sa va fi consumată fără a-şĭ atinge sfînta țintă, pentru care o conservà, viéța de orb îĭ erà de prisos. De aceea încă de prin anul 1867, începură să-l persecute gândurĭ sinistre.

Iată ce povestesce veteranul D. Atanasescu, care îl cunosceà pe Cosacovicĭ de la 1860 (1), când pentru prima dată a venit la Bucurescĭ.

Fiind persecutat de archiereul grec şi amenințat cu mórtea, Atanasescu venise la Bucurescĭ. După o ḑi a fost primit în gazdă la Cosacovicĭ, a căruĭ casă erà un asil pentru naționaliştiĭ macedonenĭ. Atanasescu, pe atuncĭ tînĕr, îşĭ luase însărcinarea de a servì pe bătrânul ospitalier, cetindu-ĭ ḑiarele şi scrierĭ privitóre la Românĭ.

Într'o ḑi, cum conversaŭ despre importanța şcólelor naționale, bătrânul entusiasmat il poftesce pe óspetele sĕŭ ca să cetéscă următorul:

Testament.

I.

«Necunoscênd ora morțiĭ mele, până când sunt sănătos şi cu mintea întrégă decid ca după încetarea mea din viéță, averea mea mişcătóre şi nemişcătóre, care constă în [acì arată patru obligațiunĭ, a căror sumă totală este de una sută opt miĭ nouĕ sute şépte-ḑecĭ şi şése (108.976 leĭ)] şi în casele mele, ce le posed în Délul Spireĭ, calea Spirea No. 45, şi din strada Cocorăscu No. 2, carĭ să se vînḑă şi baniĭ să se adauge la suma totală de maĭ sus; acéstă avere, ḑic, să se împărțéscă în modul următor:

(Acì arată cât să se deà pentru suflet.)

II.

«Iar cea-laltă avere să existe pentru eternitate (*ḑic, eternitate, căcĭ doresc ca România să existe cât lumea)* Statuluĭ român, ca din venitul acestuĭ capital să se înființeze şi să se susțină o şcólă românéscă în Macedonia, Epir saŭ Tesalia, unde va fi maĭ mare necesitate, care şcólă va purtà numele de *şcólă română.*

«În acea şcólă se va predà gratis în limba română: gramatica, aritmetica istoria română, geografia elementără şi comptabilitatea.

«Fiind însă mic venitul anual al acestuĭ capital, rog pe d-l profesor, care

(1) Atanasescu povestesce cum a fost ajutat de Cosacovicĭ în acel timp, primind de la dînsul în fie-care ḑi câte un sfanț.

va fi la acea şcólă să se mulţuméscă anual cu un apuntament anual de leĭ romănescĭ actualĭ (1) 8.000 opt miĭ, din care să se plătéscă şi localul şcóleĭ, iar cu restul venituluĭ să se întreţină elevĭ săracĭ Românĭ din acea şcólă.

«D-l profesor va fi obligat a trimite pe tot anul la Ministerul Instrucţiuniĭ publice din România registru legalisat de comuna, unde se află şcóla, despre numĕrul discipolilor şi studiile ce aŭ făcut în limba română.

«Rog mult pe toţĭ d-niĭ profesorĭ românĭ, precum şi pe ceĭ de gintă latină aflaţĭ în capitală de a supraveghià să se execute *ad-litteram* paragraful acesta şi dorind ca şcóla acésta să devie o şcólă demnă de naţiunea română, fac un apel ferbinte la tóte inimile adevĕrate românescĭ să vie în ajutorul eĭ, ca să prospere după dorinţa fie-caruĭ Român.

«Acest paragraf să se publice pe tot anul într'unul din ḑiarele cele maĭ însemnate din capitala Românieĭ, plătindu-se şi costul tiparuluĭ.

III.

«Venitul din anul I-iŭ al acestuĭ capital destinat pentru şcólă să se întrebuinţeze pentru tipărirea cărţilor didactice, trebuinciόse la acea şcólă de dincolo de Dunăre, *cât se póte maĭ apropiat de dialectul din România, ca din ce în ce să se formeze o limbă cultă pentru toţĭ Româniĭ.*

IV.

«Îmmormîntarea mea să fie cât se póte de simplă la adormitorul (2) Mateiŭ Basarab saŭ Belu, ale căreĭ spese să nu trécă maĭ mult de 10 galbenĭ austriacĭ şi pe piétra mea mormîntală să se sculpteze:

Acì repausă remanentele (3) unuĭ Român Aurelian.

V.

«Rog umil pe d-niĭ I. Brătianu, General Tell, Vasile Alexandrescu-Urechiă, Zissu Sideri şi Iordache Goga să binevoéscá a executà acest testament.

«*Bucurescĭ 1867, Maiŭ 27.*

(Urméză legalisarea tribunaluluĭ civil de Ilfov, secţia III).

(Subscris) «*Dimitrie Cosacovicĭ.*»

Terminând Atanasescu cu cetitul, autorul testamentuluĭ începù:

— Cum îl găsescĭ tinere, îţĭ place ce am de gând să fac?

— Maĭ încape vorbă unchiule?! (4) E o faptă dintre cele maĭ frumóse.

(1) Leĭ vechĭ.

(2) Cimitirul.

(3) Rĕmăşiţele.

(4) Unchiule (lală) este un termen de onóre la Româniĭ din Turcia faţă de ceĭ maĭ vârstnicĭ.

— Nu mĕ îndoesc; însă fĕtul meŭ, pentru ca să pot aduce la îndeplire ceea ce grăesce testamentul meŭ, eŭ cată să părăsesc lumea acéstă cu o oră maĭ de grabă.

— Nu te pricep, unchiule, îl întrerupe tînĕrul speriat.

— Viéţa mea de aicĭ încolo nu maĭ este viéţă. Pe lângă faptul că este o povară pentru mine, maĭ aduce nenorocire şi naţiuniĭ mele. Ajungênd fără lumină, averea mea se va prăpădì de unul şi de altul, aşà că testamentul meŭ de la sine se anuléză, se distruge.

Cu dînsul se distruge şi şcóla mea, acel focar de lumină, acea lampă care, după mórtea mea, va sta vecînic aprinsă. Fraţiĭ meĭ numaĭ prin asemenea lămpĭ, prin lumină românéscă pot să scape de întunericul înăbuşitor al străinuluĭ, pot să ajungă cunoscuţĭ şi stimaţĭ de lumea întrégă. Da, eŭ trebue să mor pentru fraţiĭ meĭ!

Ḑicênd acestea, bătrânul a suspinat şi lacrămile iĭ inundară faţa.

— Nu, nu, să nu facĭ pasul acesta! — reluă Atanasescu speriat şi hotărît a-l abate de la planul sĕŭ. Aĭ lucrat în de ajuns, unchiule, pentru naţiunea ta, care îţĭ va fi recunoscĕtóre. De ar lucrà mulţĭ ca d-ta, o să ajungem departe.

— Am lucrat cât mĭ-a stat în putere, nepóte, dar viéţa nu mĭ-am dat-o. Rĕmâne ca s'o daŭ şi pe ea, să o sacrific pe altarul naţiuniĭ.

— Bagă de sémă, unchiule, că ceea ce vreĭ să facĭ este privit de religiunea nóstră ca o crimă, şi prin urmare preoţiĭ n'aŭ să te îngrópe.

— Nicĭ nu-mĭ pasă, nepóte, dacă îmmormîntarea mea se face *cu* saŭ *fără* preoţĭ. Pe mine mĕ importă viéţa, fericirea naţiuniĭ mele. Cât despre îmmormîntarea mea, este de ajuns ca eleviĭ Şcóleĭ macedo-române să-mĭ însoţéscă dricul până la *adormitor* şi să-mĭ cobóre cadavrul în locaşul sub-pămîntean. Băeţiĭ meĭ aŭ să facă acésta.

— Dar sinuciderea nu este bine vĕḑută şi lumea are să te critice.

— Ce-mĭ pasă mie de ceea ce are să ḑică lumea, mulţimea fără de raţiune! Pe mine mĕ privesce judecata ómenilor cuminţĭ. Cosacovicĭ şĭ-a ridicat viéţa fiind că mórtea luĭ erà un folos pentru naţiune. O atare faptă a fost când-và criticată de istorie?! O atare fapte este, póte fi criticată?

— Nu, nicĭ odată, unchiule, rĕspunse Atanasescu la prea accentuatele cuvinte ale bătrânuluĭ.

Deşì Cosacovicĭ a vorbit fórte serios, luĭ Atanasescu nu-ĭ venià să crédă în realisarea tragiculuĭ sfârşit. «Aşà vorbesce bătrânul», îşĭ ḑiceà el. «Bătrâniĭ de ordinar vorbesc cam multe, dar puţine fac.»

Se înşelà însă, căcĭ nu este dorită mórtea unuĭ om iubit, chiar când este condamnat de vre-o crudă suferinţă.

Bătrânul Cosacovicĭ îşĭ păstrase integritatea minţiĭ sale, ca şi pe aceea a entusiasmuluĭ sĕŭ naţional, până la finitul vieţiĭ.

După vre-o jumătate de an şi maĭ bine, când aprópe uitase acéstă scenă dramatică, Atanasescu primesce la *Terr-nova*, comuna sa natală, unde funcţionà ca institutor, întristătórea scire: că D. Cosacovicĭ, protectorul şi amicul sĕŭ, nu maĭ este în viéţă.

După ce a invitat la dînsul pe legatarĭ, cărora le-a încredinţat testamentul sĕŭ şi îşĭ luase adio fără a fi priceput, Cosacovicĭ, în ḑiua de 20 Aprilie (1) 1866, se omóră trăgêndu-şĭ un glonţ de revolver.

La început actul morţiĭ sale a fost atribuit rĕufăcătorilor (2). Când s'a aflat purul adevĕr, mulţĭ eraŭ uimiţĭ de fapta luĭ, lăudându-ĭ patriotismul fără marginĭ.

În adevĕr, ce dragoste maĭ mare póte fi decât aceea pe care în tot-de-auna martirul Cosacovicĭ a avut-o pentru naţiunea sa!?

Câţĭ nu sunt, carĭ-şĭ bat joc de avutul lor, carĭ dispun însutit şi îmmiit de averea luĭ Cosacovicĭ, şi cu tóte acestea trăesc şi mor ca ceĭ maĭ ordinarĭ ómenĭ, nelăsând după dînşiĭ nicĭ o urmă, care să-ĭ amintéscă!

Îmmormîntarea a fost simplă după propria luĭ voinţă. Pe lângă eleviĭ Şcóleĭ macedo-române a asistat multă lume, buniĭ luĭ amicĭ, naţionaliştiĭ, dintre carĭ atâţia ajunseseră la cele maĭ înalte posturĭ ale Statuluĭ.

I s'aŭ făcut şi onorurile militare cuvenite unuĭ căpitan.

Pe piétra sa funerară din cimitirul Belu i s'a pus inscripţiunea:

ACI REPAUSĂ REMANENTELE UNUI ROMANU AURELIANU
DIMITRIE COSACOVICĬ.

Astăḑĭ în salonul Societăţiĭ de cultură macedo-română, precum şi în acel al frumóseĭ şcolĭ românescĭ din orăşelul Gopeşĭ, (3) numită

(1) Data de 21 August, pe care ne-o dă Urechiă ca data morţiĭ luĭ Cosacovicĭ, este greşită. Din registrele cimitiruluĭ Belu extragem următórele: Dimitrie «Cosacovicĭ, mort 1864, Aprilie 20, îmmormîntat în 24 Aprilie. «Sinucis», Pensionar, Ortodox, Spirea nouă, Colórea Verde, No. caseĭ 43, România, Român, îmmormîntat în Fig. X/IX, locul No. 12... Suma primită pentru mormînt este de 296 leĭ, 30 banĭ.»

Locul e de categorie de perpetuitate.

(2) V. *Alb. Pinduluĭ*, 1 c.: «Mórtea cumplită îĭ curmă ḑilele în mod tragic Ce mână omucidă a smuls din mijlocul nostru sufletul verde al acestuĭ bătrân apostol? saŭ fatala întîmplare?

(3) Averea şi dorinţa testatoruluĭ a fost ameninţată să nu-şĭ ajungă scopul. Un óre-care Mirescu, dându-se de moştenitor după dómna cu care a trăit Cosacovicĭ, şi de la care ar fi primit ca dar un imobil, vinde cele două case. Legatariĭ s'aŭ

Şcóla D. Cosacovicĭ, ca o icónă, figuréză tabloul acestuĭ bărbat, al căruĭ înalt exemplu de patriotism va rĕmâne pururea viŭ în faţa connaţionalilor sĕĭ. Portretul sĕŭ maĭ figuréză şi la Academia Română.

Românii din Gopeşĭ, prea recunoscĕtorĭ acestuĭ binefăcĕtor, la a căruĭ lampă generaţiunile acesteĭ comune îşĭ vor luminà mintea şi consciinţa în secoliĭ secolilor, serbéză cu multă evlavie memoria sa, în ḑiua de Sumedru saŭ Sf. Dumitru, întocmaĭ cum se serbéză memoria celuĭ maĭ mare sfînt al bisericiĭ creştine. Eĭ aŭ proiectat ca să facă şi bustul acestuĭ apostol şi martir al némuluĭ nostru, care este cel dintâĭ şi până astăḑĭ cel maĭ mare apostol şi martir al ramureĭ românescĭ din Peninsula Balcanică.

Onóre şi închinăciune pióseĭ sale memoriĭ!

Fie ca naţiunea nóstră să aibă cât maĭ mulţĭ fiĭ, asemĕnătorĭ cu apostolul şi martirul D. Cosacovicĭ!

IX. Anexe.

Din memoriul adresat M. S. Împĕratuluĭ Francesilor de Cesar Bolliac.

Capitolul al şéslea.

Greciĭ din Bizanţiŭ saŭ Fanarioţiĭ ostilì de maĭ multe secole desvoltăriĭ Românieĭ.— Domnia tiranică şi conrupĕtóre din Fanar.

Istoria ne arată că în tot timpul cât a ţinut imperiul de jos şi al evuluĭ mediŭ, luptele aŭ fost teribile şi sângeróse între Grecĭ şi Latinĭ.

Ville Hardouin (paragraf. 106 şi 107) vorbesce de o cértă între aceste douĕ popóre pretendente la supremaţia Europeĭ orientale, cértă în urma căreia 1.500 Latinĭ, marĭ şi micĭ, fură îndatoraţĭ a eşì din Constantinopole, care a fost jumătate incendiat. Acéstă ură profundă s'a continuat între aceste douĕ puterĭ neîmpăcate.

Românii din marele principat al Vlachieĭ din Tesalia se rugaŭ şi vorbiaŭ în limba naţională; Greciĭ aŭ anatematisat pe locuitoriĭ carĭ se ser-

---

trezit abià tărḑiŭ. Încă 24 ore şi termenul de protestare, de contestare, expirà. Bozianu a pledat şi a dobândit procesul.

De óre-ce concetăţeniĭ luĭ Cosacovicĭ n'aŭ primit a înfiinţà în comuna lor o şcólă românéscă, prin intervenirea fraţilor Dumitru şi Nicolae Cosmescu, cel dintâiŭ institutor român la Gopeşĭ, iar al doilea elev al şcóleĭ luĭ Davila, s'a făcut ca fondul Cosacovicĭ să întreţină şcóla românéscă din Gopeşĭ, care este una dintre cele maĭ bune şcolĭ din Macedonia. Ca clădire, este cea dintâĭ dintre şcolile românescĭ d'acolo.

Testamentul luĭ Cosacovicĭ cu actele privitóre la executarea luĭ se află depus în Archiva Ministeruluĭ Instrucţiuniĭ publice; iar fondul de 40 miĭ leĭ noĭ la *Cassa de depunerĭ* cu rentă perpetuă de 7%.

viaŭ de limba românéscă; aŭ impus liturghia şi cărţile bisericescĭ în idioma elenă. Aceştĭ barbarĭ aŭ răpit şi limba Valachilor carĭ se împotriviaŭ pretenţiunilor lor neghióbe.

Macedo-Româniĭ.

În fine seminţele *aruncate acum treĭ anĭ de către Comitetul macedono-român central din Bucurescĭ* aŭ început să rĕsară. *Preoţiĭ Românĭ din Macedonia, veniţĭ acì spre a învĕţà să facă serviciul divin în limba patrieĭ, se întorc între Româniĭ de acolo ca să-ĭ înveţe să se róge luĭ Dumneḑeŭ în limba română; juniĭ din Macedonia şi Epir fac studiile lor în şcólele şi institutele nóstre spre a puté să întindă limba regulată şi literele române între concetăţeniĭ lor.*

Doĭ Românĭ din Macedonia, apostolĭ aĭ naţionalităţiĭ române, trimişĭ de către concetăţeniĭ lor, se află astăḑĭ în Bucurescĭ spre a cere ajutorul cel cu putere pentru fondarea uneĭ şcóle române în Macedonia.

Ministrul Instrucţiuniĭ publice a autorisat acéstă contribuţiune naţională şi le-a dat chiar din Minister *o condică legalisată* spre a puté subscrie într'însa orĭ-cine va voì, cu orĭ-cât va puté, fără să se témă că fondul adunat nu va merge la destinaţiunea sa.

Direcţiunea *Buciumuluĭ* deschide *liste de subscripţiune* pentru acéstă şcólă şi pentru ca listele să nu se rătăcéscă, le mărginesce într'un numĕr de o sută, numĕrate şi însemnate cu sigiliul administraţiuniĭ ḑiaruluĭ.

Se va maĭ numì o comisiune de treĭ Românĭ macedonenĭ, aşezaţĭ cu credite în Capitală, în mâna cărora se vor încredinţà tóte fondurile, şi se vor luà tóte măsurile, pentru că fórte curând ceĭ ce vor binevoì să contribue să aibă plăcerea a vedé fapta lor realisată.

Sunt rugaţĭ toţĭ aceia, cărora se vor încredinţà aceste liste, sub luare de adeverinţă, să îngrijéscă a nu rĕpune vre-una dintr'însele.

Este de prisos să maĭ spunem carĭ aŭ să fie resultatele acesteĭ fapte patriotice.

Avem doue milióne de fraţĭ Românĭ concentraţĭ şi risipiţĭ în Epir, în Macedonia, în Tesalia şi Albania, şi simte fie-care că deşteptarea naţională printre aceştĭ fraţĭ depărtaţĭ aĭ noştri trebue să li se trimită de la noĭ din România liberă.

Negreşit că patrioţiĭ Românĭ, avutele case române de sub Austria şi maĭ cu sémă Eminenţia sa Baronul Andreiŭ Şaguna va impune mânile sale şi va binecuvîntà prosperitatea acesteĭ întreprinderĭ naţionale.

«*Buciumul*» din 11 Iunie 1863.

Arare-orĭ se întîmplă ca ceea ce se sémĕnă să nu rĕsară. Naţionalitatea română amorţise cu totul pe la finitul seculuiĭ trecut. Confundată numaĭ în simţimîntul religios, se absorbià în *pravoslavia* slavonă şi în *ortodoxia*

grécă; şi Românii îşĭ daŭ viéţa lor şi sângele lor când Ruşilor, când Grecilor, saŭ orĭ-cuĭ alt afară de lor înşi-le, afară de naţionalităţiĭ lor.

Simţimîntul naţional român s'a păstrat maĭ bine dincolo de Carpaţĭ şi de acolo, cu începutul secoluluĭ acestuia, s'a întins şi dincóce de Carpaţĭ.

Aprentisagiul este necesar, se vede, şi naţiunilor ca şi indivizilor.

Individul lucréză pe séma altuia maĭ întâiŭ, până ajunge apoĭ să lucreze pe séma sa. Ast-fel şi naţiunile. Româniĭ şĭ-aŭ vĕrsat sângele când pentru Ungurĭ, când pentru Nemţĭ, când pentru Turcĭ, când pentru Muscalĭ, şi maĭ nicĭ odată pentru dînşiĭ, de este acum un secol şi jumătate. Nu putem însă dice, coborîndu-ne în consciinţa nóstră, că sângele românesc ce s'a vĕrsat dincóce de Dunăre şi dincolo de Carpaţĭ n'a produs nimic pentru Românĭ. Sângele românesc se varsă de secolĭ numaĭ dincolo de Dunăre, numaĭ dincolo de Balcanĭ, numaĭ în préjma Pinduluĭ şi a Olimpuluĭ, fără să producă nimic pentru Românĭ.

De s'ar luà istoria Grecieĭ moderne, ceea ce ar trebuì să dică cel puţin şi a Românilor de dincolo de Dunăre, s'ar vedé că nu este un act, nu este un fapt de arme, nu este un salt eroic, unde să nu figureze numele propriŭ al unuĭ căpitan român, al unuĭ eroŭ român, dar care să nu se confunde, să nu se generaliseze într'o acţiune numită grécă.

Civilisaţiunea grécă, reflexiunea anticeĭ civilisaţiunĭ grece, care s'a mănţinut peste tóte popórele, a unificat tot ce a fost ortodox într'o singură denumire sintetică: Ellenĭ saŭ Grecĭ. Fără să se ţie nicĭ o socotélă de sânge saŭ de rasă, intrà în acéstă denumire tot acela ce păşià în civilisaţiune printr'un grad óre-care de învĕţătură, care se păreà tótă în limba grécă. Tot cel ce nu scià grecesce erà incult; şi tot acela ce nu se diceà elen trebuià să fie barbar.

Douĕ milióne de Românĭ, coloniştĭ Romanĭ, îşĭ uitaseră cu desăvârşire originea lor cea ilustră, şi limba luĭ Cicerone se retrăsese umilă numaĭ în căminurile ascunse, numaĭ în viéţa intimă de familie şi nu cuteză să ésă pe nicĭ o Plateă, unde se pronunţă cu ingâmfare limba luĭ Demostene.

Ortodoxia în Orient îşĭ apropriase altaruluĭ eĭ limba elenă, şi limba latină gonită cu catolicismul din Orient se retrăsese în Occident. Popórele ortodoxe din Orient, egalĭ înaintea dominaţiuniĭ musulmane, confundate de dînsa, respiraŭ numaĭ la altar şi trebuià să se róge Mântuitoruluì numaĭ în limba aceea ce se spuneà că este limba în care se pot înţelege cu Dumnedeŭ. Slaviĭ şi Româniĭ ortodoxĭ trebuià să fie Grecĭ.

Nu este locul acì, nicĭ timp acum să disecăm naţionalităţile din Orient, alegênd firele diferitelor rase. Nu vom urmărì de loc pe *Solverein*, nicĭ pe ceĭ ce aŭ aprofundat ca dînsul aceste cestiunĭ; vom spune numaĭ acì în câtevà vorbe *ceea ce în curând vom desvoltà maĭ pe larg.*

Dincolo de Dunăre până la Dardanele, până la Archipelag şi până la Adriatica, sunt grupaţĭ prin Tracia, Epir, Macedonia, Tesalia, Albania şi Pelopones peste douĕ milióne de Românĭ carĭ, degeneraţĭ în civilisaţiunea

lor în Tracia, şi-aŭ păstrat tradiţiunile şi datoriile, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin tóte cele-lalte provinciĭ. Un secol, secolul al XII-lea, dete óre-care viéţă acestor Românĭ carĭ, în unire cu Bulgariĭ se agitară spre a-şĭ redobândì tronul strămoşesc, Roma nouă, Constantinopolea, şi a silì pe împěraţiĭ carĭ îşĭ uitaseră, în moliciunea introdusă din Atena, gloria romană, pe care o moşteniseră cu condiţiunea eredităţiĭ spre a o transmite intactă posterităţiĭ lor. Luptele lor se prelungiră de la cel dintâiŭ Aţan până la Caliman, până când în fine Musulmanul venì să curme gâlcéva şi să se empare el de tronul luĭ Constantin, pe care Paleologu nu se maĭ puteà ţiné. De acì amorţì Românismul, strivit sub civilisaţiunea grécă.

Câţĭ-và autorĭ ca Boiagi, Roza, Filipid, Hammer, şi alţiĭ, începură să misce acéstă naţionalitate vie, trăind şi în alte spirite şi să-ĭ arăte originea eĭ. *Slabă mişcare pentru o amorţire, pentru o catalepsie seculară!*

Sunt treĭ anĭ în fine de când în Bucurescĭ se formă un Comitet *macedono-român*, care-şĭ propuse deşteptarea Românismuluĭ în fraţiĭ noştri din Turcia Europeĭ şi se şi anunţă acésta printr'un apel la patriotismul tutulor Românilor.

Foile grecescĭ turbaŭ din tóte părţile sfâşiind şi calomniând acest comitet, şi erà natural acésta. Este vexatoriŭ lucru pentru ceĭ ce posed ce-và, fără să scie cum, când se arată hoţiĭ de păgubaşĭ aĭ aceluĭ lucru.

Comitetul *macedono-român* n'a cerut nimic maĭ mult decât să se fondeze câte-và bisericĭ în carĭ să se ţină serviciul divin în limba română prin satele şi oraşele din Turcia Europeĭ şi să fondeze şi o şcólă în Macedonia, care să producă preoţĭ, cântăreţĭ şi ceĭ-lalţĭ servitorĭ aĭ altaruluĭ ortodox.

Corespondenţa s'a ţinut mult timp despre acéstă afacere naţională cu Viena, cu Pesta, Constantinopole şi cu cele maĭ multe oraşe din Turcia Europeĭ, pe unde se găsesc maĭ mulţĭ Românĭ. Avem multe scrisorĭ, a căror publicare credem că ar aduce plăcere lectorilor noştri, ne mărginim însă astăḑĭ a le transmite numaĭ una, pe care o primim de la satele Bojdov şi Şatra (1), cu sigiliul comuneĭ, pe care sigiliŭ din nenorocire nu-l putem înfăţişà.

Sigiliul este de mărimea unuĭ taler de 6 sfanţĭ; Maica Domnuluĭ cu Christ în braţe, în faţa dréptă, cuprind tot câmpul, Mρ θεῦ şi anul 1861 sunt de laturile imagineĭ. O bordură înconjură câmpul, pe care este scrisă o legendă numitóre de localitate.

Noĭ publicăm acéstă scrisóre ast-fel cum este scrisă, ţiind numaĭ ortografia nóstră, spre a se vedé că se găsesc în acele locurĭ Românĭ, carĭ scriŭ fără mare deosebire de Bucurescenĭ.

Buzdov, 1863 Maiŭ 8.

(1) Sate în Tesalia.

Respectabile Comitat al Macedono-Românilor,

Cu bucurie inexprimabilă am primit ajutorul de cincĭ-ḑecĭ lire (1) trimis de către onorabilul Comitat. Membriĭ din acest Comitat sunt acum convinşĭ despre starea în care ne găsim noĭ Macedo-Româniĭ din Buzdov şi Şatra. Cu tóte că suntem despărţiţĭ de mult timp de fraţiĭ noştri din Principatele-Unite şi suntem înconjuraţĭ de diferite naţiunĭ, însă am păzit până în ḑiua de astăḑĭ limba nóstră şi sentimentele române. De acésta însărcinaţĭ că în Ţéra-Românéscă s'a format un asemenea comitat, al căruĭ scop este de a da o nouă viéţă la noĭ, grabnic am trimis pe Chehaia (2) nostrul, d-l Constantin Anagnosti, pentru a face cunoscut onorabiluluĭ Comitat, că avem mare dorinţă de a pune fundamenturile uneĭ şcóle române şi a auḑì în biserică sânta evanghelie în limba română. Însă prea apĕsaţĭ cu cheltuelile, n'avem mijlócele trebuincióse pentru împlinirea dorinţeĭ nóstre. Pentru acésta rugăm ferbinte pe onorabilul Comitat ca să ne trimită banĭ pentru edificiul şcóleĭ, care are să fie cea dintâĭ în Macedono-România.

Recunoscinţa nóstră către onorabilul Comitat va fi eternă.

Chehaelile din satul Buzdova

Παναγηώτη χατζι αδὰμο κιχαῖα
(Panaioti Hagi Adam, celnic)
Γιάνκου δημήτρη κιχαῖα
(Ghiancu Dimitri, celnic)
Γιοργι Στεργιου κιχαῖα
(Gheorghi Sterghiu, celnic)
Διμου Ιοάνου κιχαῖα
(Dimu Ioan, celnic)
Μιγίου Λαζ κιχαῖα
(Miciŭ Lazu, celnic)
Νιτζου Νικολαου κιχαῖα.
(Niciŭ Nicola, celnic)

Locul Sigiliuluĭ

Chehaelile din satul Şatra

Δικα Γιόργη κιχαῖα
(Dica Gheorghi, celnic)
Στεργιο Στέφο
(Sterghiŭ Ştefan)
Τικος Ιοάνγιου
(Ticu Ioanghiu)
Στεριου Μιζυίου
(Sterghiŭ Miciŭ)
Μιτρα Αδανας
(Mitra Adana)

(Se lasă un pasagiŭ, care acusă pe unele familiĭ bogate, carĭ rĕmân indiferente faţă de o mare operă naţională.)

Noĭ facem din noŭ apelul nostru către naţiunea nóstră şi rugăm pe ceĭ ce vor voì să se însărcineze cu liste de subscripţiune să se adreseze la administraţiunea *Buciumuluĭ*, de unde le va primì sub dare de adeverinţă şi în care vor permite a se subscrie cu orĭ-ce sumă ar voì şi ar puté fie-cine.

Baniĭ se adună toţĭ la cassierul Comitatuluĭ d-l Ştefan Boscu, şi numele subscriptorilor, împreună cu suma ce va da fie-care, se vor publicà în colónele acesteĭ foĭ.

«*Buciumul*» din 13 Iunie 1863.

(1) O liră turcéscă valoréză 23 leĭ noĭ.
(2) *Chehaia* este şeful, marele proprietar de vite, numit *celnic*.

Societatea femeilor române din 1815.

Scopul societăţiĭ erà de a terminà clădirea destinată pentru şcóla copiilor de ritul grecesc neunit.

Fie-care dintre societare îşĭ luă sarcina de a contribuì în tot timpul vieţiĭ şi după puterile sale pentru mărirea fonduluĭ şcolar, din care să se întreţie şcóla, să se plătéscă învĕţătoriĭ şi să se deà stipendiĭ tinerilor, carĭ s'ar distinge la învĕţătură.

Societatea aveà statutul sĕŭ. Împĕratul încuviinţă formarea eĭ şi le adreséză laude prin deputaţie.

În 1815 ca preşedintă a fost d-na Elena Grabovski, în 1816 d-na Maria Roza, iar în 1817 d-na Maria Nicolicĭ.

Iată numele societarelor:

Maria Rozsa, Elena Grabovski, Chatharina Gyika nobilă de Dezsanfalva, Pelagia Papacoszta, Juliana Pometa, Maria Derra născută nobilă de Zettiry, Maria Nicolics preşedintă, Catharina Grabovszky, Irene Raicovics, Juliana Iancovics, Elisabeth Koischor, Sophia Argiry născută baronésa de Horvath, Rosalia Fejérváry, Pelagia Manno, Sophia Vitály, Anastasia Petrovics, Anna Keptenár, Iuliana Steriozyssy, Maria Dócso, Elisabeth Mutovszky, Maria Schuljovsky, Dionysia Vitály, Elisabeth Lemberg, Helena Macsinca, Maria Alexovics, Johana Teodorovics (soţia preotuluĭ român, un om învĕţat), Elisabeth Czvijan, Ana Malagetz, Catarina Lepora, Catarina Csaprázy, Sophia Matso, Maria nobilă de Püspöky din Oradea-mare.

CUPRINSUL